YRD. DOÇ. DR.
SEDAT BAHADIR

BÜYÜK REYHANLI AŞİRETİ VE BAHADIRLAR

Tarih İnanış ve Halkbilimi

sonçağ yayınları

Ağustos 2017
Genişletilmiş 2. Baskı

Artvin - 2017

BÜYÜK REYHANLI AŞİRETİ
VE
BAHADIRLAR

Tarih İnanış ve Halkbilimi

ISBN: 978-605-9190-72-5

1. Baskı : Aralık 2016
Genişletilmiş 2. Baskı : Ağustos 2017

©Tüm hakları yazarına aittir.
Yazarın izni alınmadan
kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla
basımı, çoğaltılması yapılamaz.

Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

EDİTÖR
Prof. Dr. Ali YAKICI

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Aytaç UZUN

KAPAK - SAYFA DÜZENİ
Ceyda ŞEREFLİOĞLU

BASKI
SONÇAĞ MATBAACILIK LTD. ŞTİ.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı Nu.: 48/48-49
İskitler 06070 **ANKARA T:** (312) 341 36 67
www.soncagyayincilik.com.tr · soncagyayincilik@yandex.com

sonçağ yayınları

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı Nu.: 48/48-49
İskitler 06070 **ANKARA T:** (312) 341 36 67
www.soncagyayincilik.com.tr · soncagyayincilik@yandex.com

YRD. DOÇ. DR. SEDAT BAHADIR

BÜYÜK REYHANLI AŞİRETİ VE BAHADIRLAR

-Tarih İnanış ve Halkbilimi-

ÖNSÖZ

Bahadırlar, Oğuz Kağan'ın çocuklarından *"Altın Yay"* sahibi, Bozok boyuna mensup bir cemaattir. Bozoklar, 24 Oğuz boyundan on ikisini oluşturmaktadır. Oğuz geleneğini sürdüren Bahadırlar, XI. yüzyıldan XX. yüzyılın ortalarına kadar, özellikle Güney Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı devleti ile birlikte yapılan fetih hareketlerinde tarihî yerini almış ve dikkatleri üzerine çekmiştir. Yaşamış olduğumuz yüzyıllarda da Türkmen aşireti ile adını tarih sahnesinde devam ettirmektedir.

Asya'dan İran'a; İran'dan da Anadolu'ya geçtiklerinde, hayvancılık mesleğini devam ettirmiş bu nedenle yerleşik hayata geç girmiş bir topluluktur. Bu meslek sebebi ile kışın ovaları; yazın da yaylaları tercih etmek durumunda kalan Bahadırların iskân siyaseti yüzünden Osmanlı ile karşı karşıya gelmesi tabiidir. Ortaya çıkan bu durumda bile XIX. yüzyılın sonlarına kadar yiyecek bakımından Osmanlı'nın lojistik ihtiyaçlarından bir kısmını karşılamaya devam etmiş bir ailedir.

Rey şehrinden gelen bu topluluk, Halep Türkmen Bayatlarının stratejik bölge olan Kuzey Suriye bölgesine hükmetmeye başlamasından sonra, kendi akrabalarından olan Reyhanlı aşiretini kurmuştur. Kurulan bu aşiret içerisinde yer alan Bahadırlar, oldukça yüksek bir sayı ile varlığını devam ettirmiş ve etmektedir. Bu kalabalık aile, XVIII. yüzyılın ortalarına doğru, incelemiş olduğumuz arşiv belgeleri ve derlediğimiz sözlü kültürden anlaşılacağı üzere farklı sebeplerden dolayı, Anadolu'nun birçok yerine zorunlu olarak dağıtılmışlardır.

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde, çocuk yaşımdan bu güne kadar, aile büyüklerimizden Bahadırlar ile ilgili birçok hikâye dinlemiştim. *"Biz o kadar büyük bir aileyiz; biz bu kadar kalabalığız. Bizim destan kahramanımız var; Adı da Mukaddem Ali'dir. Bu kadar Vekilimiz ve Senatörümüz var ama birlik değiliz. Yazık ki Osmanlı devleti yüzünden Türkiye'nin her tarafına dağılmışız."* gibi söylemler, ister istemez beni gururlandırıyordu. Ortaokul çağıma geldiğimde dedemin kardeşi büyük amcam, Ahmet Bahadır'dan ilk defa Bahadırların destan kahramanı Mukaddem Ali'yi ve Reyhanlı aşiretinin Sivas yaylalarına göç ederken yaşanan hadiseleri dinledim. Daha sonra sırasıyla aile büyüklerimizden rahmetli Sırrı Bahadır ve İstiklal Bahadır'dan bu destanın değişik rivayetlerini öğrendim. En son olarak da bunları, yine büyüklerimizden dinleyip düzgün bir şekilde anlatan, amcam Kemal Bahadır'ın anlattıklarını yazıya geçirdim.

Bahadırlar ile ilgili olarak çalışma isteği 1994 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışırken başladı. O tarihlerden itibaren hem sözlü hem de yazılı kaynakları toplamaya başladım. Daha sonra birçok şehirde, yıllara göre iki yılda bir yapılan, Bahadır şenlikleri başlayınca çok uzaklarda olan akrabalarımla tanıştım ve onların bir kısmından sözlü kültür derlemeleri yaptım. O tarihlerde yapılan ilk sözlü kültür derlemelerinde birçok eksiklerin olduğu ve gerçekten Bahadır ailesinden olmayıp sonradan soyadını Bahadır olarak değiştirenlerle ve bir başka aşiret olan Badıllılarla da karşılaştım. Bu yanlışlığın üzerine ısrarla gittim ve aile büyüklerine burada *"tarihî bir hata"* olduğunu Badıllıların gerçekte Beydilli Türkmen aşireti olduğunu; soyadını değiştirenlerin de kökenlerinin farklı olduğunu izah ettim. Daha sonraki şenliklerde bu problemlerin ortadan kalktığına şahit olunca, araştırmamı 2013 tarihine kadar devam ettirdim.Farklı bir metot ile sekiz bölüm halinde kitap haline getirilmiş olan bu araştırmanın bölümleri hakkında şu bilgileri verebiliriz:

"Giriş Bölümü," içinde *"Araştırma konusunun alanı ve tespiti, hangi alanlarda derlemenin yapılacağı, derleme bilgileri, ulaşılabilecek arşiv belgeleri ve Türkmen aşiretleri ile ilgili olarak şimdiye kadar yapılmış çalışmalar"* hakkında bilgiler verilmiştir. Bun bölümünde araştırma konusunun alanı ve tespitinde birtakım zorluklar yaşanmıştır. Bunlardan biri, Anadolu sahasında dağınık olarak yaşayan Bahadırların kaynak kişilerine ulaşma zorluğuydu. Derleme, zaman olarak umumiyetle sömestre ve yaz tatiline geldiğinden dolayı tahmini olarak, yüzde 30'luk bir kesime ulaşamadık. Bu eksikliği de o yörede yaşayan ve işi nedeniyle ayrılmayan aile büyüklerine vermiş olduğumuz anketlerin cevaplarını değerlendirdik. Araştırma alanı ile ilgili olarak çekmiş olduğumuz zorluklardan biri de Bahadır olarak bilinen bazı şehirlerde kaynak kişilerin aile geçmişleri ile ilgili bilgilerinin yetersiz olduğudur. Sözlü kültür olarak derlenen bu bilgiler, derli toplu olmamakla birlikte, tarih olarak da Reyhanlı aşiretine uymamaktadır. Bu nedenle önce Adana, Kilis, Reyhanlı, Trabzon, Eskişehir, Düzce, Osmaniye, Zonguldak, Giresun ve Erzincan olarak tespit ettiğimiz yerlerle ilgili sınırlama yapmak zorunda kaldık. Bu durumda

sadece Reyhanlı, Kilis, Osmaniye, Trabzon ve Gaziantep bölgesinde yaşayan Bahadırlara ulaşmayı hedef edindik. Hedef edinilen yerlerin içerisinde Gaziantep'e bağlı Yavuzeli ilçesinde yaşayan Bahadırların varlığını Gaziantep Üniversitesi'nde akademik personel olan araştırmacı İskender Korkmaz'ın sayesinde öğrenmiş olduk. Böylece sınırlamış olduğumuz araştırma alanına sevinçle karşıladığımız, Yavuzeli'ni de ekleyerek bu yeni alan hakkında genel bilgilerimizi geliştirmiş olduk. Bu ilçede çok değerli olarak gördüğümüz ve birçok Halk edebiyatı ürünlerini derledik.

Yine bu bölümde araştırmacıların Reyhanlı ve Bahadır ile ilgili olarak araştırmalarına yardımcı olabilmek amacıyla hangi arşiv belgelerinin incelenmesi gerektiği hususunda geniş bilgiler verilmiştir.

Giriş bölümünün son kısmında ise Reyhanlı Türkmen aşireti ve Bahadır ile ilgili olarak, makale ve kitap boyutunda, şimdiye kadar yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve özetlenmiştir. Bu hususta önemli gördüğümüz Türkler ansiklopedisindeki makaleler, Yusuf Halaçoğlu'nun çalışmış olduğu arşiv belgeleri, yayınladığı kitaplar ve Faruk Sümer'in Oğuzlar adlı eserinden birçok alıntı yapmış olduk.

"Birinci Bölüm," içerisinde *"Çeşitli görüşler ışığında Türk, Bayat Türkmen ve Bahadır"* kelimelerinin anlamlarını, kendi alanında uzman olan birçok kişinin eserlerinden ve ansiklopedilerden yaralanarak, açıklamaya çalıştık. Türkmenleri anlatırken konuyu Cenubî Halep Türkmenleri ile sınırlı tutarak bunların yerleşim yerleri ve coğrafî saha olarak dağılımlarını, sözlü ve yazılı kültür ortamında tespit etmeye çalıştık.

Bahadır kelimesinin anlamını yazarken aynı zamanda bu adı taşıtan farklı şahsiyetler ve kahramanların adlarını da yine ansiklopedik bilgilerden faydalanarak, eklemeyi uygun gördük. Osmanlı dönemindeki Bahadır adı ve buna bağlı olarak verilmiş olan yer adları, arşiv belgelerine dayanılarak tespit edilmiştir. Tespit edilen bu belgelerde birçok *"Bahadır cemaati ve aşireti"* adı ile karşılaştık. Yusuf Halaçoğlu, *"Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar, (1453-1650)"* adlı çalışmasında yer alan Bahadırların hangi boya mensup olduğu yazıldığı için, bunlar arasında Bayat boyu mensubu ve Halep Türkmeni olarak adı geçen cemaatleri tespit ettikten sonra bu yönde çalışmalarımıza hız vermiş olduk.

*"İkinci Bölüm"*de Türk tarihi, mitolojik olarak anlatılmıştır.

"Üçüncü Bölüm," Geçmişten günümüze kadar Bahadırların tarihi ile ilgilidir. Her ne kadar bu cemaatin adı 1500'lü yıllardan itibaren arşiv belgelerinde yer almış ise de Bayat boyu olarak, Anadolu'ya göç tarihi, belgelerle ispat edilmiştir. Bu konu ile ilgili, başta Faruk Sümer'in Oğuzlar kitabı olmak kaydıyla 300'e yakın makale ve kitap incelenmiş ve önemli kısımları atıfta bulunarak belgelenmiştir.

Asya topraklarından ayrılıp Maveraünnehir'e gelmesi ve orada Müslümanlıkla tanışması ile birlikte İran'a göçü, birçok tarihî kaynaklarla birlikte Ahmet Bican Ercilasun'un Töre sohbetlerindeki konuşmaları dinlenerek kayda geçilmiştir. Türklerin Müslümanlığa geçişindeki mitolojik yaklaşım ile ilgili konular, çeşitli kaynaklarla birlikte Özkul Çobanoğlu'nun Töre sohbetlerinde anlatmış oldukları da dinlenerek bazı bölümleri yazıya geçirilmiştir.

Rey şehrinden ayrılan Türkmenlerin Irak, Cizre ve Musul'a yerleşmesi ve bir kısmının da oradan Azerbaycan'a geçişi yaşanılan olaylar, teferruatlı bir biçimde anlatılmıştır. En sonunda bu aile, Güney Anadolu'ya 1071 Malazgirt zaferinden sonra yerleşmiş ve Halep sancağında önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu bölümün sonunda da Reyhanlı aşireti içerisinde yer alan Bahadırların XIX. asrın sonlarında yerleşik hayata geçişleri hakkında tarihi bilgiler yer almaktadır.

"Dördüncü Bölüm," Reyhanlı aşiretinin yüzyıllara göre sosyal, idarî ve iktisadî teşkilatlarını içermektedir. Bu yapılanma içerisinde yer alan kısımlar, sözlü kültür ortamında derlenmiştir. Günümüzde her toplumda olduğu gibi, boy, bey, askerî yapı kavramı, önemini yitirmiştir. Büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçen Bahadırların yaşlı kaynak kişilerinden yapmış olduğumuz derlemeler, son yüz yıl içerisindeki sosyal ve idari yapılanma ile ilgilidir. Bu derlemeler eldeki vesikalarla karşılaştırılarak yazıya geçirilmiştir.

Aşiretin yerleşim yerleri, aile adları belgeler ışığında verilmiştir. Yaşadığımız zamanda yerleşik hayata geçen bu ailenin göç hareketleri ve yaşadıkları yerlere göre nüfus hareketleri, yine yaşlı kaynak kişilerden derlenmiştir. Bahadırlarda sosyal yapı içinde yer alan din ve vatan sevgisi dışındaki yaşayış tarzı, hiyerarşi, giyim-kuşam ve alışkanlıklar ile ilgili kavramların da mo-

dern çağa uygun olarak şekillendiğini ve birçoklarının unutulduğunu görmekteyiz. İktisadi hayat ve toprak idaresi ile ilgili çok az da olsa devam eden kültürlere rastlamaktayız. Kilis, Gaziantep, Hatay ve Osmaniye'de yaşayan Bahadırlar, umumiyetle, yerleşik kültürün getirmiş olduğu, ziraatla uğraşmaktadır. Trabzon'da yaşayanların ise çok az bir kısmı ziraatla uğraşmaktadır. Reyhanlı içerisinde yaşayan Bahadırların bazılarında yayla yerleri bulunmaktadır. Durumu daha iyi olanlar da kurmuş oldukları çiftliklerde kendilerine yetecek kadar hayvan beslemektedir. Besicilik ve mandıracılık düşüncesi bulunmamaktadır.

"Beşinci Bölüm", derlenen Halk edebiyatı ürünlerini oluşturmaktadır. Derlenen bu ürünler, kendi içinde tasnif edilmiştir. Anlatmalık türlere derlenen destan, efsane, fıkra, masal ve halk hikâyeleri; söylemelik türlere, türküler; konuşmalık türlere de alkış, kargış, atasözleri, deyimler ve tekerlemeler eklenmiştir. Yapılan bu derlemeler Reyhanlı ve Yavuzeli'nde yapılmıştır. Bahadırların yaşadığı diğer yörelerde halk edebiyatı ürünlerine rastlamadık.

"Altıncı Bölüm", doğumdan ölüme kadar olan, hayatın geçiş safhalarına ait inanışlar ve pratikler, kısmını oluşturmaktadır. Anket yolu ile derlenen bu inanış ve pratikleri, Eski Türk inançlarıyla mukayese ettiğimizde birçok ortak noktaların devam ettiğini gözlemleme fırsatını bulmuş olduk. Derlemiş olduğumuz *"Diğer inanmalar ve pratikler"* de yine Türk dünyası ile mukayeseli incelenmiştir.

"Yedinci Bölüm," kaynak kişilerin Bahadırlar ile ilgili görüşlerini oluşturmaktadır. Bu konuda Reyhanlı'da yaşayan, Bahadırlar ile ilgili geniş araştırmalar yapan ve bunu yazıya geçiren merhum Altuğ Bahadır'ın destekleri ihmal edilemeyecek kadar büyüktür. Reyhanlı'nı belediye ilk başkanı olan Osman Bahadır, Rıfat Bahadır ve Sait Pakin'in görüşleri ile ilgili kaynakları bize temin ermiştir. Trabzon, Kilis, Yavuzeli ve Osmaniye ile ilgili bilgiler, orada yaşayan aile büyüklerimiz tarafından hazırlanmış ve tarafıma iletilmiştir. Cezmi Yurtsever, Doç. Dr. Fahri Türk, Dr. Haydar Türk, Bekir Sami Bayazıt ve Muharrem Bayar'ın Reyhanlı aşireti ve Bahadırlar ile ilgili çeşitli kitap ve dergilerdeki araştırmaları düzenlenmiş ve yedinci bölüme eklenmiştir.

Sekizinci Bölüm, Sözlü kültür ürünleri araştırma sahasında derlenirken diğer zamanlarda da derlenirken cönk, arşiv belgeleri ve mecmualar ile ilgili toplamış olduğumuz malzemeler kayda geçilmiştir. El yazmaları ile ilgili olarak rahmetli Hüseyin Bahadır'dan 1996 yılında almış olduğum belgeler, günümüz harflerine çevrilmiştir. Hüseyin Bahadır, Türkmenler ile ilgili olarak, küçük yaştan itibaren derlemiş olduğu hikâyeleri ve şiirleri 90 yapraklık bir deftere kaydetmiştir. Osmanlıca olarak kaydedilen bu defterde Bahadırlarla ilgili olarak çok az da olsa bahsetmiştir. Defterin içinde bulunan töre ile ilgili konular, gelenek ve göreneklerin kültür tarihimiz olarak önemli olduğunu düşünmekteyim.

Önemli görevlerde bulunmuş olan Cemil Bahadır'ın *"Yeni Mecmua"* dergisinde, Reyhanlı aşireti ile ilgili Osmanlıca olarak yapmış olduğu çalışma yine bugünkü harflere çevrilmiş ve kitaba eklenmiştir. Bu değerli çalışma içerisinde yer alan Cenubî Türkmenlerinin tarih içerisinde yaşadığı coğrafya teferruatlı bir şekilde verilmiştir.

İstanbul Kâğıthane ilçesine yeni taşınmış olan Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinden yetkililerce hazırlanmış, Reyhanlı ve Bahadır aşireti adıyla anılan, belgelere ulaşılmış ve gerekli incelemeler yapılmıştır. Üç yıl içerisinde saha çalışmasında elde edilen malzemeler, yazıya geçirilmiştir.

Çıkmış olduğum saha araştırmasında Bahadır ailesinden birçok kişinin desteğini görmüş bulunmaktayım. Benden zamanlarını esirgemeyip yardımcı olan Reyhanlı'dan Emekli Öğretmen Vecdet Bahadır Demirbaş, Rüstem Bahadır, Dr. Kemal Bahadır, Avukat Volkan Bahadır, Yelda Bahadır ve Ahmet Veliş Bahadır'a; Kilis'ten Dr. Mehmet Ali Doğanyılmaz, Dr. Hasan Hüseyin Doğanyılmaz ve Mehmet Devecioğlu'na; Gaziantep Yavuzeli'nde derlemeleriyle destek olan Akademisyen İskender Korkmaz'a; Osmaniye Bahadır köyünden Fatih Balcılara; Trabzon'dan Gökhan Bahadır ve Ahmet Bahadır'a ve adını sayamadığım daha birçok Bahadır ailesine teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Artvin Üniversitesi'nin BAP programı çerçevesinde yürütmüş olduğum çalışma, üç yıl içerisinde tamamlanmıştır.

Sedat BAHADIR
Artvin Çoruh Üniversitesi-2017

SEDAT BAHADIR

1962 yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini doğduğu ilçede tamamladı. 1985 yılında Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü tamamladı. 1992 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan Reyhanlı Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalıştıktan sonra Gazi Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı alanında Yüksek Lisans dersleri aldı. Aynı yıl Mustafa Kemal Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1997 yılında Gazi Üniversitesi'nde Yüksek Lisans; 2005 yılında da Doktorasını tamamladı. 17 yıl Mustafa Kemal Üniversitesi'nde çalıştıktan sonra 2013 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi'ne atandı. Halen aynı Üniversite'de akademik görevine Yardımcı Doçent Dr. olarak devam etmektedir.

Çalışmaları:
Yüksek Lisans Tezi: *Ceylanlı Yöresi Türküleri (Merin-İnceleme),* Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı-Türk Halk Edebiyatı
Doktora Tezi: *Hatay'da Türk Halk İnançları,* Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı-Türk Halk Edebiyatı
Katıldığı Bilimsel Toplantı ve Sempozyum:
1-BAHADIR, Sedat. (1996), *"Reyhanlı ve Çevresinde Kirvelik Geleneği"*, **IV. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri**, Antakya.
2-BAHADIR, Sedat. (2002), *"Hatay'da Geçmişte Oynanan Çocuk Oyunları"*, **VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri**, Antakya.
Yayınları:
A. Makaleler:
1-BAHADIR, Sedat. (1994), *"Halk Hekimliği"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, C.6, S.68, Ekim 1994.
2-BAHADIR, Sedat. (1994), *"Tarihi, Mahallî Menakıpnameler ve İlgili Alanlar Üzerine"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Kasım, C. 6, Sayı 69.
3-BAHADIR, Sedat. (1994), *"Dedem Korkud'a Dair"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Aralık, C. 6, Sayı 70.
4-BAHADIR, Sedat. (1996), *"Yunus Emre'de İnsan Sevgisi "*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Mart, C. 8, Sayı 85.
5-BAHADIR, Sedat. (1998), *"Âşık Mehmet ve Âşık Ali İzzet'in Şiirlerinde Ortak Ayaklar"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, C.10, S.108, Şubat 1998.
5-BAHADIR, Sedat. (2007), *"Kızılderili Mitolojisi"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Ocak-Şubat, C. 17, Sayı 163.
7-BAHADIR, Sedat. (2007), *"Türk Mitolojisinde Dünya, Dünyanın Şekli ve Dünya'nın Göbeği"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Mart-Nisan, C. 17, Sayı 164.
8-BAHADIR, Sedat. (2007), *"Akılman Vazir Masalının İncelenmesi"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Temmuz-Ağustos, C. 17, Sayı 166.
B. Kitap Tanıtımı:
1-BAHADIR, Sedat. (2007), *"Tarihten Destana Akan Duyarlılık",* Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Mart-Nisan, C. 17, Sayı 164.
C. Bilimsel Kitapları:
1- BAHADIR, Sedat. (2014), **Artvinli Âşık Gülhanî (Metin-İnceleme),** Artvin Yusufeli Belediyesi Yayınları.
2- BAHADIR, Sedat. (2015), **Artvinli Halk Şairi Gülden (Monografi-Metin-İnceleme),** İstanbul: Pamiray Yayınları.
3- BAHADIR, Sedat. (2015), **Âşık Kevserî (Metin-İnceleme),** İstanbul: Pamiray Yayınları.
4- BAHADIR, Sedat. (2015), **Ceylanlı Yöresi Türküleri (Metin-İnceleme),** İstanbul: Pamiray Yayınları. (Basılmış Yüksek Lisans Tezi)
5- BAHADIR, Sedat. (2015), **Hatay'da Türk Halk İnançları**, İstanbul: Pamiray Yayınları. (Basılmış Doktora Tezi)
6- BAHADIR, Sedat. (2016), **Âşık Gülhanî'nin Şiir Dünyası**, İstanbul: Pamitay Yayınları.
7- BAHADIR, Sedat. (2016), **Âşık Engünî (Metin-İnceleme)**, İstanbul; Pamiray Yayınları.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz i
İçindekiler v
Kısaltmalar x
GİRİŞ 11
1. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ALANI VE TESPİTİ 11
2. ARAŞTIRMA ALANLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER 12
3. DERLEME BİLGİLERİ 12
4. HALEP'TE YAŞAYAN BAYAT TÜRKMENLERİ, REYHANLI AŞİRETİ VE BAHADIRLARLA İLGİLİ ARŞİV BELGELERİ HAKKINDA BİLGİLER 13
(Taşra Arşivleri, Yıldız Sarayı Arşivi, Zaptiye Nezareti Belgeleri, Şûra-yı Devlet Belgeleri, Muallim Cevdet Tasnifi Belgeleri, Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri, İbnülemin Tasnifi Belgeleri ve Ali Emiri Arşivi)
5. TÜRKMEN AŞİRETLERLERİYLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR 14

BİRİNCİ BÖLÜM
ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER IŞIĞINDA TÜRK, BAYAT, TÜRKMEN VE BAHADIR KELİMESİNİN ANLAMI

1.1. TÜRK ADI 17
1.2. BAYAT BOYU 20
1.3. TÜRKMENLER 21
1.3.1. Halep Türkmenleri Bayadı ve Reyhanlı Aşireti 22
1.3.1.1. Halep Türkmenleri İçinde Yer Alan Taifeler 22
1.3.1.2. Halep Türkmenlerinin Coğrafî Saha Olarak Dağılımları 23
1.4. BAHADIRLAR 23
1.4.1. Bahadır Kelimesinin Anlamı 23
1.4.2. Farklı Dillerde Bahadır Kelimesinin Yazılışı ve Anlamı 24
1.4.3. Bahadır Adını Taşıyan Tarihî Kişiler ve Kahramanlar 24
1.4.4. Başbakanlık Arşivlerinde Bahadır Adını Taşıyan Yer Adları 25
1.4.5. Başbakanlık Arşivlerinde Geçen Bahadır İsimleri 25
1.4.6. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Bahadır Adını Taşıyan Cemaatler 27
1.4.6.1. Bahadırlı Cemaati (1524-1571) 27
1.4.6.2. Bahadır Kethüda v. Mehmed Cemaati (1570-71) 27
1.4.6.3.Bahadırlı Cemaati (1571) 27
1.4.6.4. Bahadır Hacılu Cemaati (1483-1544) 27
1.4.6.5. Bahadır v. Cemaati Davut Taifesi (1540-41) 27
1.4.6.6. Bahadırlu (Mezbure) Cemaati (1532-1564) 27
1.4.6.7. Bahadırlı Cemaati (1559) 28
1.4.6.8. Bahadırlu Cemaati (1571) 28
1.4.6.9. Bahadırlu Hacılu Cemaati (1571) 28

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK TARİHİNE MİTOLOJİK BAKIŞ

2.1. MİTOLOJİNİN TANIMI VE ÖNEMİ 29
2.2. TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE OĞUZ HAN MİTOLOJİSİ 29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BAHADIRLARIN TARİHİ

3.1. GÖKTÜRK DEVLETİNDEN MAVERAÜNNEHİR'E 33
3.2. MAVERAÜNNEHİR'DEN İRAN'A GÖÇ 35
3.2.1. İslamiyet'in İran'a Girişi 35
3.2.2. Türklerin Müslümanlığa Geçişi 37
3.2.2.1. Türklerin Müslümanlığa Geçişine Mitolojik Yaklaşım 37
3.2.2.2. Türklerin Müslümanlıkla Tanışması 39
3.3. REY ŞEHRİ VE ÇEVRESİNE GÖÇ (XI. Yüzyıl) 41
3.4. REYLİLERİN CİZRE VE MUSUL'A GÖÇÜ 42
3.5. CİZRE VE MUSUL'DAN AZERBAYCAN'A GÖÇ 43
3.6. 1071 MALAZGİRT SAVAŞI'NDAN 1500 YILLARINA KADAR

KUZEY SURİYE'YE GÖÇ HAREKETİ VE TÜRKMEN VARLIĞI 43
3.7. 1500-1800 YILLARI ARASINDA HALEP SANCAĞINDA BULUNAN REYHANLI VE DULKADİRLİ AŞİRETİ 46
3.7.1. Avarız Sayım Defterine Göre 1678 Yılında Amik Ovası'nda Yer Alan Köy İsimleri 49
3.7.2. Reyhanlı Aşiretinin 1750 Yıllarında Rakka'ya Sürgün Olarak Gitmesi İçin Padişah Tarafından Verilen İlm-i Haber ve Amik Ovası'na Mecburi İskân 49
3.7.3. Reyhanlı Aşiretinin Rakka'ya Sürgün Belgesi 51
3.8. REYHANLI AŞİRETİ VE BAHADIRLARIN 1800-1900 YILLARINDAKİ İSKÂN DURUMU 54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YÜZYILLARA GÖRE REYHANLI AŞİRETİNİN SOSYAL, İDARÎ VE İKTİSADÎ TEŞKİLATLARI

4.1. İDARÎ TEŞKİLATI VE ASKERÎ YAPISI 57
4.1.1. İdarî Yapıda Boy ve Beyler 57
4.1.2. Askerî Yapı ve Lojistik Destek 57
4.1.2.1. Savaş Silahları 58
4.2. HUKUKÎ STATÜSÜ 58
4.3. REYHANLI AŞİRETİ VE İÇİNDE YER ALAN BAHADIRLARIN 19. YÜZYILDA YERLEŞİM YERLERİ VE AİLE ADLARI 58
4.3.1. Reyhanlı Aşiretinin Yerleşim Yerleri 58
4.3.2. Reyhanlı Aşireti İçinde Yer Alan Aile Adları 59
4.4. BAHADIRLARIN GÖÇ HAREKETLERİ VE NÜFUS DAĞILIMI 59
4.4.1.Göç Hareketleri 59
4.4.2. İl, İlçe ve Köylere Göre Nüfus Dağılımı 60
4.5. SOSYAL YAPI 60
4.5.1. Yaşayış Tarzı 60
4.5.1.1. Çadır Şekli 61
4.5.2. Aile İçi Hiyerarşi ve Kadının Görevleri 61
4.5.3. Misafir Karşılama ve Ağırlama 62
4.5.4. Hırsızlığa Bakış Açısı 62
4.5.5. Sürgün Avı 66
4.5.6. Yemek ile İlgili Alışkanlıklar 63
4.5.7. Giyim/Kuşam 64
4.5.8. Dinî Hayat 64
4.5.9. Vatan Sevgisi 65
4.6. İKTİSADİ HAYAT ve TOPRAK İDARESİ 65
4.6.1. Hayvancılık ve At Kültürü 65
4.6.2. Zirai Hayat 66
4.6.3.Vergiler ve Üretim 66
4.6.4. Yayla ve Kışlık (Yaylak/Kışlak) Yerleri 67

BEŞİNCİ BÖLÜM
HALK EDEBİYATI

5.1.ANLATMALIK TÜRLER 69
5.1.1. Destan 69
- Mukaddem Ali Destanı 69
5.1.2. Efsaneler (Yenişehir Gölü Efsanesi, Sumatı Karalı Efsanesi, Yavuzeli'nin Adı ile İlgili Efsaneler) 76
5.1.3. Fıkralar (Yerin Altı Varsa Üstü de Var, Yemekten Sonra Kahve, Önce Çay, Sonra Kahve, Kurnaz Ağa, İnşallah, Kavga ve Erkekliğe Leke Sürmemek) 77
5.1.4. Masallar (Yılan Oğlan ile Padişah Kızı, Üç Gardaş Bir Bacı, Kel Fatma Uzun Tıvar, Padişahın Üç Oğlu) 79
5.1.5. Halk Hikâyesi (Âşık Garip ve Şahsenem) 85
5.2. SÖYLEMELİK TÜRLER 91
5.2.1. Türküler 91
5.2.2. Maniler 93
5.3. KONUŞMALIK TÜRLER 94
5.3.1. Dua (Alkış) ve Beddua (Kargış) 94

5.3.1.1. Beddualar 94
5.3.1.2. Dualar 95
5.3.2. Atasözleri 96
5.3.3. Deyimler 98
5.3.4. Tekerlemeler 99
5.3.4.1. Masal Tekerlemeleri 99
5.3.4.2. Oyun Tekerlemeleri 99
5.3.4.3. Yanıltmacalar 100

ALTINCI BÖLÜM
HAYATIN GEÇİŞ SAFHASINDAKİ İNANIŞLAR VE PRATİKLER

6.1. DOĞUM 101
6.1.1. Doğum Öncesi 101
6.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları 102
6.1.1.2. Aşerme/Canı Çekme 104
6.1.1.3. Hamilelik Döneminde Yapılması/Kaçınılması Gereken Pratikler 105
6.1.1.4. Çocuğun Cinsiyetinin Belirlenmesi 105
6.1.1.5. Doğum Hazırlığı 105
6.1.2. Doğum Sırası 105
6.1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Eşi (Eten) 105
6.1.3. Doğum Sonrası 106
6.1.3.1. Lohusalık/Kırklı Çocuk ve Kadın 106
6.1.3.2. Kırk Hayrı 106
6.1.3.3. Alkarnası/Alkarısı/Albasması/Kâbus 107
6.1.3.4. Kırk Basması 107
6.1.3.5. Kırk Karışması 107
6.1.3.6. Kırklama/Kırk Uçurma 107
6.1.3.7. Tuzlama 107
6.1.3.8. Ad Verme/Ad Kaldırma 108
6.1.3.9. Yaşamayan Çocuk 108
6.1.3.10. Diş Buğdayı/Diş Hediği 109
6.1.3.11. Yürüme Yaşındaki Çocuk 109
6.1.3.11.1. Köstek/Kostak Kesme 109
6.1.3.11.2. Salıncak 109
6.2. SÜNNET 109
6.2.1. Sünnet Yaşı 109
6.2.2. Sünnet Hazırlıkları ve Düğünü 110
6.3. EVLENME 110
6.3.1. Evlilik Yaşı ve Kısmet ile İlgili İnançlar 110
6.3.1.1. Eş Seçimi 110
6.3.1.2. Kız İsteme/Düğürcü/Güveyci Gitme 110
6.3.1.3. Başlık Parası/Süt Parası 111
6.3.2. Nişan 111
6.3.2.1. Çeyiz Hazırlığı 111
6.3.3. Düğün 111
6.3.3.1. Düğün Daveti/Okuntu 111
6.3.3.2. Kına Gecesi 111
6.3.3.3. Gelin Alımı 112
6.3.3.4. Nikâh 112
6.3.3.5. Düğün Halayı 112
6.3.4. Düğün Sonrası 113
6.4. ÖLÜMLE İLGİLİ İNANÇLAR VE PRATİKLER 113
6.4.1. Ölüm Sırası 113
6.4.1.1. Ölümün Duyurulması 113
6.4.1.2. Ağıt Yakma 113
6.4.1.3. Defin İşlemleri 114
6.4.2. Ölüm Sonrası 114
6.4.2.1. Cenaze Evi 114
6.4.2.2. Ölünün Günleri 114
6.4.2.3. Ölünün Eşyaları ve Evin Temizlenmesi 115
6.4.2.4. Ölen Kişinin Ruhu ile İlgili Yapılan Pratikler 116
6.4.2.5. Yas Tutma 116

6.4.2.6. Mezarlık Ziyaretleri ve Mezar Taşları 116
6.5. DİĞER İNANMALAR VE PRATİKLER 117
6.5.1. Evren Üzerine İnanışlar 117
6.5.1.1. Güneş Ay ve Yıldızlar 117
6.5.1.2. Işık ve Karanlık 118
6.5.2. Uğur, Şans, Dilek ve Bereket ile İlgili İnanmalar 118
6.5.2.1. Nazar 119
6.5.2.2. Yağmur Duası 119
6.5.2.3. Kurşun Dökme 120
6.5.2.4. Mevsim, Ay ve Günler 121
6.5.3. Özel Günler 121
6.5.3.1. Nevruz 121
6.5.3.2. Hıdırellez 122
6.5.4. Bitkiler 123
6.5.5. Hayvanlar 124
6.5.5.1. Koç ile Koyun 124
6.5.5.2. Balık 124
6.5.5.3. Eşek 124
6.5.5.4. Domuz 124
6.5.5.5. Tavuk Horoz 125
6.5.5.6. Köpek ve Kedi 125
6.5.5.7. Kuşlar 125
6.5.5.8. Yılan 125
6.5.6. İnsan ile İlgili İnanışlar 126
6.5.6.1. Kan 126
6.5.6.2. Saç 126
6.5.6.3. Diş 127
6.5.6.4. El Ayak 127
6.5.6.5. Göz 127
6.5.6.6. Kulak 127
6.5.6.7. Tırnak 127
6.5.6.8. Uyku 127
6.5.6.9. Rüya 128
6.5.6.10. Vatan Borcu 128
6.5.7. Elementlerle İlgili İnançlar 128
6.5.7.1. Su 128
6.5.7.2. Ateş 129

YEDİNCİ BÖLÜM
KAYNAK KİŞİLERİN BAHADIRLAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE BAZI KİTAPLARDAN ALINTI SAYFALAR

7.1. Osman Bahadıroğlu'nun *"Amcası oğlu Cemil Bahadıroğlu'na Mektubu"* 131
7.2. Merhum Altuğ Bahadır'ın *"Bahadır Ailesi ile İlgili Yapmış Olduğu Çalışmalar ve Bahadıroğlularına Mesajı"* 131
7.3. Merhum Rıfat Bahadır'ın *"Bahadırlar"* Hakkındaki Düşünceleri 132
7.4. Reyhanlı'ya 1937 Yıllarında Öğretmen Olarak Atanan Osmanlı Büyüğü, Sait Pakin'in *"Reyhanlı ve Havalisi"* Hakkında Yazmış Olduğu Hatıra Defteri 133
7.5. Trabzon Vakfikebir'den Gökhan Bahadır'ın *"Rehyanlı'dan Göç Etmeleri ve Aile Büyüklerinin Görevleri"* Konusunda Anlattıkları 141
7.6. Kilis Beşenli Bahadırlarından Mehmet Ali Doğanyılmaz'ın *"Reyhanlı Aşiretinden Ayrılıp Kilis'e Göç Olayı"*nı Anlatan Derlemesi 142
7.7. Kilis Bahadırlarından Mehmet Devecioğlu'nun *"Reyhanlı Aşiretinden Ayrılıp Kilis'e Göç"* Olayını Anlatan Derlemesi 143
7.8. Yavuzeli Bahadırlarından İskender Korkmaz'ın Aile Büyüklerinden Derlediği *"Bahadırların Yavuzeli'ne Yerleşimi"* ile İlgili Derlemesi 144
7.9. Cezmi Yurtsever'in Kaleminden Osmaniye Kadirli Bahadırlarının Atası *"Çoban Kâhya"* 145
7.10. Sivas'ta Yaşayan Doç. Dr. Fahri Türk ve Mimar Haydar Türk'ün *"Reyhanlı Aşireti ve Tükoğullarının Soyağacı"* ile İlgili Araştırmaları 147
7.11. Bekir Sami Bayazıt'ın Kitabından *"Reyhanlı ve Bahadırlar"* 150
7.12. Araştırmacı Yazar Dr. Muharrem Bayar'ın *"Bahadır Türkmen Aşireti"*

Hakkındaki Çalışması 151

SEKİZİNCİ BÖLÜM
ARŞİV BELGELERİ, EL YAZMALARI (CÖNKLER) VE MECMUALAR

8.1. ARŞİV BELGELERİ 155
8.1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde Reyhanlı Aşireti ve Bahadırlar 155
8.2. EL YAZMALARI (CÖNKLER) 200
8.2.1. Hüseyin Bahadır'ın Türkmen Aşiretleri ile İlgili El Yazması 200
8.3. MECMUALAR
8.3.1. Cemil Bahadır'ın Yenigün Mecmuasında Reyhanlı Türkmenlerini ve Bahadırları Anlatan Osmanlıca Makalesi 352
SONUÇ 371
KAYNAK ŞAHISLAR TABLOSU 373
KAYNAKÇA 381
KİŞİ, KURULUŞ VE YER ADLARI DİZİNİ 388
SÖZLÜK 405
RESİMLER 413
1. Basında Bahadırlar 413
2. Bahadırların Göç Yolları 420
3. Önemli Görevde Bulunmuş Bahadırlar 424
4. Geleneksel Bahadır Şenlikleri ve Aile Toplantıları 432
5. Vakfıkebir Mezar Taşları 437

KISALTMALAR
A. DFE. Bâb-ı Asâfî, Defterhâne-i Âmire
AK. MC. Atatürk Kütüphanesi, Muallim Cevdet
AE. Ali Emiri
AKM. Atatürk Kültür Merkezi
ATA. Ahmet Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1930.
a.g.y.tt. Adı geçen yer. Tahmini tarih.
AÜ. Ankara Üniversitesi
BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C. Muallim Cevdet Tasnifi Belgeleri
D. BŞM Dâhiliye, Başmuhasebe Tasnifi
D. CRD. d. İkamet kayıtlarını gösteren defter
D.HMH. d. Dâhiliye Hukuk Müşavirliği Muhasebe Defteri
DTCFD. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
EV. MHM. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Evkaf Haremeyn
g.tt. Gösterilen tahmini tarih
HAGEM. Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi
HAT. Hatt-ı Hümayûn Tasnifi
İE. İbnülemin Tasnifi Belgeleri
İFM. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
İst. İstanbul
İÜ. İstanbul Üniversitesi
Kaz. Kaza
KBY. Kültür Bakanlığı
ks. Kısmı
Kz. Kaza
M. mücerret
MAD. Maliyeden Müdevver Defterler
MEB. Milli Eğitim Bakanlığı
MD BOA. Divân-ı Hümayun Mühimme Defteri
MF. Maarif Evrakı Dosya Usulü Envanteri
MVL. Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri
Nr. Numara
nşr. Neşreden
S. Sancağı
ŞD. Şûra-yı Devlet Belgeleri
TA. Türk Ansiklopedisi
TD. Tahrir Defteri
TDAV. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDK. Türk Dil Kurumu
TFA. Türk Folklor Araştırmaları
TKA. Tapu-Kadastro, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi
TTK. Türk Tarih Kurumu
TSMA. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTK. Türk Tarih Kurumu
Ün. Üniversite
Yay. Yayınları
YTY. Yeni Türkiye Yayınları

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ALANI VE TESPİTİ

"Halk Edebiyatı" terimi, Türkiye'de ilk defa XIX. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu edebiyat alanında geniş çaplı yapılan araştırma ve incelemeler de Cumhuriyet devrinde gerçekleşmiştir, diyebiliriz. Başta Mehmet Fuat Köprülü'nün desteği olmak üzere, önemli isimlerin günlük gazete ve mecmualarda yapılan derlemeleri, yayınladığı bilinmektedir. Yine bu dönemde halk şairlerinin şiirleri toplanmış ve çeşitli açılardan değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu derlemelerin, halk edebiyatı ve folklor alanında yapılan ilk çalışmalar, olduğunu söyleyebiliriz.

Türk Halk Edebiyatını araştırma ve incelemede yöntem üzerinde duran ilk önemli şahsiyet, yine Mehmet Fuat Köprülü olmuştur. Yaptığı ilmî çalışmalar, yetiştirdiği öğrenciler ve kurmuş olduğu kurumları göz önünde bulundurduğumuzda, Türkiye'de Türkolojinin (Türklük Bilimi) kurucusu olarak kabul etmemizde bir sakıncanın olmayacağı kanaatindeyim. Mehmet Fuat Köprülü, üniversitede çalışmaya başlayınca önce, Bilgi Mecmuasında *"Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl"*[1] adlı makalesini yayınlamıştır. Köprülü, bu makalesinde Batı dünyasının edebiyat ve edebiyat tarihçiliği alanındaki bilimsel bakış açılarını ve yöntemlerini analiz etmiş ve tanıtmıştır. Köprülü bu yazıda, Türk edebiyatı bakımından bize uygun olan bilimsel yaklaşımları da belirler. Bu makale ile birlikte Türkiye'de yüzyıllardır Türk edebiyatı tarihî çalışmalarında kullanılan yöntem olan *"tezkire"*cilik yaklaşımı sona erer ve çağdaş Türk edebiyatı tarihçiliği başlar. Onun, *"Türk Edebiyatı Tarihi"*[2] adıyla, önce 1920-21 yıllarında fasikül halinde, 1926 yılında da daha geniş bir şekilde yayınlanan çalışması, Türkiye'de çağdaş bakış açısıyla hazırlanan ilk *"Türk Edebiyatı Tarihi"*dir. 386 sayfalık kalın bir cilt halinde yayınlanan bu kitap, Köprülü'yü gerek içte gerekse dışta, Türkoloji sahasının en büyük otoritesi haline getirmiştir. Milletlerin öz değerlerini anlamak için, onların ferdi ve anonim mahsullerini incelemek gerekir. Yaşam boyu devam eden pratiklerin, daha sonraki nesillere aktarılması kaçınılmazdır. Bu nedenle gelişen ve değişen çağımızda, toplumların millî değeri olan kültürlerinin araştırılması ve incelenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle birbirlerine akraba diyen ve Anadolu sahası içinde önceleri dokuz ayrı şube kuran Bahadırlar'ın kültür yapısı içinde geleneklerinin ve halk inanışlarının incelenmesi gerektiğini düşündük. Yaptığımız bu incelemelerde ister Anadolu sahasında, isterse Asya'da yaşayan toplumlarla ilgili olan kültürlerinde devam eden ortak paydayı tespit etmeye çalıştık. Yapmış olduğumuz arşiv incelemelerinde Büyük Reyhanlı aşireti içinde yer alan ve sayıca en kalabalık olan Bahadırlar'ın uzun zaman önce birbirlerinden ayrıldığını sözlü kültür olarak öğrenmiş bulunmaktayız. Bunların tarih içinde birbirlerinden nasıl ve ne şekilde ayrıldıklarını hem sözlü kültür ortamında derleme yaparak, hem de arşiv belgelerinin incelenme sonucu ortaya çıkacağını düşünmekteyim.

Kısacası bu çalışmada Anadolu coğrafyasının birçok yerine dağılmış ve Büyük Reyhanlı aşiretinin en kalabalık nüfus yapısına sahip olan Bahadır soyadını taşıyanlar, bu ismi devam ettirmek için sosyal dernekler kurmuştur. Bu ailenin kültür yapısında muhafaza ettikleri, halk bilimi ve edebiyatına hizmet edecek malzemeleri tespit etmek, çalışma konumuzu oluşturmaktadır. Derleme yoluyla alabileceğimiz bu malzemelerden yola çıkarak, Türk dünyası tarih ve inanç sistemi içinde yapacağımız mukayeseli araştırma, çalışmamızın önceliğini oluşturmaktadır.

---

[1] Fuat Köprülü. (1913), *Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl",* İstanbul: Bilgi Mecmuası, Yıl 1, Cilt 1, ss. 51.
[2] Fuat Köprülü. (1926), İstanbul: Türk Edebiyatı Tarihi, ss. 386.

2. ARAŞTIRMA ALANLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Anadolu'da dağınık bir halde yaşayan Bahadırlar, son on yıl içinde, iki yılda bir olmak kaydıyla, bir araya gelerek bir festival havası içerisinde görüşmekteydi. Bu görüşmeler birbirini tanımak, tanışmak ve gönül birliği içinde akrabalıklarını devam ettirmek için yapılmaktaydı. Bu görüşmelerden sonra da Bahadırlar'ın yaşadığı bir şehirde, ilçede veya köyde toplanmak için birbirlerine söz verir ve ayrılırlardı. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Altuğ Bahadır'ın çiftliğinde, Osmaniye'nin Kadirli ilçesindeki Bahadır köyünde, Trabzon'un Vakfikebir ilçe merkezinde, Kilis'in Beşenler köyünde toplantılar yapılmış ve şenlikler düzenlenmiştir. Adını saydığım bu yerlerin dışında da Bahadırlar yaşamaktadır ve *"Büyüklerimizin anlattığına göre bizim geldiğimiz yer Reyhanlı, biz de Bahadırız."* demektedirler. Bunlar, Sivas ve Gaziantep'in ilçesi Yavuzeli'nde yaşayan ve kendini Büyük Reyhanlı aşiretinin bir ferdi olarak gören ailelerdir.

Her iki yılda bir toplanan bu aile, daha sonra *"Eskişehir, Düzce, Adana, İstanbul'da"* yapılacak olan şenlikler için söz vermelerine rağmen bir araya gelememişlerdir. Söz verilen yerlerde toplanamamaların ekonomik sebepleri olduğunu düşünmekteyim. İlk günlerde büyük bir istekle toplanan bu ailenin fertleri daha sonra bu konu ile ilgili olarak konuşma gereği duymamaktadır. Çünkü bazı illerden gelen ve Bahadır ailesinden olduğunu iddia eden kişilerin birbirlerinden beklentileri, samimiyet ve ortak kültürel davranışlardır. Yıllardır birbirinden ayrı kalan bu aile fertlerinin kültürlerinde, yaşadıkları yerlerin yöresel izlerini gözlemlemek mümkündür. Yemek yeme şekilleri, müzik anlayışı, düğün halayında oynama tarzı ve birbirlerine hitap şeklinde ister istemez farklılıklar görülecekti. Bu farklılıklar, aile fertleri tarafından gözlemlenmiştir. Bu farklılıkların yanında Reyhanlı'daki şenliğe Urfa *Badıllı* ailesi de misafir olarak gelmiştir.

3. DERLEME BİLGİLERİ

Alan araştırması, araştırıcının araştırma yapacağı kaynak kişinin veya kişilerin yaşadığı yere araştırmacının bizzat giderek yaptığı çalışmaya denir. Halkbilimi ile ilgili araştırma ve çalışmalarda, seçilen konuya ilişkin özgün ve güvenilir bilgi elde etmek, gerekli malzemeyi derlemekle olur. Bu çalışmanın belki bir grup, belki bir topluluk içinde yapılması icap eder. Derleme ve araştırmaya verilen ekonomik imkânların yetersiz olmasından dolayı bu çalışmayı tek başına yapmak mecburiyetinde kaldım.

Alan araştırmasına çıkmadan önce, bazı ön hazırlıklar yapması gerektiğinden araştırma plânı hazırlanmış; araştırma plânında, araştırmanın süresi, araştırma bölgesi, kullanılacak teknikler, araştırma için gerekli araç ve gereçler tedarik edilmiştir. Bundan sonra, araştırma yapılacak yerin tarihî, coğrafî durumu ve o bölgece yaşayan Bahadırlar'ın sayısı ve kültür yapısıyla ilgili genel bilgilere ulaşılmış ve araştırma alanının bir haritası temin edilmiştir. Söz konusu alanın halkbilimiyle ilgili olarak yapılmış yayınları da araştırılmıştır. Bu ön hazırlıklarla birlikte, alanda sorulacak görüşme soruları düzlenmiş, aştırma alanındaki kaynak veya kılavuz kişileri belirleme ve onlarla iletişim kurma yolları, tek tek tespit edilmiştir.

Alanın ve ailenin geniş olması dolayısıyla her aileden bir veya iki şahsı kaynak kişi olarak tespit ettikten sonra kayıtları yazıya geçirmeyi düşünmekteyiz.

4. HALEP'TE YAŞAYAN BAYAT TÜRKMENLERİ, REYHANLI AŞİRETİ VE BAHADIRLAR'LA İLGİLİ ARŞİV BELGELERİ HAKKINDA BİLGİLER[3]

Türkiye'de bulunan arşivler, birçok konuda bilimsel araştırma yapmaya müsaittir. Bu belgeler, toplumların geçmişi ile geleceği arasında sağlam ilişkiler kurulabilmesi açısından önemlidir. Bu bakımdan günümüz dünyasında yaşayan bütün devletlerin bu arşivlerin üzerinde önemle durduklarını görmekteyiz. Çünkü toplumların oluşum temeli, bu belgeler ışığında araştırılır. Dolayısıyla arşiv işleriyle uğraşan kişileri de *"geçmişin koruyucusu, geleceğin kurucusu*" olarak görmeliyiz. Yapmış olduğumuz çalışma, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri belgelerinden alınmış ve bir araya getirilmiştir. Bu arşivler hakkında şu bilgileri verebiliriz:

-Taşra Arşivleri: Vilayet ve müfettişliklere ait belgeler. İstanbul dışından getirilen belge ve defterler taşra evrakı olması dolayısıyla, merkezî evrak fonlarından ayrı tutularak taşra evrakı (TŞR.) kodu altında tasnif edilmiştir.

-Yıldız Sarayı Arşivi: Abdülhamid devrinde (1876-1909) Yıldız Sarayı'nda biriken defter, belge ve gazetelerden oluşan fondur. 33 yıllık saltanatı sırasında hükümdarın bütün meseleler hakkında bilgi edinmek ve karar vermek arzusu düşüncesiyle Yıldız Sarayı'nda oluşturulmuştur.

-Zaptiye Nezareti[4] Belgeleri: Zaptiye Nezareti'ne ait mevcut arşiv malzemesinin çoğunu, nezarete diğer nezaret, devâir[5] ve vilayetlerden gelip gerekli muameleleri yapılan yazışmalar ile esas itibariyle bu yazılara verilen cevapları Havî, Mektubî ve Muhasebe kalemleri müsveddeleri ve Muhasebe Kalemi'nin muamelâtına ait makbuz, teslim ve tesellüm senetleri gibi evraklar oluşturmaktadır.

-Şûra-yı Devlet Belgeleri: Şûra-yı Devlet'e gelen ve giden evrakın izlediği yol. Sadaret'ten Şûra-yı Devlet'e havale olunan evrak. *"Sadaret Mektubî Kalemi Şûra-yı Devlet Yazışmalarına Ait Belgeler"* adıyla anılmaktadır.

-Muallim Cevdet[6] Tasnifi Belgeleri: 1931 yılında Maliye deposundaki bir kısım belgelerin ihmal ve gaflet sonucu Bulgaristan'a satılması üzerine 8 Ekim 1932 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Muallim Cevdet'in başkanlığında yeni bir tasnif heyeti oluşturulmuştur. *"Cevdet Tasnifi"* adı verilen bu çalışmada belgeler konularına göre tasnif edilmiş, fakat kronolojik olarak kataloglarına geçirilmemiştir.

-Meclis-i Vâlâ[7] Riyâseti Belgeleri: Meclis-i Vâlâ belgeleri *"Meclis-i Vâlâ Gelen Evrak Hülâsa Kayıt Defterleri"* yıllar arasında mahiyet itibariyle farklılıklar gösterirler. H. 1257-1265 yılları arasında evrak, esas olarak geldiği bölgelere göre sınıflandırılarak; Anadolu/Anadolu Katl-Sirkat ve Rumeli/Rumeli Katl-Sirkat, adlarıyla açılan defterlere kaydedilmiştir.

-İbnülemin[8] Tasnifi Belgeleri: İbnülemin Mahmut Kemal'in başkanlığında kurulan tasnif heyeti, 1921 yılından itibaren belgeleri konularına göre tasnif etmiştir. İbnülemin Tasnifi 23 ana bölüm altında toplanmış olup, her konu kendi bölümü içinde kaba bir kronolojik sıra takip etmektedir.

---

[3] devletarsivleri.gov.tr.

[4] Zaptiye Nezareti: Osmanlı Devleti'nde, 1879 yılında kurulan ve iç güvenliği sağlamakla (kolluk kuvveti) görevli nezaret (bakanlık).

[5] devair: Daireler. Resmî işlerin görüldüğü yerler.

[6] Muallim Cevdet: (1883) Bolu'da doğdu. Muallim Cevdet'in Türk arşivciliğinin temellerini atmasıdır.

[7] Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye: II. Mahmut döneminde ıslahat hareketlerinin gerektirdiği yeni nizamnameleri hazırlamak, memurların muhakemesiyle meşgul olmak, gerek görülen devlet işlerinde oy vermek üzere 1837 yılında kurulan meclisin adıdır.

[8] İbnülemin Mahmut Kemal İnal: (1870-1957) Türk yazar, tarihçi, edebiyat tarihçisi, müzeci ve mutasavvıf.

-Ali Emiri[9] Arşivi: Ali Emîrî Efendi başkanlığında bir heyet tarafından 1918-1921 seneleri arasında gerçekleştirilen bir tasnif olmasından dolayı *"Ali Emîrî Tasnifi"* adı verilmiştir. Bu belgeler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından başlayarak Abdülmecid zamanına kadar gelen vesikaları ihtiva eder

5. TÜRKMEN AŞİRETLERLERİYLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Türk toplumunda il, siyasî teşkilatlanmanın en üst kademesidir ve teşkilatlı bir millet, teşekkül etmiş, ulus, budun, millet anlamına gelir. Oymak, birçok cemaatten oluşan, yapısındaki aileler arasında, töre, din, kan ya da evlilik bağları bulunan göçebe ya da yerleşik nitelikteki topluluğa, aşiretlere denir. Oymak kelimesi pek çok anlama gelse de konumuza dâhil olan anlamıyla, oymak tabirini aile ve cemaatler birliği, şeklinde anlamamız gerekir. Büyük oymaklar bir araya gelerek içtimai bir topluluk meydana getirirler. Oymaklardan, eski hareketli çağlarda çeşitli il ve uluslar teşekkül etmiştir. Burada gruplandırılan konargöçerler, sırasıyla boy (aşiret), oymak (cemaat), oba (mahalle) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Türkçe sözlükte aşiretin [10] sözcük anlamı oymaktır. Oymak[11] ise; *"dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk"* olarak tanımlanmaktadır.

Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi[12] adlı eserinde Eski Türklerde birer siyâsî cemiyet olan iller, aşiretlerin birleşmesinden doğduğunu ve bu doğrultuda aşireti, devleti oluşturan, içinde devletin ilk unsurlarının bulunduğu bir öz olarak kabul etmemiz gerektiğini söylemektedir. Nitekim Nihat Nirun'da *Sistematik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp*,[13] adlı çalışmasında Türk aşiretlerinin yapılanması ile ilgili şöyle demektedir: *Türk aşiretleri gittikçe tevahhut ederek, Küçük İl, Orta İl, Büyük İl ve En Büyük İl safhalarından geçtiği gibi, birer medine (şehir devleti), halini almadan evvel, müstakil (bağımsız) aşiretler suretinde yaşıyorlardı. Oğuzlarda aşirete "öz" denilirdi. Türklerden müstakil aşiretler yoktu. Her aşiret mutlaka bir "il"in içine girip onun bir uzvu olmuştur.* Buradan anlaşılıyor ki *"aşiret"*, devleti oluşturan bir *"öz"* niteliğindedir. Bu küçük cemaat tipinde devletin esas unsurları bulunmaktadır.

Mükrimin Halil Yinanç,[14] aşireti, göçebe ve yarı göçebe hayat yaşayan oymak ve boy kavramlarıyla açıklamaktadır. Ali Rıza Yalman,[15] aşiret kavramına karşılık *"oymak"*; kabileye karşılık olarak da *"oba"* kavramını kullanmıştır. Çalışmasında Elbeylilerden bahsederken bazı yerlerde *"aşiret"*, bazı yerlerde de *"oymak"* kelimesini kullanmıştır.

Cevdet Türkay'ın, on beş yıl Başbakanlık Arşivi belgelerini incelemiştir. Bu belgelere dayanarak yapmış olduğu araştırmada, Orta Asya'dan batıya doğru göç edip çeşitli kollara ayrılan Oğuz Türkmenlerinden toplam 7.230 oymak, aşiret ve cemaat tespit etmiştir. Cevdet Türkay bu araştırmasında *"oymak, aşiret ve cemaat"* kavramlarını da aynı anlamda kullanmıştır.[16]

---

[9] Ali Emîrî Efendi: Ali Emîrî (1857-1924) Araştırmacı ve tezkire yazarı. Kaşgarlı Mahmut'un *Divânu Lügati't-Türk*'ü Türk kültür hayatına kazandıran kişidir. Aynı zamanda Millet kütüphanesini kurmuştur.

[10] Türkçe Sözlük. (1988), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s. 98.

[11] Türkçe Sözlük. (1988), s. 1125.

[12] Ziya Gökalp. (1976 a), Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 63.

[13] Nihat Nirun. (1981), Sistematik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp, Ankara: KB Yayınları, Ziya Gökalp Dizisi:19, s. 60-62.

[14] Mükrimin Halil Yinanç. (2013), İA, *"Aşiret, göçebe ve yarı göçebe"* ile ilgili madde. C. I, s. 709-710.

[15] Ali Rıza Yalman. (1977), Cenupta Türkmen Oymakları, Ankara: KBY: 256, C. I-II, s. 536.

[16] Cevdet Türkay. (2001), Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul: İşaret Yayınları, s. 16-18.

Güney Anadolu bölgesinde yaşayan Türkmenler ile ilgili geniş bir derleme çalışması yapan ve bu konuda araştırma yapacakların başvuracağı önemli kaynak eserlerden birisi de Ali Rıza Yalgın'ın *Cenup'ta Türkmen Oymakları* kitabıdır. İnsan ve doğa sevgisiyle çarpan yürek sahibi olan Yalgın, kendi deyimiyle 1922'de başlattığı çalışmayı 1934'ten sonra yoğunlaştırarak sürdürmüştür. Müze Müdürlüğünün sınırlı olanaklarını çok iyi kullanarak atının terkisinde bulunan heybesinde not defteri, su matarası ve fotoğraf makinesi ile birlikte yaz kış demeden *"O oba senin, bu dağ benim."* yılmadan, usanmadan dolaşmıştır. Birçok Yörük aşiretini, halk ozanını, konargöçerlerin gelenek ve göreneklerini incelemiş ve 1931-1932 yılında, kendi olanaklarıyla, *"Cenup'ta Türkmen Oymakları"* adlı kitabını beş cilt halinde bastırmıştır.[17] Yine 1940'larda bastırdığı *"Cenup'ta Türkmen Çalgıları"* adlı küçük, ancak kapsamlı eseri de bu konuda yapılan ilk çalışmalardır.[18]

1943 yılında bastırdığı ve bugün mevcudu bulunmayan, değerli Halkbilimci I. Gündağ Kayaoğlu'nun tıpkıbasımını yaptığı *"Anadolu'da Türk Damgaları, Uludağ'dan Toroslara"* adlı eseri hâlâ alanında tek çalışmadır. Bu çalışmaya ek olarak *"Çukurova Halk Terbiyesinde Avcılık"* adlı eserini eklersek yazarın en verimli ve üretken dönemini yaşadığını söyleyebiliriz.[19] Damgalar ile ilgili olarak Tuncer Gülensoy'un *"Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları"*[20] adlı eserini de bu konuda yapılan özgün çalışmalardan bir olarak dâhil etmeliyiz.

Halep Türkmenleri ile ilgili ilk çalışma Faruk Sümer tarafından yapılmıştır.[21]

Oğuzlar (Türkmenler) adlı kitabında, Türklerin Asya'dan Anadolu'ya göçleri içerisindeki tarihî gelişimi ve Anadolu'ya giriş sürecini, çeşitli belgeler ışığında, ayrıntılı bir şekilde vermiştir. Kitabında Türkmen gruplarından bahsederken Halep Türkmenlerine de geniş yer vermiştir. Daha sonraki yıllarda önemli bir stratejiye sahip olan bu Türkmen ili hakkında müstakil çalışmalar da yapılmıştır.

Enver Çakar da *XVI. Yüzyılda Suriye Türkmenleri*[22] hakkında yapmış olduğu geniş çalışmalarını makaleler halinde yayınlamıştır. Halep çevresi ve önemli bir yerleşim merkezi olan Antakya ile ilgili olarak yayınlamış olduğu çalışmaları sıralayacak olursak;

-17. Yüzyılın İkinci Yarısında Antakya kazasında İskân ve Nüfus (1678/1089 Tarihli Avârız-Hâne Defterine Göre)[23]

-XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Şam Eyaleti (İdarî Taksimat-Eyalet ve Sancak Yöneticiler)[24]

-XVI. Yüzyılda Suriye'de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri,[25]

-Halep Sancağı Yer Adları Üzerine Bir Araştırma (1524-1525)[26] adlı makaleleri söyleyebiliriz. Çakar'ın yapmış olduğu bu çalışmalarda Halep ve çevresinde yaşayan Türkmen camiası ile ilgili birçok bilgiye rastlamaktayız.

---

[17] Musa Seyirci, *"Çukurova Halk Kültürünün Tanıtılmasında Ali Rıza Yalgın'ın Yeri ve Kişiliği Bibliyografyası"*, http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/ semp_1 /seyirci_2.pdf, s. 528.
[18] age., s. 528-529.
[19] age., s. 529.
[20] Tuncer Gülensoy. (1989), Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları, İstanbul: TDAV, ss. 179.
[21] Faruk Sümer. (1999), Oğuzlar (Türkmenler), 5. basım, İstanbul: TDAV Yayınları.
[22] Enver Çakar. (2002 a), *"XVI. Yüzyılda Suriye Türkmenleri"*, Ankara: TA, 10. Cilt, YTY, s. 421.
[23] Enver Çakar. (2005), *"17. Yüzyılın İkinci Yarısında Antakya Kazasında İskân ve Nüfus (1678/1089 Tarihli Avârız-Hâne Defterine Göre)"*, Ankara: Belleten, LXVIII/252, Ağustos, s. 431-459.
[24] Enver Çakar.(2003), *"XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Şam Eyaleti (İdarî Taksimat-Eyalet ve Sancak Yöneticileri)"*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Dergisi, I/2 Temmuz, s. 41-60.
[25] Enver Çakar. (2002 b), *"XVI. Yüzyılda Suriye'de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri"*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, XII/2, Temmuz, ss. 325-340.
[26] Enver Çakar, (2000), *"Haleb Sancağında Türkçe Yer Adları"*, Ankara: OTAM, 11, ss. 83-107.

İlhan Şahin'in *"XVI. Asırda Halep Türkmenleri"*[27] ile ilgili Osmanlı arşivleri, Tapu tahrir defterlerinden istifade ederek, Halep vilayeti dâhilinde bulunan Halep Türkmenlerinin coğrafi saha içinde dağıldıkları yerler, bu bölgede yaşayanların hukukî statü, içtimaî teşkilatları ve nüfus durumları ile ilgili geniş bilgiler vermiştir. Bu konuda yapılmış diğer önemli bir çalışma ise Orhan Kılıç'ın *"1597 Tarihli Mufassal Yörük Defterine Göre Haleb Türkmenleri"*[28] adlı makalesidir.

Yaşar Yücel ve Ali Sevim'in birlikte hazırladığı Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan 3 ciltlik. *"Türkiye Tarihi"*[29] adlı kitabın 1. cildinde 1018-1300 yıllarına kadar geçen süre içinde Anadolu, Suriye, Mısır'da Türkmen varlığı ve buralarda yapılan fetihlere geniş yer vermiştir. Türkiye tarihinin Selçuklular ve Beylikler dönemini kapsayan bu eserdir.

Son olarak, bu konuda önemli olarak görebileceğimiz araştırmalardan biri de Steven Runciman'ın *"Haçlı Seferleri Tarihi"* adlı 3 ciltlik eseridir. Roma döneminde Halep ve çevresi ile ilgili olarak birçok konuda geniş bilgiler yer almaktadır.[30]

[27] İlhan Şahin. (1982a), *"XVI. Asırda Halep Türkmenleri"* İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Tayyib Gökbigin Hatıra Sayısı XII, ss. 687-712.
[28] Orhan Kılıç. (1996), *"1597 Tarihli Mufassal Yörük Defterine Göre Haleb Türkmenleri"*, Türk Dünyası Araştırmaları, Aralık, ss. 59-76.
[29] Yaşar Yücel-Ali Sevim. (1990), Türkiye Tarihi, Ankara: TTK Yayınları, C. I, s. 446.
[30] Steven Runciman. (1992), Haçlı Seferleri Tarihi C. I-II-III, Ankara: TTK Yayınları.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER IŞIĞINDA TÜRK, BAYAT, TÜRKMEN VE BAHADIR KELİMESİNİN ANLAMI

Ziya Gökalp, *"Bir kavmi ilmi surette tetkik için her şeyden evvel göz önünde tutulması iktiza eden şart, o kavmin istikbalde nasıl olması gerektiği değil, mazide ve hâlihazırda nasıl olduğunu aramaktır."*[31] demiştir. Bizler de yapmış olduğumuz bu çalışmada, Türk kelimesinden başlayarak, Bahadırlar'ın mazisi ve günümüzdeki konumlarını, folkloruyla incelemeye çalıştık.

1.1. TÜRK ADI

Türk ve Türkmen, geçmiş zamanlarda ve günümüzde önemini devam ettiren etkili bir kelimedir. Türkçe konuşan Türk'ün yazmış olduğu tarihi, önce Çin sonra Bizans, daha sonra da Arap ve Farslar yazmıştır. En son da abideler ortaya çıkınca Avrupa yazmıştır. Dolayısıyla Türkler, tarih yazmamış; yazdırmışlardır.

Kültür tarihi açısından Türkçe konuşan bütün halklar Türk'tür. Türklerin tarihini yazan Roux, *"Türklerle ilgili olarak kabul edilebilecek tek tanımlama ölçütü, Türk dilidir. Türk, Türk dilini konuşandır. Başka tanımlar geçersiz ve yetersizdir."*[32] Demektedir. Türk'ü bilmeden, tanımadan zaman ve dünyayı tam olarak tanımak tabiidir ki mümkün değildir. Fakat ne yazık ki geçmişten günümüze kadar varlığını her zaman devam ettirebilen Türk kavramını anlayabilmek için yabancı kaynaklara başvurmak mecburiyetindeyiz. Günümüzde de kulaktan dolma sözlerle yapılan tanımlar da bizi tatmin etmemektedir. Bu nedenle hem tarihî kaynakları hem de mitoloji ve efsanelerimizi iyi incelememiz gerekir.

Türk adını taşıyan ve belgelenmiş olan ilkyazı örneği, M.Ö. 6. yüzyılın ortalarında bugünkü Moğolistan'ın kuzey-doğusunda Orhon ve Selenga Nehirleri kıyısında ortaya çıkmıştır.[33]

Ahmet Bican Ercilasun *"Tarih İçinde Türkçe"*[34] konulu konuşmasında, yazılı kaynaklarımızın ilk defa Çince eserlerde görüldüğünü şu şekilde izah ediyor: "*King lo kıngrak" bir çeşit kesici alet. Türkçeye ait ilk kelime olarak geçiyor. Altın kesmek için kullanılan bir çeşit bıçak. Bitigçi, bir nevi yazıcı, Reis'ül-Küttap, dış işleri görevi demektir. Kapıkçı 'saray muhafızı' demek. Bunun yanında Tengri, demir, töre kelimeleri de var. M.S. 329 yılında bir de Türkçe beyit kaydedilmiş. "Süke (savaşa) talıkan (çıkın) bukuk (Düşmanın lideri) tutkan (tutun*)" bu ilk Türkçe kelime *"Savaşa çıkın ve düşmanın liderini tutun" demek.*

Türk adını bilim ışığında, önce alfabesinden başlayarak incelemek gerekir. Türk adı ile ilgili Arap alfabesindeki imlasıyla ilgili olarak *Terk/Türk* benzerliğinden söz edilmiştir. Arap kaynaklarında Türk ismi, VI. yüzyılın sonlarından itibaren görülmekle birlikte *"t, r, k"* ünsüzleri arasında, *"o, u, ö"* veya *"ü"* seslerini açık olarak belirtmek güçtür. Ünlülerin *"e, a, ı, i"* olmadığı kesinlikle açıktır. Arapçadaki telaffuz, belki de kalın olarak *"Turk"* şeklindedir.

---

[31] Ziya Gökalp. (1977), Makaleler III, Ankara: KB Yayınları, s. 3.
[32] Jean Paul Roux. (1998), Türklerin Tarihi, İstanbul: Kabalcı Yayınları, s. 19.
[33] B. Zakir Avşar. (2002), *"Türklerin Demografisi (1950-2025)"*, Türkler Ansiklopedisi, C. 1, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 205.
[34] Ahmet Bican Ercilasun, *"Tarih içinde Türkçe"* konulu konuşması Töre, Hamamönü Sohbetleri, 05. Ocak. 2013, 19.00, Hamaönü Kabakçı Konağı, Altındağ/Ankara.

Bilindiği gibi Araplar, en erken zamanlarında Türk'ü bilmişler ve tanımışlardır.[35] Ancak Arapçada Türk'ün imlası, kalın ve ince ünlü iki *"t"* harfinden ince olanı *"te"* ile yazılıyordu. Bu sebeple Arapçada Turk'taki *"u"* kalın ve sert bir sesli olmayıp, *"ü"* veya ona yakın bir ses olarak kabul edilebilir. Ön Asyalı bir alfabeye sahip olan Süryanî kaynaklarında da *"Tourkaye=Turkaye"* okunuşu, kalın ünlü *"u"* okunuşunu destekliyor. Bizans kaynaklarındaki seslere göre bu isim *"u-o"* arasındaki bir şekilde okunabilir. *Tourkos* gibi. En eski (XI. yüzyıl) Rus kaynaklarında *"Tork"* olarak bilinmektedir.[36] Fakat Göktürk alfabesine baktığımızda *"t"* sesinden sonra *"ü"* veya *"ö"* seslerinden *"ü"* sesinin gelmesi daha muhtemel gözükmektedir.

Cevat Hey'et de Oğuzlar kelimesini şöyle tarif etmektedir:[37] *"Oğuz kelimesi Oklar (ok+uz) manasına gelmektedir. Eski Türkçede (z) ve (uz) çoğul ekiydi. Ok da el demektir*." Bazı bilim adamları *"Oğuz"* kelimesinin *"öküz"* kelimesinden kaynaklandığını söylese de bu akla uygun gelmemektedir. Çünkü Türklerde hayvan isimleri, özelliklerine göre, her zaman kullanılmıştır. Fakat daha sonraki yıllarda, kişilere verilen isim olarak, *"öküz"* kelimesine rastlanılmamaktadır.

Çin kaynaklarına göre Türk Hunlar, Kuzey Çin'i zapt ederek, orada devletler kurmuşlardır.[38] Bu dönemler içerisinde Asya'da bulunan birçok topluluğu da kültürel olarak etkilemişleridir. Bunlardan birincisi dildir. Örneğin Japon dilinde kuvvetli Orta Asya tesirleri vardır. Şimdiki bilgilerimize göre en sağlam nazariye Japon dilinin bir Türk-Tunguz-Moğol ana dilinden gelmiş olmasıdır.[39] Türk dilinin Kore dili üzerinde de tesiri büyüktür.[40] Anlaşıldığı üzere, Türk toplumu, gerek dil, gerekse kültür olarak Asya'da yaşayan birçok toplumu etkilemiştir.

Türklerin kadim bir millet olduğu bilinci, Türk adını, en eski tarih kaynaklarında aramaya sevk etmiştir. Geçen asırdan beri birçok bilgin tarafından ileri sürülen görüşlere göre doğu kavimleri arasında zikredilen Targitalar, İskit topraklarında oturdukları söylenen Tyrkaeler (Yurkae), Türk olarak addedilmişlerdir. Hatta Tevrat'ta adı geçen Yafes'in torunu Togharma, eski Hint kaynaklarında tesadüf edilen *Turukha*, *Thrak*lar, eski ön Asya çivi yazısında görülen *"Turukkular,"* Çin kaynaklarında milattan önceki bin yıl içinde rol oynadıkları belirtilen *"Tik"* veya *"Di"*ler, Türk olarak düşünülmüştür.[41]

Tabakat-ı-Nasiri'de[42] Türk (Turk) ve Türkmen (Turk-mans) kelimeleri bir arada kullanılmıştır. Yine aynı eserde Türk ve Türkî kelimeleri kullanıldığı, Oğuz Kağan'ın soyunun Yafes'e kadar[43] gittiği, bu topluluğun da sonradan aynı soydan gelen ve aynı dili konuşan Osmanlı'ya dâhil olduğu anlatılmaktadır.

Tarihi hem yapan, hem de yazan, 17. asır Çağataycasının parlak bir temsilcisi olan Ebulgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terakime'sinde *"..... gemiden çıkan insanların hepsi hasta oldular. Nuh Peygamber, üç oğlu ve üç gelini ile iyileştiler. Onlardan başka insanların hepsi öldüler. Ondan sonra Nuh Peygamber, üç oğlunun her birini*

---

[35] Tuncer Baykara. (2002), *"Türklüğün En Eski Zamanları"*, Türkler Ansiklopedisi, 1. Cilt, Yeni Ankara: Türkiye Yayınları, s. 282.
[36] age., s. 282.
[37] Cevat Hey'et. (1996), Türklerin Tarih ve Kültürüne Bakış, (Çeviren: Melek Müderriszade), Ankara: KB Yayınları, s. 24.
[38] W Eberhart. (1992), Uzak Doğu Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 29.
[39] age., s. 21.
[40] age., s. 249.
[41] İbrahim Kafesoğlu. (1989), Türk Milli Kültürü, 6. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, s. 42.
[42] Maulana Minhaj-ud-din, Abu-Umar-ı-Usman, Tabakat-ı Nasıri, (İngilizce Çev: Major H.G. Raverty), A Genaral History of The Muhammadan Dynasties of Asia, İncluding Hindustan, A.H. 194 (810 A.D.) to, A.H. 658 (1260 A.D.), s. 871.
[43] age., s. 874.

bir yere gönderdi. Sam adlı oğlunu İran merkezine gönderdi. Ham adlı oğlunu Hindistan ülkesine gönderdi ve Yafes adlı oğlunu da Kuzey Kutbu tarafına gönderdi. O yerleri yurt kılıp oturun, dedi. Yafes babasının emriyle Cudi Dağı'ndan gidip İtil ve Yayık Suyu'nun yakasına vardı. İki yüz elli yıl orada durdu; sonra vefat etti."[44] denilmektedir.

Tevrat ve Kur'an'daki Nuh'un ve oğullarının yaşı ile ilgili ifadeler ve diğer anlatımlar, Sümerlerin Gılgamış destanındaki anlatımlar ile büyük benzerlikler gösterir.[45] Ayrıca olağan insan yaşamında görülmesi mümkün olmayan 950 yıllık ömür, ilk Sümer takvimine göre mümkündür. Eski Sümer takviminde 1 yıl, 1 aya eşittir. Mezopotamya'da yaşanan bir sel felaketi üzerine üretilen bu destanın, toplum hafızasına kazınan anlatımları, İbranilerin Babil sürgünü dönüşünde yazılan Tevrat nüshalarına aktarıldığı düşünülmektedir.[46]

Yine Şecere-i Terakime'de, *"Nuh Peygamber'in çocukları pek çok olmuştu.* (Bunların içinden) *sekiz oğlu var idi. Adlarının da 'Türk, Hazar, Saklap, Rus, Ming, Çin, Kimeri, Tarih'*[47].olduğu anlatmaktadır Görüldüğü gibi 810-1260 yıllarını anlatan Tabakat-ı-Nasiri ile aynı fikirdedir. Yine Bahadır Han bu eserinde Oğuz Kağan ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır: *"Türklerin Atası olan Yafes'in oğlu Türk'ün dört oğlu vardır. Birincisi Tütek, ikinci Çigil (Çekel), üçüncü Barsçak (Berseçar), dördüncü Amlak (Emlak). Türk öleceği sırada (En büyükleri) Tütek'i yerine Padişah kıldı ve uzak sefere gitti. Tütek iki yüz yıl padişahlık yaptıktan sonra oğlu Amılca Han geldi. Amılca Han öleceği sırada oğlu Bakuy Dip'i padişah yaptı. Dip'in manasıtahtın yeri, Bakuy'un manası il büyüğü demektir. Bakuy Dipten sonra oğlu Kök Han, sonrasında da oğlu Alınca Han geldi.*[48] *Alınca Han'ın ikiz oğlu oldu. Birinin Adı Tatar birinin adı Moğol idi. Yaşlanınca yurdunu böldü ve iki oğluna verdi. Moğol Han'ın dört oğlu vardı. Yaşlanınca yurdunu en büyük oğlu Kara Han'a bıraktı. Reşideddin'in Oğuznamesi'nde aynı isim zikredilmiştir.*[49] *Sonrasında Kara Han da herkesin gittiği yurda gitti. Kara Han'ın büyük hatunundan Oğuz Kağan doğdu."*[50]

Reşideddin'in Cami'üt-Tevarih'inde bulunan destanda, Türklerin ilk hükümdarı Nuh peygamber oğlu Yafes, olduğu ifadesi ile başlanmakta ve Yafes'in Türkçe *"Olcay Han"* adını taşıdığı söylenmektedir.[51] Yine Aynı eserde Reşideddin Fazlullah (1248-1318) özetle, *"Bugün (kendi zamanında) Moğol diye anılan bir kısım boyların vaktiyle Türk olduklarını"* belirleyip şöyle diyor:[52] *"Mağrip diyarından Hint Denizi nihayetine kadar yaşayanlar Türklerdir. Deşt-i Kıpçak, Rus, Çerkes, Başgırt, Talas, Sayram, İbir, Sibir, Bular, Ankara Nehri, Türkistan ve Uyguristan diyarları, Naymanlar'ın kaldığı Erdiş (İrtiş) Gölü, İrtiş, Karakurum, Altay Dağları, Organ/Orhun Nehri, Kırgız diyarları, Kem-kenciyurt, Moğolistan diye bilinen birçok kışlak ve yaylak yerleridir. Kireyitler'in diyarı, Onon, Keluren, Köke-navur, Boyır-navur, Karkab, Köyen, Ergenekon, Kalır, Selenge, Töküm, Kalalçın-alt, Çin seddine bitişik olan Ötügen'de hep onların (Türklerin) kabile ve boyları otururlar. Bugün de Çin, Hind, Keşmir, İran-*

---

[44] Ebulgazi Bahadır Han. (1996), Şecere-i Terâkime *"Türkmenlerin Soykütüğü"*, (Haz: Zuhal Kargı Ölmez), Ankara: Simurg Yayınları, s. 234.
[45] Jean Muzi. (2015), Gılgamış Destanı, (Çeviren: Belgin Çınar), İstanbul: Arkadaş Yayıncılık, ss. 1-112.
[46] www. wikipedi Özgür Ansiklopedi, *"Nuh"* maddesi.
[47] Ebulgazi Bahadır Han. (1976), Şecere-i Terakime (*Türklerin Soykütüğü)*, (Haz.: Muharrem Ergin) İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser: 33, s. 23.
[48] Ebulgazi Bahadır Han. (1976), age., s. 24.
[49] Zeki Velidi Togan. (1972), Reşideddin'in Oğuz Destanı, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, s. 19.
[50] Ebulgazi Bahadır Han. (1976), age., s. 25.
[51] Zeki Velidi Togan. (1972), age., s. 19-20.
[52] Tuncer Baykara. (2002), age., s. 27.

zemin, Rum, Şam[53] *ve Mısır'a kuvvet ve şevketle hükmederler. Dünyanın meskûn olan kısımları onların idarelerindedir."* demektedir.

Şamlı Fahreddin Osman b. Ebi Bekir b. eş-Şeyh Muhammed Züreyg'in *"Kitabü'l-Bustan fi Ba'zı Ahbâri Âl-i Osman"*[54] adlı eserinde Osmanlıların soyu ile ilgili geniş bilgiler vermektedir. Osmanlılar için "*Onlar Hz. Nuh'un oğlu Yafes neslinden Kara Han oğlu Oğuz'un evlatlarındandır."* tâbiri kullanılır.

Vâni Mehmed Efendi'nin *"Araisü'l-Kurân"*[55] adlı tefsirinde Tevbe suresi 39. Ayete getirdiği yorumda da şöyle demektedir: *"Allah'ın bağışladığı iyilik ve yardımının sonucu olarak biz deriz ki; bu kavm, Arap kavmine hiçbir yönüyle benzemeyen Türk Milletidir. Çünkü biz uzun zamandan beri, gerek doğuda ve gerekse batıda, Rumlar ve Frenklerle mücahede eden gazilerin; tüm Rum ülkelerini ele geçirip, buraları yurt edinmiş bulunan Türkler olduğunu müşahade etmekteyiz. Onlar, bu bölgelere yerleşmişler ve sonuçta Rum, Ermeni ve Gürcü, ülkeleriyle Frenk ve Rus ülkelerinin bir kısmı Türk ülkeleri haline dönüşmüştür. Bu bölgelerde, zamanla Türk dili yaygınlık kazanmış, İslam'ın ve Müslümanların hükimleri uygulanmış ve Türklerin çaba ve gayretleriyle Hıristiyanların çoğu, hem İslam dinini kabul etmişler, hem de Rum, Frenk ve Rus kökenli olmalarına rağmen Türklüğü benimsemişlerdir. Bu da, Allah'ın Türklere nasip etmiş olduğu bir lütfudur. Allah, büyük lütuf sahibidir."*

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *"Peygamberler Tarihi"*[56], adlı eserlerinde ise *"Türklerin ve sonradan Anadolu'ya gelen Osmanlıların Yafes'in çocuklarından gelen Karhan oğlu Oğuz'un evlatları"* olduğunu söylemektedir.

1.2. BAYAT BOYU

Oğuz kavminin önemli bir boyu olan Bayat, Oğuz Kağan'ın en büyük oğlu olan Kün (Gün) Han'ın, Kayı'dan sonra gelen ikinci oğludur. Bu boy, Bozokların önemli bir koludur. *"Devleti ve nimeti bol, devlet ve nimet sahibi"* manasına gelen Bayat boyunun ongunu (sembolü), şahindir. Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lügati't-Türk adlı ölümsüz eserinde, Oğuz boylarının dokuzuncusu olarak, Bayat boyunu göstermiştir.[57]

Diğer Oğuz boyları gibi Sirüderya (Seyhun) Nehri kenarında ve kuzeydeki bozkırlarda yaşayan Bayat boyu, İslamiyet'ten önceki tarihinde, Korkut Ata (Dede Korkut) ile temsil edilmiştir. Bayat boyundan Kara Hoca'nın oğlu Korkut Ata, akıllı, bilgili ve keramet sahibi bir insandır. *"Ala atlı kiş tonlu"* Korkut Ata, Kayı İnal Yavku ile ondan sonra gelen hükümdarlar devrinde çıkan birçok zor siyasî meseleleri, bilge kişiliği ve engin görüşü sayesinde halletmiştir.

Faruk Sümer, Irak'ta yaşayan Türkmenler hakkında bilgi verirken, şunları kaydetmektedir: *"Bu ülkede Türkmenler bilhassa Musul bölgesinde yaşıyorlardı. Sultan Muhammed Tapar ve oğlu Sultan Mahmut zamanlarında Basra'da büyük emirlerden Ak-Sungur el-Bayat adlı bir emir vardı. Mütad'ın hilafına bu emirin kavmi hüviyeti belirtilmemiş olduğundan el-Bayat-i nesebinin bizim Bayat boyundan geldiği hususunda şüphe etmek caizdir. Ancak bu kelimenin başka bir şekilde izahı da pek mümkün olmuyor. Bağdat'ın güney doğusunda Badara'ya bağlı Bayat Kasabası'nın adı ancak XVII. yüzyıldan itibaren görülebiliyor… Diğer taraftan Bağdat'ın güney doğusunda*

---

[53] Şam: Suriye'nin başkenti. Eski adı, Dimişku'ş-şam'dır.

[54] M. Emin Şen. (2010), *"Fahreddin Osman b. Ebi Bekir b. Eş-şeyh Muhammed Züreyg'in Kitab'ül-Bustan Fi Ba'zı Ahbari Al-i Osman Adlı Yazma Eseri"*, Mardin: Mukaddime Dergisi, S. 1, s. 188.

[55] Erdoğan Pazarbaşı. (2001), *"Osmanlı Dönemi Kur'an TefsirlerindeTürklerle İlgili Değerlendirmeler"*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 11, s. 127.

[56] Mehmet Faruk Gürtunca. (2006), Peygamberler Tarihi, İstanbul: Sağlam Yayınları, s. 1-191.

[57] Kaşgarlı Mahmut. (1976), Divanu Lügati't-Türk 128, (Neşreden: Muallim Rıfat), Tercüme: Besim Atalay, İstanbul: TDK Yayınları.

Tip Çayı'nın kaynağına yakın bir yerde bulunan, İran'ın Luristan Eyaleti'ndeki Bayat Kalesi'nin taşıdığı adın, o zamanlarda mevcut olmadığı anlaşılıyor. Hamdullah-ı Kazvini'de bu kale XII. yüzyılın sonlarındaki hadiseler münasebetiyle geçiyor. O zaman kalenin hâkimi bir Türk idi. Bu zamanlarda söz konusu bölge ile Huzistan'ın Avşarların elinde olduğunu biliyoruz. Bu izahlar ile bu kabilenin adını Bayat boyundan almış olması pek muhtemeldir."[58]

Bayatlar, Türk tarihinde değerli şahsiyetler yetiştirmiş önemli bir boydur. Dede Korkut, Fuzulî, Mahmut oğlu Hasan[59] yine bu boydan olduğu bilinmektedir. Türk dünyasında oldukça kalabalık bir yere sahip bu boyun efsanevî atası Oğuz-Han'dır.[60]

Bayatların kendilerine göre, diğer Oğuz boyları gibi, damgaları mevcuttur. Bu damgalar; kılıç, eşya ve hayvanlarında da bulunmaktadır.

1.3. TÜRKMENLER

Günümüzde Türkmen kelimesi, Anadolu ve uluslararası alanlarda farklı yerler için kullanılmaktadır. Uluslararası alanda Türkmen denilince akla Türkmenistan'ın gelmesi doğaldır. Fakat Türkmen kelimesini Anadolu sahası içinde kullandığımızda Balkanlar, Anadolu ve Suriye'de yaşamış ve yaşayan Türk toplulukları akla gelmektedir. Mehmet Eröz, Orta Asya ile Anadolu aşiretleri arasındaki etnik rabıtayı anlatırken, *"Türkmen"* ve *"Yörük"* kelimelerinin birçok tarihî belgede aynı anlamda kullanıldığını anlatmaktadır.[61]

Yagbu Devleti Oğuzları, 1000 yıllarında *"Türk"* adı yanında yine siyasî bir isimlendirme olarak *"Türkmen*" adını da taşıyorlardı ki, Müslüman ülkelerine geldikten sonra İslam kaynaklarında bu isimle anılmışlardır.[62] Fuat Köprülü de bu düşünceyi desteklemektedir. Köprülü, Türkmen adının Oğuzlara sonradan verildiği ve Müslüman olan Oğuzlar için kullanıldığını, söylemektedir.[63]

Türkmenler, X. yüzyılın birinci yarısında Oğuzlar, Seyhun Irmağı'nın orta yatağındaki Farab (Karaçuk) ve İsficab yörelerine kadar olan yer ile bu ırmağın kuzeyindeki bozkırlarda yaşıyorlardı. Günümüzde Adriyatik Denizi'nden Çin Seddi'ne kadar çok geniş bir coğrafyada yaşayan Türkler, Altay Dağları'nın kuzeyi ile Sayan Dağlarının güney-batısı asındaki tespit edilebilen en eski yurtlarından itibaren birçok bölgeyi yurt edinmişlerdir.[64] Bu vatanda da yine kışlaklar fazla kar almayan yerlerde yapılmakta ve devamlı bol otlu meralar tercih edilmekteydi.

Anadolu'da Alevî ve Sünnî olan Türkmen aşiretlerinin önemli bölümü, Horasan'dan[65] geldiklerini ifade etmektedirler.[66] Horasan; kuzeyinde Harezm, batısında

---

[58] Faruk Sümer. (1999), age., s. 240.

[59] http://www.diyanetislamansiklopedisi.com/cam-i-cem-ayin/ Diyanet sitesinde bu konu ile ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır: *Bayatî Hasan b. Mahmûd'un kaleme aldığı Osmanlı silsilenâmesi.*
Müellif hakkında çok az bilgi vardır. Eserinden anlaşıldığına göre Oğuzların Bayat boyundan olup uzun süre Tebriz'deki Dede Ömer Rûşenî Dergâhı'nda bulunmuş, 886 (1481) yılında Şam hacılarıyla birlikte Hicaz'a gitmiş, orada yazdığı bir Farsça gazel münasebetiyle Şehzade Cem'le tanışmıştır.

[60] age., s. 241.

[61] Mehmet Eröz. (1991), Yörükler, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s. 15.

[62] Şevket Koçsoy. (2002), *"Türk Tarih Kronolojisi"*, Türkler Ansiklopedisi, Cilt 1, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 115.

[63] Tahsin Banguoğlu. (1959), *"Oğuzlar ve Oğuzeli Üzerine*", Ankara: Türk Dili Araştırmalar Yıllığı Belleten, s. 10.

[64] Ali Ahmetbeyoğlu. (2002), *"Türkistan'dan (Orta Asya) Doğu Avrupa'ya Yapılan Türk Göçleri",* Türk Ansiklopedisi, C. 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 522.

[65] Horasan (Khorāsān, diğer adları Khurasan ve Khorassan), Helenistik dönemde Traxiane olarak da adlandırılmıştır. Horasan Eyaleti, İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan bölgeye verilen isim. Farsça bir kelime olan Horasan *"Güneşin yükseldiği yer"* anlamına gelir. Horasan'da yoğunlukla Türkmenler ve Farslar yaşamaktadır. Eskiden Horasan bölgesi bugün İran, Afganistan, Tacikistan, Türkmenistan'ın ve Özbekistan'ın bazı bölgelerini kapsardı.

Rey; güneyinde Gucerat ve doğusunda Agra'yı kapsayan geniş bir bölgedir. Selçukluların Anadolu'ya uzanmadan önce uzun süre kaldıkları Hazar ötesi, Oğuz toprağıdır. Oğuzların bölgedeki yoğunluğunu vermesi bakımından *"Horasan'ın her tarafı Türk cephesidir."* diyen Yakubî'nin Harezm ve Hazar Denizi arasındaki bölgeye de *"Oğuz Çölü"* demesi önemlidir.[67]

1.3.1. Halep Türkmenleri Bayadı ve Reyhanlı Aşireti

Değerli büyüğümüz kendisinden bu konuda çok faydalandığım Ahmet Cemil Bahadır, büyüklerinden ve yakınlarından dinlediklerini şöyle anlatmaktadır: *"Türkmen deyince akla ilk gelen Halep Türkmenleri ve bunların içinde Reyhanlı aşireti gelir. Çünkü Anadolu'ya ilk gelen ve diğer illerin oluşumunda önemli fonksiyonu olan Halep Türkmenleridir. Halep Türkmenleri Oğuz'un özüdür. Öz vatanlarından koptuktan sonra da Anadolu'da ilk öz vatanını da Halep ve Amik Ovası'nda[68] kurmuşlardır."* (K. 24).

Çalışmamıza konu olan Halep Türkmenlerinin Halep ve çevresi ile ilk tanışıklığı Tolunoğulları[69] dönemine rastladığını tahmin etmekteyiz. Çünkü Tolunoğulları, 875-905 yılları arasında Müslüman Türklerin kurduğu ilk devlettir. Tolunoğulları Devleti'nin kurucusu, Ahmed bin Tolun'un babası, Buharalı Tolun adında bir Türktür. Mısır'da kurulan bu devlet, Abbasî Devleti'nin çöküş yaşadığı son dönemlerde Suriye, Filistin, Tarsus'tan Fırat Nehri kıyılarına kadar devletini genişletmiştir. Fethedilen bu yerlerin içinde Halep ve çevresi olduğuna göre, Türkmenlerin çok az bir kısmının buralara yerleştiği düşünülebilir. Fakat ileride de anlatılacağı üzere gerçek yerleşimin 1040 ve 1071 yılları arasında olduğu aşikârdır.

Halep Türkmenlerinden olan Reyhanlı aşiretinin adını, 1550 yılından sonraki arşiv belgelerinde görmekteyiz. Kanuni devrinde 112 vergi nüfusundan ibaret olan küçük bir oba halindeyken[70] daha sonraları Halep Türkmenleri içinde en kalabalık nüfusa erişmiştir. Bunların sayımı ve vergilenmesi umumiyetle Sivas'a bağlı olan Yeniil'de yapılmaktaydı. Bunun sebebi de hayvanlarını otlatmak için, Sivas Uzunyayla'yı yazlık yeri olarak seçen Reyhanlı Türkmenlerinin ödeyeceği vergiler, orada bulunan hayvan sayısına göre belirlenmektedir.

XIX. yüzyılın ortasına kadar yaylaya gidiş ve geliş yapmışlardır. Faruk Sümer Oğuzlar kitabında, her ne kadar Reyhanlı aşiretinin yerleşik hayata geçmesi için Fırka-i İslâhiye'nin uygulandığını ve bu uygulamanın da derebeyliklerin ortadan kaldırılması için[71] olduğunu söylese de bunun gerçek sebebinin aşiretleri üretime dayalı olarak ziraata alıştırmak olduğunu düşünmemiz gerekir. Çünkü ziraatla uğraşan toplumların yerleşik hayata geçtikten sonra hükmedilmesi, hayvancılıkla geçinen toplumlardan daha kolay olmaktadır.

1.3.1.1. Halep Türkmenleri İçinde Yer Alan Taifeler: Halep tahrir defterleri tetkik edildiği zaman, Halep Türkmenlerinden Beğdilli (Beydilli),[72] İnallu, Köpeklü Avşarı, Beylikü (Beğlik Avşarı), Harbendelü, Bayad Peçenek ve Şah Meleklü olmak

---

[66] Erdoğan Kutluay-Demir Tazegül. (2011), *"Kars ve Ardahan Türkmenlerinin Dünü ve Bugünü",* Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, İlkbahar 2011/58, s. 192.

[67] Aysu Ata. (2010), *"Moğol Fütuhatı ve Doğu-Batı Türk Yazı Dili Kavramları Üzerine",* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 17/1, s. 32.

[68] Amik Ovası, Amikabad: Hatay'da 1 200 000 dönümlük ovadır.

[69] Tolunoğulları Devleti, 868 (veya 875) ve 905 yılları arasında hüküm sürmüş, Müslüman olan Türklerin kurduğu ilk bağımsız devlettir.

[70] Faruk Sümer. (1999), age., s. 245.

[71] age., s. 247.

[72] Beğdilli: Bir Türkmen aşiretinin adı.

üzere 8 taife[73] ve çok sayıda cemaat görmekteyiz. Faruk Sümer ise bu anlatılanlara ek olarak Gündüzlü Afşarı, Karkın, Kızık[74], Uç, Acurlu, Kaçılu, Döğer, Kınık, Eymür, Bahadır ve Karakayunlu oymaklarının adını vermiştir.[75] İlk tahrir defterlerinde müstakil olarak yazılmış bazı cemaatlerin sonraki yıllarda Bayat taifesine dâhil olduklarını da görmekteyiz. Bunlar içerisinde Bahadırlu, Şarklu ve Yüreğirlü[76] cemaatleri bulunmaktadır. Bilindiği gibi bu aşiretler, o günün sosyal şartları nedeniyle aynı çatı altında yaşamıyorlardı. Çoğu Halep, Hatay, Adana, Maraş, Sivas, Malatya, Erzurum ve hatta Mardin, Diyarbakır'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada bulunuyorlardı. Mardin'in güneyindeki Deyr-i Zor'a[77] kadar uzanan çöl bölgesinde bile hayvanlarını otlatıyorlardı. En kalabalık olduğu dönemler ise 1526-1570 yılları[78] içerisindedir ki, daha sonra bunların yavaş yavaş Anadolu'nun içlerine çekildiğini görmekteyiz.

1.3.1.2. Halep Türkmenlerinin Coğrafî Saha Olarak Dağılımları: Halep Türkmenleri, adını taşıdığı vilayetin dâhilinde bulunmasına rağmen, yaşadıkları yerlerin belli bir merkeze sahip olmaması ve konar-göçer hayatın icabı olarak yaylak-kışlak mahalleri arasında daimi bir şekilde hareket halindedir. Bu nedenle Halep Türkmenlerinin iki farklı bölgeye yayıldıklarını görmekteyiz. Öncelikle Halep vilayetinin doğu taraflarında ve Şam, Ayıntap, Birecik, A'zaz, Hama, Süruç, Ravendan, Münbiç, Rum-Kal'a, Gündüzlü, Bağras, Behisni, Kınık ve Malatya'ya kadar yayılmışlardır. Adını zikrettiğimiz bu yerlerin yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise bugün Sivas'a bağlı birer kaza merkezi olan Divriği'nin batı taraflarını, Şarkışla havalisini, Gürün'ün kuzeyini ve Kangal havalisini kendisine yurt tutan, yani Sivas'ın güneyindeki geniş bir bölgede yaşamışlardır. Yeniil Türkmenlerinin Dulkadirli'ye mensup olan teşekküllerinin Diyarbekir, Erzurum ve Mardin'in güneyindeki Deyr-i Zor'a kadar uzanan geniş bir bölgeye yayıldığı da görülmektedir.

1.4. BAHADIRLAR

1.4.1. Bahadır Kelimesinin Anlamı

Vikipedi Ansiklopedisi *"Bahadır"* kelimesinin anlamına geniş yer vermiştir. Çeşitli kaynaklarla desteklenen ansiklopedide *Bahadır* kelimesinin anlam ve içeriği ile birlikte çeşitli dillerdeki anlamını şöyle izah etmiştir: *"Batur (Bahadır), kahraman ve yiğit savaşçı anlamına gelen, Türk ve Moğol dili kökenli onursal unvan. Bu unvan, cengâverlik ve yiğitlik yapmış askerî komutanlar ve destansı kahramanlar için kullanılan bir Altay terimidir. Batır, Bagatur, Bogatur, Bagatır, Batar, Bağatar, Bahadır olarak da söylenir."*[79] Moğolistan'ın Başkenti Ulan Batur (Ulağan Bağatur)'un adının anlamı *"Kızıl Kahraman"* demektir. Bu isim her ne kadar Sosyalist rejim tarafından koyulmuş olsa da, Moğol tarihiyle de bağlantılıdır.

Viktor Vasnetsov, 1898 yılındaki yağlı boya çalışmasında, *"Bogatyrlar"*a yer vermiştir.[80]

Orta Asya Bozkır imparatorluklarında Türklerde Alplar; Moğollarda Noyanlar, (çoğulu Noyad) soylu aileden gelen kumandanlardı. Moğollarda Noyanlar aristokrat ailelerden *Ba'atur* veya *Bagatur* (Bahadır) unvanı taşırlardı. Zamanla Osmanlılarda da

[73] Enver Çakar. (2002a), age., s. 416.
[74] Kızık: 1865 yılında Gaziantep'e bağlanmış bir köy adı.
[75] Faruk Sümer. (1999), age., s. 177.
[76] Enver, Çakar. (2002a), age., s. 421.
[77] age., s. 416.
[78] age., s. 417.
[79] Vikipedi.com. *"Bahadır"* maddesi.
[80] Bu yağlıboya çalışması, Rus müzesinde sergilenmektedir.

Alplar *Bahadır* unvanını taşımışlardır.[81] *Bağatur* şeklinde telaffuz edilen kelime, Çin'in Sui Hanedanlığı (589-619) tarihçesine göre VII. yüzyılda Çin'in batısında ve kuzeyindeki yaşayan Moğol ve Türk step kavimleri arasında kullanıldı. Bundan bir yüzyıl sonra Göktürk Hanlığı devrinde eski Türkçede *Batur* kelimesinin kullanılmakta olduğu tespit edilmiştir.

Babası *Yesügey Bağatur* olarak anılan Cengiz Han, 13. yüzyılda maiyetindeki kuvvetler arasından yiğitlik ve üstün hizmetleri görülen bin kişiye bu onursal lakabı bahşetmiştir. Bahadır (veya Bağator) kelimesinin unvan olarak kullanımı, Cengiz Han'dan sonra gelen Moğol devletlerinde de devam etmiştir. Cengiz Han'ın etkisiyle, *Bağatur* kelimesinin, batıda Ön Bulgarları tarafından da kullanılmış olabilir, düşüncesindeyiz.

Babürler, İlhanlılar ve Timur Hanlığı gibi Müslüman Moğol-Türk devletlerinde *Bağatur* (Bahadır) kelimesi, hanlara ait bir saltanat unvanı olarak kullanılmıştır. XIV. yüzyılda İlhanlılar Devleti'nin hanı Ebu Said Bahadır, resmî evraklarda El-Sultan El-Adil Ebu Said Bahadır Han, mührünü saltanat unvanı olarak kullanmıştır.[82]

1.4.2. Farklı Dillerde Bahadır Kelimesinin Yazılışı ve Anlamı

Değişik dillerde *"Batur, Bağator, Bahadır, Baghadur"* biçimde şekil olarak farklılıklar gösteren bu kelime, çoğunluk Orta Asya olmak üzere, her dilde aynı veya benzer anlamlardadır:[83]

-Rusça Богатырь (Bogatyr); Batı Türkçesinde Batur, Bahadır; Kazak, Tatar, Özbek lehçelerinde Батыр (Batyr); Moğolca Baatar (Ulan Batur şehri, Moğolca Ulanbatar); Lehçe Bohater (Kahraman anlamındadır); Farsça ve Sanskritçe, Bahadur; Gürcüce, Bagatur; Macarca, Bátor; Türkçede *"Batur"*, kişi ismi olarak kullanılmaktadır. Macarcada *"Bátor",* kelimesi, cesur anlamına; *"hadúr"* ise savaş komutanı anlamına gelmektedir.[84]

1.4.3. Bahadır Adını Taşıyan Tarihî Kişiler ve Kahramanlar[85]

Yesugey, Cengiz Han'ın babası. Bahadır Kağan, Hazarların Kağanı, 8. yüzyıl. Moğol General Subutay, Moğolların Gizli Tarihinde[86] *"Ba'tur"* olarak geçer. İlhanlı Ebu Said,[87] Altın Orda Devleti'ni yendiğinde *Bahadır* unvanını aldı. İki Babür İmparatoru Bahadır Şah adını almıştır: I. Bahadır Şah[88] ve II. Bahadır Şah Zafer,[89] Banda Singh Bahadur: Büyük Sih savaşçı ve general. Stephen IX. Báthory (1533-1586), Transylvania Prensi ve Polonya Kralı. Field Marshal Sam Manekshaw: Hintli asker *"Sam Bahadur"* adıyla onurlandırıldı.

---

[81] Halil İnalcık. (2002), *"Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu"*, Türkler Ansiklopedisi, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 88.
[82] Vikipedi.com. *"Bahadır"* maddesi.
[83] Vikipedi.com. *"Bahadır"* maddesi.
[84] Vikipedi.com. *"Bahadır"* maddesi.
[85] Vikipedi.com. *"Bahadır"* maddesi.
[86] Orijinal adı Manghol-un Niuça Tobça'an ve Çince tercümesinin adı Yüan-Cha'o Pi-Shi olan eser, Ahmet Temir tarafından Prof. Haenish'in Almanca ve S. Kozin'in Rusça tercümesinin Moğolca aslı ile karşılaştırılarak Türkçeye tercüme edilmiştir.
[87] Ebu Said Bahadır Han (1305-1335), Olcaytu'nun oğlu ve İlhanlı Devleti'nin 9. Hükümdarıdır (1316-1335).
[88] I. Bahadır Şah, 1707-1712 yılları arasında yedinci Babür İmparatorluğu Şahıdır.
[89] II. Bahadır Şah (Siraceddin Bahadur Şah) 1837-1858 arasında hüküm süren son Babür hükümdarı. Şair, müzisyen ve hattat olarak siyasi önderden çok, bir sanatçıydı. Babası II. Ekber Şah'ın ölümünden sonra tahta geçmiştir.

1.4.4. Başbakanlık Arşivlerinde Bahadır Adını Taşıyan Yer Adları [90]

Ali Bahadır karyesi[91] (Şile), Ali Bahadır köyü (Beykoz'da), Ali Bahadır köyü (Üsküdar), İbrahim Ali (Bahadır köylü), Ali Bahadır Efendi (Müderrisin-Arabça Cebir Mukabelesini telif eden), Bahadır karyesi (Üsküp), Bahadır Nahiyesi (Kırım), Bahadır Paşa karakolu (Üsküdar), Bahadırlar (Dedeağaç), Bahadırali karyesi (Buldan), Bahadırlı karyesi (Karesi), Bahadırviran karyesi, Bahadıryan Abraham (Ermeni Fesedesinden), Bahadıryan Ohannes (Haçin Ahalisinden), İzzet Bey (Beykoz'un Ali Bahadır karyesi a'şar mültezimi, Debreli)

1.4.5. Başbakanlık Arşivlerinde Geçen Bahadır İsimleri

Çalışmamızda aşağıda adı geçen isimlerin, Büyük Reyhanlı aşiretiyle mutlaka bir bağlantısının olduğu düşüncesinde ısrarcı değiliz. Bahadır, Bahadırlı ve Bahadurlu isimlerinin geçmişte çok yaygın olarak birçok yerde kullanıldığı bilinmektedir. Amacımız, sözlü kültürde önemli bir yeri olan ve günümüzde sayı olarak 250 bin olduğu söylenilen bu aileye verilen *"Bahadır"* isminin nerelerde ve kimler tarafından kullanıldığını belgeler ışığında tespit etmektir.

-Fetih Giray Sultan Veled-i İslam Giray ve Bahadır Giray Veled-i Hüsam Giray Sultan'ın İstanbul Mukataa[92] Emini Hacı Davud Ağa'dan muhassasatını aldığına dair Yazıcı Şahin imzalı vesika.[93]

-Kırım hanları Selim Giray Sultan, Sarı Selim Giray Sultan, Arslan Giray, Bahadır Giray'ın bir seneden beri Rus elinde esir olduklarından, kurtarılmaları ricasını havi Sadaret'e arizaları.[94]

-Rusya hapishanesinde olduklarından kurtarılmalarını rica eden Selim Giray, Sarı Selim Giray, Arslan Giray ve Bahadır Giray'ın arizaları.[95]

-Sadaret'ten Anapa'ya gidip dönen Mahmud Tatarın takriri olup; Anapa'ya dört saat mahalde ikamet eden Bahadır Giray ve biraderi Akgöz Sultan'ın İstanbul'a davete icabet etmedikleri (anlaşılmaktadır). İmam Mansur hakkında malûmat ve Kırım'da Rusya'nın teyakkuzu hakkında.[96]

-Soğucak Muhafızı Vezir Ali Paşa[97] tarafından gelen kaftancısı Ali Ağa'nın takriri olup, İmam-ı Mansur'un Ruslar ile harbi ve galebesi ve o civarda bulunan kabilelerin Mansur'a merbutiyeti, Rusya'nın Mansur'dan korktuğu ve Kabartay ahalisinin İmam Mansur'dan istimdadı, Bahadır Giray Han ve kardeşi Akgöz Sultan'ın mefsedetleri ve oradan uzaklaştırılmaları hakkında.[98]

-Soğucak Muhafızı Vezir Ali Paşa'ya verilen has akçesi ve bina ve nüzul eminlerine verilen alelhesab akçeleri ve matlub olan cepehane ve tophane mühimmatı ve Bahadır Giray ile Arslan Giray'a verilen harcırahları havi müfredat defteri.[99]

-Kendi biraderlerimiz Mehmed Giray Sultan, Kaptan Giray Sultan, Hacı Giray Sultan, Mesud Giray Sultan, Hâkim Giray, Hanzadelerden Bahadır Giray Sultan, Gazi Giray Sultan, Nureddin-i esbak Maksud Giray, Sultanzadelerden İnayet Giray Sultan,

---

[90] devletarsivleri.gov.tr.
[91] karye: Köy.
[92] Mukataa: Alınan vergiler anlamındadır.
[93] BOA, Tarih: 03/Za/1103 (Hicrî) Dosya No:15 Gömlek No:1713 Fon Kodu: AE.SAMD.II.
[94] BOA, Tarih: 29/Z /1198 (Hicrî) Dosya No:13 Gömlek No:449/B Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[95] BOA, Tarih: 29/Z /1198 (Hicrî) Dosya No:13 Gömlek No:449/C Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[96] BOA, Tarih: 28/L /1199 (Hicrî) Dosya No:21 Gömlek No:1011/C Fon Kodu: HAT.
[97] Vezir Ali Paşa: Adana Valisi.
[98] BOA, Tarih: 29/L /1199 (Hicrî) Dosya No:21 Gömlek No:1011/B Fon Kodu: HAT.
[99] BOA, Tarih: 25/Za/1199 (Hicrî) Dosya No:13 Gömlek No:458 Fon Kodu: HAT.

Mehmed Giray, Kalgay Sultanzade Saadet Giray Sultan gibi Han ve hanzedelerin esamilerini mübeyyin bir pusuladır.[100]

-Anape civarının ihtilaline bais olan Bahadır Giray'ın İstanbul'a suret-i izamına dair Battal Hüseyin Paşa'dan gelmiştir. Hatt-ı hümayun kesiktir.[101]

-Kuban'da ikameti mahzurlu görüldüğünden İstanbul'a celb edilen Bahadır Giray Han'ın oğlu Selim Giray Han'ın dahi İstanbul'a gönderilmesi Anapa Seraskeri Battal Hüseyin Paşa'ya yazılmış ise de bunların celbi Natocah Kabilesi'ne fena tesir yapmıştır. Bu tesirin izalesi için verilen cevabın tafsilatını ve Battal Paşa ile mezkûr kabileden mahzar getiren İsmail Bey'e birer zerre itası temennisini havi.[102]

-Zaruret-i halinden bahs ve Ramazan münasebetiyle atiyye isteyen Bahadır Giray'a bin beşyüz kuruş[103] verilmesi.[104]

-Üsküdar'a muzaf Yörüs kazası Ali Bahadır köyü'nde[105] Tımar Mutasarrıfı[106] Burunsuz Mustafa'nın vakıf arazisine tecavüzünün men'i.[107]

-Bazı Tatar kabilelerinin kurtarılıp İsmail Geçidi'nden geçmekte oldukları ve diğer iki kabilenin de kurtarılmasına çalışılacağı hakkında Bahadır Giray ve Pehlivan İbrahim'in tahriratı.[108]

-Yirmi beş bin kuruş Niş Muhafızı Celal Paşa'ya ve yirmi beş bin kuruş Tuna Seraskeri Bahadır Giray'a gönderilmesi ve Silistire Valisi Ramiz Paşa'nın Anapa ve civarına gitmesinin enseb olduğuna dair.[109]

-Zanoğlu Bahadır Giray ve Arslan Giray ve Saadet Giray beylere üç yüz kuruş maaş verilmesi hakkında irade.[110]

-Müderrisinden Ali Bahadır Efendi'nin telif eylediği Arabça Cebir Mukabelesi'ni Türkçeye çevirdiğine dair.[111]

-Örice karyesinde sakin Bahadır Giray Sultan'ın Bucak Tatarı'nın uhdesine ihalesini istida ettiği ve Selim Giray Sultan'ın da talepde bulunacağı mesmu'olduğundan bunların istidalarının terviç edilmemesi hakkında Sadrazam Hurşit Ahmed Paşa'dan[112] Kaymakamlığa.[113]

-Rumeli'de sakin Kırım Han ve Hanzadeleri bir mahzar vererek sahib-i arzları olan Bahadır Giray Sultan'ın tebdilini ve İzzet Giray'ın nasbını rica etmekte olduğu.[114]

-Şumnu'ya tabi Verbiçe karyesinde sakin Bahadır Giray'dan halk şikâyet etmekte olduğu fakat sahib-i arz diğer Bahadır Giray Sultan, hüsn-i halini ifade etmekte olduğu hakkında.[115]

-Hakkındaki şikâyetlerin esassız olduğuna ve bu hakikati Sadrazama bildirmesine dair, Bahadır Giray mührüyle Çirmen[116] Mutasarrıfı Celal Paşa'ya yazılan tahrirat.[117]

---

[100] BOA, Tarih: 29/Z /1202 (Hicrî) Dosya No:23 Gömlek No:1161 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[101] BOA, Tarih: 05/Za/1203 (Hicrî) Dosya No:36 Gömlek No:1811 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[102] BOA, Tarih: 29/Z /1204 (Hicrî) Dosya No:180 Gömlek No:8149 Fon Kodu: HAT a.g.y. tt.
[103] Kuruş: Kuruş, Türkiye'de ilk defa 1687 (H. 1099) yılında Sultan II. Süleyman döneminde kullanılmıştır. İçerdiği gümüş ayarı değişmek ile birlikte Saltanatın sonuna kadar kullanılmıştır.
[104] BOA, Tarih: 29/Z /1205 (Hicrî) Dosya No:197 Gömlek No:9896 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[105] Ali Bahadır, İstanbul ilinin Beykoz içesine bağlı bir köydür. Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur.
[106] Tımar, Bir şeyin devam ve inkişafı için yapılan hizmet. Sipahiye verilen öşrü yan mahsulün onda biri alınacak arazi.
[107] BOA, Tarih: 29/Z /1205 (Hicrî) Dosya No:200 Gömlek No:10168 Fon Kodu: HAT a.g.y. tt.
[108] BOA, Tarih: 15/R /1221 (Hicrî) Dosya No:39 Gömlek No:1980 Fon Kodu: HAT.
[109] BOA, Tarih: 29/Z /1223 (Hicrî) Dosya No:282 Gömlek No:16764 Fon Kodu: HAT.
[110] BOA, Tarih: 29/Z /1223 (Hicrî) Dosya No:283 Gömlek No:16857 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[111] BOA, Tarih: 08/M /1228 (Hicrî) Dosya No:280 Gömlek No:16569 Fon Kodu: HAT y.tt.
[112] Hurşid Ahmed Paşa: Haleb Valisi.
[113] BOA, Tarih: 27/S /1228 (Hicrî) Dosya No:629 Gömlek No:31100 Fon Kodu: HAT.
[114] BOA, Tarih: 29/Z /1231 (Hicrî) Dosya No:748 Gömlek No:35310 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
[115] BOA, Tarih: 29/Z /1233 (Hicrî) Dosya No:751 Gömlek No:35501 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.

-Şumnu kazasının Verice köyünde ikamet eden ve halka zulüm ve taaddi eyleyen Bahadır Giray'ın bir yere sürgün edilmesi için Vidin[118] Muhafızı Hüseyin Paşa'ya emir yazılması. (Çirmen Mutasarrıfı Celal Paşa mührü ile)[119]

1.4.6. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Bahadır Adını Taşıyan Cemaatler[120]

1.4.6.1. Bahadırlı Cemaati: 1524-1571 yıllarında Halep Sancağına bağlı olarak görülen bu cemaat 1524 yıllarında çok kalabalık değil iken 50 yıl sonra Halep Türkmenleri içinde 382 hane ve 309 bekârı ile en kalabalık nüfus sayısına sahip olmuştur.[121]

1.4.6.2. Bahadır Kethüda[122] v. Mehmed Cemaati: 1570-71 yılları arasında Halep vilayetine bağlı olan bu cemaat Ağzaz kazasında yaşamaktaydı. Bunlar da ortalama 90 hane (evli) ve 47 bekâr bir nüfusa sahipti. Yaşanılan dönem içinde oldukça kalabalık bir nüfus sayılır.[123]

1.4.6.3. Bahadırlu Cemaati: 1571 yıllarında Birecik Sancağına bağlı Merzüman, Süpürgeç ve Çomak karyesinde bulunan bu Halep Türkmenleri sadece toplam 14 haneden oluşmaktadır.[124]

1.4.6.4. Bahadır Hacılu Cemaati: 1483-1544 yılları arasında Eymür Türklerinden olan bu grup, ortalama 30 hane (evli) ve 10 bekâr bir nüfusa sahipti. Kayseri Sancağı'na dâhil olarak yaşamakta ve Yörük taifesi olarak adlandırılmaktadır.[125]

1.4.6.5. Bahadır v. Cemaati Davut Taifesi: 1540-41 yıllarında Dodurga boyundan olan bu cemaat 12 haneden oluşmuş ve bekârı bulunmamaktadır. Bu cemaat Erzurum sancağına bağlı olarak hayatını idame ettirmişlerdir. [126]

1.4.6.6. Bahadırlu (Mezbure) Cemaati: 1532-1564 yılları arasında Maraş sancağına bağlı olarak yaşayan bu cemaat, Şam Yörükleri taifesindendir.[127] Bu yıllar arasında Dulkadirli Türkmenleri ile yakın ilişkilere girmelerinden dolayı bazen de bu taifeye Dulkadiri veya Zulkadiri adı da verilmiştir.

Maraş sancağı içinde yer alan bu cemaate baktığımızda çok kalabalık olmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla bu ailenin Halep Türkmenlerinin içinden ayrıldığını ve daha sonra da Bahadırlar ile yakın ilişkiler içinde olduğunu tahmin etmekteyiz.

---

[116] Çirmen Sancağı: Rumeli eyaletine bağlı bir sancak.
[117] BOA, Tarih: 07/Ş /1234 (Hicrî) Dosya No:507 Gömlek No:24935/A Fon Kodu: HAT.
[118] Vidin vilayeti: Balkanlarda Osmanlı'ya bağlı olan bir valilik.
[119] BOA, Tarih: 29/Ş /1234 (Hicrî) Dosya No:507 Gömlek No:24935 Fon Kodu: HAT.
[120] Bahadır adını taşıyan ceammatler arasındaki ilk üçü Bayat taifesinden olduğu için bizim inceleme alanımıza dâhildir.
[121] Yusuf, Halaçoğlu. (2011), Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar, (1453-1650), 1. basım, İstanbul: Togan Yayıncılık, s. 217.
[122] Kethüda: Kethüda unvanı bu özelliğiyle devlet örgütünde bazı önemli görevleri de belirler. Örneğin Sadaret Kethüda'sı, Başvezir'in yardımcısıydı.
[123], age., s.217.
[124] Yusuf, Halaçoğlu. (2011)age., s.218.
[125] age., s. 217.
[126] age., s.217.
[127] age., s.217.

1.4.6.7. Bahadırlı Cemaati: 1559 yılında kayıtlarda bulunan Malatya sancağında yer alan bu aile sadece 3 haneden oluşmaktadır.[128]

1.4.6.8. Bahadırlu Cemaati: 1571 yılında Kütahya sancağında yer alan bu ve Yörükan taifesinde görülen bu aile kayıtlarda Kayı boyunun Halep Türkmenleri olarak görülmektedir. Sadece 6 haneden oluşmaktadır.[129]

1.4.6.9. Bahadırlu Hacılu Cemaati: 1571'li yıllarda Niğde sancağına bağlı Kozluca karyesinde yer alan bu aile Hacılu adı verilen cemaatle birleşmiş olabilir. Çünkü bu ailenin 51 hane ve 21 bekâr sayısı bulunmaktadır.[130]

[128] age., s.217.
[129] age., s.217.
[130] age., s.218.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK TARİHİNE MİTOLOJİK BAKIŞ

2.1. MİTOLOJİNİN TANIMI VE ÖNEMİ

Günümüzde Türk Mitolojisi ile ilgili en geniş tanımlamadan birini Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu yapmıştır. Töre Dergisinin düzenlediği Hamamönü sohbetlerinde mitoloji ve Türk kültürü hakkında özetle şu bilgileri vermiştir:[131]

"Mit ve mitoloji denilince bizim aydınlarımızın aklına ne yazık ki Yunan mitolojisinden başka şey gelmez. Türkiye'de ise mitoloji konusunda yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bunlara bakacak olursak, Murat Uraz'ın Türk Mitolojisi[132], Fuzuli Bayat'ın Mitolojiye Giriş[133], Bilge Seyidoğlu Mitoloji Üzerinde Araştırmalar,[134] Bahaeddin Ögel'in iki ciltlik Türk Mitolojisi ve İbrahim Dilek'in Türk Mitoloji Sözlüğü[135] kitabıdır.

Mitolojinin tanımını Yunanlılar 2500 yıl önce değişik yollarla izah etmeye çalışmışlardır. Yunan mitolojisini araştırırsak, bu güne kadar, aşağı yukarı yüz-yüz elli kadar kitap yayınlanmıştır. Bunların sebeplerinden biri de mit ve mitoloji kavramlarına yaklaşım tarzımız veya algılayışımız ile alakalıdır. Türkiye 'mit nedir?' sorusuna cevap veren kaynakların çoğu miti 'söylence, efsane veya uydurma şeyler anlamında tanımlamaktadır. Bu tanım eksiktir. Bu süreler içinde miti iki ayrı tanımlamayla anlayabiliyoruz. Birincisi, gerçek olmayan veya gerçek olduğuna inanılmayan olayları anlatır. Diğeri de mitler, yaşadıkları toplulukların, en gerçek olduğuna inanılan konuları ve metinleridir. Adeta onların kutsal metinleridir.' Malinovski bunlara. 'sosyal termal' diyor. Bunlar, diğer sosyal normları[136] harekete geçiren, gelenekleri görenekleri bir düzene koyan ve sosyal hayatı düzenleyen metinlerdir. Bu mit tanımıyla, eski mit tanımı arasındaki fark çok büyüktür. Birincisinde gerçek olmayan şeyler derken; ikincisinde o toplumun mutlak doğru, mutlak gerçek kabul ettiği unsurlardır. Dolayısıyla bu iki mit tanımından hareketle bizim mitolojimize gidebiliriz.

O zaman bu mitler neden bu kadar önemli? Tabii ki bu soruyu açıklamak için Rönesans'a bakmak gerekir. Rönesans'tan sonra Batı toplumları kendi kökleri üzerine katlanıp kanatlanıyor. Rönesans'ta eski Yunan mitolojisi ve biraz da Latin mitolojisi ön plana çıkıyor. Aydınlanma dönemi 1853'te Grimm Kardeşler Alman mitolojisi ile ilgili bir kitap yayınladıklarında Almanya entelektüelleri ayağa kalktı. Çünkü o zaman mit dedikleri şey, sadece Eski Yunan'da biraz da Latinlerde vardı. O zaman kadar Almanlar, Avrupa'ya göre, en son yerleşik hayata geçen, en son Hristiyanlığı kabul eden bir toplumdu. Dolayısıyla Almanların bile bir mitolojisinin var olması demek, Alman milliyetçiliğine ve romantik milliyetçiliğe inanılmaz bir saygınlık kazandıran gelişmedir."

2.2. TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE OĞUZ HAN MİTOLOJİSİ

Türkler başlangıçta ana çıkış yerleri Altay Dağlarıdır. Dolayısıyla bozkır kavmi değil orman kavmidir. Altay Dağları, Orta Asya'da, Sibirya'nın güneyinde Moğolistan

---

[131] Özkul Çobanoğlu, *"Türk Mitolojisi"* konulu konuşması, Töre, Hamamönü Sohbetleri, 06. Nisan. 2013, 19.00, Hamamönü Kabakçı Konağı- Altındağ/Ankara.
[132] Murat Uraz. (1994), Türk Mitolojisi, İstanbul: Düşünsel Adam Yayınları.
[133] Fuzuli Bayat. (2005), Mitolojiye Giriş, 4. baskı İstanbul: Ötüken Neşriyat.
[134] Bilge Seyidoğlu. (1988), Mitoloji Üzerinde Araştırmalar, Erzurum.
[135] İbrahim Dilek. (2014), Türk Mitoloji Sözlüğü, Ankara: Grafiker-Ofset Matbaacılık ve Reklamcılık.
[136] norm: Kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke ya da yasaya uygun durum.

ile sınır teşkil edecek şekilde şeklinde uzanan 2000 kilometrelik büyük bir sıradağdır. Maden bakımından Sibirya'nın en zengin yeridir. Altın yatakları çoktur. Eski devirlerden beri zengin madenleri ile tanınmıştır. Bugün taşkömürü ve linyit yanında, demir, bakır madenleri çıkarılır ve endüstrisinde kerestecilik önemli bir yer tutar. Türklerin ilk defa demirle tanışması, Altay Dağları'nda olmuştur. Daha sonraları da önemli bir döneme damga vuracak altın ile tanışmışlardır.

Altay Dağları'ndan bozkıra çıkmalarının sebebi ise *"hayvancılık ve tarım"*dır. Beraber yaşayan 300-500 kişiye ulaşan bir toplumun geniş ve verimli topraklar bulup millet olabilmesi için bozkıra çıkmak, zaruri bir hale gelmiştir. Tabiidir ki, millet olmak, basit bir zaman dilimi içinde gerçekleşmez. Birkaç yıl içinde değil yüzlerce, hatta binlerce yıl içerisinde ortak dil; ekonomik, kültürel ve askerî çalkantılar ve oluşumlar içinde geçip kaynaşmalardan sonra oluşur. Bu insanların aynı soydan gelmesi, aynı dili konuşması, aynı dine ve inanç sistemine mensup olmaları gerekir. Çünkü maddî ve manevî birliğin ortaya çıkması için, ferdî bilincin belli bir zaman sonra toplumsal bilince doğru gitmesi gerekir. Bütün bu duygular da insanda durup dururken doğmaz. Uzun zaman gerekir. Türk milleti, bu süreyi tamamlamıştır. Bu duyguların gerçekleşmesi için de müşterek bir vatana ihtiyaç vardır. Bu vatan da *"yer ve su ilahları tarafından kendilerine bahşedildiğine inanılan,"* tarım ve hayvancılığa müsait olan topraklardır. Bu nedenle bozkıra çıkınca da bozkırın çetin şartlarından dolayı millet olmanın ön şartı, Türk aristokrasisinin kurulmasıdır.

Aristokraside ön şart, lider seçimidir. Bu nedenle Gök Tanrı tarafından kut verildiğine inanılan kişilerin lider olması ve milleti yönetmesi gerekir. Nitekim Orhun Abideleri'nde geçen *"teñri teg teñri yaratmış türük bilge kağan"* (Tanrı gibi nizam yaratmış Türk Bilge Kağan)[137] sözleri her şeyi açıkça ifade etmektedir. İşte bu noktada bir dişi bozkurtun kaybolan bir erkek çocuğa süt vermesi ve yetiştirmesi miti ortaya çıkıyor. Bu bozkurtun soyundan geldiğine inanılan kişiler, kağan olarak milletin başına geçiyor. *"Kağanların Gök Tanrı ile ilişkisi, yaşanıldığı dönemde mutlaka olmalıdır."* bilinci her zaman ön plandadır.

Tanrı tarafından kut verilen kağanlar, aynı zamanda o toplumun en büyük din adamıdır. Bu kişiler Tanrı ile iletişimde bulunan kişilerdir. Bozkırda, anlatılan şekilde töre oluşmuş ve bu töreye göre devlete lider seçilmiştir.

Bozkırda oluşan bu devlet, öncelikle Ötüken'i ele geçirmiştir. Ötüken; ötülen, geçilen yer, yani Gök Tanrı'ya açılan geçidin altındaki yer olarak biliniyor.

Ötüken ormanlarına yerleştikten sonra da akınlarla fetih hareketleri başlamıştır. Bizim akınlarımızın altında yatan gerçeklik ideolojik olmakla birlikte dinî bir özellik de taşımaktadır. O zamanki dünyaya hâkim olma düşüncesi *"Gökanrı'ya ödememiz gereken bir borç olarak"* ortaya çıkmıştır. Bunun en güzel örneğini de Oğuzhan destanında görürüz. Bütün ömrünü seferlerle geçiren Oğuz Kağan *"Borcumu Gök Tanrı'ya ödedim."*[138] dedikten sonra, geniş topraklara sahip olan ülkesini, Üçok ve Bozok adı verilen çocukları arasında paylaştırmıştır.

Bilge Kağan *"aşağıda yağız yer, yukarıda mavi gök taratıldığında atam İstemi Kağan Gök Tanrı'nın töresini tutuversin diye yaratılmış."*[139] Bizim dünya görüşümüz ve o zamanın dinî inancı bu şekilde izah edilmiştir.

Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihi* adlı eserinde Kırgız ülkesinde yaşayan topluluklardan geniş bir şekilde bahsetmektedir. Bu kabilelere Çinliler, *"tahta atlı Gök-*

---

[137] Ceval Kaya. (2010), *"Orhon Yazıtlarında Geçen Teñri Teg Teñride Bolmış Türük Bilge Kagan ve Teñri Teg Teñri Yaratmış Türük Bilge Kagan İfadelerinin Yeni Bir Yorumu"*. Afyonkarahisar, I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni, s. 3.

[138] Zeki Velidi Togan. (1972), age., s. 164.

[139] Muharrem Ergin. (2002), Orhun Abideleri, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, s. 75.

türk" demiştir. Bunlar da Güney Sibirya'da yaşamaktadır. Ayrıca bu ülkede Göktürkler'den başka iki ırk daha bulunmaktadır. Bunlar Cermen ve Mongoloid adı verilen ırklardır.[140] Tabiidir ki Türklerin tarih sahnesine ilk çıkışları Oğuz Kağan ile başlar.

Ziya Gökalp, Türk Töresi[141] adlı çalışmasında Oğuz boyları hakkında çok güzel tespitlerde bulunmuştur: *"Oğuzlarda Altı-Ok'tan her biri, dört boya ayrılır. Bunlardan yirmi dört boy hâsıl olur. Okların ongunları, süngüleri olduğu gibi, boyların da damgaları vardır. Cami-üt Tevarih, her boyun kendi hayvanlarını ve hazinesini, kendine mahsus damga ile işaretlediğini beyan ediyor. İhtimal ki ongunlar gibi, bu damgalar da eski totemlerin pes-zindeleridir."* derken Hülagü Han döneminin tarihçisi önemli tarihçisi Reşideddin'in[142] Cami-üt Tevarih[143] ve Kaşgarlı Mahmut, ölümsüz eseri Divanü Lügat-it Türk'te[144] adlı eserlerinde göre Oğuz neslinin sıralamasını büyükten küçüğe şöyle sıralamıştır:

GÜN HAN: Kayı (Kayıg), Bayat, Alka Evli (Alka Bölüg), Kara Evli (Kara Bölüg).
AY HAN: Yazır (Yazgır), Döger (Töker), Dodurga (Totırka), Yaparlı
YILDIZ HAN: Avşar (Afşar), Kırık (Çarıkluğ), Beg-Dili (Beg-Tili), Karkın.
GÖK HAN: Bayındır, Peçene (Beçenek), Çavuldur (Çuvaldar), Çepni.
DAĞ HAN: Salur (Salgur), Eymür, Alayuntlu (Ula Yuntluğ), Üregir (Yüregir).
DENİZ HAN: Yigdir (İgdir), Bögdüz, Yıva (Iva), Kınık.

Oğuz Kağan'ın neslini ve coğrafyasını yaşadığı yıllara göre, dönemlere bölmemiz gerekirse birinci dönem Oğuz Kağan'ın hükmettiği dönemdir. Bu dönemde Türklerin Doğu Avrupa, Önasya, Ortasya ve Uzakdoğu'nun hepsine hâkim olduğunu görmekteyiz.[145] Bu arada çalışma alanımızı ilgilendirdiği için Oğuz Kağan'ın Antakya[146] ve Rakka'ya[147] kadar geldiğini de söylememiz gerekir. Reşideddin eserinde şöyle anlatmaktadır: *"Türklerin Bataq şehir dedikleri ve üç yüz altı kapısı olan Antakya şehri, inat edip karşı koymakta direndi. Sonunda bir yıl savaştılar ve bir yıl sonra şehri aldılar. Oğuz şehre gitti ve bir altın taht koyarak üzerine oturdu. Yanında olan doksan bin askerin hepsini, kadın ve çocuklarıyla birlikte şehre götürdü ve orada oturdu."*[148] Görüldüğü gibi Türkmenler, Antakya şehrine yabancı değiller. Daha önce bu topraklara ayak basmış ve yıllarca varlığını sürdürmüşlerdir. Burada Atatürk'ün 1928-1930 yılları arasında söylemiş olduğu tarih tezini de hatırlatmak gerekir. Çünkü bu tez Reşideddin'in eseri ile örtüşmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, *"Türk Tarih Tezi"*nin oluşturulmasında tarihçilere önderlik etmiştir. Atatürk'ün, *"Anadolu 7000 yıllık Türk beşiğidir"* sözü boşuna söylenmiş değildir. Anadolu'daki Türk varlığının Malazgirt Meydan Muharebesi'nden çok öncelere dayandığına olan inancını yansıtmaktadır.[149]

İkinci devir ise İnalsır Yavquy Han ile başladığı devirdir. Bu devir, 766 yılında Orta Asya'da büyük hâkimiyet kuran Göktürkler'den olan Karluklar'ın devridir.[150] Ab-

[140] Bahaeddin Ögel. (2003), Türk Kültür Tarihi, Ankara: TTK Basımevi, s. 209.
[141] Ziya Gökalp. (1976), Türk Töresi, (Haz.: Hikmet Dizdaroğlu), Ankara: KB Yayınları, s. 62-63.
[142] Vikipedi Özgür Ansiklopedi'de Reşidüddin Hamedani ile ilgili olarak şunlar yazmaktadır: *Hamedan'da bir Musevi aileden 1247 yılında doğmuştur. Reşidüddin Fazlullah'ın büyükbabası bir nedim (saray mensubu) olarak İlhanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Hülagû Han'a hizmet etmiştir. Babası ise saray eczacısıdır.*
[143] Zeki Velidi Togan. (1972), age., s. 129.
[144] Düvanü Lügat-it Türk. (1992), s. 56-58.
[145] Zeki Velidi Togan. (1972), age, s. 132.
[146] Antakya: 1517'de Halep'e bağlı bir nahiye, 17. Yüzyılda Halep Eyaletine bağlı sancak, 1865 yılında Halep vilayetine bağlı kaza, 1918 yılında müstakil sancak ve 1939 yılında ise vilayet merkezi olmuştur.
[147] Rakka: Suriye'de bir eyalet adı. 16. Yüzyılada merkezi Urfa iken, sonraları Halep'e bağlanmıştır.
[148] age., s. 33.
[149] www.wikipedi.com., Atatürk'ün *"Türk Tarihi"* Tezi.
[150] Zeki Velidi Togan. (1972), age, s. 132.

basî hükümdarlığı dönemine denk gelmektedir. Mesudi'yi de, Karluklar'ın hükümdarı ve Göktürk hanlarının asıllarından olan Karahanlılar'dan olduğu gösterilmiştir. Bu düşüncenin doğru olma ihtimali yüksektir. Çünkü Çigil, Yağma ve Karluklar, Afrasiab'ın oğullarındandır ve kurt neslinden doğdukları düşünülmektedir.[151] Burada asıl dikkat edilmesi gereken diğer zümre de Uygur ve Oğuzlardır. Bunlar ağacın yarılmasından veya gökyüzünden gelen ışıktan çıkan kızdan türemiştir.

Reşideddin, Oğuz Kağan'ın altı oğlundan bahsetmiştir. Altı oğlu da Oğuz Kağan ile birlikte fütuhata girmiştir. Babalarının yapmış olduğu her savaşta yalnız bırakmamış; destek olmuşlardır. Eserde bunların isimleri ile ilgili şu bilgileri almaktayız: *"Bu altı çocuktan en büyüğünün adı Kün, yani aftab; ikincisinin adı Ay, yani mah; üçüncüsü Yulduz, yani sitare."*[152] Bunlar gökten ışık halinden gelen ilk eşinden olanlardır. *"Dördüncü Kök (Köl), yani asman; beşincisi Taq, yani kûh; altıncısı ise Tengiz, yani deryadır."*[153]

Oğuz Kağan, Cihan hâkimiyetini sağladıktan sonra uzun süre tahtta kalmış ve ölümünden sonra da tahta nen büyük oğlu Gün Han çıkmıştır. Gün Han'ın diğer altı kardeşinde olduğu gibi dörder çocuğu olmuştur. Bunlar sırasıyla Kayı, Bayat, Alka-evli ve Kara-evli'dir. Bahadırlar ise, fetihlerle birlikte Anadolu'ya ilk yerleşen Bayat neslinin çocuklarıdır.[154]

Her boyun bir ongun kuşu vardır. Ebulgazi Bahadır Han, Bayat boyunu temsil eden kuşun adı olarak baykuş (ügi) olarak yazmıştır.[155] Mana olarak da *"devletli"* demiştir. Bahaeddin Ögel ise bu kuşun adının aslında bilinen normal baykuşlar değil *"gece doğanı"* olması gerektiğini iddia etmiştir. Çünkü sosyal yaşamın bir gereği olan av için kullanılan kuşlar ön planda olduğu düşünüldüğünden günümüzde bilinen baykuşlar olması mümkün görülmemektedir. Anadolu'da ve diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi ügü, *"büyük baykuş"* (bubo maximus) olan puhu kuşuna denilmiştir.[156]

[151] age., s. 134.
[152] age., s. 33.
[153] age., s. 33.
[154] Bahaeddin Ögel. (2010), Türk Mitolojisi, C. I, Ankara: TTK Basımevi, s. 213.
[155] Ebulgazi Bahadır Han. (1976), age., s. 49.
[156] Bahaeddin Ögel. (2010), age., s. 357.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BAHADIRLAR'IN TARİHİ

3.1. GÖKTÜRK DEVLETİ'NDEN MAVERAÜNNEHİR'E

Yolug Tigin tarafından, 8. yüzyılda Bengü taşlara yazılan, Türkçe metinler, tarihimize ışık tutmaktadır. Bunların yazıldığı dönem Asya'ya hükmeden Göktürklerin son yıllarıdır diyebiliriz. Çin ve Bizans kaynaklarından anlaşıldığı gibi Göktürklerin birinci dönemi olan 552-576 yılları arasında İstemi Kağan yaşamıştır. 24 yıl boyunca da Türk kağanlığının batı kanadını temsil etmiştir. Temsil ettiği dönem Peygamberimizin doğduğu yıllara denk gelmektedir. Bu yıllarda Türklerde modern devlet anlayışının da var olduğunu görmekteyiz. Çünkü 568 yılında Tamga veya Tagma Tarkan, merkezi İstanbul olan Doğu Roma'ya yani Bizans'a elçi olarak gidiyor. At üstünde 4-5 ay süren bir yolculuktan sonra bu elçiler 4-5 ay İstanbul'da kalıyor. O zamanlar Ayasofya'nın[157] yeni tamamlandığı yıllardır.[158]

Bizans elçileri bu ziyarete karşılık olarak, Göktürkler'in en geniş sınırlarına hâkim olan, İstemi Kağan'ın otağına kadar gelmiştir. Türk Kağanlığı'nın sınırı o dönemde, Çin Denizi'nden Kırım sınırına kadar uzanmaktaydı. Kırım da İstemi Kağan'ın öldüğü yıl Bukan adında bir komutan tarafından fethetmiştir. İstemi Kağan'ın otağı yani ordası[159] ise şimdiki Doğu Türkistan'ın Altay Dağları'na yakın olan yerdeydi. Birkaç defa süren bu ziyaret, Bizans'ın Göktürk devletini tanıdığı anlamına gelmektedir. Bizans elçileri, İstemi Kağan'ın vasiyeti üzerine cenazesine de katılmışlardır. Bizanslılar bu ziyaretleri ve Göktürk Devleti ile olan ilişkilerini, günü gününe kaleme almışlardır.

İstemi Kağan, yaşadığı dönemde, düzenli ve başarılı bir devlet yönetimi sergilemiştir. Devlet yönetimi sırasında ağabeyi Bumin Kağan'a saygılı davranmış, onun hükümdarlığına tepki göstermeyerek merkezi otoriteye sahip çıkmıştır.[160]

Türk kağanlığının ikinci dönemi ise bilindiği gibi tutsaklık dönemidir. Bunu da en iyi anlatan Hüseyin Nihal Atsız'ın 13 Nisan 1946 yılında *Bozkurtların Ölümü*[161] ve 15 Nisan 1949'da tamamladığı *Bozkurtlar Diriliyor*[162] adlı romanlarıdır. H. Nihal Atsız bu romanları, derin tarih bilgisini de katarak kaleme almıştır. Göktürk Kağanlığı'nın ikinci dönemini anlatan *Bozkurtların Ölümü* romanını şu şekilde özetleyebiliriz:

"Göktürk Kağanlığı 627 yılında, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılır. Doğu Kağanı olan Çuluk Kağan, Çin'e akın etmek ister. Çinli eşi olan İ-çing, bu baskını engellemek için, Çuluk Kağan'ı zehirler ve Çin'e akın yapmasını engeller. Çuluk Kağan'ın yerine kardeşi Bağatur Şad, Kara Kağan unvanıyla geçer ve İ-çing ile evlenir. Çuluk Kağan'ın oğulları Tulu Han ve Kür Şad, bu duruma bir anlam veremezler.

Kara Kağan'ın kötü yönetimi ile birlikte ülkede kıtlık başlar. Çinliler, Göktürkler'i ortadan kaldırmak istediği için, ülkede iç karışıklıklar çıkarmaya başlar. Böylece devlet otoritesi iyice zayıflar. Bu zayıflama ülkeyi felakete götürür. Kara Kağan, en zayıf olduğu zaman, Çin'e saldırır ve 100 bin askeri ile birlikte Çin'e esir düşer. Kadınları, cariye yaparlar; erkekleri asimile etmek için de Çince isimler verilir. 9 yıl

---

[157] Esra Güzel Erdoğan. (2012), *"Bizans Dönemi Ayasofya, Tarihçesi ve Mimari Özellikleri Hakkında Genel Bilgiler"* İstanbul: Journal of Social Sciences, s. 2.

[158] Ayasofya Camii, Bizans İmparatoru I. Jüstinyen tarafından M.S. 537 yılında İstanbul'un eski şehir merkezine inşa ettirilmiştir. *"Kutsal Bilgelik"* anlamına gelen *"Hagia Sophia"* adı verilen bina 532-537 yılları arasında beş yıl on ay içinde tamamlanmıştır.

[159] Orda, yerleşim yeri anlamındadır.

[160] Yılmaz Öztuna. (2013), Türk Tarihinden Portreler, Ankara: Ötüken Yayınevi, s. 10-11.

[161] Hüseyin Nihal Atsız. (1997a), Bozkurtların Ölümü, İstanbul: İrfan Yayınevi, ss. 463.

[162] Hüseyin Nihal Atsız. (1997b), Bozkurtlar Diriliyor, İstanbul: İrfan Yayınevi, ss. 221.

sonra Kür Şad, yanındaki kırk yiğit ile birlikte bir ihtilal komitesi düzenler. Planları ise, Çin imparatorunu bir sokak baskınıyla kaçırmak ve Çin'deki Göktürklerle değiştokuş etmek; bunu başaramazlarsa da Çin imparatorunu orada öldürmektir. Yanındaki 40 yiğide güvenmektedir.

İhtilalcilerin aldığı habere göre Çin imparatoru her gece, halkın arasında, tebdili kıyafet gezmektedir. Fakat ihtilal gecesi büyük bir fırtına çıkar. İhtilalin haber alınıp, Çin'deki Göktürklerin kılıçtan geçirileceğini düşünen Kür Şad, Çin imparatorunu ele geçirmek için Çin sarayını basar. İhtilalciler sarayı basarak yüzlerce Çinli muhafızı öldürürler. Ancak imparatoru ele geçiremezler. Kür Şad, bu durumda geri çekilme emri verir. Saray ahırından en iyi atları alarak şehirden uzaklaşmaya çalışırlar. Ancak fırtına nedeniyle Vey Irmağı'nın kıyılarında çakılıp kalırlar. Bu arada ihtilalcileri takip eden Çin müfrezesi arkalarından yetişir.

Kür Şad ve yanında kalan son adamları, Vey Irmağı kıyısında dövüşerek şerefli bir şekilde ölürler. Fakat amaçlarını gerçekleştirmiş, Çin'e istedikleri korkuyu salmışlardır."

Göktürkler'in 50 yıllık tutsaklıktan sonra İlteriş Kağan ve Tonyukuk'un önderliğinde bağımsızlık savaşı verilmiş ve başarılı olunmuştur. *Bozkurtlar Diriliyor* romanı ise *Bozkurtların Ölümü*'nün devamı niteliğindedir:

"Kür Şad ihtilalinden sonra Göktürkler, Çin esaretinden kurtulmuşlardır. Ancak bölünüp dağılmışlar, henüz devlet kuramamışlardır. Bozkurt tekinlerinden Kutluk Şad, Tonyukuk ve Boyla Bağa Tarkan ile birlikte devlet kurmak için bir avuç Göktürkle yola çıkar. Kür Şad'ın oğlu Urungu da Kutluk Şad'ın yanında yer alır. Zamanla güçlenerek, Ötüken'de devleti yeniden kurarlar. Kutluk Şad, "İlteriş Kutluk Kağan" unvanıyla kağan olur. Güneydeki Çinliler, doğudaki Kıtaylar ve kuzeydeki Dokuz Oğuzlara karşı verilen savaşlarda başarılı olurlar. Dokuz Oğuz Kağanı'nın kızı Ay Hanım ile Kür Şad'ın oğlu Urungu arasında filizlenen aşk, Tuğlaboyu Şavaşı'nda, Ay Hanım'ın ölmesiyle son bulur. Kür Şad'ın oğlu, hayatta kavuşamadığı sevgilisini de yanına alıp Ölüm Uçurumu'na atlayarak intihar eder."

Türk kağanlığının ikinci döneminde Kültigin, Bilge Kağan, Tonyukuk adına dikilmiş, dilimizin ilk yazılı abidelerini görmekteyiz. Bu abideler bir dilin ilk metinleri olmasına rağmen birçok konuda hacimlidir, diyebiliriz. Soyut ve somut kavramlar, modern bir anlayış içerisinde verilmiştir. Devlet yönetimi ile ilgili olarak kendi döneminin çok üstünde bir anlayışı, bu abidelerde görmekteyiz.

Üçüncü dönem ise Uygurlar tarafından yıkılan Türgişler'in[163] Orhun Vadisi'ni terk ederek Maveraünnehir'e[164] göç etmesidir. 745 yılında Uygurlar, Karluklar ile birleşerek Göktürk Devleti'ni yıkmışlardır. Karluklar, bugünkü Özbeklerin ve Uygurların ataları sayılırlar. II. Uygur Hükümdarı Moyunçor Kağan veya Bayançor Kağan, yapmış oldukları icraatları taşların üzerine yazmışlardır. Bunlardan birinde de "Bu Türklerin kökünü kazıdık. " diyor.

Uygurlar, bulunduğu yerde 95 yıl yaşamışlar. Sonra destanlarında da görüldüğü gibi "göç, göç" diyerek bulunduğu yeri terk edip Doğu Türkistan'a yerleşmişlerdir. Doğu Türkistan'da Budizm'in[165] ve Manihaizm'in[166] etkisi altına girmişlerdir. Budizm

---

[163] Türgişler, Göktürklerin *"On-Ok"* boyundandı. Issık Gölü civarında kuruldular. Göktürk İmparatorluğu'nun kurucusu Bumin Kağan, 552 yılında İstemi'yi *"On-Ok"* boyuna *"Bey"* olarak tayin etti.

[164] Maveraünnehir, Orta Asya'da, Ceyhun (Amu Derya) ve Seyhun (Siri Derya) Nehirleri arasında kalan tarihi bölge. Bugün bu bölge Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında bölünmüştür. Orta Çağ'da İslam uygarlığının geliştiği bölgelerden biri olan Maveraünnehir'deki Semerkand ve Buhara kentleri önemli kültür merkezleridir. Ayrıca Göktürklerin yıkılmasından sonra anayurtlarını terk eden bazı Türklerin geçişlerini kolaylaştırıyordu.

[165] Vikipedi.com'da Bu konu ile ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır: Budizm, bugün dünya üzerinde yaklaşık 500 milyonu aşkın inananı bulunan bir dindir. İlk önce Hindistan'da ortaya çıkmış, daha sonra zaman içinde,

birçok felsefi kavramı içine alan bir dindir. Uygurlar o din ile ilgili olarak 9, 10, 11. yüzyıllarda tahta baskılarla yazılan yüzlerce kitap bulunmaktadır. Bu kadar çok kitap yazılmasının sebebi de yerleşik hayata girilmiş olunmasıdır. Budizm, Türklere uyan bir din değildir. Kökünde et yeme yasağı vardır. Türkler et yemeyi seven toplumdur. Uygur Türkleri, Budizm ile ilgili kitap yazarken de Buda'dan defalarca özür dilemişler. Önsöz veya sonsöz kısmında kurallara uymadıklarını ve kendilerini affettirmek istedikleri için kitabı yazdıklarını belirtmişlerdir. [167]

Batıya doğru sürülen Türgişler, Sırderya Nehri'nin[168] Aral Gölü'ne döküldüğü geniş ve hayvanları için verimli olan Maveraünnehir bozkırlarına yerleşmişlerdir. 250 yıl oralarda yaşamışlar. Aşağı yukarı 760 yılında gelmişler. Sırderya'yı kuzeyden güneye aşıp 250 yıl yaşadıktan sonra, yaklaşık 1000 yıllılarında, Maveraünnehir'de[169] oldukça fazla bir sayıya ulaşmışlardır. Bu nedenle bu yerlere Türgişler için ikinci Ergenekon dememizde bir sakınca görmemekteyim.

Maveraünnehir'deki Karahanlı hâkimiyeti, Türkmenlere yeni bir açılım yapmaya müsaade etmiyordu. Yapılan girişimler neticesinde Karahanlılar ile sağlıklı bir ilişki kuramayacaklarını anlayan Tuğrul ve Çağrı Beyler, yeni bir arayışa yöneldiler. Buna göre Tuğrul Bey, Türkmen boylarını alarak çölün gerisine çekildi. Çağrı Bey ise 30 bin kişilik kuvveti ile Anadolu üzerine bir keşif seferine çıktı. Bu sefer, Sultan Mahmut'un saygınlığını zayıflatmıştır.[170]

Oradan Amuderya'yı da geçip Horasan'a; Horasan'dan da İran Azerbaycanı'na geçtikten sonra kalan önemli bir kısmı da hayvancılığa müsait olan, Rey şehrini kendilerine mekân etmişlerdir.[171]

3.2. MAVERAÜNNEHİR'DEN İRAN'A GÖÇ

Türkler ile İranlılar arasındaki ilk münasebetlerin çok eskilere dayandığı bilinmektedir.[172] İran rivayetlerini nakleden *"Şehnameler"*e İranlılar ile Turanlılar arasında tarihin ilk devresinden itibaren devamlı mücadeleler olmuştur. Türkler ile İranlılar arasındaki bu mücadeleler *"İran-Turan"* harpleri olarak bilinir ve çoğunlukla da Türklerin zaferi olarak biterdi.[173]

3.2.1. İslamiyet'in İran'a Girişi

Anadolu'da yaşayan Türkler, Müslümanlığı İran'dan öğrenmiştir. Bu nedenle Müslümanlığın İran'a gelişi ile ilgili olarak kısa bir bilgi vermeyi gerekli görmekteyiz.

Güneydoğu ve Doğu Asya'da (Çin, Japonya, Kore, Moğolistan, Nepal, Sri Lanka, Tayland ve Tibet gibi ülkelerde) yayılmıştır.

[166] Mani dini ya da Maniheizm, 3. yüzyılda Pers İmparatorluğu içinde, Mani (kuran kişi) tarafından kurulan ve kısa sürede hızla büyük bir coğrafyaya yayılan bir din. Kutsal kitapları Arzhang'dır. Mani dini en parlak dönemini 8. yüzyılda Uygur Devleti'nin milli dini olarak ilan edilmesi ile yaşamıştır. Mani kelimesi eski Türkçe *"Mengü"* ve Çağatay Türkçesinde *"Tanrı"* demektir.

[167] Ahmet Bican Ercilasun, Töre sohbetleri.

[168] Seyhun veya Siri Derya, Orta Asya'da bir nehirdir. Ceyhun nehri ile birlikte tarihî Maveraünnehir bölgesini oluştururlar.

[169] Maveraünnehir, Orta Asya'da, Ceyhun (Amu Derya) ve Seyhun (Siri Derya) nehirleri arasında kalan tarihi bölge. Bugün bu bölge Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında bölünmüştür. Orta Çağ'da İslam uygarlığının geliştiği bölgelerden biri olan Maveraünnehir'deki Semerkand ve Buhara kentleri önemli kültür merkezleridir.

[170] Kemal Üçüncü. (2006), *"Anadolu ve Balkanların Fethi Sürecinde Türkmen Boylarının Hazar Ötesinden Taşıdığı Sözlü Kültürün İşlevi",* Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 16, s. 214.

[171] Ahmet Bican Ercilasun, *"Tarih içinde Türkçe"* konulu konuşması Töre, Hamamönü Sohbetleri, 05. Ocak. 2013, 19.00, Hamamönü Kabakçı Konağı, Altındağ/Ankara.

[172] Firdevsi. (1974), Şehname (Çeviren: Necati Lugal), 1. baskı, İstanbul: Hürriyet Yayınları.

[173] Mehmet Saray. (1990), Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.1.

Hz. Ömer (634-644) zamanında Ebu Ubeyde[174] kumandasındaki İslam ordusu, 636 yılında Sasanî[175] ordularını mağlup etmiş ise de, zafer rahatlığı yüzünden tedbirsiz davranmışlardır. Bunun sonucu da İran ordusunun baskınında mağlup olmuştur.[176] Bunun Üzerine Hz. Ömer, Sa'd bin Ebî Vakkas[177] kumandasında yeni bir ordu göndererek, 30 bin kişilik İran ordusunu ve kumandan Rüstem'i Kadisiye[178] Savaşı'nda öldürtmüştür. Daha sonra da bütün İran'ı fethetmiştir.[179]

Vaha şehirlilerin İranlı halkı, güçsüz olduğu için çabuk teslim olmuştur. Göçebelerle yapılan savaşlar neticesinde halkın kuvveti de zaten kırılmıştı. Bu fetihten sonra Sasanî kültürünün üzerine Müslümanlık kültürü yerleşmiştir, diyebiliriz.[180] İranlıların daha önceden kutsal kitap olarak bildikleri Avesta'sı[181] ve Zerdüşt[182] adı verilen peygamberleri vardı. Mecusî[183] bir anlayış, İran'ın her tarafına hâkim idi. Bu kültür üzerine İslamiyet inşa edilince, daha farklı bir İslamî anlayış ortaya çıkmıştır. Bu farklı anlayış İslam dünyasında birtakım hadiselere sebep olmuştur.

Hz. Ali'nin öldürülmesinden sonra Muaviye'nin halifeliğini kabul etmeyen İran, Hz. Hasan'ı halife ilan etmişse de Muaviye bunu engellemiş ve Hz. Hasan'ı Mekke'de ikamet etmeye zorlamıştır. Daha sonra, Küfelilerin oyunu ile Hz. Hüseyin'in Kerbela'da Yezit tarafından şehit olması İslam âleminde geniş yankılara sebep olmuş ve İslam âlemi, resmen ikiye bölünmüştür. Bir tarafa Sünnî, Hz. Ali taraftarlarına da Şii denilmiştir.

---

[174] Ebu Ubeyde bin Cerrah (583-638)ü, İslam peygamberi Muhammed'in sahabelerinden ve cennetle müjdelenmiş on sahabeden birdir.

[175] Sasani İmparatorluğu, (Sasani Devleti veya Sasaniler ya da İkinci Pers İmparatorluğu) dördüncü büyük İran Hanedanlığı ve ikinci Pers İmparatorluğu'nun adıdır (224 - 651). Sasani İmparatorluğu, son Arşaklı hanedanı (Partlar) kralı IV. Artabanus'u yenmesinin ardından I. Ardeşir tarafından kurulmuş, son Sasani hükümdarı Şehinşah (Krallar kralı) III. Yezdigirt'in (632-651), erken Halifelik'le yani ilk İslam Devleti ile girdiği 14 senelik mücadeleyi kaybetmesiyle sona ermiştir. İmparatorluğun sınırları bugünkü İran, Irak, Ermenistan, Afganistan, Türkiye'nin doğu bölgesi (Büyük İran olarak bilinen bölge), Suriye'nin bir kısmı,

[176] Mehmet Saray. (1990), age., s. 3.

[177] Sa'd bin Ebî Vakkas, cennetle müjdelenen on sahabiden ve İslam'ı ilk kabul edenlerdendir.

[178] İslam askeri uyguladıkları dâhiyâne taktiklerle İran ordusunu bozguna uğrattı. İran komutanları öldürüldü. İran ordusunun başkomutanı Rüstem de öldürülünce ordu dağıldı. Kaçışmaya başladılar. Kaçmaya çalışanların çoğu nehirde boğuldu, kalanlar da esir edildi. Bu harpte Müslümanlar 8500 şehit verdi. İranlıların tamamına yakını öldürüldü. Müslümanlar büyük bir zafer kazandılar. Daha sonra hazret-i Ömer'in emriyle Sâsânî Devleti'nin başşehri ve İran Kisrasının bulunduğu Medâyin şehrine hareket edildi. İslâm askerinin Medâyin'e hareket ettiğini duyan İran Kisrası Yezd-i Cürd korkudan şehri terk etti. İslâm ordusu Medâyin şehrine kolayca girerek fethetti.

[179] Mehmet Saray. (1990), age., s. 3.

[180] L. Ligeti. 1986, Bilinmeyen İç Asya, (Çeviren: Sadrettin Karatay), Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, No:527, s. 128.

[181] Zend-Avesta, Eski İran inancı olan Zerdüştçülüğün kutsal kitabıdır. Bu inancın kurucusu Zerdüşt, Gatalar denen dörtlükler yazmıştı. Bu dörtlükler Avesta'da toplanmıştı. Bu yazılar, Zerdüşt'ün neye inandığını ve Zerdüştçülüğün temellerini anlatan tek belgedir. Avesta dilinin *"zaray"* sarı anlamında Eski Avesta 21 kitaptan oluşmakta iken, İskender'in işgali sırasında yok olan kitaplardan yalnızca Yasna, Visparad ve Vendidad (veya Videvdat) kalmıştır.

[182] Zerdüşt (Avesta dilinde: Zarathustra, Farsça: Zartoşt) Zerdüştlük dininin kurucusudur. Bazı akademisyenlere göre gerçek adı Sipitama'dır. Zerdüşt'ün İranlı olduğu bilinse de doğum yeri hakkında ortak bir kanı yoktur. Antik İran'ın doğusunda doğduğuna dair genel bir düşünce hâkimdir.

[183] Mecusî, ateşe tapan demektir.

3.2.2. Türklerin Müslümanlığa Geçişi

3.2.2.1. Türklerin Müslümanlığa Geçişine Mitolojik Yaklaşım: Burada söylenmesi gereken en önemli şey, Türklerin geçmişte *"Şamanist"* olmadığıdır. Uzak Doğu Tarihini yazan Eberhart bu konuda şunları söylemektedir:[184]

Ziraatçı kabilelerin dini, bir nevi animizm ve demon[185] dinidir. Buna nazaran insanların birkaç canı olduğu gibi, tabiatta da canlar mevcuttur ve bu canlar, insanlara fenalık yapabilirler. Veya sihirbazların kuvveti ile her türlü iş için istismar edilebilirler. Bir insan hastalanırsa, bunun sebebi olarak daima bir sihirbazlığın tesiri olduğu kabul edilir. Bir Şaman, ya ilaçlar verir, ya da sihirbazlığı yapan Şaman'ı bulmaya çalışır. Şamanizm, burada çok yayılmıştır. Fakat bu Şamanizm, Eski Türk Şamanizmine benzememektedir. Daha ziyade Güney-Doğu Çin Şamanizmine yakındır. Bazı müdekkiklere[186] göre önce bu sahalarda gelişen Şamanizm, hem Tibet yolu, hem de Çin ve Mançurya yolu üzerinden, Kuzey Asya'ya gelmiştir. Bunlara göre Şamanizm, Türklerin ilk dini değildir. Tarihî zamanlarda ve nispeten geç olarak Türkler tarafından kabul edilmiştir.

Bu anlatılanların ışığında Şamanizm, bir din değildir. Bu nedenle Türkler, Şamanist değildir ve Türklerin dini gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Türkler Gök Tanrı dinine mensup bir topluluk halinde yaşamaktadır.

Türkler Müslümanlığı çok öncelerden kabul etmişler ve ona göre yaşamaya başlamışlardır. VI. yüzyıl Bizans tarihçilerinden Menander,[187] *"Türkler her ne kadar toprağa, suya, ateşe saygı gösterseler de yine de kâinatın yaratıcısı tek Tanrı'ya inandılar,"* demekte; bir başka Bizans tarihçisi Teophylaktos da, *"Türkler yerlerin ve göklerin hakiki sahibi tek bir Tanrı'ya inanıyor, ona tapıyor ve onun için kurban kesiyorlar,"* demektedir.[188]

Ebulgazi Bahadır Han'a göre Oğuz, çocuk yaşta annesinin rüyasına girip *"Ey ana Müslüman ol"* demiştir. Anası gördüğü rüyayı kimseye söylememiş ve gizli tutmuştur.[189] Hatta evlendirmek isteyen babası karşısında sessiz kalan Oğuz Kağan, evleneceği kişi veya kişilere de Müslüman olma şartını koşmuştur. Reşideddin'in Oğuzname'sinde de olay şöyle geçmektedir: *"Oğuz çocukluğunda ve büyüme çağında, ergin oluncaya kadar daima Tanrı'yı anıp ona şükrederdi. Her fırsatta ister uykuda ister uyanık halde yaratıcısı Tanrı'yı muhakkak anardı*.[190] *Babası kendisini evlendirmek istediğinde de evleneceği kıza Müslüman olması gerektiğini, ilk şart olarak, söylemiştir*.[191] Bu inanış babasının ve amcalarının ölümüne de sebep olmuştur. Babası Oğuz Kağan'ın üzerine yürüdüğünde yılmayan ve çarpışan Oğuz Kağan, savaşta amcaları ile beraber babasını da öldürmüştür. Bu savaş tüm Oğuz boylarının Müslüman oluşuna kadar devam etmiştir.[192]

Verbitskiy'nin Altay'da yaşayan Türklerden derlemiş olduğu "*Yaradılış destanı"* özetle şöyledir:[193]

"Yer gök hiç bir şey yokken dünya uçsuz bucaksız sulardan ibaretti. Tanrı Ülgen bu uçsuz bucaksız dünyada durmadan uçuyordu. Göklerden gelen bir ses Tanrı Ül-

---

[184] W. Eberhart. (1992), Uzak Doğu Tarihi, Ankara: TTK Basımevi, s. 262-263.
[185] Demon, özel bir enerji formunda bir yaratıktır. Bunlar meleklere benzemektedir.
[186] müdekkik: Tetkik eden, inceleyen kimse.
[187] Menandros Protektor, M.S. VI. yüzyılın ortalarında Konstantinopolis'de doğmuş Bizanslı tarihçidir. Önce avukatlık yapmış fakat bu mesleği bırakmıştır. Bizans tarihi hakkında kitap yazmıştır.
[188] Ergun Candan. (2004), Türklerin Kültür Kökenleri, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları, s. 14.
[189] Ebulgazi Bahadır Han. (1976), s. 26.
[190] Zeki Velidi Togan. (1972), age., s. 18.
[191] age., s. 18.
[192] age., s. 19.
[193] Bahaeddin Ögel. (2010), age., s. 432.

gen'e denizden çıkan taşı tutmasını söyledi. Göğün emri ile oturacak yer bulan Tanrı Ülgen artık yaratma zamanı geldi diye düşünerek şöyle dedi:

Bir dünya istiyorum, bir soyla yaratayım.
Bu dünya nasıl olsun, ne boyla yaratayım
Bunun çaresi nedir, ne yolla yaratayımş

Su içinde yaşayan Ak Ana, su yüzünde göründü ve Tanrı Ülgen'e şöyle dedi:
Yaratmak istiyorsan Ülgen, Yaratıcı olarak şu kutsal sözü öğren:

De ki hep, "yaptım oldu" başka bir şey söyleme.
Hele yaratır iken, "yaptım olmadı" deme.

Ak Ana bunları söyledi ve kayboldu. Tanrı Ülgen'in kulağından bu buyruk hiç gitmedi. İnsana da bu öğüdü iletmekten bıkmadı:

Dinleyin ey insanlar, varı yok demeyin. Varlığa yok deyip de, yok olup da gitmeyiniz. Tanrı Ülgen yere bakarak: "Yaratılsın yer!" dedikten sonra da göğe bakarak "Yaratılsın Gök!" Bu buyruklar verilince yer ve gök yaratılmış. Tanrı Ülgen çok büyük üç balık yaratmış ve dünya bu balıkların üzerine konmuş. Böylece dünya gezer olmamış bir yerde sabit olmuş. Tanrı Ülgen balıkların kımıldadıklarında dünyaya su kaplamasın diye Mandışire'ye balıkları denetleme görevi vermiş. Tanrı Ülgen, dünyayı yarattıktan sonra tepesi aya güneşe değen etekleri dünyaya değmeyen büyük Altın Dağ'ın başına geçip oturmuş. Dünya, altı günde yaratılmıştı; yedinci günde ise Tanrı Ülgen uyumuş kalmıştı. Uyandığında neler yarattım diye baktı: Ayla güneşten başka fazladan dokuz dünya birer cehennem ile bir de yer yaratmıştı."

Altayların yaradılış destanında İslamî unsurlarla ilgili olarak birçok ortak motif bulabiliriz. Bunları dünyanın altı günde yaratılması, insanların topraktan yaratılması, tek Tanrı inancının olması, Erlik ve Şeytan kavramlarındaki benzerlik, iyiliklerin ödüllendirilmesi, kötülüklerin cezalandırılması, yerin altında kötülüklerin olması… olarak söyleyebiliriz.

Görüldüğü gibi mitolojik de olsa Türkler, çoktan Müslüman olmuş ve İslamiyet'in ana prensiplerine gönülden bağlanmışlardı. Bu durumda, İslamiyet ile eski Türk dini arasında büyük ayrılıklar da yoktu. Buna rağmen, eski Oğuzhan destanları, elbette ki her yönüyle İslamiyet'in birçok inançları ile uygunluk gösteremeyecektir. Bunun içindir ki, İslamiyet'ten sonra yazılan Oğuz Kağan destanlarında, biraz daha değişiklik yapılmış ve İslamiyet'e uydurulmuştur.

İslamiyet'i kabul eden Türkler, Uygurlar'a nazaran, eski Türk ananesini ve töresini daha çok korumuşlardır.

Anadolu'ya yerleşen Oğuz Türkleri, esas çalışmamızı oluşturduğu için daha fazla yoğunlaşmamız gerekmektedir. Çünkü Oğuzlar, bütün Orta Asya ve Türk âleminin, en soylu ve en gelişmiş zümreleridir. Şehir hayatına çoktan başlamış olmalarına rağmen, eski Türk devlet teşkilatı ile disiplini, onların ruhlarından henüz daha silinmemiştir. Bu sebeple Oğuz Türklerinin destanlarında, Uygurlar'a nazaran, daha eski ve daha köklü motifler görüyoruz. İslamiyet'ten sonraki Türk destanlarına göre, *"Oğuz Kağan'ın babası Kara-Han"*dır. Bu adı almasının Türkler içinde özel bir anlamı vardır. Eski Türklerde, *"Ak ve kara, soylular ile halkı birbirinden ayıran, sembolik renklerdir."* Dede Korkut kitabında da anladığımız gibi, Türk halklarının *"ak ve kara"* şeklinde ayrılmış olmalarına rağmen, aralarında bir sınıf mücadelesi yoktur. Müslüman Türkler, Oğuz Kağan'ın babasına "*Kara-Han"* diyorlardı. Çünkü kendisi Müslüman değildi.

Müslüman olmak isteyen oğlu Oğuz Kağan'a da engel olmak istemişti. Tabiidir ki bu fikirlerimiz tam ve kesin değildir. Fakat Türk tarihi ve ananeleri hakkındaki bilgilerimiz, bizi bu sonuca doğru sürüklemektedir. Oğuz Kağan, Müslüman Türklere göre, babasından çok, an'anevine bağlıdır. Bu sebeple Oğuz destanının başında şöyle bir ifade geçer:[194]

Üç gün üç gece geçti, annesine gelmedi,
Annenin memesinden, bir damla süt emmedi.
Bana gelmedi diye, annesi ağlıyordu,
Sütümü emmedi diye, kalbini dağlıyordu.
Ağlayıp sızlıyordu, beşiğe dolanarak,
Sütümü, az em diye, çocuğa yalvararak!

3.2.2.2. Türklerin Müslümanlıkla Tanışması: Arabistan'da yayılan yeni din, yeni heyecanlar getirmiştir. İran'ı da fetheden İslam orduları Orta Asya'da Ceyhun Nehri'ne kadar gelmiş ve orada yaşayan Türklerle temas etmiştir. Seyhun ve Ceyhun Nehirleri arasında Maveraünnehir adı bölgede dağınık bir şekilde yaşayan Türkleri zorla İslamlaştırmamıştır. Çünkü İslam dünyasının kendi içinde karışıklıklar bulunuyordu ve bu konu ile ilgilenecek çok fazla zamanları yoktu.

Yılmaz Öztuna, *"Başlangıçtan Zamanımıza Türkiye Tarihi"*nde Türklerin Müslümanlıkla ilk karşılaşmalarını şöyle anlatmaktadır:[195] *"642 tarihinde Müslüman Arap orduları Komutanı Numan bin Mukarrin ve Huzeyfe bin Yaman, Sasanî hükümdarı Yezdicerd ve komutanı Firuz'u Nihavent Muharebesi'nde feci şekilde mağlup ettiler. Bu yenilgiden sonra Sasanîler bir kez daha kuvvet toplayıp İran'ı geri almak için Arap ordularının karşısına çıkma cesaretini gösteremediler. İran hükümdarı Yezdicerd, o zaman Batı Türkistan'ı ellerinde bulunduran Göktürk hakanı Talu'ya veya İşbara Yagbu'ya sığındı."* Birkaç yıl sonra da sığınmış olduğu Göktürk hakanının bulunduğu yerde vefat etti. Araplar daha sonraları da, Küfe başkent olmak kaydıyla tüm İran'a hâkim oldular.

642-650 yıllarına kadar batıdan kuzey doğuya doğru ilerleyen Araplar, Türk sınırına gelince durakladılar. Dolayısıyla bu tarihte Türkler ile İslam Devleti ilk defa karşı karşıya gelmişlerdi. 651 yılında Türk ülkesine girmek isteyen Arap komutanı Abdurrahman, Talu Hakan'ın ordularına; 653 yılında da Arap komutan Muhalleb İbn Ebu Sufra, Talu Hakan'ın yerine geçen Uluğ Hakan'a feci bir şekilde yenildiler. Bu yenilgiden sonra 700 yılına kadar Göktürklerin hükmettiği Türkistan'a giremediler. Fakat 700 yılından sonra batı Türkistan'da Göktürklerin yerine geçen Türgişlerin arasında ciddi karışıklıklar başladı. Araplar da bu karışıklıktan öğrendikten sonra dikkatlerini tekrar bu yöne çekip istifade etmeyi düşündüler. 706 yılında Arap ordularının başındaki Kureybe, Merv'den hareket ederek, çok büyük muharebelerden sonra Baykent'i, arkasınadan da 707 yılında Buhara'yı zapt etti. 708 yılında Semerkant'a taarruz ettiyse de mağlup oldu ve Buhara'ya çekildi.[196] Arap orduları 720, 729 ve 730 tarihlerinde Semerkant'a üç defa saldırmış ve en sonunda Kültigin ve Bilge Kağan'ın ordularına

[194] Bahaeddin Ögel. (1997), Türk Mitolojisi I, İstanbul: MEB Yayınları: 2204, Eğitim Dizisi, s. 41.
[195] Yılmaz Öztuna. (1963), Başlangıçtan Zamanımıza Türkiye Tarihi, İstanbul: Hayat Yay., C. I, s. 199.
[196] wikipedia.org sitesinde bu konu ile ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır: *"Ebu Cafer Taberi'nin "Taberî, Târîhi" adlı çalışması çok önemlidir. Bu tarihsel kayıtlar eseri, İslam erken tarihi ve Emeviler ile Abbasiler hanedanlığı üzerine bugüne kadar önemli bir kaynak oluşturur. Bu kaynaklar ilk defa Yahudi kökenli Alman bilim adamı Franz Rosenthal tarafından çevrilmiştir. Bunların dışında İran'lı ortaçağ tarihçisi Taberi tarihinden yaptığı ve 2 cilt tutan çeviriler ve üç ciltlik seçme eserlerinden de sözetmek gerekir.*

yenilip Ceyhun Nehri'nin doğusunu tamamen boşaltmış oldular. Göktürklerde karışıklıkların yaşandığı 750 yılına kadar da bir daha saldırmaya cesaret edemediler.[197]

Düşmanlarına ağır darbeler indiren Arap orduları Türkleri sindirmek için çeşitli taktiklere başvurmuşlardır. Müslüman-Arap istilacılığı, İç-Asya'nın kendine mahsus eski hayatı için felaketli neticeler doğurmuştur. Araplar önce güney tarafından sinsice sokulmuş, sonra da gittikçe sesini yükseltmiş ve nihayet silahlarına güvenerek vahalardaki şehirlere saldırıp zapt etmişlerdir.[198] Bu sinsice hareket için de Baga Tarhan kullanılmıştır. Onunla gizli ilişki içine girip *"Eçine Hakan'ı öldürdüğü takdirde, onu Batı Türkistan'ın Hakanı olarak tanıyacaklarını ve Çin Devleti'ne karşı da koruyacaklarını"* söylediler. Baga Tarhan da dediklerini yaparak Türgiş tahtına oturdu. Bu arada Çin, Müslümanların yaklaştığını hissedince Doğu Türkistan'ı işgal etmiş ve Batı Türkistan'a doğru ilerlemeye başlamıştır. Durumdan istifade eden Araplar Çinlilerden önce Batı Türkistan'a girmiş ve kandırmış oldukları, Baga Tarhan'ı esir edip idam ettikten sonra Ceyhun Nehri'nin güneyindeki Talas Nehri'ne kadar gelmişlerdir.[199]

Zaten Göktürk Devleti'nin yerine, yeni kuvvetli bir Türk Devleti'nin kurulmasını istemeyen Çinliler, Uygurların kuvvetlenmesini istemediğinden dolayı devamlı yıpratma girişiminde bulunarak ve Uygurları her yönden rahatsız ediyorlardı. İslam ordularının Maveraünnehir'e geldiğini duyunca da Asya'nın içlerine kadar ilerlemelerini engellemek için telaşa kapılıp 751 yılının Temmuz'unda[200] savaşa tutuşmuştur. Türklerin de İslam ordularının yanında yer almasından dolayı zayıf kalan Çin, çok ağır bir hezimete uğramış; böylece Maveraünnehir'de yaşayan Türkler kendilerine zaten çok yakın olan İslamiyet'i kabul etmiştir.

Türkler en kalabalık olarak 10. yüzyılda Müslüman olmuştur. Tabii ki önceden de oldular. Büyük kitleler halinde Satuk Buğra Han'ın hüküm sürdüğü Karahanlı döneminde olmuşlardır. Karluklar ise Kaşgar'da şimdiki Kırgızistan'da, Balasagun'da Karahanlı (Hakaniye) Devleti'ni kurmuş ve Müslümanlık ile ilgili birçok eserler yazmışlardır. Kutadgu Bilig[201] ve Divanı Lügat-it Türk[202] gibi çok önemli eserler vücuda getirmişlerdir.

Türklerin sadece bir Tanrı'ya inanmakla kalmayıp yer, su, ateş, gök gibi varlıkları da kutsal görmüştür. Hakan, kadın ve başka varlıkların kutsiyet kazanmasının *"vahdet-i vücut felsefesi"*ne sahip olmalarıyla da ilgisi vardır. Zira bazı araştırmacıların belirttiğine göre şarkın bu en eski felsefesi de İslamiyet ile birlikte ortaya çıkmış olmayıp önce Turan'da; sonra ufak değişikliklerle Hindistan'da, daha sonra da Çin, eski Akad, Sümer, Asur, Keldan, Fenike, İran, Mısır, Yunanistan ve Arabistan'da görülen mistik bir felsefî anlayıştır.[203]

Anadolu'ya geçiş döneminden sonra bütün her taraf mütemadiyen Türkleştirilmiştir. İslam dini ve Türk lisanı her tarafı istila etmiştir. İslamiyet'i kabul etmiş Türkler

---

[197] Tahsin Ünal. (1975), Türk'ün Sosyo-Ekonomik Tarihi, Konya: Milli Ülkü Yay., No: 4, s. 210-211.
[198] L. Ligeti. (1986), Bilinmeyen İç Asya, (Çev.; Sadrettin Karatay), Ankara, TDK Yay.,/527, s. 128.
[199] age., s. 212.
[200] Mehmet Saray. (1990), Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 6.
[201] Yusuf Has Hacib. (1991), Kutadgu Bilig, (Çeviren: Reşit Rahmeti Arat), Ankara: TTK Basımevi, 5. baskı, ss. 477.
[202] Kitabın yazılışı ile ilgili olarak Ahmet Bican Ercilesun, *"Töre Sohbetleri"*nde şunları anlatmaktadır: *1071 Bağdat'ta Cuma günü Bağdat'ın bütün camileri dolu Alparslan'ın zaferini bekliyor. Eminim ki Kaşgarlı Mahmut da bu camilerden birinde Alparslan için dua ediyordur. Muhtemelen Dicle Nehri'nin kenarında mütevazı evinde o büyük sözlüğü yazıyordu. O sözlüğü yazabilmek için yıllarca Türk ülkelerini dolaşmış ve kelime toplamıştır.*
[203] Cavit Sunar. (1975), Melamilik ve Bektaşilik, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yayınları, s.7.

tarafından tesis olunan hükumetlerin hemen hepsinde idare şekli, Abbasîler'den iktibas olunmuştur. Abbasîler de Sasanîler'den birçok şeyi iktibas eylemiştir.[204]

Atalarımız millî ülkü ile İslam'ı kaynaştırdıkça tarihte görülmemiş bir kudret ve hayatiyet kazanmıştır.[205] Adalet ve insanlık duygularına dayanan bu mefkûre, Osmanlı devrinde en mükemmel seviyeye erişmiştir.

3.3. REY ŞEHRİ VE ÇEVRESİNE GÖÇ (XI. Yüzyıl)

1029 yılında Rey şehri[206] Büveyhiler'in elinde idi. Gazneli Mahmut, Büveyhiler'in zayıfladığını görünce Rey şehrini aldı ve bu fetih orada yaşayan Oğuz Türklerinin hareket kabiliyetini daralttı. Fakat 1030 yılında kudretli hükümdar Gazneli Mahmut'un ölmesi Rey şehrinde yaşayan Türkmenlerin hareket kabiliyeti daha fazla arttı.[207] Çünkü oğlu Mesut, Türkmenleri hizmetine aldı ve başlarına da kendi adamlarından biri olan Humar-Taş'ı[208] verdi. Bu olaydan iki yıl sonra da Sultan Mesut[209] ile Türkmenlerin arasına nifak sokulmuş ve birbirlerine düşürülmüştür. Sultan Mesut birkaç defa Türkmenlerin üzerine yürümüş ise de bu kavgalardan kimse galip ayrılamamıştır. Yalnızca Türkmen Beylerinden Yağmur, Gazneliler tarafından öldürülmüştür. Bu ölümden sonra da Türkmenlerin başında Kızıl, Buka ve Gök-Taş Beyleri görmekteyiz.[210] Bu Beylerin içerisinde Gök-Taş 3-4 bin kadar bir sayı ile yine Rey şehrine girmiştir. Rey şehrine giren ve o bölgeyi fetheden bu Türkmenlere de, Selçuklulardan ayrıt etmek için, Irak Oğuzları veya Türkmenleri denilmiştir.[211] Görüldüğü üzere bu ayrım, ilk olarak 1030 yıllarında Gazneliler tarafından yapılmıştır. 1034 yılında Sultan Mesut 200 kadar Rey Türkmenleri'ni katletmiş ve bir o kadarını da fillere ezdirmiştir.[212] Rey Türkmenleri, ancak Selçuklular'ın Horasan'a gelmeleriyle birlikte rahat etmiştir. Irak Türkmenleri, Rey şehrinde de rahat durmamışlardır. Bu duruma üzülen Sultan Mesut, Rey şehri Kethüdası Tahir'e mektup yazarak orada yaşayan Türkmenlerin yakalanmasını bildirmiştir. [213]

Selçukluların Horasan'a gelmeleri orada bulunan çok rahat bir hayat süren Gazneliler'i rahatsız etmiş ve *"Daha önce işimiz çobanlarla idi, şimdi de ülke zapt eden emirler geldiler."*[214] sözünü kullanmışlardır. 1035 yılında Selçukluların başında Çağrı Bey bulunuyordu ve hatırı sayılır bir derecede atlıya sahipti. Bu atlılarla Gaznelilerin üzerine gitti ve Rey şehrinde yaşayan ve adına Irak Türkmenleri denilen atlılarının da desteği ile Gaznelileri mağlup etti. Savaştan sonra bir kısım Rey Türkmeni, Selçukluların tarafına katıldı. Bu savaştan sonra Yağmur soyundan gelenler ile Kızıllu ve Balhanlar, Rey şehrine hâkim oldu. Bu hâkimiyetten sonra da Asya'dan göç eden Türkmenlerin, İran taraflarına gelmeleri hızlanmıştır.

---

[204] M. Fuat Köprülü, *"Selçukiler Zamanında Anadolu'da Türk Medeniyeti"*, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt/Volume XXVI, Sayı/Number I, Temmuz/July, 2011, s. 204.
[205] Osman Turan. (1980), Din ve Medeniyet, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 52.
[206] Rey, 1194 yılında Harzemşahlar ile Irak Selçukluları arasında yapılan büyük savaşla ünlenmiştir. Savaştan sonra Harzemşahların idaresine geçen şehir, sırayla İran ve Osmanlı Devleti arasında el değiştirdi. İran-Irak Savaşı sırasında yerle bir edilen şehir, günümüzde İran İslam Cumhuriyeti sınırları içerisindedir. Selçuklu döneminde en önemli tıp ve bilim merkezi haline gelmiş bir şehirdir. Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu Tuğrul Bey 8 Ramazan 455 (5 Eylül 1063) yılında burada ölmüş ve yine burada gömülmüştür. Zerdüşt, Fahreddin Razi, Harun Reşit ve Abdurrahman el-Sufi Rey şehrinde doğan ünlülerdir.
[207] Faruk Sümer. (1999), age., s. 97.
[208] age., s. 98.
[209] Gazneli I. Mesut, 1031-1041 yılları arasında hüküm süren Gazne Devleti sultanı.
[210] Faruk Sümer. (1999), age., s. 99.
[211] age., s. 99.
[212] age., s. 100.
[213] age., s. 99.
[214] age., s. 103.

Rey Türkmenlerinin savaşçılığı olmakla beraber tek gayeleri vardı ki, o da yağmacılıktı.[215] Bu işi abartılacak derecede çok ileri görürmüşlerdir. Hatta bu duruma kızan Halife, *"yağmacılıklarını bırakmaları için"* Rey Türkmenlerine mektup göndermiştir.[216]

1038 yıllarına gelindiğinde Rey Türkmenlerinin başında Kızıl bulunuyordu ve Selçukluların başındaki Tuğrul Bey'in kız kardeşi ile evli idi. Bu da Rey Türkmenlerinin Selçuklular ile sıkı bir ilişkide olduğunu göstermektedir. Çağrı Bey'in 1039 yılında *"Rey, Hemedan ve İsfahan'ın bizim"*[217] demesi de Rey şehrinde yaşayan Türkmenlerin orada hâkimiyet kurduğu anlamına gelmektedir. Aslında Türkmenlerin Rey şehrinde hâkimiyet kurup yaşaması Abbasîler[218] için de önemliydi. Çünkü 1040-1071 yılları arasında Bizansların, Abbasîler üzerinde olumsuz düşünceleri vardı. Aynı zamanda hilafet iç tehlikelere maruz kalmıştı. Bu durumda tek destek alacakları topluluk Türkmenlerdi. Bu nedenle Abbasîler, Reyliler ile iyi ilişkiler içerisinde bulunmak mecburiyetindeydi.

Selçukluların 23 Mayıs 1040'ta Gaznelilere karşı kazandıkları Dandanakan Meydan Savaşı'ndan sonra, Horasan'da bağımsız bir devlet kurulmuştur. Türk ve dünya tarihi bakımından önemli sonuçlar doğuran bu seferden sonra, Merv[219] kentinde *"Büyük Kurultay"* yapılmıştır. Bu kurultayda da Anadolu'nun fethedilmesi fikri ortaya çıkmıştır.[220]

İslam dünyasının iç ve dış tehlikelerle böyle bir burhana maruz kaldığı yıllarda Türkler İslamiyet'i kabul etmişlerdir. XI. asırda da Selçuklu İmparatorluğu'nu tesis etmek suretiyle İslam dünyasına taze bir kan aşılayarak onu sıkıntılardan kurtarmıştır.[221]

3.4. REYLİLERİN CİZRE VE MUSUL'A GÖÇÜ

Tuğrul Bey'in eniştesi Kızıl 1041 yılında öldükten sonra Rey Türkmenleri dağılmaya başladı. Tuğrul Bey de bunların başındakileri huzuruna çağırınca Reyliler gelmedi ve Rum ülkesine yani Anadolu'da Cizre'ye doğru göç ettiler. Dolayısıyla başkalarının emrine girmeyen Reyliler yağmacılık ve başıboş bir hayatı tercih ettiler. Reylilerin Anadolu'da ilk yerleşim yeri Cizre olmuştur. Hatta Rey Türkmen Beylerinden Mansur,[222]burada kalmıştır.

1043 yılında ise Buka, Anası-oğlu ve Gök-Taş, Diyarbakır'a gitti ve orada yağmacılık faaliyetinde bulundu. Yapılan bir savaşta Diyarbakır hükümdarını yendiler. Fakat Diyabakır hükümdarı, Cizre'de yaşayan Mansur Bey'i esir aldıktan sonra bir miktar mal verilmesi[223] karşılığında Reylilerin ülkeden hemen ayrılmasını ister. Reyliler bu isteği kabul ederler ama sonra yine yağmacılık faaliyetlerine devam ederler. Sultan Tuğrul, devletin başkentini Nişabur'dan Rey şehrine naklettikten sonra, Türkmen Beylerini batı yönündeki ülkelerin fethiyle görevlendirmiştir.

---

[215] age., s. 108.
[216] age., s. 108.
[217] age., s. 108.
[218] Emevî hanedanından sonra başa gelerek İslam Devleti'nin yönetimini ve halifeliği beş asırdan daha uzun bir süre elinde tutan Arap hanedan.
[219] Merv, Türkmenistan sınırları içinde tarihi İpek yolu güzergâhı üzerinde kurulmuş, Karakum Çölü'nde bir vaha şehridir.
[220] Yaşar Yücel-Ali Sevim. (1990), age., s. 1.
[221] Osman Turan. (1980), age., s. 71.
[222] Faruk Sümer. (1999), age., s. 117.
[223] age., s. 117.

İbn ul-Ezrak'a[224] göre Tuğrul Bey, Buka ile Anası-Oğlu'nu 10.000 atlı ile Diyarbakır'a göndermiştir. Fakat yine burada aynı olayları yani yağmacılığı devam ettiren bu uslanmaz topluluğun başında bulunan Gök-Taş ve Mansur'un akıbetleri[225] hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Biz yine de Reylilerin Azerbaycan'a gittiğini düşünmek zorundayız ve bu kadar kalabalık bir Türkmen grubunun tekrar Diyarbakır'a döneceğini tahmin etmiyoruz. Yalnızca bu topluluğun kısmının Cizre, Musul, Kerkük ve Diyarbakır'da kaldığını düşünebiliriz.[226]

Rey Türkmenleri, Diyarbakır'dan sonra Musul üzerine yürür ve şehrin hâkimi Kırvaş'ı yenip şehrin hâkimi olurlar. Tuğrul Bey'in katına gitmeyen Reyliler, hutbeyi 1043 yılında onun adına okutmuşlardır. Musul'da yaşayan Türkmenlerin sert tutumu ve Arapların da şikâyeti üzerine Tuğrul Bey'e şikâyet gider ve Tuğrul Bey de *"bu olayın mutlaka düzeleceğini"* bildirir. Fakat Tuğrul Bey'in bu olaya müdahale edecek zamanı yoktur. Tuğrul Bey, hiçbir şey yapmayınca da o yörede bulunan halk, Reylilerle savaşır ve çok önemli zararlar verir.

3.5. CİZRE VE MUSUL'DAN AZERBAYCAN'A GÖÇ

Araplara yenilen Reylilerin bir kısmı Irak'ta kalmış; geri kalanlar ise Azerbaycan'a doğru hareket etmiştir. Bu maksatla, 1045 yılında, yola çıkan Reyliler, Van Gölü çevresine geldiklerinde Bizans hâkimi ile karşılaşır. Bizans hâkimi yol vermediği gibi savaş yapmak ister. Buna karşılık veren Reyliler savaşır ve Bizans'ı yenerek Azerbaycan'a gelirler ve Tuğrul Bey'e itaat ederler.[227]

3.6. 1071 MALAZGİRT SAVAŞI'NDAN 1500 YILLARINA KADAR KUZEY SURİYE'YE GÖÇ HAREKETİ VE TÜRKMEN VARLIĞI

Bu kısımda Anadolu tarihi ve dili hakkında kısaca bilgi vermek gerekir düşüncesindeyim. Anadolu; 7, 8 ve 9. yüzyıllarda Hakkiler, Hititler, Firigyalı, Lidyalı, Hurriler ve Sümerlerin vatanı olmuştur. Bu topluluklar Hint-Avrupa veya Sami dili değildiler. Dilleri de eklemeliydi. Ama Türk değildiler. Bu konu ile ilgili olarak Osman Nedim Tuna, *"dilimizin en az 8500 yıllık olduğunu ve Sümerlerle 166 ortak kelimemiz[228] olduğunu"* söylemektedir. Bu durum bizim çok önceleri Sümerler ile komşu veya yakın ilişkide olduğumuzu göstermektedir. Sümer-Türk dil ilişkisinden de anlaşıldığı gibi Türkler önceleri Anadolu'daydı ve oradan doğuya göç etmiştir. Çin kaynaklarında da Türklerin batıdan doğuya doğru bir göç içinde olduğunu batı denizinden geldiği anlatılıyor. Divan ı Lügat it Türk'te geçen *"Şu Destanı"*mızda da İskender gelince, oradaki Türklerin doğuya doğru gittiği anlatılmaktadır.[229]

Türkmenlerin Suriye'ye gelişleri XI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Selçukluların 1040 yılında kazandıkları Dandanakan Savaşı'ndan sonra, devletin asıl gücünü meydana getiren Türkmenler veya diğer adıyla Oğuzların bir kısmı, yurt tutmak maksadıy-

---

[224] İbnü'l-Ezrak'ın Târîhu Meyyâriḳīn ve Âmid (Târîhu'l-Fârikī) adlı eserinin British Museum'da iki nüshası bulunmakta, 560 (1164-65) ve 572 (1176-77) tarihlerini taşıyan bu nüshalardan (Or., nr. 6310; Or., nr. 5803) ikincisinin daha ayrıntılı olduğu görülmektedir.

[225] Faruk Sümer. (1999), age., s. 119.

[226] Bizim izlememiz gereken Azarbaycan'daki Rey Türkmenleridir. Çünkü İleride göreceğimiz Halep Türkmenleri içerisinde yer alacak olan Reyhanlı aşiretinin Rey şehrinden geldiğini ve Anadolu'ya girişin Azerbaycan tarafından olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü sözlü kültürden olan göç türkülerinde geçilen yollardan bahsetmektedir.

[227] age., s. 119.

[228] Osman Nedim Tuna. (1997), Sümer Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 1-54.

[229] Ahmet Bican Ercilesun'un, *"Töre Sohbetleri"* konuşmasından alınmıştır.

la dalgalar halinde Suriye'nin kuzeyine gelerek kendi şartlarına uyan Anadolu'yu vatan edinmeye başlamışlardır.

Türkmenlerin bu bölgeye geldiği zamanlarda Mısır ve Kuzey Afrika'da kurulan Şiî Fatımî halifeliği, Kızıldeniz'den Atlas Okyanusu'na ve Kuzey Suriye'ye kadar uzanan memleketlere hâkimdi. Bu durum da Abbasî halifeliğini ciddi şekilde tehdit etmekteydi.[230] Bu tehlikeli durumu gören Selçuklular, Abbasî halifesinin yanında yer almıştır.

Bütün Kuzey Suriye'ye hâkim olan Fatımilerin yavaş yavaş gücünü kaybetmesinden sonra, bu bölgelere, kısa bir süre, Bizans hâkim olmuşsa da Selçuklu fetihleri sebebiyle bu hâkimiyet kısa sürede sona erecektir.[231] 1058 yıllarında arasında Halep, Artah ve İmm,[232] Fatımilerin elindeyken Türkmenlerin saldırılarına sıkça maruz kalmıştır. O yıllarda Karahanlı Devleti'nin Batı kolu hükümdarı olan Ebu İbrahim I. Tamgaç Han'ın oğullarından Hanoğlu Harun, Selçuklu hizmetinde olarak, bin Oğuz atlısıyla Bizans'a karşı akınlara girişmiş; Halep için önemli olan stratejik bakımdan çok önemli olan Artah (Reyhanlı) ve İmm (Yenişehir) kalelerini fethetmiştir.[233] Bu bölgedeki Selçuklu akınlarının fazlalığı Yeni Bizans İmparatoru'nun dikkatini çekmiştir. Çünkü Türkmen Beyleri, Bizans yönetiminde bulunan topraklara akınlarda bulunup toprak fethine girişiyordu. Buna bir son vermek için Mart 1068 yılında Rumeli'deki Uz[234] ve Peçenek[235] Türkleri'nden de kuvvetler sağlayarak Sivas Divriği üzerinden Suriye'ye doğru hareket etti. Yanlarında ayrıca Frank, Alman, İskandinav ve İtalya Normanları'ndan ücretli asker tuttu. Bu güçlerle birlikte Kuzey Suriye'ye gelen İmparator, bu bölgede bulunan Türkmenleri ağır bir yenilgiye uğrattı ve talan etti. İki taraf da ağır kayıplarda bulundu. Arkasından Halep yöresinde bulunan Türkmenler ile de savaşa tutuşan Bizanslar, Hanoğlu Harun tarafından fethedilen Artah ve İmm kalelerini de tekrar zapt etmiş oldu.[236]

Oğuz boyunun önemli bir kolunu teşkil eden Bayatlar, İran'dan gelişleriyle birlikte umumiyetle Irak, Kuzey Suriye, Reyhanlı, Sivas ve Kilis[237] başta olmak üzere, Anadolu'nun birçok bölgesine dağılmışlardır. 1040'tan itibaren Suriye'yi fethetmeye giden Türkmenler, bu kıtanın büyük bir kısmını almaya muvaffak olmuşlardı.[238] 1077 yılında Melik Şah, kardeşi Tutuş'u Suriye Melikliğine tayin ettiği zaman da birçok Türkmen Beyi de Suriye topraklarına girmiştir.[239] Halep tekrar alınmış fakat Antakya, Bizans'ın elinde kalmaya devam ediyordu. Antakya, daha sonraları, bir süre sonra Ermeni Prensliğine bağlanınca Süleyman Şah, kuzeyden güneye on iki gecede geçip, kendisine katılan Türkmen Bey'i Mencekoğlu ile 12 Aralık 1084'te şehri, 12 Ocak 1085'te de iç kaleyi fethetti. *"Hıristiyan halka da dokunulmamasını"* emretti.[240]

1098 yılında Haçlı orduları, Çukurova'ya gelince daha önce de olduğu gibi burada yaşayan Ermenilerden büyük destek görmüşlerdir. Antakya, Selçuklu müdahalesinin

---

[230] Yaşar Yücel-Ali Sevim. (1990), age., s. 5.
[231] age., s. 6.
[232] İmm: Hatay'ın Reyhanlı ilçesine bağlı Yenişehir mahallesinin adıdır.
[233] Yaşar Yücel-Ali Sevim. (1990), age., s. 42.
[234] Uz: Hristiyan Oğuzlar.
[235] Peçenekler veya Beçenekler, Orta Asya'dan Avrupa'ya göç ederek tarihte etkin olmuş; ama devlet kuramamış Türk halklarından birisidir. Daha sonra çoğunluğunun Hıristiyanlığı kabul ettiği ve Avrupa halkları arasında eridiği ileri sürülür.
[236] age., s. 45.
[237] Kilis: Şu anda Türkiye'nin ili olan Kilis ise Osmanlı döneminde *"Ekrad-ı Kilis"* olarak anılmaktadır. 1590 yılında Halep eyaleyine bağlı bir sancak olan Kilis, 1865 yılında Halep vilayetine bağlı bir kaza olmuş, 1924 yılında ise Gaziantep'e bağlı bir ilçe olmuştur. En son olarak 1995 yılında vilayet olmuştur.
[238] Mükrimin Halil Yinanç. (2002), *"Anadolu'nun Fethi"*, Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Yürkiye Yayınları, C. 6, s. 195.
[239] Enver Çakar. (2002a), age., s. 413.
[240] Yaşar Yücel-Ali Sevim. (1990), age., s. 79.

geç kalmasından dolayı işgal edilmiş ve tekrar Haçlıların hâkimiyetine girmiştir. Antakya'dan sonra Kudüs'e yürüme çabası içinde olan Haçlılar, gidiş yolu üzerinde büyük engel olarak gördükleri Artah[241] kalesini kuşatmaya başladılar.[242] Ne kadar mücadele ettiyseler de bu kaleyi alamadılar. Kale içinde yaşayan Türkmenlerin mücadelesini görünce almaktan vazgeçip Akdeniz kıyısını takip ederek Kudüs'e ulaşmaya çalışmışlardır.

1100 ve 1200 yıllarında Halep ve çevresinin Eyyubiler'de olduğunu görmekteyiz. Buraların Eyyubilerde olması Türkmen nüfusunu etkilememiştir. Eyyubiler, Kürt, Türk ve Arap kökenli, Sünnî İslam hanedanıydı. Hayvancılığa devam eden Halep ve çevresindeki Türkmenler; yazın yaylaya, kışın da Reyhanlı ve çevresinde yaşamaktaydılar.

Türkmenlerin Kuzey Suriye'deki Halep ve çevresine göç dalgası 1243 Kösedağ Savaşı'na kadar devam etmiştir. Birçok Türkmen topluluğu 40 bin çadır olarak "*uç bölgelerden*[243] *birisi olan*" Halep bölgesine yerleşmiştir.[244] Bu savaştan sonra da Halep Türkmenleri adı altında anılan topluluktan başka büyük göçler halinde, Türkmen topluluğu gelmemiştir. Halep bölgesi, Moğol istilasından sonra, Türkmenlerin sığınağı haline gelmiştir. Bu göçler ile birlikte bu bölgede kalabalıklaşan Türkmenler millî kimlik ve kültürlerini taşıyarak kendilerine yeni bir yaşam tarzı oluşturmuştur. Anadolu ve Kuzey Suriye'yi yakıp yıkan Moğol istilasının ardından Halep Türkmenleri, Mısır'da bulunan Memluklere sığınmışlardır.

Memluklere sığınan Kuzey Suriye Türkmenleri, Memluk Devleti'nin önemli askerî gücünü temsil ediyordu. Buradaki Türkmen grupları, Ermeni Krallığının yıkılmasına yardımcı olmuşlardır. Daha sonraları Memluk Devleti'nde meydana gelen iç çekişmelerden zarar görmemek amacı ile Akkoyunlu Devleti'ne sığınmış ve onlarla birlikte hareket etmiştir. Akkoyunlu Devleti de başarılar kazandıkça Suriye Türkmenleri ve Dulkadirliler[245] ile birlikte yanındaki bazı toplulukları da kendilerine katmıştır. Böylece bölgenin hâkimi olmuşlardır. Dolayısıyla, daha XIII. yüzyılda Suriye'de kalabalık bir Türkmen zümresi yaşamaktaydı. Bunlar aynı zamanda *Bozok ve Üçok* şeklinde eski Oğuz ikili teşkilatını da muhafaza ediyordu.[246] Günümüzde dahi Reyhanlı ilçesinde yaşayan Bahadırlar'ın içinde yaşlı kaynak kişilerden derlediğim bilgilerde Bahadırların tarlalarına *"Bozok tarlası"* (K. 24) denilmesinin, tesadüf olduğunu düşünmemekteyiz.

Çukurova'da yaşayan Ermeni Krallığı'nın Anadolu Selçuklu Devleti arasındaki ilişkileri o yörede yaşayan Türklerin kudretli olup olmamasına göre değişmektedir. Bunlar I. İzzettin Keykavus (1210-1217) ve I. Alâeddin Keykubat (1220- 1237) zamanlarında vergiye bağlanmıştır. Selçuklu Devleti'nin zayıfladığını görünce de Ermeni Krallığı olarak arazisini genişletmeye çalışmışlardır. Genişlediği toprakları muhafaza edebilmek için de devamlı Moğolların tarafını tutmuşlardır.

1375 yılında Türkmenlerin de desteği ile Mısır Memluk Devleti'nin[247] desteği ile Ermenilerin tahakkümüne son verilmiştir. Zaten ülkenin ruhunu, kuvvetini ve hayatını teşkil eden sırf Türklerdi. Sultan'ın en kırılmaz ve sadık kuvvetini Türk aşiretleri teşkil ederdi. Ne zaman devletin hayatına müteallik mühim bir mesele meydana çıksa Sultan,

---

[241] Artah veya Irtah, bugünkü Reyhanlı'nın eski adıdır.
[242] Yaşar Yücel-Ali Sevim. (1990), age., s. 9.
[243] Uç bölgeden kastedilen, Türkmen-Bizans sınırıdır.
[244] Enver Çakar. (2002a), age., s. 413.
[245] İsmail Aka. (2002), *"Selçuklu Sonrası Orta Doğu'da Türk Varlığı*, TA, C. 6, Ankara: YTY, s. 843.
[246] Enver Çakar. (2002a), age., s. 413.
[247] Nejat Göynüç. (2002), *"Osmanlı İmparatorluğunda Ermenler"*, TA, C. 10, Ankara: YTY, s. 235.

şekli bile olsa, kendi başına karar vermeyerek Oğuz töresince beyleri çağırır, onlarla müşavere ederdi.[248]

Sultan Berkuk'un 1399 yılında Kahire'de ölümü üzerine yerine oğlu Ferec Memluk Devleti'nin başına geçti. Bu sırada Bayatlar, Halep bölgesindeki Türkmen topluluğunun kalabalık bir kısmını teşkil ediyordu. Bayatlardan bir grup ise Dulkadirli Türkmenlerinin arasında bulunuyordu.[249] Bu Türkmen topluluğu Sultan Berkuk'a karşı hâkimiyet mücadelesine girişmiş olan Türk Mintaş'ın taraftarları arasında yer almışlardı.[250] Memlük dönemi Halep Valisi, Çolpan Bayatlarını kendi tarafına çekmek istedi ise de başarılı olamadı. Bunun üzerine Bayatların obasına baskın yapıp bir hayli davar ele geçirdi. Buna rağmen Türkler, Mintaş'tan ayrılmadılar. Ferec, yiğit bir genç olmakla beraber siyasî zekâdan mahrumdu. Bu sebeple Ferec'in bütün hükümdarlık devri bilhassa Şam Valisi olan Şeyh el-Mahmudî, Çekim ve Nevruz gibi emirlere karşı mücadele etmekle geçmiştir.[251]

Anadolu için önemli bir dönem de 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı ve sonrasında Timur'un etkisidir. Timur, bu savaştan sonra Yozgat ve ona komşu bölgelerdeki Kara-Tatarlar'ın pek çoğunu Türkistan'a götürmüş, fakat Kuzey Suriye'deki Bayat Türkmenlerine karışmamıştır. O tarihten sonra da bu Türkmenler *"Şam Bayadı"* adı ile anılmıştır.[252] Buradan anlaşılıyor ki, önce *"Şam Bayadı"* adı verilen bu topluluk, 1471 yıllarında, Kuzey Suriye'ye gelerek Halep Türkmenlerini oluşturmuşlardır. Kuzey Suriye Türkmenleri, Timur döneminde güçlerini daha da sağlamlaştırmak için Dulkadirli Türkmenleri ile iç içe olmaya başlamıştır.

1406 yılında Ferec Halep Valiliği'ni Çekim'e verdiğinde Çekim kendisini *"Adil Melik"* unvanı ile sultan ilan etmiş ve Fırat'tan Gazze'ye kadar hutbe okutmuştur. Türkmenleri tehlikeli bir unsur olarak gören Çekim, Kuzey Suriye'de yaşayan Bayat Türkmenlerinin üzerine yürüdüğünde, Türkmenler de bu güce karşı koyamamış ve Akkoyunlu Bey'i Kara-Yülük Osman'a sığınmak zorunda kalmışlardır. Çekim, bunun üzerine Akkoyunlular'a saldırmış ve başarılı olamayarak bu savaşta öldürülmüştür. Bunun üzerine Türkmenler tekrar Halep ve çevresine yerleşmiştir.[253] 1409 yılında asi emirlerden Nevruz ile savaşan ve onu yenen Halep Valisi'nin yanında da Türkmenler bulunmaktaydı. [254] 1418 yılında Karakoyunlu hükümdarı Kara-Yusuf'un kendisine ait olan yerleri Türkmenler ile birlikte yağmalayan Akkoyunlu Bey'i Kara-Yülük Osman'ı kovalayarak Halep'in kuzeyine kadar gelmesi ile birlikte orada yaşayan Türkmenler mecburen Trablus'a kadar gitmişledir. Trablus'a bağlı olan Safita'da da rahat durmayarak birçok karışıklıklar çıkardıkları için Trablus Valisi tarafından tekrar Kuzey Suriye tarafına yerleştirilmiştir. Kuzey Suriye'ye yerleşirken Bars Bey, yolda geri dönen Türkmenlerin davarlarını ele geçirmek için saldırmış, fakat güçlü bir direniş gösteren Türkmenler, bu saldırıda Bars Bey'i yenmiştir.[255]

3.7. 1500-1800 YILLARI ARASINDA HALEP SANCAĞINDA BULUNAN REYHANLI VE DULKADİRLİ AŞİRETİ

Çalışmadaki amacımız, XI. yüzyıllarda Kuzey Suriye'ye yerleştiğini düşündüğümüz Halep Türkmenleri ve içinde yer alan Reyhanlı aşiretinin tarih içindeki görevi ve

[248] M. Fuat Köprülü. (2011), age., s. 208.
[249] Elimizdeki arşiv belgelerine göre Dulkadirli adı da verilen Bayat Türkmenlerinin arasında Büyük Reyhanlı aşireti ve onların arasında da Bahadırlılar bulunmaktadır.
[250] Faruk Sümer. (1999), age., s. 242.
[251] age., s. 242.
[252] age., s. 244.
[253] age., s. 243.
[254] age., s. 243.
[255] age., s. 244.

sosyal yaşam içerisindeki kültürlerini tespit etmektir. Bu nedenle Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivlerini ve son yıllarda, bu konuda yapılmış en iyi çalışmalardan biri olan ve Yusuf Halaçoğlu tarafından hazırlanmış olan *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, *Faruk Sümer'in Oğuzlar (Türkmenler)* kitabını esas aldık.

Halep Türkmenlerinin sancak olması 1517 yıllarına denk gelmektedir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden sonra Halep Türkmenleri gücünü daha fazla göstermeye başlamışlardır. Yörede Osmanlı Devleti'ne bağlı, vergisini veren ve içinde Kethüdaları olan, bir teşekkül haline gelmiştir.

1520 yıllarının başında Halep Bayat Türkmenlerinin kalabalık topluluklar haline yaşadıklarını görmekteyiz.[256] Bunlara sayı olarak 1526'da 55.405, 1536'da 66.621, 1550'de 61.180, 1570'te 72.457 kişi diyebiliriz. Bu kadar geniş bir nüfusa sahip olan Halep Bayat Türkmenleri, yerleştiği yerleri kendileri isimlendirmektedir. XVI. yüzyılda Bayatlara ait 42 yer adı[257] bulunmaktadır.

Bayat boyunun bu bahsedilenlerinden başka Kuzu Güdenlü, İl-Dileklü, Beçilü, Yabanlu, Melek Hacılu, Gözüceklü adlı obaları da vardır. Bunlardan Kuzu Güdenlü obası, birçok yağmacılık faaliyetinden sonra Kayseri'nin kuzeyindeki büyük ve geniş Akkışla'da yerleşmiştir. Akkışla şimdi büyük bir kasabadır. Bayat boyu, XVI. yüzyılın ikinci yarısında bir taraftan nüfusun artması, diğer taraftan Halep Türkmenlerine bağlı birçok küçük oymakların kendisine katılması ile Halep Türkmenleri'nin Beydilli boyundan sonra en büyük teşekkülü olmuştur. XVII. yüzyılda ise boyun obalarının mühim bir kısmı Pehlivanlı ve bir kısmı da Reyhanlı oymaklarının etrafında toplanmışlardır. Bu tarihten itibaren Bayatları bu iki teşekkül yani Pehlivanlılar ile Reyhanlılılar temsil etmişlerdir.[258]

1524-1571 yılları arasında Halep sancağına bağlı olan Reyhanlı Türkmenleri cemaati, en az 25-50 hane arasında bir nüfusa sahiptir.[259] Daha sonraları hane sayısını arttıran Bahadır cemaati, uzun bir süre, hatta 1750 yıllarına kadar Dulkadirli Türkmenleriyle iç içe yaşamıştır. Ortak yaylak yerlerinde bulunmuş, eşkiyalara karşı da kendilerini ortak savunmuşlardır. Yalnızca yayladan kışlak yerlere dönüldüğünde Dulkadirli veya Zulkadirli aşiretinden ayrılmaktadırlar.[260]

Bazı kaynaklarda Halep Türkmenleriyle Dulkadirli aşireti karıştırılmaktadır. Bu karışıklığı da şu şekilde izah etmek mümkündür: *Halep Türkmenleri vilayetin batı ve kuzey tarafında yaşıyorlardı ve bu yöreye geldikleri günden (1878) Osmanlı-Rus harbine kadar beri yazın Sivas yaylalarına gittiği sözlü ve yazılı olarak anlatılmaktadır. Bu yaylalarda da Dulkadirli (Zulkadirli) teşekkülüyle çok iyi anlaştığı için Yeniil'i teşkil ederlerdi.*[261] Buradan da anlaşıldığı gibi bu iki aşiret yaylaya giderken yol arkadaşlığı yapmaktadır.

Halil Sahillioğlu belgelere dayanarak yapmış olduğu çalışmada bu konu ile ilgili olarak şu tespitlere ulaşmıştır:

"*Reyhanlı Türkmenleri 1535-1641yılları arasında Dulkadirli (Zulkadirli) Aşireti ile birleştiğinde kalabalık ve etkin bir nüfusa sahip olmuştur.*[262] *Buradan da anlaşılacağı üzere Reyhanlı cemaati, 100 yıla yakın bir zaman içinde, Dulkadirliler ve Hatal Bayat'ı (?) ile Sivas, Yeniil sancağında beraberce yaylaklarını yapmaktadır. Yurtlar*

---

[256] Ali Sinan Bilgili. (2002), *"Azebaycan Türkmenleri"*, TA, C. 7, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 26.
[257] Tufan Gündüz. (2002), *"Oğuzlar/Türkmenler"* TA, C. 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 271.
[258] Faruk Sümer. (1999), age., s. 247.
[259] Yusuf Halaçoğlu. (2011), age., s. 1909.
[260] İlhan Şahin (1982b), *"1638 Bağdad Seferinde Zahire Nakline Memur Edilen Yeni-İl ve Halep Türkmenleri"* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. XXXIII, s. 230.
[261] Enver Çakar. (2002a), age., s. 415.
[262] Yusuf Halaçoğlu. (2011), age., s. 1909-1910.

(yaylalıları) "Çatalgedüği, Küçük Tokurcun ve Uzunyayla" idi. Kuzu ve bere [263] *karşılığında resim verirlerdi*.[264]

Sivas yaylalarında Dulkadirli veya Zülkadirli ile birlikte olan Reyhanlı aşireti 73 neferdi. Bunların 57'si evli ve 16'sı mücerretti. Vakıf için bunlardan 2.426 akçe koyun resminden 2300 akçesi *"yava"*dan,[265] 36 akçesi *"gelin resmi (arus resmi)"*nden[266] ve geriye kalan 72 akçesi *"badihava"*,[267] "*cürüm"*[268], varisi olmayan *"tereke"*[269] ve benzeri şeylerden geliyordu. 1600'lü yıllarda bütün sancak 674.570 akçeden oluşan bir geliri vakfa sağlıyordu.[270]

1583[271] tarihli ve 604 numaralı sayım defterinde ise Sivas yaylasında *"Hatal"* diye anılan Yabaneri cemaati ile birlikte hareket eden Reyhanlı aşiretinin mevcudu, 99 neferdir. Evlisi 56 ve mücerredi (bekâr) 43'tü. Defterde bunların vakfa ödedikleri hâsıl yazılı değildir. Belki başka aşiretlerle birlikte ödüyorlardı.[272]

İlhan Şahin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisinde yayınlamış olduğu makalede Halep Türkmenleri'nin 1638 yılında padişah IV. Murat'a lojistik destek sağladığını belgelerle açıklamaktadır.[273]

1683 yılında İkinci Viyana bozgunu sonrası, pek önemsenmeyen aşiretlere karşı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Ülkeyi huzurlu bir şekilde idare etmek için öncelikle aşiretlerin eşkıyalığını engellemek ve sonrasında da nüfus ve üretim dengesi gözetmek, ana devletin ana hedefi olmuştur. Bu nedenle padişah tarafından Konya'ya gönderilen Ali Paşa,[274] *"Toroslardan Halep'e kadar olan bölgede"* yaşayan bütün aşiret beylerini davet etmiş ve 18 Nisan 1690 yılında *"savaşa katılacaklarına dair"* söz almıştır. Bu aşiretler içinde Reyhanlı aşireti de bulunmaktadır.[275] Halep Türkmenlerinin diğer bir görevi de Rakka ve diğer bölgelerde eşkıyalık yapan Tayy ve Urban[276] kabilelerine karşı bir önlem almaktı.[277] Bu nedenle Rakka bölgesi, Arap kabileleriyle Türkmenler arasında geçen savaşları anlatan birçok türkü söylenmektedir.[278]

1750-1755 yılları Osmanlı Devleti'nin Reyhanlı Türkmen aşiretini Rakka'ya sürgüne gönderdiği yıllardır. Gerek sözlü kültür derlemelerinde gerekse Başbakanlık Osmanlı arşivlerinde bulunan kaynaklarda 1750'li yıllar, Reyhanlı Türkmen aşiretinin Anadolu'nun birçok yerine dağıldığı[279] ve kalanların da Reyhanlı ilçesine yerleştiği

---

[263] bere: Kuzu ve diğer hayvan yavrusu için kullanılmaktadır.
[264] Halil Sahillioğlu. (1995),*"Reyhanlı Aşiretini Amik'te İskân",* Antakya: Güneyde Kültür Dergisi, Cilt: VII, Sayı 72, s. 17.
[265] yava: Bulunmuş hayvan vergisi.
[266] arus resmi: Osmanlılarda düğün veya gerdek için alınan bir vergi. timar sahibinin kendi toprağındaki reayadan talep ettiği gerdek hakkıdır.
[267] bahihava: Zamanı rastlantılara bağlı gelirler.
[268] cürüm: Yanlışlık, kusur veya hata
[269] tereke: Miras, yani ölen bir kimsenin geriye bıraktığı mal ve mülke verilen isim.
[270] Halil Sahillioğlu. (1995), age., s. 17.
[271] Başbakanlık Osmanlı Arşivi 991/1583 Tap 604 numaralı 348 sayfalık defterin 304. sayfalarındaki Reyhanlı aşiretinin mevcudu.
[272] Halil Sahillioğlu. (1995), age., s. 17.
[273] İlhan Şahin, (1982b), age., s. 230.
[274] Ali Paşa, Rakka Beylerbeyi.
[275] İlhan Şahin. (1982a), age., s. 693.
[276] Urban eşkıyası: Suriye'deki Meskene bölgesinde yaşayan Türklerin Urban eşkıyası tarafından katledildiği söylenmektedir.
[277] Erdönmez, Celâl. (2007), *"Kıbrıs Tarihi Ders Kitaplarında Osmanlı Devrinde Kıbrıs'a Yapılan Sürgünlerle İlgili Bazı Tespitler"*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı XV, s. 65-90.
[278] Şemsettin Mursaloğlu, Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti, Karınca Matbaacılık, İzmir,1984, s. 66.
[279] Reyhanlı aşiretinden ayrılan ve kan bağı olduğunu düşündüğümüz ailelerden biri de Vakfıkebir Bahadırlıları Vakfıkebir'in ilk camisini 1800'lü yılların başında yaptırmıştır. Bu aile, Karadeniz bölgesinin Türkleşmesi ve İslamlaşması konusunda çok önemlidir.

ama yine de yaylaya çıkmaktan vazgeçmediği yıllardır. Ayrıca 1759 tahrir defterine göre Reyhanlı aşiretine, sonradan Baharlu ve Tacirlü[280] cemaatleri de eklenmektedir.[281] Bu cemaatlerin, aşiret içinde çok fazla kaldıklarını düşünmemekteyiz. Çünkü arşiv belgelerine göre kışlık yerleşim yerleri birbirinden farklıdır. Beraberlikleri sadece yazlık yerlere gidiş ve gelişlerle ilgilidir.

Anadolu'da kalan Bayatlar, Pehlivanlı[282] ve Reyhanlı gibi güçlü obalar olarak hayatlarını sürdürdüler. 17. yüzyılda Bayat obalarından çoğu Pehlivanlılar'ın, geri kalanları da Reyhanlıların etrafında toplandılar. Böylece, 18. yüzyılda Pehlivanlılar, 15.000 çadıra sahip güçlü bir oymak halinde Bozok'ta oturdular. Reyhanlılar ise 3000 çadıra yükselerek, yaz mevsimini Sivas'ın güneyindeki Yeniil'de, kışı da Amik Ovası'nda geçirdiler. 19. yüzyılda Pehlivanlıların çoğu, Yozgat-Ankara arasındaki yörede yerleştiler. Reyhanlılar ise 1865 senesinde Amik Ovası'nda yerleştirildiler. Böylece, Reyhanlı kasabası meydana geldi. Bayat boyunun Kuzu Güdenlü oymağı ise Bucakkışla[283] yöresinde toprağa bağlanarak yerleşik hayata geçti.

3.7.1. Avarız Sayım Defterine Göre 1678 Yılında Amik Ovası'nda Yer Alan Köy İsimleri

Halep vilayeti H. 1089 / M. 1678 avarız[284] sayım defterinde Amik nahiyesine bağlı diye sayıldığı köyler şunlardır:[285]

Keferharaba ya da Mirmira köyü, Beledeyn, Mastaba, Mezraişeyh ya da Telkadı, Gelgid (?), Kızılbekir ya da Mescitli, Kudakiye, Anzerir, Telasi ya da Dirkasiye, Telgazi, Bellane, Garrafi(?) ya da Aliçelebi,Telcamus, Telades, Orhan, Keferşayha maa Minneniye, Avvakiye maa Geçidöyüğü, Telgazal ya da Müşrefiyye, Karalar, Beğköyü, Çingan, Kanniye ya da Ekerek, Hasankiye, Harab diye gösterilen Afrine, Sarımıyye, Kantara, Araplı, Cemriye, Sabahiye köyleri bulunmaktadır.

3.7.2. Reyhanlı Aşiretinin 1750 Yıllarında Rakka'ya Sürgün Olarak Gitmesi İçin Verilen İlm i Haber[286] ve Sonrası Amik Ovası'na Mecburi İskân

Yerleşik ve göçebe topluluklar arasında denge politikaları Osmanlılarda bir taraftan karşı konmaz bir sel durumundaki göçebeleri dost olmayan yerlere göçürmek veya göçerlerin zararlarını daha düşük düzeylere indirgemek için bu toplulukları iskân ve iytan[287] politikası izleyip tarımcı nüfusa katmaktı. Bu ikinci yol on yedinci yüzyıl sonu ile birlikte etkin bir politika halini aldı. Şam Çölü'nün kuzey doğusuna denk gelen Rakka'ya Anadolu göçebelerini göçürüp yerleştirmek istendi. Bu yerlere 1690-1691

---

[280] Cezmi urtsever, bu aşiretle ilgili olarak *http://www.osmaniyehaber.com.tr/yazar/3576_-tacirli-asireti.html" sitesinde şunları anlatmaktadır: Tacirli aşireti, Ceyhan nehrinin kıyısındaki sahrada kışlıyor ve yaz mevsiminde de Binboğa yaylasına göç ediyordu. 19. yüzyıl ortalarında Çukurova'daki isyanlarda adı sık sık baskınlara karıştyordu.*

[281] Yusuf Halaçoğlu. (1991), XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 88.

[282] Bugün birçoğu İç Anadolu'da yaşayan bu aşiret Reyhanlı aşireti gibi nüfus olarak kalabalık bir sayıya sahip olduğunda Rakka sürgününü kabul etmemiştir.

[283] Bucakkışla, Karaman ilinin Merkez ilçesine bağlı bir belde ve bucak merkezidir.

[284] avârız: Osmanlı Devleti zamanında olağanüstü hallerde halka yüklenen malî, aynî ve bedenî vergilerdi. Bu vergi hem Müslümanlardan hem de gayrimüslimlerden alınırdı. Fakat zamanla sürekli vergi hâline gelmiştir.

[285] Halil Sahillioğlu. (1998), *"Bakras, Reyhani Köyü, Reyhanlı Cemaatı"*, Antakya: Güneyde Kültür Dergisi, (Temmuz-Ağustos), s. 8. (Bakras: 1517'de Halep vilayetine bağlı bir nahiye iken 1865 yılında Adana vilayetine bağlı kaza olmuş, şimdi ise köy veya mahalle durumundadır.)

[286] ilm ü haber, bilgi edinme, bilgi verme anlamında kullanılmıştır.

[287] iytan: vatan edinme.

yıllarında Beydilli[288] aşireti gönderilmişti.[289] Böylece bir taraftan bu çöl şenlenecek, bir taraftansa Bedevî Arap göçerlerine karşı bir direnme yöresi oluşacaktı. Aslında 1688'den itibaren iskân politikası aleni olarak uygulamaya konmuştu.[290] Bu konunun açıklaması da çıkacak arşiv belgelerine bağlıdır.

Beydilli aşireti, kalabalık bir aşirettir. Rakka'ya iskân emri verildikten sonra da Osmanlı, bu aşiretin içinde olan yetişkin gençlerden de faydalanmıştır. Hatta Avusturya'ya yapılacak sefere de Beydillilerden 150 atlı katılmıştır.[291] Osmanlı'nın aşiretle ilgili 1755 yıllarına ait iskân politikalarını görmekteyiz.[292] Reyhanlı aşireti de bu iskân politikasından nasibini, çok sıkıntılar yaşayarak, almıştı.[293] Fakat aşiretin Amik'e kesin yerleşimi, anlatılan tarihten çok sonraki yıllardır.

XVIII. yüzyılda yaşamış seyyah Burckhardt[294] Reyhanlı aşireti ile ilgili olarak tutmuş olduğu notta *"Reyhanlı oymağı kendisine bağlı diğer obalarla birlikte Sivas'ın güney taraflarında yaylamakta ve kışın Halep çevresinde kışlamaktadır.*[295] Reyhanlıların yaylağa gidip gelirken tek durmadıkları yani etrafındaki başkalarına ait olan otlaklarda hayvanlarını zorla otlattıklarından dolayı padişah tarafından Rakka'ya birkaç defa sürülmeleri hakkında, birkaç defa ferman çıkmış ise de her defasında bundan kurtulmuşlardır. [296]

1764 yılında Anadolu'yu dolaşan Niebuhr[297] adlı gezginin eserinde, bazı aşiretlerin nüfus sayıları ile ilgili bazı listeler bulunmaktadır. Bu listenin içinde *"Reyhanlı aşiretinin 2000 çadır ile yazın Sivas kışın Halep bölgesinde yaşadığı"*[298] söylenmektedir. 2000 çadıra sahip olan bu nüfus yazın Amik Ovası'nda yaşayan halka zulüm ettiği için bu zulümden dolayı[299] Sadaret makamına şikâyetler gitmiş ve Rakka'ya iskânları kararlaştırılmıştır. Bu konu ile ilgili yetki de Halep Valisi Ragıp Mehmet Paşa'ya verilmiştir. Aşiret bir süreliğine Rakka'ya iskân etmişse de daha sonra 13 koldan oluşan[300] bu aşiret eski hayatına geri dönmüştür.[301] Bu iskân politikasına rağmen Reyhanlı aşiretinin 1764 ve 1780'de Amik'te en azından kışları kışladığını, fakat baharla birlikte yaylaya çıkmak üzere kuzeye yöneldiği göstermektedir. Yolculukları esnasında bazı tecavüzlerde bulunmaları huzursuzluk yaratıyordu. Bu yüzden yollarının kesilerek

---

[288] Bu aşiret, bir taraftan nüfusunun artması, diğer taraftan da Bayat boyuna mensup diğer küçük obaların kendisine katılması ile XVIII. yüzyılda Pehlivanlı aşireti gibi büyük bir teşekkül haline gelmiştir.

[289] Faruk, Sümer. (1999), age., s. 304.

[290] Halil Sahillioğlu. (1995), *"Reyhanlı aşiretinin Amik'te İskânı"*, s. 17.

[291] Faruk, Sümer. (1999), age., s. 304.

[292] Halil Sahillioğlu. (1995), age., s. 17.

[293] Reyhanlı aşiretine gönderilen Rakka'ya sürgün belgesi el yazmaları kısmında teferruatlı bir şekilde verilmiştir.

[294] https://tr.wikipedia.org'da bu konu ile ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır: *Johann Ludwig Burckhardt, (1784-1817)İsviçreli müsteşrik ve seyyah, 1809 yılı başlarında, merkezi Londra'da bulunan Afrika Cemiyeti (Association for Promoting the Discovery of the Interior Parts of Africa) tarafından, kuzey yolunu takip ederek Fizan üzerinden Sahrâ'nın güney bölgelerine ulaşacak şekilde bir keşif gezisine çıkmakla görevlendirildi. Önce bu zorlu geziyi başarabilmesi için şart olan Müslüman kimliğini ve iyi bir Arapça pratiğini edinmesi amacıyla Suriye'ye gönderildi.*

[295] Faruk Sümer. (1999), age., s. 247.

[296] age., s. 246.

[297] Batılı gezgin Cersten Niebuhr, 18.yüz yılın ikinci yarısında Antep'in kuzeyine düşen İç Torosları gezmiştir. Daha çok Kürt aşiretleri üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır.

[298] Faruk, Sümer. (1999), age., s. 304.

[299] Halep, Antakya, İskenderun ve Maraş yönüne doğru olan kesimlerde devletin muhafızlarının olduğu ve bunlardan biri de Cisr-i Hadit adı verilen sonradan Demirköprü olarak bildiğimiz Asi Nehri'nin üzerinde bulunan karakolların olduğu ve muhafızların görev yaptığı yerlerin kalıntıları bulunmaktadır.

[300] Bu 13 kol şunlardır: Mursallı 2, Bahadırlı 2, Sarıcalı 2, Kodallı, Çoşlu, Torunlu, Karaahmetli, Löklü, Yürdinli, Tevekelli kolları olmak üzere toplam 13 kolu oluşturmaktadır)

[301] M. Öztürk. (1991), *"XVII. Yüzyılda Antakya Ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları"*, Belleten, LIV (211), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 977.

Rakka'ya gönderilmesi düşünülebilir. Ancak aşiretin yayla yolunda diğer aşiretlerle birleşip güçlenmesinden dolayı kimse karşısına çıkamıyor ve türlü bahaneler ve mazeretler sürülüyordu.

Yaylaya giderken aralarına başka aşiretler karışınca sayıları 1780'de 2000 hane kadar çıkıyordu. Bu nedenle Reyhanlı aşiretinin Rakka'ya iskânları istendiğinde, beraberinde olan aşiretlerden arındırılarak üçüncü defa sürgüne gönderilmek amaçlanıyordu.[302] 1764-65 tarihî belgede birlikte yürüyüş yaptıkları aşiretler: "*Haremeyn-i Şerifeyn reayasında Pehlivanlı cemaati ve sair aşair şetta [303] derununa[304] dâhil ve mahlût[305] olmak üzere şitaban ve girizan (hızlı ve gizli) olduklarından başka aşiret-i mezbure derununda Haremeyn reayasından;[306] Bahadırlı ve Kızık ve Halallu ve Kayaklu (veya Kıyaklu); Zeamet reayasından, Okçılı ve Reşvan aşairinden Mendollu. Bunların emsali (benzerleri) on iki cemaat-ı muhtelife mezburlar ile mahlut olub maan[307] konub göçüb, yekdil ve yekcihet[308] olub...*" şeklinde sıralanıyor, kolay kolay ayırmak kabil olmadığı anlatılıyordu..

Yusuf Halaçoğlu ise 1776 yılında 3000 hane ve 2000 çadıra ulaştığını ve bu aşiretin Karaman Valisi'nin teklifi ile Deliklitaş'a yerleştirilmesi düşünüldüğünden[309] bahsetmektedir. Amik'e rica minnet üzere yerleştirildiklerinde, sözde tarımla uğraşacaklardı. Fakat bu Amik Ovası'na iskânda çok zorlanmışlardır. Alışmış olduğu iklim şartları ve yetiştirdikleri hayvanlardan dolayı Amik'in yazlarında dayanamadıkları ve serin yaylaları aradıkları aşikârdır.

3.7.3. Reyhanlı Aşiretinin Rakka'ya Sürgün Belgesi[310]

İLM Ü HABER[311]

Sah, Ahar vecle emri yazılmağla mahalli ref ve terkıyn olunmak buyuruldu

Sah, Telhisi mucibince divandan emri tahrir ve Baş Muhasebeye ilm- ü-haberi virilmek buyuruldu. Fi 6 cümadelahır sene 1169 (Miladi 1756)

Arz-ı bendeleridir ki,

Sa'adetlu darü's-saadei'ş-şerife ağası hazretlerinin taht-ı nezaretlerinde olan evkafdan Üsküdar'da vakı mehume atıyk Valide Sultan[312] taba serahanın evkaf-ı şerifleri mülhakatından Yeniil voyvodalığı ve Türkmanan-ı Halep hası[313] aklamından Reyhanlu aşireti kendu hallerinde olmayub masyaf ve meştalarına zihab ve iyablarında memelerinde bulunan kasabat ve kura ahalilerini ve tesadüf eylediklerini abna-i sebilli izrar ve

---

[302] Reyhanlı aşireti anlaşıldığı üzere 1756, 1764 ve 1780 yılları arasında resmî yazı ile Rakka'ya sürgüne gönderilmek istenmiştir.
[303] şetta: Değişik.
[304] derununa: İçine.
[305] dâhil ve mahlût: Karışmış.
[306] Haremeyn reayası: Reyhanlı aşiretinden toplanan vergiler, Müslümanlarca kutsal sayılan Mekke ve Medine şehirlerine gitmektedir.
[307] maan: Birlikte.
[308] yekdil ve yekcihet: Söz birliği ve tek cephe.
[309] Yusuf Halaçoğlu (1991), age., s. 106.
[310] Bu ilm ü haber, Türkiye tarihine ve Hatay'a büyük hizmetleri bulunan değerli bilim adamı Halil Sahillioğlu tarafından Güneyde Kültür Dergisinde yayınlanmıştır. Reyhanlı aşireti için önemli gördüğümüz bu belgenin transkripsiyonu yapılmış ve günümüz Türkçesine aktarılmıştır.
[311] İlm ü Haber: Belge, divana sunulan bir arzın üslub ve dilini resmi bir dil ve kalıba çeviren ve bu hususta verilecek ferman taslağını hazırlayan bir Telhis'ten ibarettir. Başında ne gibi işlemler yapılacağına dair ilgili makamdan iki, buyruldu bulunuyor. Bu konu ile ilgili olarak şu halde, bir başvuru (arz) ve neticede çıkacak *"ferman"* ve metinde belirtilen *"Bilgi edinme"* (ilm ü haber) anlamındadır.
[312] Valide Sultan Evkafı: Yeniil sancağı haslarına tabi olan vakıf. Merkezi İstanbul Üsküdar'dadır.
[313] Yeniil-i Has Türkmanı: Yeniil'de yaşayan Reyhanlı topluluğu.

gasb-ı emval ve katl-i nüfus misillu enva-ı şenayia ictisar eylemlerinden naşi maa avayid mukayyed olan senevî altı bin üç yüz guruş mallarıyla işbu altmış dokuz senesinden has-ı mezkûrdan ifraz ve Haremeynlikleri ref ve ilga[314] ve yine sene-i merkumeden mal-ı mukayyed-i mezkûrlarıyla eyalet-i Rakka mukataatına zam ve ilhak ve derunlarına duhul ve iltihak iden kabail-i saire halkı içlerinden bade'l-ihrac hey'at-ı mecmualarıyla Halep Valisi marifetleriyle Rakka'ya sevk ve Rakka Valisi'ne teslim ve Rakka'da iskân ve itan ve aşiret-i merkumeye bedel gayr-i ez kalemiyye senevî altı bin altı yüz yiğirmi guruşa be-her sene ber-vech-i irsaliye Yeniil voyvodası[315] tarafından teslim-i hazine-i amire olunmak üzere has-ı mezkure ilhak olunduğunu mütazammın mukaddema emr-i şerifleri ısdar ve irsal olunmağla zikrolunan Reyhanlı aşiretinin Boybeyileri ve ihtiyarları vezir-i mükerrem Halep Valisi saadetlu Rağıb Mehmed Paşa hazretlerinin huzurlarına varub isaet-i sabıkalarına peşimani ve nedamet izhar ve cerayim-i salifelerinden isti'fa ve istiğfar birle kendülerin ve hayvanatlarının me'lüf-ı ab ve havası olamadıkları Rakka çölünde ikamet ve kare ara âdem-i takat ve istibarların serd ve benyan ve mal-ı mezkûrların bila tereddüt beher sene muhasırlara eda ve ba'de ezin izrar-ı ibaddan ittika ve hars ve ziraatla iştigal eylemleri şartıyla Amik Ovası'na iyva ve iytan olunmaları üzere ayan ve ahal-i Halep'in tavassut ve tekeffülleriyle Rakka'ya iskânda afv ve Halep muhassıllığına ilhakıyyetlerini istad'a eyledikleri vezir-i müşarun ileyh tarfından bundan mukaddemce tahriyratlarıyla inha olunmağla marrü'z-zikr ilboylu aşiret-i mukaddem ahali-i Rakka taraflarında iltimasolunduğu üzere makarr-ı asillerinde kema kan ibka ve takir olunmaları üzere berminval-ı muharrer şurut ve kuyud ile evasıt-ı cümadelüla'da (22 Şubat- 3 Mart 1755) divan-ı hümayundan mufassal ve meşruh emr-i şerif sadır olub lakin emr-i mezkûr henüz mahalline varmamak takribi ile zikrolunan İlbeylu aşiretinin Rakka'dan ihracında ba'z-ı mehair serdi ile makarr-ı kadimlerinde ibka ve takrir olunmaları hususunı halen Rakka Valisi sadr-ı esbak vezir-i mükerrem sa'adetlu Seyyid Abdullah Paşa hazretleri bu defa dahi deraliyye'ye tahrir etmeleriyle keyfiyet vech-i meşru üzere olduğuna binaen malumları olmak içün emr-i şerif tahrieri ferman-ı alileri buyurulmağla sadır olan ferman-ı alileri mucubince husus-ı mezbur malumları olmak içün mukaddema sadır olan emr-i ali-i mezkûr mefadını mütazammın bu defa'a dahi divan-i humayundan emr-i şerif ve baş muhasebeye ilm-ü-haberi verilmek babından ferman devletlû sa'adetlu sultanım hazretlerinindir.

İlm ü Haberin Günümüz Türkçesi

İlm ü Haberi verilmiştir.

Emri değişik yazıldığından yeri kaldırmak kaydı terkeyn (ibtal) edilmek buyurdu. (Daha önce Rakka'ya sürgün gönderilen Reyhanlı aşiretinin bu yazısının iptal edildiğine dair olan yazı.)

Telhis'e uygun olarak Divan'dan emri yazılarak baş muhasebeye ilm ü haber verilmek buyurdu.

Kuralları arzıdır

Saadetli darüs's-sade ağası hazretlerinin nezaretleri altında olan evkaftan Üsküdar'da bulunan Atıyk Valide Sultan, toprağı iyi koksun, evkaf-ı Şerifelerine katılanlarda Yeniil[316] Voyvodalığı ve Halep Türkmenleri Hası kalemlerinden Reyhanlı aşireti, kendi halinde olmayıp yazlık ve kışlıklarına gidiş gelişde yolları üzerinde bulunan kasaba ve köyler ahalilerinin ve rast geldikleri yolcuları zarara uğratıp mallarını gasp

[314] Haremeyinlikten ref ve ilga: Vergisi alınan aşiretlerin bu vergiden muaf tutulmaları.

[315] Voyvoda: Reis, subaşı, ağa gibi çeşitli mânalara gelen bir tabirdir. Voyvodalık Osmanlılarda Milâdi on yedinci asırda başlamıştır.

[316] Yeniil: Sivas'ın güneyinde bir yer olup 1847'de Sivas eyaletine bağlı bir sancak.

ve canlarına kıymak gibi kötülüklere cesaret eylemişlerdir. (Bundan) dolayı avaid[317] vergileriyle birlikte yıllık yazılı 6300 kuruş mallarıyla bu 1169 (1755 yılından) sözü geçen (Halep Türkmanı) Has'ın ayırarak haremeynlikleri kaldırıp lağvedildi. Ayrıca yine bu söz konusu yıldaki (1755) yazılı zikredilen mallarıyla birlikte Rakka[318] eyaleti geliri devlet hazinesi için ayrılmış arazilere dâhil edip katılmak ve aralarına girip katılan diğer kabileleri halkını aradan çıkardıktan sonra (geri kalanlarını) topluca Halep Valisi aracılığıyla Rakka'ya sürüp ve Rakka Valisi'ne teslim ve Rakka'da yerleştirmek ve vatan edindirmek, anılan aşirete bedel, kalemiyye dışında yıllık 6625 kuruş mal ile Rakka eyaleti mukataaları kalemlerinden olan İlbeyoğlu cemaatini gene aynı sene itibariyle Rakka'dan ayrılmak ve yazılı bulunan malları fazlası 325 kuruşu her yıl irsaliye diye Yeniil voyvodası mamur hazineye teslim etmek üzere söz konusu olan Has (Halep Türkmanı)'a katmak (düşüncesini) içeren şanlı emri çıkarıp göndermekle söz konusu olan Reyhanlı aşireti Boybeyileri ve yaşlıları Halep Valisi saygın vezir saadetli Rağıb Mehmed Paşa[319] hazretlerinin yanına varıp geçmiş kötülüklerinden pişmanlık duyduklarını ve bir daha böyle işlere girmeyeceklerine dair söz vermişlerdir.

Eski cürümlerinden istifa ve istiğfar[320] ile kendilerinin ve hayvanlarının alışık olmadıkları Rakka çölünün su ve havasına uyum sağlayıp oturup katlanmayı güçleri olmadığını belirtip açıklayarak üzerlerine düşen malı tereddütsüz muhassıllarla ödemek ve bundan böyle (Tanrı) kullarına zarar vermekden sakınmak için, araya Halep'in ileri gelenleri ve Halep ahalileri girip kefil olmuşlardır. Bunun üzerine Rakka'da iskândan bağışlandılar. Halep muhassıllığına bağlanmaları dileğinde bulundukları, adı geçen Vezir bundan önceleri tahrirat ile bildirmiş olduğundan daha evvel zikredilen İlbeğlu aşireti öncelerde Rakka ahalisi iltiması (ısrarlı ricası) üzerine eskiden olduğu gibi asıl yerleri (olan Rakka'da) tutmak ve karar kılınmak üzere açıklandığı gibi yazılı olan koşullar ve kayıtlar ile cümadelüla[321] ayı ortalarında (1755 Şubat ortalarında) divandan ayrıntılı, açıklamalı emr-i şer'i çıkmış idi.

Ancak Osmanlı'dan çıkan emir, henüz yerine varmadığından hareketle, İlbeyli aşiretinin Rakka'dan çıkarılmasında o bölgece yaşayan Arapların fazlalığı ve şekavet olaylarının aşırı derecede fazla olasından dolayı sosyal ve siyasal yönden birçok[322] sakıncalar olduğunu ileri sürerek eski yerlerinde tutmak konusunu şimdiki Rakka Valisi ve öncesinde sadrazam olan saadetli Abdullah Paşa[323] hazretleri Derialiyye'ye (İstanbul) bildirmekle durum açıklandığı üzere olduğunda bilgi edinmek için emr-i şeriflerinin yazılması için ferman âli buyurulması… üzerine Divan-ı Hümayun'dan

---

[317] avaid: adler.

[318] Rakka: Suriye'de bir eyalet adı. 1516 yılında Suriye'nin Yavuz Sultan Selim tarafından fethinden sonra yapılan vilayet taksiminde Suriye'nin kuzey bölgeleri Halep Eyaleti'ne bağlanmıştı. Rakka Eyaleti ise 1594 yılında merkezi Urfa olmak üzere Halep Eyaleti'nden ayrılarak kuruldu.

[319] Ragıp Mehmet Paşa: Halep Valisi. 1698 yılında İstanbul'da doğdu. Sayda (1750), Rakka, Halep (1755) valiliklerinde bulundu.

[320] istifa ve istiğfar: yaptıklarından pişman olmak ve bir daha yapmamaya kara vermek.

[321] Cümadelüla: Şubat

[322] Halil Sahillioğlu *Reyhanlı aşiretinin sürgününü anlatan* makalesinde, son cümledeki karışıklığı, şöyle izah etmektedir: *Son cümlelerdeki çapraşıklık divandan değişik işlemlerinin çapraşıklığını yansıtır. Önemli olan olay İlbeğlu aşireti Rakka'da tutuldu, Reyhanlı aşireti Amik'te yerleştirildi. Voyvodalık muhassıslık arasında mal aktarması geri kaldı. Devlete ait taşradan tahsil edilecek gelir, defterdarlıklar, muhassıllıklar veya voyvodalıklar aracılığıyla yapılırdı. Bu üç kurumun ince ayrıntısı henüz ortaya konmuş değildir*.

Yeniil'in vergisi ise eskiden valide sultanların Üsküdar'da yaptırdıkları camilerin vakfına ait iken bu sıralarda Mekke ve Medine'ye gönderilen surre akçesine tahsis edilmişti. Yeniil'e ait oymaklara Haremeyn uş-şerifeyn aşiretleri denilmesinin sebebi de budur.

[323] Abdullah Paşa: Doğum tarihi bilinmemektedir. Seyyit Hasan Paşa'nın oğludur. Halep Valisi olan Nişancı Şehla Hacı Ahmed Paşa görevde ölünce onun yerine Halep Eyaleti Valisi olmuştur. 1756'da ise Rakka valisi olan Koca Ragıp Mehmet Paşa ile becayiş yapılıp Rakka Valiliğine getirilmiştir.

emr-i şerif ve Baş Muhasebe'ye ilmü haber verilmek için ferman buyurulması hususu Saadetli Sultanım hazretlerinindir.

3.8. REYHANLI AŞİRETİ VE BAHADIRLAR'IN 1800-1900 YILLARINDAKİ İSKÂN DURUMU

Reyhanlı aşireti 1755 yılında verilmiş olan bu fermana rağmen, on beş yıl sonra ilk kez 1780 yılında tam olarak, kışlak yeri olan Amik Ovası'na iskân edilmiştir.[324] Bu iskânda aşiret, birçok zorluklara katlanmış ve eski konargöçer hayat içerisindeki tutumunu bulunduğu çevrede devam ettirmek istemiştir. Bu tutumu üzerine Osmanlı askerlerinden baskı görmüş ve Amik Ovası'nda ziraat yapılmaya zorlanmıştır.

Yerleşik hayata geçmeden önde aşiretin reisi veya Boybeyi[325] sadece kendi içlerinden biri olmuştur. Yerleşik hayata geçtikten sonra da durum değişmiştir. Aşiret içerisinde okuryazarın olmaması ve yerleşik hayatta resmî devlet idareciliğini bilmemelerinden dolayı Osmanlı Devleti, dışarından, yani aşiret içerisinde olmayan birini, iskâna zorlamak için Boybeyi atamıştır. Nitekim 1810'lu yıllarında Reyhanlı aşiretinin başında Mursaloğlu Haydar'ı görmekteyiz. 1810'da Halep ve dolaylarını gezen meşhur seyyah John Lewis Burckhardt, Reyhanlı Türkmenlerini ziyaret etmiş ve bu konargöçer aşiret hakkında değerli malumat vermiştir. Bu konu ile ilgili olarak gözlemlerini şöyle anlatmıştır: *Reyhanlı Türkmenlerinin reisi olan Mursaloğlu Haydar Ağa, Değirmenkaşı'nda bulunan konağında oturmaktadır. Reyhanlı Aşireti, 13 koldan oluşmaktadır. Bu kollar Sarıcalar, Kodallı, Coşlu, Löklü, Kara Ahmetli, Kara Süleymanlı, Delikanlı,[326] Torun, Bahadırlı, Halallı, Karkın, Avşar ve Okçu'dur.[327]*

XIX. yüzyılın ortalarına doğru, Reyhanlı aşiretinin yeniden isyan ve eşkıyalığa başladığı söylense de gerçek değildir. Bu topluluğun başında olanlardan şahsi hareketlerinden dolayı aşiret zan altında bırakılmıştır. Osmanlı Devleti, bunun nedenini, tamamen Mursaloğlu Haydar'dan kaynaklandığını düşünmüş ortadan kaldırmak istemiştir.[328] Bu nedenle Maraş, Adana ve Halep idarecilerine emirler vererek idamı istenmiştir.[329] Maraş Mutasarrıfı, Mursaloğlu Haydar'ın kayınpederi olması nedeniyle [330] affını istemiş ve kefil olduktan sonra aşiretin Reyhanlı'da ikamet edeceği bildirilmiştir.[331] Daha sonraları da Osmanlı, insafa gelerek aşiretin içinden birilerini Boybeyi olarak atamıştır. Reyhanlı aşireti, 1900'lü yılların başına kadar aşiret Boybeylerinden ve Reyhanlı'ya atanan bazı Kaymakamlardan eziyet görmüştür. Bir tanesini şöyle özetleyebiliriz:[332] Reyhanlı kaza meclisinden 24 kişi, 28 Şubat 1855 (10 C 1271) tarihinde Halep Valisi'ne bir mahzar[333] sunarak, Kaymakam İzzet Bey ve kendileriyle alakalı sorunları uzunca izah etmişlerdi:

Reyhaniye Kaymakamı İzzet Bey'in ahaliye bazı kötü muamelede bulunduğu ve kaza meclisinde bulunan aza ve aşiret kâhyalarının bu duruma karşı çıktıkları vurgulanmıştır. İzzet Bey'e ahaliye kötü davranmaması gerektiği hususu hatırlatılmasına rağmen, o kötü davranmaya devam etmiş, kendisine söylenen "Kaymakam Bey, bu

---

[324] age., s. 109.
[325] Boy ve Boybeyi: 1. Ağa, ileri gelen, köy büyüğü. 2. Aşiret reisi. Konargöçerlerdeki en üst birim boy veya taifedir. Bir boy, 10-30 arasında cemaatten veya daha cemaatten fazla olabilirdi.
[326] Delikanlı Aşireti: Önce Maraş sonra da Halep eyaletine bağlı olan bu aşiretin iskân ettiği yer 1865 yılından sonra İslahiye adını almıştır.
[327] Aydın Efe. (2011), Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçükalioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), s. 139.
[328] BOA, Hatt-ı Hümayun: 282/16798.
[329] BOA, Hatt-ı Hümayun: 282/16798; Hatt-ı Hümayun:494/24246; Hatt-ı Hümayun:443/22230.
[330] BOA, Hatt-ı Hümayun: 282/16798.
[331] BOA, Hatt-ı Hümayun: 444/22252.
[332] Aydın Efe. (2011), age., s. 162.
[333] mahzar: Birçok kimse tarafından imzalanan dilekçe, anlamında kullanılmıştır.

adamlara ettiğin eza haksız ve iş bu güne zülüm ve taaddi olmasında ahalinin firarına sebep olursunuz." yollu sözlere aldırış etmeden kötü muamelesini sürdürmüş, herkesin ırz ve namusuna zarar verecek sözlerle onlara sövmüştür. "Hatta ahaliden bazılarını tevkif ettirip külliyetli akçe ve eşyalarını aldıktan sonra tahliye ettirmiştir. Bunun üzerine ahalinin bir kısmı bulundukları mahalli terk etmeye başlamıştır.

On seneden beri iskânı kabul edip günbegün kaza-yı mezburun imarına ikdam olunmakta iken mir-i mumaileyhin işbu güne taaddi eylemesine ahali kulları bakıp şerait-i mezburun kesr ü harabına mucib olunacak ise de kazamız hanedanından Boybeyimiz bulunan Ömer Ağa kulları ahali-i merkume kullarına adalet ve emniyet ile sükûnet verip ve bundan böyle sizlere bin gün taaddi ettirmem cevabını vermesiyle hizmet eylemekte iken, Bahadırlı aşireti Hanedanından Mahmut'un oğlu Hasan Ağa ile ve aşiret-i merkum-birle kâhyası bulunan Hacı Ali kullarını gayr-i hak olarak girifdar edip her birinden üç ve beş bin kuruş nakdiyelerini ahz ve tahliye eylemesini fukara kulları görüp muahharan havf olunarak parekendelerine mucib olunmuş bi-mennihi Teâlâ Kaymakam-ı mir-i mumaileyhin vürudu tarihinden beri maiyeti bulunan müretteb ve muvakkaten süvarilerini miktarından külli noksan kullanıp ve süvari-i merkume kullarını haklı ve gayri hakk olarak ahali-i kulları taraflarına tayin edip ve lazım gelen tayinatlarını usulü vechiyle vermemiştir.

Kaza-yı mezburun umuru tahsilden için akdemleri birkaç yüz süvari götürmüş ve merkumunların mürur-ı ikametlerinde zabitanlarıyla[334] lazım gelen tayinat-ı muhasebelerini tamamı rüyet edip ve tayinatı mezbur için kazadan almış olduğu harita ve arpa mikdarından baha namıyla bazısına cüzî akçe verip ve ekserisine vermemiş idüği ve alel-husus iş bu h. 1271 senesi mal vergisini tevzi etmek üzere cümlemiz birlikte mumaileyh Ömer Ağa kullarının konağına gelip Kaymakam-ı mir-i mumaileyh marifetiyle emval-i mezbûru tevzi ve tahsile lazım gelen bakaya ve sairenin tertip ve icrasına karar verilip hanelerimize avdet eylemekte iken Reyhaniye kazasında hanedan bulunan Abdullah oğlu Ömer Ağa ve Kılınç Ali oğlu Ali Ağa ve Hacı Ağa kullarını yakalayarak zincire kayd u bend ederek zulm ve taaddi edip birlikte Antakya'ya götürmüş olduğunda alınan verginin tahsilinin bertaraf" olmasını da istemişlerdir. Artık "iki nefer kimse bir mahalde kalmayıp Gâvur Dağı ve saireye firar" edeceklerini belirterek İzzet Bey'in azledilerek yerine münasip birinin tayin olunmasını arz etmişlerdir. Bu sıkıntılardan dolayı aşiretin bir kısmı Kilis'in birçok köyüne, Gaziantep'in Yavuzeli ilçesine ve Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Bahadır köyüne yerleşmişlerdir. Mukaddem Ali Destanı'ndaki ayrılığı birinci göç dalgası olarak düşünürsek, bu yerleşik dönemdeki sıkıntıları yaşayanların aşiretten ayrılmasını ikinci göç dalgası olarak düşünebiliriz. Ahmet Bey'in Kaymakamlık yaptığı yıl 1850 yıllarıdır. Bu yıllarda Delikanlı aşiretinin de Amik Ovası'na yerleştirileceği düşünülmüşse de daha sonra bu düşünceden vazgeçilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Mustafa Hayri mühürlü, 18 Haziran 1850 tarihli yazı şöyledir:[335]

"Reyhaniye aşiretinin iskân olunduğu gibi Delikanlı aşiretinin de Amik Ovası'nda iskân olunmaları, senevi 54.000 kuruş mal-i mirilerinin[336] vergiye tahvil, zapt ve idareleri için istihdam olunacak memurların maaşlarının vergilerine ilave olunarak tahsili ve mezkûr aşiretin iskânının, üstesinden gelebileceği için Reyhaniye Kaymakamı Ahmet Bey'in memur kılınması emir olunmuş idi. Fakat Halep Valisi bu emir üzerine bir cevap yazarak Delikanlı ve Reyhanlı aşiretleri arasında sorun olduğundan başka çift ve ziraat için arazi bulunmadığını, bunlara başka bir mahallin gösterilmesinde bir

[334] Zabitan: Osmanlıya bağlı kolluk kuvvetleri.
[335] Aydın Efe. (2011), age., s. 159.
[336] Mîr: Baş, Amir, Bey, Kumandan, Vali.

sakınca olmadığını belirterek Reyhaniye kazasına altı saat mesafede olan Ziyaret köyü ile Altıntop adlı mahal arasında rızalarıyla iskân olunmalarını istemiştir. Ayrıca Halep Valisi, mezkûr mahallin kaza ittihaz olunması ve senevî mal-ı mirileri olup vergiye tahvil olunan meblağa 6.000 kuruş zam ile 60.000 kuruşa çıkarılması ve içlerinden kudretli biri olan Mehmet Ağa'nın müdür nasb ve tayin olunmasını ve aşiret tarafından verilmek üzere Mehmet Ağa'ya aylık 1.500 kuruş maaş verilmesini teklif etmektedir. Delikanlı aşiretinin iskânıyla ilgili birtakım sıkıntılar olmasına rağmen, Amik Ovası'na iskânı kararlaştırılmıştır."

Bu yüzyıllarda Osmanlı'nın baskısına rağmen, Reyhanlıların Amik Ovası'nda kışlamaya devam ettiklerini biliyoruz. 1864-1865 yılında Güney-Anadolu'daki derebeyleri ortadan kaldırmak ve oymakları yerleştirmek gayesi ile Derviş Paşa'nın önderliğinde teşkil eden Fırka-i İslahiye'nin Gâvur Dağları ve Küre Dağları'ndaki harekâtında Reyhanlılılar Fırka-i İslahiye'ye yardımda bulundular. Fırka-i İslahiye harekâtının sona ermesini takriben bu oymak Amik Ovası'ndaki kışlağına yerleştirildi. Bunun sonucunda Reyhaniye kasabası meydana geldi.[337]

Daha önce Harim'e bağlı olan Reyhaniye Nahiyesi, 1866 yılında Halep vilayetinin yeniden teşkili sırasında Antakya'ya bağlanmış ve iki yıl Antakya'ya bağlı kaldıktan sonra da 1869 yılında tekrar Halep'e bağlı bir kasaba olmuştur. Kaza merkezi Akpınar köyüdür.[338] Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre, yine bu yıllarda, Şam'da Reyhaniye Medresesi kurulmuş ve okulun müderrisliğini, Şeyh Ahmed yapmıştır.

Reyhaniye adının *"Reyhanlı"* olarak değiştirilmesi şöyle olmuştur:

"Reyhaniye adının "Reyhanlı" olarak değiştirilmesi için Dâhiliye Vekâletinden, 31.05.1943 tarihinde Başvekilliğe bir yazı yazılarak Hatay vilayetine bağlı Reyhaniye kazası adının, Reyhanlı olarak değiştirilmesi amacıyla sebepler layihası ile kararname ilişik olarak sunulmuştur. Sebepler layihasında ise "İran'ın Rey mıntıkasından yurdumuza göç eden Reyhanlı aşiretinin konağı olan yere bu aşirete izafeten Reyhanlı adı verilmiş olduğu halde zaman ile bu adın Reyhaniye'ye çevrildiği, Reyhaniye adının ise Türkçemize uygun bir ad olmadığından tekrar Reyhanlı olarak değiştirilmesi İdare Heyeti ve Umumi Meclis kararları alındıktan sonra Hatay Valiliği'nden istenilmektedir. Vekilliğimizce yapılan incelemede Valiliğin bu isteği yerinde görülmüş ve muamelesi de 4025 sayılı kanunun (D) fıkrası hükmüne ve 10.02.1942 gün, 3324 sayılı genel yazımız esaslarına uygun bulunmuş olduğundan ilişik kararnamesi ona göre tanzim kılınmıştır" şeklinde ifadeler mevcuttur. Başvekâletten, Dâhiliye Vekilliği'nden 31.05.1943 tarihli ve 11467 sayılı tezkere ile gönderilen kararname, Cumhurbaşkanının onayına sunulmuştur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 2 Haziran 1943 tarihinde "Reyhaniye" kazasının adının "Reyhanlı" olarak değiştirildiğine dair 18013 sayılı kararnameyi imzalamıştır."[339] Buradan da anlaşıldığı üzere, Reyhaniye adı, 1943 yılında Reyhanlı olmuştur.

1853 yılında Halep eyaletine bağlı bir sancak, 1865 yılında Harim-Halep vilayetine bağlı bir nahiye ilen 1866 yılında Halep vilayetinin yeniden düzenlenmesi sırasında iki yıl Antakya'ya bağlanmıştır. 1869 yılında da tekrar Halep'e bağlı bir kasaba olan Reyhanlı, 1939 yılında ise Hatay'a bağlı bir kaza olmuştur.

---

[337] Faruk Sümer. (1999), age., s. 246.

[338] Mehmet Tekin. (1997), *"18.ve 19. Yüzyıllarda Antakya'nın İdarî Bölünüşü ve Yer adları",* Antakya: Günayde Kültür Dergisi, Mart, s.10.

[339] Aydın Efe. (2011), age, s. 236.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜZYILLARA GÖRE REYHANLI AŞİRETİNİN SOSYAL, İDARÎ VE İKTİSADÎ TEŞKİLATLARI

4.1. İDARÎ TEŞKİLATI VE ASKERÎ YAPISI

4.1.1. İdarî Yapıda Boy ve Beyler

Türkmen illeri genellikle boy veya taife adını taşıyan teşekküllerden meydana geliyordu. Bu taifeler Boybeyleri tarafından idare ediliyordu. Boybeyi atak, girişken, bilgili[340] ve cesur olmalı; aynı zamanda Osmanlı ile ilişkileri iyi olmalıydı. Bu idare tarzı çok öncelere dayanan *"Oğuz töresi"* denilen *"Millî Türk Kanunnamesi"*nden[341] alınmıştır.

Reyhanlı aşireti yerleşik hayata geçmeden önce hayvancılık ile hayatını idame ettirmekteydi ve aşiretlerin her kolu kendi içinde bağımsız bir yapıya sahipti. Aşiret içinde en büyük ve akıllı kişinin sözünden çıkılmazdı. Büyük dava veya olaylarda, kollar bir araya gelir ve ortak karar verirlerdi. Aşiret içindeki bu sıkıntılar da yine en büyük olan kişiye götürülür ve kurulan mecliste çözüme ulaşırdı. Bu kişiye *Boybeyi* veya *bey* denilirdi.[342] Aileler de verilen bu kararlara uymak mecburiyetindeydiler.

Reyhanlı aşireti, yayla yerlerine gitmek mecburiyetinde olduğu için, göç yollarında devamlı saldırıya uğramış ve hayvanlarını korumak için de savaşmak zorunda kalmıştır. Yetiştirilen hayvanlar, aşiretin güç sembolüdür. Ne kadar hayvanın varsa o kadar güçlü ve zenginsin demektir. Ahmet Cemil Bahadır, bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: *"Osmanlı bizim aşireti ıslah etmek için, bizim dışımızda, başkalarını üstümüze bey olarak atayınca işler daha fazla bozulmuş. Bahadırlılar kendilerinin üzerinde Bey olanı kabul etmez. Bey kendi aralarında seçilir. Şimdiye kadar Bahadırlar'ın "Bey" taifesinden olduğu söylenir. Hatta ilk bey unvanını alan Mukkaddem Ali'dir. Mukkaddem'e berat[343] Osmanlı tarafından verilmiştir. Ama daha sonraları birden başkaları başımıza bey olmuş. Durum böyle farklılaşınca olunca aşiret kendini toparlayamamış. Hatta sürgüne Rakka'ya bile göndermeye çalışmışlar. Sonra Osmanlı, Halep Valisi'nin ricasıyla, geri vazgeçmiş."*[344] (K. 24)

Türkmen defterleri incelendiğinde de Boybeylerinin genellikle irsi bir münasebete dayandığını görmekteyiz.[345] Ara sıra da, Reyhanlı Türkmenlerinin başına atandığı gibi, Osmanlı'nın uygun gördüğü kişiler olabilmektedir. Bu dışarıdan atanan kişilerin aşireti yerleşik hayata yöneltmede önemi büyüktür.

4.1.2. Askerî Yapı ve Lojistik Destek

Reyhanlı aşireti her zaman Osmanlı Devleti'ne, sefere giderken lojistik destek ve asker vermiştir. Bunu da sözlü kültür olarak derlediğimiz Mukkadddem Ali destanında ve Başbakanlık Osmanlı arşivlerindeki belgelerde görmekteyiz. Arşivde bulunan belgede, *"Mısır'ın istilası dolayısıyla Fransa üzerine tertib olunan seferde Üsküdar sahrasındaki ordugâha teslim edilmek üzere muhtelif kazalara yapılan araba ve mekkari tertiblerini ve bunlardan yapılan teslimatı; tedariki mümkün olamayanların yerine bedellerinin hazineye teslimini; ordunun İstanbul'dan Şam'a kadar olan güzergâhın-*

---

[340] Tahsin Ünal. (1975), age., s. 40.
[341] M. Fuat Köprülü. (2011), age., s. 207.
[342] Mukaddem Ali destanında da kahramanın babası ve dedesine *"Bey"* denilmekteydi.
[343] berât: Nişan, rütbe, imtiyaz ve taltif için verilen resmî kâğıt.
[344] Ahmet Cemil Bahadır'ın atalarından duyduğu ve bize anlattığı bu konular, arşiv belgeleriyle örtüşmektedir.
[345] Enver Çakar.(2002a), age., s. 414.

daki menzillere müretteb zahire, ağnam[346] *ve sairenin miktar ve mübaşirlerini; ordu için Anadolu ve Rumeli'deki muhtelif kazalardan müretteb zahire, peksimed, çuval, mekkari, deve ve koyun miktarları ile bu mübayaat için bazı mukataalara havale edilen meblağ veya ayni zahire miktarlarını; muhtelif iskelelerden ve Kıbrıs'tan Yafa*[347] *ve havalisi ile gayriye sevkiyatında kullanılacak gemilerin kira ve navulları ile kaptanların isimlerini, tahmil ve teslim edilen eşyanın miktarını; Orduda hizmet eden zimmilerin*[348] *tergiben tekâlif-i miriye ve cizyeden*[349] *muafiyetlerini; ordu habbazını*[350] *yetersiz olduğundan İstanbul'dan yirmişer adet pişirici ve hamurcu sevkini; tekâlifi vermeyen Reyhanlı aşiretinin sürülerinin zabtını ve benzeri muameleler hakkındaki mukarrerata dair Başmuhasebe ile Mevkufat'a ve sair ilgililere verilen suret ve ilmuhaber kayıtlarını muhtevi Mevkufat ilmuhaber ve suret defteri"*[351] denilmektedir. Bu belgeden anlaşıldığı gibi, Reyhanlı aşireti, Osmanlı Devleti'nin lojistik ihtiyacını karşılamak istememiştir. Reyhanlı aşireti, Mısır seferini haklı sebeplerden dolayı istememiştir. Çünkü Türkmenler, bir dönem, Osmanlı Devleti'nin kendilerine olan kötü tutumundan dolayı Mısır'a sığınmış ve belli bir zaman aralığından sonra da akrabalık bağları oluşmuştur. Bu bağlara rağmen Reyhanlı aşiretinin mallarına Osmanlı tarafından el konulmuştur.

4.1.2.1. Savaş Silahları: Toplu kargı, şadvan, cıda, kirmani (kılıç), kalkan, ok ve yaydan ibaret idi.[352] Hüseyin Bahadır'ın *"el yazması"*nda geçen bu silah malzemelerinin, 15. ve 19. yüzyıllarda o bölgede Türkmen aşiretlerinin kullanıldığı düşüncesindeyiz.

4.2. HUKUKİ STATÜSÜ

Halep Türkmenleri'nin 1520 ve1525-30 yıllarında tapu tahrir defterlerine göre Halep sancağına tabii oldukları bilinmektedir. Devlete ait arazileri kullandıkları için de *"miriye"*ye tabii idiler. O dönemde devlet adına birçok fetihlerde yararlıklar gösteren Halep Türkmenleri *"Padişah hassı"* sınıfına dâhil idi. padişahın izni ile *"hass-ı hümayun"* denilen bölge ve topraklarda hayvanlarını otlatırlardı. Malî bakımdan miriye bağlı olarak yaşadıkları muhtemeldir. Bu statüyü uzun bir süre devam ettirmişlerdir.[353]

4.3. REYHANLI AŞİRETİ VE İÇİNDE YER ALAN BAHADIRLAR'IN 19. YÜZYILDA YERLEŞİM YERLERİ VE AİLE ADLARI

4.3.1. Reyhanlı Aşiretinin Yerleşim Yerleri

Ahmet Veliş Bahadır'ın anlatımında *"Bahadırlar'ın yerleşim yeri, Karakaya, Davut Paşa, Kiremit Tepe, Zobo Höyük, Kefer Şıho (Keferşıha)'dır. Hasneke, Mehmetbeyli ve Acarköy'e yerleştirilmişlerdir. Bunun sebeplerinden biri de bu bölgeyi Türkleştirmek düşüncesidir."* (K. 24).

Ahmet Veliş Bahadır'dan sözlü kültür olarak derlediğimiz bu yer isimleri, arşiv belgeleriyle de örtüşmektedir. Arşiv belgelerine göre Bahadırlar'ın yerleşim yeri: Kastalhamam karyesi, Keferşeyha karyesi, Avakiye karyesi, Davutpaşa karyesi, Telaki karyesi, Mişrifiye karyesi, Hasneke karyesi, Telkirbit (Telkirmit) karyesi, Kodağı

---

[346] ağnam: Hayvan vergisi.
[347] Yafa: Osmanlıya bağlı bir kaza.
[348] zimmi: Müslüman olmayanlar. Zimmîler de devlete cizye vermekle yükümlüdür.
[349] cizye: Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman olmayanlardan askeri hizmet karşılığı olarak alınan bir tür baş vergisi, haraç, krş.
[350] Ordu habbazı: (Hubz) Ekmekçi. Ekmek yapan veya satan kimse anlamındadır.
[351] BOA, Tarih: Dosya No: Gömlek No:9593 Fon Kodu: MAD.d.
[352] Hüseyin Bahadır el yazması.
[353] İlhan Şahin. (1982a), age, s.689.

karyesi, Avara karyesi ki toplam 11 köydür.[354] Cemil Bahadır'ın Hatay'da çıkan ilk ilmi dergisi olan Yeni Mecmua'da[355] gezip gördüğü izlenmlerinden, aile adlarını şu şekilde anlattığını görmekteyiz: *"Antakiye, Cebel-i A'la nam-ı diğer Muzavık(?) Kürt Dağları ve kısmen de Anavatan'ın Türk arazisiyle mahdut ve takriben on, on beş bin kilometre murabba arazi-yi münbitiyeyi havi ve eski coğrafyada Antakiye arazisi namıyla ma'ruf Reyhaniye veya Amik bundan birçok asır evvel Türklerle meskûn yerlerdir. Evet, bu [356] ova, çoktan beri Cenubî Anadolu Türklerinden Bahadırlı, Kara Ahmetli, Löklü, Kodallı, Sarıcalı, Çoşlu, Torunlu ki "Asrı Ba'd u Asr-ı Reyhanlı Türkmenleri" ism-i umumisini alan Türk aşiretleri tarafından işgal olunmuştu. İşte bu Türkler, evvelleri on beş, yirmi bin haneye karib[357] ve göçebe halinde imrar-ı hayat[358] etmekte idiler."* Bugün İdlip'te yaşayan Türkmenler, Reyhanlı Türkmenlerinin bir uzantısıdır.[359]

4.3.2. Reyhanlı Aşireti İçinde Yer Alan Aile Adları

Cevdet Türkay ise Reyhanlı aşiretinde bulunan cemaatleri sırasıyla, *"Sarıcalar, Tökelli (Tokallı)[360], Kabaklarcı (Kabaklarca), Tonlu (Donlu), Torullu, Kurallı (Kuranlu), Salalı, Okçular (Okculu), Karaahmetli, Bahadırlı, Tökeli"* olarak isimlendirmiştir.[361].

Hacı Faik Alkaya'nın el yazmasında yine aynı isimlere rastlamaktayız. Reyhanlı aşiretinden olan aile isimleri, şöyle sıralanmıştır:[362] *"Mürselli, Bahadırlı, Sarıcalı oymakları Amik'te kışlakta ve diyar-ı Rum'da yaylakta gezerlerken kendilerine Ulaşlı ve Tacirli gibi düşman aşiretler, hırsızlığa gelirdi. Bittabi bunlar da oralara kadar hırsızlığa giderlerdi. Bu hırsızlık, bir düşman aşiretin malını çalma (fiiliyatı) uzun zaman devam etmiştir. Sarıcalılar, bilhassa Ulaşlı ve Tecirli (Tacirli) denilen hırsızlarından aciz kalmışlardı."* Merhum Rıfat Bahadır, Reyhanlı'da yaşayan aileler için de şunları söylemektedir: *Reyhanlı'da bulunan Kepik, Karaca ve Bahadırlılar ile çok yakın kan bağı olan Altunlular, Bahadırlılar ile birlikte hareket etmiştir. Bahadırlılar Reyhanlı merkeze çok yakın yerlerde topraklar almışlardır.*

4.4. BAHADIRLAR'IN GÖÇ HAREKETLERİ VE NÜFUS DAĞILIMI

4.4.1.Göç Hareketleri

1780 yılına kadar aşiret, kışları Amik Ovası'nda oturur, yazları ise Sivas Yeniil sancağına bağlı olan Uzunyayla'ya çıkardı. Göç, Mart ayının ilk günlerinde başlar ve Ekim ayı sonlarında tamamlanırdı. Yapılan bu göç, sadece bir aile içinde değil ailelerin bir araya gelip büyük bir topluluk haline gelmesi neticesinde yapılırdı. Bu konu kitabımızın diğer bölümlerinde teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır.

Göç yolu ise Reyhanlı-Sivas çöküntü hendeği içerisinde olurdu. İlk hareket eden topluluk en güneyde olan Reyhanlı'dır. Daha sonra sırasıyla Kırıkhan, Hassa, İslahiye,

---

[354] BA, MAD. d., 701, s. 114-117.

[355] Cemil Bahadır, 1928 yılında Hatay'da yayınlanan Yeni Mecmua dergisinde *"Tarihi Tetkikler"* başlığı altında *"Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti"* adlı sıralı makalesinden alınmıştır. Osmanlıca metni ekte sunulmuştur.

[356] münbit: Verimli.

[357] karib: Yakın.

[358] imrar-ı hayat: Hayatlarını yaşamak.

[359] Ali Öztürkmen-Orhan Oytun. (2011), *"Suriye'de Değişimin Gündeme Taşıdığı Toplum: Suriye Türkmenleri"*, Ortadoğu Analiz, Kasım, Cilt: 3, Sayı 35, Rapor: 83, s. 21.

[360] Tökelli, Töklü veya Tokallı adı ile anılan bu ailenin büyük bir kısmı, bugün Sivas'ta yaşamaktadır.

[361] Cevdet Türkay. (2001), age., s. 124.

[362] Bu bilgiler, Aklaya soyundan olan Ahmet Kemal Hacı Faik'in 1935 yılında *"Amik Türkmenleri"* konulu el yazma defterinden alınmıştır.

Nurdağı, Türkoğlu, Maraş, Andırın, Göksun'dan Binboğa Dağları ve Uzunyayla'ya gidilirdi.

4.4.2. İl, İlçe ve Köylere Göre Nüfus Dağılımı

-HATAY: İl içerisinde yaşayan Bahadırlılar, başta Reyhanlı olmak üzere, genellikle Antakya, İskenderun Kırıkhan ve Yayladağı'nda yaşamakta ve sayı olarak 10.000-12.000 kişi civarındadır.[363] Reyhanlı'dan ayrılıp başka şehirlere göç eden kişiler de tahmini olarak 30.000 kişidir.

-GAZİANTEP: Bahadırlar Yavuzeli ilçesinin merkezinde yaşamaktadır ve tahmini olarak 900-1000 kişi civarındadır. Yavuzeli'nden başka şehirlere göç edenler de 4.000 civarındadır.[364]

-TRABZON: Bu ilin ana merkezi Reyhanlı'da olduğu gibi Vakfıkebir'dir.[365] Az bir kısmı Trabzon'un çeşitli ilçelerine dağılmıştır. Vakfıkebir'de yaşayan 2.500-2.600 Bahadır bulunmaktadır. Trabzon'un ilçeleriyle birlikte bu nüfus 5.000'i aşmaktadır. Ana merkez Vakfıkebir'de başka şehirlere göç eden Bahadırlar'ın nüfusu 10.000 civarındadır.[366]

-KİLİS: İl içerisinde bulunan Beşenli köyünde ve Bahadır ailesinden Doğanyılmazlar yaşamaktadır. Nüfus sayısı 300-400 kadardır.[367] Aynı il içerisinde yine Bahadır aşiretine mensup olarak yaşayan Devecioğlu ailesinin nüfusu da 300-400 kişidir.[368]

OSMANİYE: İle bağlı olan Kadirli ilçesinde Balcı soyadını taşıyan Bahadır ailesi mensupları yaşamaktadır. Kadirli ilçesi içinde nüfus olarak 650-700 kişidirler. 300'e yakın kişi de şehir dışında yaşamaktadır.[369]

4.5. SOSYAL YAPI

Eski Türk topluluklarının sosyal yapısı ile ilgili olarak yapılan değerlendirmeler, birbirini tutmamaktadır. Bunun sebebi de her araştırıcının kendi meşgul olduğu zaman içinde kalması ve yine meşgul olduğu belirli bir Türk zümresini esas alması olsa gerekir. Türklerin çeşitli devirlerde, çeşitli bölgelerde bazı bünye değişikliklerine uğradıkları şüphesizdir.[370] Buna rağmen Türk kültür yapısında cemiyet şeklini ortaya koymamız az da olsa mümkündür.

Orhun abidelerinden anladığımız kadarıyla Türklerde sosyal yapı ve teşkilat aile (Ogus)'den başlayarak millete kadar genişlemiştir. Birkaç oğuş, bir uruğu; birkaç uruğ da boyu (bod) yahut kabileyi oluştururdu. Siyasî bir teşkilata bağlı olan boy, *"ok"* yahut *"oh"* olarak adlandırılırdı. Boyların hepsine birden *"bodun"* denilirdi.[371] Türkler, Araplardaki gibi kabile şeklinde değil, il, el (devlet) şeklinde yaşamıştır. Aileler de kan bağı esasına dayanmaktadır. Bahadırlar da Büyük Reyhanlı aşiretinin bir parçasıdır. Türkiye'nin birçok yerlerine dağılmış olsalar da aile bağlarını ve geleneğini kaybetmemiştir.

4.5.1. Yaşayış Tarzı

Faruk Sümer, Oğuzlar kitabında, *"Oğuz elinin X. yüzyıllarda göçebe hayatı yaşadığını Bahar ayı gelince kuzeydeki Kara Kum'a, Cim (Emba) Irmağı'na doğru Kuzeybatıdaki yaylaklara ve Aral ile Buzaçi ve Mangışlak arasındaki bölgeye gittiklerini; kış*

---

[363] Hatay'ın ilçelerinde yaşayan Reyhanlı Bahadırları'ndan tahmini olarak alınmıştır.
[364] Yavuzeli'nde yaşayan ve halkbilimi dalında Gaziantep Üniversitesi'nde akademisyen olarak görev yapan İskender Korkmaz'dan alınmıştır.
[365] Vakfıkebir: 1868 yılında Trabzon eyaleti, 1924 yılında da Trabzon iline bağlı bir kazanın adı.
[366] Vakfıkebir'in Merkez Mahallesi Muhtarı Gökhan Bahadır'dan alınmıştır.
[367] Beşenli köyü büyüklerinden Diş Hekimi Mehmet Ali Doğanyılmaz'dan alınmıştır.
[368] Bahadırlılar Derneği Kilis Şubesi sorumlusu Mehmet Devecioğlu'nun bilgilerinden alınmıştır.
[369] Bahadırlılar Derneği Kadirli Şubesi sorumlusu Mehmet Balcı'dan derlenmiştir.
[370] İbrahim Kafesoğlu, age., s. 215.
[371] Cevat Hey'et, age., s. 45-46.

yaklaşınca da geneli Aşağı Seyhun boylarına dönüp ve kışı orada geçirdiklerini" [372] anlatmaktadır. Bu gelenek, Anadolu'ya geldiklerinde de devam etmiştir. Ahmet Cemil Bey, Bahadırlar'ın yaşayış tarzı şöyle anlatmaktadır: *"Atalarımız yaşadıkları hayat tarzına göre devamlı konar-göçer zihniyetinde idi. Çünkü hayvancılık bizde bir geçim kaynağı idi. Bu kültür bize Asya topraklarını terk ettiğimiz zamandan beri vardır. Atalarımız mevsimi gelince, hayvanlarını otlatmak için mecburen yer değiştirmek durumunda kalıyorlardı. O kadar çok sürüye otlak bulmak tabii ki zor işti. Konarken de göçerken de çadırlar şehre ve kasabalara yakın yerlerde kurulurdu. Şehrin içlerine sadece önemli bir işler olduğunda gidilirdi. Biz Osmanlı'ya vergi de veriyorduk. Bu vergiler Mekke ve Medine'ye gidiyormuş. Ama ne için gidiyor bunu bilmiyorum. Vergilerimizi genelde yetiştirdiğimiz hayvanlar üzerinde vermişiz. Osmanlı savaşa gittiğinde biz Reyhanlı aşiretinden hem asker hem de koyun alırlarmış. İşte Mukaddem Ali atamız burada kahramanlık göstermiş. Osmanlının bize yaptığı zulüme karşı çıkmış. Yine de devlet savaşa giderken gençlerimizden çok asker almış. Birçoğu da geri dönmemiş. Devlet sıkışınca bizler yine devletin arkasında olmuşuz. İsyan eden İbrahim Paşa'yı*[373] *Gâvur Dağları'nda durduran, bizim aşirettir. Reyhanlı'ya girmesini de yine bizim Reyhanlı aşireti önlemiş…"* (K. 24).

4.5.1.1. Çadır Şekli: Reyhanlı aşireti mensuplarının yaşadığı çadırın şekli konusunda da Avrupalı seyyahların eserlerinde son derece ayrıntılı ve güzel bilgiler mevcuttur. *Çadırın yapısı basit olup yaklaşık 4 feet*[374] *(30,48x4=121,92 cm.) yüksekliğinde seyrek taşlardan dikdörtgen şeklinde bir duvar yapılır ve bu duvar keçi kılından yapılan siyah bir örtü ile kaplanır. Çadır içeriden bir düzine veya daha fazla direk ile desteklenir. Böylece çadırın ortasından örtü yerden yaklaşık 9 feet (273,52 cm.) yukarı kaldırılır. Girişin yanında çadırın ortasına doğru taş bir bölme inşa edilir. Her çadırda, aynı şekilde, kapının sol yarısının büyük bir kısmı kadınlara aittir. Sağ tarafın yarısı ise erkeklere aittir. H (hol) şeklinde olan bölme ise ev sahibinin gözde atı için ahır olarak veya oğullarından biri için kullanılmaktadır. Kadınların odası, aynı zamanda mutfak olarak kullanılır. Bu kısımda kadınlar tezgâhlarında çalışırlar ve yabancılar asla giremezler. Erkeklere ait kısımda ise, misafirler ve ailenin evli olmayan fertleri kalırlar.*[375] Çadır, günümüzde kullanılmamaktadır.

4.5.2. Aile İçi Hiyerarşi ve Kadının Görevleri

Destanda Mukaddem Ali'nin doğumundan sonra annesi Zebo Hatun, son nefesini verirken Abdullah'ı çağırır ve der ki: *"Bey, benim zamanım geldi. Sana bir oğul verdiğim için şimdi rahat ölebilirim. Savaşta hep yanında oldum, aşsız bırakmadım, yün eğirdim, kılıç biledim. Hep aşiretim iyi olsun diye, kimseye baş eğmeyelim diye çalıştım. Oğlumuz önce Allah'a sonra sana emanettir."* Bunları dedikten sonra da Zebo, Hakk'ın rahmetine kavuşur. Bahadırlar'ın Türkmen kadınları Bacıyan-ı Rum zümresindendir. Bu zümre, 14. asırda Ahîlik ile birlikte gelişmiş önemli bir sosyal kuruluştur. Osmanlı Devleti'nin yeşermesinde ve gelişmesinde önemli roller üstelenmiştir. Yine Osmanlı kroniklerine baktığımızda Türkmen kadınlarının uç bölgelerde de faaliyet gösterdiğini görmekteyiz. Anadolu'daki Türkmen kadınların faaliyetleriyle ilgili olarak en fazla bilgi veren İbn Batuta'dır. 14. Asır ortalarında Anadolu'yu dolaşan bu Mağripli seyyah, Türkmenler arasında bulunmuş ve faaliyetlerinden[376] bahsetmiştir. Türkmen kadınları her zaman ve her yerde misafirperverliği ile tanınırlar. Seyyah İbn

[372] Faruk Sümer. (1999), age., s. 66.
[373] İbrahim Paşa: Dönemin Mısır Valisi.
[374] Bir (1) feet 30,48 santimetredir.
[375] Efe, Aydın. (2011), age, s. 138.
[376] Mikail Bayram. (2002), *"Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı"* Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 366.

Batuta Anadolu'nun birçok yörelerinde Ahîlerin misafirhanelerinde de Türkmen kadınlarının hizmet, izzet ve ikramlarından[377] övgüyle söz etmiştir. Aşirete mensup olanlar güç kazanmak ve soylarının bozulmaması için devamlı birbirinden kız alıp vermektedir. Böylece daha kalabalıklaşıp güç kazanmış ve akrabalıklarını da güçlendirmişlerdir.

4.5.3. Misafir Karşılama ve Ağırlama

Hüseyin Bahadır, bu konuda şunları anlatmaktadır:[378]

"Bunlar Horasan'dan çıkmazdan evvel adet belgeleri şu idi: Herhangi bir garip aşiretten misafir gelen olursa, kendileri misafir giderlerse, ev sahibinin çadırına vardığında, misafir oldukları aşiretin genç kızları, atıyla gelenin atının başına çıkardı.[379] *Silahını elinden alırsa misafir olurlardı, yoksa oraya inemezlerdi. O zamanın âdetince bu bir emniyet keşfetmekti. Kızlar at başa çıkmazlarsa biz sizi düşman tehlikesinden kurtaramayız demek idi."*

4.5.4. Hırsızlığa Bakış Açısı

Reyhanlı Türkmenlerinden Ahmet Kemal, Hacı Faik'in basılmamış el yazmasında bulunan bir kısın bilgiler www.camsarı.org. adlı sitede yayımlanmıştır.[380] Yayımlanan sitede hırsızlık konusunda şunlar anlatılmaktadır: *"Bu adet, aşiretler arasında taammüm etmiş olması, çok ayıp bir şey olarak görülürdü. Hele bilhassa komşunun malını çalanlara karşı çok ağır cezalar tertip edilmişti. Komşunun malını çalan adamın hırsızlığı tebeyyün ettiği takdirde çaldığı malı ya aynen veyahut altı misli bedelen ödemeye mecbur tutulurdu. Kendi aşireti efradından uzaklara ikamet edenlerin veya kendilerine düşman olmayan bir aşiretin emvalinden bir şey çalan adam ya malı aynen öder veya bedelini verirdi. Hırsızlıkta makul görülen ve çaldığını velevki üzerine tebeyyün etse bile bulunulmaz bazı mallar vardır ki o da düşman aşiretten çalınan emvaldir. (Bunun) gibi düşman malından çaldığı bir şey (ile ilgili) sual olmaz; mal sahibine bir şey vermeye icbar edilmezdi. Zaten malı çalınan bir adam hakkını talep için o aşirete (giderdi). Aşiretlerde hırsızlık için ekseriya, birkaç günlük uzağa gidilip mal çalmak çok o kadar ayıp değildi. Hele bu mal düşman bir aşiret malı hırsız takip değil terkim edilirdi. Kendi kendine güvenen yiğitler ekseriya sekiz-on gün uzağa giderler düşman bir aşiretin malını çalarlardı. Mürselli, Bahadır, Sarıcalı oymakları Amik'te kışlakta ve diyarı Rum'da yaylakta gezerlerken kendilerine Ulaşlı ve Tacirli gibi düşman aşiretler hırsızlar gelirdi. Bittabi bunlar da oralara kadar hırsızlığa giderlerdi. Bu hırsızlık bir düşman aşiretin malını çalmak, uzun zamanlar devam etmiş. Sarıcalılar, bilhassa Ulaşlı ve Tencirli dedikleri Tacirli hırsızlarından aciz kalmışlardı. Mahallinde söyleneceği üzere bu hal iskândan sonraya kadar devam etmiş ve bunların şerlerinden aşireti; oymak kâhyası olan Alkaya boyundan "Ömer Kâhya" çok şiddetli azmi ve cesareti ve bilhassa aşiretin istirahatini temin için kendi istirahatini feda ederek bin müşkülatla çalışmak sayesinde kurtarabilmiştir.*

Hırsız için ceza pek basitti. Ya ölüm veyahut âlâ[381] *bir temiz dayaktı. Gedikte görülen hırsız teslim olursa ne ala; teslim olmazsa vurulup öldürülürdü. Tutulan veya teslim olunan hırsız düşman bir aşirete mensup efrattan ise derhal öldürülüyordu. Şayet düşman olmayan bir aşiretten veya kendi aşiretine mensup efrattan ise temiz bir dayak ve birkaç gün hapis ile yakayı sıyırırdı. Aşiretlerde ekseriya tutulan hırsız düşman bir aşiretten olmazsa öldürülmezdi. Çünkü bir adam herhangi bir sebeple olursa*

---

[377] age., s. 377.
[378] Hüseyin Bahadır el yazması
[379] Atın başına çıkmak sözü, misafir attan rahat bir şekilde inebilmesi için atın başını tutmak..
[380] Bu bilgiler, Aklaya soyundan olan Ahmet Kemal Hacı Faik'in 1935 yılında *"Amik Türkmenleri"* konulu el yazma defterinden alınmıştır.
[381] âlâ: iyi.

olsun öldürülüyorsa katil tarafı kan vermek mecburiyetindeydi. İşte bunun için aşiretlerde daima mecbur olmadıkça hırsızlar öldürülmemiştir."

4.5.5. Sürgün Avı

Hacı Faik Alkaya'nın el yazmasında hırsızlık konusu ile ilgili olarak, ilginç tespitler görmekteyiz. Alkaya,[382] eserinde şunlar anlatılmaktadır: *"Bu adet kendilerine Orta Asya'dan gelmedir. Sürgün avı denilen şey müctema bir kitlenin yapmış olduğu çapulculuktur ki: Araplar buna "gazve" derler. Sürgün avlarında alınan mal hırsızlık addedilmez, helal mal gibi alınıp satılır. Asıl mal sahibi gasıp hakkında bir şey dava edemezdi. Eğer gücü yeterse, kendi de başka birinin malına sürgün yapmakta hür idi. Ekseriya sürgün avları için; kırk-elli atlı birden toplanır, yol hazırlığı görülürdü. Silahlar ise yıkanır, temizlenir ve silinirdi. Atların eyer takımları (iyi bir) muayeneden geçirilir, azıklar terkide bağlanıp 'Al Allah delini, zapt eyle kulunu.' diye yerde dua edildikten sonra yola çıkılırdı.*

Baskın yapmak için ya düşman bir aşiret veyahut göze kestirilen ufak bir oymak intiha[383] edilir, hayvanlar meralarında iken hücum edilir; çobanlar tutulup bağlanır ve maldan istenildiği kadar atların önüne katılıp kovulurdu. Bazen mal sahibi malının üzerine sürgün geldiğini duyar; mensup olduğu oymak ve aşiret malın ve malı götürenlerin arkasına düşerler; birbirleriyle karşılaşırlarsa ala bir döğüş olurdu. Tabi ölen ölür kalan malı kurtarmaya çalışırdı. Bazen malı kurtarırlar, bazen de büyük bir kırgın verdikleri halde bir şey kazanmaya muvaffak olamazlardı.

Sürgün avlarına Boybeylerinin de gittiği olurdu. Bir zaman bu kitle yüz, iki bin kadar atlı olur; bazen da aşiretin bütün envalile beraber, kadın erkek, cümleten başka bir üzerine sığınak gösterebilirlerdi. Bu yapılan baskın, bu sefer mal üzerine olmaz doğru doğruya aşiretin kısmı küllisi; çadırları üzerine olurdu. Bu kabil baskınlarda mağlup tarafın envalı varsa; at, deve, koyun, sığır, kap kacak, altın, avani, dokuma dedikleri kilim, perde vesaire ne bulurlarsa hepsini yağma edelerdi. (Talan) esnasında oldukça gene ve güzel bakire kızları atlarının terkilerine atıp mal ve ganaim gibi evle getirirlerdi. Yalnız şunu iyi bilmek iktiza eder ki iki baskınlarda elinde silah olmayan, genç ve ihtiyar erkeklerle, kadınlara ve bilhassa kadınların ırz ve namuslarına katiyen taarruz edilmezdi. Bu kabil baskınların aşiret tarihinde en meşhurları ise Kılınçlı Boybeyi Sultan Dede'nin Mürsel oğulları üzerine yaptığı baskındır. (Daha sonra) Mürsel oğlu Haydar Ağa'nın Kılınçlı üzerine yaptığı intikam baskını ve Sarıcalı oymak kahyası Alka boyundan Ömer Kahya'nın Sivas'ta ……. aşireti üzerine yaptıkları baskınlardır. Bu baskınlarda Sultan Dede, Mürsel oğlu Hacı Osman Ağa'nın Hemşiresi 'Emiş Hanım'ı' alıp götürmüş; Mürsel oğlu Haydar (ve) Hıdır Ağa da yaptığı intikam baskınında, Sultan Dede'nin gördüğü Emiş Hatun'dan doğan bibi[384] kızını hanımı getirmiştir. Haydar Ağa'nın getirdiği kız hem Kılınçlı aşireti Sultan Bey'in hem de kendinin bibi dediği Halasının emmisinin kızıdır. Görüyor ki gerek Haydar Ağa ve gerekse diğerleri aldıkları kızları tezlil değil taziz etmişler. Tahtı nikâhlarına alarak; kızların ref ve haysiyetini muhafaza etmişlerdir.

4.5.6. Yemek ile İlgili Alışkanlıklar

Anadolu'da, yerleşik hayata geçmeden önce, hayvancılıkla geçinen topluluklar, hayatı gereği 6 ay süt unsurları; 6 ay da et yemektedir. Güz dönemi yayladan gelen hayvanlar etlik denilen yerde kesip kurutulmaya bırakılırdı. Mart ayından sonra da sütten yapılan ürünler tüketilirdi. Konargöçer hayat içerisinde yaşayan bu aile, ihtiyaç fazlası olan süt, yoğurt, peynir, yağ ve yapağı gibi ürünleri, bulundukları mahale yakın

---

[382] www.camsari.org"ta yazılan Aklaya Soyundan olan Ahmet Kemal Hacı Faik'in 1935 yılında *"Amik Türkmenleri"* ile ilgili basılmamış el yazma defteri.

[383] intiha: Sonu gelme, düşman görme anlamında da kullanılmıştır.

[384] bibi: Hala, babanın kız kardeşi.

bir pazarda satar veya başka bir ihtiyaç malzemesi ile değiştirirlerdi.[385] Bu nedenle konulan yerlere yakın *pazar sektörü* oluşmaktaydı.[386] Günümüzde ise yerleşik hayata geçen Bahadırlar, ziraatla uğraşmakta ve kışlık ürünlerini de zirai malzemelerden oluşturmaktadır. Sadece adına *"tuzlu yoğurt"* dedikleri süt ürününü kullanmaktadır (K. 412). Tuzlu yoğurt önceleri, evlerin bahçesinde yapılmaktayken, son 20 yıllık dilim içerisinde çok az aile bu iş ile uğraşmaktadır. Genelde satın alma yoluyla tedarik edilmektedir. Biber, zeytin, nar ekşisi ve kurutulmuş sebzeler de yerleşik hayata geçişte önemli kışlık malzemeleri oluşturmaktadır.

Bahadırlarda geleneksel olarak yemekler, yer sofrasında aynı sini üzerinde yenilirken günümüzde birçokları bu uygulamadan vazgeçmiş ve yemekler masa üzerinde yenilmeye başlanmıştır (K.415). Yine önceleri ana ekmek türü olarak *"yufka"* iken günümüzde market veya fırınlardan tedarik edilmektedir (K.399). Kömbe kültürü Güney Anadolu'da yaşayan Bahadırlarda devam etmektedir (K.430). Bir çeşit pasta olan kömbe, özellikle Ramazan aylarında yapılmaktadır.

4.5.7. Giyim/Kuşam

Hüseyin Bahadır'ın el yazmasında XVII. ve XVIII yüzyılda giyilen kıyafetler şöyle anlatılmıştır:[387] *"Büyük aileden olan erkek kısımlar, yaka ve omuzları sırma işlemeli, döşünde ipek hasalı çuha fevane ve salmalı ipek gömlek adı verilen kemha[388] giyerlerdi. Orta tabakalar, her tarafı sırma işlemeli cepken giyerlerdi. Kadın olanlar (büyük aileden olanları) ise, şelaser işli kalpak ve samur cüppe giyerlerdi."*

Bölgede uzun zaman bulunan ve çalışan İngiliz John Lewis Burckhardt'ın Reyhanlı aşireti hakkında verdiği bilgiler Osmanlı kaynaklarında yoktur: *"Reyhanlı kadınları, Suriye kadınları ile aynı şekilde giyinmektedirler. Başlıkları Venedik iplikleri veya altınla süslenir, erkeklerin elbiseleri ise Anadolu Türkleri ile çok benzerlik gösterir. Ata binenler, geniş pantolon veya şalvar giyerler, başlıkları ise pamuk veya ipek kumaştan etrafı sarılan kırmızı kepten oluşmaktadır. Varlıklı bayanlar, çiçekli kumaştan başörtüsü hatta İran şalları takmaktadırlar. 1800'lü yıllardan önce başlık olarak beyaz yünden yapılmış uzun ve dar bir başlık kullanmakta idiler. Bu başlıklar, 1800'lü yıllardan itibaren fazla kullanılmamaya başlamıştır. Fakat Tarsus'taki Türkmenler bu başlığı, kullanıyorlar. Türkmen kadınları çok çalışkan olup keçi yününden çadır ve halı dokumaktadırlar. Halı tezgâhları oldukça basittir. Boyama sanatında büyük bir ilerleme kaydetmişlerdir.[389]*

4.5.8 Dinî Hayat

Devamlı hayvanlarını otlatacak yer arayan bir toplum, yerleşik hayata girenler gibi, dinî duygusu güçlenmemiş olabilir. Bu nedenle, konargöçer zihniyette olan bu aşiret, Asya'dan kalan geleneklerini son yüzyıllara kadar taşımıştır.

Asya topraklarından Anadolu'ya göç edene kadar sadece Belh, Merv ve Rey şehirlerinde Müslümanlığı öğrenen ve öğrendiğiyle kalan bir topluluk olmaktan öteye gidememiştir. Daha sonra yerleşik hayata geçildiğinde Osmanlı'nın atadığı imamlardan da Hanefî mezhebinin usul ve adabını öğrenmişlerdir.

Anadolu'da yaşayan Türkmenlerde din, esas olarak İslam'dır ve bu anlayış içerisinde, Hanefî Sünnilik ile Alevilik olmak üzere iki ana mezhep görülür. Mezhepler tarihi ile ilgili olarak çalışan Ethem Ruhi Fığlalı, Alevilik için *"Türkmen Sünniliği,"* tabirini kullanır.[390] Reyhanlı Türkmenleri içerisinde yer alan Bahadırlar Sünni'dir ve

---

[385] Yusuf Halaçoğlu (1991), age., s. 19.
[386] Orhonlu (1987), Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 22.
[387] Hüseyin Bahadır el yazması.
[388] Kemha: Salmalı ipekten gömlek.
[389] Efe, Aydın, age, s.137.
[390] Ethem Ruhi Fığlalı. (1996), Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, İstanbul: Selçuk Yayınları, s. 387.

Hanefî mezhebine mensupturlar. Hüseyin Bahadır el yazmasında ise Reyhanlı Türkmen aşireti ile ilgili olarak, Osmanlı Devleti tarafından Şeyhlerin gönderildiği ve sinsileştirilmeye çalışıldığı söylenmektedir:[391] *" (Türkmenler) Aynı zamanda âlimlere de hürmet ederler idi. 84 bin ev, İskân Türklerini Sünnileştirmek için Barak Türkmenlerini Sünniliğe alıştırmak için Şeyh Abdurrahman'ı Erzincan'a müdür yaptılar. Bazıları Sünnileştiler ve hatta bugüne kadar Şeyh Abdurrahman'ın Erzincan kısmında oturdular."*[392]

Dinî inançlarda varlıklar arasında kutsal olan ve olmayan (haram ve helal) diye ayrım yapılmıştır.[393] X. yüzyıl başlarında Oğuzlar, Uygurlar müstesna olmak üzere, diğer Türk elleri gibi kendi kavmi inançlarını devam ettiriyorlardı.[394] Tek Tanrı inancı hâkimdi. Aynı zamanda da ulu ve bilge kişilere saygılarını eksik etmemişlerdir. Bu şahsiyetlerden biri de Korkut Ata'dır. Ölülerini de önceleri atalarından öğrendikleri gibi, elbiseleri, silahları ve şahsi eşyalarıyla gömüyorlardı.[395] Gömme işi bittikten sonra da Bamsı Beyrek Hikâyesinde de olduğu gibi atları kesilerek yeniyordu. Türkmenler İran'da Müslümanlık ile tanıştıktan sonra bu uygulamaların birçoğu ortadan kalkmış ve yerini İslamiyet dininin getirdiği pratiklere bırakmıştır.

4.5.9. Vatan Sevgisi

Mukaddem Ali destanında amcası, *"Bizler Osmanlı'nın her seferinde gençlerimizi savaşa gönderdik ve vatana borcumuzu ödedik"* demektedir. Bu borç, her zaman ödenmesi gereken bir borçtur. Bu ailenin, son yüzyıllarda yapılan Kurtuluş Savaşı ve daha sonraki terör örgütü ile mücadelede canını rahatlıkla feda etmiş genç evlatları vardır. Türk'ün her savaşında mutlaka bu aşiretin en az bir genci şehittir (K. 414). Bu nedenle Bahadırlarda askerliğini yapmayan er, yarım insan olarak bilinir ve evlenmesi uygun görülmez (K.149). Günümüzde *"vatanı korumak bir borçtur"* cümlesi, konu açılınca kullanılmaktadır. Bu cümlenin Cumhuriyet dönemine ait olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle çok yenidir. Aslında Türk tarihine bakılırsa *"vatanı koruma"* diye bir kavram olmamalıdır. Çünkü fethetme, fütuhat düşüncesi olan bir toplumda koruma değil, zapt etme ve arkasından hükmetme fikri hâkimdir. Sefere gitmek ve dünyaya hâkim olmanın gerekliliği altında yatan gerçek de ideolojik ve dinîdir. O zamanki dünyaya hâkim olmamızın altında yatan gerçek, *"Gök Tanrı'ya ödememiz gereken bir borç"* olarak bilinmelidir. Bunun en güzel örneğini de Oğuz Kağan destanında görürüz. Bütün ömrünü seferlerle geçiren Oğuz Kağan, *"Borcumu Gök Tanrı'ya ödedim."* demektedir. Bilge Kağan *"Aşağıda yağız yer, yukarıda mavi gök yaratıldığında atam İstemi Kağan Gök Tanrı'nın töresini tutuversin diye yaratılmış."* demektedir. Buradan anlaşıldığı gibi *"töre ve vatan"* Türkler için vazgeçilmez, kutsal kavramlardır. Bu bütün Türk topluluğunun dünya görüşüdür.

4.6. İKTİSADİ HAYAT ve TOPRAK İDARESİ

4.6.1. Hayvancılık ve At Kültürü

Türk kültür tarihinde rengeyiğinin evcilleştirilmesi, bizim atla olan maceramızın çıraklık dönemidir. At, Türk kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Kaşgarlı Mahmut'un ölümsüz eserini değerlendirmeden Türklerde at kültürünü, tarihini fonksiyonunu ve yapısını anlatmamak eksikliktir. Bu ölümsüz eserde *"kuş kanatın, er atın"* tabiri[396] kullanılmıştır. Atın gerekliliği, Türklerin içinde yer aldıkları ilk kültür ve medeni-

[391] Hüseyin Bahadır El Yazması, s. 62.
[392] age., s. 62.
[393] İbrahim Kafesoğlu. (1980), Eski Türk Dini, Kültür Bakanlığı Yayınları: 367, Ankara, s. 7.
[394] Faruk Sümer. (1999), age., s. 73.
[395] age., s. 74.
[396] Divanu Lügati't Türk. (1985), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt I, s. 34.

yet dairesinde ıduk[397] (kutsal) olan at, bu yapısını İslamî dönemde de devam ettirmiştir. Hüseyin Bahadır el yazmasında at cinsleri ile ilgili olarak şunlar söylenmektedir: *"Ömer Bey, Zehra Hanımın gönlünü aldıktan sonra Zehrahan bu sözleri kabul etti. Süt beyaz seklavi (cins at), cedran atının, gümüş zahmalı sırma nakışlı atının eğerini vurdular. Gümüş takılı sedef taşlı, domuz dişli, çok süslü yuları, atın başına taktılar. Atın başını çektiler. Kullar, halayıklar koltuklarına geçtiler ve atın üzerine bindirdiler. Aynı zamanda Ömer Bey aşirete göç emrini verdi ve garba doğru yürüdüler. Geriden gelen aşiretler Erzurum yaylasına indiler."* Görüldüğü gibi at kültürü, son 50 yıla kadar devam etmiştir. Atların yetiştirilmesi ve bakımı önceleri çiftlik veya köylerde yapılmaktayken çok katlı binalara yerleştikten sonraları, bu kültür yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştur.

Bahadırlar'da yerleşik hayata geçildikten sonra da çiftliklerde veya köylerde, küçükbaş hayvanlardan koyun yetiştirme kültürü devam etmiştir. Aynı düşünceyi Kazaklarda da görmekteyiz. Kazak atasözünde *"hayvanı kesersen bir günlük, sütünü sağıp içersen bin günlük"* denilmektedir. Bu hayvanın önemi büyüktür. Hatta bu hayvanlar, son yıllara kadar devlete lojistik destek olarak da verilmektedir. İskân sırasında ailenin başında Şıhlı Süleyman bulunduğu zamanlar, yaptığı yardım şöyle anlatılmaktadır: *"Şıhlı Süleyman'ın çok hayvanı vardı. Değirmenkaşı denilen yerdeki evini askerlere karargâh olarak kullandırırdı. O sıralarda İskenderun'da ikamet eden Derviş Paşa'ya bağlılığını göstermek için, fırkaya 50 baş hayvan yardımda bulunur. 1864 ve daha önceki yıllarda hayvanların fazlalığı, aileler için çok büyük önem taşımaktaydı. Ailelerin zenginlikleri sahip oldukları otlaklar ve bu otlaklarda bulunan hayvanlarla ölçülürdü."* İnsanlar bile birbirine selam verirken *"Hayvanlarınız nasıl, köydeki çocuklar nasıl? İyiler mi?"* diye sorarlardı (K. 337). Aynı soru kültürünü günümüzde hayvancılıkla geçinen Kazaklar'da da görmekteyiz. *"Kazak halkı bugüne kadar hal, hatırlar sordukları zaman 'mal-can, bala-şaka amanba?' (hayvanlarınız, evdeki çocuklarınız nasıl?)* diyerek selamlaşır.*"*[398]

Son yirmi yıla kadar misafir odalarının duvarlarında kilime işlenmiş geyik resmi, birçok Bahadır ailesinin evini süslerken şimdi sadece köylerde yaşayanlarda görmekteyiz (K. 395). Bu geyik motiflerini görüp de Orta Asya ve Sibirya'daki Hun ve Göktürk devrinin *"hayvan üslubu"* eserlerini hatırlamamak imkânsızdır.[399]

4.6.2. Zirai Hayat

Bahadırlar 20. yüzyılın başlarında yerleşik hayata tam olarak geçmelerinden bugüne kadar sadece ziraatla uğraşmaktadır. Bunların ekmiş oldukları pamuk, buğday ve kısmen de olsa soğan, ekimleri devam etmektedir. Her ne kadar eskisi gibi arazileri olmasa da büyük çoğunluğu ziraat alanında çalışmaktadır. Ziraata çok uzak değildirler. Yapmış olduğu üretimlerde başarılı olmuştur, diyebiliriz.

4.6.3.Vergiler ve Üretim

Büyük Reyhanlı aşiretinin en fazla beslediği hayvan koyun olduğun daha önce izah etmiştik. Daha sonra at ve çok az da deve beslemişlerdir. Besledikleri koyunlara göre vergiler (ağnam) oluşturulmaktadır. 1700 yıllarında erkeklerin de vergi mükellefiyeti vardı. Bu da malvarlıklarına göre değerlenirdi. Belli bir sayıda koyunu olan evliler *"hane"* adı altında vergi verilerdi. Haneler besledikleri her iki koyun için 1 akçe, her manda (camus) için de 6 akçe vergi verilerdi. Koyunu olmayan veya çok az olan evli kişiler de *"bennak"* adı verilen vergilerini öderlerdi. Bunlar, bennak vergisi olarak 12

[397] Ali Abbas. Çınar. (1996), Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler, Muğla Üniversitesi Matbaası, s. 203.
[398] Dosmuhammet Kişibekov-Timur Kişitekov, *"Kazak geleneğinde Göçebelik İzleri"*, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 289.
[399] Bahaeddin Ögel (1997), age., s. 307.

akçe öderlerdi ki buna *"bennak resmi"* adı verilirdi. Bekâr olup da koyunu olmayanlar da *"mücerret"* statüsünde idi. Bunlardan da sadece 6 akçe *"mücerret resmi"* adı verilen vergi alınırdı. Bunlar yılda sadece bir defaya mahsus olmak üzere alınırdı.[400] Her iki sayım defteri de Yeniil'de yaşayan iki ayrı Reyhanlı aşiretinin varlığını vurguluyor. Bunlardan ilki *"Yaban eri"* cemaati; diğeri ise *"Hatalar"* diye de anılırlardı. 262'de mevcutları 26 neferdi. Karaçayır yurdunda yaylağa çıkarlardı. Yaylağa çıkarken vakfa hane başına 33 akçe resim öderlerdi. Bu yurdu *"Uranlar"* veya *"Uzanlar"* aşiretiyle paylaşırlardı. Reyhanlı aşiretinin vergileri Haremeyn evkafına gidiyordu. Müslümanlarca kutsal sayılan Mekke ve Medine şehirlerine giden vergiler. Reyhanlı aşiretinden toplanan vergiler, buraya yatırılmaktadır. Burada Haremeyn'den kısaca bahsetmek gerekir. Kâbe'nin bulunduğu, vahyin indiği, Hz. Peygamberin yaşadığı, tevhit inancını yerleştirmek için mücadele ettiği ve nihayet fani hayattan göç edip defnedildiği kutsal bir yer olarak Haremeyn, bir vücuda benzeyen İslam dünyasının kalbi durumundadır.[401] Osmanlılar zamanında Haremeyn ile ilgili vakıflar kurularak gelirleriyle Haremeyn'e hizmet götürüldüğü gibi, her yıl hac mevsiminde düzenlenen *"Surre Alayları"*yla, devlet adamlarının ihsanları ve halkın hediyeleri de Haremeyn'e gönderildi. Bu ihsan ve hediyelerle, Haremeyn'deki eserler tamir edilip, ihtiyaç sahiplerinin eksikleri giderilirdi. Ayrıca Mekke ve Medine'de vazife yapan ilmiye sınıfı mensuplarına veya diğer devlet vazifelilerine, başka yerlerde çalışanlara göre, daha yüksek derece veya pâyeler verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Suudoğullarının idaresine geçen Haremeyn'de, çevre düzenlemesi ve genişletme bahanesiyle yapılan çalışmalar sırasında, pek çok Osmanlı eseri yıkılmıştır. İngilizler'in geleneksel İslâm ve Osmanlı düşmanlığı sebebiyle yaptıkları telkinler neticesinde, asırlar boyunca Haremeyn'de meydana getirilen Osmanlı eserleri tahrip edilerek yok edildiğinden, bunlardan günümüze pek azı kalmıştır.

Reyhanlı aşiretinin Selâtin Evkafı; Haremeyn Evkafı ve Sultanların yaptıkları vakıflar, Sarayın Harem kısmının oluşturduğu Darü's-saade Ağalarının yüksek denetimi altındadır. Personellerinin seçilmesi onların onayından geçer. Evkafın hesapları onun isteği üzerine tutulur ve kontrol edilir. Üsküdar'daki Atik Valide Sultan Camii bir *"Hanım Sultan Vakfı"* olması nedeniyle Darü's-saade Ağası'nın nezareti altındadır. Belgede aşiretin vakfa önemli bir meblağ sağladığını göstermektedir. Aşiretin ödediği meblağı da şöyle hesaplayabiliriz: 3,5 gramlık Osmanlı altını 3,9 guruş ettiğine bakılırsa, 6300 guruş da 1625 altın eder. Ödenilen yaylak resmi de 836 akçeyi buluyordu. Reyhanlı aşireti, Kuzu resmi olarak da ayrıca 13 sikke filori[402] ödemekteydi. Bu bakımdan Darü's-saade Ağası'nın bu meblağı gözden çıkarması beklenmediğinden, Reyhanlı aşiretinin Rakka'da iskâniye geliri, Rakka eyaletine gideceğinden, bu açığın karşılanması gerekiyordu. Resmî belgede ortaya çıkacak bu kaybın, aşiret iskân halinde iken, karşılanmaya çalışıldığı aşikârdır.

4.6.4. Yayla ve Kışlık (Yaylak/Kışlak) Yerleri

Cevdet Türkay,[403] arşiv belgelerine dayanarak Reyhanlı aşiretinin göç yollarını şu ifadelerle anlatmaktadır: *"Reyhanlı aşireti, Oğuzlar'ın Bozok koluna bağlı Bayat boyundandırlar. İnhanı Burnu'ndan başlayarak, Nehr-ül Kebir Mecrası'nı, Bayer Dağları'nı, kısmen Asi Nehri'ni, Cebel-i Âlâ ve Cebeli Sem'an'ı takiben, Halep'in otuz kilometre kuzeyinde Kilis'in Türkmen Nahiyesi'nde, Çoban Bey-Cereblas hattı güneyindeki İlbeyli ve Türkmen Nahiyeleri'ni de içine alan geniş bir saha, aşiretin yerleşim*

[400] Enver Çakar. (2002a), age., s. 414.
[401] Ziya Kazıcı. (1996), İslam Kültür ve Medeniyeti, İstanbul: Timaş Yayınları, s. 179.
[402] Flori, aslında Floransa veya florin denen zambaklı altın parasıydı. Sonra İslam dünyasında *"Dinar"* gibi salt altın para anlamına da gelir bir deyim olduğundan Osmanlı altınları için dahi kullanıldı.
[403] Cevdet Türkay. (2001), age., s. 541.

alanıdır. Konargöçer hayatı süren aşiret, kışın Halep yakınlarındaki Karamurat Hanı'nda konaklayıp yazın da Kargılık ve Çobanoğlu Dağları semtlerinde yaylağa çıkardı," ifadesinde anlatmıştır.

Yusuf Halaçoğlu da belgeler ışığında, iskân siyasetini şöyle anlatmaktadır:[404] *"Halep'e tabi Amik Ovası'nda kışlayan Kilis ve Azaz[405] taraflarında yaylayan, 3000 civarında haneye sahip Reyhanlı aşireti, şekavet hareketlerinde bulunduğu gibi, yaylaklarına giderken, Maraş Beylerbeyi İbrahim Paşa ile muhabereye girişerek onu mağlup etmişlerdi. Bu çeşit şekavetlerin önüne geçilmesi ve geniş bir alana sahip Amik Ovası'na yerleştirilmeleri için teşebbüse geçilmiştir. Aşireti yerleştirmeye zorlamak için de her taraftan kuşatılarak baskı altında tutulmaları kararlaştırılmıştır. Bu baskıların sonunda, 1780 yılında Amik Ovası'na yerleşmek için müracaatta bulundukları görülmektedir. Bunun üzerine de mezkûr aşiret, ziraat ve evler yapmak şartıyla yerleştirilmiştir."*

1756 yılı uygulamasıyla ilgili belge, Reyhanlı aşiretinin Yenil Voyvodalığının bağlı bulunduğu Üsküdar Atıyk Valide Sultan'ın Camii evkafı ile Halep Türkman hası, reayası olduğunu göstermektedir.

Faruk Sümer ise Reyhanlı aşiretinin yayla yeri hakkında şu bilgileri vermektedir:[406] *"Reyhanlı aşiretinin yayla yeri Sivas'ın güneyindeki Mancıllık ve Gürün arasındaki geniş plato özelliği olan Uzunyayla'dır. Mali bakımdan III: Murat'ın annesi, Nur-Banu'nun Üsküdar'da yaptırdığı camiinin evkafına bağlanmıştır."*

Yeniil Sivas'a bağlı bir nahiyedir. Üsküdar'da bir hanım sultan adına 16. yüzyılın tam ortasında bir camii yapılırken nahiye kadısına emir gönderilerek nahiyeyi Sivas'tan ifraz ve sınırlarını belirlemek emri verilmiştir. Bu sınırlar içinde kalan köyleri, mezraları ve yurtlarla birlikte aşiretleri saymak için, il yazmanı[407] atanıp eline sayım emri verilirken hüccet aranıp bulunmayınca H. 957 Cümadelahir[408] sonlarında (1548 yılının 28 Temmuz-6 Ağustos tarihinde) yeniden sınırlar belirlendi [409] İfraz işlemi H. 957 Rebiülahır ortaları (1548 Mayısın 19-28'i) gerçekleşti.[410] Yeniil'in idari teşkilatı 1275 (1858-1859) yılına kadar sürmüştür.[411] Yeniil, günümüzde Deli İlyas adı ile anılmaktadır. Sivas'ın Altınyayla ilçesine bağlı bir kasabadır. Yazları sıcak ve kurak kışları ise soğuk ve yağışlı geçer. Kışlık olarak kullanılan tek yer Amik Ovası'dır. Bugün Reyhanlı adı verilen ilçenin etrafında bulunan köyler kışlak yerleridir. İskândan sonra bu yerlerde daha uzun bir süre kalmışlardır.

---

[404] Yusuf Halaçoğlu. (1991), age., s. 56.
[405] Azaz: 1517'de Arap vilayetine bağlı iken1865 yılında ise Suriye vilayetine bağlanmış bir nahiyedir.
[406] Faruk,Sümer, age., s. 196.
[407] Muharrir: Yazman, yazıcı.
[408] Cümadelahir: 6. Ay, Haziran.
[409] Halil Sahillioğlu. (1995), *"Reyhanlı aşiretini Amik'te İskânı"* s.17. (Sahillioğlu bu makalesine Başbakanlık Osmanlı Arşivi, tapu no: 262 Yeniil sayım defteri s.67. ve 68. sayfalardan yararlanmıştır.)
[410] age., s. 17.
[411] Faruk Sümer. (1999), age., s. 197.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI[412]

5.1.ANLATMALIK TÜRLER

5.1.1. DESTAN

Destanlar, millî eserlerdir. Bir toplumun başından geçen bir olayın bir kahraman etrafında toplanması epik destanları oluşturur. Destanın başlıca özelliği, uzun soluklu olmasıdır. Ulusların yazı öncesi çağlarında oluşmuş ve gelişmiştir.

Mukaddem Ali destanı, 1970'li yıllarından günümüze kadar, aile büyüklerimiz tarafından anlatılmaktadır. Epizotlarını derlediğim kişilerden Sırrı Bahadır, Ahmet Bahadır, Rıfat Bahadır ve İstiklal Bahadır rahmetli olmuşlardır. Bu destanı hafızasında en iyi şekilde barındıran Diş doktoru Kemal Bahadır'dan dan dinledikten sonra orijinal haliyle yazıya aktarmış olduk. Aile büyüklerine Hak'tan rahmet dilerken destanı anlatan Kemal Bahadır amcama teşekkür ediyorum.

MUKADDEM ALİ DESTANI

Meclis kurulmuş, Halep Türkmenlerinden olan Bahadırlar'ın büyükleri çadırda sohbet ediyorlardı. Çadır dışında da çocuklar tahtaları kılıç gibi kullanarak birbiriyle oynuyorlardı. Çadırda bir tek ailenin en büyüğü Abdullah Bey yoktu. Herkes birbirine *"Nerede Bey?"* diye söylenmeye başladılar. Dışarı çıktıklarında Abdullah Bey'i tek başına ve çok üzgün bir şekilde çocukları seyrediyordu. Üzgün üzgün oturan Beylerinin bu hali, aşiretin ileri gelenlerinin gözünden kaçmadı. Ona *"Seni üzen nedir Bey'im?"*, dediklerinde Abdullah Bey, yaslı bir şekilde *"Derdim vardır aşiret. Bakın şu ovaya, binlerce kuyruğu düğümlü yağız kısraklarımız var, nallarının altına adımı kazıyıp üzerlerine atladığımda, önümde kâinat dize gelir. Ama şimdi kocadım artık. Arkama baktığımda kimseyi göremiyom."* dedi. Anladılar ki Abdullah Bey'in derdi çocuk. Abdullah'ın üzüntüsünü duyan aşiretin en yaşlısı Abdullah'ın yanına sokuldu *"Oğlum üzülme, duanı da esirgeme."* deyip sırtını sıvazladı.

Abdullah kırk gün, gece gündüz Allah'a dua etti. Hiç yılmadı, vazgeçmedi. Bir gece çadırında uyurken susadığını hissetti ve kalktı. *"Çadırdan çıkayım da bir nefes alayım."* dedi. Gece geç saat olduğu için çadırlar sessizdi. Yanındaki kurnaya gidip yaklaştı ve suyunu içmeden önce de Gökyüzüne baktı. Hava, bulutluydu; yıldız yoktu. Bir daha baktığında sadece bir yıldız gözüktü. Bu yıldız çok büyüktü. Kendi kendine *"Hayırdır inşallah"* dediğinde sağına baktı. Beyaz giyili, nur yüzlü, ak saçlı tertemiz bir ihtiyar Abdullah'a bakıyor ve ona yanına gelmesi için işmar ediyordu. Abdullah önce korktu. *"Kim bu ihtiyar, nereden, nasıl geldi acep?"* dedikten sonra cesaretini toplayıp sormak için aksakallı ihtiyara doğru yürüdü. Aksakallı, Abdullah'ı eli ile kaldırdığı gibi atın terkisine attı ve hızla ovadan uzaklaştı. Çok kısa bir zaman sonra bir göl kenarına geldiler. Bu gölü Abdullah Bey hiç görmemişti. Ovada böyle bir göl yoktu, kimse bilmiyordu. Aksakallı *"Bu gölün suyundan iç ve önce Allah'a, sonra Peygamber'e ve Ali'ye dua et, sonra da atına bin. Bu at seni obana götürür."* dedi ve kayboldu. Abdullah Bey bu ihtiyar adamın dediğini yaptı. Gölün kenarında abdest aldı dua etti. İçtiği su yüreğini yakmıştı. Çok acıydı. Sabaha kadar gölün kenarında oturdu. Şaşkındı. Sabaha karşı atına bindi ve kısa bir zaman sonra çadırına geldi. Gördüklerini ve özellikle de içtiği suyu kimseye söylemedi.

[412] Derlenen sözlü edebiyat türleri, dinlendiği gibi, değiştirilmeden yazıya aktarılmıştır.

Aradan aylar sonra karısı Zebo'nun gebe kaldığını öğrenince yanına gitti ve ona *"Asil Beydillioğlu Mehmet Bey'in asil kızı Zebo, güzel Zebo*[413]*, kıymetlim Zebo, biliyordum bana güzel bir çocuk vereceğini. Yılmadım bekledim. Dölüm*[414] *olursa Ali, kızım olursa da Fatma ismini koyacağım."* diyerek adak adadı.

Doğum zamanı geldiğinde bütün aşiret pür dikkat beklerken birden hava karardı ve yağmur sicim gibi akmaya başladı. Doğumdan sonra da yağmur birden kesildi ve ortalık toprak kokmaya başladı. Yağmur durduğu zaman, Abdullah'a bir oğlu olduğu müjdelendi. İlk müjdeleyen aşiretin aşçısı Haççа kadına besili bir koç hediye ettiler. Ebe kadın, doğan bu çocuğun gözüne *"güzel olsun"* diye, sürme çekti.

Abdullah çocuğunu kucağına alıp ezan okudu ve adını da kulağına adak ettiği gibi, Ali olarak fısıldadı.

Ali daha sekiz yaşlarında iken ata binmeyi öğrendi. Cirit oyunlarında yaşıtlarından iyiydi. Aynı yaştaki çocuklardan daha farklı bakıyordu. Kılıç oyunlarında herkese karşı koyacak kadar güçlüydü. On beş yaşına geldiğinde boyu da aşiretin en uzunu, bilekleri kocaman, karakaşlı ve kara gözlü yağız bir delikanlı olmuştu.

Derileri satıp ve aşiretin ihtiyaçlarını almak için karşı köylerde kurulan Pazar yerlerinde de tek başına gidip alışverişini yapar ve dönerdi.

Bir gün yine tek başına alışverişten dönerken karşısına yüzü kapalı üç haramî çıktı. Ali'den yükünü istediler. Ali de *"Hele bir yaklaşın yüzünüzü göreyim."* dedi. Haramîler yaklaşınca Osmanlı sillesiyle orada bulunan üçünü de anında yere serdi. Sonra da ayaklarından ağaca astı, hıcıl[415] etti. Haramîler Ali'nin çevikliğini, mertliğini görünce meraklandılar. Ali'ye*: "Oralı mısın buralı mısın, sen bizi bağışlar mısın? Adını söyle bey yiğit, bu elin paşası*[416] *mısın?"* deyince, Ali de *"Benim adım Ali'dir, babamınki Abdullah, aşiretim Bahadır, sizi affetsin Allah. Bre kavat oğlu kavatlar, yükünüzü bırakıp terk ederseniz hemen sizin canınızı bağışlarım, amma bir daha görmeyeceğim."* dedikten sonra haramilerin başka yerden çaldığı ne varsa atlarıyla beraber aldı. Haramîler o kadar çok şey çalmışlardı ki, aşirete dağıt dağıt bitmiyordu. Esbaplar, deriler, gümüş sikkeler mi dersin, aklına ne geliyorsa hepsi var.

Ova yeni dönmüş yayladan, artık etlik zamanı, dönemin Osmanlı padişahı, Bağdat üzerine sefer düzenleneceğini ferman buyurdu. Bunun üzerine Anadolu'da bulunan bütün Türkmenlere haber gönderdi. Osmanlı askerleri sefere çıktıklarında etraftaki aşiretler de yavaş yavaş orduya katılmaya başladılar. Bu gruba Bahadır cemaatinden de büyük bir topluluk dâhil oldu. Bu topluluk içinde, Ali ve akrabaları da vardı.

Savaş zamanı ordular düşmanın üzerine gidince padişah savaş alanına baktı ki, devamlı olarak, biri diğerlerinin önünde savaşıyor. Kendini hep öne atıp öyle bir savaşıyormuş ki kılıcını her kaldırıp indiğinde bir düşman öldürüyordu.

Savaşı izleyen padişah, etrafındaki bir Paşa'ya *"Bu güzel kılıç kullanan, düşmana aman vermeyen yiğit, hep önlerde savaşmaktadır. Atı da kendisi gibi güzelmiş. Bana bu güzel delikanlının kim olduğunu öğrenin gelin."* dedi. Paşalar da öğrendikten sonra padişahın huzuruna gelip *"O önde savaşan Bahadır cemaatindendir. Adı da Ali'dir."* dediler.

Savaş zaferle sonuçlandıktan sonra padişah, Ali'yi yanına çağdı. Kan revan içinde olan Ali'nin sırtında büyük bir kılıç yarası vardı. Zor yürüyordu. Padişahın huzuruna gelince, daha üç adım attı; fazla dayanamadı ve yere düşüp bayıldı. Padişah bu durumu görünce, bağırarak *"Hemen tabipleri çağırın."* dedi.

---

[413] Zebo: Güzel kadın anlamındadır.
[414] Döl, erkek evlat anlamında kullanılmıştır.
[415] hıcıl: rezil
[416] Burada kullanılan *"paşa"* kelimesi; yiğit, mert ve asil anlamında kullanılmıştır.

Savaş alanında bulunan tabip başı ve yardımcıları hemen Paşa'nın huzuruna geldiler. Padişah da, *"Bu yiğidi ya iyileştirirsiniz ya da ölürsünüz."* dedikten sonra tabipler Ali'ye bir baktılar bir daha bakamadılar. Tabipler, *" Efendim bu yiğit, şu anda çok kötü bir yara almış ama sağlam bir yapısı var. Allah'ın izniyle iyileştireceğiz."* dediler. Bu arada Ali devamlı sayıklıyormuş. *"Nerde Mustafa, nerde Ömer, nerde Selahaddin nerde kılıncım?"* Bu saydıkları isimler amcalarının çocuklarıymış ama ikisi de şehadete varmışlardı.

Ali'nin yaraları kısa zamanda iyileşti. Buna ilk önce sevinenler de tabipler oldu. Yoksa kelleleri gidiyordu. Ali sayıkladığı isimleri tekrar sorunca, Mustafa ve Selahaddin'in şehadete erdiğini Bağdat'ta bir mezarlık yapıldığını ve oraya gömdüklerini; sadece Ömer'in yaşadığını, onu da üç gün evvel Irtah'a gönderdiklerini, söylediler. Ali buna çok üzüldü ve *"Bağdat girdi kanıma, vurdular sol yanıma, kıydı iki canıma, Selahaddin Mustafa."* dedi. Bunları söyledikten sonra Ali'yi padişahın huzuruna çıkardılar. Padişah memnun, Ali ise üzgündü. Padişah, *"Sen ki savaşta devamlı en önde olan ve düşmana aman vermeyen yiğit bir delikanlısın. Aşiretinin ölen delikanlılarına ben de üzüldüm. Onlar kalleşçe öldürüldüler. Seni İstanbul'da iyi makamlara getirerek ödüllendirmek istiyorum."* dedi. Bunun üzerine Ali, *"Kendi obasına gitmek istediğini ve babasının yaşlı olduğunu, aşiretinin başına geçmek istediğini ve devletine de devamlı sadık kalacağını"* söyledi. Padişah da *"Benden bir dilek iste de yapayım. İstersen sana İstanbul'da çok geniş araziler vereyim. Aşiretini de al yerleş. Sen de benim yanımda olursun."* dedi. Ali de *"Padişahım bizler Horasan'dan, Rey şehrinden gelen Oğuz boyunun Halep Türkmen Bayatı denilen bahadırlarıyız. Osmanlı'nın bütün savaşlarında aşiretim sizle birlikte savaştı. Size destek oldu. Nice koç yiğitlerimiz öldü. Bizler Serhatlarda yaşamaya alıştık. Türkmen-i Halep olarak kalmak dileriz. Hayvanlarımızı yazlak yerde otlatmak için geniş alanlar dileriz."* dedikten sonra padişah da Ali'yi haklı bularak *"Sen ki önde savaştın, yılmadın, yorulmadın, adın bundan dolayı Mukaddem Ali olsun. Bu kahramanlığını Sultanınıza da anlatacağım. Aşiretin Düvel-i Muazzama'ya akçe ödemeyecek. Bu arada Hicaz yolunu muhafaza edecek ve haramilerden koruyacaksınız."* dedi ve Mukaddem Ali'ye *"Amik Ovası'nda hep kalacaklarına ve vergi vermeyeceklerine dair bir belge"* verdi. Ali'ye yüklü bir miktarda erzak ve en iyi Arap atlarını vererek göndermek istedi ama Ali, istemedi. Çünkü alacağını almıştı. Artık Mukaddem Ali olarak bilinecekti. Hiçbir hediyeyi kabul etmedi. *"Savaşın hediyesi olmaz Paşam."* dedi ve babasının verdiği at ile geri döndü.

Aşiretinin yanına gelen Ali, babası Abdullah Bey'in ölüm haberini aldı. Çok üzüldü. Aşiretin en yaşlısı Uzun Memet Ağa, *"Tıfıllara aş, aşirete baş gerek. Getirin buraya Ali'yi"* diyerek Mukaddem'i işaret etti. Ailenin ileri gelenleri bir araya geldi ve Mukaddem Ali'yi teselli ettiler. *"Allah rahmet eylesin Abdullah Bey yaşlıydı, lakin aşirete baş gerek"* dediler. Yaşlılar da *"Sen ki mertsin yiğitsin beratlısın, aşiretin başına layıksın."* dediler.

Neyse ney, oysa o. Biz sözü uzatmayalım Mukaddem Ali, Bahadır aşiretinin başına getirildi. Mukaddem Ali, uzun bir süre vergi ödemeden ve aşiretini kimseyle kavga ettirmeden genişletti.

Yaz geldiği zamanlar karlı dağlar, mor sümbüllü çiçeklerin açtığı yaylaklar aşiretin otlağı oldu. Uzunyayla, Binboğa ve Yeniil her yaz bu aşiretin sesini dinledi, kışın da Reyhanlı aşiretinin izini.

Yine yaz geldi ve aşiretin ilk kolu olan Reyhanlı aşireti yola koyuldu. Yolda haramîler çok olduğu zaman, bazı yıllar, başka aşiretler ile birlikte yola çıkıyorlardı. Böylece yolda daha kalabalık oluyorlardı. Aşiret uzun yolculuktan sonra Sivas'a gelip yükünü indirmek istedi amma bir baktılar ki yaylalarında başkaları oturmuş. Aşiretin

öncülerinden Deli Salman, bu yeni oturanların[417] yanına gitti ve kendilerine benzemediklerini anladı. Yani bunlar Türkmen elinden değildi. Orada oturanlara, *"Buralar bizim yazlağımız, derhal çıkın."* dedi. Dedi ama onların hiç çıkmaya niyeti yoktu. Deli Salman, Mukaddem Ali'nin gerideki kervanda olanlarla ilgilendiği için, geç kalacağını biliyordu. Onları beklemeden savaşa tutuştu ve karşı taraftan üç kişiyi öldürdü. Karşı taraf da hemen toplanıp Deli Salman'ı orada öldürdüler. Bu olayı geriden gelen Mukaddem Ali'ye haber verdiler. Mukaddem *"Kim bunlar, neyin nesi, kimin fesi?"* dedi. Atına hız verdi ve yaylaya yetişti. Yanında hiç kılınç olmadığı halde sekiz tanesini elleriyle boğdu. Diğerleri de öleceklerini anlayınca neyi varsa bırakıp kaçtılar.

Aşiret yükünü yaylak yerine indirdikten kısa bir süre sonra, bir Paşa ile birlikte Osmanlı askerleri yaylayı kuşattı. Bu askerlerin içindeki Paşa, aşiretin bulunduğu yere geldi ve bağırarak *"Bu aşiretin reisi kim?"* dedi. Mukaddem Ali, *"Benim ne istiyorsun?"* deyince Paşa da, *"Seni götüreceğim. Aşiretine de söyle geri dönsünler."* dedi. Osmanlı, aşiretin Irtah'a yerleşmesini ve devamlı burada kalmasını istiyordu. Çünkü orda bulunan diğer Arap aşiretleri, hem yağma hem de isyan ediyordu. Bunlarla en iyi mücadele eden de Reyhanlı aşiretiydi. Bu yüzden yayla yerlerine çıkmasını istemiyordu. Mukaddem Ali de *"Biz buraya hayvanlarımızı otlatmaya geldik ve yüzlerce yıldır gider geliriz. Buralar bizim yaylak yerimiz. Başka yere de gitmeyiz."* dediğinde Paşa, *"Halep sizi bekler siz de buğday ekin, biçin."* dedi. Bu söze Mukaddem Ali çok sinirlendi ve *"Paşa! Paşa! Haddini bil. Sen benim aşiretimin ne yapacağına karar veremezsin."* deyince Paşa da *"Sizin vergilerinizi hane başı 15 akçeden 50 akçeye çıkardım. Kethuda'ya[418] söyleyim bunu deftere kaydetsin."* dedikten sonra Ali de *"Benim aşiretim Osmanlı'ya feda oldu. Her savaşta onlarca yiğidimizi kaybettik. Benim Osmanlı Paşası'nın verdiği beratım vardır. Terk etmeyeceğim buraları."* dedi. Paşa da cevap olarak *"Padişahımız ölmüştür ve yerine büyük oğlu gelmiştir ve herkesten vergi alınması için ferman göndermiştir beratın varsa çıkar görelim."* dediğinde. Mukaddem Ali de *"Aşiretimin çadırları yandığında o da yandı."* dedi.

Paşa *"Hazırlan seni İstanbul'a götüreceğim. Sen Osmanlı'ya asi çıkıyorsun."* dediğinde, Mukaddem Ali, kılıcına sarıldıysa da askerler çok kalabalıktı. Hamle yapmadı. Çünkü aşireti zor durumda kalacaktı. Teslim oldu. Osmanlı askerleri Mukaddem Ali'yi yayla yerinde öldürmek istediler. Oradaki Yeniçeri Ağalarından biri *"Bunu padişahın huzuruna çıkaralım Paşam. Bakalım dedikleri doğru mu? Doğruysa bir İstanbul'da belgesi vardır."* deyince Paşa kabul etti ve Mukaddem Ali'ye dönerek *"Suçlusun, zor çıkarma, bizle İstanbul'a geleceksin. Gelmediğin takdirde aşiretini yok ederim."* dedi. Mukaddem Ali, sesini çıkarmadı ve çaresiz askerlere teslim oldu.

Uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'da padişahın huzuruna çıkardılar. Eski padişah yoktu. O olsaydı derdini anlatırdı, kendisini belki de tanırdı. Aradan 20 yıl geçmişti ve kendisi de 40 yaşlarına gelmişti.

O zamanda yeni padişah olan kişi de avcıymış. Padişah, huzuruna çıkan Mukaddem Ali'ye baktı ve *"İsyan eden aşiret reisi bu mu? "* dedi. Yakalayanlar da yayla yerindeki hadiseleri anlatınca padişah hiddetlenerek Askerlere karşı çıkmayla büyük bir hata yaptığını söyledi ve kafası kesilmek üzere ölüm fermanını verdi. Mukaddem

---

[417] Oturanlar kelimesi, gelip yerleşen, ikamet edenler, anlamında kullanılmıştır.

[418] Kethudalık ve cemaat: Konargöçerlerde, yaygın olan diğer bir sosyal teşekkül tipi ise *"cemaat"*ti. Cemaat olarak adlandırabileceğimiz bu sosyal birim, hemen hemen bütün konargöçerlerin temel yapısını oluşturan kurumlaşmadan biriydi. Birbirleriyle akraba olan ve birbirlerini çok iyi tanıyan 10 ile 80 hane arasında, hatta bazen 100 veya daha fazla haneden meydana gelmiş bir teşekküldü. Bu cemaatlerin içerisinde seçkinleşen biri, o cemaatin lideri olurdu. Bir cemaatin idarecisi olan kimse, o cemaat içerisinde seçkinleşmiş olan bir ailenin reisi idi. Bu kimselere *"Kethüda"* denilmekteydi. İdarî bakımdan bir cemaat, genellikle bir Kethüda tarafından temsil ediliyordu.

Ali de *"Savaşta göstermiş olduğu yararlıklardan dolayı, padişah tarafından Mukaddem adını aldığını ve beratını olduğunu, fakat çadırlarının yandığında beratın da yandığını,"* söyledi. Söyler amma yeni padişah bir kere ferman buyurmuştur. Kim çıkar karşısına.

Mukaddem elleri bağlı olarak idam edilecek yere doğru götürülürken yanındaki Yeniçerilere durumu anlattı. Yeniçeriler Mukaddem'e hak verirler ama emire de karşı gelemezlerdi. Yeniçeri Ağalarından biri insafa gelerek *"Sen bu kadar anlattın ve dinledik. Gördüğümüz kadarıyla yiğit birisin. Biz sana inandık. Seni idam yerine götürürken yolun ilerisinde emekli bir Yeniçeri Ağası'nın evi var. O da senin katıldığın savaşa katıldı. Bir de o savaşta bulunan bir tabip yakın yerde oturur. Evine yaklaştığımızda işaret veririm, hemen kaçarsın o Yeniçeri Ağası'nın evine giresin. Seni tanırsa zaten seni elimizden alır ve padişahın huzuruna tekrar götürüp affettirir."* dediler. Mukaddem, Yeniçeri Ağası'nın evinin önüne geldiğinde kaçma işmarını[419] alarak söylenilen eve doğru kaçtı. Evden içeri girdiğinde Yeniçeri Ağası, aniden içeriye giren Mukaddem'e *"Kimsin oğul?"* dedikten sonra Mukaddem, başından geçen bütün olayları anlattı. Yeniçeri Ağası *"Olanları hatırladım; sen yiğit bir savaşçısın, biliyorum."* dedi. Yeniçeri Ağası durumu tam öğrendikten sonra Mukaddem ile birlikte tabibi aldı ve padişahın huzuruna çıktı. Padişaha *"Savaşta Mukaddem'in yararlılıklarını, Mukaddem adının da Bağdat'ı alan padişah ataları tarafından verildiğini ve berattan dolayı vergiden muaf tutulduğunu"*, anlattı. Bu durumu dinleyen padişah, Mukaddem'i affetti ama öldürdüğü kişiler için Kadı Efendi'yi çağırdı ve bu olayda ne yapılabileceğini sordu. Kadı Efendi de *"Üç yıl zindan yatacak. "* dedi. Padişah da kabul etti ve Mukaddem'e dönerek *"Zindandan çıkınca huzuruma gel."* dedi. Mukaddem üç yıl yatmak için girdi. Biz gelelim aşiretin haline. Aşirete *"Mukaddem Ali idam edildi."* diye bir haber geldi. Bütün aşiret şaşırdı. Karısı Nigar baygınlık geçirdi, bir süre sonra da dayanamayarak öldü. Çocukları her iki olaya da çok üzülürler.

Aşiret bu durumda, Sivas yaylalarında kendi halinde iken iki yıl sonra Osmanlı *"Ya vergileri vereceksiniz ya da burayı terk edeceksiniz."* diyerek aşireti rahatsız etmeye başladı. Aşiretin yaşlıları da askerlere *"Yapmayın zaten atalarımızı Sivas yaylalarından aldınız, Anadolu'nun her tarafına dağıttınız."* dediler.

Mukaddem Ali'nin üç çocuğu, amcalarının oğulları bir araya gelirler derler ki *"Bizler bu memleketin yedi ayrı yerine dağılalım, orada otlaklar bulalım, hayvanlarımızı otlatalım ve soyumuzu devam ettirelim. Aşiretin büyük çoğunluğu, en büyük amcamız Fariz ile Halep, Reyhaniye ve Amuk'a gitsin. Belli bir zaman geçtikten sonra bizden sonra gelen Bahadır nesiller mutlaka bir araya gelecektir yine güçlü olacaktır."* dedikten sonra kuzey güney, batı ve doğu tarafına göçlere başladılar. Böylece Bahadır aşireti dört bir yana dağılmış oldu.

Aşiretin hali böyle iken biz gelelim Mukaddem Ali'ye. Padişah, Mukaddem'e verilen bu cezadan hiç memnun değildir. Aradan iki ay geçtikten sonra Kadı Efendi'yi yanına çağırdı. *"Kadı Efendi, her savaşımızda aşireti ile yanımızda kılıç kuşanan bu kişiye üç sene ceza fazla değil midir?"* dedi. Kadı Efendi de *"Mukaddem Ali Reyhanlı elinin aşiret reisidir. Bahadırlardandır. Halep Türkmeni'dir, Beyatlı'dır. Dolayısıyla bir Oğuz soyudur. Lakin adamları öldürerek ağır bir suç işlemiştir. Eğer zindandan çıkar son bir yılını saray etrafında bir yerde çalışırsa hükmü tamam olur."* cevabını verdi. Bunu duyan padişah, hemen *"Mukaddem Ali zindandan çıksın ve saraydaki askerlerime kılıç kuşanmayı, savaşmayı öğretsin."* dedi. Mukaddem'i zindandan çıkarıp Yeniçeri Ağası'nın emrine verdiler. Kısa bir süre sonra padişah, sarayda dolaşırken Yeniçeri Ağası'na rastlar ve Mukaddem'i sorar. Yeniçeri Ağası da Mukaddem'den

[419] İşmar, el, göz ya da baş ile işaret etmek, anlamında kullanılmıştır.

memnunluğunu padişaha *"Devletlûm bu yiğit, kırk yaşında ama kırk yiğidi bir tokatta devirecek güçtedir. Ayrıca efendiliği de asker ocağında söylenir. Bunu yanımızda tutmanın bir yolu var mıdır?"* dedi. Padişah da *"Biraz daha zaman geçsin."* dedi.

Bir gün Sadrazam, padişahın huzuruna çıktı ve üzgün bir şekilde durdu. Padişah da *"Nedir bu telaşın Paşa'm"* deyince Sadrazam da *"Balkanlarda isyan çıkarmaya çalışanların olduğunu, Türk evlerine saldırıların yapıldığını ve bir an önce önlem alınmazsa büyüyeceğini"* söyledi. Padişah Yeniçeri Ağası'na *"Bu konu ile ilgili bir tabur askerle beraber Mukaddem'i görevlendirin."* dedi. Yeniçeri Ağası da Mukaddem'i çağırıp durumu anlattıktan sonra *"Sana kırk atlı vereyim"* deyince, Mukaddem de *" Sadece iki atlı isterim, onlar bana yolu göstersinler, yeter."* dedi. İstenilen malzemeler verildi ve yola koyuldular.

Mukaddem iki atlı ile yola koyuldu ama içlerinden biri çok sinsiymiş[420]. İsyan edilen yere giderken hep yanlış yolu gösteriyormuş. Gittikleri yerlerde de herkes memnunmuş. Mukaddem, sinsi olanına *"Ulan Kavat! Sen bizi yanlış yere götürüyorsun, buraya gelirken yolu biliyorum, diyordun. Ama şimdi karıştırdığını söylüyorsun. Haydi diğeri eşyalara mukayyet oluyor ve yolu bilmiyor. Peki, şimdi seni asayım mı keseyim mi? Onu söyle"* deyince sinsi hemen doğru yolu gösterip ve *"Ben isyan edilen yerde doğdum. Oraya gitmek istemiyorum"* dedi. Bunun üzerine Mukaddem *"Osmanlı'nın emirlerine karşı gelinmeyeceğini"* söyleyerek orada sinsi olanın kellesini uçurdu. Aradan iki gün geçtikten sonra, sora sora isyan eden yere geldiler. Mukaddem bakar ki bu şehirde Osmanlı bayrağı dalgalanmıyor. Öğrenir ki Vali kaçmış, orada yaşayan Türklerin büyükleri esir. Mukaddem Ali, yanındaki askere *"Hemen İstanbul'a git ve padişaha durumu anlat"* dedi. Kendisi de vakit kaybetmeden orada bulunan Pazar yerinde gitti. Pazar yerinde bezirgânlar satış yapıyordu. Bir bezirgânın yanına gitti ve ona, *"Bu gâvurların başı kimse yanına götürmesi ve tercümanlık yapması karşılığında on altın vereceğini"* söyledi. Bezirgân kaçırır mı hiç. Hemen kabul ederek isyancı başının konağına götürdü.

Konağın önüne geldiklerinde Mukaddem bahçenin demir kapısından bir bakar ki İsyancı başı etrafında yüzlerce askere emir veriyor. Akşam vaktini bekledikten sonra Mukaddem gizlice eve girer girmez isyancı başının boğazına kılıcını dayayıp "*Emir ver esir ettiğin Türkler dışarı çıksın"* dedi. İsyancı başı çok korkak biri olduğu için hemen emir verdi ve Türkler hapisten çıktılar. Kurtulan Türkler, kılıçlarını tekrar kuşandılar ve diğer isyancıları da öldürdükten sonra Osmanlı bayrağını dalgalandırdılar. Mukaddem Ali, kılıç kuşanan Türkleri yanına çağırıp, *"Bu köpeğin elindeki bütün malları meydana yığacaksınız."* dedi. Meydana o kadar çok mal getirdiler ki küçük bir tepe oluştu. Ne isteniyorsa vardı. İpek kumaşlar, altınlar, gümüş işlemeler, hayvan kürkleri… Mukaddem Ali, orada yaşayan halkı çağırdı ve tek tek dağıttı. Halk çok memnun kaldı. Sonra isyancı başını aldı ve padişaha teslim etmek için yola çıktı. Yolda isyancı başı Mukaddem'i ne kadar kandırmaya kalksa da Mukaddem kanmadı. Hatta bir küp altın teklif etti. Yine kandıramadı. İstanbul yakınlarına geldiğinde Mukaddem isyancı başının boynuna bir ip geçirdi ve ahalinin önünden geçerek saraya doğru yürüdü.

Halk artık Mukaddem'i iyi tanıyor ve onun yiğitliğini her yerde anlatıyordu. Padişah isyancı başını getiren Mukaddem'e çok teşekkür etti.

Bir gün Mukaddem, Yeniçeri Ağası'na *"Bu kadar yıldan sonra ben artık İstanbul'u dolaşmak istiyorum."* dedi. İzin verildi. İstanbul'da dolaşırken yaşlı birilerinin kendisine dikkatli baktığını gördü. Yaşlı adama yaklaşıp *"Öyle dikkatli dikkatli ne bakıyorsun?"* deyince, adam da *"Oğul bizim elde bir yiğit vardı, padişah idam ettirdi,*

[420] Sinsi, içten pazarlıklı, her an hainlik yapabilir anlamındadır.

adı da Mukaddem Ali'dir. Seni ona benzettim kusurumu bağışla. Bu yiğit öyle bir yiğit ki aşireti tek başına toplar ve bir kılıç darbesiyle on kişiyi yere yıkar. Amma çok şanssız bir delikanlı idam edildikten sonra karısı dayanamayıp öldü. Çocukları da Urum eline dağıldı. Bir kısmı da Halep, Reyhanlı ve Amuk etrafındadır." dedi. Bunları duyan Ali gözünden iki damla yaş döküp kaderin kötü oyunundan dem vurmaya başlayınca, yaşlı adam *"Ne oldu oğlum, niçin ağlarsın?"* dediğinde, Ali *"O bahtsız kişi benim emmi."* diyerek yaşlı adama sarıldı. Beraber ağlaştılar.

Yaşlı adam, *"Babası Abdullah ile öz amca çocukları olduğunu İstanbul'a da oğlunu aramaya geldiğini ama hiç göremediğini ve ellerinde bir mektup olduğunu"* söyledi. Ali, mektuba bakar ki oğlu sarayda padişahı koruma görevini yapmaktadır, Adı da Muhammet'tir. Yaşlı adamdan ayrılıp saraya gittiğinde koruma görevi yapan Muhammet'i buldu ve *"Babasının İstanbul'da olduğunu söyledikten sonra şimdiye kadar yanına niçin gelmediğini"* sordu. O da *"Kendisini gördüğünü, kılıç sallamasını izlediğini ama idam edildiğini duyduğu için, bu yüzden de cesaret edip gelemediğini"* söyledi. Muhammed'e *"Baban seni merak ediyor hiç mi haber vermezsin?"* dediğinde, *"Osmanlı son dönemlerde hep isyanları bastırma peşinde, ben de seferdeydim"*, cevabını aldı. Ertesi sabah, Yeniçeri Ağası'nın yanına gidip ve Muhammet'e izin aldı.

Kendisini Kazasker olarak görmek istediğini söylese de bir türlü ikna edemedi. Mukaddem'i yanında tutmak istese de Mukaddem *"Ben bir şey istemem, aşiretimin yanına gitmek isterim. Onların bana ihtiyacı var. Ben ovanın, dağların insanıyım yaylaklara çıkmazsam rahat edemem."* dedi. Padişah da en asil atlarından üç, en güzel kısraklardan da beş tanesine çok değerli yük verdi ve Reyhanlı-Halep ile ilgili Hicaz yolunu muhafaza etme ile görevlendirdi. Kâtiplere İstanbul'da çok geniş bir arsanın tapu yazısını Ali Bahadır adına mühürleyerek Mukaddem'e verdikten sonra Reyhanlı'ya doğru gönderdi.

Mukaddem uzun bir yolculuktan sonra artık Reyhanlı'ya, aşiretinin yanına doğru yaklaştı. Uzaktan Reyhanlı aşiretinin çadırlarını gördü ve atını yavaşça aşirete doğru sürdü. Uzaktan atların geldiğini gören aşiret, üzerinde Mukaddem Ali'yi görünce ortalık bayram havasına dönüştü. En büyük oğlu Mehmet karşılayarak atın başını tuttu. Babasının elini öptükten sonra aşiretin durumunu Mukaddem'e anlattı. Dedi ki: *"Sen yokken bile Osmanlı bize yine eziyet verdi. Bizi Uzak yerlere sürmeye kalktı. Vali, padişaha rica etti de bu işten vazgeçildi. Kardeşlerim hepsi dağıldı. Onlardan haber alıyorum. Kimi yakın kimi uzak yere gitti. Hepsi yurt kurmuşlar. Ama senin yaşadığını bilmiyorlar."* Bunun üzerine Mukaddem Ali dedi ki: *"Ben belki de görmem ama biri bu aşireti tekrar toplayacak. Bu aşiret çok güçlü, savaşçı, devletini seven asil bir aşirettir. Eninde sonunda bu aşiretin içinde yer alan Bahadırlar bir araya gelecek, belki ben görmem, belki sen görmen ama bizden sonraki nesiller görecek..."*

Mukaddem Ali'nin gelmesiyle birlikte ovada sulh hâkim oldu. Aşiret, uzun yıllar yaylalara gidiş yaptı. Çok yaşlanmıştı, yorulmuştu. Öldüğünde aşiretin hâkim olduğu Türkmen mezarına gömüldü. Yerine de çocuklarından en büyüğü Mehmet geldi. Mukaddem Ali'nin torunlarından Hasan Bey, aşiretin başında iken İbrahim Paşa devlete asi geliyor. Birçok yeri işgal ettikten sonra da Reyhanlı taraflarına gelmeye çalışıyor. O zaman *"Gâvur padişah"* derlermiş, işte ondan ferman gelmiş. Fermanda Hasan Ağa'ya *"Aşiretinle İbrahim Paşa'nın ordusunun önüne çık. Ben ordumu Gâvur Dağı'nın ötesine geçirinceye kadar onunla harp et ve oyala."* diye yazıyormuş.

Hasan Ağa, bu isteği emir telakki ederek kendi aşiretinden ve etrafta konaklayan konargöçerlerden birlik kurarak şimdiki Reyhanlı ve Kırıkhan yolu üzerinde bulunan ve adı İbrahim Paşa olan köyün orada karşılıyor. İbrahim Paşa'nın ordusu ile harp ediyor. Bu harp, meşhur bir harptir. Bakıyor ki karşı ordu donanımlı ve üzerlerine

kalabalık geliyorlar. Vuruşa vuruşa geri çekiliyor. Bu savaşta aşiret reisi Hasan Bahadır, kardeşini kaybediyor. Aşiret de darma dağın oluyor.

İbrahim Paşa, Hasan Bahadır'a haber gönderiyor ve dedi ki: *"O aşiretin başındakine söyleyin benim karşıma kim çıkarsa ezerim. Benim güçlü ordum var. Beni çok oyaladı. Benim ordumu yolundan alıkoydu. Cesur adammış. Gelsin benimle hareket etsin."* Bu haber gelince Reyhanlı'ya yakın bir yerde bulunan Hasan Bahadır da şu cevabı verdi. *" Ben, padişahıma bağlı bir kimseyim. Yapabiliyorsa beni hemen kurşuna dizsin. Şimdi aşiretimi tekrar toplamam lazım. Savaşa devam edeceğim."* Bu sözü duyan İbrahim Paşa, aşiretin güçlü kalmaması için sağa sola aşireti sürgün etti ve *"Hasan Ağa'ya söyleyin dönüşte onunla mutlaka görüşeceğim"* dedi ve atını Adana taraflarına sürdü.

Osmanlı İbrahim Paşa ile sulh yaptıktan sonra da aşiret yaylaya gidip gelmeye başladı. En son da Maraş yolundan Sivas yaylalarına giderken bu defa başka bir İbrahim Paşa ile savaştı ve onu yendi. Daha sonra da devlet kanun çıkarınca Reyhanlı aşiretin adı olan ilçe kuruldu.

5.1.2. EFSANELER

Eskiden Türkçede menkıbe[421] denilen efsane kelimesine günümüzde söylence karşılığı verilmiştir. TDK sözlüğünde, *"Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence."*[422] olarak tanımlanmaktadır.

Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır. Onun anlattığı şeyler, doğru ve gerçekten olmuş kabul edilir. Yavuzeli ve Reyhanlı ilçesinden derlemiş olduğumuz efsaneler aşağıda verilmiştir.

YENİŞEHİR GÖLÜ EFSANESİ

Vaktiyle Reyhanlı'nın yakınlarında şimdiki adı Yenişehir olan dağların eteğinde güzel bir köy varmış. Köy güzelmiş ama köy halkı da o kadar kötüymüş. Bu köyde kimse kimseye yardım etmezmiş. Yaşayan halk da birbirini sevmezmiş.

Bir gün köye yaşlı, aksakallı bir adam gelmiş. Köyde rastladığı insanlara Allah'ın selamını vermiş ama bu selama hiç karşılık bulamamış. Bir parça ekmek istemek için köyde bulunan insanların kapısın tek tek çalmış. Fakat ya terslenmiş ya da kapılar açılmamış. Sonunda orada bulunan bir caminin kenarında bulunan bir taşın üzerine oturmuş. Hemen yanıbaşında da bir tandırda kadınlar ekmek pişiriyorlarmış. Onlardan da istemiş, fakat yine terslenmiş.

En sonunda küçük bir kız çocuğu bu yaşlı ihtiyara bir parça ekmek vermiş. Yaşlı ihtiyar çok sevinmiş. Kız çocuğunun elinden tutarak köyün hemen yanındaki tepeye çıkmış ve asasıyla taşa vurunca sular köye doğru akmaya başlamış. Sonunda göl sular altında kalmış ve orada bulunan ahali kaybolmuş. Daha sonraları da oluşan bu su birikintisine Yenişehir Gölü adı verilmiş.

Köye bakıldığında sadece cami görünüyormuş. Cuma günü çok erken vakitte uyanılır ve gölün kenarına gelinirse bu caminin göründüğü söylenilir (K.150).

SUMATI KARALI

Zamanında Murtolar'ın bir iti varmış. Bu ite Sumatı Karalı derlermiş. Bu it, cinlerle irtibata geçermiş, günü geldiğinde onlarla yaşarmış. Bu it, hamis[423] günü evden

[421] Pertev Naili Boratav. (1988b), 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, s. 98.
[422] http://www.tdk. gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=EFSANE
[423] hamis: Beşinci gün olan, Perşembe.

çıkarmış, Cuma günü gelirmiş. Evde de bir gelinlik varmış. Bu gelinlik, itin gittiği zaman kaybolurmuş.

Eve geldiğinde de bu gelinlik çamur içinde olurmuş. Bir gün bu Kale mahallesinde oturanlar, bu itin nereye gittiğini merak etmiş. Bu iti bulmak için hamis günü evden çıkmışlar. Bir bakmışlar ki bu it bir gelinlikle dağa gidiyor. Adamlar da bu itin peşine düşmüşler. Dağa çıktıkça dağda davul sesi geliyormuş. Bir bakmışlar ki bu it orada bir cinle evleniyor. Onlara doğru gelen kalabalık ahaliyi görünce bir anda kaybolmuşlar; köpek de bir daha eve hiç gelmemiş, kaybolmuş gitmiş (K. 52).

YAVUZELİ ADI (1)

Yavuzeli adamları çok yavuzmuş, hepsi yiğitmiş. Yavuzeli'nin eski adı da Cingife'ymiş. Yavuz Sultan Selim buraya gelince, birkaç gün burada oturmuş. Yavuz Sultan Selim'e bir kazan bile kurdurmamışlar. O, burada bir hayli konaklamış. Konaklayınca Yavuzeli'nin insanlarını iyice tanımış. O zaman Yavuz, ordusunda bulunan en kuvvetli üç tane askerleriyle Yavuzeli'nin üç tane kuvvetli adamını güreştirmiş. Bu üç adamı da Yavuzeli'nin adamları yenince *"Buranın adı bundan sonra Yavuzeli kalsın."* demiş. O gündür bu gündür burada yaşayan halk, buraya Yavuzeli der (K. 164).

YAVUZELİ ADI (2)

Yavuz Sultan Selim Mısır seferi sırasında Yavuzeli'nin oradan geçmiş. Buranın eski adı da Cingife'ymiş Yavuz Sultan Selim buradan geçince ordusuyla birlikte burada konaklamış Yavuzeli'nin havası ılıman, yılın sadece üç günü kar tutuğunu görünce burayı çok beğenmiş. *"Burası benim çayhanem olsun, adı da Cingife'ydi, Yavuzeli olsun."* demiş (K. 343).

YAVUZELİ ADI (3)

Yavuzeli'nin adı çok öncelere dayanmaktadır. Önceki adı Cingife'dir. Yavuz Sultan Selim savaşa giderken buraya uğramış. Burada üç gün konaklamış. Yavuz Sultan Selim burada kalınca kendi başına iş yapmış. Osmanlı padişahları da çalışkan adamlarmış. İş yaparken eli kırılmış. Yavuzeli halkı da buna çok üzülmüş. Cingife adını değiştirek Yavuz'un eli, yani Yavuzeli kurmuşlar (K. 197).

5.1.3. FIKRALAR

Fıkralar, bir konuda ders verme ve düşünceyi mizah yoluyla insanları gülümseterek anlatmak amacıyla fazla ayrıntıya girmeden söylenmiş kısa, özgün halk anlatılarıdır. Fıkralarla ilgili en iyi tasnifi Dursun Yıldırım yapmıştır. Fıkra tipine göre yaptığı tasnifte Türk fıkralarını yedi gurup içerisinde değerlendirmiştir.[424] Derlemiş olduğumuz fıkralar genellikle insanların tutumu ve davranışları ile ilgilidir.

YERİN ALTI VARSA ÜSTÜ DE VAR

Bir gün Hasan ile Mamet bir köye gidiyorlar. Gittikleri köyde bir eve misafir oluyorlar. Misafir oldukları ev de köyün muhtarının eviymiş. Muhtar, bu adamlara iyi hürmet ediyor. Akşama bunlara oğlak kesiyor. Bütün oğlağı pişiriyor bunların önüne koyuyor o zaman Hasan biliyor ki bu hürmetin devamı gelecek ama Mamet yiyo, yiyo tıka basa yiyor. Bu oğlağın yarısını kendi bitiriyor.

[424] Dursun Yıldırım. (1999), Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 24-25.

Bu arada Hasan kafasını eğiyor mutfağa bakıyor ki güzel bir tatlı hazırlanıyor. O zaman Mamet'i dürtüyor *"Mamet diyo, bu yerin altı varsa üstü de var; az ye de gelene yer kalsın"* diyor (K. 344)

YEMEKTEN SONRA KAHVE

Şimdi adamın birisi bir eve misafirliğe gidiyor. Ev sahibi buna diyor *"Çay mı içersin kahve mi içersin?"* Adam da misafirliğe giderken karnını doyurmadan geliyor. O zaman adam diyor *"Yav şimdi çayımızı içek de kahveyi de yemekten sonra içeriz."* diyo (K. 344).

ÖNCE ÇAY, SONRA KAHVE[425]

Adam misafirliğe gidiyor, adama *"Çay mı içersin, kahve mi?"* diyorlar. Adam da *"Önce çay, sonra kahve."* diyor. (K. 24)

KURNAZ AĞA

Üç beş tane arkadaş dolanıyor bunların hepsi de marabalar[426]. Ağa da kahvede çay içiyor. Ağa bunları görünce, *"Gelin gençler size çay ısmarlıyım."* diyor. O zaman marabalar, *"Ağa yok biz içmeyek, şimdi karnımız aç."* diyor. O zaman Ağa, *"Tamam öyleyse aç karnına iyi olmaz."* diyor. Bunlara bir şey ısmarlamıyor (K. 344).

İNŞALLAH

Köyün birinde bir karı koca varmış. Bunlar çiftçilikle uğraşıyormuş. Bunlar yemeklerini yiyeceklermiş, akşam olmuş. Bunlar yemeklerini yiyorlar. Hanımıyla sohbet ediyor. *"Yarın yağmur yağarsa beni kaldırma yatayım yağmasa da kaldır son bir tarla kaldı onun çütünü süreyim."*[427] diyor. Hanım o zaman *"İnşallah de herif."* diyor. Adam diyor *"Bunun inşallahı maşallahı mı var yağmur yağarsa evdeyim, yağmasa da gidim çüt süreceğim. Bunun inşallahı mı olur?"* diyor. Hanım da, *"Herif sen yine de inşallah de."* diyor.

Neyse sabah oluyor. Havada yağmur yok adamı kaldırıyor çüte gönderiyor. Adam çüt takımlarını hazırlayıp yola düşüyor. Tarlaya az kalmıyor, bakıyor iki tane adam birbirine giriyor. Adamları ayırım derken bir anda jandarmalar geliyo, sorgusuz sualsiz bunları alıyor hapse yolluyor. Neyse bu adam hapse düşüyor.

Kadın bekliyor, adam gelmiyor. Bir sene bekliyor yok. İki sene bekliyor yok. Üçüncü senenin sonunda umudu kesiyor ve kendi işine bakıyor. Artık neredeyse unutacak. Ardından bir kapı çalınıyor. Kadın *"Kim o!"* diye sesleniyor. Meğerki adam gelmiş. *"İnşallah benim avrat"* diyor (K. 344).

KAVGA

Reyhanlı'da iki kişi kavga ediyormuş. Biri dayak yiyeceğini anlayınca, *"Dur, mola verelim"* demiş. Durmuşlar. Dayak yiyeceğini anlayan kişi, cebinden bir tabaka çıkarmış ve sigara sarmaya başlamış. Sigarayı o kadar ağır sarıyor muş ki neredeyse bir saat geçmiş. Sigara sarma işi bitince dayak yediği adama ikram etmiş ama adam istememiş. İstemediği gibi elinde sigara içenin başında değnekle bekliyormuş.

En sonunda sigara bitmiiiiş. Döğecek adam *"Kalk kavga edelim."* deyince, Dayak yiyecek olan da *"Ya boş ver, kavgayı. Ne güzel bak iki adam gibi konuşuyoruz."* der ve ayağa kalkmadan oturur. Elinde değnek olan iki tane sırtına vurur ve gider. Dayak

---

[425] Reyhanlı Bahadırları'nda anlatılan bu fıkra ile Yavuzeli'nden derlemiş olduğumuz fıkra, birbiriyle uyuşmaktadır.

[426] Maraba: Başkasının tarlasında çalışarak veya sürüsüne bakarak belli bir anlaşmaya göre ürününe ortak olan kimse.

[427] çütünü sürmek: Çift sürmek. Saban, pulluk kullanarak toprağı ekilebilir duruma getirmek.

yiyen adam da kendi kendine *"Kurtulduk, dünya varmış. Yoksa bu zebella*[428] *gibi adam beni öldürecekti."* demiş (K. 337).

ERKEKLİĞE LEKE SÜRMEMEK

İki kişi kavga ederken biri altta kalmış ve devamlı dayak yiyormuş. Kavga birmiş ve dayak yiyene sormuşlar. *"Sen kabadayı adamsın. Nasıl dayak yedin, anlamadık. Bize böyle kavga ederim ha, şöyle adam döverim ha diyordun. Hele bize bu iş nasıl oldu bir anlat bakalım."* Dayak yiyen adam da *"Ben dayak yemedim. Görmediniz mi, devamlı alttan işliyordum."*[429] demiş (K. 337).

5.1.4. MASALLAR

Masallar, genellikle halkın yarattığı, dilden dile sürüp gelen, çoğunlukla olağanüstü durum ve olayları yine olağanüstü kahramanlara bağlayarak anlatan halk hikâyeleridir. Masallar, köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan *"hayalî-gerçek, mücerret-müşahhas, maddî-manevî"* birtakım konu macera, vak'a, problem, motif ve unsurlar nesir dili ile vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesinden hareketle, hususi bir üslupla anlatılır ve yazılırlar.[430] Diğer bir tanımla, "İnsan hayvan ve olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânlarda başalarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadelere yer verilen inandırma iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanın yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygular kattığı kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazı çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.[431]

Atatürk Kültür Merkezi, Anlatıldığı gibi Anonim Halk edebiyatının çok zengin bir türünü oluşturan masal, kendi yapısına dayanan özellikleri ile diğer anonim türlerden birçok farklılıklar gösterir.

Eflatun Cem Güney, *"Masallar"* kitabının önsözünde masallar ile ilgili şunları söylemektedir:[432] *"Bizim de bir masal dünyamız var; uçsuz, bucaksız bir dünya bu! Keloğlan'ı da içine alır, Köroğlu'nu da; peri kızını da içine alır, dev anasını da; seni de içine alır; beni de; gene de bir fındıkkabuğuna sığar, yedi dünyaya sığmaz. Hani şu masal dünyasını bir dönüp dolanayım diye, demir çarık, demir asa yola döşeseniz; dere tepe düz, altı ayda bir güz gitseniz, bir arpa yolu gidersiniz ancak! İyisi mi gelin derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi geçerek; lale sümbül derleyip, soğuk sular içerek; daha da yorulursanız Hızır'ın atına binerek bir tandır başına götüreyim sizi. Vay ne masallar, ne masallar var orada; makas kesmedik, iğne batmadık masallar! Oturup bunları dinlemekle, kalkıp şu dünyayı dolaşmak bir bence… Öyle ya, masal deyip geçmeyin; kökleri vardır geçmişte, dayanır durur dağ gibi…"*

Masallara şekil veren vasıflar, milletlerarası bir özellikte olmasına rağmen, her millet kendi gelenek ve düşüncelerinin mahsulü olan bu ürünlere, kendi millî benliğinden de bazı unsurlar katmıştır.[433] Derlemiş olduğumuz *"Kel Fatma"* masalında motif olarak, her ne kadar *"Kül Kedisi"* masalı ile benzerlikler olsa da tamamen millidir.

---

[428] Zebellah, iriyarı, uzun, korkunç, karayağız anlamında kullanılmıştır.
[429] Alttan işlemek, altta kalan kişinin üstündekine yumruk atmak anlamında kullanılmıştır.
[430] Şükrü Elçin. (1993), Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 369.
[431] Gültekiin, Mustafa. (2013), Kazan Tatar Masaları(İnceleme- Metinler), Ankara: Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, s. 50.
[432] Eflatun Cem Güney. (1992), Masallar, Ankara: Kültür Bakanlığı/523, s. 1.
[433] Ali Öztürk. (1986), Türk Anonim Edebiyatı, İstanbul: Bayrak Yayımcılık, s. 101.

Derlemiş olduğumuz *"Padişah ve Üç Oğlu"* masalında tekerlemelere geniş yer verildiğini görmekteyiz. Tekerlemeler, büyük olasılıkla çok eski Şaman dualarına kadar dayandığını[434] düşünmekteyiz. Türk kültür unsuru önemli bir yeri olan bu tekerlemelerin sosyolojik boyutlarının da geniş bir şekilde ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Masallar, Yavuzeli ve Reyhanlı ilçelerinde yaşayan Bahadırlardan derlenmiştir.

YILAN OĞLAN İLE PADİŞAH KIZI

Bir kadının hiç oğlu olmazmış. Bir gün bu kadın kalkmış, bir tane kocakarının yanına gitmiş. Kadına demiş "*Benim çocuğum olmuyor ne yapmam lazım?"* O da, *"Sana ben bir yumurta vereyim, sen şunu şu kadar salla; senin bir çocuğun olacak. "* demiş. Bunu bu kadın sallamış ha sallamış.

Bir gün evlerine bir misafir gelmiş. *"Sen ne yapıyon öyle"* demiş. *"Şurada bir kocakarı var. Bu yumurtayı bana o verdi. Beşiğin içinde şu vakte kadar salarsan çocuğunu olacak dedi."* demiş. Hemen oradaki avrat yumurtayı alıp hemen kırıyor. Abooo[435] yere düşüp kırılıyor; küçük bir yılan olup sağılıp tıvarın[436] dibine giriyor. *"Abooo sen bunu niye kırdın, evimi başıma yıktın?"* diyo, avrat. *"Niye?"* diyo. *"İşte"* diyo. O tuvarın dibine yılan giriyor. Kalkıyor bu kadın, falcının yanına gidiyor. Bu kadın yine yumurtayı karlıyor, beşiğe koyuyor. Salla ha salla salla ha salla sonrada bakıyor bir çocuk oluyor. Gel zaman git zaman çocuk büyüyor. Kadın diyor *"Oğlum sana kimi alım? Oğlum sana kimi alım."* diyor. Kadın öyle dediği zaman tıvardaki de *"Küçük büyüğü geçmez."* diyo.

Yine kadın *"Oğlum sana kimi alım oğlum sana kimi alım?"* diyor. Kadın öyle dediği zaman tıvardaki yine *"Küçük büyüğü geçmez."* Kadın öyle her dediği zaman tıvardaki yine *"Küçük büyüğü geçmez."* diyo. O zaman kadın, *"Sana kimi alım?"* diyo, tıvardaki yılana. Kalkıyo bu kadın, Padişahın kızına düyür gidiyor.

Bu kadın varıyo ne ediyo etmiyor,[437] bu kızı alıp eve koyuyor. Kızı eve koyuyor ama evde güvay[438] yok. Sonra kapıyı örtüp çıkıp gidiyorlar. Kimse görmesin diye. Kapıyı örtüyo, çıkıp gidiyor bunlar. Anca bakıyo bir yılan tıvarın arasında sagılıyo[439] kızın ayağının dibine geliyo. Sonra bu yılan üzerindeki kabuğunu bir anda soyuyor babayiğit, burç gibi bir oğlan oluyor bu oğlan. *"Al"* diyo. *"Bu yılan kabuğumu sakla."* diyo bu adam. *"Eğer bu kabuğu bir yere atarsan, eline bir demir değnek alacaksın ayağına da bir çarık giyeceksin, bu dünyayı dolaşacaksın. Bu demir değneğin ucu eğildiğinde, demir çarığın altı delindiğinde beni orada bulacaksın."* diyo.

Anası kalkıyo. *"Hele diyo şu gelinin yanına gideyim, oğlan da yoktu bu evde tek başına ne etti"* diyo. Varıyo eve bakıyor ki oğlan orada yatıyor. Anası kalkıyor sağı solu topluyo sandığı açıyo bakıyor ki bir kabuk. *"Aman kızım bu yılan kabuğu ne geziyor?"* Kız, *"Aman ana onu elleme."* diyo. Tam kız o deriyi elinden alacağı vakit kalkıyor bu deriyi ocağın içine atıyor. Sonra kız odaya geliyo, bakıyorkine, ne oğlan var ne bir şey. *"Ana ocağımı başıma yıktın."* diyo. O zaman kalkıyo bu kız, demirciye bir demir değnek, bir de demir çarık yaptıryo, çıkıp koyup gidiyor. Şura benim şura senin şura benim şura senin derken taa Yemen eline gidiyo. Varıyo orada bir davul

[434] Mehmet Yardımcı. (2008), Mehmet. Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri, Ankara: Ürün Yayınları, 8. baskı, s. 75.
[435] Abooo: Şaşırma edatı.
[436] tıvar: duvar.
[437] Ne ediyor etmiyor: Bilinmedik bir şekilde işi yoluna koymak anlamında kullanılmıştır.
[438] güvay (güvey): damat.
[439] sagılıyo: sürünerek gelmek.

çalınıyor bir davul çalınıyor ancak o kadar. Eğilip yere bakıyor ki; değneğin ucu eğilmiş, çarığın altı delinmiş.

O zamana kadar bu kız sağa sola sorup sual ediyo. *"Bu düğün kimin?"* diyo. Oradakiler de bu kıza *"Felan padişahın kızının düğünü"* diyorlar. Geliyo ki oğlanın davulu çalınıyo. Kız şöyle duruyo. Oğlan kıza *"Niye geldin sen buraya?"* diyo. Kız, *"Geldim seni buldum."* diyo. O zaman oğlan, *"Burası devler ülkesi, burada seni de yerler; beni de yerler."* diyo. O zaman neyse, gelin adama *"Sen felan yerde dur."* diyo.

Gerdek gecesi oğlan yılan oluyo bu yeni gelini sokup orada öldürüyor. Sonra bunlar kaça kaç, kaça kaç bakıyorkine devler geliyor. *"Aman"* diyor, *"Gelenlerin hepsi Dev, bu kızın kardaşları seni de yer, beni de yer."* diyor. *"Sen bir su ol ben bir tas olum içinde yüzeyim."* diyor.

Dev kızın anası da oğullarına *"Yolda ne görürseniz onu tutup öldüreceksiniz."* diyor. Geliyor devler, bir bakıyorlarkine bir pınarın içinde tasla su var. Tasla alıp suyu içiyorlar, tastı da pınarın içine bırakıp gidiyorlar. Eve gelince devler anası, *"Ne gördünüz?"* diye soruyo. Onlar da *"Bir pınar vardı, bir tas. Biz de su içtik geldik. "* diyor. *"Aman gidin yakalayın o gördükleriniz onlardı."* diyo, Dev anası. Kakıyo bunlar yine gidiyorlar az gidiyorlar uz gidiyorlar. Anaları yine bunlara *"Ne görürseniz alıp getireceksiniz bana."* diyor.

Varıyolar bunlar. Oğlan *"Aman gene bunlar geliyor."* diyo. Oğlan *"Sen bir tiyek*[440] *ol ben de bir üzüm içinde sallanak durak. "* diyo. Bunların bir üzüm bir tiyek oluyor. Devler bir tane alıyor eve dönüyolar. Eve gelince devlere, anası "Ne gördünüz?" diye, soruyo. Devler de *"Bir salkım üzümle bir tiyek vardı, bir tane aldık, yedik geldik. "* diyolar. Dev anası, *"Aman o gördüğünüz oğlanla kızdı."* diyo. *"Çabuk peşlerine düşün."* diyo. Kalkıyor bu devler üçüncü defa bunların peşine düşüyor. Oğlan *"Yine bunlar geliyo."* diyo. *"Sen bir at ol, ben de bir kılıç bunları öldürelim."* diyo. Kız bir at oluyo, oğlan bir kılıç. Bu devlerin hepsini öldürüyorlar. Kendi ülkelerine dönüyorlar. Hep beraber yiyip içip muratlarına geçiyorlar (K. 197).

ÜÇ GARDAŞ BİR BACI

Üç gardaş varmış. Bunlar ava gidermiş günde. Bunların bir de tazısı varmış. Bir gün gene ava gitmişler. Bir mağrada kalmışlar beş altı gün. Bir de boculari[441] varmış. Sonra bunlar kaybolmuşlar. Bunların bir de bacıları varmış. Bacısına *"Senin üç gardaşın var; bunlar kayboldu."* demişler. Köyde tahtadan bir eşek yaptırmışlar *"Bu eşek nerde bozulursa gardaşların orada."* demişler. Bu kız eşekleri sürmüş haa sürmüş haa, en sonunda bir mağranın ağzına gelmiş. Bu eşek bozulmuş. Gelimiş ki bu mağraya, magranın içinde her şey varmış. Mağranın içinde de kimse yokmuş. Kız kalkmış mağrada öğün[442] etmiş ocağa koymuş. Sonra kendi küpün arkasına girmiş saklanmış. Gardaşları gelmiş, kapıyı açıp bakmışkine öğün dolu. Sonra demişler ki *"Bu ne böyle öğün dolu, kim gelmiş?"* Sonra küpün arkasından çıkıp gelmiş ki bacıları. Sarılmışlar öpüşmüşler.

Bunlar bir gün ava çıkmışlarmış, et getirirlermiş. Bir tane de tazıları varmış. Onun da karnı acıkmış içeriyi süpürürken kız evde bir üzüm bulmuş. Üzümü almış yimiş. Yarısını yimiş aslında. Sonra tazı kıza demiş ki *"Sen o üzümün yarısını yedin ben bütün yemeklerin hepsini istiyorum. Onu bana ver."* demiş. Kız böyle edince tazı da kalkmış, bacadan ateşin üzerine işemiş. Kız yemek yapmak için odun aramış ama

[440] tiyek: üzümün üzerinde asılı olduğu dallar bütünü.
[441] bocu: 1. kısa demek. 2. Köpek ismi.
[442] öğün: yemek

bulamamış. Yer demir gök bakır. Kız oraya bakmış bulamamış; buraya bakmış bulamamış. Dışarıya çıkmış; taa boz dağa bakmış.

Neyse oraya gidip bakmışkine üç tane avrat bulgur kaynatıyor. Odun istemiş. Amma onlarda da çok azmış. Ama devin yaşadığı mağarada varmış. Kız gitmek istemiş ama avratlar *"Obovv kızım oraya gitme."* demiş. *"Orada bir dev var gidersen oraya, seni de yer bizi de yer."* demiş. *"Aha sana bir sahan*[443] *hedik*[444] *diyo eteğini aç koyum."* diyo. Sonra cebinde de bir tomar iplik varmış. Hediği almış, iplik de cebinden sağılarak gitmiş. Taa o dağdan mağraya kadar iplik sağılmış. Mağranın yanına varmış; orda da Dev varmış.

Sonra kız geri kardaşlarının mağrasına gitmiş. Dev elinde bir satıla kendi mağrasının içine girmiş. *"Buraya bir insanoğlu gelmiş."* demiş. Sonra bu dev bu iple buğdayın izinden kızın olduğu mağaraya gitmiş. Orada kızı yanına çağırmış. *"Kız sen gel de sana gardaşların bir yüzük gönderdi onu takım."* demiş. Kız, *"yok, mok"* demiş. Fakat sonra kız parmağını uzatınca kızın parmağını somurmuş; mosmor etmiş. Kız oraya carhadan[445] devrilmiş. Buna gardaşları mağranın önüne geliyor çağırıyor bağırıyor; bunda ses yok. Sonra gardaşlarından biri beline ip bağlıyor bacadan sallanıyor. İçeri giriyor bakıyorkine, kız yerde devrilmiş yatıyor. Sonra kızı kaldırıyorlar diyorlar ki; bacım sana ne oldu? Kız da *"Bana böyle böyle oldu."* diye anlatıyor. Bu gardaşları kalkıp gidiyorlar, bu devin yanına. Bu devin de üç tane arvadı varmış. Neyse bu devi kızın gardaşları öldürüyorlar. Devin bir karısını bir gardaşı, bir tanesini bir gardaşı, bir tanesini de en küçük gardaşı alıyor. Neyse bu dev ölüp gidiyor.

Kız bu devin tüyünden bir tane alıyor. Kız bir bardak su istiyor. Bu bir bardak su alıyor. Kız bu tüyü bu suyun içine atıyor bir anda o tüy karnında yılan oluyor. Kız karnı şişiyor şişiyor; karnı böyle oluyor. Karnını dövüyor dövüyor ama bir şey olmuyor. Gardaşları sonra eve geliyor ki kızın karnı şişmiş. Devden hamile kaldığını düşünüyorlar. Bunlar bu kızın ne tutuğunu[446] bilmiyor. Neyse kalkıp filan yere gidiyorlar. Neyse bu filan dağın başında kimsenin olmadığı bir ağacın altına koyuyorlar. Kabağın içine bir ip sonrada bir taş koyuyorlar içine ağaçtan sallandırıyorlar. O tak tuk sallanıyor. Kız yatınca gardaşları koyup gidiyorlar.

Kız sabahleyin kalkıyor bakıyor, in yok cin yok. Neyse kız burada bir gün, beş gün, on gün, yirmi gün kalıyor. Bu kızın sırtında asbab[447] kalmıyor. Kız bir göl kenarında dolaşırken göldeki yılanlar kızın karnındaki yılanlara sesleniyorlar. *"O karından çık da yanımıza gel."* diyorlar. Yılan *"Ben burada iyim gelmem."* diyor. Sonra yılan bu ısrarlı çağrılara dayanamayıp kızın karnından çıkıp gidiyor.

Padişahın oğlu ile vezirin oğlu bir gün ava çıkıyor. Bu kız onları görünce sazlıkların arkasına saklanıyor. Sonra padişahın oğlu ile vezirin oğlu sazlıkların arasında bir ses duyuyorlar. Vezirin oğlu *"Malsa benim."* diyor. Padişahın oğlu da *"Cansa benim."* diyor. Kıza *"Çık."* diyorlar. Kız da *"Çıplağım çıkmam."* diyor. Adam sırtındaki asbabı çıkarıyor; kıza giydiriyor. Alıp kendi sarayına götürüyor. Kızın da güzelliğini görünce bu kızı çok seviyor. Sonra da yiyip içip muradına geçiyor (K. 115).

KEL FATMA

Şimdi birinin iki kız varmış. Birinin adı Kel Fatma birinin adı da Gül Zöhre'ymiş. Kel Fatma'nın anası babası ölüyo. Kel Fatma analığının koltuğunda[448] kalıyo. Bir gün,

---

[443] sahan: tabak
[444] hedik: kaynatılmış buğday
[445] carha: ani ve hızlı
[446] tutmak: yapmak
[447] asbab: elbise
[448] Analığının koltuğunda kalmak: üvey annenin elinde kalmak

beş gün; bir gün, beş gün kızın bir ineği varmış Kel Fatma'nın. Günde[449] bu ineğin yuralından[450] tutar alır götürürmüş. Yanına da bir kepekten bir basma yaparmış azığının[451] arasına koyarmış. Onu da alır orada yermiş. Kurban olduğum Allah, ineğe dil veriyor. Kel Fatma'ya *"Boynuzuma çık da em."* diyo. Boynuzuna çıkıyor birinde yağ geliyo, birinde bal geliyo. Devlisi[452] güne yine öyle ediyo. Sonra analığı *"Sen ne ediyon, dağda ne yiyon?"* diyo. Kel Fatma da *"Heç ne yiyom"* diyo. Anası, Gül Zöhre'ye *"Hele[453] sen de git, onla birlikte nahıra."*[454] diyo. Şimdi Kel Fatma öğlen olunca acıkıyo. Varıyo ineğin boynuzuna emiyo. Birinde bal geliyor; birinde yağ geliyo. Gül Zöhre diyokine, *"Az bende emim."* diyor. Kız çıkıyor emiyo birinde kan, birinde irin geliyo.

Gidiyo eve varıyo anasına *"Böyle böyle ana."* diyo. Sonra anası ekmeği gevrediyo birini sağ tarafına birini sol tarafına koyuyo. Bir ora dönüyo bir bura dönüyo, *"Belim ağrıdı."* diyo. Bağırıyo bağırıyor, kocasına da *"Belim ağrıdı."* diyo. *"Anca bu ağrımı geçirmek için Kel Fatma'nın ineğini boğazlar yersem rahatlarım."* diyo. *"Bre avrat git yazık bu kadın ancak bunla geçiniyo. Başka bir şeyi yo diyo."* Kadın *"İlle onu yiyeceğim."* diyo. Ne diyo ne etmiyo bu ineği boğazlıyo. Yarısını kendi yiyo yarısını da obaya[455] dağıtıyo. Kel Fatma kapı kapı dolaşıyo ineğimin kemiğini atmayın diyo. Bunları topluyo hepsini ahıra gömüyo.

Bir gün beş gün derken padişahın oğlunun davulu[456] kuruluyo. Kel Fatma'nın analığı Gül Zöhre'yi giydiriyo donatıyo bunu alıp davula götürüyo. Kel Fatma, içeride tek kalıyo. Analığı Kel Fatma'ya diyokine *"Ben gelene kadar bu iki teşti[457] gözünün yaşı ile doldur"*. diyo. Sonra benim gibi bir avrat geliyor[458] *"Sen ne geziyon burada, niye oturuyon?"* diyo. O da *"Böyle böyle."* deyip anlatıyo. Sonra yaşlı karı o teşlere satılla suyu doldurup içine de tuz atıp, kıza *"Kalk gidek."* diyo. Kadın *"Bekle biraz."* diyo. Sonra varıyo ahıra kapısını açıyo. İçeride asbab, para dünyada ne kadar eşya varsa orada oluyo. Sonra bir kat asbab alıyo koltuğunun altına tuluğu alıp çıkıp gidiyor. Bunlar düğüne varıyorlar. Kız düğünde başa düşüp oynuyor. Oynuyo oynuyo düğün bitiyor eve dönüyo. Sonra anası eve geliyo Kel Fatma'ya diyokına *"Bir tane kız geldi paspar parlıyo öyle bir oynuyoki."* diyo. Kel Fatma da *"Ey ne edim."* diyo.

Devlisi gün oluyo bu kız yine gidiyo. Bu giderken ayağına altından bir papuç giydiriyo. Padişahın olu da şey ediyo. Beğiri[459] sulamaya geliyo. Kız tam tuluğu doldururken papucunun birini suya düşürüyo. Padişahın oğlu tam beğiri sulayım derken beğir ürküyo. Geliyokına bir papuç. *"Bu papuç kimin ayağına olursa ben bu kızı alacam."* diyo. Bu padişahın oğlu kapı kapı dolanıyo; kapı kapı dolanıyo. Bu pabuç kimsenin ayağına olmuyo. Kızın analığı Kel Fatma'yı hemen tutuyor tandıra sokuyor. Padişahın oğlu Kel Fatma'nın evine geliyo. Kel Fatma evde yok. İlerden benim gibi bir yaşlı avrat geliyo. *"Kel Fatma nerde?"* diyo. O da *"Bilmiyom"* diyo. Horuzun biri *"Gıygıda gıyyda, Kel Fatma tandırda."* diyo. Sonra kapıyı açıyo *"Bunu niye buraya koydun."* diyor. Sonra padişahın oğlu geliyo. Bu kızın ayağına bu ayakkabıyı geçiriyor. *"Ben bu kızı alırım."* diyo. Sonra davul kuruluyor. Çeyizim yazılsın diyor. Buna

---

[449] günde: günlük
[450] yural: ineğin ipi
[451] azık: uzun yola götürülen yemeğin adı.
[452] devlisi gün: yarın
[453] hele: ünlem, seslenme
[454] nahır: Değişik hayvanlardan oluşan sürü.
[455] oba: komşu
[456] davul: düğün
[457] teşt: çamaşır yıkamak için kullanılan kova
[458] Benim gibi bir avrat derken, kendisi gibi yaşlı bir kadını izah etmek istemiştir.
[459] beğir: beygir, at.

getiriyorlar, tohooo[460] üç beygir dört beygir eşya. Sonra kızla oğlan konuşuyo. Kız *"Senin düğününde oynan ben değil miydim? Yolda gördüğün ben değil miydim."* diyo. Yiyo içiyo muradına geçiyorlar (K. 115).

UZUN TIVAR

Bir gün geçerken adamın birisi bir bakmış tıvar uzuyormuş. Adam sormuş, *"Uzun tıvar uzun tıvar ne uzuyon?"* O da, *"Sıçan da beni deliyo yaa."* demiş. Sıçana *"Niye deliyon?"* demiş. *"Kedi de beni kapıyo yaa."* demiş. Kediye "N*iye kapıyon?"* demiş. *"Deynek de beni çarpıyo ya*." demiş. *"Değnek niye çarpıyon"* demiş. *"Ateşte beni yakıyo"* demiş. *"Ateş niye yakıyon?"* demiş. *"Su da beni söndürüyo yaa."* demiş. *"Su niye söndürüyon?"* demiş." *"Kara öküz de beni hümürüyo[461] yaa."* demiş. *"Kara öküz niye hümürüyon?"* demiş. *"Kara bıçak da beni kesiyo ya."* demiş. *"Kara bıçak niye kesiyon?"* demiş. *"Allah'ın emriyle peygamberin kavliyle Allah emretti bende kesiyom."* demiş (K. 197).

PADİŞAHIN ÜÇ OĞLU[462]

Bir varmış bir yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develler tellal iken, eşekler berber iken şu yalan bu yalan fili yuttu bir yılan. Derken zamanın birinde bir padişah ve bunun da üç oğlu varmış.

Padişahın bahçesinde güzel bir nar ağacı varmış amma bu nar ağacı yılda sadece bir tane nar veririmiş. Bu nar bir tane, amma kocaman bir narmış. Padişah bu narın olgunlaştıktan sonra tam yiyeceği zaman, narı dalından koparıldığını görürmüş. Buna da çok üzülürmüş.

Bir gün çocuklarını yanına çağırmış ve *"Bu narı kimin kopardığını bulan oğlumu padişah yapacağım."* demiş. İlk görevi de en büyük oğluna vermiş.

Narın tam olgunlaşıp koparılacağı zaman en büyük oğlan elinde ok ve yay ile beklemeye başlamış. Akşam vakti geldiğinde büyük oğlan uykusu gelip yatmış. Sabah kalkmış bakmış ki nar yerinde yok. Padişah büyük oğlana çok kızmış. Bir yıl sonra görevi ikinci oğlana vermiş. İkinci oğlan da narın yetiştiği yılın akşamı uyuya kalmış ve uyandığında narın koparıldığını görmüş. Padişah ikinci çocuğa da çok kızmış. Bir yıl sonra sıra gelmiş en küçük oğlana. Narın yetişip koparılacağı zaman küçük oğlan yanına ok ve yay ile birlikte tuz ve bıçak almış. Akşam olunca uykusu gelmiş. Uyumasın diye elini kesmiş ve üstüne tuz koymuş. Böylece uykusu kaçmış. Sabaha karşı bir de bakmış ki nar ağacının yanına kocaman bir Dev gelmiş ve narı koparıyor. Hemen okunu çekmiş ve Dev'in ayağını yaralamış. Dev, hemen ortalıktan kaybolmuş.

Küçük oğlan, sabahleyin, olan biteni babasına anlatmış. *"Dev yaralı; kan izini takip edersek buluruz."* demiş. Babası da üç oğluna *"Dev'i takip edin ve öldürün."* demiş. Üç oğlan, kılıç, ok ve yaylarını alarak yola koyulmuş. Büyük oğlan ve ortanca oğlan, küçük oğlanı çok kıskanıyorlarmış.

Az gitmişler uz gitmişler yoldaki kan izini takip etmişler. Bakmışlar ki kan izi, derin bir mağaranın orda bitiyormuş. Küçük oğlan, *"Dev burada olmalı."* demiş. Büyük oğlan, küçük oğlana *"Önce sen gir;* sonra da biz girelim*."* demiş. Küçük oğlan kabul etmiş. Küçük oğlan iple mağaraya inmiş ve kardeşlerini beklemiş. Diğer kardeşleri küçük oğlan indikten sonra ipi de mağaraya atıp padişah babalarının yanına gelmişler. Babalarına *"Dev'in kardeşlerini yediğini ve kendilerinin de canlarını zor kurtardığını"* babalarına anlatmışlar. Padişah bu duruma çok üzülmüş.

---

[460] Tohooo: çokluk ifade eden ünlem niteliğinde bir kelime.
[461] hümürmek: somurarak içmek.
[462] Teyzem Zeynep Bahadır'dan 1976 yılında derlediğim bu masalı aklımda kaldığı kadarıyla yazdım.

Biz onları orada bırakalım da gelelim küçük oğlana. Küçük oğlan bakmış ki mağara çok derin, çıkış yok. Mağaranın içinde biraz yürümüş bir de bakmış ki yaşlı aksakallı bir adam, bir kapının önünde oturuyor. Adama *"Kimsin, necisin?"* diye sorunca, ihtiyar da *"Dev, beni esir etti. Kendisi de yaralı. Şu kapının ardında dinleniyor. Bu Dev'i ancak sen öldürürsün oğul."* demiş. Küçük oğlan kılıcını çekip Dev'in kafasını uçurmuş. Her taraf kan içinde kalmış.

Yaşlı adama bu mağaradan nasıl çıkacağını sorduğunda, yaşlı adam da *"Buraya her Cuma iki koç gelir ve birbirleriyle tokuşurlar. Biri beyaz biri siyahtır. Beyaza binersen üste çıkarsın. Siyaha binersen yerin yedi kat altına inersin oğul."* demiş. Cuma günü geldiğinde koçlar ortaya çıkıp tokuşmaya başlamışlar. Küçük oğlan, heyecanlanarak beyaza bineceğine yanlışlıkla siyaha binmiş. Böylece yanlışlıkla yerin yedi kat altına inmiş.

Yerin altına indiğinde bir de bakmış ki bütün insanlar bir meydanda toplanmış ağlıyorlar. Oradaki birine *"Bu insanlar niçin ağlıyor?"* diye sormuş. Adam da *"Ormanda bir Ejderha var. Her gün birini kurban olarak sunuyoruz. Bugün de padişahın kızında sıra. Onu herkes seviyor. Çok güzel. Bu yüzden üzülüyoruz."* demiş. Küçük oğlan da ejderhanın yerini öğrenince dalmış ormanın içine. Uzun bir yol alınca bir de bakmış ki yedi başlı bir ejderha kendisine doğru geliyor. Hemen kılıcını çekip bir çırpıda yedi kafayı birden uçurmuş. Uçurmuş uçurmasına amma bütün ülke kan gölüne dönmüş.

Ormandan çıkıp halkın toplandığı meydana gelince, bütün insanlar küçük oğlanı coşkuyla karşılamış. Ülkede bir huzur olmuş. Padişah da kınını küçük oğlana vermek istemiş. Küçük oğlan da *"Padişaha kızı alıp ülkesine dönmek istediğini"* söylemiş.

Gel gelelim memleketine nasıl gidecek. Oradan padişahın yaşlı veziri, *"Yarın buraya bir kuş gelecek. Kuşu şimdiye kadar kimse yakalayamadı. O kuşu ikna edersen seni yedi kat yukarıya çıkarır."* demiş. Ertesi gün kocaman bir kuş meydana inmiş. Amma kimseyi yanına yaklaştırmıyormuş. Küçük oğlan başından geçen bütün olayları kuşa anlatmış. Kuşu ikna etmiş. Kızı da alarak kuşun sırtına bindirmiş. Yukarıya doğru uçmaya başlamışlar.

Gel gelelim kuş iki kişi ile hiç uçmadığından çok yorulmuş ve gücü tükenmiş. Küçük oğlan bunu anladığı için bacağından az bir parça kesmiş ve kuşa yedirmiş. Kuş yedikten sonra havalanmaya başlamış ve ikisini de memleketindeki babasının sarayına indirmiş.

Padişah babası küçük oğlanın ölmediğini görünce çok sevinmiş ve bu kötülüğü yapan büyük oğlanla ortanca oğlanı memleketinden kovmuş. Küçük oğlana da kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine (K. 430).

5.1.5. HALK HİKÂYESİ

Türk halk edebiyatı içinde anlatı esasına dayanan nev'iler önemli yer tutar. Bunlar içinde en önemlileri destanlar, masallar ve halk hikâyeleridir.[463] Zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde *"efsane, masal, menkıbe, destan, vb."* mahsullerle beslenerek, dini, içtimai, hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.[464]

Pertev Naili Boratav, halk hikâyeleri ile ilgili bilgi verirken, *"Bunların doğuş şartlarını ve şekillerinin de görülmesi gerekir ki bilgi sahibi olalım."*[465] demektedir. Halk hikâyeleri, nazım ve nesir karışık olarak gerçek ya da gerçeğe yakın olan olayların

[463] Fikret Türkmen. (1995), Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin), Ankara: Akçağ Yayınları, s. 1.
[464] Şükrü Elçin, (1993), Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 444.
[465] Pertev Naili Boratav. (1988a), Halk Hikâyeleri ve Hikâyeciliği, İstanbul: Adam Yayınları, s. 106.

anlatıldığı uzun soluklu söylemelik türlerdir. Sevgi ve kahramanlık konuları ön plandadır. Âşık Garip hikâyeleri üzerinde Fikret Türkmen'in doktora tezi bulunmaktadır.

Ali Berat Alptekin de halk hikâyelerinin motif yapısı[466] üzerine kitabı bulunmaktadır. İskender Korkmaz'ın Yavuzeli Bahadırı'ndan olan 1923 doğumlu Sait Yıldız'dan derlemiş olduğu *"Âşık Garip Hikâyesi"* aşk konulu bir hikâyedir.

ÂŞIK GARİP VE ŞAHSENEM

Zamanında bir Âşık Garip vardı. Âşık garip, fakir bir gençti. Şahsenem ise zengin bir ailenin kızıydı. Günlerden bir gün, Âşık Garip bir köyde güzeller güzeli olan Şahsenem'e Âşık oldu. Âşık Garip öyle bir hale geldi ki Şahsenem'in aşkından yanar tutuşur oldu. Onun için yapmayacağı şey yoktu. Gel zaman git zaman bu Âşık Garip, Şahsenem'i kavm-i karar eyleyip bu kızı aldı. Bu ikisi bir birlerine yanıyolardı. Şahsenem'i Âşık Garip alıp, evine getiriyo. Âşık evlerine gelen bu iki aşığı gerdeğe koğurttular.[467] Bu ikisini gerdeğe koğuruncu Âşık Garip geldi, içeri girdi. Arvad da tam orada bekliyor. Arvad bekledi, bekledi… Tam arvadın yanına gireceği zaman Şahsenem dedi ki;

"Ayakkabını çıkarta gel Babanın malını mı tepeliyon." Şahsenem öyle dedi, Âşık Garip de şöyle dedi: *"Arvat malı kapı mandalı gelir anlına değer, gider anlına değer."* Ondan sonra Âşık Garip, *"Giderim Urum'a[468] orada para kazanır, halı kilim alır, gelirim. Sonra bu kilimleri, eşyaları eve döşerim. Ondan sonra bu kızı alırım"* dedi. Kalktı sazı çekti eline.

Garip dedi ki
Gider oldum da yar başıma devirdi,
Gitme diye yar boynuma sarıldı,
Kısmetimde gurbet ele verildi,
Gider oldum gider oldum Şahsenem.

Şahsenem dedi ki
Gitme Garip gitmede yollar haramî,
Arap vurur da Türkmen alır paranı,
Gurbet elde de kimler sarar yaranı,
Eylen Garip eylen de saram yaranı.

Garip dedi ki
Ben giderim de yollar bana düz olur,
Her sözün de bana ateşten köz olur,
Bir kere yüreğim yaktın o da zor olur,
Gider oldum gider oldum Şahsenem.

Şahsenem dedi ki
Gitme Garip gitme yollar çamurdur,
Bu yolun ardı da zordur çetindir,
Garibin yüreği de taştır demirdir,
Gadanı alam Garip'te kal burda.

Her gittiğin yer mesken mi olur,
Her açan çiçekte de yar mı olur,
Her sinekte bir can alıcı kurt olur,
Gitme Garip gitme gadanı alam.

[466] Ali Berat Alptekin. (2011), Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Ankara: Akçağ Yay., ss. 376.
[467] koğutmak: bırakmak, koymak.
[468] Urum: Rum diyarı.

Şahsenem ne kadar Âşık Garip'in elini ayağını öpse de, malım mülküm senin olsun dese de, Âşık Garip, *"Yoook."* dedi. Tasını tarağını topladı, sazını da oraya bırakıp gurbet ele para kazanmaya gidiyo. Bu oğlan gidiyo. Annesi, bacısı ne kadar ağlasa da onların ağlamalarına aldırış etmeden doğrudan Uruma çalışmaya gitti. Urum'a varınca kendi kendisine bu oğlan *"Ben bu parayı kazansam kazansam kahvede kazanırım."* dedi. Vardı kahveye kahveciye dedi ki, *"Beni yanına çırak tutman mı?"* Kahveci de *"Tamam çalış."* dedi.

Kahveye girip orada çırak olarak çalışıyo, Garip. Âşık Garip de yakışıklı mı yakışıklı, bir de âşıkmış. Kahve de padişahın kahvesiymiş. Garip çalışmaya koyuldu.

İş bitince herkes dağıldıktan sonra içeriye bir kız geldi. Kızın adı da Şavı imiş. Kız içeriye baktı, sonra içeride Garip'i görünce kızın içerisi kavruldu; Garip'e âşık oldu. Garip de kıza baktı; Şahsenem gibi olmasa da yine de güzel bir kızdı. O da kıza meyil verdi. Sonra bunlar birlikte hep zaman geçirerek birbirine alıştılar. Garip'e o kadar alıştı ki artık kız, sarayda ne kadar yiyecek varsa, bunları çıkın yapıp, ona getiriyo.

Onlar orada çalışmaya dursun biz gelelim annesine, kız kardeşine ve Şahseneme... Bunlar her gün çıkarlar şehre, çayırı çimeni yere sere, yol boyuna çıkarlar. Garip'in anası bir yandan, kız kardeşi bir yanda Şahsenem'in koluna girerler; her gün bu kızın ağlamasını dinlerler. Bu kız o kadar üzgün ki ailesinin elinden de bir şey gelmiyor. Şahsenem öyle bir ağlıyo ki, gözlerinden kum gibi yaş döküyo.

Şahsenem söyler
Hocalar hocası da eğdir yolması,
Kevgirle satarlar tatlı hurması,
Zöhre bacısı da Senem'in yoldaşı,
Dön gel Garip kurban olam.

Günler böyle dertle geçiyo. Şahsenem Garip'i düşünmekten artık erip mum gibi olmuş. Her gün Garip'in aşkından sayıklar olmuştur. Her gelen gidenden Garip'i sorar, yine bir gün, köyün bir tarafında bezirgân, çadır kurmuş. Şahsenem de kalkıp bezirgân başının yanına vardı.

Şahsenem dedi ki
Gelişin nerden de bezirgân başı,
Alıp sattığında nedir kumaşı,
Gözümden akıttım da kan ile yaşı,
Söyle bezirgân yârımdan var mı haber?

Bezirgân dedi ki
Bende haber çoktur yaban elden,
Derdin neyse söyle söylüyem telden,
Belli ki dilin yanmış çok sözden,
Söyle ki Şahsenem dindirem yaşını.

Şahsenem dedi ki
Benin derdim Garip'tir bezirgân başı,
Her sözümde yürekten gelen gözyaşı,
Yedi yıldır çektiğim, dertlerin hası,
Bu derdime de çare var mı ola?

Bezirgân dedi ki
Derdini çaresini ben bilmezem,
Garip'e ne ettin de görmezem,
Yıllardır ne çektin onu duymazam,
Ağlama Şahsenem ne gelir elden.

Sonra Şahsenem bezirgân başına *"Bezirgân başı sen nereye gidiyon?"* dedi. O da *"Urum'a kadar gidiyom. Orada alışverişi edeceğim." dedi.* Şahsenem de *"Bezirgân başı senin gittiğin Urum elinde benim sevdiğim bir oğlan var. Adı da Âşık Garip. Bu yanımda duranların da biri Garip'in annesi diğeri de bacısı. Ben de bunların yanında ağlamakan gözlerim kör oldu. Ben değil şu garip anamın da gözleri ağlamaktan kör oldu. Aradan yedi yıl geçti; biz bu Garip'i göremedik. Eğer sen, Urum diyarına gidersen, orada Âşık Garip'i görürsen, ona söyle durmasın gelsin."* dedi.

Ondan sonra Şahsenem bezirgân başına yüzüğünü de vererek *"Âşık Garip'i bul getir."* dedi. Yüzüğü vermesi de bezirgân başının Âşık Garip'i hiç görmediği içinmiş. Bezirgân başı gittiği memlekette o yüzüğü göstererek Âşık Garip'i bulacak. Gel zaman git zaman bezirgân başı yüzüğü eline aldı; bütün yüklerini yükledi; doğru Urum'un yolunu tuttu.

At ayağı hızlı olur. Neyse bunlar Urum'a vardılar. Bütün yüklerini indirdiler, atlarının yerlerine bağladılar. Atların başına da bir azap diktiler. Bunlar tuttu, şehrin orta yerine büyük kazan koydular. Sonra bu büyük kazan içinde büyük yemek yaptılar. Bir yere de bir satılın içine yüzüğü attılar. Bezirgân başı bir de tellal tutarak şehirde ne kadar adam varsa hepsini bu yemeğe davet ettiler. Şehirdeki insanlar kendi aralarında *"Bezirgân başının biri şehrin orta yerine yemek kurdurmuş her giden orada yemek yeyip karnını doyuruyormuş varın bizde gidelim karnımızı doyuralım."* gibisinden aralarında konuşmaya başladılar. Şehirde ne kadar insan varsa geldi karnını doyurdu. Her gelen karnını doyurduktan sonra yüzüğün konduğu satıldan[469] bir çomça[470] da mercimek şorası[471] aldıktan sonra masadan kalkıp gitti. Şehirde yemek yemeyen insan kalmadı. Sonra oradaki adamlardan biri *"Padişahın kahvesinde çalışan bir işçi var, bir tek bu yemekten o yemedi."* dediler. Bezirgânbaşı hemen *"Söyleyin bu adama hemen gelsin."* dedi. Sonra kalktılar, şehirdeki adamlar Garip'i getirdiler. Garip, yemeği yedi. Bezirgân başı Garip'e *"O yemeği yedikten sonra şu satılın içindeki şoradan da bir çomça aldıktan sonra koy git."* dedi. Garip, çomçayı eline aldı; bir kere satılı karıştırdı. Baktı bir şey gelmeyince Bezirgânbaşı *"Hele kardaşım bir daha karıştır."* dedi. Karıştırır karıştırmaz yüzük çomçanın içine geldi. Baktı ki bu yüzük sevdiğinin yüzüğü. O zaman başladı Âşık Garip söyleşmeye:

Âşık Garip dedi ki	Sen gelirken de bahar mıydı yaz mıydı? Şahsenem de gelin miydi kız mıydı? Gölbaşı'nda ötüşen ördek miydi kaz mıydı? Söyle bezirgân söyle yardan ne haber?
Bezirgân dedi ki	Ben gelirken de bahar değil yaz idi, Şahsenem de gelin değil kız idi, Gölbaşı'nda ötüşende kaz değil ördek idi, Şahsenem de ağlar ne gelir elden.

Bezirgân başı Âşık Garip'e *"Anan bana nabal[472] attı. Bizden haber götür, dediler. Yârinin ve anayın gözü ağlamaktan kör oldu. Yeter artık Garip gelsin, dediler."* Âşık Garip durmadı, hemen Şavı'nın yanına vardı.

---

[469] satıl: kova.
[470] çomça: kepçe.
[471] şora: çorba.
[472] nabal: vebal, günah.

Âşık Garip dedi ki

Aşağıdan gelirsin de lingil lingil,
Senin için yanan gönlümü görgil,
Benim de Şahsenem'i sevdiğimi bil,
Gurban olam Şavı bırak gideyim.

Şavı dedi ki

Dünyaya geldim ne yaşadım ne yaşamadım,
Yeryüzüne geldim de ne ağladım ne güldüm,
Babamın var malını da senin yoluna verdim,
Gadanı alanı Garip kal burada.

Âşık Garip dedi ki

Olmaz Şavı olmaz bu böylen olmaz,
Bülbül gülü bırakıp da dikene konmaz,
Baban bir Bey Mut ona karşı konmaz,
Yol ver, yol ver Şavı gidem buradan.

Bir yükseldim de bir de engine indim,
Yeryüzünde hem ağladım, hem de güldüm,
On iki imam şart koşarım da seni gelir alırım,
Yol ver Şavı, yol ver gadanı alım.

Şavı ne yaptıysa da bir türlü Garip'i ikna edemedi. En sonunda Şavı, ağlaya ağlaya kalktı gitti. Âşık Garip parasını ve bütün eşyalarını toplayıp sılanın yolunu tuttu. Garip artık heyecandan duramıyordu. Atına bindi.

At ayağı çabuk olur gel zaman git zaman Âşık Garip memleketine yaklaştı o zaman bir türkü tutturdu:

Sabah namazında da tipi üzerinde,
Öğlen namazında da Göksu ilinde,
İkindin namazı da atın üzerin de,
Eylen Şahsenem eylen yetim artık.

Akşam namazı da verdim mola,
Yatsı namazında da düştüm yola,
Kuşluk vakti de girdim hana,
Eylen Şahsenem eylen yetim artık.

Âşık Garip türkü söyleyerek sılasına vardı. Âşık Garip'in evi şehrin girişinde olduğu için köye girmeden hemen eve girdi. Âşık Garip'in geldiği yol çok uzun olduğu için saçı sakalı bir araya girmiş, elbisesi kirlenmiş, öyle bir hale gelmiş ki tanınmaz bir hal almış; sanki bir dilenci tipinde olmuştu.

Âşık Garip eve varmış kapıyı çalmış, kapıya anası çıkmış Âşık Garip anasına dedi ki *"Kara ana beni evinde misafir eder misin ?"* Anasının gözü ağlamaktan kör olduğu için Garip'i tanımadı. *"Yok oğlum, benim evde kızımla gelinim var. Seni misafir edemem."* dedi. Sonra ana kızını çağırdı. Kızı Garip'i görünce *"Ana bu adam aynı Garib'e benziyor."* Ana da *"Yok kızım Garip'in gideli yedi sene oldu. O artık neden gelecek. "* dedi. Anası inanmamış, bu oğlanın Garip olduğuna. O yüzden kalmasına izin verdi. Garip tekrar *"Kara ana ben burada bu gün kalım, sana da bir altın verim; sabah da kalkar giderim"* dedi. Ana da *"Tamam oğlum, aha şu köşede yat."* dedi.

Neyse akşam olmuş anası bir mercimek şorası hazırlamış. Anası Garip'e *"Fakirlik bizi idare et oğlum; ancak bunu yapabiliyoruz evde."* dedi. Âşık Garip, *"Sizin kimseniz yok mu kara ana?"* dedi. Ana da, *"Bizim bir oğlumuz vardı adı da Garip'ti. Senem'e ökelendi,*[473] *Urum'a mal kazanmaya gittiğinden beri biz bu hallere düştük. Yedi senedir hiçbir haber alamadık; ya kayboldu, ya öldü."* dedi. Âşık Garip başını yukarıya doğru kaldırdı ve *"Ana sazınız da mı var ne?"* dedi. Ana, *"He oğlum o saz Garip'in sazıdır. Her kim o sazı çalmak için eline aldıysa da saz her seferinde yukarıya doğru kalktı; bir türlü çalamadılar."* dedi. Âşık Garip, *"Hele ana sazı alıp çalabilir miyim?"* dedi. Ana da, *"Uzanaman kı olum."* dedi. Garip oturduğu yerden bir elini saza doğru atınca saz, hemen eline geldi. Kız bunu görünce hemen şaşırdı. Kendi kendisine *"Bunun suratı Garip'e benziyor ama hele dur bakayım."* dedi. Garip sazı ele aldı başladı söylemeye:

Sabah namazında da tipi üzerinde,
Öğlen namazında da Göksu ilinde,
İkindin namazı da atın üzerin de,
Eylen Şahsenem eylen yetim artık.

Akşam namazı da verdim mola,
Yatsı namazında da düştüm yola,
Kuşluk vakti de girdim hana,
Eylen Şahsenem eylen yetim artık.

Türkü bitince hemen bacısı, *"Ana bu Garip."* deyip sarılmaya başladı. Anasının kör olan gözlerini gurbette getirdiği toprağı anasının gözüne çalarak[474] iyileştirdi. Sonra *"Ana köyde bir düğün mü çalınıyo ne?"* dedi. Anası da *"Çalınıyor olum. Şahsenem seni bekledi bekledi, sen gelmedin.*

Sonra bir padişah bunu görmüş, beğenmiş, buna talip olmuş. O da sen gelmeyince ona vardı." dedi. Âşık Garip*, "Ana sen gidip düğüne onu göremen mi?"* dedi. Ana da *"Ben onu nasıl görüm? Götürecek hiçbir şeyim de yok."* dedi. Garip, *"Ana bir mercimek şoranda mı yok?"* dedi. Hemen anası kalkmış bir mercimek şorası yapmış, Garip de hemen yüzüğü çıkarmış içine atmış. Ana, satılı eline aldı; yola koyuldu. Bir baktı ki ileride bir kadın topluluğu duruyor. Ana oraya doğru gitti.

Anasının geldiğini Şahsenem gördü ve *"Hemen ona yol verin."* dedi. Anası Şahsenem'in yanına geldi. Şahsenem *"Ana niye bu yemeği niye getirdin; baksana burada bir sürü yemek var."* dedi. Ana da *"Ne yapayım kızım getirecek bir şey yoktu; ancak bunu getirebildim"* dedi. Şahsenem *"Ana senin şoran tatlı olur; getir de yiyeyim."* dedi. Şoraya[475] iki üç kaşık daldırdı ve hepsini yedi; sadece dibi kaldı. Son dibine de kaşığı daldırınca yüzük kaşığa takıldı. Bir baktı ki bu kendisini yüzüğüydü. Şahsenem *"Ana bu yüzüğü sen nerden aldın?"* dedi. Ana, *"Garip geldi."* dedi.

---

[473] ökelendi: kızdı.

[474] çalarak: sürerek.

[475] http://turkoloji.cu.edu.tr adlı sitede bulunan AKALIN, Ş. H. *"Şor Türkçesinin Söz Varlığındaki Rusça Ödünçlemeler ve Alıntılar Üzerine"* adlı makalede Şorlar ile ilgili şu bilgiler verilmektedir: *Şorlar, Kuzeydoğu Türk lehçeleri grubunda yer alan, Şor Türkçesini konuşan küçük bir Türk topluluğudur. Şor Türkleri, Sibirya'nın güneybatısındaki Kemerovo'da; bu yönetim birimine bağlı Mıski, Taştagol, Novokuznetsk gibi yerleşim merkezlerinde ve Tom, Mras, Kondom ırmakları kıyılarında yaşamaktadır. Şorlar on yedi boya ayrılmaktadır. Bu boylar: Kara Şor, Sarı Şor, Ak Şor, Tayeş, Keçin, Aba, Kızay, Kobıy, Kıy, Karga, Çeley, Çettiber, Kalar, Sebi, Tartkın, Keres, Çoral'dır. Eski Sovyetler Birliği'nde 1989 yılında yapılmış olan nüfus sayımına göre Sovyetlerde yaşayan Şorların toplam nüfusu 16.652'dir.*

Kız hemen gelinliği çıkartı, Garip'in yanına kaçtı. Kız, eve geldi baktı ki, Garip eve halıları sermiş, eşyaları açmış, Şahsenem'i bekliyor. Garip, Şahsenem'i gördü *"Halıyı tepele de gel artık mal benim malım."* dedi. Şahsenem Garip'e öyle bir sarıldı ki yedi senenin özlemini attı. Sonra da yediler içtiler muratlarına geçtiler (K. 115).

5.2. SÖYLEMELİK TÜRLER

5.2.1. TÜRKÜLER

Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinden en çok kullanılan isim, *"türkü"*dür. Bölgelerle konulara değgin özel hallerde, ya da ezginin ve sözlerin çeşitlenmesine göre türkü kelimesi yerine şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt isimleri kullanılır.[476]

Güney Türkmenlerinin saz şairleri ki, en güçlüsü Karacaoğlan'dır, Ankara-Elmadağ'dan Suriye'nin Rakka vilâyetine kadar olan coğrafyada asırlardır yaşanmış olan hayatı, eserleriyle ebedîleştirmiştir.[477] Bahadırlar'da da Karacaoğlan'ın etkisi günümüze kadar devam etmektedir. Yaşlı kaynak kişiler hâlâ Karacaoğlan'dan türküler söylemektedir. Bahadırlar içerisinde âşık edebiyatının özelliğini taşıyan ve mahlas kullanan[478] şairler bulunmamaktadır. Aile içerisindeki şairler profesyonel olarak değerlendirilmemelidir. Genel anlayışa veya sınıflandırmalara dâhil edilecek şair tipleri[479] değildir.

Hüseyin Bahadır'ın el yazmasında *"Kalktık Horasan'dan eyledik sökün"* ile başlayan mısrada Bahadırlar'ın da Reyhanlı aşireti ile birlikte Anadolu'ya göç ettiğini anlamaktayız. Nihayetinde günümüzde de söylediğimiz Anadolu'ya göç türkülerine baktığımızda Türkmenlerin Selçuklular zamanında gelip yerleştiklerini anlamaktayız. Biz bentleri dört mısradan oluşan[480] bu türküleri tasnif ederken *"iskân veya göç türküleri"* adını vermekteyiz.

Bahadırlar'ın yaşlı kaynak kişilerden Karacaoğlan havası ile söylenen şu türküyü derledik: (K. 337)

1

Çıktık Horasan'dan eyledik sökün
Düşürdüler bizi tozlu yollara
Omuzda parlıyor kargı cıdalar
Aşırdılar bizi karlı dağlara

Bölük bölük oldu yüklendi göçler
Atlandı yaşlılar yayandır gençler
Başımıza geldi gördüğü düşler
Düşürdüler bizi gurbet ellere

Gâhi konduk, gâhi göçtük yollara
Bilip bilmediğim gurbet ellere
Âlem dağlarından şu düz çöllere
Şimden sonra[481] destan olsun dillere

---

[476] Boratav. (1988a), age., s. 150.
[477] İsmail Görkem. (2006), *"Türk Göçer Şairlerine Ait Eserlerin Derleme, İnceleme ve Değerlendirme Sorunları (Dadaloğlu'nun 'Kalktı Göç Eyledi' Türküsünden Hareketle)"*, 10-12 Nisan, II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat, Edebiyat Bilgi Şöleni, s. 1.
[478] Doğan Kaya. (1998), Sivas'ta Âşıklık Geleneği, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 93.
[479] Mustafa Sever. (2013), Türk Halk Şiiri, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 53.
[480] Ali Yakıcı. (2013), Halk Şiirinde Türkü, Ankara: Akçağ Yayınları, 2. baskı, s. 233.
[481] şimden sonra: Bundan sonra.

Oradan yükledik geldik Colab'a,
Seksen dört bir erdir gelmez hesaba
Deve koyun çoktur insan kalaba
Susuz hayvan inileşir göllere

Dedemoğlu der ki aşkın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu Sivas şehri sağından
Bizden sonra bir nam kalsın illere

2

Benden selam olsun Reyhanlı Arap'a,[482]
Hesap etsin yaz ayına ne kaldı.
Sümbül bitip, nergis bitip, gül bitip,
Top top dermesine ne kaldı.

Seçin Ağalar da kötüyü seçin,
Koç yiğitlerin boynun halat biçin,
Yavuz at besleyin il malı için,
Bölük bölük bölmemize ne kaldı.

Hop gene de deli gönül hop gene,[483]
Koç yiğitler sığmaz oldu kabına,
Kamalakla kan ardıcın altına,
Silah çatıp yatmamıza ne kaldı.

Merdine de Âşık Sadık merdine,
Karakız da kondum'ola yurduna,[484]
Beş yüz atlı boz gediğin ardına,
Cida silkip binmemize ne kaldı.

3

Rakka'dan beri gelen gaziler,
Rakka'nın gonca gülü soldu mu?
Yenilen bir haber duydum oradan,
Öldü derler, Cerit Bekir öldü mü?

Cerit Bekir öldüyse açıldı kilit,
Yolumuz bağlandı o kara bulut,
Hani ya Hacı Alioğlu Bahadır Halit,
Kolu Bağlı cellatlara vardı mı?

Hükmümüz geçerdi şol Kaf'tan Kaf'a,
Bu yalan dünyada koymadık vefa,
Hani ya Bahadırlı Hacı Mustafa,
Alayı bölük bölük böldü mü?

---

[482] aşiretin akıldanesi ve kâhini.
[483] hop: Cuş etmek, coşmak anlamındadır.
[484] Karakız: Aşiret içerisinde yiğitliği ile tanınan ünlü kadın.

Halid'im de bunu böyle söyledi,
İnip aşkın deryasını boyladı,
Alçak Arap otururken neyledi,
Ciğerlerim delik delik deldi mi?

5.2.2. MANİLER

Anonim Türk halk şiirinin en yaygın en kısa, en önemli nazım şekli ve nazım türü *"mâni"*dir. Mâni, duygu ve düşünce yüklü, yarı açık yarı gizli "mana" (anlam) oluşturmak ve iletmek anlamında sanatsal bir iletişim biçiminin adıdır.[485]

Ay buluttan beridir
Bura harman yerdir
Korkanlar eve gitsin
Bunlar Bahadırlı erdir. (K.197)

Bahadırlı'ya yiğit derler
Elleri çabuk derler
Bir güzel görünce
Dilleri çevik derler (K.197)

Horasan'dan çıktık yola
Halep'te verdik mola
Reyhanlı'da durduk soya
Bahadırlı'dır bizim adımız (K.197)

Cingife obası
Bahadırlı'dır yarısı
Mama Hoca'yı herkes bilir
Bahadırlı'nın atası (K.197)

Kulağından tut ayağına kadar yanır.
Yiğit isen eşek bir daha anır
Yüz evli Cingife'nin içinde Kör Müslüm'ü tanır
Yitirdim eşeği görmediniz mi? (K.197)

Hölemez'de görülmüyor destesi
Kara eşşekte çakır arpa hastası
Üç arpa ölçekte bunun üstesi
Yitirdim eşeği görmediniz mi? (K. 197)

Çıktık Cingifenin sucusu
Yürekte çıkmaz acısı
Müslümünde Tata bacısı
Yitti eşek görmediniz mi? (K. 197)

[485] Çobanoğlu, Özkul. (2015), Halk Edebiyatına Giriş II, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2795, s. 20.

5.3. KONUŞMALIK TÜRLER

5.3.1. DUA (Alkış) VE BEDDUALAR (Kargış)

İnsanoğlunun toplum halinde yaşamaya başlamasından itibaren var olduğunu sandığımız dua ve beddualar, sözlü anlatım türlerinin önemli bir cephesini oluştururlar. İnsan ilişkilerinde karşılaşılan iyilik yahut kötülüklere kimi zaman sözlerle cevap verme gereği duyulur ki, bu da dua yahut beddua olarak karşımıza çıkar.[486]

Dikkat edilirse, gerek dualarda gerekse beddualarda yüzlerce, hatta binlerce yıl eskilere dayanan sözlerin varlığı görülür. Sözgelişi; animizme bağlayabileceğimiz; "Arkanda güneş parlasın. Önünde ay parlasın. Oğul seni yerin, göğün beğene." şeklindeki dualarda bunların izlerini bulmamız mümkündür.[487]

Kargış ve alkışlarla akraba niteliğinde söz kalıpları olarak küfürleri, duaları ve gülbankleri sayabiliriz.[488] Küfürlerin pek çok çeşidi vardır. Her yaşın kendisine göre bir küfür şekli olduğunu söyleyebiliriz. Dualar, alkışların geliştirilmiş ve din törenleri içinde de değer kazanmış biçimleridir.[489] Duanın alkıştan farkı, onu söyleyenin ya kendisi için, ya da genel olarak insanlar için Tanrı'dan istediklerini bildirmesidir.[490] Bu alkışlar, güzel bir dille ve yerinde söylenirse, etkisinin o kadar çok olacağına inanılır.

Türk dünyasında birçok ortak *"dua ve beddua"* vardır. Birbirini hiç görmemiş binlerce kilometre uzakta olan Türklerin söylediği bu ortak sözlü kültürden bir örnek vermeden geçmek istemiyorum. Bahadırlar'da *"Ağzında yüzünde dursun"* bedduası, sıkça kullanılır (K. 341). Sevmediği birinin yediğinin boğazında kalmasını istemek, anlamında kullanılan bir sözdür. Aynı bedduayı bizden çok uzaklarda olan Saha (Yakut) Türklerinde de görmekteyiz. *"Xaran xaal"*[491] (boğazına dursun) bedduası ortaktır. Bahadırlardan derlenen *"dua ve beddualar"* şunlardır:

5.3.1.1. Beddualar:

- *Adı batasıca* (K. 142).
- *Ağzına el alem s..ça* (K. 406).
- *Allah bele*[492] *vere* (K. 337).
- *Allah canımı alsın da senden kurtulayım* (155).
- *Allah yedi dağa aşırı gelin gidesin yedi sene yüzümü görmeyesin yedi tane çocuğu ola yedisinde de gün görmeyesin* (K. 11).
- *Allah sana ne deyim* (K. 11, 346).
- *Allah seni kül etsin* (K. 253).
- *Allah kimsesiz bırakmaya* (K 11).
- *Allah kapın kapana* (K. 11).
- *Allah kanser çıkarasın* (K. 11).
- *Allah tor deliğin kapana* (K. 11).
- *Allah bölük bölük bölünesin* (K. 11).
- *Allah tiftiklenesin* (K. 119).
- *Allah Dündarlı'ya gelin gidesin* (K. 11).
- *Allah tuvar diplerinde kalasın* (K. 11).

---

[486] Doğan Kaya, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/dogan_kaya_dualar_ve_beddualar.pdf, s. 1.
[487] age., s. 1.
[488] Boratav. (1988a), age., s. 128.
[489] age., s. 128-129.
[490] age., s. 129.
[491] Yuriv Vasilev-Fatih Kirişçioğlu-Gülsüm Killi. (1996), Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri, Ankara: TDK Yayınları: 637, s. 95.
[492] bele: bala.

- *Allah duvar üzerine yıkıla. Duvar suratlı seni* (K.119, 406).
- *Allah fondan yardım alamayasın* (K. 11).
- *Allah gırtlağın düğümlene* (K. 11, 229).
- *Akşama çıkmayasın* (K. 115, 119).
- *Başına torpak yağa* (K. 155, 119).
- *Bedenine dert gele* (K. 115, 210).
- *Bedenine top deye* (K. 115, 218).
- *Birinden emdiğin iri birinden kan olsun* (K. 115, 368).
- *Çer vurgun (lar)* (K. 115, 370).
- *Delik delik olasın* (K. 115, 245).
- *Derin sularda boğulasın* (K. 108).
- *Dilim dilim olasın* (K. 406).
- *Ekmek atlı sen yayan olasın* (K. 115, 369).
- *Evin başına yıkıla* (K.89).
- *Geberesice* (K. 406).
- *Gidesin gidesin de yan tepesi düşesin* (K. 254).
- *Gözü kör olmayasıca* (K. 115, 207).
- *Gözünü toprak doyursun* (K. 327, 359).
- *İflah olmayasın* (K. 59).
- *İki gözü önüne akasıca* (K.73).
- *İki yakan bir araya gelmesin* (K. 372).
- *İnce hastalıklara düşesin* (K. 430).
- *Köşede yata da kapı bekleyesin* (K. 115, 346).
- *Kör olasın* (K. 253).
- *Kurbanın olayım* (K. 406).
- *Leşini itler yesin* (K. 108).
- *Makinaların altında kalasın* (K. 115, 369).
- *Mezara yatasın da kalkmayasın* (K. 73).
- *Ocağı batasıca* (K. 354).
- *Ocağın söne* (K. 108).
- *Sabaha çıkmayasın* (K. 115, 223, 334, 411).
- *Sürüm sürüm sürünesin* (K. 59, 115).
- *Şekli batasıca* (K. 430).
- *Yüzü batasıca* (K. 430).
- *Tez günde geberesin* (K.89).
- *Tiftik tiftik olasın* (K59).
- *Yüzün gülmeye dişin ışımaya* (K. 115, 211, 225, 328).
- *Yüzünde çıbanlar çıka* (K. 430).

5.3.1.2. Dualar:

- *Acı yüzü görmeyesin* (K. 406).
- *Ağzını heyre aç* (K. 155).
- *Ayağının altı olduğum* (K. 377).
- *Allah analı babalı büyüte* (K. 430).
- *Allah'a emanet olasın* (K. 142).
- *Allah ayrılık vermesin* (K. 155).
- *Allah iflah etsin* (K. 261).
- *Allah atana rahmet ede* (K. 218).
- *Allah güç versin* (K. 430).

- *Allah kabir azabı çektirmesin* (K. 192, 203, 261, 368).
- *Allah yolunu açık etsin* (K. 166, 204, 251, 311, 325).
- *Allah ömrüne ömür koysun* (K. 231, 234).
- *Allah sendeki derdi bana vere* (K. 229).
- *Allah razı olsun* (K. 9, 203, 231, 406).
- *Allah sabır versin* (K. 89).
- *Allah şifa versin* (K. 108).
- *Allah rızkını bol etsin* (K. 208, 219).
- *Atana rahmet* (K. 59).
- *Allah utandırmasın* (K. 44).
- *Ayağına taş deymesin* (K. 9, 49, 241, 389).
- *Başın var olsun* (K. 141, 240, 322).
- *Bol kazancın olsun* (K. 24).
- *Darlık görmeyesin* (K. 337).
- *Derdin alayım* (K. 9, 337, 406).
- *Dert gelmeye* (K. 170, 311, 327).
- *Dert görmeyesin* (K. 9, 293, 409).
- *Evlat acısı vermeye* (K. 89).
- *Çok geçmişler ola* (K. 73).
- *Geçmiş olsun* (K. 430)
- *Günahın bana geçsin* (K. 337, 430).
- *Hayran olum* (K. 316).
- *Hayır uğur getire* (K. 24).
- *İki cihanda da mutlu olasın* (K. 24).
- *Kısmetin bol olsun* (K. 327).
- *Kulun olayım (K. 73)*
- *Kurban olim* (K. 316).
- *Muhabbetiniz bol ola* (K. 241).
- *Muradına eresin* (K. 430).
- *Muradın bol olsun (K. 430)*
- *Namerde muhtaç olmayasın* (K. 77).
- *Ömrün uzun olsun* (K. 59).
- *Su gibi aziz ol* (K. 430).
- *Şansın açık olsun* (K. 389).
- *Tez gidip tez gelesin* (K. 117, 246, 316, 377).
- *Tuttuğun altın olsun* (K. 33).
- *Uğurlar ola* (K. 89).
- *Var olasın* (K. 322).
- *Yerin cennet olsun* (K. 112).
- *Yolun açık ola* (K. 142).
- *Yoluna kurban olduğum* (K. 327).
- *Yuvan dağılmaya* (K. 406).

5.3.2. ATASÖZLERİ

Atasözleri, atalarımızın yaşadıkları deneyim ve gözlemlerine dayanarak vardıkları genel yargılardır. Bilgece bir düşünce, bir öğüt, uyarı veya ikaz niteliğinde kalıplaşmış sözlerdir.

Atasözlerinin söylendiği zamanı kesin olarak tespit etmemiz mümkün değildir. Zamanla birtakım değişikliklere uğrayarak günümüzde olması gereken şekle girmişlerdir.[493]

Toplumlar birbirinden uzak kaldığı zaman bile ortak ürünler ortaya atabilirler. Bizde *"Hocanın dediğini yap; yaptığını yapma"* (K. 339) atasözü, bizde binlerce kilometre uzakta olan Türklerde de aynıdır. Burada *"Hoca"* kelimesi değişmiş olabilir. Bazılarında Papaz, bazılarında Rahip olabilmektedir. Bunlar binlerce yıllık beraber yaşamanın ürünleridir. Yine bizde *"Aç tavuk rüyasında darı görür."* Atasözü Türkmenlerde de *"Aç towuk düyşünde darı görer"*[494] olarak söylenmektedir. Yine Bahadırlar'da çok sık rastladığım ve sıkıntılı zamanlarda söylenen *"Kabir azabı şimdi ölülerden diriye mi geçti."* (K. 430) sözüne Uygurların *"Nözügüm destanı"*nda rastlamaktayız:[495] *"Gor azawi ölüktin/Tiriklerge köçüptü"* (Kabir azabı ölülerden/Dirilere geçmişti)

"Atasözü" umumi bir adlandırmadır, Bunun içerisinde darbımeseller ve deyimler yer alabilirler. İçinde mutlaka bir hüküm barındırır. Bahadırlar'da derlenen atasözlerini şöyle örneklendirebiliriz:

- *Armudu kozu taşladın bu seferde bana mı başladın* (K. 115).
- *Armut dibine düşer* (K. 349).
- *Ağırlık altın kala, yukalık*[496] *başa bela* (K. 115).
- *Ağır ol ki batman dövesin* (K. 115, 131).
- *Acele işe şeytan karışır* (K. 87, 96, 337).
- *Acıkmış kudurmuştan beter olur* (K. 42, 134).
- *Acı patlıcanı kırağı çalmaz* (K. 121).
- *Aç tavuk kendini buğday ambarında görür.* (K. 66).
- *Allah diyen yorulmaz* (K.349).
- *Aptalın karnı doyunca gözü ayakkabısında olur* (K. 21, 339).
- *Ayıdan post, Osmanlı'dan dost olmaz* (K. 24, 115).
- *Bacıdan analık, emmiden babalık olmasın* (K. 115, 105).
- *Çift çanağından çıkmış ağzına bak, ağzına* (K. 115).
- *Çifçinin karnını yarmışlar kırk yıllık umut çıkmış* (K. 115, 343)
- *Çok bilen çok yanılır* (K. 83, 365, 339).
- *Çok gezen tavuk, ayağında bok getirir* (K. 115, 339, 350).
- *Deli ile gitme yola başına getirir bela* (K. 115).
- *Deve burç gerekse boynunu eğsin* (K. 115, 125).
- *Düğünde gız, baharda öküz beğenilmez* (K. 115).
- *Elli deve, yüz haral;*[497] *herkes içinin bittiğini arar* (K. 115).
- *Eşek büyümeyle tavkı*[498] *baş olmaz* (K. 115).
- *El baştan* [499]*üce gelir* (K. 115, 117, 142).
- *Halına bakmıyor Hasan dağına oduna gidiyor* (K. 115).
- *Harbulcudan*[500] *hatun olmaz, dilenmezse karnı doymaz* (K. 115).

---

[493] Ahmet Köklügiller (1980), Atasözleri ve Özdeyişler, İstanbul: Otağ Yayınları, s, 3.
[494] Sapar Kürenow. (1994), *"Türkmen Nakılları ve Atalar Sözü"*, Halk Kültüründen Derlemeler, Ankara: KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., 228, s. 87.
[495] İsa Özkan. (1992), *"Nözügüm Destanı"*, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, s. 299.
[496] yukalık: gönlü yumuşak olmak, her şeyi kabul etmek.
[497] haral: Büyük çuval.
[498] tavk: Takat. Güç.
[499] üce: büyük, önce anlamında kullanılmıştır.
[500] Halburcu: (Kalbur) Kalbur yapan ya da satan kimse.

- *İtten aslan doğmaz* (K. 1, 18, 121, 375, 420).
- *Kalacak yer yok muydu da köselerde kaldın* (K. 115).
- *Mart çıkmazsa der de çıkmaz* (K. 349).
- *Okumak cahilliği götürür ama eşeklik baki kalır* (K. 396).
- *Osmanlı'nın sonu da bir ozanlıkmış* (K. 115).
- *Osmanlı'ya dost olma herife sırrını verme* (K. 115).
- *Üzümün iyisi tene; kadının iyisi nene olur* (K. 80, 115).
- *Vardır malın sorulur halın yoktur malın sorulmaz halın* (K. 15, 16).
- *Yavuz atın tekmesi berk olur* (K. 337, 349).

5.3.3. DEYİMLER

Deyim, dil biliminde, kavramları, durumları hoşa giden bir anlatımla ya da özel bir yapı ya da söz dizimi içinde belirten ve çoğunlukla gerçek anlamlarından ayrı anlamlara gelen sözcüklerden oluşan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da cümledir. İki veya daha çok sözcükten kurulu bir çeşit dil ifadesi olan deyimler, duygu ve düşünceleri dikkati çekecek biçimde anlatan ad, önad, belirteç, yalın ve birleşik eylem görünüşlü dilsel yapılardır. Ya tam bir tümcedirler ya da bir söz öbeğidirler.

Deyimler de halk arasında az veya çok yaygın; ekseriya birkaç kelime, bazen tam veya noksan bir cümle ile meramı anlatmaya yarayan; *teşbih, istiare, mecaz, kinaye* unsurlarıyla bir şeyi tasvir ve ifade için kullanılır.[501] Deyimlerde esas amaç, bir durumu ifade etmektir. Atasözleri gibi yaptırım gücü yoktur.

Bahadırlar'dan derlenen deyimler şunlardır:

- *Aklı ermek* (K. 430).
-*Allah altınızdan çulu çekmiş* (K. 382).
- *Atı gösterdi eşeği çekti* (K. 382).
- *Atı gösterip eşeği çekti* (K. 12, 382).
- *Ağzım ozan oldu* (K. 382).
- *Ayıp tama*[502] (K. 22, 382).
- *Ağzı sağır*[503] (K. 382).
- *Ağzının şörrügü aki*[504] (K. 382).
- *Ahırı gelecek* [505] (K. 382,425).
- *Akıl kesmemek*[506] (K. 382, 340).
- *Altında su mu çıktı?*[507] (K. 382, 396).
- *Ayrı baş çekme*[508] (K. 14, 382, 249, 257, 406).
- *Ateş almaya mı geldin* (K. 382, 154, 358, 398).
- *Boğaz bostan bitmiyor* (K. 382, 313).
- *Cöbel dibinde cor kırmak* (K. 149, 162).
- *Daraba suratlı* (K. 59).
- *Emeği ucuz* (K. 11, 430).
- *Gözü çöplükte* (K. 253).
- *Hangi derenin kurdu öldü* (K. 382, 146, 270).

---

[501] Türk Atasözleri ve Deyimler. (1997), Milli Kütüphane Başkanlığı, Ankara: MEB, Yay./2174, s.7.
[502] Ayıp bir şey için uyarı mahiyetinde söylenir
[503] Vurdumduymaz anlamında kullanılmıştır.
[504] Ağzı sulanıyor.
[505] Nihayet gelecek.
[506] Bir şeyin olabileceğine inanmamak.
[507] Oturduğu yerden hemen kalkanlar için kullanılan bir söz.
[508] Kendini diğer insanlardan ayrı tutmak, soyutlamak anlamında kullanılmıştır.

- *İt ölüsü gibi* (K. 158, 150, 281).
- *Kafası çakmak* (K. 354).
- *Köz önüne deşirmek* (K. 17, 382).
- *Ocak başından yırak* (K. 382).
- *Ocaklığa döndük* (K. 382, 422).
- *Öküze ho, gö.. ne ko* (228).
- *Ölü koyungözü gibi* (K. 228).
- *Sarı saman altına su yeritmek* (K. 382).

5.3.4. TEKERLEMELER

Genellikle çocuklar içerisinde hoşça vakit geçirmek, kelimeleri kullanabilme özelliği kazanmak, oynanan oyunlarda eş veya ebeyi seçmek için tekerlemelere başvurulur.

Boratav tekerlemelerle ilgili şu tespitleri yapmıştır:[509] *Tekerlemeyi tanımlamak oldukça güçtür. Onun birçok başka türlerle açık ilişkisi vardır. Ama tekerleme, hangi türden Halk edebiyatı ürünlerine bağlanmış, katılmış olursa olsun, birtakım biçim, anlatım ve içerik özellikleriyle diğerlerinden ayrılır. Kimi tekerlemeler de başka türlerden bağımsız olarak da varlıklarını gösterirler."* Bu duruma ek olarak tekerlemeleri tanımlarken daha çok çocuk gelenekleriyle ilgili olduğunu, ana konudan yoksun olarak birtakım ayaklarla birbirine bağlandığını ve bu özelliği ile dikkati çektiğini söyleyebiliriz.

Masal ve oyun tekerlemesi gibi adlar alırlar. Çocuk oyunlarının başlangıcında; masalların giriş, orta ve sonunda söylenirler. İçinde bulunduğu bölge veya yöreye göre döşeme, sayışma ve yanıltmaca olarak adlandırılabilir. Türk edebiyatında ilk tekerleme örneklerine XI. yüzyıldan itibaren rastlanır.

Tekerlemeler ile ilgili yapmış olduğumuz derleme çok azdır. Bunlar oyun ve masal tekerlemeleridir.

5.3.4.1. Masal Tekerlemeleri: Masal tekerlemeleri birbirleriyle pek ilgisi olmayan, ancak dinleyicinin ilgisini masala çekmek için bir araya getirilmiş sözlerden oluşur. Tekerlemenin asıl güzelliği de, birbirleriyle ilgisiz gibi görünen bu tür sözlerin bir düzen içinde sıralanmasındadır. Bu da bir söz ustalığını gerektirir. Bu ustalık masal anlatanın, yani masalcının ustalığına bağlıdır.

- *Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, şu yalan bu yalan fili yuttu bir yılan. Derken bir ülkede…*(K. 430).
- *Bir varmış bir yokmuş, bir padişah varmış…* (K. 252).
- *Memleketin birinde bir oğlan yaşarmış…* (K. 263).
- *Onlar ermiş muradına, siz de çıkın kerevetinize* (K. 430).
- *Onlar erdi muradına, bizde çıkalım kerevetine* (K. 430).

5.3.4.2. Oyun Tekerlemeleri: Bu tür oyunlarda, sözlerle hareketler bir aradadır. Sözlerin çocuklarca yaratılmış ezgileri vardır. Hareketler bu ezgiler eşliğinde yapılır.

" Ooooo ellek büllek tüm tüm tellek, asma busma zeytin tava"[510] (K. 430).

---

[509] Pertev Naili. (1988b), 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, age., s. 134.

[510] Bu oyun çocuklar arasında oynanırken grup seçimlerinde söylenir. Ooooo denirken de işaret parmağı ağıza alınır.

“ Tingil tingil tos tos,
Biri ala biri boz.
Bindim bozun üstüne,
Çıktım Halep yoluna.
Halep yolu bin bazar,
İçinde tilki gezer.
Tilki beni korkuttu,
Sağ kulağımı sarkıttı” (K. 24, 398).

5.3.4.3. Yanıltmacalar

“ Şu köşe kış köşesi, şu köşe yaz köşesi” (K. 394).

- Gökten bir damla düştü, şıp benim anlıma, şıp ananın anlına (K. 150).

- Al bu takatukaları takatukacıya takatukalatmaya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamam derse, takatukacıdan takatukaları takatukalatmadan al da gel. (K. 430).

- Çatalcada topal çoban, çatal yapar, çatal satar (K. 430).

ALTINCI BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ SAFHASINDAKİ İNANIŞLAR VE PRATİKLER

Türkçe sözlükte *"inanmak, inanç"* kelimesi, bir şeye gönülden bağlanmak anlamında kullanılmıştır.[511] Dolayısıyla kişi veya toplumca; bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, gerçek olduğunu kabul etmesi anlamını taşır. Boratav inançla ilgili olarak,[512] *"İnanç kavramı, oldukça geniş bir şekilde ele alınmalıdır. Çünkü bu kavram, insan düşüncesinin çok geniş bir bölüğünü içine alır. Bunlar: din, politika, ahlak… İnançları bütün bu çeşitlilik yaygınlıkları ile ele almak halk biliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir."* demektedir.

İnanç türleri, en ilkelinden başlayıp oluşturulurken daima birbirlerinden bir şeyler almış, biri diğerini tarihin seyri boyunca etkilemiştir.[513] Bu bakımdan teknolojik gelişmeler birçok şeyi değiştirir; fakat kültürün mukaddeslerini ve iman yapısını değiştiremez.[514] Toplumların ileri düzeylerinde bile geleneksel düşünceden örnekler verebilmek her zaman mümkün olmuştur.

Gelenekler hiçbir zaman kaybolmaz. O toplum ne kadar modern çağa ayak uydurursa uydursun, folklor ürünlerini her zaman derleyebiliriz. Gelişmiş Batı toplumlarının çoğunda 13 rakamı uğursuzluk getirir. Yine İngiliz toplumu baştan aşağı yeşil elbise giyemeyeceği gibi evde şemsiye açmaz.[515] Çünkü bu pratiklerin uğursuz geleceğine inanır. İnsan hayatında önemli olarak gördüğümüz iki geçiş noktası vardır. Bunlar, doğum ve ölümdür. Sünnet, evlenme gibi pratikleri de ara geçiş noktası olarak görebiliriz. Bu geçiş noktalarındaki pratikler ve inanmalar o toplumun kültür yapısını gösterir. Bahadır Türkmenlerinde incelediğimiz bu pratik ve inanmaları binlerce yıldır süregelen Türk dünyası kültürü ile mukayese ederek incelemeye çalıştık.

6.1. DOĞUM

6.1.1. Doğum Öncesi

Bütün toplumlarda olduğu gibi Bahadırlar'da da doğum önemli bir olaydır. Eski Türk toplumunda aile içinde kadının her zaman önemli bir rolü olmuştur. Çocuk, *"Baba ocağı"*nın devam etmesini sağlar. Ailenin filizlenen çekirdeği olarak düşünülür. Türk destanlarında ve ailenin yapılanmasında da kadın, çok önemli bir mertebeye ulaşmıştır. Türk mitolojisinde ateşi kadın bulmuştur.[516] Kadın, erkeğin yoldaşı ve çocuklarının anasıdır. Daha önemlisi Türk milletinin tek bereket kaynağıdır.

Şamanlarda doğum, yine mitolojik unsurlarla doludur. Wilhelm Radloff'un Türklük Şamanlık[517] adlı eserinde evlilik ve doğum ile ilgili olarak anlatılanlar özetle şöyledir:

---

[511] Türkçe Sözlük. (1992), Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK, Milliyet Yayınları, s. 704.
[512], Pertev Naili Boratav. (1984), 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul: Gerçek Yayınevi, s. 7.
[513] Cenap Yakar. (1988), İnançlar ve Tutumlar Üzerine, Gazi Üniversitesi Yayın No:155, s. 3.
[514] Nevzat Köseoğlu. (1996), Türk Kimliği ve Türk Dünyası, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 137.
[515] Ali Rıza Balaman. (1983), Gelenekler Töre ve Törenler, Halkbilimi Folklor Dizisi, İzmir: Betim Yayınları, s. 43.
[516] Bahaeddin Ögel. (2010), age., s. 498.
[517] Wilhelm Radloff. (2008), Türklük ve Şamanlık, (Çeviren: Ahmet Temir, T. Andaç, N. Uğurlu), Örgün Yayınevi, Kültür Dizisi-Türk Tarihi:3, s. 28-29.

Çocuk doğacağı zaman Bay Ülgen,[518] oğluna emir verir. O da babasının emrini yerine getirir ve cetlerin ricası üzerine doğumu Yayuçi[519]lerden birine havale eder, bu da Süt-Ak Köl'den[520] hayat kuvveti alarak yeni doğanı dünyaya çıkartır ve yeryüzünde yaşadıkça yardım eder ve insanın yanında bulunur. İnsanın doğacağını bilen Erlik[521] ise, doğuma engel olmak maksadıyla bir Körmös gönderir. Körmös[522] doğuma engel olmaya veya zorlaştırmaya çalışır. Zavallı ana bu yüzden sancı çeker. Doğum başarılı olursa Körmös, Erlik'in emri gereğince yeryüzünde hayatının sonuna kadar takip eder. Böylece insanın yanında daima iki refiki bulunur. Biri Yayuçi, insanın iyi hareketlerini diğeri de insanın kötü işlerini yazan Körmös'tür. İyilikleri fazla olan insanlar mesut kimselerdir."

Bu anlatımda dikkat edilecek hususiyetlerden biri *"Zavallı ana bu yüzden sancı çeker."* sözüdür. Kadının emeği ve bununla birlikte çektiği eziyet, dikkat çekicidir.

Mitolojik dönem olarak düşündüğümüz devirlerde, uzun bir dönem, kadının hâkimiyeti devam etmiştir. Kadın, kendisine verilen haklardan dolayı hanların, hakanların önünde saygı ile eğildikleri bir ilahî bir şeref abidesidir. Bu nedenle ister doğumda ister doğum öncesi, kadına her zaman değer verilmiş ve onu devamlı yüceltme yoluna gidilmiştir. *"Çocuk doğuran kadın kıymetlidir."* sözü büyükler tarafından her zaman söylenir (K. 71, 81, 110, 294, 355).

Evlilikten üç ay sonra kadın hamile kalmamışsa hem kız ailesi hem de erkek tarafı huzursuz olur.[523] Geline *"Koynun hâlâ boş mu?"* diye sorulur (K. 296, 384). Kadının hamile kaldığı öğrenilirse erkek evine haberci gider (K. 287, 375, 380).

Kadınların en önemli anlarından biri doğum öncesidir. Her konuda yardımcı olunması gerekir. Erkeğin kadının yanından hiç ayrılmaması ve her istediğini, elinden geldiğince, yapması gerekir (K. 130, 184, 226). Doğum öncesi uygulanan pratikleri ve inançları, geçmişten günümüze Türk Dünyası içinde çeşitli şekillerde uygulamaya çalıştık. Bunları şu maddeler altında inceleyebiliriz:

6.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları: Yeni evlenen ailelerden beklenen kısa sürede çocukları olmasıdır. Trabzon Vakfıkebir'de yaşayan Bahadırlarda gelin yatağı hazırlanırken çocuğu olsun düşüncesiyle, yatakta bir erkek çocuk yuvarlatılır (K. 256, 429). Reyhanlı Bahadırları'nda ise gelin adayı gelinliği giydiği anda kucağına bir erkek çocuğu verilir (K. 120, 138, 252). Buna benzer pratikleri, diğer Bahadırlarda da görmekteyiz. Evlilik ile ilgili merasimler bittikten sonra aile büyükleri çocuk doğum ile ilgili konuyu, iki veya üç ay sonra, dikkatle takip eder. Fakat mümkün olduğu kadar etrafa belli etmemeye çalışır. Bu beklentileri de bazen gecikmekte veya boşa çıkmaktadır (K. 106, 253, 289, 397). Bahadırlar'da çocuğu olmayan kadın *"kısır"* kabul edilir (K. 292, 304, 401). Osmaniye'de yaşayan Ulaşlılarda buna erkekler de dâhil edilmektedir. Günümüzde bu tabir ağır kaçtığından ve kabalık olarak görüldüğünden böyle

[518] İbrahim Dilek. (2014), Türk Mitoloji Sözlüğü, adlı eserinde Ülgen: Yaratıcı tanrı, olarak geçmektedir.

[519] https://tr.wikipedia.org'da Yayuçı olarak geçen bu kelime, Türk, Karaçay-Balkar ve Altay mitolojisinde Yaratıcı Tanrıça. Yayguçı veya Zayaçı (Zayuçı, Dayuçı) Hanım olarak da tanınır. Çocuk yapmaları için insanlara kut (yaşam enerjisi) gönderir. Göğün dördüncü katında yaşar. Yayguçı sözcüğü aynı zamanda Yayuçı Hanım'a bağlı olan yaratıcı ruhların da adıdır. Bu ruhlara Yayaklar (Yayanlar / Yayağanlar) adı da verilir. Tatarlarda Car Cayanı adlı yaratıcı bir ruh vardır

[520] İbrahim Dilek'in Türk Mitoloji Sözlüğünde Süt Köl olarak geçen bu kelime, *"Cenin ruhlarının bulunduğu yer."* olarak anlatılmaktadır.

[521] Erlik: Ülgen ile birlikte dünyayı yarattığına inanılır. Ülgen, iyi şeyleri yaratırken, o kötü şeyleri yaratmıştır.

[522] Körmös: 1. Şeytan. 2. İyi ve kötü ruhlar, ana ve baba tarafından ölmüş ataların ruhları.

[523] Sedat Bahadır. (2015), Hatay'da Türk Halk İnançları, İstanbul: Pamiray Yayınları, s. 85.

kişiler için *"çocuğu olmuyor"* denmektedir.[524] Türkiye'den sonra dünya üzerinde Türkçenin en yoğun biçimde konuşulduğu ülke, İran Azerbaycanı'dır. Orada yaşayan Kaşay Türklerinin doğum gelenekleri içinde bebek sahibi olamayan kadınlar da *"kısır"* kelimesi ile adlandırılmıştır. Bu çerçevede güçlü bir inanış haline gelen, türbe, yatır ve ağaçların kısırlığı giderme konusunda önemi büyüktür.[525] Burada Türk dünyasında yaygın olan dilek ağacına bez motifini Bahadırlarda görememekteyiz. Bahadırlar'da kısır olan kadının kusuru, erkekte aranmaz (K. 348, 385, 404). Kusur sadece kadında aranır. Bu nedenle kadın, erkek evine mahcup olmamak için, hemen gebe kalmak ister. Bu durumda ise genellikle alternatif tıbba veya yatırlara yönelirler. Modern tıp, onlar için öncelik değildir. Bu nedenle dinsel-büyüsel özelliği olan yatırlara değer verilir. Günümüzde bu pratiklere az da olsa rastlamaktayız.

Dinsel özellik taşıyan yerlerde bulunan ve kutsal sayılan suyun içilmesi (K. 342, 386) toprağına el sürülmesi orada bulunan bir ağaca bez bağlanması veya kurban kesme sıkça uygulanan pratiklerdir (K. 363, 406). Burada Halk hekimliğinin önemi büyüktür. Çeşitli bitki yaprağı veya kökünden yapılan ilaçlar, bel çekme veya sıkma, yakı yapma buğuya oturma gibi tedavi yöntemleri ön plandadır (K. 317, 362, 374).

Kısırlığı giderme konusunda önemli görülen pratiklerden biri de ataların mezarını ziyaret etmedir. Ataların mezarında veya Bayezid-i Bestami'nin sembolik türbesinde, kurbanlar kesilir ve kesilen bu kurbanın eti de etrafta bulunan fakirlere dağıtılır (K. 351). Reyhanlı Bahadırları bunu adak olarak adlandırırlar. Yapılan adak, mutlaka gerçekleşmelidir. Gerçekleşmediği takdirde aileye çok büyük felaket geleceğine inanılır (K. 24, 263, 377). Kilis'te *"Bahadır harabeleri"* adı verilen yerde (K. 237, 264) kurban kesilir ve etrafta bulunan fakir ailelere dağıtılır (K. 262). Türklerde *"kurban"* konusu da yeterince açık değildir. Bazı araştırmacılar kurbanı totemcilik olarak kabul ederken bir kısmı da atalar ruhuna sunulan bir hediye olarak kabul ederler. İkinci görüşün mantıksal olarak daha ağır bastığını düşünmekteyiz. Çünkü Eski Türk toplumlarında mağara önlerinde yapılan kazılarda birçok at kemiğine rastlanılmıştır. Bu da atalar ruhuna kurbanların kesildiğini göstermektedir.

Yaradılış konulu mitlerde kutsal kitapların aktardığı bilgilerden de anlaşılacağı üzere meyve, yaradılışın gerçekleştiği andan itibaren insan hayatında önemli ve belirleyici bir yere sahip olmuştur. İlk insanların cennetten çıkarılıp dünya üzerine indirilmesine ve dişiye çocuk doğurma vasfının verilmesinde ya da kısırlığın ortadan kaldırılmasında önemli bir araç olarak kabul edilmiştir.[526] Nitekim Manas destanında da Yakup (Cakıp) Han, on dört yıl geçtikten sonra eşinin kısırlığından şikâyet ederek *"Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor."*der.[527] Daha sonra da doğum ile ilgili pratikler uygulanır ve Manas doğar. Yakutlarda da Çocuk isteyen kadınların, kutsal bir ağacın dibinde ağlayıp sızlayarak dua ettiklerini[528] yazılı kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bitkiler ve ender olarak cansız şeyler (yıldızlar, bulut vs.) totem olabilse de[529] Bahadırlar'da meyveler, doğuma yardımcı olma hususunda, önemli bir yer tutar. Umumiyetle bitkilerden elma

---

[524] Ali Doğaner. (2006), Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, s. 57.

[525] Mehmet Karaaslan, *"Kaşay Türklerinde Doğum çerçevesinde Gelişen İnanç ve Pratikler"* Turkish Studies 6/3 Summer, 2011, s. 1436.

[526] Mehmet Aça. (2005), *"Türk İnanış ve Düşünüş Sistemlerinde Meyve"* Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı, Kanyılmaz Matbaası, Aralık, s. 11.

[527] Manas Destanı. (1992), (Çev.: Abdulkadir İnan), İstanbul: MEB Yayınları, s. 6.

[528] Abdulkadir İnan. (1995), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara: TTK Yayınları, VII. Dizi, s. 168.

[529] Erman Artun. *"Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğretiler-Dinler"* Türkoloji.cu / HALKBİLİM, s. 1.

ve incir, önemli bir meyve olarak düşünülür (K. 44, 222, 255). Cennet meyvesi olarak düşünülen elmayı, yiyen kadın ve erkeğin çocuğu olacağı inancı yaygındır.

Dede Korkut hikâyelerinde Dirsehan da çocuğu olmadığına üzülmektedir. Bu konuda eşine desteğini esirgememiştir. Eşinin çocuk sahibi olması için bir yardım ve iyilik imgesine[530] dönüşmüştür. *"Fakiri bay kılmak, çıplakları giydirmek"* temel düşüncesinden hareketle çevresindeki ihtiyaç sahibi olanlara bol bol iyilik yapıldıktan sonra çocuğu olmuştur.

Kısırlığı gidermek için yapılan pratiklerden biri de kurşun dökmedir (K. 22, 340, 387). Dökülen kurşunların yorumlanması, bu işi meslek edinmiş olan tecrübeli bayanlar tarafından yapılır (K. 2, 34, 323).

Uygur Türklerinde üzüm ön plandadır. Bunun nedeni ise üzümün *"Cennetten çıkmış meyve"* olduğu inancıdır.[531] Üzüm motifini Reyhanlı Bahadırları'nda da görmekteyiz. *"Oğlum, üzüm yarım bırakılmaz üzümünü bitirirsen cennete gidersin."* (K. 24, 277, 336, 430) demektedirler. Yine Uygur Türklerinde hamile kalamayan kadın çeşitli pratiklerle hamile kalmaya çalışır bunlardan biri yedi evden birer kâse un toplayarak hocaya götürür bu unları hocaya okutur. Okunmuş unlardan da tandırda ekmek yaparak yedi hafta boyunca özellikle Çarşamba günleri bu ekmekten yer. Diğer bir uygulama da hamile kalamayan kadın, hocaya üzüm, elma veya ekmek götürerek okutup üfleterek yer. Ekmek, Bahadırlar'da da kutsal değerlerden biridir. Ekmek kırıntılarını bile yere atmak, ayakla çiğnemek veya üzerinden atlamak günahtır (K. 312, 276). Ekmek parçası yerde görüldüğünde üç defa öpülür ve yüksek bir yere konur (K. 312, 406).

6.1.1.2. Aşerme/Canı Çekme: Aşerme, hamile olan kadının farklı zamanlarda yiyecek bir şeyler istemesidir. Günümüz tıp biliminde kadın ne kadar farklı şey istese de hafif yemeklerin tercih edilmesi gerekir. Fakat aşerme dönemlerinde kadınlar her zamankinden farklı yiyecek çeşitlerini isterler. Bazı yörelerde aşerme kelimesi, tam tersi anlamda kullanılmaktadır. Antalya Gazi Paşa'da aşerme *"Yiyecek şeylerden tiksinme"*[532] anlamındadır.

Anlaşılan odur ki kadınlar aşermek konusunda sadece psikolojik ve özel hissetme duyularıyla hareket etmektedir. Bunu da söylerken *"Canım çekti."* derler. Eğer aşeren kadın istediğini alamazsa kaşıntı tutar ve bir yerini kaşırsa, doğacak çocuğun da kaşınan yerde aynı lekenin olabileceğine inanılır (K. 410). Bahadırlar'da erkekler de canı çekilen bu yiyeceği bulmak zorundadır. Aksi takdirde hamile olan eşine ve doğacak çocuğuna büyük zarar gelir, düşüncesi hâkimdir (K. 343). Çünkü hamileliğin en önemli dönemlerinden biridir. Bu durumda aşeren kadının ne istediği veya yediği yemekler önemlidir (K. 292, 434). Doğacak çocuğun kız mı, erkek mi olacağına, bu dönemdeki isteklere göre yorum yapılır.[533] Hamile olan kadın için *"Çift can taşıyor, ne derse yapın; yoksa vebalini siz çekersiniz."* sözü kullanılır (K. 150). Hamile kadının kuaföre gitmesi, fotoğraf çekilmesi, televizyon seyretmesi ve düğünlerde halay çekmesi istenmez. Aksi takdirde doğacak çocuğun zarar göreceğine ve kadının ömrünün kısa olacağına inanılır (K. 44, 366, 434).

Benzer uygulamaları Özbekler'de de görmekteyiz. Özbekistan'da iki kat ayal kadın doğum yapıncaya kadar saçını kesmez, fotoğraf çektiremez ve doğum yapıncaya kadar

---

[530] Veysel Şahin. (2009), *"Boğaç Han Hikâyesinin Anlatı Düzlemindeki Görünümü"*, Turkish Studies, Volume 4/8 Fall, s. 2107.

[531] Adem Öger. (2012), *"Uygur Türklerinin Doğum Adetleri",* Turkish Studies, Winter, s. 1680.

[532] Yavuz Uysal. (2009), *"Gazipaşa Folkloru/Geçiş Dönemi Adetleri"* Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, S. 3, s. 210.

[533] Acıpayamlı Orhan. (1974), Türkiye'de Doğumla İlgili Adetler ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Erzurum Atatürk Üniversitesi Yayınları, s. 620.

anneleri yanında kalır.[534] Kırgız Türklerinde aşerme veya yerikleme Manas destanında belirgin bir şekilde anlatılmıştır. Destanda *"Manas'a hamile kalan Çıyırdı Kırgızların, Hıtayların ve Kalmukların yemeklerini yemek istemez. Yemek istediği şey ise arslan yüreğidir."*[535]

6.1.1.3. Hamilelik Döneminde Yapılması/Kaçınılması Gereken Pratikler: Bahadırlar'da kadının hamilelik döneminde en büyük yardımcısı annesidir. Her ne kadar modern tıpta yapılması gerekenler belirtilmişse de batıl inançların etkisi, etkin bir şekilde görülmektedir. Anneler hamile olan kızlarına *"Her zaman güzel çocuklara bak ki, çocuğun da güzel olsun. Her zaman iyi düşün çocuğun akıllı ve sağlıklı olsun."* derler. Bu durumda hamileliğin getirdiği meşakkatli dönemde kadınlar her zaman iyi düşünmek zorunda olduklarına inanırlar (K. 305, 395, 408, 410). Kaçınılması gereken en önemli şey ise yüksek yerde atlamamak, çamaşırı ip üzerine sermemek, ağır kaldırmamak, hayvanlara bakmamak ve küfürlü konuşanlardan uzak durmak ve sinirlenmemektir (K. 248).

6.1.1.4. Çocuğun Cinsiyetinin Belirlenmesi: Reyhanlı Bahadırları'nda bir ipe yüzük bağlanır ve elin işaret ve başparmağı arasına doğru, yukarı-aşağı üç defa indirilir ve kaldırılır. Üçüncü kaldırışta yüzük halka çizerek dönerse kız, düz bir şekilde git-gel yaparsa erkek çocuk olacağına inanılır (K.406). Bahadırlar'ın bir kısmında, bir koltuğa makas diğerinde de bıçak konur. Eğer bıçağın olduğu koltuğa otururşa erkek; makasın olduğu tarafa otururşa kız olacağına inanılır (K. 312, 406).

6.1.1.5. Doğum Hazırlığı: Doğum ve doğurma Bahadırlar'da mukaddes kavramlar olarak görülmektedir (K. 395,410). Doğum, Tanrı'nın anne ve babayı ödüllendirmesidir. Doğum annenin aile içinde itibarını arttırır (K. 393). Önceleri kadının ilk doğumu, kendi anne ve babasının evinde olduğunu, daha sonraki yıllarda ise bu doğum işlemlerinin hastanede olduğunu görmekteyiz (K. 410). Aynı pratiği Uygur Türklerinde de görmekteyiz. Uygurlarda doğum vakti yaklaştığında, hamile kadının anne ve babası dünürlerinin evine bir bohça hazırlayıp gelerek kızın doğum yapması için onu isterler. Kızın kaynanası ve kayınbabası da buna izin verir.[536]

6.1.2. Doğum Sırası

Önceleri köylerde yaşayan Bahadırlar'ın doğumları, ebeler veya bu işe eli yatkın olan kişiler tarafından yaptırılmaktaydı (K. 205, 266). Doğumu yaptıracak ebeler çok ise, içinde en iyisi olduğuna veya eli yatkın olduğuna inanılanlardan biri davet edilir. Günümüzde ise bu doğumlar hastanede veya doğumevlerinde yaptırılmaktadır. 1950-1962 yıllarında Reyhanlı'da doğan Bahadırların hemen hemen hepsinin doğumunu *"Hacı Hallum"* adındaki eli yatkın olan ebe yaptırmıştır (K. 217, 266).

6.1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Eşi (Eten): Bahadırlar'da göbek kesme ve kesilen göbeğin gömülme işlemi çok önemlidir. Kesinlikle atılmaz ve anne tarafından görünmeyen bir yerde kurutulur. Daha sonra çocuğun okuması, eğitimli biri olması isteniyorsa göbek bağı mutlaka bir eğitim kurumunun bahçesine gömülür. Çocuk büyüdüğünde arkadaşını seviyorsa veya devamlı onunla birlikte geziyorsa, esprili olarak *"Göbeğini beraber mi kestiler?"* sorusu sorulur (K. 79, 84, 127, 151).

---

[534] Yaşar Kalafat. (1997), *"Özbekistan-Anadolu Karşılaştırmalı Türk Halk İnançlarında Doğum"* V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek ve İnançlar Seksiyon Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları/247, s. 250.

[535] Mehmet Aça. (1997), *"Türk Destanlarında Aşerme" (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı"* Ankara: Milli Folklor, C. 5, S.34, Yaz, s. 79.

[536] Adem Öger. (2012). age., s. 1685.

Gömen kişinin aile içinde eğitim görmüş, kültürlü biri olması gerekir (K. 410). Bu kurumun seviyesi, bulunan semte göre değişir. Doğan çocuğun dindar olması için bir süre Kur'an sayfası içinde bekletilir. Sonra da bir eğitim kurumunun bahçesine okumuş biri tarafından gömülür (K. 79, 436, 437). Bu gömülme işi kimseye görünmeden ve söylenmeden yapılır; yoksa yapılan bu dileklerin tutmayacağına inanılır.

Uygurlarda da çocuğun göbek bağı kesinlikle atılmaz. Evin duvarına veya çatısına konarak orada kurutulur. Daha sonra temiz bir makaraya sarılarak saklanır. Bebek büyüdüğünde ağır bir hastalığa yakalanırsa, göbek bağı bu hasta olan bölgeye sürülür. Böylece hastalığın iyileşeceğine inanılır. [537]

6.1.3. Doğum Sonrası

Birçok toplumda olduğu gibi günümüzde, Bahadırlar'ın bir kısmı, doğan çocuğun kız veya erkek olmasına çok fazla önem vermemektedir (K. 214). Anne veya baba kızını erkek evladından veya erkek evladını kızından çok sevebilir. Bu konuda aile içinde farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Büyük bir kısmı ise Bahadırlarda erkek çocuklara atalarından bu yana daha fazla önem gösterildiği düşüncesindedir (K. 152, 188, 200, 216, 435).

Kaşgarlı Mahmut'un ölümsüz eserinde erkek çocuk *"ataç"* olarak adlandırılır. Ataç, büyüklük gösteren çocuk, oğul anlamındadır.[538] Kız çocuklarına ise anaç denilmektedir. Anaç ise, küçükken anlayış ve olgunluk gösteren kız anlamındadır.[539] *"Ata oğlu ataç doğar."* sözü günümüzde sadece Bahadırlar'da değil tüm Anadolu'da söylenmektedir. Bu söz, günümüzde *"Erkek adamın erkek oğlu olur."*[540] şeklinde söylenmektedir. Fakat son yıllarda daha yaygın olarak, *"Er dayıya, kız da halaya çeker."* sözünü birçok Bahadır'dan duymaktayız (K. 3, 35, 353, 360).

6.1.3.1. Lohusalık/Kırklı Çocuk ve Kadın: Halk inançlarında *"kırk, yarı kırk, kırklı, kırklamak, kırkı çıkmış olmak, kırk çıkması"* tabirleri, bütün kesimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Mitolojik mahiyeti pek fazla incelenmemiş olmakla beraber *"kırk"* kelimesi İslamiyet öncesi, Türk yer isimlerinde su ve tepelere de isim olmuştur.[541]

Bahadırlar'da doğum yapan kadın kırk gün yalnız bırakılmaz. Genelde kadının annesi yanında olur ve doğumu yapan kadının korkmamasını sağlar. Bazen de kayınvalidesi bekler. Neticede bebek sahibi anne, 40 gün yalnız bırakılmaz. Bırakıldığı takdirde kötü ruhların geleceğine inanılır. Kırklı çocuğun yastığının altına bıçak, makas, Kur'an konur. Böylece kötü ruhlardan korunacağına inanılır (K. 406, 197). Kırklı bebeğin kullandığı başlığa nazarlık takılır (K. 406). Reyhanlı Bahadırları'nda çocuk doğduğu ilk kırk gün içerisinde mutlaka tuzlanır. Kötü kokmasın, terleyince de güzel koksun ve eti çürümesin düşüncesi hâkimdir (K. 410). Yine Reyhanlı Bahadırlarında göze sürme çekme ve limon suyu damlatma pratiği uygulanır. Sürme çekme uygulaması çocuğun ileride güzel gözlü; limon damlatma ise çocuğun kara gözlü olması içindir (K. 349, 410).

6.1.3.2. Kırk Hayrı: Çocuğun doğumunun kırkıncı gününde *"kırk hayrı"* adı verilen yemek veya tatlı çeşitlerinden biri olan helva yapılır ve komşulara dağıtılır. Komşular da yedikten sonra *"uzun ömür"* dileklerinde bulunurlar (K. 318, 363).

---

[537] Adem Öger. (2012), s. 1686.
[538] Divanu Lügat-it Türk Tercümesi (1985), s. 52.
[539] age., s. 52.
[540] S. Ünalan-H. Öztürk (2008), *"İslamiyet'ten Önce Türklerde Eğitim ve Öğretim"* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 13, s. 97.
[541] age., s. 97.

6.1.3.3. Alkarası/Alkarısı/Albasması/Kâbus: Türk hurafelerinde, masal ve destanî hikâyelerde eski ilah ruhlarından birçoklarının bugüne kadar yaşadıklarını görmekteyiz. Eski Şamanlıkta devam eden Yakut, Altay ve Yenisey Türkleri'nin akidelerinden başka, bin yıldan beri İslam dininde bulunan eski ananelerinden biri de *"Al ruhu"*dur.[542] Türk zümrelerinde Alkarısı, Albastı, Albis, Albıs, Almis, Abası, Al, Hal, Alperisi, Al ruh ve Almış gibi muhtelif adlarla bilinen[543] bu şerir ruh, Türklerde *"al dini"* ile ilişkilidir.[544] Daha sonra bu dinler içinde ataerkil yapıyı muhafaza eden bir şekle dönüşmüştür. Türk inancında erkek çocuğunun, anneyi Al basmasından veya Alkarısı'ndan koruyabileceği inancı hâkimdir. Bu nedenle Bahadırlar'da anneler *"Oğlum olsun da, ne olursa olsun, beni kötülüklerden korusun"* demektedirler (K. 357, 371).

Loğusa kadınlara musallat olan hayali kadın olarak bilinen Al; Alanası Abası, Albastı, Albız, Uranha-Tuba Türklerinde Albis, Altay Türklerinde Almış gibi adlarla bilinir.[545] Ufak boylu, çirkin, uzun tırnaklı olarak tarif edilmektedir. Aynı tarif, Bahadırlar'ın yaşlı kişilerinde yapılmaktadır (K. 151, 215, 312, 395, 406). Loğusa kadının al basmasından uzaklaştırmak için yanına bıçak, topluiğne, çuvaldız ve Kur'an konur. Al karısı yakalandığında evde hizmetçi olarak çalıştığı anlatılmaktadır. İğne batırılarak yakalanan al karısından hazine veya altın istendiğinde, yakalayana soğan getirdiği söylenmektedir (K. 20, 43, 99, 406).

Kırgız-Kazak Türklerinin hurafelerine göre *"albastı,"* iki nevi olup biri *"kara albastı"* diğeri de *"sarı albastı"*dır. *"Sarı albastı"*lar, hoca veya baksı (şaman)ların okumasıyla def olup giderler. *"Kara albastı"* ise kendisini görmek iktidarına malik olan ocaklı adamdan başka kimseden korkmaz.[546]

6.1.3.4. Kırk Basması: Doğumdan sonraki kırk gün içinde anne veya çocuğun ruhsal sebeplere bağlanan ateşli bir hastalığa yakalanma halidir. Kırk basması çok tehlikeli olarak görülür. Çocuğun kırkı çıkana kadar lohusanın mezarı açık olduğuna inanılmaktadır. Çocuk için de tehlikelidir. Kırkı çıkmayan bebeğe, adet gören kadın yaklaşırsa, bebeğin vücudunun sivilce veya isilik bağlayacağına inanılır (K. 312). Bu nedenle anne ve çocuk kırk gün evden dışarıya çıkarılmaz ve yanlarında da mutlaka akrabalardan bir kadın bulundurulur (K. 178). Komşuları veya akrabaları tarafından, anneye de her ihtimale karşı çengelli iğne verilir (K. 172). Bu iğne anne tarafından muhafaza edilmelidir.

6.1.3.5. Kırk Karışması: Kırk karışması genellikle yeni doğum yapmış kadınların birbiriyle karşılaşması sonrasında ortaya çıkmaktadır. Bu karşılaşma inanca göre iyi değildir. Kırk basmasının sebeplerinden biri olarak yorumlanır. Tesadüfen karşılaşan kırklı kadınlar, boncuklu olan çengelli iğneyi, birbirine hediye ederler (K. 172).

6.1.3.6. Kırklama/Kırk Uçurma: Yeni doğan çocuğun kırk gün sonra yıkanması işlemidir. Kırk gün sonra çocuğun tehlikeli dönemden çıkıp sağlıklı günlere döneceği inancı hâkimdir. Anne ve çocuk, bu kırk günün kirinden arınmış sayılır (K. 310, 307).

6.1.3.7. Tuzlama: Bahadırlar'da, doğumdan sonra, sıkça yapılan ritüellerden biri de tuzlamadır. Buradaki amaç çocuğun terinin kötü kokmamasıdır (K. 174, 410).

---

[542] Abdulkadir İnan. (1987), Makaleler ve İncelemeler, Ankara: TTK Basımevi, C. I, s. 259.

[543] Rıfat Araz. (1995), Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, No: 108, s. 31.

[544] Özkul Çobanoğlu, *"Türk Mitolojisi"* konulu konuşması, Töre, Hamamönü Sohbetleri, 06. Nisan, 2013, 19.00, Hamamönü Kabakçı Konağı- Altındağ/Ankara.

[545] Doğan Kaya. (2014), Türk Halk Edebiyatı Terimleri ve Kavramları Sözlüğü, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 68.

[546] Abdulkadir İnan. (1995), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara: TTK Basımevi, s. 169.

6.1.3.8. Ad Verme/Ad Kaldırma: M. Şakir Ülkütaşır ve Hamit Zübeyir Koşay'ın da değindiği gibi hiç şüphesiz, *"Türk ad verme geleneğinin kaynağı, Türk kültürünün, nice yüzyıllar ötesinde doğum yeri olan Orta Asya'dır. Aslında bu yadsınması olanaksız olan apaçık tarihsel bir gerçektir.*[547] *Bununla birlikte yazılı ve sözlü halk hikâyeleri, destanlar, Şaman duaları, Altay, Yakut ve Batı Türklerine ait etnografya ve folklor belge ve incelemeleri, bu durumun canlı tanıklarıdır."*[548] Asya'dan Anadolu'ya geçişte de bu özelliği günümüze kadar devam ettirmişlerdir.

Eski Türklerde çocuğun adını alabilmesi için belli bir yaşı geçmesi gerekiyordu. Çocuğa doğduğu anda verilen ad geçici bir özellik taşımaktaydı. Esas adı gösterdiği davranışlardan sonra alırdı. Sonradan verilen bu adı kişi ömür boyu kullanırdı. Bu geleneğin en belirgin şekli Dede Korkut Hikâyelerinden biri olan Boğaç Han'da, delikanlının boğayı yenerek adını alması ve bunun sonucunda Oğuz tarafından onanması çok önemlidir.[549]

Selçuklu döneminin ünlü şahsiyetleri de yaptıkları kahramanlığa göre isim almışlardır. Bu gelenek o dönemde Türk ve Moğol topluluklarında görülmektedir. *"Esenboğa"* Anadolu'yu işgal eden Moğol komutanlarından birisinin adıdır. Esen (= güçlü) + buka (= boğa) kelimelerinden oluşmuştur. Güçlü Boğa demektir. Çağrı, Tuğrul, Kaplan, Şahin… vb. gibi adlar da bu gelenek içerisinde verilmiştir.[550] Günümüzde ise bu pratiğe rastlanılmaktadır. Aynı zamanda lakap olarak da verilebilmektedir. Takılan lakap da muhatabının hoşuna gitmeyebilir.

Bahadırlar'da isim verme uygulaması, umumiyetle bir büyük tarafından yapılmaktadır (K. 176, 134, 379). Bu uygulama; çocuk doğmadan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonra olmak üzere üç farklı zamanda yapılmaktadır. O günün tarihî ve dinî özelliği, isim verme konusunda etkilidir. Çocuk dini olarak kutsal addedilen günlerde doğmuşsa Ramazan, Mevlut, Şaban, Miraç, Kadir… gibi isimler veya Peygamber Efendimiz'in adı olan Mustafa, Emin, Ahmet, Mehmet, Muhammet... gibi isimler verilebilmektedir (K. 89, 200, 238, 239, 381). Doğumdan sonra verilen isimler genellikle, er veya geç, Oğuz Türklerinde görülmektedir.[551] Reyhanlı Bahadırlarında çocuğa hemen ad verilmez; en az birkaç gün beklenir ve büyüklere danışılır. Aile büyükleri olarak da baba, amca veya dedeye danışılır (K. 102, 378). Reyhanlı'da dedeler ve nineler kendi ismini torunlarına vermek istemezler. İsmini torunlarına verdikleri anda öleceklerine inanılır (K. 122, 143, 252, 388).

6.1.3.9.Yaşamayan Çocuk: Doğan çocuk ister erkek ister kız olsun, aileyi büyük bir sevince boğar (K. 435, 437). Bebeğin yaşaması için her türlü pratik uygulanır. Bu uygulamalara rağmen hastalık sebebiyle yaşayamayan çocuk ise ailesine büyük üzüntü vermektedir. Bu üzüntüleri yaşayan ailelerde daha sonra doğan çocuk için birtakım pratiklere başvurmaktadır. Bahadırlar'da ise anne doğum yapar yapmaz yörede yaşayan bir Şıh,[552] eve davet edilir ve onun hayır duası alınır. Yakın zamana kadar Şıh Abdurrahman adındaki bir şahıs evlere davet edilir ve duaları alınırdı (K. 250, 407).

---

[547] Orhan Acıpayamlı. (1992), *"Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi*", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü, Kongresi Bildirileri, IV. Cilt Gelenek Görenek ve İnançlar, Ankara: KB Yayınları, s. 1.

[548] M. Şakir Ülkütaşır. (1938), *"Türklerde Ad Verme Adetleri"*, Halk Bilgisi Haberleri 81, s. 194.

[549] Veysel Şahin. (2009), *"Boğaç Han Hikâyesinin Anlatı Düzlemindeki Görünümü"*, Turkish Studies, Volume 4/8 Fall, s. 2107.

[550] Tuncer Gülensoy. (1994), *"Türklerde Ad Verme Geleneği ve Hektor"* Ankara: Milli Folklor, C.3, Sayı 22, Kış, s. 5.

[551] age., s. 4.

[552] Şeyh kelimesinin başka bir versiyonu. Arapçada *"y"* harfinin bazen *"ı"* veya *"i"* şeklinde de okunuyor olması sebebiyle; *"ş, y ve h"* harflerinden oluşan bu kelime Türkçede *"Şeyh veya Şıh"* olarak telaffuz edilebilmektedir.

6.1.3.10. Diş Buğdayı / Diş Hediği: Yeni doğan çocuğun yaşamla ilgili ilkleri aile ve toplumda önemli bir yer tutar. Bunlardan biri de çocuğun gelişme evresinde diş çıkarmasıdır. Bahadırlar'da bu biyolojik gelişme sonucu *"diş hediği"* denilen buğdayın kaynatılması pratiği yapılmaktadır. Kaynatılan bu buğday aynı zamanda komşulara dağıtılmaktadır. Dağıtılan hediği alan komşular da dişlerin daha rahat kaynasın diye dua eder. (K. 242). Bu uygulama sadece geleneksel yapısını devam ettiren köy ve kasabalarda yaşayan Bahadırlarda görülmekle birlikte şehirlerde de görülmektedir. Çocuğun dişleri rahat çıksın diye eline taze soğan da tutuşturulmaktadır (K. 410). Böylece dişlerin çıkarken çocuğa fazla sıkıntı vermemesi ve sağlıklı çıkması düşünülür (K. 155, 161, 418, 421) Çocuğun çıkardığı dişi ilk görene hediye verilir. (K. 183, 312, K. 406)

6.1.3.11. Yürüme Yaşındaki Çocuk: Bahadılarda yürüyemeyen çocuk için ilk olarak yapılan işlem, çocuğun doktora gösterilmesidir. Her şey doktorun yönlendirmesiyle yapılır. Buna rağmen ailelerde uygulanan pratikler vardır. Bunların başında kostak/köstek kesme ve salıncak gelir. Bunları sırasıyla incelemek gerekirse:

6.1.3.11.1. Köstek/Kostak Kesme: Bahadırlar'da bu uygulama, şu düşüncelerle yapılmaktadır. Birincisi çocuğun erken ayağa kalkması; ikincisi ise *"rüzgâr gibi"* koşması içindir (K. 405). Uygulamada, çocuk yürümeye başlamadan önce toprak bir yere oturtulur ve ayaklarının bileklerine ince bir ip bağlanır. Bacaklarının arasına da bir tas içinde şeker, nohut veya çocukların sevebileceği türden yiyecekler konur.

Yürümeyen bu çocuğun karşısına da mahallede veya akrabalar arasında çok hızlı koştuğuna şahit olunan çocuklardan en az iki veya daha fazlası, on veya on beş metre uzaklığa gönderilir. Uzaklaşan çocuklara talimatla *"Kim önce alacak görelim."* denir (K. 406, 414). En önce yetişen çocuk yiyeceği almaya hak kazanır. Yiyecek alınması esnasında ise yürüyemeyen iki ayağına bağlı olan ip muhtemelen kopar. İp kopmadığı takdirde bu pratik kopana kadar uygulanır. Reyhanlı Bahadırlarında hızlı koşan çocuğa *"Senin kösteğini kim kesti?"* diye sorulur (K. 410, 415). Çocuk ilk adımını atıp yürümeye başladığı zaman komşulara haber verilir ve evde özel bir kutlama varmış gibi akrabalar çağırılır; geleneksel yemekler pişirilip komşulara dağıtılır. Bu uygulama Karakalpaklarda *"tusav kesiv"* olarak adlandırılmaktadır.[553]

6.1.3.11.2. Salıncak: Çocuğun ayakları yere alışsın ve bacakları sağlam olsun düşüncesiyle ev içinde esneyen ipten yapılmış bir salıncak kurulur. Bir yastığa oturtulan çocuk, ailesi yardımıyla ayakları yere değdirilir. Daha sonra bu pratiği öğrenen çocuk kendi çabasıyla yere basıp sıçramayı öğrenir (K. 406, 191).

6.2. SÜNNET

6.2.1. Sünnet Yaşı

Hz. Muhammet'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz, anlamına gelen sünnet, aynı zamanda erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi anlamında kullanılan Arapça bir kelimedir.[554] Türk kültüründe sünnet hem dinî, hem de geleneksel bir görev olarak bilinmektedir (K. 66, 68, 179, 329, 163). Çocuğun erkekliğe geçiş dönemi olarak da bilinen sünnet, Bahadırlar'da yaptırımı en kuvvetli olan geleneklerdendir. Çocuğun sünnet olabilmesi için en uygun zaman beş ile on yaş arasıdır (K. 1, 65, 175, 177).

[553] Emberga Allambergenov. (1997), "*Karakalpak Halkının Geleneksel Aile Törenleri ve Ritüel Folkloru"*, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri, Ankara: KBY, s. 27.
[554] Türkçe Sözlük. (1992), s. 1355.

6.2.2. Sünnet Hazırlıkları ve Düğünü

Sünnette yapılan hazırlıklar düğün için yapılan hazırlıklarla benzerlik göstermektedir. Sünnet olacak çocuk, çok ise her çocuğun bir kirvesi[555] olur. Bunlar sadece çocuğa sünnet esnasında yardımcı olma görevini üstlenirler. Kirve en yakın erkek akrabalardan seçilir. Bahadırlar'da sünnet bitince, misafirlerin huzurunda, geleneksel olarak mutlaka davul ve zurna çaldırılır. Sünnet bitiminde ise mevlit okunması önemli bir ritüel haline gelmiştir. Daha önceleri eğlence ve ziyafeti bol sünnet düğünü süresinin uzun olduğunu söyleyen kaynak kişiler, günümüzde her şeyin çok kısa olduğunu ve gelenekten gittikçe uzaklaşılmıştır (K. 24, 66, 68, 130).

6.3. EVLENME

Evlenme, görücü usulüyle gerçekleşmektedir. *"Kız kaçırma"*nın ileride daha büyük olaylara sebep olacağına inanıldığı ve aileler birbirini yakinen tanıdığı için bu tür işlere girişilmemektedir (K. 247, 273). Çünkü aynı şeyin kendi başlarına da gelebileceği düşüncesi hâkimdir. Buna rağmen bu geniş aileden *"kız kaçırma veya erkek evine bohçasını alıp gelme, dezmal kaçırma"*[556] gibi pratikler çok az görülmektedir.

6.3.1. Evlilik Yaşı ve Kısmet ile İlgili İnançlar

Bahadırlar'da erkeğin askerlik yapmasından sonraki yıllarda evlenmesi mümkündür. Askerlik yapmayan, vatan borcunu ödemeyen erkek, sadece nişan yapabilir (K. 181, 326). Anne bu konuda en etkin kişidir. Evlenmek isteyen veya bu konu ile bilgisi olmayan erkek çocuğu, annesi tarafından yönlendirilir. Bu konuda baba, etkin değildir (K. 157, 321). Erkeğe kız bulana kadar sadece gelişmeleri dinlemekle yetinir. Erkeğin mesleği var ise evlenme daha kolay olmaktadır. Erkeğin mesleği yok ise bütün yük erkeğin ailesi tarafından karşılanır. Erkekler içinde umumiyetle en küçük olan kişi, ailesinin mesleğini devam ettirir (K. 165, 301).

Evlilik kavramı ile birlikte *"kısmet"* kelimesi kullanılır. Bir erkek veya bayan evlenemiyorsa *"kısmeti kapalı bunun"* derler. Kısmetinin açılması için de *"gizlice hoca veya yatır"*a götürülür. Dikiş diken bir bayan, erkeğin baş hizasında veya üstünde dikiş dikmemeye özen gösterir, aksi halde erkeğin kısmetinin kapanacağına inanılır (K. 185, 312, 406, 428).

6.3.1.1. Eş Seçimi: Eş seçiminde de önceleri annenin fonksiyonu fazla iken sonraları bu gelenek özelliğini az da olsa devam ettirmektedir (K. 268, 433, 260). Erkekler, ekonomik özgürlüğünü kazandıktan sonra önceden anlaştığı bir bayanla evlenmeye karar vermektedirler. Bahadırlar'da yine de anne ve babanın onayı gerekmektedir. Onay verilmediği takdirde bu evlilik, her iki adayı da sıkıntıya sokabilir (K. 267).

6.3.1.2. Kız İsteme/Düğürcü/Güveyci Gitme: Bahadırlar'da güveyci ve düğürcü gitme tabiri kullanılmaktadır. Güvey, damat kelimesinin karşılığıdır. Bu kelime, Göktürk ve Uygur metinlerinde *"küdegü"* olarak geçmektedir.[557]

Elli altmış yıl önce, Bahadırlar'ın erkek tarafı, kız isteme veya kız bakmaya yakın akrabalardan başlardı (K. 98, 346, 424). Bu araştırma *amca, hala, dayı ve teyzekızı* sırasına göre yapılırdı. Burada amaç, az veya çok olan, mal varlığının bölünmemesi ve asil yerden kız alıp soylarının devam edilmesi düşüncesidir. Ekonomik durumu iyi olmayan aileler de çocuklarını bir mesleğe yöneltir ve meslek sahibi olan erkek de yine ailesinin önerdiği biriyle evlenirdi (K. 61). Günümüzde ise bu durum çok değiş-

---

[555] Kirve kelimesi, Anadolu'nun güneyinde yaşayan Bahadırlar'da, seslerin yer değişmesi (metatez) sonucu *"kivre"* olarak söylenmektedir.

[556] Yakıcı, Ali. (1992), *"Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair"*, Ankara: Milli Folklor, C. 2, Sayı 13, Bahar, s. 29.

[557] Abdulkadir İnan. (1987), age., s. 335.

miştir. Artık erkek ve kız anlaştıktan sonra ailesine onay almak için danışılmaktadır (K. 181, 316).

Kızın ailesi aracılar veya çöpçatan denilen birilerine olumlu cevap verirse *"dünürcü düğürcü"* veya *"aracılar"* devreye girer. Kuzey Suriye'de yaşayan Türkmenlerde de kız istemeye giden kişiye, "*vasıta"* [558]adı verilmektedir.

Düğürcü gitme denilen olay kız evinin isteği ile gerçekleşir. Aksi takdirde bu isteme ile ilgili olay, kesinlikle gerçekleşmez (K. 265). Kız görmeye gidecek erkek ailenin yanında, her zaman en büyük ve sözü geçen biri bulunur. Yapılacak konuşmaların konularını da yine en büyük olan kişi belirler (K. 209). Konuşma sonucunda *Allah'ın emri* alınır. Bu onaya veya izine söz kesimi de denilmektedir. Bundan sonra da nişan hazırlıkları başlar (K. 198, 212).

6.3.1.3. Başlık Parası/Süt Parası: Başlık veya süt parası denilen gelenek Bahadırlar'ın hiçbir döneminde gerçekleşmemiştir. Kızın ve erkeğin evlilik için sorumlulukları taraflar arasında belirlenir. Erkeğin ailesine hiçbir konuda destek olunmaz. Yapılacak bütün yardımlar evlenecek olan kişinin evi ve mutluluğu için yapılır (K. 24).

6.3.2. Nişan

Düğünün bir çeşit küçüğü olarak bilinen nişan, eskiden davul zurna ile kutlanmaktayken şimdi sadece yakın akrabalar tarafından yapılmaktadır. Bunun tek sebebi de ekonomik nedenlerdir. Köy ve kasabalarda yaşayan Bahadırlar'da az da olsa davul ve zurna ile yapılan nişan törenleri olmaktadır (K. 24, 400, 406).

6.3.2.1. Çeyiz Hazırlığı: Çeyiz aile içinde çok önemlidir. Çeyizin çok olması veya görünmesi erkek ve kız ailesinin itibarını arttırır (K. 413, 427). Bu nedenle kızı ve oğlu olan aileler çocuklarına küçük yaşta çeyiz hazırlamaya başlarlar. Hatta kız anneleri *kız beşikte iken çeyizi sandıkta olur* derler (K. 431). Kız çocuklarına da daha on-on iki yaşlarında iken çeyiz hazırlamanın ne derece önemli olduğu anlatılır. Hatta elleri alışsın düşüncesi ile dantel ördürme pratiği yaptırılır (K. 302). Çeyiz, kız ve erkeğin yaşayacağı eve en fazla bir hafta içinde yerleştirilir. Erkek tarafı bu yerleştirme işiyle ilgilenmez (K. 412).

6.3.3. Düğün

Düğünler, tüm topluluklarda olduğu gibi Türk dünyasında da çok önemli bir geçiş dönemidir. Hangi yerleşim yeri olursa olsun belli pratikler uygulanır. Bahadırlar'da sadece iki dinî bayram arası ve aileden birinin ölümünden hemen sonra yani kırk gün geçmeden düğün yapılmaz. Düğüne gelenlerin kalabalık olması, çocukları evlenen ailelerinin itibarını arttırır. Çevre, burada çok önemli bir etmendir. Evlenen çiftlerin de ailesini genişletmesi veya yeni akrabalıkların oluşması, kazancın paylaşılması ve dayanışmanın yapılması açısından önemli bir işleve sahiptir.

6.3.3.1. Düğün Daveti/Okuntu: Düğün davetiyesi adı altında bir zarf içinde verilen bastırılmış kartın adı Bahadırlar'da okuntu olarak bilinir (K. 319, 399). Bu okuntunun içinde kız ve erkeğin Babası ile kirvenin adı yer alır. Davet edilen kişiler de düğün sonunda bir zarf içine konulmuş parayı düğün sahibine teslim eder. Eğer altın takılacaksa, düğün sonunda tebrik kısmı olur ve takı adı verilen bu hediye geline, davetli olan bayanlar tarafından hediye edilir (K. 406).

6.3.3.2. Kına Gecesi: Kına, kız evinde eğlence düzenleyerek gelin adayı olan kıza yakılır. Bahadırlar'da diğer yörelerde uygulandığı gibi, içli şarkı veya türkülerle gelinin ağlatılması söz konusu değildir. Burada gelin adayı olacak yaşta olan kızlar da ellerine kına yakmaktadır (K. 168).

---

[558] Mehmet Erol. (2012), Halep Türkmenleri, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 91.

6.3.3.3. Gelin Alımı: Kirvenin evinde asılı olan bayrak alınır ve kalabalık bir grup halinde erkek tarafı kız evine doğru yol alır. Yolda kirvenin arabası en öndedir ve konvoyun hızı ona göre belirlenir. Hiçbir araba kirvenin bayrak asılı olan arabasını geçemez. Gelinin evden çıkacağı gün ya Perşembe ya da Pazar gününe denk gelmesine dikkat edilir. Aksi takdirde evlenecek olanlara uğursuzluk getirileceğine inanılır (K. 406).

Gelin alımı damat yakınlarının en fazla zorlandığı bölümdür. Kız evinden erkeğin ailesinin evine gitmeden önce gelin ve akrabaları birtakım istekte bulunur ve erkek tarafının söz vermesini ister. Erkek tarafından söz aldıktan sonra gelin ayağa kalkar ve erkek kardeşi, kırmızı kurdeleyi gelinin beline bağlar. Gelin adayının erkek kardeşi yoksa kız tarafından en yakın olarak bilinen bir erkeğe bağlatılır (K. 26, 30, 58, 75, 275, 390). Kurdele kızın namusunu temsil eder. Bu nedenle kız tarafı için önemlidir. Bu uygulamayı Anadolu'da yaşayan birçok Türkmen ailelerinde de görmekteyiz.[559] Kız kurdeleyi bağladıktan sonra arabaya bindirilir ve erkeğin ailesinin evine getirilir. Aynı istek bu defa sadece gelin tarafından tekrarlanır. Burada damadın annesi veya babası söz verdikten sonra gelin arabadan iner. Gelin, arabadan erkek evine girerken, erkeğin içki içme alışkanlığı varsa, eline boş bir rakı şişesi verilir ve gelin arabadan inerken bu şişeyi yere atarak kırar (K. 63, 124, 193, 390). Binlerce yıllık bir geleneğe sahip olan bu uygulama, Bahadırlar'da saçı adıyla devam etmektedir. Gelin erkeğin ailesinin evine gedikten sonra imam nikâhı için hazırlıklar başlanır.

6.3.3.4. Nikâh: Bahadırlar'da nikâh düğünden önce yapılmaktadır. Resmî nikâh işlemleri tamamlandıktan sonra gelin, damadın ailesinin olduğu eve getirilir. Sonra da iki şahit huzurunda imam nikâhları kıyılır (K. 76, 107, 173, 206). İmam nikâhından sonra da düğün gecesi nikâh memuru davet edilir ve yine kız ve erkek tarafını temsil eden ikişer kişi resmî nikâh şahidi olur. Bu şahitler huzurunda imza atılır. İmzadan sonra da düğün meydanında halaylar çekilir.

6.3.3.5. Düğün Halayı: Düğün halayı adabı Reyhanlı Bahadırları'nda çok önemlidir. Halayın başını çeken kişi, düğün halayına katılanların ve izleyenlerin dikkatlerini üzerine çektiği için, hareketlerine dikkat etmeli ve halayı çok iyi yönlendirmelidir (K. 60, 180). Halayın başını çekmek isteyen kişi, hem çok iyi halay çekmelidir hem de halaya katılanların en sevdiği davul-zurna havasını çaldırmaya özen göstermelidir (K. 23, 180, 182).

Hatay'ın Reyhanlı'da yaşayan Bahadırlar'ın önceleri kendilerine has olarak *"Bahadır havası"* çalındığını fakat şimdi davul-zurnacıların bu konuda çok bilgi sahibi olmadığını söylemektedir (K. 228). Halay başlamadan önce halayı çekecek kişinin yanına davul ve zurna ekibi toplanır ve hal aybaşının istediği oyun havasının hangisi olması gerektiği talimatını alır. Talimatı alan davulcular, davullarına vurarak halay meydanını dolaşırlar. Bu dolaşma pratiğinden sonra zurna, istenilen havayı çalmaya başlar ve halay, düğün meydanında soldan sağa doğru dönmeye başlar.

Halayı çeken kişinin yanında her zaman en samimi arkadaşı olur ve halayı beraberce yönetirler. Halay çeken kişi ile ikinci kişi arasında bir metrekare civarında özel kumaştan hazırlanmış bez parçası olur. Halay başının rahat hareket etmesi için bir veya iki metrelik mesafe, halayın durumuna göre açılıp kısalır. Halay dönerken davulcular, halay başını çekenin tek başına oynaması için davulun kasnak kısmına ritimli bir şekilde vurmaya başlarlar. Buna *"kasnak yapma"* denir. Kasnak yapmadaki amaç, halayın başındaki saygın kişiyi oynatmak ve seyircilerin para yapıştırmasını sağlamaktır. Halayın zurnacısı, halaybaşının kulağına zurnayı yaklaştırıp çalmaya başladığında

[559] Cihangir Demir. (2010), *"Türk Topluluklarında Evlenme ile İlgili Bazı Uygulamaların Kütahya-Simav Yöresiyle Karşılaştırılması"*, turkoloji.cu.edu.tr.

para istiyor anlamındadır. Bu durumda halaybaşı, cebinden çıkardığı parayı zurnanın deliğine yerleştirir.

Halaybaşı, hareketli oyuna davet edildiğinde tek başına veya yanındaki en samimi gördüğü kişiyle beraber halay meydanına çıkar ve oyununu oynar. Halay çekenler içinde beraber oynamasını istediği kişiyi davet eder veya elinden çekerek zorla oynatır. Davul ve zurna ekibinin en sevdiği bölüm burasıdır. Çünkü seyirciler para yapıştıracak ve davul-zurna ekibi yere düşen paraları toplayacaktır.

Halay en az iki tur döndükten sonra, halayın başını çekmek isteyen kişi veya kişiler, halaybaşının yanına girerler ve bir tur atarlar. Bunun anlamı *"İzin verirseniz halayın başını ben de çekmek isterim."* demektir (K. 24, 228, 230). Halay bir tur döndükten sonra halaybaşları yer değiştirirler. Yer değiştirme nezaket içerisinde olmaktadır.

6.3.4. Düğün Sonrası

Düğün sonrası, damat ile gelinin birbiriyle beraber yaşaması ve mutlu olması için, bazı pratikler uygulanır. Evlenen çiftler öncelikle erkek tarafından yemeğe davet edilir. Kızın eve erken gelmesi ve erkeğin annesine yardım etmesi sağlanır. Böylece kıza kendi yemek tarzları öğretilir. Daha sonraları da yine önce erkek tarafı yeni evlenen çiftleri ziyaret eder. Kız tarafının da sıkça gitmesi çevrede olumlu karşılanmaz (K. 132, 171, 224, 230).

6.4. ÖLÜMLE İLGİLİ İNANÇLAR VE PRATİKLER

Sadece Bahadırlar'da değil Türk dünyasında da ölüm korkusunun bilinçaltı baskısı ile birtakım davranışlar, olaylar, ses ve görüntüler, ölümün ön belirtisi olarak görülebilir. Çünkü Türk dünyası göçebe zihniyetinden kurtulamadığı gibi kendine özgü olan bu kültürü de bünyesinde yaşatmaktadır. İçinde bulunduğu hayat şartlarından dolayı devamlı yer değiştiren göçebenin ölüm korkusu, maddî hayata dayanır. O hayatın kısalığının farkındadır. Süratli ve hareketli bir bünyeye sahip olmasının sebebi de bundan doğmuş olsa gerekir. Onun korkusu, göçüp gitmeden önce dünyaya müşahhas bir şey bırakmamak ve arkasında olumsuz konuşulması endişesinden doğar.[560] Ölüm, üzerinde yapılan uygulamalar nedeniyle kültüreldir. Ölüm ile ilgili yapılan uygulamalar da kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Hayatın diğer dönemlerinde olduğu gibi ölüm çerçevesinde de birçok inanma ve kalıpsal davranışlar bulunmaktadır. Bunları ölüm öncesi, sırası ve sonrası şeklinde açıklamaya çalıştık.

6.4.1. Ölüm Sırası

Bahadırlar'da ölüm sırasında en fazla uygulanan pratik ölümden sonra ölen kişinin karnını üzerine şişmesini engellemek düşüncesiyle makas konulmasıdır. Bu dünyada gözü kalmasın veya içine şeytan girmesin düşüncesiyle ölenin gözleri kapatılır (K. 36, 109, 194, 199, 406). Ölen kişinin başı kıbleye gelecek şekilde bırakılır ve üzerine bir çarşaf serilir.

6.4.1.1. Ölümün Duyurulması: Ölüm her toplumda olduğu gibi, aileden birinin feryadını etrafta bulunan yakınlarının duyması, daha sonra da bu kişi veya kişilerin yakında bulunan akrabaları ve komşuları arayıp haber vermesi ile gerçekleşir (K. 33, 195, 258, 308). Daha geniş bir şekilde ise camide okunan *"sele"* ile duyurulmaktadır.

6.4.1.2. Ağıt Yakma: Çok fazla görülmese de, Bahadırlar'da ağıt kadınlar tarafından yakılmaktadır. Ölenin yetişkin olan kız çocuğu, karısı ve yaşıyorsa annesi tarafından ağıtlar yakılır. Aile içinde çok yaşlı olan kadınların da ölüm hadisesinden çok

[560] Dursun Yıldırım. (1998), *"Dede Korkut ve Yunus Emre'de Hayat, Tabiat, Tanrı ve Ölüm",* Türk Bitigi, Araştırma İnceleme Yazıları, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 204.

sonra, sevdiği birinin öldüğünü hatırladığında ağıt yaktığı görülmektedir. Başka bir yerden özel olarak ağıtçı getirilmesi, aile içinde uygun görülmemektedir. Çünkü ölü evinin yakınları, bu ağıtçının gönülden ağıt yaktığına inanmamaktadır (K. 111, 118, 136).

6.4.1.3. Defin İşlemleri: Cenaze ölü evinden yakın akrabalar tarafından indirilir. Bu pratik yapılırken ölen kişinin erkek çocukları mutlaka kefene sarılı olan ölünün bir tarafından tutup tabuta yerleştirmeye yardım etmelidir. Yapmadığı zaman çevre tarafından yadırganır. Cenaze camiye getirilip cenaze namazı kılındıktan sonra, ölen kişinin çocukları cenazeyi evden çıkarırken yaptığı işlemin aynısını mezara konulunca da yapmalıdır. Ölen kişinin çocukları veya yakınları, ölüyü toprağa bırakırken, başı kıble tarafta; sağ ayağını da sol ayağının çok az bir şekilde üstünde olmasına dikkat ederler. Mezara indirdikten sonra da ölenin en yakınları kürekle toprak atar. Bu işlem daha sonra cenazeye gelen yakınlar tarafından, toprak mezarın üstünde yükselinceye kadar atılır. Toprak yükseldikten sonra mezarın başına, cenaze sahipleri tarafından, birkaç litre su dökülür. Ulaşlılarda ise su dökme işlemini çocuklar yapmaktadır.[561] Su dökme işleminden sonra mezarın etrafı kerpiçle çevrilir. Bu uygulama bölgede yaşayan birçok Türkmen ailelerinde de görülmektedir. Bu bir çeşit uğurlama anlamını taşımaktadır (K. 173, 221, 235).

6.4.2. Ölüm Sonrası

Ölünün gömülmesinden sonra Kur'an okutmak önemli bir gelenek haline gelmiştir. Cenaze evinde Kur'an baştan sonuna kadar okunup bitirilir. Buna hatim indirme denir. Hatim indirmeyi birden fazla kişi sırasıyla yapar. Daha önceleri bir hafta sonra mevlit okutulurken günümüzde üç gün sonra yapılmaya başlanmıştır. Bu arada cenaze evi üç veya yedi gün içinde okutulan mevlidin bitimine kadar temizlenmez. Mevlit bitip, misafirler gittikten sonra evin temizleme işlemine başlanır (K. 285).

6.4.2.1. Cenaze Evi: Cenaze evinde ölünün yakınları en az bir hafta yalnız bırakılmaz. Burada üzüntüler beraber yaşanır; acılar paylaşılır. Şamanlıkta *"ruhun uçuşu"* (göklere yükselmesi, yeraltına inmesi) ile *"extaze"*, bir anda ve aynı zamanda vaki olan bir faaliyet belirtisidir. Burada Şaman, evin veya evlerin etrafından ayrılmaz ve ölü olan ruhları uzaklaştırır, düşüncesi hâkimdir. Bu görev, ölen kişiye en yakın olan aile büyüğü tarafından yapılır. Işıklar sabaha kadar açık kalır (K. 286, 291).

Bu zaman diliminde Türk kültüründe çok eskiden günümüze kadar uygulanan *"ölünün yakınlarına yemek verme geleneği"* Buna *"aş verme"* veya *"yemek verme"* denilmektedir. Cenaze evinde mevlit okunana kadar yemek yapılmaz. Önceleri yakın akrabalardan sadece durumu en iyi olan yemekleri yaptırırken, günümüzde bu işlem akrabalar arasında günler paylaştırılarak sırasıyla yapılmaktadır (K. 77, 139, 290, 298, 303). Hun ve Göktürklerde de aynı gelenek görülmektedir.[562]

6.4.2.2. Ölünün Günleri: Türk dünyasında olduğu gibi.[563] Bahadırlar'da ölenin üçüncü, yedinci ve kırkıncı günü çok önemlidir. Bu günlerde en yeni kıyafetler giyilir ve ölünün mezarı ziyaret edilir. Yedinci ve kırkıncı günü ölenin ruhu için, helva yapılır (K. 54, 82, 343). Ailenin durumu iyi ise kurban kesilir yakında oturan fakir komşulara dağıtılır. Dağıtılırken de komşulara, ölen kişi ilgili dua etmesi istenir. Aynı uygulama Gagavuzlarda da görülmektedir. Gagavuzlar'ın, ölümün 40. gününde hayrat vermelerinden[564] ve ayrıca hayrat olarak çeşme ve benzeri şeylerin yapılmalarından söz edebiliriz (K. 52, 56, 108, 185, 272).

---

[561] Ali Doğaner. (2006), age., s. 250.
[562] İbrahim Kafesoğlu. (1980), age., s. 27.
[563] Yalman, Ali Rıza (Yalgın), (1977), age., 61.
[564] Hayrat vermek, dua okutulmak anlamında kullanılmıştır.

Dinî bayramlarda ise ekonomik durumu iyi olanlar, ölen kişinin adına kurban keser veya kestirir. Bu durum ailenin ekonomik durumu ile ilgilidir. Kesilen kurban görüldüğü gibi hem özel günlerde hem de Kurban bayramında kesilmekte ve fakirlere dağıtılmaktadır.

Kurban kesmek ve kan akıtmak, eski kültürlerde de önemli bir gelenektir. Buradaki amaç kan ile ölenin ruhu arasında bire bir bağlantı kurmak, ona değer verildiğini göstermektir. Kurban kanı Güktanrı'yı da memnun etmek anlamında da düşünülebilir. Kurban kesme geleneğini Kırgız ve Kazaklarda da görmekteyiz.[565] Ölünün adına kesilen kurbanın vefat eden kişiyi cennete götüreceğine inanılır.

Eski Türk inanç sisteminde de *"atalar kültü"* çok önemlidir. Ölmüş atalara tazim,[566] onlar için kurbanlar kesilmesi *"pederşahî"*[567] ailede baba hâkimiyetinin inanç sahasındaki belirtisi sayılmaktadır.[568] Burada izah etmeden geçemeyeceğimiz bir hususiyet vardır. O da pederî ve pederşahî kavramları ile ilgilidir. Ziya Gökalp, bu iki kavramın birbirinden ayrı olduğunu ve Türk ailesinde babanın hâkimiyetini *"pederî"* kavramıyla karşılamamız gerektiğini söylemektedir. Bu konuda da *"Pederşahî ailenin Çinlilerde ve Romalılarda geçerli olduğunu; pederî yapının da hür ve müsavatçı, yani eşitlik ve eşitlikçi anlayışa sahip olduğunu"*[569] anlatmaktadır. Türk ailesi demokrattır. Bu aile yapısı kendi içinde *"tek kişinin egemenliği demek olan hükümdarlığı"*[570] reddetmektedir.

6.4.2.3. Ölünün Eşyaları ve Evin Temizlenmesi: Düşünen insan taş devrinden beri hayat ve ölüm sırrını öğrenmeğe çalışmıştır. Yeryüzündeki bütün iptidai insan topluluğunun tasavvurları ve pratikleri aşağı yukarı aynı olmuştur.

Ölünün eşyaları, umumiyetle yıkanır ve bir yerde saklanır. Bu eşyalara *"soyka veya soyha"* adı verilir. Soyha, belli bir zaman sonra, aile içerisinde durumu iyi olmayan birine verilir. Ailenin içinden biri eşyaları almak ve muhafaza etmek isterse de ona verilir. Soyhaları aileden isteyen biri çıkmadığı takdirde içlerinden en temizi ve yenileri seçilerek almak isteyen fakir birine verilir (K. 406).Verilen bu eşyalardan sonra o evden bir daha cenaze çıkmayacağına inanılır (K. 70, 288).

Bazı yerlerde uygulanan ölünün eşyalarını yakma veya gömme uygulaması Bahadırlar'da görülmemektedir (K. 39, 103, 220, 269, 343, 376, 432, 449).

Çin kaynakları Göktürklerin defin törenini şöyle tasvir etmektedir: *"Ölüyü çadıra korlar. Akrabaları, atlar ve koyunlar kesip çadırın önüne korlar. Ölünün bulunduğu çadırın etrafında at ile yedi defa dolaşıp kapının önünde bıçakla yüzünü kesip ağlarlar. Yüzlerinden kan ve yaş karışık akar. Bu töreni yedi defa tekrar ederler. Ölü gömüldükten sonra yurdun temizlenmesi işine gerilir. Şamanın en büyük sanatı, yurdun temizlenmesi adı verilen iştir. Yurt, ölen kişinin kırkıncı gününde temizlenir. Zengin kimseler, bu iş için çok tanınmış Şamanları çağırır ve katlandığı zahmet için bolca bahşiş verirler. Yurdun temizlenmesi umumiyetle Yayık Kan'ın*[571] *özel bir yardımıyla icra edilir ve ona bu yardımı için kurban sunulur. Altay inanışına göre ölünün ruhu bir müddet daha evde kalır; yalnız gitmek istemez. Başka kişileri, hiç olmazsa hayvanları ölüm diyarına sürükler."*

---

[565] Mehmet Açа. (1999), *"Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)"*, Ankara: Milli Folklor, Cilt 6, Sayı 43, Güz, s. 24-33.

[566] tazim: saygı.

[567] pederşahi: Babanın her şeyde, söz sahibi olduğu toplum.

.[568] A. Mecit Doğru. (1980), *"Gagauzların Folklor ve Antroponomik Özellikleri"*, IV. Milletlerarası, Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara: KB, HAGEM Yayınları: 164, C. I, , s. 17.

[568] İbrahim Kafesoğlu. (1980), age., s. 46.

[569] Nihat Nirun. (1981), age., s. 38.

[570] Servet Tanilli. (1992), Uygarlık Tarihi, İstanbul: Say Yayınları, 7. baskı, s. 22.

[571] Yayık Kan: Talay-Han da denir. *"Coşarak yayılmış su prensi"* anlamındadır.

6.4.2.4. Ölen Kişinin Ruhu ile İlgili Yapılan Pratikler: Eski Türk inancında bulunan ruhun öldükten sonra da evi ziyaret edeceği inancı, Bahadırlar'da da vardır. Ölü evinde gece ve gündüz olmak kaydıyla, üç gün ışıklar açık bırakılır. Eskiden evin önünde veya kış mevsimine denk gelmişse evin içinde, ateş yakıldığı da söylenmektedir. Bu pratik ile ölen kişinin ışığa veya ateşe geleceğine, onların üzüntüsünü izleyebileceğine inanılır.

Ölünün gömülmesinden sonraki 7 gün içinde yakın akrabaları mezarı her gün ziyaret eder ve dua okur (K. 343,448, 450). Bunun dışında dini bayramlarda arife günü mezara gidilir ve çiçek bırakılır. Daha sonra da dualar okunur.

Ölünün ruhu için yedi ve kırkıncı günü yemek verilir. Durumu iyi olanlar da kurban kesip fakirlere dağıtır (K. 157, 451). Burada amaç önen akrabaların ruhları için kan akıtmaktır (K. 24, 337). Çok nadir olmak kaydıyla, ölüm yıldönümünde mezar ziyareti yapılmaktadır. Yapılan bu ziyaret de mezar taşlarında bir problem olup olmadığını öğrenmek, varsa da gidermek içindir. Cenazenin yıkanıldığı kara kazan defin işleminden sonra hemen ters çevrilir. Aksi takdirde ölenin ruhu huzursuz olur (K. 4, 280, 283).

6.4.2.5. Yas Tutma: Uzun süre beraber yaşamanın verdiği alışkanlık, sevgi ve alışkanlıkların arkasından gelen ölüm, aileleri bazı pratiklere yöneltmektedir. Bunlar en belirgin şekilde giyim ve kuşamda kendini göstermektedir. Bahadırlar'da yas tutma esnasında koyu renkte ve çok şık olmayan elbiseler tercih edilir. Türklerde sıkça duyduğumuz *"karalar bağlamak veya giymek"* geleneğini Bahadırlar devam ettirmektedir (K. 24, 340, 343,447). Bu zaman dilimi içinde yakın akrabalardan düğün veya nişan yapılacak ise aileler tarafından en az bir hafta ertelenir (K. 113, 160, 352).

6.4.3.6. Mezarlık Ziyaretleri ve Mezar Taşları: Trabzon'da yaşayan Bahadırlar'ın mezar şekli 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Mezar taşlarında şöyle yazmaktadır:

4 nolu Mezarlık: (Hazire Girişinde)
Hüvel Hayyul Baki
Ya İlahi ol mübarek ismi pakin izzeti
Hem Resulün Fahru-u Alemşah-ı günün hürmeti
Eyle kabrin Ravza-i Cennet Ya İlahelalemin
Gece gündüz eylesinler hur-u gılman ulema hizmeti
Bahadıroğlu Ağa'nın oğlu merhum mağfur'unleh
Hüseyin Ruhuna El Fatiha Sene H.1256 (M.1840)

Görüldüğü gibi Reyhanlı aşiretinden ayrılıp Trabzon'a yerleşmiş olan Bahadırlar mezarlarını 200 yıla yakın bir zamana kadar muhafaza etmektedir. Bu da ölen kişilere saygının devam ettiğini göstermektedir (K.259, 446, 452).

Mezar taşlarına yazılanlar resimleri ile birlikte kitabın ek kısmında daha geniş bir şekilde verilmiştir. Reyhanlı Bahadırlarının mezar yerleri umumiyetle kurmuş oldukları çiftliklerin yanında veya Belediye mezarlığında önceden tahsis edilen yer olup, mezarın başına mermer dikilmektedir (K. 250, 252, 338).

Mezar kültürü üzerinde yapılmış birçok uygulama vardır. Daha önce ölü gömme merasiminde anlatıldığı gibi mezar toprağına birkaç litre su döküldükten sonra umumiyetle nergis çiçeği ekilmektedir (K. 247, 252, 354). Önceleri gül dikilirken sonraları bu uygulamalardan vazgeçilmiş ve kökü derine inmeyen çiçeklerin ekilmesine yönelmişlerdir (K. 24, 249, 343).

6.5. DİĞER İNANMALAR VE PRATİKLER

6.5.1. Evren Üzerine İnanışlar

6.5.1.1. Güneş Ay ve Yıldızlar: Bahadırlar'da güneş ve ay tutulması ile ilgili birtakım inanç ve buna bağlı olarak yapılan pratikler vardır. Güneş tutulacağı zaman hayvanların bu olayı önceden sezdiği ve korkudan bağırdığı düşünülmektedir (K. 51, 445). Güneş'in tutulacağını önceden bilenler, çocukların eline teneke verir. Tutulma esnasında ise çocuklardan hem bağırmaları hem de devamlı teneke çalmaları istenir (K. 225, 266). Burada amaç kötü ruhların güneşin etrafından çekilmesini sağlamaktır. Belli bir zaman sonra her şey normale döndüğünde kötü ruhların gittiğine ve bir daha gelmeyeceğine inanılır. Büyük yaştakiler ise evinin damına çıkarak silahla havaya ateş ederler. Böylece tutulmanın engelleneceği ve bu sıkılan silahtan sonra da dünyanın normal dönüş seyrine geçeceğine inanılır (K. 24, 270, 453).

Güneş ve ay ile hiçbir zaman şaka yapılmaz ve hakkında kötü konuşulmaz. Hava sıcak olduğu zamanlar bile Güneş ile ilgili olumsuz söz söylenmez (K. 164). Olumsuz konuşanlar ise çevredekiler tarafından uyarılır. Uyarılan kişilere de Güneş'in kudretinden bahsedilir ve *"Hemen işaret parmağını ısır."* denir. Çocuklar da pişman bir şekilde elini ısırırlar (K.267). Bunu öğrenen çocuklar ise bir daha kötü şeyler konuşmazlar (K. 115, 374). Bu durum Ay için de geçerlidir. Her ne şekilde görünürse görünsün hep güzel sözlerle anılır. Güneş batarken uyuyan kişinin ömrünün kısa olacağına inanılır (K. 51, 337). Hatta çiftçilik yapanlar da güneş doğduktan sonra uyanmanın bir anlamı olmayacağını bu nedenle *"Güneşin üzerine uyanılmaz. Güneş doğmadan uyanacaksın ki, işin iyi gidecek."* demektedirler (K. 337, 452).

Güneşin insan yüzüne vurması ile ilgili olarak da çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Güneş ile ilgili sorularımızda en fazla duyduğumuz *"Sabah güneşi çapaklıya*[572] *veya sidikliye; akşam güneşi de güzele vururmuş."* cümlesidir (K. 51, 93, 95, 164, 252, 406, 430).

Ay ile ilgili çeşitli inançları görmekteyiz. Ay hilal halindeyken iki ucu aşağıya doğru ise hava yağmurlu; yukarıya doğru ise kurak olur. Bu nedenle Ay yeniye geçmesi[573] gerekir. Yoksa tohum ekilmez; tarla biçilmez (K. 5, 24, 51, 115, 337). Ay'ın yansıması suya vurunca, o su içilmez. İçenin başına bir uğursuzluk geleceğine inanılır. Bu nedenle bu görüntünün seyri, insanı rahatlatır, düşüncesi hâkimdir (K. 24, 430). Dolunay'da doğan kızlar ay gibi parlak ve ay gibi güzel olur. Bu çocukların aileye uğur getireceği ve geleceklerinin aydınlık olacağına inanılır. (K. 5, 51, 430).

Gündüz vakti Güneş ile ilgili inançlarda olduğu gibi, gece de Ay'a ve yıldızlara karşı tükürmek, işemek ve sövmek uğursuzluk getirir.

Yıldız kayması ile ilgili de iki farklı inanç vardır. Eğer akşam vakti gökyüzüne bakıldığında bir yıldızın kaydığı görülürse hemen dilek tutulur ve tutulan bu dilek, kimseye söylenmez (K. 10, 51, 354, 442). Aynı zamanda *"Salavat"* da getirilebilir (K. 274, 443). Bunun yanında da *"Kim bilir nerede, kim öldü."* denir (K. 186, 192, 278, 406). Çünkü herkesin bir gökyüzünde dolaşan yıldızının olduğuna inanılır (K. 18, 299, 406).

Gökyüzündeki yıldızlar da el ile işaret edilmez. Eden kişiyi Güneş ve Ay'da olduğu gibi uyarılır ve *"Hemen işaret ettiğin parmağını ısır."* denir (K. 324, 444, 453).

Gökkuşağının görünmesi uğur ve mutluluk belirtisidir (K. 436). Yalnız gökkuşağının altından geçilmemesi gerektiğine inanılır Çünkü *"Gökkuşağının altından kız geçerse erkek, erkek geçerse kız olur."* denilmektedir (K. 74, 100, 115, 343, 406, 428).

---

[572] çapak: Göz pınarında ve kirpiklerde birikerek pıhtılaşan veya kuruyan akıntı.

[573] Yeniye geçmek tabiri, bulunduğu görünümden çıkıp başka bir şekle girmesi, anlamındadır.

6.5.1.2. Işık ve Karanlık: Abdulkadir İnan, *"Tarihte ve Bugün Şamanizm"*, adlı eserinde özetle şunları anlatmaktadır:[574]. *"Şamanist dünya görüşünde kâinat üst üste belli katlardan oluşmuştur. Bu katlar belirli bir düzen üzere birbirlerinden ayrılmışlardır. Yukarıda on yedi kat vardır ve ışık âlemini teşkil eder. Aşağıda ise yedi kat bulunmaktadır. Burası da karanlıklar dünyasıdır. İnsanlar da, bu iki âlem arasında, yeryüzünde yaşarlar.*

Altay Türklerine göre, koruyucu ve iyi ruhlar ışık diyarında bulunurlar. Göğün en üst katında ise, altın kapılı bir sarayda altın bir taht üzerinde Bay-Ülgen oturmaktadır. İnsanları, ovaları, çimenleri ve ateşi ile yeri; güneşi, ayı ve yıldızları ile göğü yaratan, âlemin nizamını sevk ve idare eden odur. Kırgız ve Kazak lehçelerinde "Ülgen" kelimesi "büyük, ulu" anlamlarını ifade eder. Rivayetlere göre Ülgen, iyilik eden bir varlık olup, ay ve güneşin ötesinde, yıldızların üstünde yaşar. Onun huzuruna giden yolda yedi engel bulunur. Ülgen'in huzuruna giden bu yol ancak erkek Şamanlara, ayin yaptıkları zaman açıktır. Bununla beraber, erkek Şaman bile, ancak beşinci engele kadar ulaşabilir."

Yukarıda anlatıldığı gibi iyi ruhlar ışık diyarında olduğuna göre, karanlıklar dünyası da yerin altındadır. Kötü niyetli olan kişiler ile ilgili olarak *"Bu adamın boyu kadar yerin altında da var. Nereye gitse kötülüğü de götürür. Bu nedenle uzak durmak gerekir ki beladan da uzak olalım."* denilmektedir (K. 2, 21, 82, 103, 454).

Bahadırlar'da gece mezarlık olan yerden geçilmeyeceği ve karanlıkta gizlenen kötü ruhların olduğu anlatılmaktadır. Birbirlerini uyarırken de *"Gece şerdir; gece kötülüktür; evden çıkılmaz."* denilmektedir. Gece ıslık çalınmaz. Çünkü kötülüklerin ve şeytanın davet edildiğine inanılır. Bu nedenle *"Gündüz istediğin kadar çal."* denilir (K. 24, 406, 428).

6.5.2. Uğur, Şans, Dilek ve Bereket ile İlgili İnanmalar

Evde elektrik olmadığı zamanlar evler gaz lambasıyla aydınlatılmaktaydı. Geceleyin en fakir olan bile gaz lambasını yakmak mecburiyetindedir. Herkes uyumaya gittiğinde de bu lamba sabaha kadar mutlaka yanmalıdır. Yanmadığı takdirde evin ocağı kararır, düşüncesi hâkimdir (K 169, 306, 337, 455). Odanın lambasını evin erkeğinin yakması istenir. Lamba erkek tarafından yakılırsa evin daima nur içinde ve bereketli olacağına inanılır (K. 49, 164, 169, 428).

Bahadırlar'da yaşlı kişilerden, kül ile ilgili birçok inanca rastladık. Bu inançları şöyle sıralayabiliriz:

Külün üstüne suyun dökülmesi veya işenmesi, evin bereketini kaçırır (K. 287, 376, 394). Ocakta bulunan kül, bahçenin bir köşesine konulur. Bundan daha sonra çamaşırı beyazlatmak için yararlanılır (K. 11, 179, 252, 254, 441). Bu külü bahçeye boşaltma işi de gündüz yapılmalıdır. Akşamda şer vardır ve bu şerden kül tekrar ateşe döner düşüncesi hâkimdir (K. 153, 176, 193, 254). Temizlenen ocağın üzeri boş kalmamalıdır. Üzerine mutlaka bir kazan veya buna benzer bir şeyler bırakılmalıdır. Aksi takdirde o eve, en kısa bir zamanda fakirlik geleceğine inanılır (K. 40, 73, 90, 169, 306).

Bahadırlar'da önemli bir olay izlenirken veya bir yerden geçiş yapılırken eller birbirine bağlanmaz (K. 112, 213, 254, 295). Bağlı ellerin uğursuzluk getireceğine inanılır. Eğer biri ellerini bağlamışsa o esnada bağlayanın ellerini açması için ikaz edilir (K. 254, 428).

Yemeğe başlarken *"Besmele"* ile başlamak gerekir, çünkü *"Bismillah"* demeden yemek yiyen doymaz ve şeytan da onunla beraber yer. Evde şeytanın olduğuna inanılması huzursuzluk ve korku hâkimdir (K. 169, 230, 406).

---

[574] Abdulkadir İnan. (1995), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara: TTK. Yayınları, 1995, s. 30-32.

Kapı ile ilgili olarak şunlar söylenmektedir: Akşam karanlığında kapı süpürülmez. Şeytan da beraber süpürür, denilmektedir (K. 361, 395).

Bir kimse gece kapıdan dışarı çıktığı zaman mutlaka *"besmele"* çekmelidir. Aksi takdirde ya çarpılır ya da başına bir yıkım gelir (K. 361, 440, 456). Besmele, her işte çekilmelidir. Bismillah demeden yemek yiyen doymaz, şeytan da beraber yer ve böylece evin huzuru kaçar (K. 428).

Ayakkabıyı yerde ters veya yan yatmış bir şekilde görmek uğursuzluğa delalettir. Hemen düzeltilmesi gerekir. Düzelttikten sonra da aile içinde bulunanlara, *"Bu ayakkabılara dikkat edin."* denilerek aile efradı uyarılır (K. 67, 197, 406).

Elden ele sabun verilmez. Verilirse evde huzursuzluk çıkacağına ve devamlı kavgaların olacağına inanılır. Bu nedenle sabunun mutlaka içine konulduğu bir kabı olur ve kabıyla birlikte verilir (K. 406).

Komşunun evine iple girilmez. İp kapı eşiğine bırakılır ve öyle girilir. Aksi takdirde o eve huzursuzluk geleceğine inanılır (K. 406).

Kırık ayna uğursuzluktur. Kesinlikle bakılmaz; bakıldığı takdirde şeytanla karşılaşılır. Kırık ayna ortadan kaldırılır ve yerine aile büyüğü tarafından hemen yenisi getirilir (K. 70, 288, 406).

Yatak katlanırken baş tarafına katlanmaz, ayak tarafı önce katlanır. Aksi takdirde evin bereketi kesilir (K. 297, 343, 406, 439).

Bir adam, aynı adı taşıyan iki kişinin arasından geçerse sözü geçmez (K. 288, 428). Bir kadın, iki hastalıklı erkeğin arasından geçerse çocuğu olmaz (K. 91, 309, 406).

Geceleri taş ile oynamak huzursuzluk getirir. Çocuklar ev içerisinde gece beş taş oynarlarsa, oynamalarını engellemek için, *"Kaldırın yoksa düşman gelecek ve evi basacak."* denir (K. 91, 198, 215, 428). Atılan herhangidir şey dik gelirse veya çayın içinde çöp olursa misafir gelir (K. 91, 215, 395). Hamur yoğururken dışarı hamur sıçrarsa eve mutlaka bir misafir geleceğine inanılır (K. 30, 413, 428).

6.5.2.1. Nazar: Bakış bakma, göz atma olarak bilinen nazar, aynı zamanda Belli kimselerde bulunduğuna inanılan; insanlara özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere de zarar veren bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç[575] anlamında da kullanılmaktadır. En fazla renkli gözlü olanların nazarı değeceğine inanılır (K. 53, 62, 108, 197). Nazarı değeceğine inanılan renkli gözlülere *"göv gözlü"* denir. Hatta *"O göv gözlü var ya o göv gözlü, her şey onun yüzünden çıkıyor."* denir (K. 24, 343, 252, 406). Göv gözlü tabiriyle yeşil veya mavi gözlüler kastedilmektedir. Çok cimri ve kirli olan insanlardan çekinilir. Onun kirliliği ve cimriliği uğursuzluk getireceğine inanılır (K. 24, 197, 326, 404, 409, 436).

Nazardan korunmak için çeşitli pratiklere başvurulur. Sevilen biri evden ayrılınca arkasından ev süpürülmez çamaşır yıkanmaz. Çünkü gidene nazar değeceğine inanılır. Bu işler, giden kişinin yerine ulaştığına inanıldıktan sonra yapılır (K. 15, 252, 254, 406). Yeni doğan çocuklar aile dışında kimselere gösterilmez. Anne, tanımadığı kişilere çocuğunu göstermek istemez. Çünkü içlerinden birinin kötü bakabileceğine ve çocuğa zarar verebileceğini düşünür (K. 135, 254, 340, 437, 457). Bunu engellemek için de kurşun dökülür (K. 49, 156, 252, 254, 438). Kurşun dökme ve pratikleri ile ilgili konu, ayrıca işlenmiştir.

6.5.2.2. Yağmur Duası: Göçebe olarak yaşayan toplumların yerleşik hayata geçişlerinde suyun fonksiyonu çok önemlidir. Eski çağlardaki içme suyu için yapılan oluklar, su çarkları ve su değirmenleri insan ve su faktörünün iç içe olduğunu göstermektedir. Günümüzde ise bu ihtiyacı barajlar karşılamaktadır.

[575] Türkçe Sözlük. (1992), s.1074.

Suyun ana kaynağı olan yağmurlar arkaik dönemlerde bile insanlarca kutsal sayılmışlardır. Yerleşik düzene geçen toplumlarda yağmurun yağmaması kıtlığın bir habercisi olarak algılanmış ve yağmur yağdırma isteği törensel davranışlara dönüşmüştür. Yağmur duası bir istek duasıdır. Dua kelimesinden yola çıkılarak yağmur duasının İslamî bir davranışa bağlanması oldukça yanlıştır, çünkü İslamiyet öncesi Türk kültüründe de yağmur yağdırma törenlerinin yapıldığını biliyoruz. Bir yere çok fırtına ve yağmur yağarsa o yerde yaşayan yaşlılardan birinin öleceğine inanılır (K. 190, 254, 347, 413, 458). Emel Esin *"Türk Kozmolojisine Giriş"*[576] kitabında, Göktürkler'in *"gök gürültüsü"*nün bereket getirdiğine ve dünyevî hayatın hareket başlangıcı olduğuna inandığı, anlatılmaktadır.

Geleneksel tür tarımcılıkta, üretimdeki verimin iklim mevsim ve yağış koşullarına bağlı olması nedeniyle doğal güçler, tarımcının hayatında önemli yer tutar. Tarım yapan kişi doğanın tek sahibi Allah'a dua eder. Allah isterse yağmur yağdırır, isterse yağdırmaz. Ahmet Veliş Bahadır bu konuda, *"Yağmur Allah'ın işidir, yere değdiğinde mısır; suya değdiğinde inci olur."* demektedir (K. 24, 254, 343).

Reyhanlı Türkmen gençlerinin 1990 yıllarına kadar devam ettirdiği *"çömçe gelin"* duası, günümüzde sadece yaşlı kaynak kişilerin hatırladığı bir görenektir. Önceleri ilkel bir kukladan yapılan ve üzerine beyaz bir kıyafet giydirilip geline benzetilen *"Çömçe veya Çomça"* adı verilen bu kuklayı, yağmur yağmadığı zamanlar mahallenin gençleri alarak, evlerin önünde durur ve şunları söylerler:

Çomça Hatun ne ister,
Allah'tan yağmur ister,
Bir çomça buğday ister.
Ver Allah'ım ver,
Ver Allah'ım ver. (K. 15, 228)

diyerek evlere seslenir. Evde oturan sakinler de bunları duyunca, ya gençlerin üzerine bir kova su döker veya evden şeker, buğday, pirinç… gibi malzemeler verirler. Alınan bu malzemeler de gençler içinde ekonomik durumu iyi olmayana verilir veya hep birlikte bir ailenin yanına gidilir ve onlardan, alınan bu malzemelerden yemek yapılması istenir. Misafir gelinen aile de bu malzemelerden yemek yapar ve çocuklar hep birlikte oturarak bu yemeği yer (K. 24, 94, 164, 197, 233, 438). Bu pratikteki *"Kadın kuklası"* Şamanî Türklerin panteonuna dâhil olan *"Tös"*lerden bazılarına çok benziyorsa da Anadolu Türklerinden başka Türklerde buna benzer bir merasime tesadüf edilmemektedir. Galiba bu adet ileri Asya'nın pek eski yerli zürra bir kavminden kalma bir adet olsa gerek. Bu âdete dair bütün Anadolu, Suriye, Irak ve Azerbaycan adetleri toplanırsa ihtimal ki bu merasimin eski dinî şekli tayin edilebilir.[577]

6.5.2.3. Kurşun Dökme: Eski Türk inançlarından biridir. Kurşun dökme ile ilgili pratikler, Kamlar arasında hâlâ yapılmaktadır. İslamiyet'i kabul ettiğimizde de bu fonksiyonel inanç devam etmektedir. Çünkü birçok il ve ilçelerde bu pratiğe rastlanılmaktadır. Bizler Müslümanlaşırken bu pratiği de Müslümanlaştırmışız. Kurşun döküldükten sonra yapılan yorumlarla hem kötülük yapanları tespit edilmekte hem de onlara karşı tebdili olmaya yönelme söz konusudur.[578]

Bahadırlar'da bir evde çeşitli sebeplerden dolayı huzursuzluk varsa, bu huzursuzluğun giderilmesi için çevrede bulunan ve bu işle uğraşan kişiler, eve davet edilir ve

[576] Emel Esin. (2001), Türk Kozmolojisine Giriş, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, s. 33.
[577] Abdulkadir İnan. (1987), age., C. 1, s. 481.
[578] Özkul Çobanoğlu, Töre Sohbetleri, *"Kurşun Dökme"* bahsi.

kurşun döktürülür. Bu uygulama şu şekilde yapılmaktadır: Evde huzursuz veya hastalıktan kurtulamayanların başının üstüne birkaç kişi tarafından geniş bir beyaz kumaş tutulur. Daha sonra, kullanılmayan bir kapta kurşun eritilerek bu kişinin başı üzerinde olmak kaydıyla, içinde su olan kaba boşaltılır. Boşaltılan kabın içinde şekil alan kurşuna göre yorum yapılır. Arkasından dua edilir ve böylece kötülüklerin evi terk etmesi sağlanır (K. 69, 87, 137, 190, 236, 414, 458, 460).

6.5.2.4. Mevsim, Ay ve Günler: Bayram ve herhangi bir Salı günü düğün yapılmaz (K. 71, 252, 254, 406). Salı günü yapılan düğün evlenenlere huzursuzluk getirir (K. 197, 430). Yine Salı ve Çarşamba günü ürün ekimi yapılamayacağını diğer günlere bırakılması halinde elde edilecek ürünün daha verimli olacağı söylenmektedir (K. 71, 195, 337). Yapılan düğünde gelinin baba evinden ayrılacağı gün, Perşembe veya Pazar günüdür (K. 252, 254, 413, 428). Bu günlere denk gelmesine özellikle dikkat edilir. Bayram günleri ve iki bayram arası düğün yapanlara göz değer, demektedirler (K. 197)

Bahadırlarda Cuma günü ile ilgili olarak birçok inanış vardır. Tırnak kesme ile ilgili olarak Bahadırlar'ın bir kısmı Cuma günü veya denk gelen akşamı kesmek haramdır (K. 75, 264, 264, 319) derken bir kısmı da *"akşam kesmek günahtır"*, demektedir (K. 66, 281, 324, 406, 461). Cuma günü örgü örülmez, insan kısmetini yitirir (K. 52, 218, 406). Yine Cuma gecesi sabaha karşı doğan çocuğun rızkı bol olur (K. 87, 186, 216).

6.5.3. Özel Günler

6.5.3.1. Nevruz: Nevruz, her ne kadar Türk halklarının kutladığı bir bayram gibi görünse de Türk'ün bayramı değildir. Asya'da yaşayan Türk toplulukları bunu *"Nevruz veya Nevroz"* adı altında kutlamaktadır. Türk Dünyası içinde yer alan Türkmenistan,[579] Kama-Ural Çuvaşlarında,[580] Özbeklerde,[581] Afganistan Türklerinde[582] ve daha birçok Türk topluluklarında kutlamalar, her yıl düzenli olarak yapılmaktadır. *"Nevruz"* kelimesi, İran'dan geçmiştir, diyebiliriz. Çünkü Firdevsi'nin Şehnamesi'nde Cemşid ile ilgili olarak şöyle anlatılır:[583]

"... Saltanatın büyüklüğüne uygun bir taht yaptırdı, onu birçok mücevherle süsledi. İstediği vakit, devler o tahtı kaldırıp ovalardan, göklere kadar çıkarırlardı. Buyruk sahibi padişah o tahtın üzerinde, havanın ortasında parlayan güneş gibi oturuyordu. Herkes tahtının etrafında toplandı. Dünya, onun talihindeki parlaklığa hayran oldu. Cemşid'in üzerine mücevherler saçtılar ve bu güne 'Nevruz' adını verdiler. Yeni yılın ilk günü olan, Ferverdin[584] ayının birinci gününde, insanın vücudu zahmet ve kinden kurtulur. İleri gelenler bugünü sevinçle kutlamak için şarap ve çalgı getirttiler, çalgıcılar toplandılar. İşte Nevruz denilen bu mutlu gün, o zamandan, padişahtan yadigâr kalmıştır...."

Buradan da anlaşılacağı gibi 977 ila 1010 yılları arasında yazılan ve İran efsanelerini anlatan Firdevsi, kendini Tanrı ile kıyaslamaya başlayan Cemşid döneminde ortaya çıkan bir kutlama günüdür.

---

[579] Kazakbay Annakılıçev.(1996), *"Bağımsız Türkmenistan'da Nevruz"* Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 101.

[580] Harun Güngör. (1996), *"Kama-Ural Çuvaşlarının Yeni Yıl Bayramı Nartukan*", Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 161.

[581] Malik Muratoğlu. (1996), *"Nevruz ve Onun Özbek Halk Edebiyatında Terennüm Edilişi"* Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 281.

[582] Khudai Nazar. (1996), *"Afganistan Türklerinde (Güney Türkistan'da) Nevruz Kutlamaları"*, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 299.

[583] Firdevsi. (1974), age., s. 33.

[584] İran takvimine göre baharın ilk ayı. İran'da yeni yılın başlangıcı olan 21 Mart-21 Nisan Ferverdin ayına denk gelmektedir.

Her toplumda olduğu gibi Türklerin de bayramı, Ergenekon'dan çıkış günüdür.[585] Abdulhaluk Çay, *"Türk Ergenekon Bayramı, Nevruz"* adlı eserin *"Türk Destanlarında Nevruz"*u anlatırken Ergenekon destanından örnekler vermiştir. Destanda bu konu ile ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır:[586]

"... Tanrı'nın gücü ile ateş kızdıktan sonra demir dağ eriyip akıverdi. Yüklü deve çıkacak kadar yol buldu. O günü, o ayı, o saati belleyip dışarı çıktılar.

O günden beri yeni yılın başladığı gece Kök-türklerde adettir. O günü bayram sayarlar...."

Görüldüğü gibi kesin bir tarih yoktur. Dağların eriyip nehirlere kavuştuğunda, çiçekler açmaya başladığında Türk'ün bahar bayramı başlamış demektir. Bu da tarih olarak günü gününe bilinmemektedir. 1996 yılında yapılan *"Türk Dünyası Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri"*nde[587] de ortaya net bir tarih konulmamıştır.

Nevruz ile ilgili ilk kelimeyi Lise dönemlerinde duymuştum. Bu kelime bulunduğum Reyhanlı ve çevresinde siyasî amaçla kullanılmaktaydı. O dönemde bir sağ ve sol çatışması vardı. Aşırı sol görüşlülerden bazı bayanların kırmızı ve yeşil[588] ağırlıklı renkler[589],[590] giydiğini gözlemledim. Bunları daha sonra ne amaçlı giydiklerini öğrenmekle birlikte bu renklerin aslında Türklerin *"tuğ"*larında olduğunu, büyüklerimizden öğrendim. Daha sonraki yıllar da uzun süre siyasî sembol olarak kullanılmıştır. Bu renklere Nevruz günleri, Bahadırlar'ın sahip çıkmadığını ve belli amaçlarla kullananları da eleştirdiklerini gördük.

6.5.3.2. Hıdırellez: Hıdır ile İlyas peygamberin adlarından oluşan Hıdırellez halk arasında 5-6 Mayıs gününe denk gelmektedir. Murat Uraz'ın yapmış olduğu derlemede bu güne *"Ayların gelini"*[591] adı verilmektedir. Hıdır, Bahadırlar'da İslamî motiftir. Hızır ve İlyas'ın buluştuğu inanılan güne verilen isme Hıdırellez denilmektedir.[592]. İnanışa göre her yıl 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece Hızır ve İlyas peygamber buluşur. Her ikisi de ab-ı hayat suyu içtikleri için ölümsüzdür. (K. 3. 54, 254, 337, 406). 6 Mayıs, baharın bittiği yazın başladığı gündür.[593] Bahadırlarda yaşlı kişiler bu günün anlamını daha fazla bilmektedirler. 5 Mayıs' 6 Mayıs'a bağlayan gece, kimseye söylemeden bir mendilin içine bozuk para konur ve bir gül ağacının gövdesine bağlanır. Bu gecenin sabahı erken vakitte, konulan bu para kimseye görünmeden geri alınır. Bu pratikte ailenin zengin olacağı düşüncesi hâkimdir. Ev sahibi olmak isteyenler ise bir kâğıda ev resmi çizer ve bir bezin içine kor. Bu bez, sabah erken saatte geri alınmak kaydıyla, yine bir gül ağacının toprağa yakın olan gövdesine bağlanır (K. 252, 395, 406).

---

[585] Abdulhaluk Çay. (1991), Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:119, s. 24.

[586] age., s. 26.

[587] Nevruz ve Renkler. (1996), (Yayına Hazırlayan: Sadık Tural, Elmas Kılıç), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını:116, ss. 420. Bu bildirilerde renkler ve Türk boylarının kutlamalarına geniş yer verilmiştir.

[588] Reşat Genç. (1996), *"Türk Düşüncesi, Davranışı ve Hayatında Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil"* Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 41.

[589] Kamil Veli Nerimanoğlu. (1996), *"Türk Dünya Bakışında Reng"* Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 63.

[590] Nuraniye Ekrem. (1996), *"Hunlarda Renk ve Yön Bilgisi"*, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116, s. 85.

[591] Murat Uraz. (1978), *"Hıdırellez ve Hızır ile İlyas"* Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Sayı 346, Mayıs, s. 8311.

[592] Ahmet Yaşar Ocak. (1990), İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları/113, 2. basım, s. 43.

[593] Doğan Kaya. (2014), age., s. 402.

Yine bu günde yaşlı kişiler, en temiz geleneksel kıyafetini giyer ve evi temizler (K. 144, 148, 167, 395). Bu gün onlar için baharın bittiği ve verimli geçeceklerini düşündüğü yazın başlatacağını müjdelemektedir.

Bahadırlar'da *"Hıdırellez"* kültürünün oluşumu ile ilgili, şu hikâye anlatılır:

"Büyük İskender dünyayı fethettikten sonra ölümsüz olmak istemiş. Bu yüzden ab-ı hayat, yani ölümsüzlük suyunu aramaya başlamış. Bilinmeyen bir ülkeye zar zor gitmiş. Orada berrak bir pınarın aktığını görmüş ve bu ab-ı hayat suyudur, demiş. Yanında sadece iki kişi varmış. Birinin adı İlyas, diğerininki ise Hıdır imiş. İlyas ve Hıdır önce İskender'e içmesi için teklif etmişler. İskender de bu suyu ben içersem ölümsüz olacağım ve bütün sevdiklerim benden önce ölecek. Bu yüzden çok üzüleceğim. Ama siz içeceksiniz ve büyün darda kalan, sıkıntıda olan insanlara yardım edeceksiniz, demiş. Böylece Hıdır ve İlyas bu suyu içmiş ve insanlara yardım etmek için her yere ulaşmaya çalışmışlar. Halk sıkıntıda olduklarında, devamlı Hıdır İlyas, Hıdır İlyas diye diye, bu iki kişinin adı birleşmiş ve Hıdırellez olarak kalmış" (K. 254, 395).

6.5.4. Bitkiler

Bizim mitolojimizde bitkilerle ilgili olarak, en eski inanç, ağaçtan yaratılma motifidir. Kayın ve kadın aynı kelimedir. Birçok doğa inançlarının içinde barındırdığı *"animizmde"* ağaçlar önemli ve aynı zamanda saygı gösterilmesi gereken bir külttür. Türk inançlarında ağaçların da bir ruhu vardır. Bu ruha saygı gösterilmediği takdirde evin bereketi olmaz. Şaman kültürünü yaşayan Türklerde de en kutsal sayılan *"kayın ağacı"*dır. *"Bay kayın"* denilen bu ağaç bütün Şaman ayinlerinde yer alır. Çünkü kökleri yerde ve dalları dünya dağının zirvesine ulaşır. Böylece gök, yer ve yeraltı dünyalarını birbirine bağlar.

Yine bu eserde kayın ağacını mitolojik bir unsur olarak görmekteyiz. Kayın ağacı Altay-Türk mitolojisinde *"gök-dünya"* ağacıdır. Bu motif, Altay Şamanlarının davulları üzerinde de görülmektedir. Şimdi erkek egemen toplumundayız. Ama bizde önceleri kadının erkil olduğu dönem de vardır. Bu dönemde de Umay yaratıcı tanrıçası vardır. Kadın doğurduğu için kutsal sayılırdı. Erkeler ise Kam veya Şaman olacak bir tipte görülmüyordu.

Kayın ağacının gebe olup doğurması olayı, Yakutlar'ın pek çok epik destanında vardır. Biz de kayın ata kayın anne deriz, aslında Türk dünyasında kırka yakın *"kayın"*lı terim vardır. Bunlar kayın ağacı ile ilgilidir. Kayın ağacının kutsanması, ana olarak görülmesinden dolayıdır.

Uygur Türeyiş Destanı içinde Türklerin ağaç ile ilgili en tipik mitoloji motifini görmekteyiz. Bu destanda ana motif ağaçtır. Destanda ağaçla ilgili şunlar söylenmektedir:[594]

"... iki ağaç da iki dağın arasında yetişmişlerdi. Halk şaşkınlıkla yaklaştığında, içeriden güzel bir müzik sesi duydular. Her gece buraya bir ışık düşmeye başladı. Işığın çevresinde de 30 kez şimşek çakıyordu... Halk diz çöküp saygı ile selam verdiler. Çocuklardan babalarını sordular. Çocuklar da o iki dağı gösterdiler... Çocuklar ağaçların karşısında saygı ile eğildiler. Ağaçlar da dile gelip onları öğdüler..."

İki ağaç burada anne ve babayı temsil etmektedir. Gelen müzik de anne ve babanın çocukları çağırması veya *"sizlerin yanınızdayım"* düşüncesini yansıtmaktadır.

Dede Korkut kitabında *"kaba ağaç"* sözüne sıkça rastlamaktayız. Burada kaba kelimesi çirkinlikten değil gücünün yüksekliğinden kaynaklanmaktadır.

Aile içindeki yaşlı kişiler, ağaçların sulanması ile ilgili olarak çocuklara *"Oğlum hayvanları suladın mı? Sulamadıysan evimizin hayrı kaçar. Unutma mutlaka su ver"*

[594] Bahaeddin Ögel. (2010), age., s. 465.

derler. Bu da bütün ağaçların değerli ve canlı olduğu inanışını ortaya koymaktadır. Aile içinde ağaçlarla ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır:

Yüksek veya ulu ağaçların ve zeytin ağacının altında tek başına yatılmaz. Uyuyanlarda daha sonra bir durgunluk olur (K. 50, 57, 270, 428). Aile tarafından çok değerli olarak bilinen ardıç ağacının kesilmesi iyi değildir. Kesilecekse meşe ağacı kesilmelidir. Ondan iyi odun olur. Ardıç ağacı kesildiği takdirde, kesenin başına uğursuzluk geleceğine inanılır. Ardıç yapraklarından kesilip mezar üzerine bırakılır (K. 23, 252, 337, 406, 428).

Dut ağacı ile ilgili olarak da şu söz söylenir: *"Dut dibinde oturmak veya yatmak doğru değildir. Cin çarpar"* (K. 55, 197, 343, 406, 428). Ekin savrulurken harmanın içinden geçilmez; harmanın bereketi azalır (K. 197, 428).

6.5.5. Hayvanlar

Hayvanların özel güçlerinin olduğuna inanılması, sezi güçleri, hareket ve çıkarmış olduğu değişik sesler insan üzerinde değişik yorumlara sebep olmaktadır.

6.5.5.1. Koç ile Koyun: Bahadırlar Kurban bayramında sadece *"koç"* keserler (K. 24, 252, 337, 406). Bu geleneğin yüzlerce yıldır devam ettiğini öğrenmekteyiz. *"Koç"*un kurban edilmesi geleneği Osmanlı Devleti'nde de vardır. Tuğ-ı Hümayun çıkarken *"12 koç"*[595] kurban edilir.

Adaklarda da koç motifini görmekteyiz. Hiç çocuğu olmayan veya kız-erkek çocuk isteyen ailelerin bu dilekleri yerine geldiğinde koç veya koçların kurban edildiği görülmektedir. Seçilen koçun da kınalı olmasına dikkat edilir. Kınalı koçlar, satın almada öncelik taşır. Kurban edilen koçun da kanı adak sahibinin anlına sürülür. Eti de fakirlere paylaştırılır. Bu eti paylaştırma işine *"üleştirme"* denilir (K. 57, 59, 197, 252). Üleştirme, Türkmen ananesinden gelmektedir. Ebulgazi Bahadır Han'ın *"Şecere-i Terakime"* adlı eserinde *"üleşme veya üleştirme"* kavramları ile ilgili şunlar anlatılmaktadır:[596]

"Altın çadırda en şerefli yerde, Gün Han oturmuştur. Milletin en meşhur olanları, bütün kavmin ittifakı üzere, koyunun başını sağrısını Gün Han'a takdim ettiler ve dediler ki, kim han olursa bu onun ülüşü"dür (payıdır). Kapı yanında Irqıl Hoca oturmuştu; ona koyunun döşünü takdim ettiler ki, kim vezir olursa bu onun hakkıdır."

Bahadırlar'da göz kapakları belirgin bir şekilde göze çarpan insanlar için de, *"koyungözlü"* deyimi kullanılır. Yiğit adam için de *"koç gibi"* veya *"toklu gibi"* denilir (K. 64, 242, 215). Bu tarz söylemler de Bahadırlar'ın bu hayvanlarla yıllarca iç içe olduğunu göstermektedir.

6.5.5.2. Balık: Bahadırlar'da "*gerçek Bahadır balığı sevmez"* cümlesi (K. 5, 8, 228, 337), çok yaygındır. Bu da atlı ve hayvancı bir kavim olan Türkmenlerin balıkçılıkla ilgisinin çok az olduğunu göstermektedir. Reyhanlı'da yaşayanlar, genelde balık yemeyi sevmemektedir.

6.5.5.3. Eşek: Bahadırlar eşeği çok sevmez (K. 6, 232). Türkmenlerce hoş görülmeyen bir hayvandır. Geçmişte yüklerini eşekle değil, atla taşıdıklarını anlatmaktadırlar (K. 24, 337). Bahadırlarda *"eşeğe ve öküze ho ho ho diyeceksin"* derler (K. 271). Çünkü *"Onların kafası boştur ve hiçbir şeyden anlamazlar."* düşüncesi hâkimdir. Yine akraba veya arkadaşlarından birinin morali bozuk olduğu anlaşılırsa *"Hayırdır, eşekten düşmüş gibisin."* denir (K. 41, 47, 333, 300).

6.5.5.4. Domuz: Bahadırlar'ın geneli, domuz kelimesini bile söylemek istemezler. Söylenilmesi gerektiği yerde de domuz kelimesinin yerine *"dokuz, hınzır"* kelimesini

[595] age., s. 545.
[596] Abdulkadir İnan. (1987), age., C. I, s. 241-242.

kullanmayın tercih ederler. Bazen de iri yarı kaba görünüşlüleri kötülemek için *"donguz gibi"* (K. 6, 24, 254, 344, 394, 406) demeyi uygun görürler.

Bilindiği gibi Türkler tarih sahnesine ilk çıktığı günden bu yana domuz yemiyorlardı. Çünkü Türk geleneğinde domuz, iyi bir yer tutmuyordu. Dış tesirlerden uzak olan Altay dualarında *"Gök kaban (yani yaban domuzu), sen cinlerin en yamanı ve en kötüsüsün."*[597] deniliyordu. Görüldüğü gibi Altay Türklerinde *cin* ile *domuz* kelimesi iç içedir.

Anadolu masallarında da domuz kötü bir motiftir. Kırgız Türklerinin yarı Müslüman baksıları, dualarında, şöyle diyorlardı: [598] *"...Gök ruhlu, Kondı-Bay'ın ilindeki Cuma-bay'ın oğludur! Kosur-Kuda, Gök domuz (Kökkaban)! Bütün ruhlar (cın, cin) içinde, en kötüsü (caman) sensin..."*

Bahadırlar'da da iri yarı olan birine *"Domuz[599] gibi, şu adama bak. "* denir (K. 423). Çok kere de domuz kelimesinin kullanılması sakıncalı görünür. Onun yerine *"hınzır"* kelimesinin kullanılması daha uygun görülür. Çok becerili olan birine *"Hınzır gibisin maşallah."* denir (K. 416). Hasta olduğuna inanılmayan birine de *"Hınzır gibisin, kalk da iş yap.*" denir.

6.5.5.5. Tavuk ve Horoz: Mahalle içinde bir horozun çok erken saatlerde ötmesi veya bir tavuğun erken saatlerde yine horoz gibi ötmesi, bu hayvanlara sahip olan aileden birinin öleceğine dair yorumlar yapılır (K. 45, 406). Bu durumda öten tavuk veya horoz kesilip çevrede fakir olarak bilinen bir aileye hediye olarak verilir.

6.5.5.6. Köpek ve Kedi: Yaşadığımız dünyada en çok rastladığımız hayvanları aynı kategoriye koymamızın sebebi, batıl inançlarda bazen bu iki hayvanın adlarının ortak kullanılmasından dolayıdır.

Birçok Türkmen topluluğunda *"evdeki köpek alışılmışın dışında uzun uzun uluyorsa"* iyiye yorulmaz.[600] Bahadırlarda köpek sebepsiz yere uluyorsa yakında deprem veya ölüm haberinin geleceğine inanılır (K. 46).

Kara kedinin akşam görünmesi, gören kişinin veya ailesinden birinin öleceğine delalet olarak gösterilir (K. 48, 406). Kara kedi ve köpeğin birinin önünden geçmesi de uğursuzluk belirtisidir (K. 38, 86, 406). Kara kedi görüldüğünde, eğer yanında biri siyah saçlı ise olana *"Hemen saçını tut."* denir. Siyah saçlı olan da hemen saçını tutar. Yapılan bu pratik ile uğursuzluğun gideceğine inanılır. Böylece uğursuzluğun gideceğine inanılır (K. 252, 340, 406). Kedi ile ilgili olarak şu söz söylenir: *"Kediyi Hz. Ali sıvazladığı için hiçbir zaman sırt üstü düşmez."* (K. 406).

6.5.5.7. Kuşlar: Güvercin, kumru, kırlangıç, leylek vurmak günahtır (K. 406). Çünkü onlar elçidir ve güzeldir (K. 197, 221). Güvercin besledikten sonra bunları ticarî amaç olarak kullanmak gelecekte o kişiye ağır rahatsızlıklar verebilir (K. 337). Bu konuda birçok hikâye anlatılmaktadır. Bahadırlarda uğursuz olduğuna inanılan baykuş ve karga, sevilmeyen hayvanlardır. Bir kişinin damında baykuş veya karga öterse o evden bir cenaze çıkacağına; karga öterse haber geleceğine inanılır (K. 29, 406). Baykuş öttüğü zaman da evde varsa yanan bir odun alınır ve baykuşa doğru atılır (K. 88, 92, 406).

6.5.5.8. Yılan: Yılan, çok sevilen bir hayvan değildir. Bu nedenle rüyada yılan görmenin uğursuzluk getireceğine inanılır (K. 42, 252, 254, 406). Yılan cinsi olarak en fazla *"karayılan"* ile ilgili hikâyeler anlatılmaktadır. *"Karayılanı öldürmek günahtır."* denilmektedir (K. 24, 46, 406).

---

[597] age., s. 541.
[598] age., s. 541.
[599] Domuz, kelimesi bazen de *"donguz"* olarak kullanılır.
[600] Ali Doğaner. (2006), age., s. 225.

6.5.6. İnsan ile İlgili İnanışlar

Vücutta oluşan önemli değişiklikler, insanda haliyle psikolojik rahatsızlık meydana getirmektedir. Hastanın bir yerinin şişmesi veya dilinin tutulması sonucu ölüm anının yaklaştığına inanılır.

6.5.6.1. Kan: Bahadırlar'da *"ağ gözlü"* (K. 27, 37, 104, 189) deyimi çok sık kullanılır. Ağ kelimesi ilk etapta her ne kadar beyaz anlamına gelmekte ise de bu söz, gözün ağ tabakası kırmızı olanlar için kullanılmaktadır. Hatta çok kavga eden veya etmeye niyetli olanlar için *"ağ gözlü"* ya da *"gözü kanlı"* tabiri çok kullanılmaktadır. Bu kişilerin şerri ve bedduasının kötü olduğu söylenir. Bugün Anadolu'da söylenen, *"gözleri kanlı"* deyimi de, bu konuda birçok şeyler ifade etmektedir. Oğuz Kağan ile ilgili olarak da şu tabiri kullanabiliriz:

"Onun gözlerinin al oluşu, daha doğrusu kan rengine benzemesi, Oğuz Kağan'ın büyük bahadırğının özelliğinden başka bir şey değildir."

Kan görmenin hayra alamet olmadığı ve görüldüğü takdirde kaybolması için ya toprakla örtülmesi ya da su ile temizlenmesi gerektiği anlatılmaktadır (K. 32, 116, 187, 331, 403). Bahadırlar'da çok fazla olmasa da elinde kan pıhtısıyla doğan çocuklarla ilgili olarak *"Çok büyük biri olacak."* denir (K. 24, 337, 365, 406, 426).

Cengiz-Han da doğarken *"avucunun içinde bir kan pıhtısı"* tutuyordu. Bunu gören annesi ile babası şaşırmış ve hemen Şamanlara koşmuşlardı. Şamanlar ise, *"Onun dünyayı zapt edeceğini ve büyük bir bahadır olacağını"* söylemişlerdi.[601]

Çinliler, büyük bir Göktürk Kağanı Mohan Kağan'dan söz açarken, *"onun da yüzünün kıpkırmızı ve gözlerinin cam gibi parladığını"* söylüyorlardı. Herhalde Mohan Kağan, anlatıldığı gibi acayip bir görünüşe sahip değildi. Fakat 20 sene müddetle, bütün Çin'i korkutmuş ve diz çöktürmüş bir hükümdardır.

Eski Türkler, kırmızı renk için genel olarak *"al"* sözünü kullanırlardı. Fakat bu söz sonradan, biraz da manevî bir anlam almıştı.[602] Nitekim loğusaları basan ve kötülük yapan, *"Albastı"* da, yine bu rengi taşıyordu. Altay Türkleri, büyük kurt sürülerini idare edip, köylere korkunç zararlar veren kurtlara da, zaman zaman, *"al-börü"* derlerdi. Bu allık, kurdun veya albastı gibi ruhların renginden dolayı değil; daha çok, onların korkunç zararlar vermesinden ileri geliyordu. Çünkü onlar, tıpkı yeryüzünü zapt eden ve kendi egemenliği altında toplayan Oğuz-Kağan gibi, güçlü ve kudretli idiler.[603]

Kuzey Türkleri'nde kesilen bir hayvanın yerdeki kanı üzerine hemen toprak atılır. Böylece *"kan"* getireceği olumsuzlukların da üzeri örtülmüş olur. Yine Kuzey Türkleri ile ilgili olarak şöyle bir efsane anlatılmaktadır:

"Halk, zaman zaman mollalara karşı, cephe almışlardı. Mollalar, kıskandıkları bir çocuğu kesmek istiyorlar; fakat bıçak kesmiyor. Bunun üzerine çocuk 'Beni keserseniz kanım toprakla karışır ve ondan yeni bir insan yaratılır ve sizi öldürür.'[604] diyor. Bunun üzerine mollalar korkup çocuğu kesmiyorlar. Böylece şerden de korunmuş oluyorlar."

6.5.6.3. Saç: Reyhanlı Türkmenleri eskiden yeni doğan çocuğun saçlarını uzun bir süre kesmezlerdi (K. 1, 72, 405, 417). Kesme zamanı da çocuğun ense tarafında bulunan saçın bir kısmına karışılmazdı (K. 2, 337, 324). Bunu her ne kadar adak olarak düşünmüşseler de biz bu pratiğin çok eskilere dayandığını düşünmekteyiz. İslamiyet'te saç kesme motifi yoktur. İslamiyet'in Türkler arasında iyice yayılıp gelişmesinden sonra da sakal bırakılmıştır.

---

[601] Bahaeddin Ögel. (1997), age., s. 44.
[602] age., s. 44.
[603] age., s. 44.
[604] Bahaeddin Ögel, (2010), age., s. 548.

Kuzey Tatarları, Müslüman Türkleri *"taz-başlar"* diye anıyordu. Anlaşıldığına göre başı daz ve sakallı Türkler, önceleri pek sevilmiyordu.[605]

Kazaklar saçlarını umumiyetle büsbütün kestirdiği halde, Baksalar daha farklı şekilde tıraş ederler. Onlar, *"Başlarının ortasını tıraş eder, fakat saçlarını başlarının iki yanında şakak ve kulaklarının üzerinde beş parmak kadar aşağıya sarkıtırlardı."*[606]

Saçsızlık veya kellik Türklerde Müslümanlığa geçtikten sonra daha belirgin bir şekil almıştır. Yine de Bahadırlarda devamlı söylenen bir söz vardır. *"Kelden, körden ve topaldan korkacaksın."* (K. 196) denir. Yine elden giden bir şeyin değerli olduğunu söyleyenlere cevaben *"Kel ölür, sırma saçlı olur; kör ölür, badem gözlü olur."* sözü sıkça söylenmektedir. *"Keli gitti dazı kaldı."*[607] sözü, Kaşgarlı Mahmut tarafından derlenmiştir. Bu söze benzer olarak Bahadırlar'da söylenen *"Kel başa, yuvarlak külah."* sözünü söyleyebiliriz. Köselik ile ilgili olarak *"Sakın iki kızın arasından geçmeyin, yoksa köse olursunuz."* denir (K. 406). Oğlan çocuğun ilk saç kesiminde öncelik amca veya dayıya verilir (K. 13, 28, 31, 49, 406, 428). Kız çocuğunda ise bu sorumluluk, teyze veya halaya verilmektedir (K. 114, 123, 129). Kesilen saç yakılmaz, üzerine basılmaz. Basılırsa o insanın başı ağrır (K. 279, 382, 385, 428).

6.5.6.3. Diş: Diş ile ilgili inançların gerçekleşmesi için sadaka verilir, sabah kahvaltıya inilmeden kuşlara yem atılır (K. 279, 382, 385, 428).

Çocuğun önce üst çene dişi çıkarsa komşulara şeker dağıtılır. Çocukların dişi kopunca da eski diş, dama atılır ve atılırken de *"Al it dişini; ver kuzu dişimi."* denir (K. 279, 382, 385, 406, 428).

6.5.6.4. El Ayak: Ayağının altı kaşınan birinin yolculuğa çıkacağına inanılır (K. 1, 24, 406). Bacak bacak üstüne atmak, hem etrafta bulunanlara saygısızlık hem de günahtır (K. 337, 406). Avuç içi kaşınırsa para geleceğine inanılır. Sağ avuç kaşınırsa para geleceğine, sol avuç kaşınırsa çıkacağına inanılır (K. 279, 382, 385,406, 428). Çorap giyerken de önce sağ ayak giyilir (K. 6, 382, 406).

6.5.6.5. Göz: Birinin gözünde arpacık[608] çıkması onun cimri olduğunu gösterir. (K. 406). Bazılarına göre de *"Güzel gözde arpacık çıkar."* tabiri kullanılır. Erkeğin sol gözü seğirirse kötüye yorulur (K. 254, 406). Göz değmesi veya nazara inanılmaktadır. Gözün seğirmesi olumsuzluk işaretidir, ölüm olacağına işarettir (K. 279, 382, 385, 428). Bir çocuk aş yerken kime bakarsa çocuk ona benzer (K. 406).

6.5.6.6. Kulak: Kulak çınlaması, birinin kendisi ile ilgili olarak konuştuğuna ve dedikodusu yapıldığına işarettir (K. 406).

6.5.6.7. Tırnak: Akşam tırnak kesilmez, sakız çiğnenmez (K. 135, 140, 227, 406). Bu inancı İslam ile bağlaştırıyoruz. Bu konu ile ilgili olarak da yüzlerce hurafe üretmekteyiz. Fakat Moğolistan'da da yine öyle gece tırnak kesilmemektedir. Bu inanç, Moğollarda binlerce yıldır devam etmektedir.

6.5.6.8. Uyku: Uyku günlük çalışmalardan yorgun düşen insan bedeninin ve sinirlerinin dinlenme zamanıdır. *"Bahadırlar'ın uykusu ağır; kulağı da az işitir."* (K. 24, 145, 228, 337) denilmektedir. Buradan da Türkler ile ilgili olarak bir genellemeye gidebiliriz. Dede Korkut kitabında, Oğuz'un başına her tehlikenin uykudan geldiği söylenir. Kuzey Türk destanlarında ise, kutlu yiğitler uyuyarak çabucak büyüyorlardı.[609] Bahadırlarda yataktan kalmayanlara *"Ölecek misin?*" veya yanındakilere *"Öl-*

---

[605] age., s. 82.
[606] age., s. 82.
[607] age., s. 81.

[608] Arpacık kelimesi, Bahadırlar'ın birçoğunda *"itdirseği"* olarak adlandırılmaktadır.
[609] age., s. 586.

müş mü bu? Ölü gibi yatıyor baksana." denir (K. 228, 240 259, 335). Aile büyükleri, küçüklere nasihat ederken *"Güneşin üzerine doğmasına izin verme."* demektedirler.

6.5.6.9. Rüya: Rüya, uykunun genel ve karakteristik özelliklerinden biri olup, uykunun hızlı göz hareketi adlı evreleriyle yakından ilişkili bulunan, görsel ve işitsel algı ve duygulardır. Rüyaların biyolojik içeriği, işleyişi ve maksatları tümüyle anlaşılmış değildir. Rüyalara *"duyusuz algı"*nın bir türü veya nesnesiz algı olarak da bakılabilir. Çeşitli inanışlara neden olan rüyalar, her zaman için ilginç gelmiştir. Aynı zamanda da yorumlanmaya açık bir konu olmuştur.[610] Rüyada dişlerin dökülmesi ise gören kişinin öleceğine dair yorumlanır (K. 168). Rüyada evinin duvarı yıkıldığında çok yakında o ev içinde birinin öleceğine inanılır (K. 138). Hatta Bahadırlar'da rüyada iyi veya kötü şeyler görsen de kimseye anlatma denir. (K. 9, 140, 129).

Bahadırlar'da *"Dün bir rüya gördüm."* diyen kişiye *"hayır inşallah veya hayr işalla"* denir. Böylece rüyayı dinleyecek kişi, kötüye yorulabilecek bir rüya için korunmaya alacağına inanır (K. 70, 288).

6.5.6.10. Vatan Borcu: 766-776[611] yılları arasında Arap edebiyatının en seçkin simalarından el-Cahiz[612] Türklerle ilgili olarak şunları söylemektedir:[613]

"Türkler, Araplar'dan başka milletler içinde vatan sevgisine en fazla sahip millettir. Çünkü onların vücutlarının terkibinde, tabiatlarının karışımında başka milletlerin sahip olamadıkları derecede memleketlerine, topraklarına dair, hususiyetler, vatanlarının suyuna çekme hassası ve diğer kardeşlerine benzerlik vardır."

Mukaddem Ali'nin amcası *"Bizler Osmanlı'nın her seferinde gençlerimizi savaşa gönderdik ve vatana borcumuzu ödedik."* diyor. Bu kavram daha sonra değiştirilmiş ve *"vatanı korumak bir borçtur"* denilmiş. Bu kavram çok yenidir. Cumhuriyet döneminde söylenmiş. Aslında Türk tarihine bakılırsa *"vatanı koruma"* diye bir kavram yoktur. O zamanki dünyaya hâkim olmamızın gerekliliği olan *"bizim Gök Tanrı'ya ödememiz gereken"* bir borç olarak biliyoruz. Bunun en güzel örneğini de Oğuzhan destanında görürüz. Bütün ömrünü seferlerle geçiren Oğuz Kağan *"Borcumu Gök Tanrı'ya ödedim."* diyor. Bilge Kağan *"Aşağıda yağız yer, yukarıda mavi gök yaratıldığında atam İstemi Kağan Gök Tanrı'nın töresini tutuversin diye yaratılmış."* Bu bizim dünya görüşümüzdür. Bu nedenle Bahadırlarda memleketine hizmet birinci şarttır. Bu önemli bir borçtur (K. 244, 254, 281, 332). Askerliğini yapmayan, yarım insan olarak bilinir. Askere gitmek istemeyenler ve bu görevden kaçanlara, adam demezler. Bu kişiler, değersiz kişilerdir; evlenmesi caiz değildir (K. 147, 244, 281, 332, 391, 402). Askere uğurlanırken her ailenin kendisine özgü bir uygulaması vardır. Güneyde yaşayan Bahadırlar, davul zurna; Trabzon'da yaşayanlar ise kemençe çaldırırlar. Askere gidenlerin babasına çok değer verirler. Parmakla göstererek *"O, asker babasıdır."* denir (K. 7, 19, 97, 159).

6.5.7. Elementlerle İlgili İnançlar

6.5.7.1. Su: Anadolu'da yeni gelinlere *"su gösterme"* geleneği vardır.[614] Reyhanlı Bahadırları'nda gelin baba evinden ayrıldığında 3 kilometre uzakta olan Yenişehir Gölü'nün etrafında bir tur atılır ve gelin içinden *"Bütün günahlarımı göle atıyorum."*

---

[610] wikipedia.org, *"rüya"*

[611] Net olarak bilinememekle birlikte verilen rakamlar tahminidir.

[612] Ebu Osman Amr b. Bahr, el-Cahiz. (1988), Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri (Menakib-i Cund el-Hilafa ve Feza'il el-Etrak), (Çev.: Ramazan Şeşen), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 82, ss. 108.

[613] age. 77.

[614] Erman Artun *"Türk Kültüründeki Su Kültünün Çukurova Halk İnançlarındaki İzleri"*, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf.

der (K.150, 190, 273). Burada suyun hem temizleyici hem de temiz olan özelliğini görmekteyiz. *"Su gibi aziz ol."* sözüne sıkça rastlanmaktadır (K. 10, 101, 128). Nitekim Türklerde bu kült çok eskiden beri vardır. Bunun temelleri de *"yer-su"* inanış ve anlayışına dayanmaktadır. Yeniseyliler, Yenisey ırmağı için *"Merhametli Hakan (Kayra-Kan)"*[615] demektedir.

Şamanların Yaradılış mitolojisinde şu ifadeler geçmektedir:[616]

"…Yer ve gök yaratılmadan önce her şey sudan ibaretti, yer yoktu, gök yoktu, güneş ile ay da henüz yoktular… Kayra Kan yeri yaratmak istedi, bunun için kişiye, suya dalarak derinliklerden toprak çıkarmasını söyledi ve bu toprağı suyun üzerine serpti… Kişi, sudan çıkarken kendisi için gizlice bir arazi yapmak maksadıyla toprağın bir parçasını ağzında sakladı…"

6.5.7.3. Ateş: Ateşin temizleyiciliği ile ilgili Asya bozkırları sahasında yaşayan toplulukların da çeşitli inançları bulunmaktadır. Şamanlarda da ateşe kurban sunma ve ateş vasıtasıyla temizlenme ve buna benzer törenler vardır.[617] Göktürkler de ateşin kutsallığına inanmaktadır.

568 yılında Bizans elçisi Zemarkhos, Orta Asya'da Batı Göktürk sınırına vardığı zaman, Türkler onu ve arkadaşlarını ateş alevleri üzerinden atlatmak suretiyle kötü ruhlardan temizlemişlerdir.[618] İstemi Kağan'ın yanına giden elçiler Türk sınırına girerken de ateşin üzerinden atlatmışlar.[619] Burada anlatılmak istenen şey, Türk ülkesine geçiş yaptıklarının farkında olmalarını ve temiz düşünmeleri gerektiğidir.

Yunan mitolojisinde Promete'dir. Bizde ise ateşi kadınların icat ettiği ve ateşin ruhunun kadın olduğu anlatılmaktadır. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi adlı eserinde Türklerde ateşin bulunuşu ile ilgili olarak şöyle bir Altay efsanesi anlatılmaktadır:[620]

Tanrı, insanı yaratınca şöyle düşünmüş:

-Ben bu insanları yarattım, ama çıplak yarattım. Hava da bu günlerde çok soğuk. İnsanoğlu kendini soğuğa karşı nasıl koruyacak ve nasıl yaşayacak? En iyisi bunlar için de bir ateş vermeli de ısınıp yaşasınlar. Tanrı Ülgen'in üç tane kızı varmış. Bunlar da ateşi bulmak için çalışıyorlarmış. Bir gün Tanrı dışarı çıkmış. Tanrı'nın sakalı çok uzunmuş. Yürürken sakalına basıp sendeleyivermiş. Kızlar bunu görünce gülmeye ve Tanrı ile alay etmeye başlamışlar. Bunun üzerine Tanrı çok kızmış ve kızların yüzüne bile bakmayarak, bırakıp gitmiş. Tanrı'nın kızdığını gören kızlar üzülmüşler. Ama Tanrı ne yapıyor ve bizim için neler söylüyor, diye kapının deliğinden dinlemeyi de ihmal etmemişler. Bu arada Tanrı kızmış, kendi kendine söyleniyormuş:

-Tanrı Ülgen'in üç kızı benimle alay ettiler, ama ben onlardan çok daha akıllıyım. Onlarda akıl mı var? Ateşi bulmak için sert bir taşla, sert bir demir bulmalılar ki, birbirine vursunlar da ateş çıkarsınlar. Bunları bulmak için de onlarda bu akıl yok! Kızlar bunu duyunca koşmuşlar. Sert bir taşla demir bulmuşlar ve birbirine vurarak ateşi icat etmişlerdir.

Bahadırlar'da ateş kavramı çok önemlidir. Bu konu ile ilgili olarak birçok cümle kullanılmaktadır. Bunlar içerisinde *"Ateş bütün kirleri yok eder. Ateşin küllerinden çamaşır yıkanır. Ateş pislikleri yok eder. Ateşin üzerinden atlayan arınmış olur. Ateşle oyun oynanmaz. Ateşin üzerine ateşle gidilmez."* cümlelerine rastlamaktayız (K. 252, 284, 337) Ateşe tükürmek, sövmek, tırnak atmak ve su dökmek uğursuzluk getirir. Ağır söz söyleyenlere de *"Hemen elinle ağzını kapat."* denir (K. 284). Güneş ve

---

[615] Bahaeddin Ögel. (2010), age., s. 471.
[616] Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi (2010), adlı eserinde *"su"* ile ilgili olan kısım özetlenmiştir.
[617] age., s. 488.
[618] İbrahim Kafesoğlu. (1980), age., s. 25-26.
[619] Ahmet Bican Ercilasun, *"Töre Sohbetleri."*
[620] Bahaeddin Ögel. (2010), age., s. 55.

Ay'da olduğu gibi ateş de parmakla gösterilmez. Gösteren kişiye *"Hemen parmağını ısır."* denir (K. 243, 249, 406).

Akşam yakılan ateşe de çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Yakılan ateşin alevleri geniş bir alanı kapsıyorsa misafir geleceğine inanılır (K. 406, 425). Ateşin alevi fazla yükselmiyorsa ileride huzursuzlukların olabileceği kanaati hâkimdir (K. 395). Ateşin çıkarttığı ses, ateşi yakan kişinin orada bulunan gurup ile ilgili çok olumsuz söylemler içerisine girdiğine işarettir (K. 90, 169).

Mes'udi'nin[621] eseri sayılan *"Kitab el'acaib velgaraib"* adlı eserinde ve Ahmet b. Hamdan Şabibe al-Harrani'nin kozmografyasındaki eski Türklerin ateş alevlerine bakarak fal açtıkları ve bu fala göre yorumlar yaptıkları, hakkında verilen malumatlar bulunmaktadır.[622]

[621] Ebu el-Hasan Ali bin el-Hüseyin bin Ali el-Mesûdî (d. 896 - ö. 956) Irak, Bağdat doğumlu Arap tarihçi, coğrafyacı ve gezgin. *"Arapların Herodot'u"* olarak da tanınan el-Mesûdî, dünya tarihini konu eden eseri Murûc ez-Zeheb ve Ma'âdin el-Cevâhir (Altın Bozkırlar ve Cevher Madenleri) ile tanınır.

[622] Abdulkadir İnan. (1987), age., s. 488.

YEDİNCİ BÖLÜM

KAYNAK KİŞİLERİN BAHADIRLAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE BAZI KİTAPLARDAN ALINTI SAYFALAR

7.1. Osman Bahadıroğlu'nun *"Amcası oğlu Cemil Bahadıroğlu'na Gönderdiği Mektup"*[623]

CEMİL BAHADIROĞLU'NA[624]

"Biz böyle olmamalıydık. Biz böyle olacak adamlar mıydık?

Bugün ikimiz göz göze gelsek irkiliriz ve sen gözümün içine bakmağa başlarken ben başımı eğer, yaşlarımı saklamak isterim.

Geçmiş günleri yâd için bir damla gözyaşından daha beliğ ne andaç olabilir.

Biz sıcak nedir bilmezdik. İlk kelebek ilkyazı ilk defa bize haber verirdi. Ve biz ilimizle birlikte dağlara tırmanırdık. Dağlar bizi tanırdı, biz dağları tanırdık. Ala karlı mor sümbüllü yaylalar bizim at ve göç otlağımızın cevlangâhı idi. Saçlarımızı rüzgârlar tarar, şarkılarımızı kaynaklar beslerdi.

Biz yaylaları tanırdık, yaylalar bizi tanırdı. Bizim at oynatmadığımız ne Bingölleri, ne Binboğa'sı, ne de Uzunyayla'sı kalmıştı. Bizim cirit oynatmadığımız ne Suriye'si, ne Amuğu, ne de Çukurova'sı kalmıştı. Yükseklerde sesimiz, enginlerde izimiz vardı.

Biz enginleri tanırdık, enginler de bizi tanırdı. Biz istediğimiz dakikada yetmiş bin bagaturu bir kılıç gölgesinde yığınak ederdik Ve küçük Asya'da bir aygırımız kişnese nice taç giyenlerin ödü kopardı.

Kuyruğu düğümlü yağız kısraklarımızın nalları altına adlarımızı kazıp da üzerlerine bir atladık mı, önümüzde kâinat dize gelirdi. Dağlar geçit vermese bile şimşekler ışığında yol bulurduk.

Bize Oğuz ilinin ünlü ulusu, Türkmen-i Halep ve Reyhanlılar derlerdi. Bize cenup serhatlerinin yavuz akıncıları ve Bahadırlılar derlerdi.

Bugün sınırlarımızdan uzakta ağlayan iki hatıramızdan başka bir şeyimiz yok.

Biz böyle olmamalıydık. Biz böyle olacak adamlar mıydık?".

21.05. 1932 (Osman BAHADIRLIOĞLU)

7.2. Merhum Altuğ Bahadırlı'nın *"Bahadır Ailesi ile İlgili Yapmış Olduğu Çalışmalar ve Bahadıroğullarına Mesajı"*[625]

SAYIN BAHADIR, BAHADIR, BAHADIROĞULLARI!

Soyumuzun geçmişi, tarihi, soyağacı, örf, adet ve geleneklerimiz ve bugünkü yaşantımız ile Türkiye içerisindeki dağılımımız hakkında bilgi sahibi olmak istediğimizde bir arada ve teferruatlı resmi kaynağı olan dokümana rastlamak maalesef mümkün değil.

Ben şahsen 1970 yılından 2004 yılına kadar birçok büyüklerimden ki bunlar yakın tarihimizin canlı şahitleridir, ellerinde bulunan bilgileri defalarca rica etmeme rağmen elde edemedim. Ben bir tarihçi, araştırmacı ve edebiyatçı hiç değilim. Yalnızca bizden sonra gelen nesillere bir şeyler bırakmak açısından bulabildiğimi ortaya koymak istedim. Bu bilgiler yüzde yüz doğru ve kesin olmasa da başlangıç için bir adımdır. İşte bu bakımdan elinizde bilgi, not, kitap, dergi vs. gibi kaynakları bir araya getirip yeniden bir düzenleme yapılması inancındayım.

---

[623] Bahadır ailesinin büyüklerinden Latin harfleriyle temin edilen bu mektubun orijinali bulunamamıştır.
[624] Bu mektup, kitabın arka kapağı olarak kullanılmıştır
[625] Merhum Altuğ Bahadır'ın derlemmiş olduğu kitap çalışmasından alınmıştır.

Bu yazı ve dokümanlarla belki bazılarını harekete geçirerek daha iyi geniş resmi kaynaklar ve araştırma sonuçları oryaya konulabilir. Bu kıvılcımın sonuçlarını alabilir ve başarılı olabilirsem çok mutlu olacağım. Sakın ola bir saygısızlık ettiğimi sanmayın, boynum kuldan incedir ve her türlü eleştiriye açığım.

7.3. Merhum Rıfat Bahadır'ın *"Bahadırlar"* Hakkındaki Düşünceleri [626]

Bundan asırlarca önce Türkistan'ın Rey mıntıkasında Büyük Reyhanlı aşireti, egemenliğini sürdürmekte idiler. Bu güne kadar sebebini bilmediğimiz nedenlerle bu büyük aşiret, güneye doğru konar-göçer suretiyle Erzurum'a ve yörelerine gelmiş bulunmaktadır. Aşiretin bir kısmı daha güneye doğru Urfa, Gaziantep ve Halep civarına yerleşmiş bulunmaktadır. Büyük Reyhanlı Türkmen aşireti, 12 büyük boydan teşekkül etmiştir. Bu boyların en büyüğünü Bahadırlılar oluşturmakta ve daima aşiretin liderliğini yapmaktadır. Kışları Halep civarında kışlamakta; yazları ise Toroslar ve hatta Sivas'ın Uzunyaylası'na kadar yaylamaya giderlerdi. Bu boyların geçimleri koyun, deve ve etraftaki aşiretlerle yaptıkları savaş neticesinde aldıkları ganimetlerdi.

Yıllar, asırlar geçmekte… Aşiretin başında Bahadırlı Ali'yi görmekteyiz. Ali genç olmakla birlikte aşireti elinden geldiği kadar refah ve mutluluk içinde yaşatmaya çalışmaktadır. Muntazaman Mekke Şerif emirliğine her sene süre alayı vasıtasıyla vergisini ödemektedir.

Bu yıllarda IV. Murat, Bağdat seferine çıkıyor. Halep civarına otağını kuruyor. Reyhanlı aşiretinin lideri olan Ali'den bu sefere yardım etmesini istiyor. Ali, aşiretten bir birlik teşekkül ettirerek başına geçiyor. Bağdat seferinde Bahadırlı Ali'nin göstermiş olduğu büyük başarı neticesinde kendisine " Mukaddem" ünvanı padişah tarafından veriliyor. Sefere iştirak edenlere de ağalık payesi verilmekte. Bundan sonra Mukaddem Ali'yi aşiretin başında görmekteyiz.

Her yıl olduğu gibi "sure alayı" vergisini almaya gelince Bahadırlı Mukaddem Ali vergi vermek istemiyor. "Ben aşiretimle Bağdat'ta harp ettim. Padişahımız bana rütbe verdi. Aşiretimden yüzlerce şehit verdim. Bizleri bu vergiden muaf tutunuz." Demesine rağmen ısrarla vergi istenmektedir.

Netice olarak Reyhanlı aşireti isyan ediyor. Yapılan savaş neticesinde Reyhanlı aşireti mağlup oluyor. Aşiretin kumandanı olan Mukaddem Ali'yi İstanbul'a götürüyorlar. Bağdat seferinde gösterdiği yararlılıklar neticesinde ve çıkmış olduğu seferde kendisini tanıyan bir paşanın delaleti ile affediliyor. Bahadırlı Mukaddem Ali'ye aşiretiyle Büyük Çekmece ile Silivri arasındaki geniş araziye yerleşmesi teklif ediliyor. Ali bu teklifi nezaketle reddediyor ve aşiretin başına geçmek üzere Halep civarına geliyor. Aşiretin bir kısmı Dizin (Tizin-Oğulpınar) ve Cilvegözü civarına iskân ediyor. Padişah tarafından şimdiki Reyhanlı kazası Reyhaniye ismi altında Bahadırlılar tarafından kuruluyor. Padişahın emri gereğince bu olay olmaktadır. Büyük kumandan Mukaddem Ali Cilvegözü civarında vefat ediyor. Mezarı halen "Türkmen Mezarı" ismiyle anılan bu yerdedir. Bahadırlı Ali öldükten sonra onun yerine Büyük Mehmet Bahadır'ı görmekteyiz. Ondan sonra Bahadırlı Gani, Bahadırlı Gümüllü Mahmut'u ondan sonra da Büyük Hasan Ağa Bahadır'ı aşiretin başında lider olarak görmekteyiz. Gümüllü Bahadırlı Mahmut'un dört oğlu vardır. Bunlar: Büyük Hasan Bahadırlı, Veliş Bahadırlı, Halil Bahadırlı ve Mehmet Bahadırlıdır.

Hasan Bahadırlı aşiretin başında iken Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, isyan ediyor. Mısır Lübnan ve Suriye'yi zapt ediyor. Osmanlı ordusunu önüne katmış Anadolu'ya doğru gelmekte. Padişahın ordu komutanı, Büyük Hasan Ağa Bahadır'dan yardım istemektedir. Hasan Ağa'ya "Aşiretinle İbrahim Paşa'nın

[626] Adı geçen çalışma.

ordusunun önüne çık. Ben, ordumu Gâvur Dağı'nın ötesine geçirinceye kadar, onunla harp et ve oyala." der. Hasan Ağa, bu isteği emir telakki ederek İbrahim Paşa'nın ordusu ile harp ediyor. Bu harp meşhur bir harptir. Aşiret yeniliyor. İbrahim Paşa, Büyük Hasan Ağa'yı huzuruna çağırıyor. "Sen benim ordumu nasıl yolundan alıkoyarsın? Cesur adamsın, bana yardım et." diyor. Hasan Ağa ise "Ben padişahıma bağlı bir kimseyim. İsterseniz beni hemen kurşuna dizin." diye cevap vermiş. İbrahim Paşa, aşiretin güçlü kalmaması için sağa sola aşireti sürgün ediyor ve Hasan Ağa'ya dönerek, "Dönüşte seninle görüşeceğiz." diyor. Bu harpte Hasan Ağa'nın kardeşi şehit düşüyor. Mezarı hâlâ o civardadır.

Esas büyük iskân Derviş Paşa tarafından 1865 yılında yapılmıştır. Aşiret, kışları Reyhanlı'da kışlar; yazları da etrafındaki dağlara çıkarak yazlardı.

Bugün Bahadırlı aşireti Anadolu'nun muhtelif yerlerine iskân edilmiştir. Kilis, Antep, Vakfıkebir, Erzurum, Adana civarı hatta Suriye çölüne bile Bahadırlı aşireti iskân edilmiştir. İkandan sonra hacı Mehmet Ağa, Şıhlı Süleyman Bahadır'ı yine aşiretin başında görmekteyiz.

Rıfat BAHADIRLI

Bahadırlı cemaatinin, Türkistan'ın Rey kasabasından göç ederek Anadolu'ya yerleşen Türkmenlerden olduğu ve Reyhanlı ilçesinin adını buradan esinlenerek aldığı bir gerçek. Bahadırlı Hasan Ağa'nın Hafız Ali Paşa[627] kumandasındaki Osmanlı ordusuna hizmetlerini şükran ve rahmetle anıyoruz.

1839'da Reyhanlı aşiretinin, Maraş'ı işgal eden Mısırlı İbrahim Paşa kuvvetlerinin, Maraş'tan kovulmasında büyük yararlılıkları olmuştur.

(Mısırlı İbrahim Paşa kuvvetleri ile çarpışan cemaat ve aşiret liderleri için İstanbul Beyazıt Kütüphanesi Sicil-i Osmani 3. ve 4. Ciltleri araştırınız.)

7.4. Reyhanlı'ya 1937 Yıllarında Öğretmen Olarak Atanan Bir Osmanlı Büyüğü, Sait Pakin'in *"Reyhanlı ve Havalisi"* Hakkında Yazmış Olduğu Hatıra Defteri[628]

REYHANLI HAVALİSİ

Reyhanlı, çok eski devirlerde, asıl ismi Irtah olup, ürünleriyle ve bilginleriyle meşhur müstahkem bir şehirdi. Suriye kapısı mevkiinde bulunması dolayısıyla sürekli

---

[627] Hafız Ali Paşa Amasya doğumlu olup, ailesi *"Gürcü Sülalesi"* olarak tanınan Büyük Gürcü Ali Bey'in torunlarındandır. 1809 yılında vezirlik rütbesi ile iki yıl sürecek Kaptan-ı Deryalığa getirildi. Sonraları sırasıyla Hanya, Rumeli, Sürüncü, Tırnova, Silistre, Niş, Vidin, Teke, Hamidili, Halep, Çıldır, Erzurum, Kars, Ankara, Çankırı, Diyarbakır, Trabzon, Rakka ve Kayseri'de valilik yaptı.

[628] Bu bölümde Reyhanlı'ya ilk atanan büyüklerimizin eğitiminde çok katkısı bulunan çok değerli hocamız Sait Pakin'in Reyhanlı hakkında kaleme aldığı hatıralarına yer verilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Bu yazı, oğlu Erdem Pakin tarafından tashih edilmiştir. Mehmet Sait Pakin'in oğlu Erol Pakin babası hakkında şöyle söylemektedir:

"Babam Sait Pakin, Hatay'ın Kurtuluşu sırasında Reyhanlı ilçesinde okul müdürlüğü ve öğretmenlik yapmıştır. Hatıra mahiyetindeki bu yazının o devir hadiselerinin önemli taraflarını gün ışığına çıkarması ayrı bir ehemmiyeti bulunmaktadır. Bu sebeple, vefatından sonra bulduğum bu evrakın yayınlanmasıyla, Hatay'ın Kurtuluşuna dair bilgilerin zenginleşeceğini zannediyorum.

Türkiye'ye ilhak olmuş bu vatan parçasının tarihçesi, halkın acıları, sevinçleri, kendine has bir üslupla bu makalede dile getirilmiştir. Medeni sayılan kültür kıymetlerimizi yağma etmesi, halk oylaması sırasında müşahit sıfatıyla bulunmaları takındıkları tarafgirane tutumlar, buna karşı Türk ahalinin Türk hasletlerine, Türkçeye sahip çıkışı ve bütün bunların mücadelesini verirken meydana gelen hadiselerden de alınması gereken türlü dersler bu hatıralarda yer almaktadır.

Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi Reyhanlı'da da artık halk birbirleriyle kaynaşmış, bir bütün olmuştur. Gerek halkın kendi arasında birlik olmasının, gerekse Reyhanlı'nın Türkiye ile kaynaşmasının kısa bir tarihçesi mahiyetindeki bu yazıyı yazanı rahmetle anıyoruz."

savaşların cereyan etmesi ve büyük zelzelelerin vuku bulması neticesinde harap olmuş; uzun zaman gayri meskûn denecek kadar ıssızlaşmış ve iklimi, meydana gelen bataklıklar yüzünden, maraza gayet kesp etmiştir.

XIII. asırdan beri buralara, göçebe Türk aşiretleri yerleşmiş, yazları Sivas yaylalarında, kışları Amik Ovası'nda geçirir, sürülerini Şam'ın Barışa? Dağlarında barındırırlardı.

Bugün Suriye sınırları içerisinde kalan ve Cilvegözü mevkiinin takriben iki kilometre doğusunda bulunan "Türkmen mezarlığı" adındaki yer, bu tarihî olayların canlı bir şahidi olarak yaşamaktadır. Aşiret halinde yaşayan bu göçebe Türkler, 12 boy, 40 oymak ve 20 bin çadırdan ibaretti. Bu aşiret, yurt kavgalarına da iştirak ederek büyük yararlıklar göstermektedir. Bu meyanda İbrahim Paşa kumandasındaki ordularına karşı koymuş ve bu kuvveti hayli meşgul etmiştir. İbrahim Paşa bu Türk aşiretlerini yok etmek için Akpınar köyü tepeleri ile Reyhanlı'nın güneydoğusunda İbrahim Paşa denilen mevkiine yerleştirdiği topları, çadırlarından başka bir siperi, kılıç, mızrak ve tüfeğinden başka bir silahı bulunmayan aşiretin üzerine çevirmiş ve yiğitler arasında büyük kayıplar verdirmiştir.

Bir zamanlar hükumete vergi vermek istemeyen, hükumetin kanun ve nizamlarına yüz çeviren Halep şehrini, vilayetin isteği üzerine, aşiret süvarileri basarak bir günde bütün vergileri toplamış ve halkı itaate mecbur etmiştir. Aşiretin göç anlarında zarar gören ve her yıl kendilerine vergi (haraç) ödemek mecburiyetinde kalan meskûn halkın şikâyet ve sızlamaları üzerine(hükumetin), aşiretin ovaya iskân edilmesini emretmiş olduğundan 1962 yılını ovada geçirmek zorunda kalmışlardır.

Aşiret, meskûn insanların korkak olacaklarına inandığı için bir türlü, esaslı bir surette çiftçilikle meşgul olamamış ve bu yüzden birçok aileler geçim darlığına uğramıştır. Bunlardan biri olan aşiret yiğitlerinden ve halk şairlerinden Sadık şu manzum şikâyetini açıklamıştır:

Benden selam olsun Reyhanlı Arap'a,[629]
Hesap etsin yaz ayına ne kaldı.
Sümbül bitip, nergis bitip, gül bitip,
Top top dermesine ne kaldı.

Seçin ağalar da kötüyü seçin,
Koç yiğitlerin boynun halat biçin,
Yavuz at besleyin il malı için,
Bölük bölük bölmemize ne kaldı.

Hop gene de deli gönül hop[630] gene,
Koç yiğitler sığmaz oldu kabına,
Kamalakla kan ardıcın altına,
Silah çatıp yatmamıza ne kaldı.

Merdine de Âşık Sadık merdine,
Karakız[631] da kondum'ola yurduna,
Beş yüz atlı boz gediğin ardına,
Cida silkip binmemize ne kaldı.

[629] Reyhanlı Arap: Aşiretin akıldanesi ve kâhini.
[630] hop: Cuş etmek, coşmak anlamında kullanılmıştır.
[631] Karakız: Aşiretin ünlü kadın yiğidi.

Yaz gelince, aşiret çadırların direklerini sökmüş, atların kolanlarını bargitmiş(?) ve mızraklarını silkerek atlarına binip Maraş tarafına akın etmeye başlamıştır. Bu halin devamı halkın şiddetli ve devamlı şikâyetlerini mucip olduğundan, bu defa aşiretin iskânı bir zaruret halini almış bulunduğundan bu işe geniş salahiyetle Müşir[632] Derviş Paşa memur edilmiştir.

Hükumeti tanımayan bu aşiretleri disiplin altına almak ve Tanzimat'ın ruhuna uygun bir idareyi tahakkuk ettirmek maksadı ile 1865 tarihinde Müşir Derviş Paşa askeri bir kuvvetle gelerek çadırları yıkıp yakmak, bazı aşiret büyüklerini sürgün etmek suretiyle Reyhanlı ve Kırıkhan mıntıkasına aşireti iskân ettirmiştir.

1877 tarihinde Osmanlı-Rus harbinden sonra, Rumeli'de Dedeağaç kasabasına gelen ve oradan da beş yıl sonra 1882'de Anadolu'ya hicret eden Kafkas muhacirleri, hükumet tarafından bu havaliye Efnir (Bayır Mahallesi), Yenişehir ve Harran köylerine, aile başına 70 dönüm sulu arazi ile ayrıca bahçe ve ev yeri verilmek suretiyle iskân edilmişlerdir.

Bu havali ilk iskân edilen Türk aşiretlerinin ismi Reyhanlı olduğu halde komşuları bulunan Arapların tesiri altında kalınarak Reyhaniye, bilahare çok miktarda su değirmenleri olduğundan da Değirmenkaşı isimlerini almıştır.

Reyhanlı, 30-35 km. güneyde bulunan Kefer-Teharım kasabasına bağlı bir nahiye merkezi iken 1915'te Mustafa Abdülhalik (Renda) Bey tarafından kaza teşkilatı Reyhanlı'ya getirilmiş Fransızların işgalinden sonra da, 5 Şubat 1919'da askeri düşüncelerle müstahkem bir kalesi bulunan Harim kasabasına götürülmüştür. Tekrar nahiye olarak idare edilen Reyhanlı, Fransızlarla 1921'de imzalanan Ankara İtilafnamesi gereğince İskenderun ve havalisi Türklerine tanınan hususi idarenin tatbiki cümlesinden olarak Harim kazasından ayrılıp Kırıkhan kazasına verilmiştir.

İşgalin evvelinden sonuna kadar kurtuluş mücadelesinde önderliği elinde tutan Reyhanlı, Hatay davasında da en çetin sahne olmuş bulunduğundan 1938'de Hatay Devleti teşekkül edince Devlet Reisi Sayın Tayfur Sökmen'in ilk icraatı kurdelesini keserek, Reyhanlı'yı ayrı bir kaza haline getirmek oldu. Bilahare il idare kurulu Reyhaniye ahali-i asliyesi olan Reyhanlı aşiretine izafeten Reyhanlı ismini almış oldu. Reyhanlı'da eski eser olarak açık ve gizli birçok suyolları ile zeytinyağı kuyuları ve kayadan oyma, Romalılara ait mezarlara tesadüf olunur.

Reyhanlı öteden beri komşu kasaba ve şehirlere patika yollarla bağlı iken 1938'de İskenderun'dan Halep'e giden yol üzerindeki Reyhanlı'nın 15 km. kuzeyinde bulunan Cürcürün (Curcurun) köyünden başlayarak kuzeyden güneye doğru ovayı baştan başa kesen bir asfalt yolu ile Halep ve Antakya şehirlerine bağlanması; Çatalhöyük köyünden Afrin Çayı üzerine 92 m. uzunluğunda taş köprünün yapılması Reyhanlı ve dolaylarının inkişafına önemli surette amil olmuştur.

Yenişehir: Reyhanlı'nın 3 kilometre güneyinde bulunan bu güzel köye, bazı seyahatnamelere göre, Romalılar, "İmma"; Araplar, "Bürke-tilan"; Türkler de, bunlardan ayrı ve yanlış olarak "Engölü" demişlerdir. Burası Antakya ile Halep arasında suyunun bolluğu, bahçelerinin çokluğu ile şöhret bulmuş bir Rum köyü olup, buralarda balık avlanır, değirmenler döner, çok miktarda domuz sürüleri beslenirdi. Kadınları açık ve serbest yaşar, içki fazla kullanılırdı. 4 kilise ile bir camii vardı. Burası Yunanlılar ve Romalılar devrinde ikinci Defne sayılırdı. 272 miladi yılında (Ampyre) Tüdmür Melikesi Zennubiye ile Auriler arasında vuku bulan muharebe Zennubiye'nin mağlubiyeti ile burada sona ermiş, 384'te Fatımiye Devleti ile Rumlar arasındaki

[632] Müşir: Emreden, işaret eden, bildiren. Mareşal. En büyük ünvanı taşıyan asker. Silahlı kuvvetlerde, kaide olarak barış zamanında orgeneral rütbesine kadar terfi etmek mümkündür. Mareşal rütbesi, ancak muharebe sırasında ve bir meydan muharebesi kazanmış olan generallere verilir. Asıl vazifesi ordu kumandanlığı olan müşirlerden, eskiden valiliklerde, bakanlıklarda bulunanlar olduğu gibi Sadrazam olanlar da vardı.

savaş burada cereyan etmiştir. 552 hicri yılında büyük zelzelede harap olmuştur. Harabeler muhafaza edilemediğinden yalnız bir kilise harabesi halen göze çarpmaktadır.

Amik Ovası ise, eski istatistiklere göre takriben 160 bin hektar mesahesinde olup bunun 21 bin hektarı bataklık, 9 bin hektarı da göl teşkil etmekte idi. Göl kenarında çok miktarda manda beslenir, kış boyunca da kayıklarla kuş ve balık avları yapılırdı. Bu maksatla yakından ve uzaktan gelen avcılar, adacıklar üzerinde çadır kurup, günlerce hatta haftalarca kalıp av ve spor ihtiyaçlarını giderirlerdi.

Eskiden Reyhanlı mamur bir şehir, Amik Ovası şen ve büyük köylerle bezenmiş iken, Asuriler, Hititler, İranlılar, Yunanlılar, Romalılar, Müslümanlar, Ehliselipler bu askeri önemi bulunan ovadan geçmiş ve dehşetli muharebelere sahne olmuş olduğundan şehir harap olmuş, köyler yıkılmış, yerlerini sazlık ve bataklıklar işgal etmiştir.

1931'den 1938'e kadar Amerika'nın Chicago Üniversitesi'ne mensup asari-atika mütehassısları tarafından yapılan ve 7 yıl devam eden kazı ve araştırmalar neticesinde birçok eski medeniyet eserleri bulunmuştur. Bunlardan yükçe ağır olup burada bırakılanlar arasında ve halen Antakya müzesinde bulunan Tayinat köyünden bir çift Hitit aslanı ile Kırcaoğlu köyünden çıkarılan büyük siyah taştan Hitit kralının öküz üzerinde, kraliçenin de geyik üzerindeki ayakta ve kabartma resimleriyle çok miktarda mozaik ve döşemeler bulunmaktadır. Takriben on kadar "höyük üzerinde kazı yapılmıştır. Elde edilen büyük eserlerin resim ve şemaları alınmış, küçük çapta olanlar da beraber götürülmüştür.

11 Ekim 1918'de Birinci Dünya Harbi'nin silahları sustuğu gün, burada birdenbire devlet otoritesi çöktü. Mezralar, gecenin sükûtu içinde kayboldu. Hükumet kapıları kapandı. Suriye'den silahlı Bedevî aşiretleri ovaya girerek Türk köylerini basmaya, hayvanlarını sürüp eşyalarını yağma etmeye başladılar. Akşam olup da ilk karanlık çöktüğü zaman, bütün ova silah seslerinden bir harp meydanına döner; yapılan necasetler kalplere dehşet salardı.

Bidayette Türkler, yuvasından düşen bir yavru kuş gibi şaşkın, evleri üzerine çökmüş enkaz altında bir insan kadar masum, korkulu rüyaların tesirinden kurtulamayan bir çocuk kadar heyecanlıydı. Büyün gece köyler basılıyor, atılan kurşunlara hedef olan Türkler ölüyor, yağma edilen Türk malları bir göç gibi göz önünde akıp gidiyordu. Türkler bir belayı-asumaneye uğramış gibi mütevekilane duruyor, yağmadan kurtulan hayvanlarını bağlıyor, şurada burada dağılan eşyalarını topluyor; Fakat anneler tenceresini ocağına koyamıyor, kalpleri ölüm korkusuyla çırpınan yavrularına bir kaşık sıcak çorba içiremiyordu.

Fakat Türkler ecdatlarının mertlik kanını damarlarında, yurtseverlik duygularını yüreklerinde bulmakta gecikmediler. Durumun vahametini öğrendikten, yurdunun istila edildiğine hidayetle inandıktan sonra memleketini yalnız çapulculara değil herhangi bir istilacılara karşı müdafaa etmek azim iradesiyle silkinerek ilk defa çapulculara saldırdılar, bu defa yağmacılar yerlerinde ölüler, yollarında yaralılar bırakarak kaçmaya mecbur oldular. Halk arasında bu seneye karşılık ve yağmacılık karşılığı olarak "Hel helo" senesi denir.

10 Kasım 1918'de müfrit Arap milliyetçilerinden ve Kefeteharim eşrafından mülkiye mezunu İbrahim Henano 5-10 sivil süvari ile Reyhanlı hükumet konağını işgal ederek Arap bayrağını çekti ve Reyhanlı'da toplayabildiği birkaç taraftarları önünde Şerif Hüseyin'in fermanını okudu. Tesadüfen ertesi gün Fırka kumandanı Mehmet Bey'in Hamam'a geldiği haberi işitilince Kefeteharim'e gitmeye mecbur kaldı.

Şerif Hüseyin'in fermanı okunduğu gün Türkler matem havası içinde bunalmışlardı. Memleketin haluk, cesur, mert ve aynı zamanda bedbaht evladı Mursaloğlu Haydar Bey, vatanın bu felaketleri karşısında kendisine son günleri yaşatan çeşitli hastalıkların ıstıraplarını unutmuştu. Filintası omuzunda, iki koltuk değneğine dayanarak yaralı

bir arslan gibi bacaklarını sürüyerek ve kendisine candan bağlı olan halkın asil duygularına bizzat yazdığı şu mısralarla şanlandırdığı manzum bir feryatnameyle hitap ederek, ırkının hamaset kanlarını galeyana getiriyordu.

Elimdir Türkler için bu günler elim
Bayrağı görünce kırıldı belim
İmdat sende kaldı ey Sultan Selim
Şerifin fermanı okundu bugün!

O sıralarda yer yer çıkan Türk çeteleri istilacı kuvvetlerle çarpışıyor, kaynaşmalar meydana geliyordu. Bu kaynaşmalar gittikçe büyüdü, fırtınalar kasırgalar her tarafı sardı. Bu tarihlerde Maraş kurtulmuş, Antep harbi bütün şiddetiyle devam ediyordu. İstilacı kuvvetlerle mücadele halinde bulunan milliyetçi yurtsever gençlerinden bir kısmı; İhsan Tayfur, Abdurrahman, Abdullah, Reşat ve Sürur Mursaloğulları ile Mahmut Gümüllüoğlu, Nuri Bahadırlı, Faruk Cengiz ve Hamit Öcal Maraş'a göç edip Kolordu Kumandanı Selahattin Adil Bey ile irtibat kurarak güvenlerini kazanma fedakâr-maiyet arkadaşlarıyla Antep-Hatay arasındaki düşman güzergâhını daima tehdit altında bulunduruyorlardı. O sırada Fransız makamları İnayet Mursaloğlu'nu yakalayıp Lazkiye karşısında Arvat adasında hapsettiler. Mursaloğlu Ahmet ve Tayfur Sökmen Beylerin, milis kuvvetleri ve partizan çeteler köyleri zapt ve malları yağma edildi. Bunlar bazı yakınları ve yurtsever arkadaşlarıyla dağlara çıkarak çete birlikleri teşkiline başladılar. Az zamanda bu birlikler çığ gibi büyüyerek müstevli kuvvetleri her yerde sıkıştırmaya başladılar.

Ahmet Bey çetesi 25 Nisan1919'da Reyhanlı'yı işgal ederek burasını merkez yaptı. 28 Nisan sabahında şafak sökerken Harim'i basarak işgali altına aldı. Kalenin haricinde bulunan bütün kadana ve malzemeleri ele geçirdi. Fransızlar 13 gün kalede mahsur kaldılar.

İskenderun'dan çıkan Fransız askeri kuvveti, her tarafa top mermileri yağdırmak suretiyle, Harim'e girdi. Çete birlikleri de buradan uzaklaşarak dağlara çekildiler. Ahmet Bey çetesi, Ankara İtilafnamesi'ne kadar mücadeleye devam etti.

O sırada Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'dan istilaya uğrayan bütün Türk diyarına mücadele, hayat ve istiklal mücadelesini getiren yüksek ve kutsal sesi, Reyhanlı'nın da o yaslı ufkunu delerek kulaklarda halaskar bir ses gibi çınladı, kalplerde bir iman ve kudret ateşi yaktı. Bundan sonra bütün istilaya uğrayan Türk memleketlerinde olduğu gibi, millî hareket ve kıyamlar burada da şuurlaştı ve kuvvet buldu. Antep Harbi bütün şiddetiyle devam ederken, Ahmet Bey çetesi de İskenderun'dan çıkan kuvvetleri yıpratmaya çalışıyordu. Bilhassa Antep'e sevk olunan Dolyofr kumandasındaki birliği yolda Azaz hududuna kadar adım adım günlerce meşgul ederek insan, malzeme ve…. bakımından büyük kayıplara uğrattı.

Ankara İtilafnamesi'nden sonra Hamam mıntıkasından Karaca mevkiisine kadar yolun muhafaza ve ehemmiyetini üzerine almak şartı ile Fransızlarla barıştı ki bu Türk çetelerinin bu havalide serbestçe at oynatmalarına yardım etti. Mursaloğlu Ahmet Bey kararlarında sebatkâr olup azim ve iradesinde metanet sahibi idi. Hele Türklüğe ve Türk diline asla taviz kabul etmez taassuba malikti.

1925'te mebus seçilerek Şam niyabet meclisine gittiğinde bütün gözler, tehlikeli bir adam olarak tanınan, Ahmet Bey'e dikilmişti. Çok sürmeden mecliste Türkçe konuşmaya Türkçe konuşulması için de meclis reisini sıkıştırmaya başladı.

Ahmet Bey'in tezi şu idi: Suriye dâhil İskenderun sancağı müstakil bir idareye tabi olup resmi üç dille idare olunduğuna göre müstakil İskenderun sancağını temsil eden üyeler herhangi birini konuşmakta ve karşılığını istemekte serbesttir. Bunun üzerine

mecliste "Bu Ankara meclisi değildir." Diye gürültüler, yaygaralar koptu. Neticede Meclis Reisi'nin Türkçe konuşmasıyla Ahmet Bey tatmin edilmiş ve meclis de sükûnete kavuşmuş oldu. Mursaloğlu Ahmet Bey çeteleri bu havalide mücadele ederken Tayfur Sökmen Bey çeteleri de faaliyetlerini Antep civarlarına teksif etmiş bulunuyordu. Diğer taraftan dikkat ve alakasını İskenderun ve havalisinin mukadderatı zerinden bir an bile kesmiyor hükumet merkezince bu davanın benimsenmesine bütün mevcudiyetiyle çalışıyordu.

1921'de Fransız hariciye vekili Franelin Bovillon ile Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey tarafından Ankara İtilafnamesi'nin metni hazırlanmış fakat henüz ikmal ve imza edilmeden Tayfur Sökmen Bey birkaç mücahit arkadaşı ile hayvan sırtında soluk soluğa Ankara'ya yetişip Mustafa Kemal Paşa'nın müdahale ve müzaheretini temin sayesinde, İtilafname'ye İskenderun ve havalisinin muhtariyeti ile Suriye……. ayrı okullarında Türkçe tedrisatın yapılması, Türkçenin de hükumet muamelatında Arapça ve Fransızca gibi kullanılması kabul ve ilave edildi. Bunun üzerine idare, aşağı yukarı Hatay'ın bugünkü hududu ile müstakil İskenderun sancağı haline getirildi.

Tayfur Sökmen Bey Büyük Zaferden sonra memlekete dönmeyip silahı bırakarak siyasî sahada memleketinin kurtuluşuna çalıştı. Bu uğurda Ankara'da devlet adamları ile sıkı münasebetler kurarak her fırsatta Türk İskenderun kurtuluş davasını kalplerde ve vicdanlarda yer ve hak kazanmasına hizmet etti. Daha uzak ihtimalleri derpiş ederek sancak gençlerinin Türk kültürüyle mücehhez olmaları için anavatan okullarına kabullerini temin etti. Ve nihayet Ankara İtilafnemesi'ni, Atatürk'ün 1923'te Adana'da, 1936'da Ankara Büyük Millet Meclisi'ndeki tarihî sözleri bir senet gibi kabullenip bunlardan kuvvet ve ilham alarak kutsal gayesine parlak zaferle erişti.

Türk ve Fransız devletleri arasında İskenderun meselesinin Milletler Cemiyeti'nde halline muvafakat aldığı İskenderun sancağı statüsü mucibince plabisit icrası tekerrür ettiği zaman Reyhanlı'daki millî teşkilat daha fazla vüsat ve kuvvet kesp etti. Köylerde millî idare ve inzibat teşkilatından başka bir de Rıfat Bahadır'ın evi halkevi olarak tesis olundu. Geçler, üzerlerine ağır ve mesuliyetli vazifeler aldılar. İlk iş olarak bütün Türk ve Türk taraftarı olan vatandaşlara şapka giydirmek suretiyle halkın duygularını kıyafetlerinden anlamak mümkün oldu. Bundan sonra bütün teşekküller faaliyetine hız vererek Hatay'ın diğer kasabalarında olduğu gibi Reyhanlı'da da bütün öğretmenle ve aydın gençler, halkevi tarafından halkı okutmaya seferber edildiler. Çobanlar, dağda; çiftçileri, tarlada Türkçe okuyup yazmayı öğreterek Avrupa'nın muhtelif milletlerinden teşekkül eden müşahit ve intihap heyetleri huzuruna Türk cemaatinin daha medeni bir kıyafet ve daha olgun bir kafa ile……. çalışıldı.

Filhakika heyetler, aileler arasına girdikleri vakit, Türk evinin temizliği, halk arasına nüfuz ettikleri vakit de Türk milletinin medeniliğini ve olgunluğunu görüp anlamakta güçlük çekmediler. Türk cemaatinin bu memleketin efendisi olduğunu dilleriyle itiraf bile ettiler. Fakat bütün bunlara rağmen garbın emperyalizm zihniyetinden ayrılmayarak Fransız memurlarının emellerine hizmet için Türklere türlü güçlükler çıkarmaya, halkı başka cereyanlara saptırmaya, Türkün tarihi ile vatanı ile müşterek olan insanları Türklükten ayırmaya çalıştılar.

10.01.1937'de müşahit heyeti, o güne kadar birçok kanlı boğuşmalara sahne olan Reyhanlı'ya geldi. Heyet başkanı karşısında nümayiş yapıp mevcudiyetini göstermeye çalışan mahşeri bir kalabalığa karşı söylediği nutkunda "Bir cemaat ferdinin başka bir cemaat ferdine oy vermesi yasaktır, bu gibiler ağır hapis ve para cezasına çarptırırlar" dedi ve sonra ilave etti: Herhalde Araplar bu işte ecdatlarının kahramanlıklarını gösterecektir.

Başkan nutkunu henüz bitirmiş cemaat mümessillerini kabul etmişti ki aşağıda kadın, erkek, büyük küçük bütün halk nümayişe devam ediyor "İstiklal isteriz! Kurtulmak isteriz!" diye haykırıyorlardı. Okul talebeleriyle gençler Cumhuriyetin Onuncu yıl Marşı'nı hep bir ağızdan terennüm ederek "Ne mutlu Türk'üm diyene." sedasıyla afakı çınlatıyorlardı. Ön sahayı tamamen Türkler işgal etmiş, atlı yaya, büyük küçük, kadın erkek birbirine karışmıştı. Arkada Arap cemaati toplanmıştı, Fakat Türklerin afakı dolduran gür sesleri onların varlığını sıfıra indiriyordu. Bu boğulan mevcudiyeti göstermek için uzakta, iki direğe tespit edilmiş büyük bir Suriye bayrağı yükseldi. Bu anda o mahşeri kalabalık bir çalkandı; evvela taşlar fırladı, sonra çarıklar ve sopalarla karşılıklı hücum edildi, sonra da silahlar patladı.

Halk bir taraftan kavga yapıyor, diğer taraftan nümayişe devam ediyordu. Yaralanan, yerde yuvarlanan kimdi bilinmiyor; feryatlar, naralar gökleri deliyor, yürekleri eziyordu. Heyetin muhafızları jandarmaları da tekmeler altında, yerlerde yuvarlanıyorlardı.

Biraz evvel belediye binasının balkonunda insanlığın, medeniyetin mümessili, kendisini hürriyetin, adaletin müdafi sayan heyet reisi gene balkona çıkarak, bulunduğu binayı baştanbaşa ateş sarmış, kurtuluş ümidi kalmamış bir bedbaht gibi ellerini bazen şakaklarına götürüyor. Bazen de yanlarına açarak hançeresini yırtan bir sesle acı acı bağırıyor ve sesini birbirlerini boğazlattığı zavallı halkın uğultularına ve iniltilerine karıştırıyor, "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar." sözünün gerçek ve esaslı misallerini veriyordu. Güneş batıp da ortalığı alaca karanlık sardığı vakit süngülü milis askerleri Türklere karşı hücuma geçtiler. Birçok Türk gençleri yakalanarak Halep hapishanesine götürüldü ve bir kısmı da firara mecbur edildi.

Plebisit komisyonu aylarca Antakya'nın Turizm Otelinde oturarak cemaatler arasındaki komşuluk, vatandaşlık ve dindaşlık rabıtalarını kazdıktan, aradaki siyasî ayrıcalıkları aşılmaz bir uçurum haline getirdikten sonra 4 Mayıs 1938'de Reyhanlı'da faaliyete giriştiler. Suriye'nin İskenderun muhafızı, içtinap devletin delegesi, kumandanı ve halk üzerinde tesir icra edecek Arap ve Fransız memurları, Türk cemaati aleyhine roller aldılar. Kasabada türlü hizipler teşkil ettirerek siyasî evler açtılar. Bu cümleden olarak Araplara "Beytü'l ümme", Kürtlere "Eyyubî" halkevi açtırıp bol bol para yardımı yaptılar. Bundan başka Suriye'den düzme emirler ve şeyhler getirerek halkın hakikati gören gözleri önüne perdeler çektiler. Buna rağmen intihap defteri her gün Türk cemaati lehine kapanıyordu. Bütün tedbirlerinin boşa gittiğini görünce yoktan bahanelerle Türkleri refüze ederek aleyhtarlıklarını bütün çıplaklığıyla meydana koydular. Bu durum karşısında Türkler intihaptan çekilmek kararını aldılar ve bu karar Türk cemaati mümessilleriyle heyete bildirildi.

Heyet bunun sebebini bile sormaya lüzum görmeden fırsatı ganimet sayarak, reyini kullanmış olan vatandaşları milis kuvvetleri ile getirtip karşı taraf lehine tekrar kullandırıyorlardı. On gün grevden sonra alınan emir üzerine Türkler tekrar intihaba iştirak ettilerse de, silahlı milis kuvvetleri cebren adam toplamaya devam ederken 20 Mayıs1938'de Cuma akşamı, Türklerin köy inzibat kolu tarafından şiddetli kurşun ateşine tutuldular. 24 Mayıs 1938 Pazartesi akşamı da fesat ocağı halini alan Doğu Ayrancı köyüne baskın yaptılar. O gece ovanın doğu kesimi bir harp yerine döndü. Her tarafta silahlar patlıyor, kasabada müsellah[633] kuvvetlerin düdükleri acele acele ötüyor, sağa sola koşanların telaşları duyuluyor, korkuları seziliyordu. Türkler de felaket çanının çaldığına artık inandıkları silahları ile diş ve tırnakları ile ölünceye kadar mücadeleye karar vererek cesaret ve metanetle mukadderatın tecellisini bekliediler. Sabahın çok erken vaktinde güneşten evvel, delege ve yüksek mahkeme savcısı

[633] müsellah: silahlı.

askeri bir kuvvetle halkevi ve halkevi başkanı Bahri Bahadır'ın evini basarak memnu silah ele geçirdiler. Milislerle sivil Araplar Hasan Mursaloğlu'nun evini yağma ettiler. Silahlı büyük bir kalabalık "Beyti't Ümme"nin önünde toplanarak, hücum naralarıyla Türk mahallesi üzerine bir baraj ateşi açtılar. Türkler, bütün bunları cesaret ve soğukkanlılıkla karşılayarak sükûtu muhafaza ettiler. Fakat bu sükût onların maneviyatını kırdığı için, kendilerine bir arslan işi kadar korkunç görülen Türk mahallesine girmeye cesaret edemediler. Silahlı kuvvetlerle Halkevine yapılan bu baskının yarattığı perişanlığı, insanlık ve medeniyetin yüzkarası olarak aynı vaziyette bırakıp, mevkice daha emin, silahça daha zengin Bahadırlı Mahmut ve Tayfur Beyler'in evlerini muvakkaten ve kısmen işgal ettiler.

Aynı günde İskenderun ve Kırıkhan'dan dan gelen milis kuvvetleri Doğu Ayrancı köyünün Türk halkı üzerine saldırarak mallarını yağma edip, evlerini ateşe verdiler. Ele geçirilen insanları dipçik darbesiyle İskenderun hapishanesine sürdüler. Gece dışarıda çalılar arasında gizlenmiş olanlar güç halde kendilerini Reyhanlı'nın Türk kesimine attılar. Bu sefalet ve perişanlık arasında ebesiz çocuk getiren kadınlarla bakımsız hastaların iniltileri birbirine karışıyor, bütün hayat şartlarından mahrum bu bir yığın insanların acıklı halleri en katı yürekleri bile parçalıyordu.

Reyhanlı'ya Türk askerlerinin gelişi: 10 Haziran 1938'de Hatay'a gelen Türk Generali Asım Gündüz'ün Fransız Generali Senjer ile Türk askerinin 5 Temmuz günü Hatay'a girmesi hususunda yaptığı antlaşma, askerlerin Reyhanlı'ya uğramaması kayıt ve şartı ile kabul ve imza edilmiştir. Fakat halkevi teşkilatının ısrarlı rica ve istirhamları üzerine Albay Şükrü Kanatlı anlaşma hilafına Kırıkhan'da bulunan askerlerden Yüzbaşı İhsan Ağrı idaresinde 100 kadar askerin ve süvari ile 8 Temmuz Cuma günü, bir gün için, Reyhanlı'yı şereflendirdiler.

Reyhanlı o mutlu ve müstesna gün bütün köyler yola ve Reyhanlı'ya dolmuş, bütün Reyhanlı'da dışarı taşmış bulunuyordu. Kurban etmek için getirilen koyunlar yol boyuna dizilmiş, bütün halk güneşten evvel yollara dökülmüş, bütün gece heyecandan ve uyku görmeyen gözleriyle Mehmetçiğin yolunu bekliyordu. Sanki dünya yeniden yaratılıyor, sanki güneş ilk defa doğuyordu. Sanki bütün halk pervane olup ışığa, nura koşuyordu. Evler, ağaçlar her taraf bayraklarla donanmış, dünya bir bayrak parçası olmuştu.

Kasabanın dış mahallesi Gültepe'nin kuzeyinde o mesut ve mutlu dakikalarını beklemek üzere okul talebeleri de yaşlı ve sevinçli gözlerini kurtuluş müjdecilerinin gelecekleri istikamete dikmiş bekliyorlardı. Yolda birdenbire bir insan dalgaları belirdi ve Reyhanlı'nın afakında hıçkırıklarla dolu bir alkış tufanı koptu. O anda şanlı kumandan, yıldırım suretiyle, yavrucakların karşısına dikildi. Kendisine sunulan buketi aldıktan ve "Hoş geldiniz, bize hürriyet getirdiniz." sözüne, okşayarak, teşekkür ettikten sonra pek heyecanlı bir şekilde siyah duvağı kaldırınca altından sevinçten hıçkırıklarla ağlayan iki yeşil göz gördü. O anda ağlamayı askerlik onuruna sığdıramayan büyük komutan ruhu ile çekibini sıkarak, mendille gözlerini sildi ve onu kucaklayarak "Kurtuldun yavrum, artık ağlamayacak, güleceksin." dedi. Bundan sonra belediye binası karşısına gidilerek orada mevkii alındı. Albay Şükrü Kanatlı Konsolos Fethi Bey ve Fransız irtibat subayı ayakta duruyorlar; köylerden gelen yaya ve atlı halk sokağa bakarak önlerinden başlarıyla selam verip geçiyorlardı. Bir saatten fazla süren bu geçit resminde, kimi eyerli, kimi çıplak, kimi gemli, kimi yularlı, kimi üzengili, kimi üzengisizdi. Kumandan ise ciddi bir surette geçidi takip ediyordu. O sırada irtibat subayı gayri ihtiyari gülecek gibi olmuş bunu bir ihtisas istihfaf telakki eden kumandan sinirli bir surette Fethi Bey'in kolunu çekerek top gibi patlayan o gür sesi ile "Şu herife söyle bunların bize ayının pusatının kıymeti yoktur. Kıymetli olan onların kalpleri ve asil duygularıdır." demesi üzerine irtibat subayı hemen esas vaziyete geçerek

"Pardon." dedi ve ilave etti: "Böyle heyecanlı ve asil bir levhayı bir Polonya ordusunun Polonya'ya girişinde bir de Türk askerinin buraya gelişinde gördüm ve duygulandım." diyerek özür diledi.

2 Eylül 1938'de teşekkül eden Hatay Devleti'nin Reisi Sayın Tayfur Sökmen ilk icraat olarak Reyhanlı'yı şereflendirerek nahiye iken kaza teşkilatına kavuşturdu ve halkın sevinç tezahürlerine sebep oldu. Hatay Devleti 29 Haziran1939'da kendi meclisini feshederek Anavatan'a iltihak kararı aldı. Zira o günkü Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından tanzim ve kabul edilen sancak statü ve anayasanın maksat ve gayesine uygun bir devletin teşekkül ve idaresi hayalden başka bir şey değildi.

23 Temmuz 1939'da Hatay Devleti'nin bu tarihî kararını Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tasdiki üzerine 8 Ağustos 1939'da Ankara Büyük Millet Meclisi'nin ikinci Başkanı Şemsettin Günaltay'ın başkanlığında yüksek bir heyet, halkı tebrik maksadıyla Reyhanlı'yı şereflendirdiler. Heyet başkanı halkın coşkun sevgi tezahürlerine cevap vermek üzere, Rıfat Bahadır'a ait halkevinin ihata duvarına tırmanarak, "Karaman Reyhanlılılar", hitabıyla söze başlayıp kurtuluş yolundaki büyük ve kıymetli fedakârlıklarını övdü. Son söz olarak da "Sevgili Reyhanlılılar, devletiniz ve bayrağınız size hayırlı kutlu olsun!" demesi sürekli alkışlara sebep oldu. Kadınlı erkekli millî oyunlar oynandı, filimler çekildi, at üzerinde cirit oyunları oynandı. Bu muhterem misafirler geldikleri gibi büyük sevgi tezahürü ve alkışlar arasında ayrılırken Yaşa! Nidaları afakı çınlatıyordu. Böylece onlar Reyhanlı'nın samimi, neşeli ve sıcak muhitinden uzaklaşırken yüreklerinde çok kıymetli tarihî hatıraları kalıyor, yirmi yıllık yaslı bulutlarını silen ve kavramlarından şanlı zafer destanları bulunan al bayrak dalgalanıyordu."

Reyhanlı, 14 Ekim 1945
Öğretmen Sait PAKİN

7.5. Trabzon Vakfıkebir'den Gökhan Bahadır'ın[634] *"Rehyanlı'dan Göç Etmeleri ve Aile Büyüklerinin Görevleri"* Konusunda Anlattıkları

Aile büyüklerimizden duyduğum kadarıyla Trabzon'un Vakfıkebir ilçesinde yaşayan Bahadır ailesinin esas geldiği yer Rehyanlı'dır. Bizler Reyhanlı Bahadırlarıyız. Yaylalara gidiş ve gelişlerde Osmanlı Devleti ile olan problemlerden dolayı bizler öz kendi aşiretimizden ayrılıp Vakfıkebir'e gelmişiz. Anadolu'ya dağılan sadece biz değiliz. Birçok Bahadır ailesi genelde serhat boylarına göç edip yerleşmiştir. Vakfıkebir'e geliş tarihi net olarak bilinmese de 1700'lü yılların sonuna doğru olduğu anlatılmaktadır.

Bu anlatılanları doğru olduğunu en iyi şekilde ispat eden kanıt merkez camidir. Bu camii 1794 yılında inşa edilmiştir. Büyüklerimizin anlattığına göre de bu caminin altında atalarımızın mezarı bulunmaktadır. Bahadır ailesi, Vakfıkebir'e ilk yerleşen ailedir. Ailemiz burada çok geniş topraklara sahiptir. Bahadırlar olarak ilçenin de en kalabalık nüfusuna sahibiz. Bahadır ailesinin Osmanlı tapuları elimizde mevcuttur.

1877 yılında Bahadırzade Yusuf Ağa, ilçenin ilk belediye teşkilatını kurmuştur. 12 yıl başkanlık yapmıştır. O zaman belediye seçimleri iki yılda bir yapılmakta olduğu için 6 defa seçiliyor ve daha sonra da yapmak istemiyor. Daha sonraları 1890'lı yıllarda Bahadırzade Mustafa Ağa yer alıyor. Bunların resimlerini bulamadık. Daha sonra 7-8 kuşak hizmete devam ediyor. Sonraları Bahadırzade Ali, 1913 yılında görevi devralıyor. Bunların resimleri mevcuttur. 1921 yılında Eski caminin imamı olan Hafız

[634] Gökhan Bahadır, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunu bitirdikten sonra Avrasya Üniversitesinde Yüksek Lisans yapmaktadır. Aynı zamanda Vakfıkebir ilçesi Merkez Mahallesi muhtarlığı görevini yapmaktadır.

Keleş Bahadır görevi devralıyor. Bu dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarıdır. Demokrat Parti döneminde yıllarında Rıza Ağa Bahadır, bir dönem belediye başkanlığı yapıyor. Sabri Bahadır, 1968 yılında Bağımsız olarak seçimi kazanıyor. 26 yıl belediye başkanlığını yapıyor. Kendisini "Efsane Başkan" adı veriliyor. 1983 yılında Savcı mesleği olan Osman Bahadır, ailemizin ilk vekilidir. 20. Dönemde de ailemizden Yusuf Bahadır meclise girmiştir.

7.6. Kilis Beşenli Bahadırları'ndan Mehmet Ali Doğanyılmaz'ın[635] *"Reyhanlı Aşiretinden Ayrılıp Kilis'e Göç Olayı"*nı Anlatan Derlemesi

BAHADIRLAR'IN KİLİS BEŞENLİ'YE GÖÇÜ

Bayat boyuna bağlı Büyük Reyhanlı aşireti Türkistan'ın Rey şehrinden göç ederek diğer boylarla beraber Anadolu'ya girmiş Antep, Urfa, Halep ve Amik Ovası'na gelmiş; geldikleri bu yerlerde de konargöçer bir yaşam sürmüşlerdir. Kışın bu yörelerde kışlayıp yazları ise Maraş, Malatya ve Sivas yaylalarına göçmüşlerdir.

Büyük Reyhanlı aşiretinin içinde Bahadırlı, Sarıcalı, Tökeli, Kabaklarcı, Tonlu, Korullu, Salalı, Okçular ve Karaahmetli aşireti bulunmaktadır. Aşiret ve beraberindeki küçük ve büyükbaş hayvan sürüleri, yaylaya gidiş ve dönüşlerde yerleşik düzende olan ahalinin ekili alanlarına girip büyük zarar veriyorlardı. Hatta bu yüzden onlarla büyük kavgalara giriyorlardı. Bu kavgalardan da ölen ve yaralananlar oluyordu. Daha önceleri Mekke ve Medine bölgesine kayıtlı idiler. Osmanlı padişahı, bu aşiretin verdikleri zararlardan, vergi ödememelerinden dolayı kayıtları silinerek Rakka'ya sürgün edilmesini ferman buyurur. Aşiret ise, sürülerinin olduğunu, kışın sıcak, yazın ise serin bölgelerde bulunmaları gerektiğini öne sürerek söyleyerek, emre itaat etmiyordu. Hayvanlarını da devamlı Sivas yaylalarına yazlamaya götürüyordu. Bu göç esnalarından birinde Maraş Beylerbeyi İbrahim Paşa'nın emriyle göçün durdurulması istenmişse de Reyhanlı aşireti dinlememiş ve savaşa tutuşmuştur. Aşiret, bu savaş sonunda İbrahim Paşa'nın askerlerini yenerek göç yoluna devam etmiştir.

Reyhanlı aşiretinin nüfusu, Başvekâlet arşivi, Cevdet Tasnif Dâhiliye kısım numara 7622'deki vesikaya göre 3000 hane, Niebuhr, 1776'da 2000 çadır Bk. Niebuhr, II, 415) ve 1779 tarihli bir vesikada (Bk. Cevdet ts. Dâhiliye ks. NU. 16649) 2000 hane olarak gösterilmektedir. Her hanede en az dört insan olduğunu düşünürsek, bu nüfusun 8.000 ile 10.000 arasında olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlara bir de deve, sığır, koyun ve keçi sürülerini de ilave ederse, çok büyük bir kalabalığın her yıl iki defa ekili arazileri tepeleyişinin yerleşik düzendekiler için ne büyük bir felaket olduğu görülür. İşte bundan dolayı padişah; Antep, Maraş, Urfa, Kilis, Antakya ve Halep ili askerî ve sivil kuvvetlerine Reyhanlı aşiretini kuşatarak baskı altına almalarını ve iskâna zorlamalarını emreder. Halep Valisi kumandasındaki kuvvetler, aşireti her taraftan kuşatarak baskı altına alır. İskândan başka çıkar yol bulamayan aşiret büyükleri, 1780 yılında Amik Ovası'na yerleşmek için devlete müracaat eder. Evler yapıp hayvancılığın yanında ziraat ve zanaatla uğraşmaları şartıyla Amik Ovası'na yerleştirilirler. Burada meydana gelen kasabaya, geldikleri yer olan Rey'e izafeten 1785 tarihinde Reyhaniye adı verilir.

Mehmet Ali Doğanyılmaz Bahadırlı olduğunu şöyle anlatmaktadır:

1779 yılında yapılan savaşta her ne kadar İbrahim Paşa'yı yenmişlerse de aşirette büyük kayıplar ve dağılmalar olmuştur. Mehmet adında 14 yaşındaki bir genç kaçarak Malatya'nın Ulupınar denilen bir yerleşim yerinde birilerine sığınır. Birileri dediğimiz

[635] Kilis Beşenli Bahadırları'ndan Mehmet Ali Doğanyılmaz, Mersin ilinde Diş Doktoru olarak görevini ifa etmektedir.

bu insan, eskiden ovaya yerleşen bir akraba mı, bir Ağa mı olduğu anlaşılamamaktadır. Mehmet orada büyür. Mehmet'in boyu kusa ve aynı zamanda köse olduğu için ovada ona Köse Gücük Mehmet denir. Mehmet, Karakız lakaplı, ismi telaffuz edilmeyen bir kızla evlenir. Yıllar geçer, çocukları olur, büyürler. Daha sonra Mehmet bir şekilde aşiretinin Reyhanlı'ya göç ettiğini öğrenir ve oraya taşınmaya karar verir. Ailesini ve hayvanlarını alarak Reyhanlı yönüne doğru hareket eder. Gündüz yol alıp, gece konaklayarak günlerce yol alırlar. Kilis'in Başmağara ve Damdıralı köyünün bulunduğu yere geldiğinde kış bastırır ve orada konaklarlar. Çalı çırpı toplarken etrafta geniş mağaraların olduğunu görünce hayvanlarıyla birlikte mağaraya sığınırlar. Mağaranın önünü taşlarla örüp kapısını da kilimle kapatarak kışı mağarada geçirirler. Bahar geldiğinde etrafın hayvancılığa elverişli otlakların olduğunu görünce ovaya yerleşmeye karar verirler. Ev yapıp oraya taşınırlar. Zamanla çoğalarak bir köy olurlar. Bu köye "Başmağara" ismini verirler. Orada çoğalırlar. Aile gittikçe büyüdüğü için orada bulunan arazi az gelir ve bir kısmı Çakallıpınar köyüne taşınırlar ve orada kiraladıkları bir araziyi ekip biçerler. Sonra da Mıstık ve Mahmut kardeşlerini de oraya çağırırlar. Mıstık benim babamın dedesidir. Mahmut, Kilisli Mehmet Efendi isminde birinin tarlasını ortak eker. Mıstık ise şimdiki köyümüz Beşenli'nin yerinde; Mahmut ise Ürünlü köyünün yerinde devletten arazi satın alır. Bu arada Mahmut, Çakallıpınarı köyünün yerlilerinden birileriyle kavga eder. Kavga sonucu, Mıstık ve Mahmut, 1898 yılında Halep'te hapsedilir. Bu sırada Mıstık'ın büyük oğlu Mehmet Ali (babamın babası), 21 yaşına imiş. Mehmet Ali dedem aileyi alarak Kilis'e 15 kilometre mesafede, Beşenli'nin yerindeki arazilere de 5 kilometre mesafedeki Cengin (Bağarası) köyündeki tanıdıklarının yanına taşınır.

Bir buçuk yıl Cengin'den gidip gelerek arazilerini ekip biçmişlerdir. 1900 yılı başında Beşenli köyündeki arazilerinin bir tarafına bir oda yapıp oraya yerleşirler. 1905 tarihinde Mıstık ile mahmur hapisten çıkar. Mıstık ailesinin yanına; Mahmut da ürünlü köyündeki kendi ailesinin yanına gider. Mıstık, altı ahır ve samanlık olan iki katlı bir ev yaptırır. Sonra da çocukları büyüyüp evlendikçe yine aynı şekilde bir ev daha yapar.

Dedemler, birisi babamın, birisi de annemin babası olmak üzere 7 kardeşler. 6. Kardeş bir arada yaşar ve evlerini yaparlar. Annemin babası Hasan Dedem, 300-350 metre mesafedeki Uzuntepe'nin üzerine ev yaptırır. Bu köy, bizim köyümüz Beşenli'dir.

Ben, Mıstık'ın 7 oğlu olan Mehmet Ali, Abbas, Mecit, Hasan, Mehmet, Mustafa ve Ali'den Mehmet Ali'nin oğlu, Ökkeş ve Hasan'ın kızı Sıdıka'dan olma 1945 Doğumlu Mehmet Ali Doğanyılmaz'ım.

Bizim köyümüz Beşenli, Kilis İslahiye yolu üzerinde ve Kilis'e 10 kilometre mesafededir. Toplam ev sayısı 30 civarındadır. Akrabalarımdan bazıları Türkiye'nin çeşitli yerlerine görev için girmişlerdir; fakat hiç biri köy ile alakasını kesmemiş; önemli günlerde mutlaka bir araya gelmişizdir.

7.7. Kilis Bahadırları'ndan Mehmet Devecioğlu'nun *"Reyhanlı Aşiretinden Ayrılıp Kilis'e Göç"* Olayını Anlatan Derlemesi

BAHADIRLAR'IN KİLİS'E GÖÇÜ

Bahadırlı aşiretinden tahmini 50 çadırlık bir kefile 1700 yılların sonlarına doğru, Kilis'e gelerek yazları kilisin doğusunda bulunan Sinnep Deresi civarında konaklamışlardır. Ana oymak Reyhanlı'dır. Bu 50 çadırlık kafile, yerleşik hayata geçildikten sonra da Küplüce köyü, Acar köyünün doğusu ve Uzunlu köylerinin sınırları içerinde bulun dağın yamaçlarında kışları konaklamıştır.

Yerleşim yerleri bugün harabe şeklindedir. Bahadırlar, ana yurdu olan Reyhanlı'ya mecburi iskân edildikten sonra da bu 50 çadırlık Bahadır ailesi Kilis'in çeşitli yerlerinde yazları ve kışları konaklamaya devam etmiştir.

Küplüce köyü, Acar köyünün doğusu ve Uzunlu köyleri bugüne kadar Bahadırlar'ın yaşadığı yerleşim yerleridir. Bu zikredilen köyler, Bahadırlı köyleridir. Tapu kayıtlarında o bölge Bahtırlı harabeleri diye geçmektedir. Her ne kadar "Bahtırlı" olarak geçmekte ise halk arasında bu harabelere "Bahadırlı harabeleri" denilmektedir. Bu harabelere, her yıl Nisan ayı ortalarında ziyaret düzenlenmektedir. Bu ziyaret esnasında geçmişte yaşamış olan ataların ruhuna mevlit okutulup kurbanlar kesilmektedir. Kesilen kurbanlar da fakir olan halka dağıtılmaktadır. Böylece bir araya gelen akrabalar arasındaki ilişkiler de taze tutulmaktadır.

Bölge coğrafî olarak dağ yamaç olup insanlarımızın hâlâ yapı izleri, harman yerleri ve kendi elleriyle diktikleri ağaçlar mevcut olup bir tane de mezar bulunmaktadır. Göçebe olarak hayatlarını devam ettirirken bu kafileden bazıları Reyhanlı'ya dönüş yapmış olup Reyhanlı ana oymakbaşı da "Diğerlerinin neden geri dönmediğini" sorunca da "Onlar artık Kilis'in tehine[636] (keçi dışkısı) alıştılar deyip artı gelmezler." cevabını almış. Bu kafileden kalan 15 ile 20 çadırdan oluşan grup, Kilis'te yerleşik düzene geçmiştir. Bir grup Başmagara, Tanburali, Çakallıpınar, Beşenli, Sabar (Ürünlü), Yaslıca ve Eylen köylerine; diğer bir kısmı da Acar, Uzunlu, Küplüce, Oylum, Tilhebeş (Yavuzlu) ve Mısırcık köylerine yerleşmiştir.

Kilis merkeze yerleşmiş ve hâlâ yaşamlarını sürdüren Bahadırlı aşireti mensupları da bulunmaktadır. 2006 yılında Kilis'in Beşenli köyünde 5. Bahadırlı Şenlikleri düzenlenmiştir. O yıllarda bizlere bu güzel yerleri yurt eden; ederken de yokluklarla mücadele edip bu vatan topraklarında her zaman öncü olmuş, siyasetçi, eğitimli bir karakter yapısıyla bu topraklara kök sarmış Reyhanlı ocağı, hep özlemimiz olmuştur. Bu vesileyle Reyhanlı ana oymak dâhil, Kilis göç yollarında bu toprakları yurt tutarken ahirete göç etmiş tüm geçmişlerimize rahmetler olsun

7.8. Yavuzeli Bahadırları'ndan İskender Korkmaz'ın[637] Aile Büyüklerinden Derlediği "*Bahadırların Yavuzeli*'ne Yerleşimi" ile İlgili Derlemesi

BAHADIRLAR'IN YAVUZELİ'YE GELİŞİ

Yavuzeli'nin tarihi 1516 yılında Yavuz'un Mısır seferinin yapıldığı tarihe kadar dayanıldığı tahmin edilmektedir. Fakat bu tarihte Yavuzeli'nde eski adıyla Cingife'de şimdi ikame eden Yavuzelilerin olmadığı, tarihî kayıtlarla ortadadır. Bahadırlar'ın Yavuzeli'ne geliş tarihi 1800-1820'li yıllar arasıdır.

Bahadırlı aşireti 1500-1600 yılları arasında Halep-Rakka bölgesinde ikame eden büyük bir aşirettir. Aşiretin başında Mama Hoca denilen bir kişi bulunmaktadır. Bu kişi oranın aynı zamanda kadısıdır. Aşiretin çoğalmasıyla birlikte nüfus fazlalaşır ve bulunduğu yere sığamaz hale gelirler. Nüfusun artmasıyla birlikte toprak ekim alanları daralır. Bundan dolayı kadı dönemin padişahından izin alır ve bulunduğu bölgeden çıkmaya karar verirler.

Aşiret oymaklar halinde Anadolu ve bugünkü Suriye topraklarına dağılırlar. Mamalu oymağı önce Reyhanlı'ya yerleşir. Orada belli bir dönem kaldıktan sonra Mamalu oymağı oradan ayrılır ve Gaziantep bölgesine göç eder. Gaziantep'ten geçerek önce Yavuzeli-Ağkuyu mevkiine yerleşirler. Orada su bulunmadığı için 1710'lerde

[636] teh: keçi dışkısı.

[637] İskender Korkmaz, Gaziantep Üniversitesinde Halk Bilimi alanında Akademik personel olarak görev yapmaktadır.

Yavuzeli-Haraba bölgesini mekân tutarlar (K. 425). *Belli bir dönem burada kalırlar. Burada yaşayan Rışvan aşireti,*[638] *Mamalu oymağını haraca bağlar. Buna dayanamayan Banı Fatma, oymağı örgütler ve haraç vermekten vazgeçerler. Daha sonra da çeşitli kavgalar başlar.*

Bir efsaneye göre:

Bahadırlılar ile Rışvanlar Yavuzeli'ne ilk yerleşmesi sırasında önde bir tilki görürler. Tilki tam Merzimen Çayı'ndan atlarken tilkin kuyruğu suya batar. Bahadırlılar "Tilkini kuyruğu suya battı." der. Rışvanlar da "Hayır batmadı." der. Bunun yüzünden bir kavga ederler. Burada kavgalar bitmez. Birkaç kadı gelerek bunları barıştırmaya çalışır. Büyük bir ziyafet verilir. Bu iki aşiret barıştırılır. Tam her şey bitmişken Bahadırlardan bir kalkar "Yine de o tilkinin kuyruğu suya battı." der. Yine kavga başlar. Bu kavgalar yüzünde Rışvanlar köye yerleşir. Bahadırlılar ise Yavuzeli'ye yerleşir. Bu kavga yüzünden bugün bile Rışvanlar ile Bahadırlılar arasında huzursuzluk vardır (K. 13).

1800-1820 yıllarında bugünkü Yavuzeli ilçesine yerleşirler. Bahadırlar denilen aşiretin Mamalar oymağından 4 sülale bulunmaktadır. Bunlar: Mamalar, Hıdırlar, İncikler ve Murtolardır.

1970'li yıllarda Yavuzeli'nden birkaç aile Reyhanlı'daki akrabalarının yanına giderler. Orada akrabalarıyla tanışırlar ve oradakiler çok zengin oldukları için "akrabalarımız tekrar Yavuzeli'ne ziyaret ederler biz bunları ağırlayamayız" diye onlarla irtibatı keserler. Ama aralarındaki mektuplaşmalar devam eder. Hatta Reyhanlı Bahadırlı aşiretinden biri Yavuzeli'nde bulunan bir Bahadırlı kadınla akrabalık ilişkilerinin devam etmesi için evlenir fakat kadın erken yaşta vefat eder. Adam karısı öldükten sonra birkaç yıl daha Yavuzeli'nde yaşar ve sonra Reyhanlı'ya döner.

7.9. Cezmi Yurtsever'in Kaleminden Osmaniye Kadirli Bahadırlar'ın Atası *"Çoban Kâhya"*

BAHADIRLI'NIN ÇOBAN KÂHYASI[639]

Reyhanlı aşiretinin bir parçası olan Bahadırlı aşiretinin yaylaya göçü Amik Ovası'ndan Binboğa Dağları'na sürdü gitti. Bahadırlı aşireti, 1865 yılında Andırın Ovası'na yerleşti.

O yiğit insanlar o güzel beyaz atlara bindiler ve doludizgin, dağlara, ovalara ve çöllere gittiler. O yiğit insanların soyu "Bahadırlı Türkmen aşiretine" dayanıyordu. Daha da ilerisi Türkmenlerin Reyhanlı kolunun bir parçası idiler. Onların konup göçmesi ve yaşantısı, tarihin bir hatırası idi. "Bahadır" sözcüğü de yiğit, kahraman anlamlarına geliyordu. Tıpkı Büyük Hun İmparatoru Mete Han'ın bir isminin de "Bahadır" veya aynı sözcüğün içinden çıkan "Batur" olduğu gibi… Aşiretin bağlı olduğu Reyhanlı ise Seyhun Nehri kıyısındaki Rey şehrinin hatırası idi. Selçuklu'nun kuruluş yıllarında devlet merkezi de olan Rey şehrinin yiğit savaşçıları idiler. Anadolu'ya da Selçuklular ile gelmişlerdi. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında akıncı beyleri olarak da görev almışlardı ki o zamanlar başlarında "Karamürsel" adında yiğit bir savaşçı vardı. Osmanlı'nın cihan devleti olması için kılıç salladılar, Balkan fetihlerine doludizgin gittiler. Ama geride kalanlar aşiret hayatını sürdürdüler, konup göçtüler.

1700'lü yılların başlarında Reyhanlı aşiret beyine gelen bir padişah fermanında bir zamanlar Haremeyn (Mekke-Medine) yolunun güvenliğini sağlamakla görevli olan Reyhanlı aşireti isyan etmişti. Ve onların gözden uzak bir yöreye Fırat Nehri kıyısında

---

[638] Rişvan aşireti: Besni ve Harput arasında bulunan yerlere yerleşmiş bir Kürt aşiretinin adı. 1846'dan yılından sonra Harput (Elazığ) eyaletine bağlı olan kazada yaşamışlardır.

[639] Çoban Kâhya'nın millî mücadele hikâyesi, Cezmi Yurtsever'in kişisel sayfası olan *"http://www.tarihhaberleri.com/haber/61-cukurovali-bahadirli-asireti.htmld"* den alınmıştır.

bir tarafı çöl olan Rakka'ya iskân edilmelerine karar verilmişti. Aşiret, buna rağmen iskân yerinde durmamış; Halep yakınlarında Karamurat hanında kışlayıp, Kargılık ve Çobanoğlu'nun hâkimiyetinde bulunan Gâvur Dağları'nın doğu yakasındaki dağlık bölgeye yerleşmişlerdi. Padişah, Rakka kıyısına yerleştirilerek cezalandıracağı Reyhanlı'ya bağlı obaların isimleri hane sayısının bildirilmesini istiyordu. Fermanın son kısmında da Reyhanlı'nın kollarının Bahadırlı, Karaahmetli, Okçular, Sarıcalar, Tökeli, Kabaklı, Tonlu, Korulu, Salalı olarak gösterilmişti.

Aslında Reyhanlı aşireti, Hac yolunun geçtiği Antakya ile Halep arasının güvenliğini sağlamakla görevli idi. Esas görevleri bu olmakla beraber her nasılsa devir değişmiş, kaç-göç, kavga döğüş olayları onları da devlete asi duruma getirmişti. Ama Reyhanlı'nın kendi isteği ise kış mevsiminde Amik Ovası'na yerleşip yurt tutmak, yaz geldiğinde de Gâvur Dağları veya Maraş üzeri Binboğa'ya doğru göç yapmaktı.

Padişahın 1701 tarihli fermanında da Anadolu'dan savaşmak üzere asker gönderecekler sayılırken Halep Türkmenleri obaları içinde oturan Bahadırlı Bey'i Kör Hacı Mehmet Ağa'nın da adı geçiyordu.

Sonraki yüzyıllarda Bahadırlı aşireti kış mevsiminde Amik Ovası'nda eğleşti. Bahar ayları geldiğinde nergis ve menekşelerin boy gösterip güzel kokularını etrafa yaydıkları bir zamanda Belen geçidini aşarak Payas yolundan, Ceyhan Nehri, Andırın Ovası, Geben geçidinden ilerleyip konup göçüp Binboğa'ya doğru göç etmeye başladı.

Bahadırlı'nın yaşlıları bir hikâyeyi hep anlattılar:

"Andırın Ovası'na geldiklerinde Tokmaklı'nın Beylik köyünde hükümdarlık yapan Gara Hatun'a (ünlü Kara Fatma) vergi vermek gerekiyor. Verginin türü bazen para olmayabiliyor. Bahadırlı'nın ileri gelenleri, Gara Hatun'u konağında ziyarete gider. Ama gitmeden önce aşiret, kendi içinde daha az vergi vermek için tereyağın "kereli"[640] (katı halde) olmasına karar vermiştir. Bahadırlı Beyi Gara Hatun'un karşısına çıkar:

"-Bu sene bizim aşiret vergi olarak tereyağını kereli mi versin, erinik mi?" Gara Hatun:

"-Erinik olarak getirin" deyince Bahadırlı'nın dizinin bağı çözülür. Çünkü tereyağını erittikleri zaman daha fazla kayıpları olmaktadır.

Devir değişmiş, Bahadırlı aşireti, 1865 yılı bahar mevsiminin Mayıs ayının içinde Andırın Ovası'nda iken, Osmanlı iskân ordusunun Payas'a geldiğini haber aldı. Padişahın askerleri "mecburi iskân" fermanını Bahadırlı'nın ileri gelenleri Balcı Fakı'ya uzattılar. Aşiret bulunduğu yere yerleşecekti. Sıcaklar bastırmıştı. Bir de bir çeşit sivrisinek ismi olan "üvez" geceleri hiç rahat vermiyordu. Bahadırlı'nın tarih boyunca süren yörüklük serüvenine son veriliyordu. İster istemez Andırın Ovası'ndaki "Üzücek mezrası"na yerleştiler. Yerleşmek istemeyenlerin çadırları kılıç darbeleri ile yırtıldı. Mecburiyetten iskân oldular. Kıl çadırı bırakıp, topraktan dam evler yaptılar. Biraz zaman geçince Andırın Ovası'nın Kadirli'ye bakan tepelik, ağaçlık ve biraz daha serin olan bölgesine yerleştiler ve burasını yurt tuttular. Ve aradan zaman geçti. Aşiretin beyliğini yapacak Mehmet Kâhya'ya her işe koşturması koruyup gözetmesi için "Çoban" lakabı verildi, Çoban Kâhya, aşiretin vergisini topluyor, hükümetle işleri idare ediyordu. Bahadırlı'nın hem beyi ve hem de ileri gelen zengin ağası olmuştu Çoban Kâhya…

1920 yılı gelende… Bir başkaydı havadisler Kadirli ilçesinde. Fransız askerleri kasabayı işgal etmişler, Ermeniler de şımarmışlardı.

[640] kereli: Katı halde olan.

Bir gün Fransız kumandan Mösyö Subi'nin Bahadırlı köyünü ziyaret edeceği haber alındı. Kumandanın elbette ki kendilerine yardımcı olacak paralı askere ihtiyacı vardı. Bu iş için Çoban Kâhya'nın görülmesi gerekiyordu. Haber de salınmıştı kendisine…

Çoban Kâhya, durdu düşündü… Bir oyun oynamalıydı, kumandana… Köylülere haber verdi. Kumandan geldiğinde "eşeğe kravat takacağım ve siz de o eşeğe selam vereceksiniz." dedi. Beklenen günde kumandan Bahadırlı köyüne geldi. Onu davul zurna ile karşıladılar. Çoban Kâhya'nın iki katlı konağında misafir ettiler. Kumandan "Köylüleri toplayın, onlarla konuşacaklardım var" diyordu. Beklenen an gelmişti, Çoban Kâhya yerinden kalktı, köyün içine doğru yürüdü. Fakat bir türlü dönmek bilmiyordu.

Köyün bir yerinde sıraya giren köylüler boynuna kravat bağlanmış eşeğe selam verme çalışması yapıyorlardı. Kumandan bu olaya çok kızdı. Kendisine karşı yapılan bir terbiyesizlik olarak gördü, fazla beklemeden köyden ayrıldı, geride toz bulutları bırakarak. Çoban Kâhya, bundan sonra aşiretinden eli silah tutanlarına "Kuvayı milliyeci çete olmaları için" haber saldı. Ve sonraki aylarda Kadirli'nin Dağkolu bölüğünde Bahadırlı'nın gençleri görev aldılar. O sırada çetelerin kumandanı olan Çoban Kâhya, beline doğru uzanan şalvarının bağ yerine barutla ateşlenir bir filinta tabancası yerleştirmişti. Ve sonrasında zorlu bir mücadeleden sonra düşman Kilikya'yı (Adana) bırakarak gitti, Ermenilerle yaşanan ortak tarih de sona erdi, geride yanmış yıkılmış harabe bir ülke bırakarak.

1938 yılı yaz mevsimi geldiğinde… Bahadırlı aşireti Andırın'ın Halbur Yaylası'na çıktı. Halbur Yaylası, Geben nahiyesi yolu üzerinde çam ve köknar, ladin ağaçlarının bol bulunduğu, Ağustos sıcağında bile kar suyu pınarların serinliğini veren ve tepelerinde mantuvar çiçekleri biten bir yerdi. Çoban Mehmet Kâhya ağır hasta idi, son nefesini verdi. Ve onun mezarını yol kıyısına yaptılar. Ömrü hayatında kullandığı filinta[641] tabancasının şekli, mezar taşının üzerine yapıldı.

7.10. Sivas'ta Yaşayan Reyhanlı Aşiretinden Doç. Dr. Fahri Türk[642] ve Mimar Haydar Türk'ün[643] *"Reyhanlı Aşireti ve Tükoğullarının Soyağacı"* ile İlgili Araştırmaları

TÖKOĞULLARI SOYAĞACI

Oğuz Boyları

Oğuzlar ilkin Bozoklar ve Üçoklar diye ikiye ayrılmaktadır. Bozoklar kolu Günhan (Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli), Ayhan (Yazır, Döğer, Dodurga, Yaparlu) ve Yıldızhan (Avşar, Kızık, Beğdili, Karkın) boylarından müteşekkildir. Diğer yandan Üçoklar kolu ise Gökhan (Bayındır, Peçenek, Çavuldur, Çepni), Dağhan (Salur, Eymür, Avayuntlu, Yüreğir), ve Denizhan (İğdir, Büğdüz, Yıva, Kınık)'dan oluşmaktadır.

Oğuzların İslam'ı kabul etmelerine değin Türkçe göçebe olarak yaşayan Türklerle şehirli Türkler arasında birleştirici bir rol oynamaktaydı. Göçebe Türkler temiz bir Türkçe ile konuşurken şehirli Türkler bozuk bir Türkçeyle konuşmaktaydılar. İslam'ın kabulü ve Türkçede Arapça ve Farsçanın etkisinin artmasıyla birlikte kendilerini Oğuz olarak adlandıran şehirliler; arı bir Türkçeyle konuşan göçebe Türk topluluklarına "Türkmen", yarı göçebe Türk topluluklarına ise "Türk" adını vermişlerdir. İslam'ın kabulünün yoğunluk kazanmasıyla birlikte "Türkmen" tabiri, Müslüman Oğuzları tarif eden bir kavram haline gelmiştir. "Türkmen" adı günümüzde dar manada Türkmenis-

[641] Filinta: Namlusu kısa, kurşun atan bir tür küçük tüfek.
[642] Doç. Dr. Fahri Türk, Trakya Üniversitesinde Akademisyen olarak görev yapmaktadır.
[643] Haydat Türk Sivas'ta Yüksek Mimar olarak görev yapmakla birlikte Doktorasını devam ettirmektedir.

tan Cumhuriyeti, Irak, İran, Suriye, Afganistan ve Türkiye'deki bazı Türk boylarını adlandırmak için kullanılmaktadır. Şu halde Türkmenler, Oğuz'un neslinden gelmektedirler. Türkmenistan Türkmenleri Oğuz'un Salur, Kınık, Yazır, Kayı ve Bayat boylarına dâhildir.

Bayat Boyu

Bayat boyu, Oğuz boylarından Bozokların Gün-Hanoğulları koluna bağlıdır. Oğuzların sağ kolunda bulunan Bayat boyu, temelde Oğuz hanlarının çıktığı dört Bozok boyundan biridir."Devleti ve nimeti bol, devlet ve nimet sahibi." manasına gelen Bayat boyunun ongunu (sembolü), şahin; şölenlerdeki et payları, "sağkarı yağrın" (sağ kürek kemiği) kısmıdır. Kaşgarlı Mahmut, Divanu Lügat-it-Türk'te Oğuz boylarının dokuzuncusu olarak, Bayat boyunu göstermiştir. Anadolu'nun Türk yurdu haline getirilmesinde ve İslamiyet'in yayılmasında büyük hizmetleri olan Bayat boyundan, büyük şahsiyetler yetişmiştir. Oğuz elinin büyük manevî şahsiyeti Dede Korkut (Korkut Ata), şair Fuzulî, Bayat boyundan yetişen ünlü şahsiyetlerdendir.

Diğer Oğuz boyları gibi Seyhun Nehri kıyılarında ve kuzeydeki bozkırlarda yaşayan Bayat boyu, İslamiyet'in kabulüyle birlikte 11. yüzyılda Selçuklu hükümdarları idaresindeki, Horasan ve İran üzerinden Anadolu ve Suriye'ye gelmişlerdir. Anadolu'ya gelenlerin bir kısmı, uçlara yerleştiler. Bir kısmı ise göçebeliği bırakarak, Batı ve Orta Anadolu'da köyler kurdular.

Bu bölgelerde görülen ve bazısı günümüze kadar gelmiş olan yer adları, Bayat boyunun Anadolu'ya yerleştiği yerleri göstermektedir. Orta Asya'da kalan, Bayat boyuna mensup bazı oymaklar ise, 13. yüzyılda Moğol istilasından kaçarak, Doğu Anadolu, Suriye ve Irak'a gelmişlerdir. 14. yüzyılda Kuzey Suriye'de, Bozok kolunun Avşar ve Beydilli boylarıyla birlikte yaşamışlardır. Yaz aylarında, yaylak olarak, Anadolu içlerine göç etmişlerdir.

Reyhanlıların Tarihçesi

Anadolu'da kalan Bayatlar, Pehlivanlı ve Reyhanlı gibi güçlü obalar olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. 17. yüzyılda Bayat obalarından birçoğu Pehlivanlıların, geri kalanları da Reyhanlıların etrafında toplanmışlardır. Böylece, 18. yüzyılda Pehlivanlılar, 15.000 çadıra sahip güçlü bir oymak halinde Bozok'ta oturdular. Reyhanlılar ise 3000 çadıra yükselerek, yaz mevsimini Sivas'ın güneyindeki Yeniil'de, kışı da Amik Ovası'nda geçirdiler.

Reyhanlılar, Rakka'ya sürülmeden önce Haremeyn (Mekke-Medine) reayası olarak varlıklarını sürdürmekteydiler. Reyhanlıların Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmesi üzerine padişahın emriyle Haremeyn kayıtlarının silinmesine ve Rakka yöresine sürgün ve iskân edilmelerine karar verilmiştir.[644] Söz konusu Bayat boyu Obaları, öteden beri Halep yakınlarında Karamurat hanında kışlarlar ve Kargılık ve Çobanoğlu dağları yörelerinde de yaylaya çıkarlardı. Zamanla bu yöreden kendi talep ve taahhütleri üzerine ziraat, bekçilik ve koruculuk yapmak kaydıyla 1865 yılında Amik Ovası'nda iskân edilmişlerdir. Padişahın emriyle bir diğer ifadeyle "irade-i seniyye-i Şahane" yayımlanmak suretiyle Reyhanlı kasabası kurulmuştur. Bu irade yardımıyla devlet ayrıca Reyhanlılara ait olan cemaatleri,[645] cemaat üyelerinin keyfiyetini ve kemiyetini de tespit ettirmiştir. Cevdet Türkay'ın derlediği Osmanlı arşiv belgelerine göre Reyhanlılar cemaatleriyle birlikte Oğuzların Bayat boyundandır.

Yerleşim Yerleri

---

[644] Cevdet Türkay. (1979), age., s. 140.

[645] Reyhanlı boyunun cemaatleri şunlardır: Sarıcalar, Tökelli, Kabaklarcı, Tonlu, Korulu, Salalı, Okçular, Karaahmetli, Bahadırlı ve Tökeli.

Reyhanlı boyu cemaatlerinin yerleşim yerleri olarak karşımıza coğrafi farklılıklar gösteren şehirler çıkmaktadır. Bu yerleşim yerlerinden bazıları günümüzde Suriye sınırları içinde bulunmaktadır. Bu şehirler şunlardır: Kilis, Rakka, Sivas'ın güneyindeki Yeniil, Adana ve yöresi, Maraş, Halep, Malatya, Elbistan kazası (Maraş sancağı), Antakya kazası (Halep Eyaleti), Kerker kazası (Malatya sancağı).[646]

Cemaat adı olarak Sarıcalar, Sarıcalı (Sarıcalu), (Saruca, Sarucalar, Sarıcalı, Sarucalu) karşılaştırıldığında, Sarıcalı cemaatinin Reyhanlılara ait olduğu da teyit edilmektedir.[647] *Cemaat adı olarak Tökeli, Tökelli, Tökellü, (Tevekkelli, Tevekküllü) karşılaştırıldığın da ise, Tökelli (Tevekküllü) cemaatinin Reyhanlılara bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır.*[648]

Tökoğulları

Reyhanlıların Tökeli, Tökelli, Tökellü vs. adlarla anılan cemaati, takriben 19. yüzyılın ilk yarısında 1850'ler civarında Reyhanlı'dan İç Anadolu'ya doğru göç ederek yukarıda belirtildiği gibi çeşitli illere yerleşmişlerdir. Bu göçler çerçevesinde Reyhanlı obasına bağlı Tökoğlu diye anılan şahıs Kangal'ın Kurtkulağı mevkiine yedi oğlu ile birlikte yerleşmiştir. Tökoğlu'nun eşi göç ettikleri yörenin adına atfen Rahanlı (Reyhaniyeli) Hanım olarak bilinmekte imiş. Ancak Tökoğlu'nun ölümünden sonra oğulları etrafa dağılarak bu yörede çeşitli mahallerde yerleşik hayata geçmişlerdir. Tökoğlu'nun çocuklarından Yusuf ile Kel Halit, Tökler köyünün[649] *kurucu babası olarak karşımıza çıkmaktadır.*

Tökoğlu'nun diğer çocuklarından Deli Hacı Sarıca köyüne, Kır Ali Kangal ilçesine bağlı Yeni Köye yerleşmiştir. Günümüzde Kır Ali'nin soyu Karabataklar olarak bilinmektedir. Tökoğlu'nun oğullarından Kulaksız Hayta da aynı şekilde Kangal'ın Deli Gazili köyüne giderek oraya yerleşmiştir. Kulaksız Hayta'nın Döndü adlı kızı Kangal'ın Sarıpınar köyüne gelin giderek orada başka bir akrabalık bağı oluşturmuştur. Tökoğlu'nun Gürün'e yerleşen oğlunun adı meçhul olmakla birlikte Taşçı Hanifi'nin babası olduğu tahmin edilmektedir. Tökoğlu'nun Gürün'e yerleşen çocuğunun efradı günümüzde "Tök" soyadını taşımaktadırlar. Mehmet adlı bir diğer çocuğu ise genç yaşta talihsiz bir kaza sonucu vefat etmiştir.

Tökler köyü

Yukarıda belirtildiği gibi Tökoğlu'nun çocuklarından Yusuf ile Kel Halit, günümüzdeki Tökler köyünün kurucularıdır. Kel Halit'in çocuklarından Bekir Koca'nın Halit, Ayvaz, Abuseyf ve Hasan adında dört çocuğu vardır. Bekir Koca'nın nesli 1934'te çıkan Soyadı Kanunuyla birlikte Yılmaz soyadını almıştır. Kel Halit'in; Aziz Koca'nın ilk eşi olan Kara Fatma'dan Hasan, Ali Kâhya (namı diğer Alika), Kör Yakup, İbrahim, İsmail, Yusuf Tana, Şemsi ve Emine adlı çocukları bulunmaktaydı. Diğer eşi Şerife'den; Mehmet Barbış ve Zeliha adlı iki çocuk sahibi olmuştur. Aziz Koca'nın nesli Karakuş soyadını taşımaktadır. Kel Halit'in bir diğer oğlu Osman Koca'nın Sadullah, Ali Yusuf (Hökko), Ömer ve Ümmü isminde dört çocuğu bulunmaktadır. Osman Koca'nın çocukları Kılıç soyadını taşımaktadır. Kel Halit'in çocuklarından Hüseyin Koca'nın Mustafa, Osman ve Hanifi (Çınık) adında üç çocuğu bulunmaktadır. Kel Halit'in Şemsi ve Fatma adlı iki de kızı bulunmaktadır. Hüseyin Koca'nın çocuklarından Osman'ın efradı Kılıç soyadını taşımaktadır. Diğer oğlu Hanifi (Çınık) Türk soyadını taşımaktadır.

Tökoğlu'nun oğlu Yusuf'un Sıddık ve Hanifi adında iki oğlu dünyaya gelmiştir. Hanifi çocuksuz olarak vefat etmiştir. Sıddık'ın ise Yusuflar sülalesine adını veren

---

[646] Türkay. (1979), age., s. 140.
[647] age., s.648.
[648] age., s. 234.
[649] Tökler köyü, Sivas İline bağlı olan Gürün ilçesinin Sarıca köyünün mezrasıdır.

Ayşe'den olma Yusuf adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Yusuf'un ilk eşi Hatice'den olma Hanifi, Mehmet Ali, Aziz, Haydar, Zeynep ve Şemsi adında altı çocuğu dünyaya gelmiştir. İkinci eşi Fadime'den Ali ve Sıddık adında iki oğlu olmuştur. Üçüncü ve son eşi Hatice'den ise Selahattin, Bekir ve İbrahim adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Yusuf'un nesli ikinci eşi Fadime'den olan Ali dışında Türk soyadını taşımaktadır. Ali ise Soyadı Kanunu ile birlikte kardeşi Sıddık'ın dayatması sonucu Kılıç soyadını almıştır.

7.11. Bekir Sami Bayazıt'ın Kitabımdan[650] *"Reyhanlı ve Bahadırlılar"*

REYHANLILI AĞALAR (BAHADIRLILAR)

Büyük Bahadırlı cemaati, diğer cemaat toplulukları gibi Anadolu'nun muhtelif yörelerine yerleşen, yurt kuran, Türkmen soyundan gelmektedir. Bizler Bahadırlı ailesini yalnızca Reyhanlı ve civarında yerleşmiş Türkmen ailesi olarak bilir ve tanırız. Hâlbuki Büyük Reyhanlı cemaati Cevat Gürkan'ın Anadolu'nun aşiretleri adlı eserinde göreceğimiz gibi, Bahadırlılar Anadolu'nun birçok şehir ve kasabalarına yerleşmiş, Anadolu'nun Türkleşmesinde en büyük rolü oynamış büyük bir Türkmen aşiretidir. Aslında Bahadırlı cemaatinin Anadolu'da yerleşmiş diğer Bahadırlı oymakları ile araştırılması ve bir kitap haline getirilmesi gerekir.

1865 Cebelibereket, Kürt Dağı ve Kozanoğlu isyanlarında Derviş Paşa kumandasındaki Fırka-i İslâhiye'ye bağlılık gösteren cemaatler arasında Bahadırlı ailesinin büyük yeri vardır. Bu tarihlerde ailenin başında Şıhlı Süleyman Ağa'yı görmekteyiz. Şıhlı Süleyman Ağa, diğer aile reisleri ile birlikte İskenderun'a kadar gelerek Fırka-i İslâhiye kumandanı Müşir Derviş Paşa ile müşaviri, siyasî ve askeri danışmanı Ahmet Cevdet Paşa'ya bağlılıklarını sunarlar.[651] İlk iş olarak Fırka-i İslâhiye'ye yirmi beş re's (baş)[652] hayvan yardımında bulundular. Reyhanlı'ya dönerek meşhur konağını ordunun emrine tahsis eder. Konak, Kürt Dağı harekâtının tamamlanması sırasında Fırka-i İslâhiye'nin karargâhı haline gelir. Halep Valisi ve ileri gelenleri ile harekâtın başlaması ve devamı bu konakta konuşulur ve tartışılır.[653] Bu konak Osmanlı Devleti ve Hatay'ın Anavatan'a ilhakından zamanımıza kadar devlet hizmetinde, Jandarma Komutanlığı ve Reyhanlı hapishanesi olarak hizmet verir, ancak pek yakın zamanda bu tarihî konağın maalesef yıkıldığını görmekteyiz.

Bahadırlı aşireti ile birlikte gelip Reyhanlı'ya ilk yerleşen be bugün Reyhanlı'da oturan Çalımlar, Kepikler ve Karacalar gibi Türkmen soyundan gelen aileleri görmekteyiz. Bahadırlı ailesinin Hatay mücadelesinde hizmetleri çok büyüktür. Reyhanlı eski belediye başkanı ve Hatay CHP Milletvekillerinden Merhum Rıfat Bahadırlı beyefendi, Reyhanlı'daki evini Hatay mücadelesinin tartışılıp, konuşulduğu yer olarak HALK EVİ hizmetine verir. Burada millî hisleri galeyana getiren piyesler halka sunulur. Bu piyeslerde Ahmet Yılmaz, Reşit İhsan Bahadırlı, merhum Reşit Aziz Seber ve merhum Şemseddin Mursaloğlu gibi gençler bizzat rol alırlar. 1865-1866 iskân ve isyanlarında Bahadırlı cemaatinin başında nüfuslu aile lideri olarak Süleyman Ağa, Tayfur Bey, merhumun dedesi Halil Ağa, Mahmut Bey, merhumun dedesi Hacı Mahmut Ağa ile Altunlu Süleyman Ağaları görmekteyiz.

Bahadırlılarla Altunlular aynı cemaatin soyundan gelmedirler.

Mukaddem Ali bugünkü Bahadırlı ve Altunluların cetleridir. Altunlular Mukaddem Ali'nin torunlarından omuzuna altın takılmış güzel bir çocuğun soyundan geliyor-

---

[650] Bayazıt, Bekir Sami. (1989), 1865 -1866 Kürt Dağı "Cebel'i Bereket Kozanoğlu'ları İsyanı ve Güneydeki aşiretlerin İskânları, Antakya: Kültür Eğitim Tesisleri Yayınları, s. 254-261.

[651] Hatay Eski Milletvekili merhum Rıfat Bahadırlı Bey ile yapılan röportaj.

[652] Ahmet Cevdet Paşa. (1980), Maruzat, (Haz.: Yusuf Halaçoğlu), İstanbul: Çağrı Yay., s. 134.

[653] Merhum Rıfat Bahadırlı Bey ile yapılan röportaj.

lar.[654] *Bahadırlı cemaatinin Reyhanlı'ya giriş kesin giriş tarihini tespit edemedim. Ancak 1690 tarihinden evvel geldikleri düşünülmektedir.*[655]

Bugün Reyhanlı'da;1- Davutpaşa, Acerköy, Mehmetbeyli, Karakaya, Zobo Höyük, Kefer Şıho, Kirtmittepe Bahadırlı, köyleridir.

YERLEŞİM YERİ

- Maraş, Mağnisa kazası, Rakka, Rumkale kazası (Biret-ül Fırant sancağı), Halep, Ayıntap, Gülnar, maa Küret'ün Nur kazası (İçel sancağı), Üsküdar kazası (Kocaeli sancağı), Kütahya sancağıdır. Reyhanlı *aşiretini meydana getiren cemaat ve oymaklar (için) genellikle yanlış tabir kullanırlar. Bahadırlı aşireti, sarıçalı aşireti, Karaahmetli aşireti, Mursallı aşireti… gibi. Aslında bu saydıklarımız, hepsi bir cemaat, oymak olup, diğer oymak ve cemaatlerle Büyük Reyhanlı aşiretini meydana getirirler.*

Bahadırlar, Hatay politikasında aktif ve ön sırada yer alırlar. Merhum Reşit İhsan Bahadırlı ve merhum Rıfat Bahadırlı Beyler uzun müddet Reyhanlı belediye başkanlıklarında bulundukları gibi amcazadeleri Enver Bahadırlı, Hatay senatörü, Bahri Bahadırlı merhumlar Hatay Milletvekili olarak uzun müddet Parlamento'da bulunmuş müstesna kişilerdi. Hepsini rahmetle anarım.

Bahadırlılar hakkında bana en geniş bilgiyi veren arkadaşım Rıfat Bahadır'a ilgilerinden dolayı teşekkür ederek almış olduğum bilgiyi aynen veriyorum. Rıfat Bahadırlı Bey, bana yazmış olduğu mektubun başlığında (BÜYÜK BAHADIRLI AŞİRETİ) başlığını koymaktadır. Ben de aynen yazıyorum. Rıfat Bahadırlı Bey, merhum avukat Hüseyin Cemil Bey'in oğludur.

7.12. Araştırmacı Yazar Dr. Muharrem Bayar'ın[656] *"Bahadırlı Türkmen Aşireti"* Hakkındaki Çalışması

Bilindiği gibi Türkmenler, Oğuzların Müslüman olduktan sonraki adıdır. Oğuzlar, Müslüman olmadan önce Hazar Denizi'nin güney doğusundan itibaren Sırderya Nehri vadisi boyunca bölgede yaşıyorlardı. Başlarında *"Yagbu"* ünvanlı hükümdarlar vardı.

Oğuzlar Maveraünehir'e geldiler. Arkasından İran, Irak, Suriye ve Anadolu'ya akın akın gelmeye başladılar. Oğuzlar 3000 kişilik kuvvetleri Çağrı Bey'in idaresinde, 1016 yılında Anadolu'ya ilk adım attılar. Bu ilk seferi her yıl süren pek çok seferler takip etti. 1040 yılında Selçuklu ordusu Anadolu'yu baştanbaşa dolaştı. 1071 Malazgirt zaferi, Anadolu'nun kapılarını sonuna kadar açtı. Türkmenler, akın akın Anadolu'ya doldular. İlk gelen Türkmenler Anadolu'da üç merkezde toplandılar:

Hoy merkezli Azerbaycan, Musul merkezli Kuzey Irak, Halep merkezli Suriye.

Bahadırlı Türkmenleri bu ilk gelen gruba girer. Halep Türkmenlerinden Reyhanlı aşiretinin bir koludur. Daha sonra hızla İç Anadolu'ya, oradan da batı Anadolu'ya aktılar. Sivrihisar Göcek köyü camisinin minaresindeki H. 570/M. 1174 tarihi Türklerin 12. Asrın sonlarında Anadolu'ya kesin yerleştiklerini gösterir.[657]

Ebu'l-Fida'nın tespitlerine göre, *"Batı Anadolu'ya Türkmenler hızla yayıldığını ve Denizli ve Menderes havzası boyunca 200 bin kara çadır halkı, yaklaşık 1.500.000 kişi gelmiştir."* Aynı yıllarda Eskişehir civarında 100 bin, Kastamonu, Bolu civarında 30

---

[654] Adnan Bahadırlı Bey ile yapılan röportaj.

[655] Adnan Bahadırlı Bey ile yapılan röportaj.

[656] Muharrem Bayar 1945 yılında Bolvadin'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bolvadin'de, yükseköğrenimini Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tamamladı. Türk folkloruna birçok değerli eserler kazandırmıştır. 1965 yılında mesleğe girdi. Sırasıyla Diyarbakır, Salihli, Rize, Keçiborlu (Isparta), Sultandağı (Afyon, Bolvadin (Afyon) Sinop liselerinde, Akşehir (Konya), Bolvadin (Afyon) Anadolu liselerinde Müdürlük ve Edebiyat öğretmenliği yaptı.

[657] Muharrem Bayar. (2004), Karakeçili Yörük aşiretinin Tarihi ve Eskişehir'e İskânı, İstanbul, s. 52.

bin kara çadır halkı vardı. Ünlü Arap coğrafyacısı İbn-i Said el-Mağrubi ve Bizans tarihçisi Anna Comneus da eserlerinde aynı bilgiyi vermektedir.

Bahadırlı aşireti, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine katılmış, gösterdiği kahramanlıktan dolayı *"Haremeyn reayası"*na kayıt olmuş, Üsküdar Türkmen cemaatinden sayılmıştır ve konargöçerdir. Reyhanlı aşiretine tabidir. *Mukaddeme Haremeyn reayasında iken isyan ve tuğyan etmeleri sebebiyle Haremeyn kayıtları ref ve Rakka'ya iskânları emr-i âli sadr olunmuştur.*

Reyhanlı cemaati öteden beri Halep kurbünde[658] *Karamurat hanında kışlar; Kargılık ve Çobanoğlu Dağları semtinde yaylaya çıkarlardı. Kendi talep ve taahhütlerine binaen Amik Ovası'nda sakin bir şekilde ziraat ve hiraset*[659] *ile meşgul olmak şartıyla iskân edilmişlerdi. Halep Eyaletine Amikabad nâm mahalde, sayf ü şitâ haymezen-i ikamet olan Reyhanlı aşiretinin atiyü'z-zikr mahallere Fırat seviyesiyle iskânları, mahalle-i mezkûra Reyhaniye kazası tesmiye olması hususuna irâde-i seniyye-i şâhane müteallik emr-i şerif şeref sûdur buyurulmuş olduğundan, aşiret-i merkumenin isimleri ve şöhretlerinin miktar ve keyfiyetlerini mübeyyin ülm ü haberdir."*

Reyhanlı aşireti cemaatleri: Bahadırlı, Karaahmetli, Okçular, Sarıcalılar, Tökeli, Kabaklı, Tonlu, Kurulu ve Salalı'dır. H. 1112/M.1700 tarihli fermanda Rakka'ya iskân istenmiştir: *Üsküdar Türkmen cemaatinden Bahadırlı, Çepni ve Kara Mürselli Boybeyleri ve Kethüdaları ve ihtiyarları, söz sahiplerine hükmü oldur ki:*

Bundan akdem hattı hümayunu şevket makrunum ile muaven evamiri şerife ile Rakka havalisine iskân olan taifen bazıları firara varıp cemaat içinde ihtifa etmeleriyle cemaat içinde tefrika ve teşetütüne bais oldukları ilam olunmağla firarelere sahip çıkılmayup bulundukları mahallerden kaldurulup mukaddeme ikametleri fermanım olan mevazıe nakli iskânları mühim ve muktazi olup ve hususu merkum Rakka Valisi Hasan Paşa, edamallahu teala iclaihunun uhde-i ihtinmamına tefviz havale olunmağla siz ki muma'ileyhim siz olmakule Rakka havalisine iskânları fermanım olan tevaifden firar edenlere bade'l-yevm kat'a sahip çıkılmayup ve cemaatiniz içine almayup ferman-ı hümayunun mazmunu münifine mugayir vaaz hareketten be gayet ihtiraz ve ictibab eylemeniz babında yazılmıştır. Fi Evahir, 1112

Bu olay üzerine aşağıdaki türkü yakılır:

Sana derim sana Ey Arap ili,
Murtaza Bey, senden ayıramaz şerrini,
Benim gönlüm geri dönüp döğüşmek,
Ah ne deyim Tayyaroğlu komuyor.

Ben göçersem kendi konar yurduma,
Zırh giydirsem aslanıma kurduma,
Murtaza Bey, düştü dönmez ardına,
Haberim yoktur kimse şerrin bilmiyor.

Hasan Paşa der ki belim büküldü,
Oynaştı harbiler zırhım söküldü,
Çalındı kılıçlar kanlar döküldü,
Yummalar[660] *çığrışır Ubeyt gelmiyor.*

[658] kurb: Yakın.
[659] hiraset: Saklama, koruma, bekleme.
[660] Türkmenler Arap kadınlarına *"Yumma"* derler.

Daha sonra Halep'e giden Abbas Paşa,[661] aşiretleri tekrar iskâna zorlar. İskân olmayan aşiretler dağılır. Bu içli türkü de bu dağılım olayını anlatmaktadır.

Evvel gelişte iskân olanda,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.
Dört yanımız döndü nara dumana,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.

Haydarlı, Çelebi çıksın bir yana,
Kadirli Araplı dönsün aslana,
Aşiret siz bakın kara dumana,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.

Güneçle Ulaşlı tırada insin,
Kazıyla Bayındır arkanda dursun,
Orunlu, Şarkevi hazırlık görsün,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.

Mehmet Bey'im der ki, belim büküldü,
Oynaştı harbiler, zırhlar söküldü,
Dağıldı aşiret, ömrüm yıkıldı,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.

Bu olaydan sonra aşiret, sürekli yaylaları olan Uzunyayla üzerinden Kayseri, Kırşehir ve Ankara taraflarına gitmişlerdir. Bir kolu da Tarsus, Konya, Kütahya, Manisa ve Aydın civarına gelmişlerdir.

Manisa şer'iye sicillerinde Bahadırlar'ın Manisa civarında yaşadıkları ve Alaşehir'de *"Bahadır"* isminde bir köy kurdukları yazılıdır. *"Oldur ki Resul bin Habib namı kimesne kadimden eba ceddin Bahadırlı cemaati talepleriyle kayd olundu. Hurire fi. H.1089/1600"*

Bahadırlı Türkmen aşiretinin dağıldığı yerler: Maraş, Rakka, Rumkale (Birretü' Fırat), Halep, Ayıntap, Gülnar maa Kürretü'n-Nur (İçel), Üsküdar, Kütahya ve Manisa'dır. H.1101/M.1592 tarihli fermanda o yıl yapılan sefere bedenen ve malı ile katılan aşiretlerden birisi de Bahadırlı aşiretidir. Bahadırlı aşireti beylerinden Hacı Mehmet Bey, savaşa aşiretiyle birlikte girmiştir. Bahadırlı aşireti; Halep, Hama, Humus[662], Lazkiye, Musul, Süleymaniye ve Rakka'ya kadar olan bölgeye hâkim olmuştur. Bu bölgede yaşayan Türk aşiretlerini diğer Arap aşiretlerinden korumuşlardır. Aşağıdaki türküler, Araplar tarafından perişan edilen aşiretleri ve Bahadırlı aşiretinin yiğitliğini anlatır.

Rakka'dan beri gelen gaziler,
Rakka'nın gonca gülü soldu mu?
Yenilen bir haber duydum oradan,
Öldü derler, Cerit Bekir öldü mü?

[661] Abbas Paşa, dönemin Halep Valisi.
[662] Hama ve Humus: Suriye sınırları içinde olan bu şehirler, Osmanlı döneminin vilayetleriydiler.

Cerit Bekir öldüyse açıldı kilit,
Yolumuz bağlandı o kara bulut,
Hani ya Hacı Alioğlu Bahadır Halit,
Kolu bağlı cellatlara vardı mı?

Hükmümüz geçerdi şol Kaf'tan Kaf'a,
Bu yalan dünyada koymadık vefa,
Hani ya Bahadırlı Hacı Mustafa,
Alayı bölük bölük böldü mü?

Halid'im de bunu böyle söyledi,
İnip aşkın deryasını boyladı,
Alçak Arap otururken neyledi,
Ciğerlerim delik delik deldi mi?

Bahadırlı aşireti, Fransızların Güneydoğu Anadolu'yu işgalinde mücadele etmiş ve 1939 yılında Hatay'ın Anavatan'a katılmasında önemli rol oynamıştır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ARŞİV BELGELERİ, EL YAZMALARI (CÖNKLER) VE MECMUALAR

8.1. ARŞİV BELGELERİ

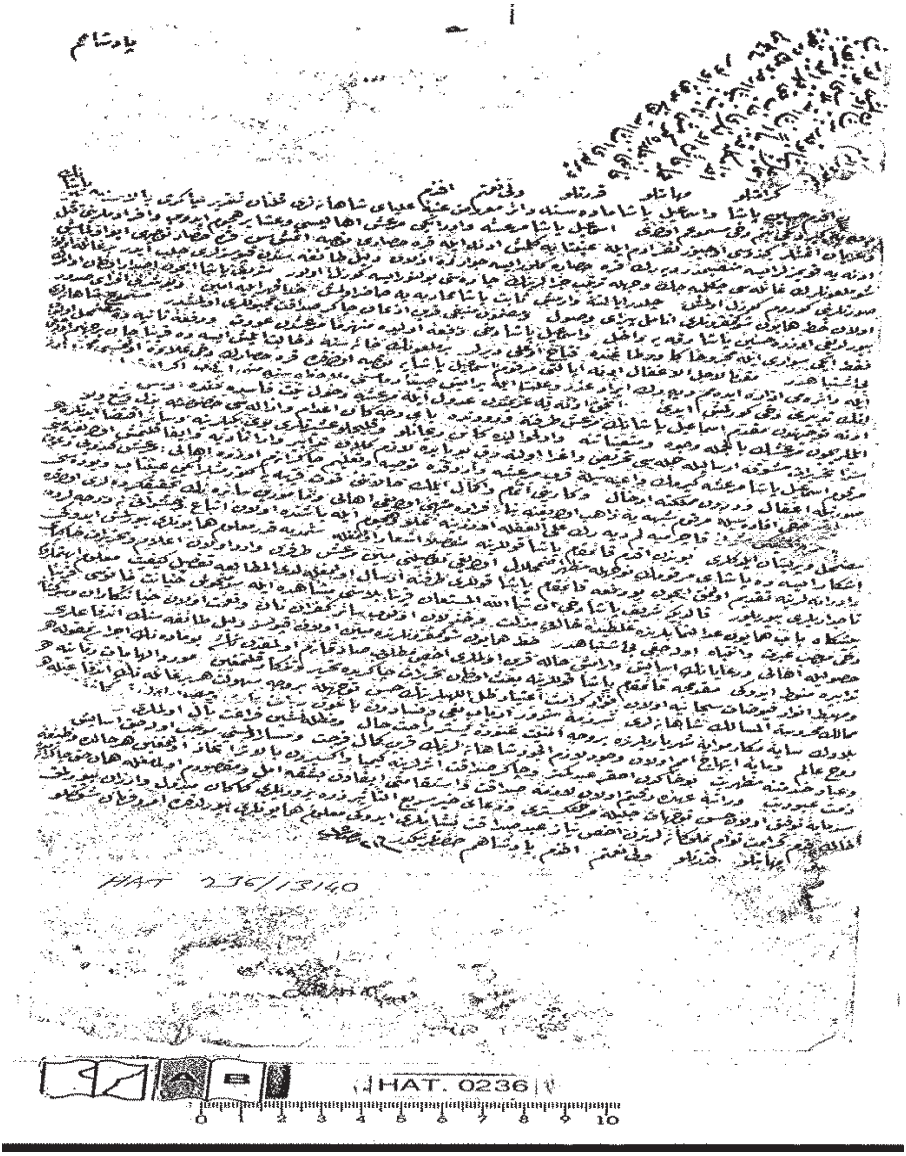
8.1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde *"Reyhanlı Aşireti ve Bahadırlılar"*

SAYFA 1

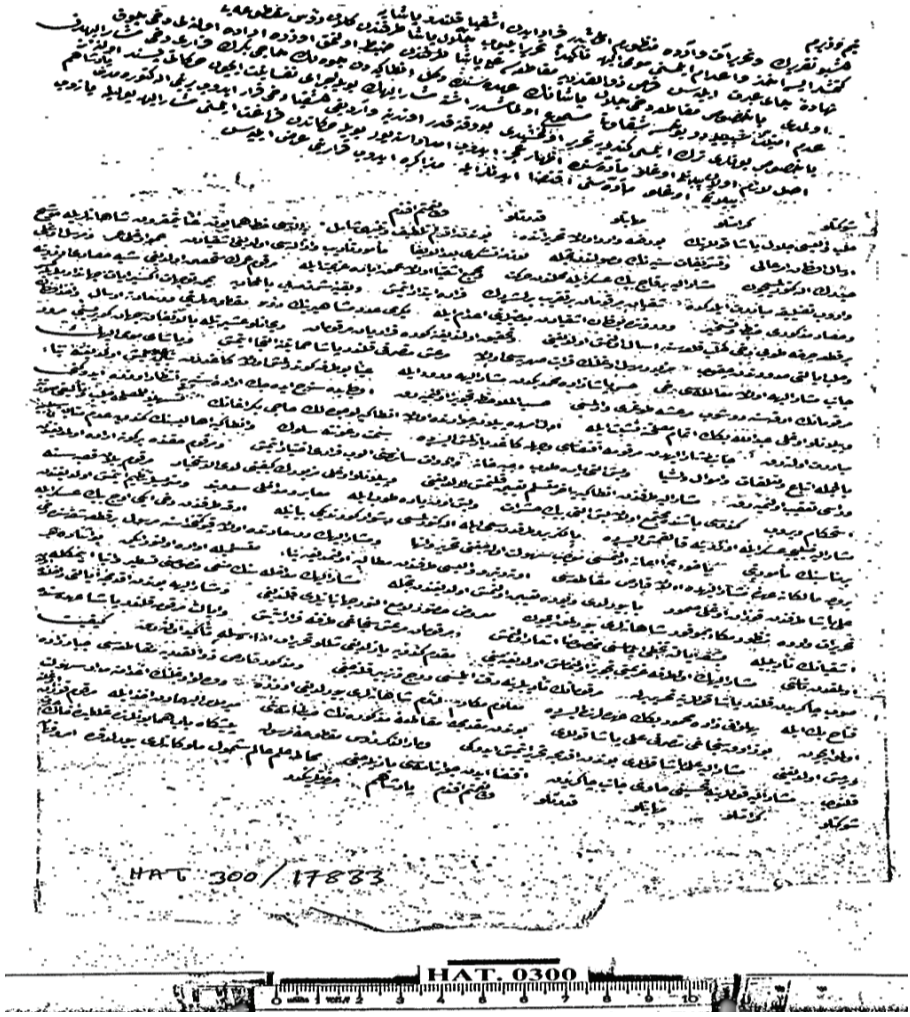
Reyhanlı aşiretinin Rakka'ya 1756 yılındaki sürgünü ve daha sonra affedilmesiyle ilgili İlm ü Haber[663]

[663] Bu ilm ü haber, Türkiye tarihine ve Hatay'a büyük hizmetleri bulunan değerli bilim adamı Halil Sahillioğlu tarafından Güneyde Kültür Dergisinde yayınlanmıştır. Reyhanlı aşireti için önemli gördüğümüz bu belgenin transkripsiyonu yapılmış ve günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Padişah'a *"Velinimetim Efendim"* diye başlayan ve 1801-1802 tarihinde Hüseyin Paşa'nın cebren Rakka'ya girdiği, İsmail Paşa'nın iki defa mağlup olduğu ve parayı alarak Gâvur Dağı'nda Fettahoğlu'nun[664] yanına kaçıp bedehu Maraş civarında yeni vakalar ihdas ettiği ve tedibi için Reyhanlı ve Kılıçlı[665] Boybeylerine gizli tavsiyeler yazıldığı ve Çıldır'ın hain Şerif Paşa tarafından zapt edildiğine dair padişaha gönderilen yazı.[666]

[664] Fettahoğlu aşireti: Gavur Dağı'nda (Nur Dağları) konaklayan bir aşiretin adı.
[665] Kılıçlı: Bir Kürt aşiretinin adı.
[666] BOA, Tarih: 21/B /1215 (Hicrî) Dosya No:236 Gömlek No:13140 Fon Kodu: HAT.

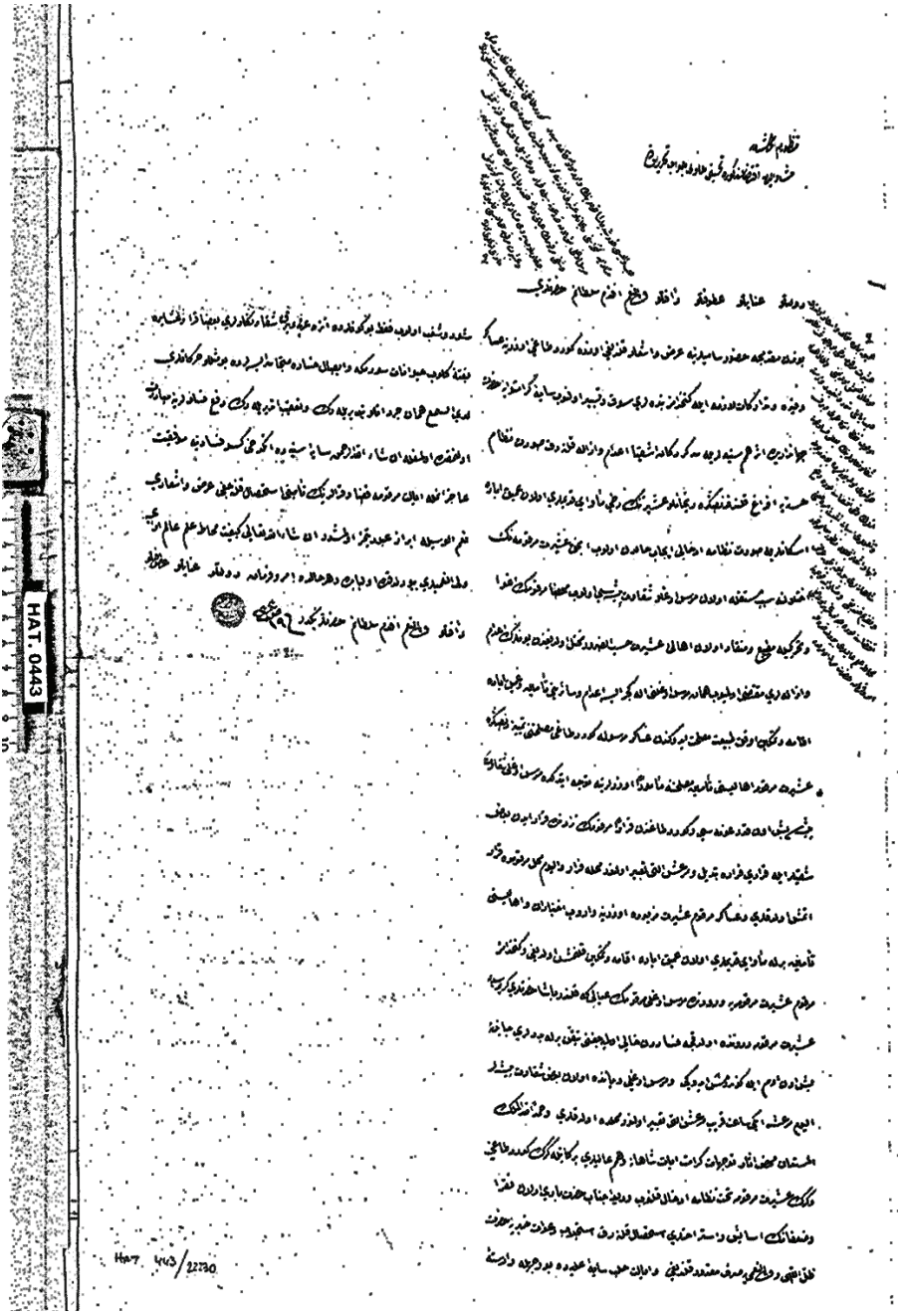
1813-1814 Halep Valisi Celal Paşa'nın, tedip ve izalesine memur olduğu Amooğlu Ömer ve Mürseloğlu Haydar'ın yapılan tatbikat üzerine Reyhanlı aşiretiyle ittifak ederek Maraş Mutasarrıfı Kalender Paşa'ya iltica eylemeleri, tatbikatın devamı tecviz olunmayarak emre intizarda bulunduğu işar eylemesiyle merkumenin te'dipleri hususu Kalender Paşa'ya yazılacağı ve Karesi Zülkadiriye[667] Mukataası Zabıtnamesinin Kozanoğlu'na verildiği Bozok Mutasarrıfı[668] Ali Paşa'nın yazmış olduğuna ve saireye dair.[669]

---

[667] Karesi Zülkadriye: Zülkadriye Eyaleti veya 1831'den sonraki adıyla Maraş Eyaleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun Zülkadriye eyaleti 1700-1740 yıllarında 4 sancaktan oluşmuştur.

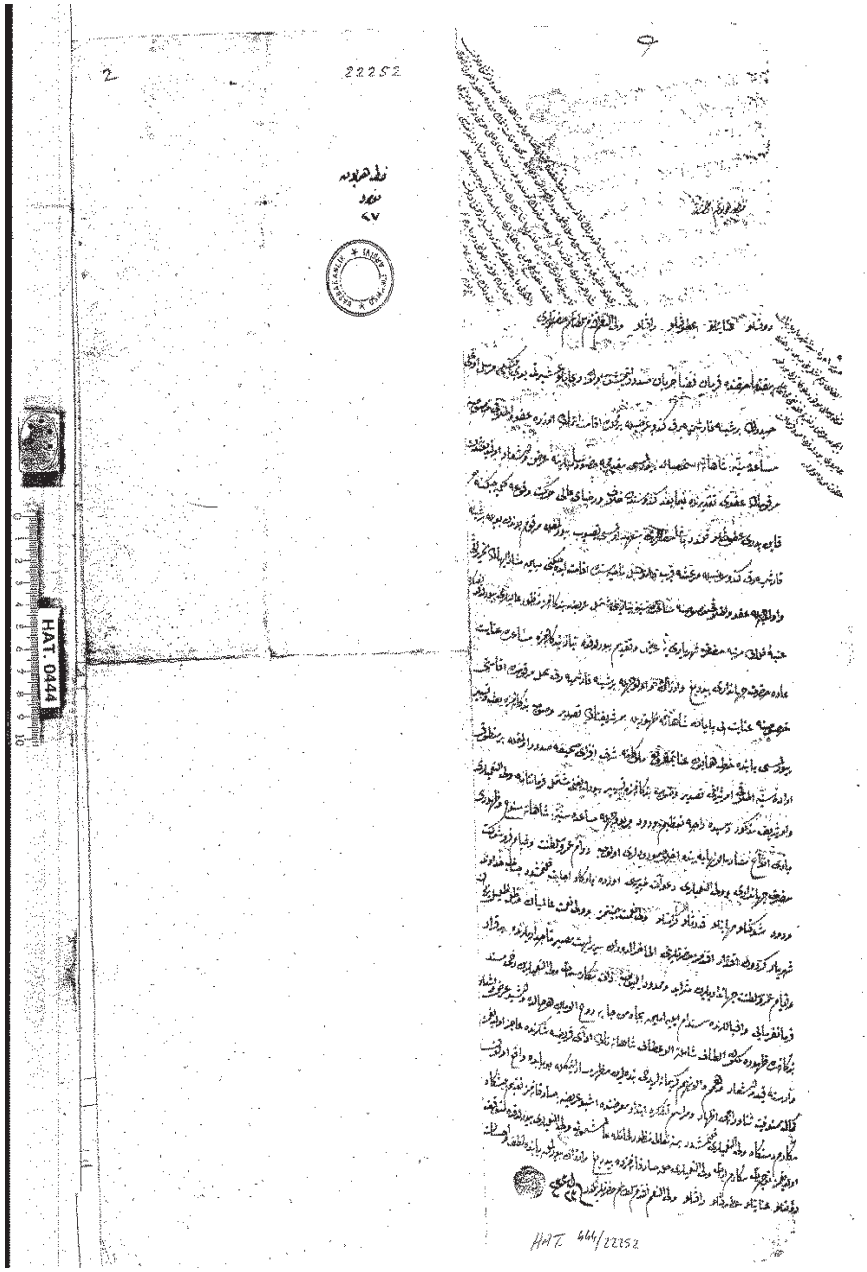
[668] Tanzimat'tan sonra bir sancağın (liva) en büyük mülkî amirine verilen san. Osmanlı Devleti'nde ülke, vilayet, sancak, kaza, nahiye olmak üzere idarî birimlere ayrılmıştı. *"Vilayet"*in başında Vali, *"Sancak"*ın" Mutasarrıf, *"Kaza"*nın Kaymakam, *"Nahiye"*nin ise Nahiye Müdürü bulunuyordu. Mutasarrıf'ın rütbesi Kaymakam'dan büyük, Vali'den küçüktü. Bu yönetim şekli Cumhuriyet'ten sonra kaldırıldı.

[669] BOA, Tarih: 29/Z /1228 (Hicrî) Dosya No:300 Gömlek No:17833 Fon Kodu: HAT

1818-1819 tarihinde Halep Valisi Hurşit Paşa'nın Kürt Dağı eşkıyasıyla Reyhanlı aşiretinin nizam altına alındığına ve diğer aşiretlere mensup eşkıyanın da tenkiline teşebbüs edeceğine dair, Sadaret'e gönderilen yazı.[670]

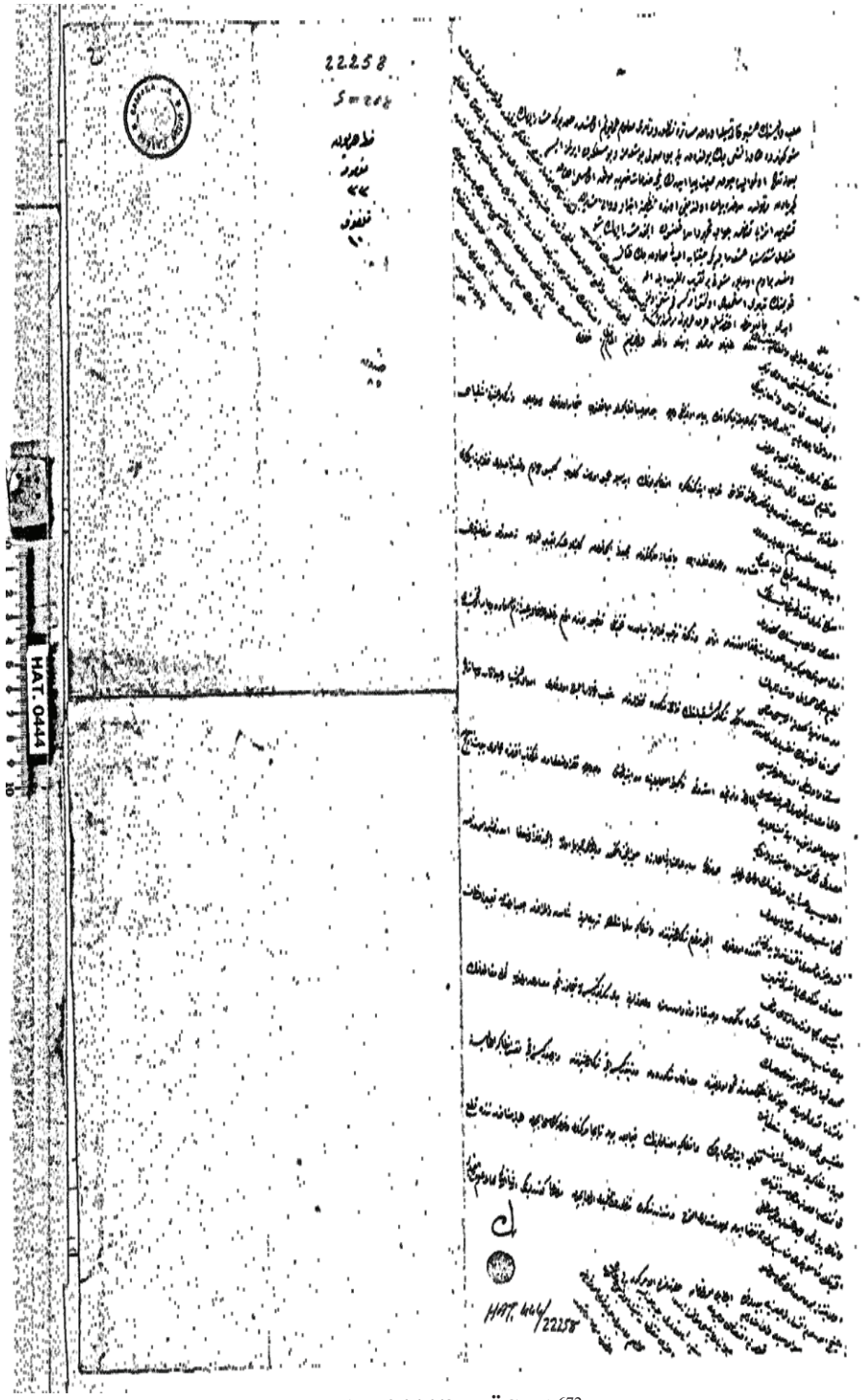
[670] BOA, Tarih: 19/S /1233 (Hicrî) Dosya No:443 Gömlek No:22230 Fon Kodu: HAT.

HAT-0444/1. NÜSHA

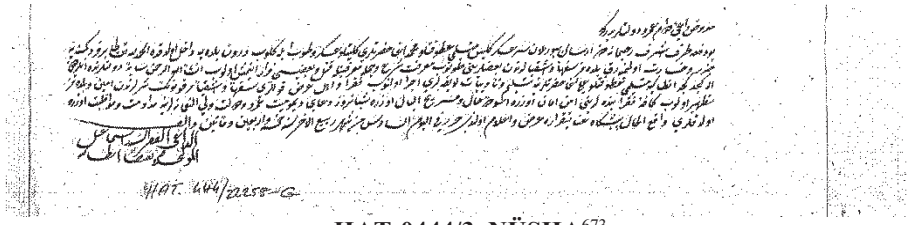
1818-1819 tarihinde Halep Valisi Hurşit Paşa'nın Sadaret'e gönderdiği yazıda *"Reyhanlı aşireti Boybeyi Mürseloğlu Haydar'ın mazhar-ı afv- ali olmasından dolayı teşekkürü havi*" olduğuna dair yazı.[671]

[671] BOA, Tarih: 23/L /1233 (Hicrî) Dosya No:444 Gömlek No:22252 Fon Kodu: HAT.

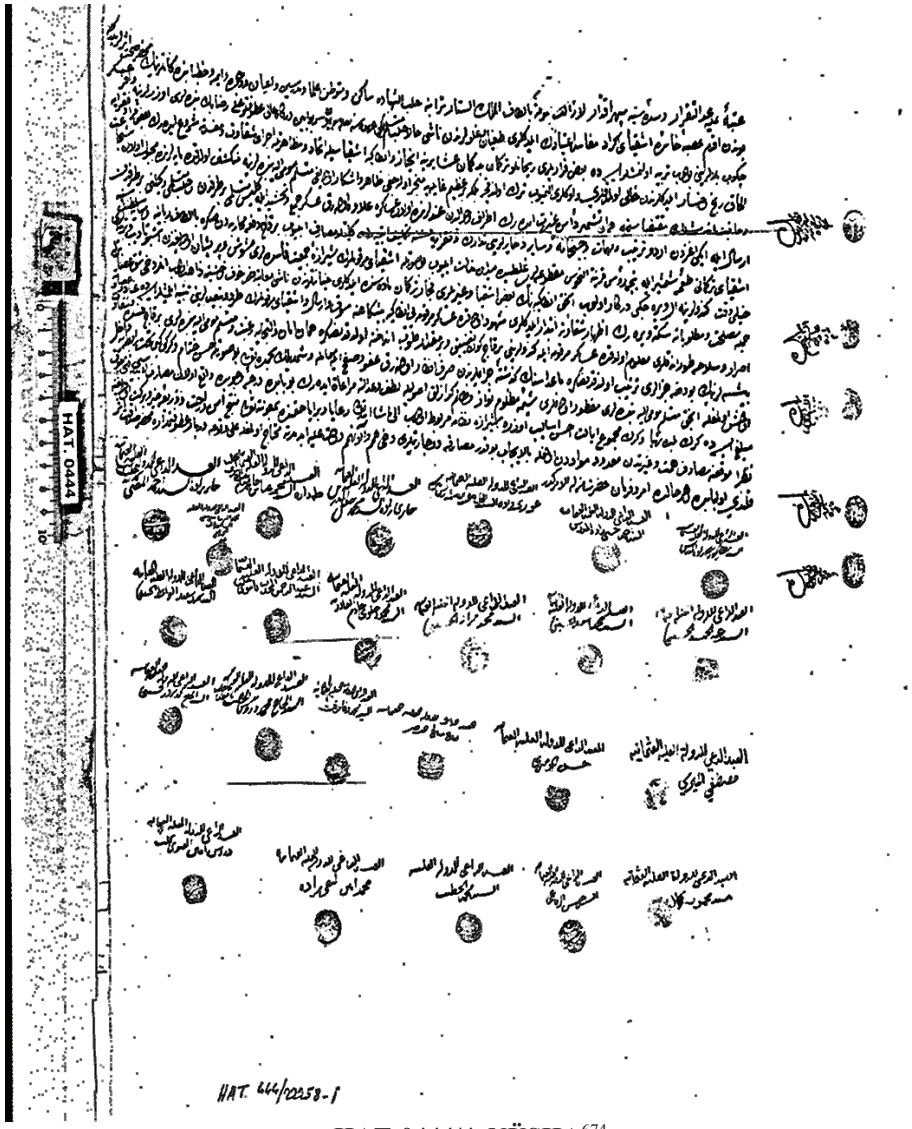

HAT-0444/2. NÜSHA[672]

[672]BOA, Tarih: 23/L /1233 (Hicrî) Dosya No:444 Gömlek No:22252 Fon Kodu: HAT.

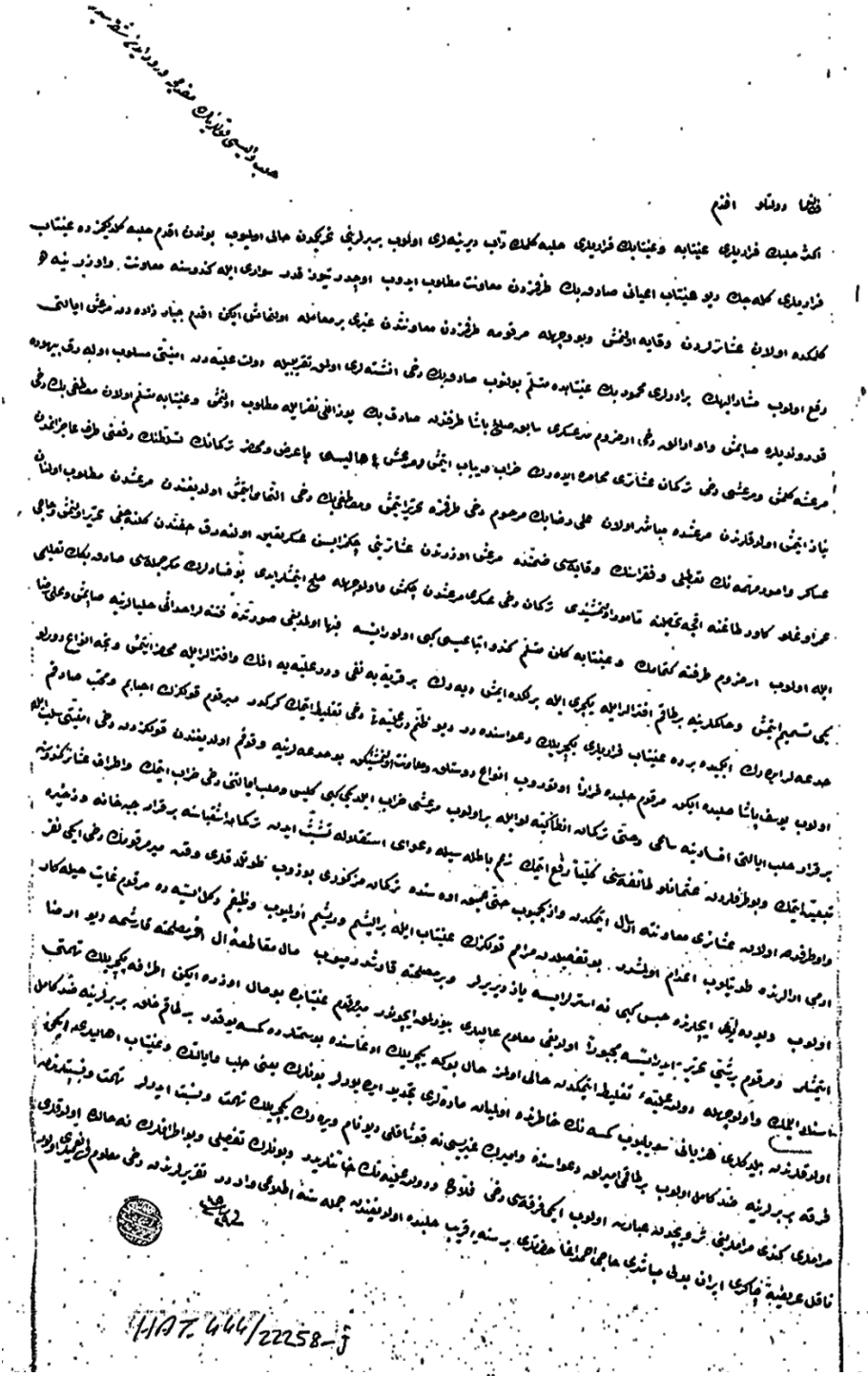

HAT-0444/3. NÜSHA[673]

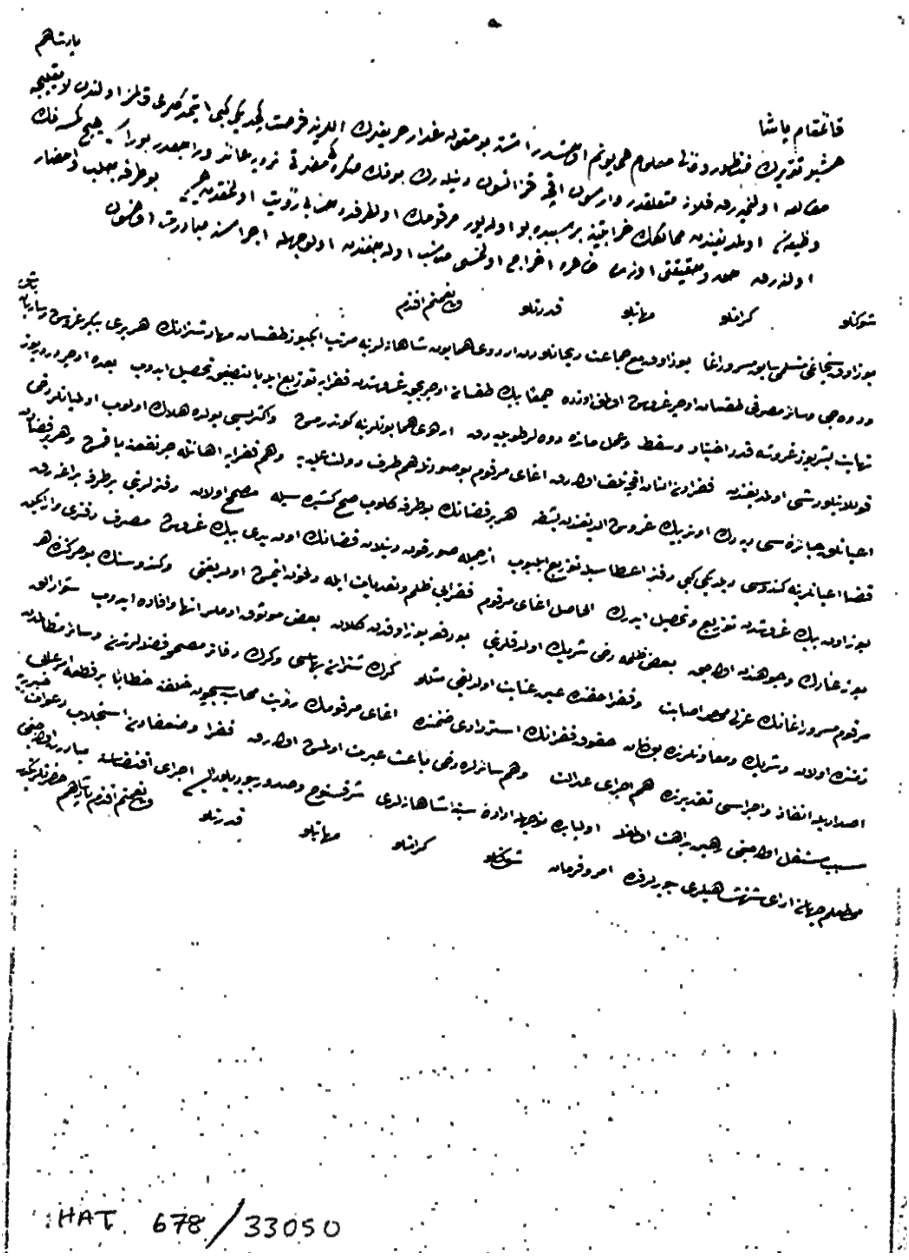
HAT-0444/4. NÜSHA[674]

[673] BOA, Tarih: 23/L /1233 (Hicrî) Dosya No:444 Gömlek No:22252 Fon Kodu: HAT.
[674] BOA, Tarih: 23/L /1233 (Hicrî) Dosya No:444 Gömlek No:22252 Fon Kodu: HAT.

HAT-0444/5. NÜSHA[675]

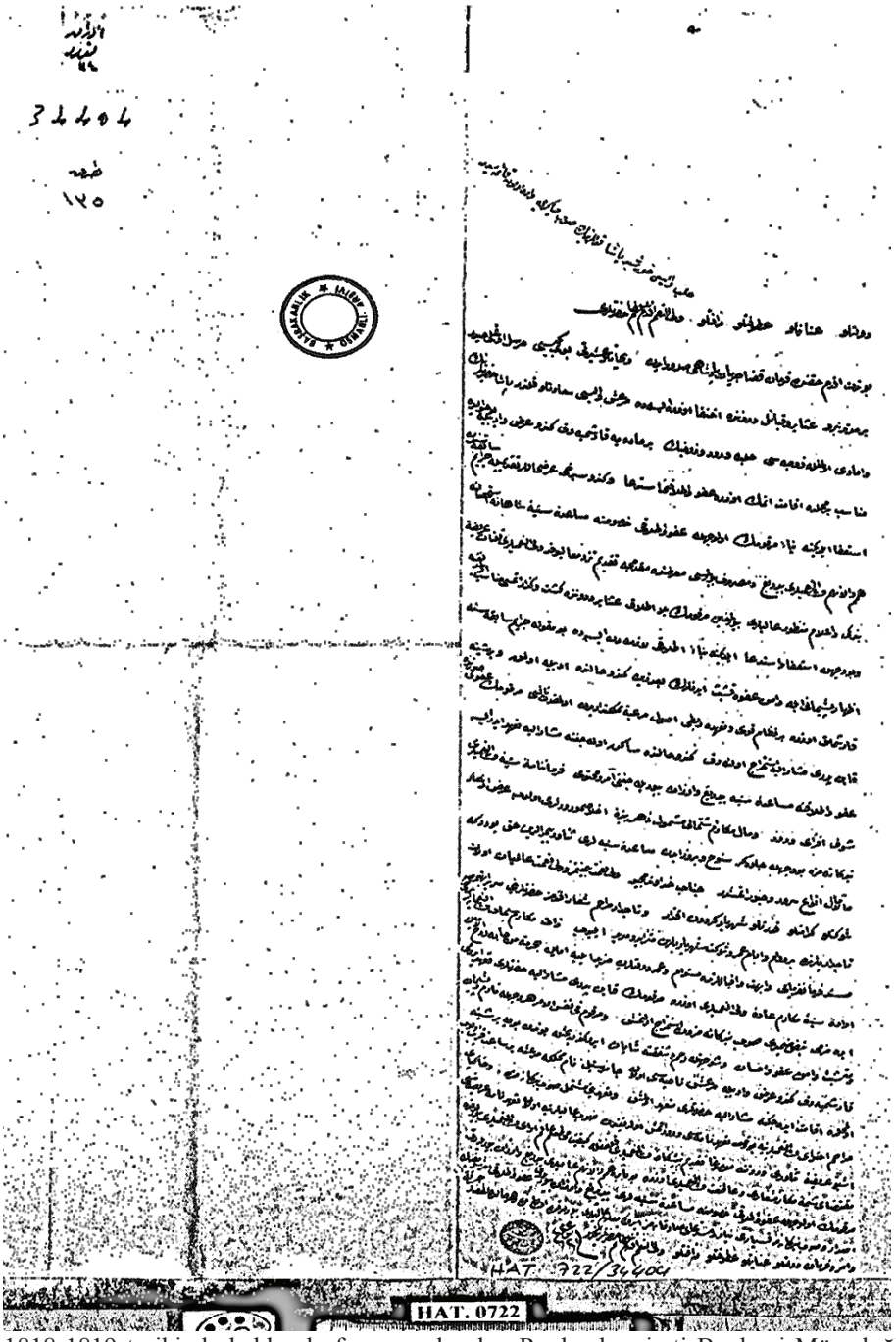
[675] BOA, Tarih: 23/L /1233 (Hicrî) Dosya No:444 Gömlek No:22252 Fon Kodu: HAT.

1827-1828 tarihinde Sabık Bozok Mütesellimi Mesrur Ağa'nın[676] ahali ile hesabı görülerek, Bozok ve Reyhanlı cemaatinden toplayıp ordudan gönderdiği köyü develer esmanın ve zulüm ile aldığı paraların istirdadına dair yazı.[677]

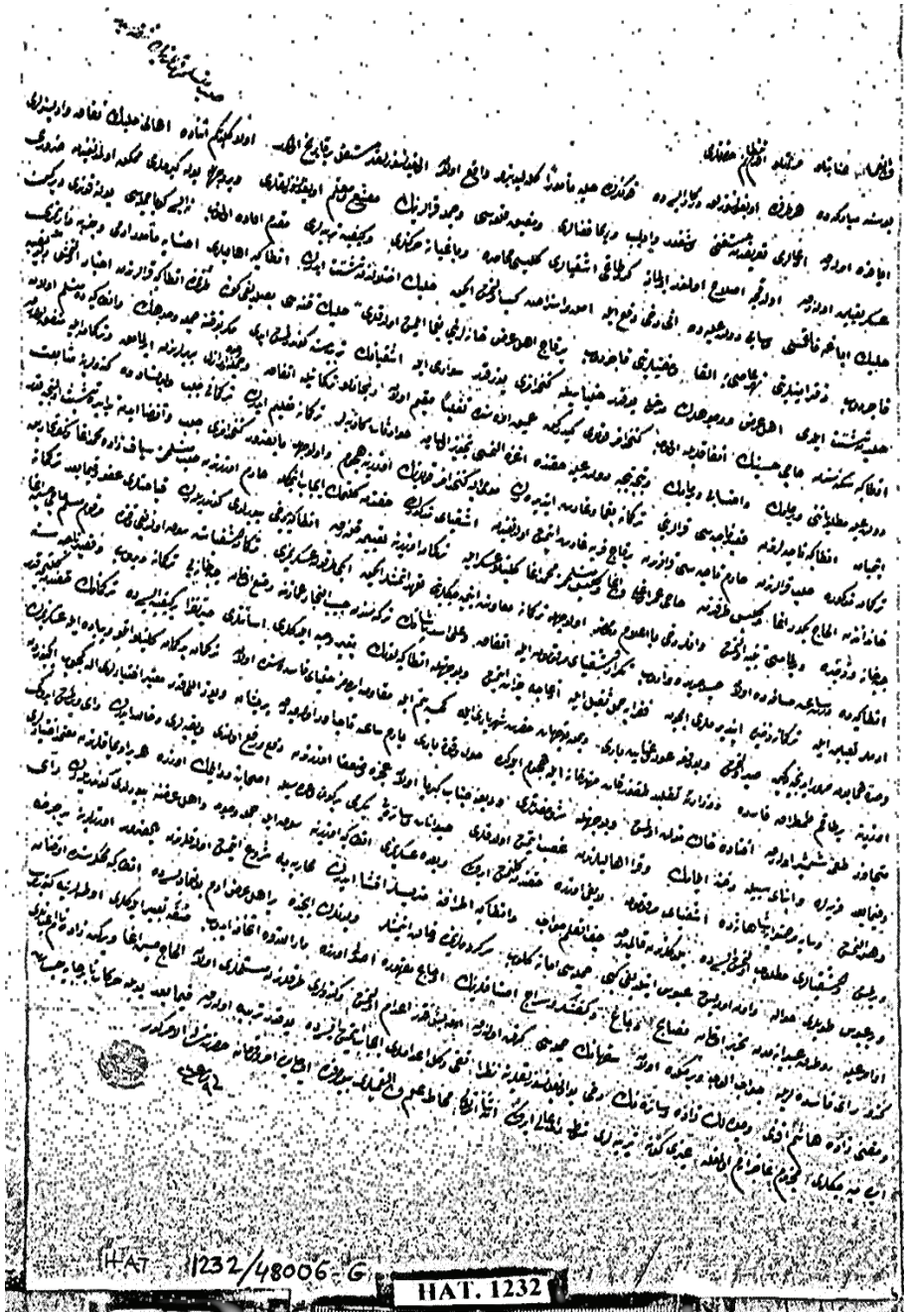
[676] Mesrur Ağa: Eski Bozok Mütesellimi. Mütesellim, herhangi bir Beylerbeyi ve Sancakbeyi'nin görevi nedeniyle eyalet veya sancağında bulunmadığı sırada kendisine vekalet etmek üzere yerine bıraktığı ya da gönderdiği vekildir.

[677] BOA, Tarih: 29/Z /1242 (Hicrî) Dosya No:678 Gömlek No:33050 Fon Kodu:HAT. a.g.y.tt

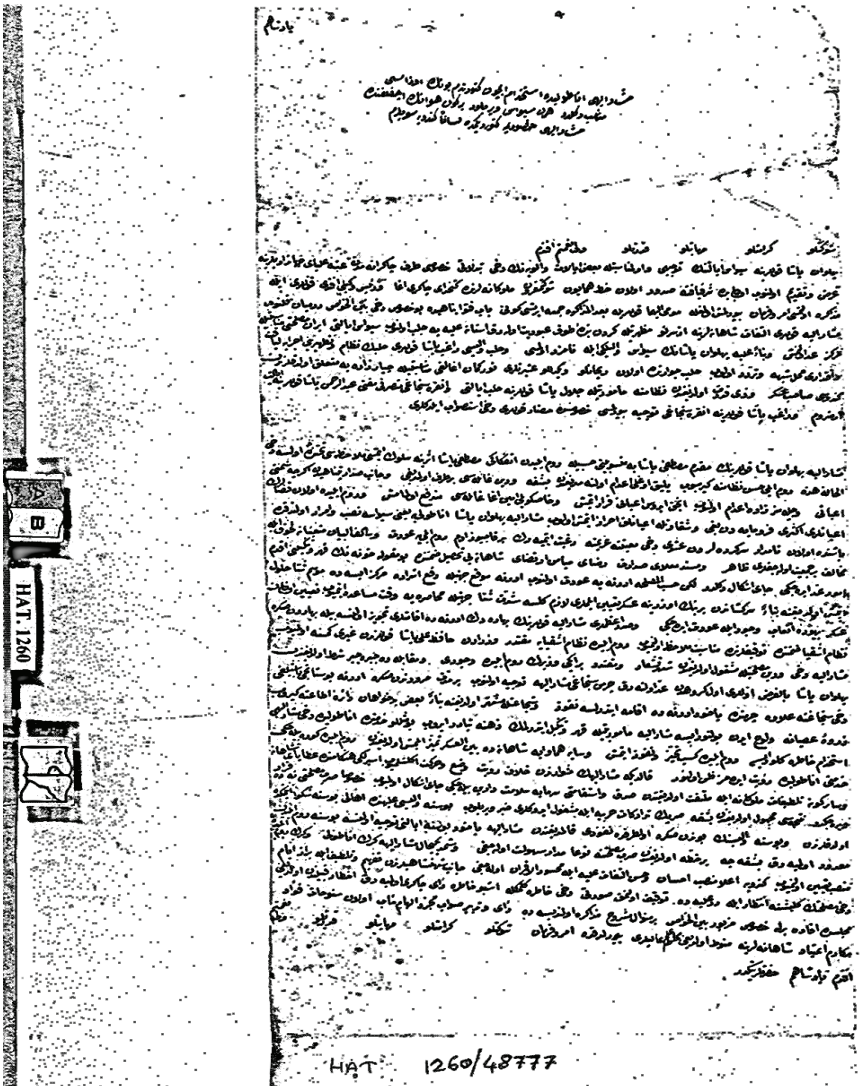
1818-1819 tarihinde hakkında ferman çıkarılan Reyhanlı aşireti Boybeyi Mürseloğlu Haydar'ın bazı şartlarla affi hakkında Halep Valisi Hurşit Ahmet Paşa'nın Sadaret'e gönderdiği tahrirat.[678]

[678] BOA, Tarih: 21/Ş /1233 (Hicrî) Dosya No:722 Gömlek No:34404 Fon Kodu: HAT

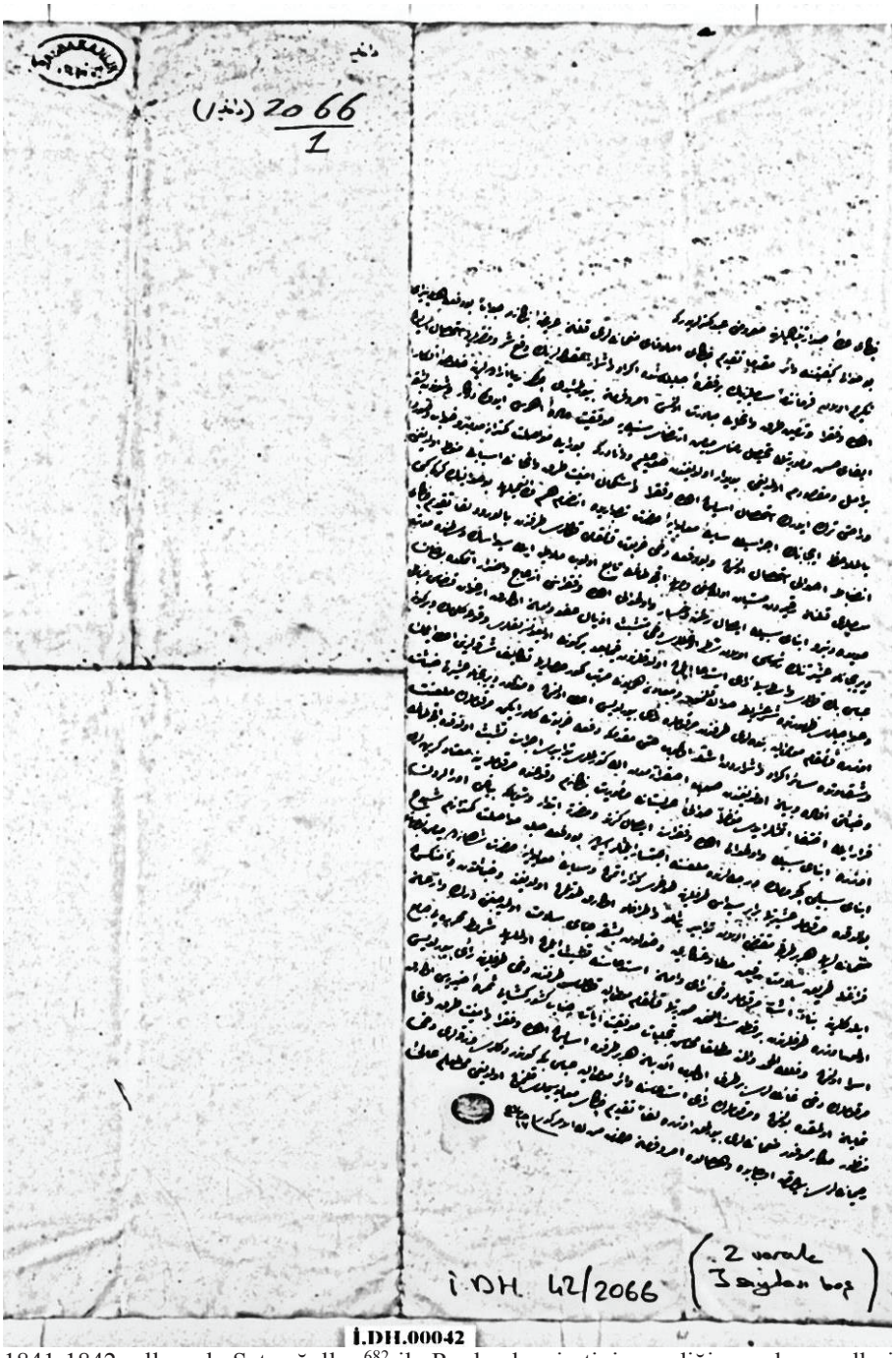
1830-1831 yılları içerisinde Halep kazalarında vukua gelen uygunsuzlukları ve Kilis'i muhasara eden Kürt Dağı şakilerini ve onu takiben Halep'in ayağa kalkmasını ve aynı zamanda Antakyalılar ile Reyhanlı Türkmenleri'nin birlikte yaptıkları isyanı bastırıp mütecasirleri tedip ettiğine dair Halep mütesellimi Ali Bey'in gönderdiği tahrirat.[679]

[679] BOA, Tarih: 09/R /1245 (Hicrî) Dosya No:1232 Gömlek No:48006/G Fon Kodu: HAT.

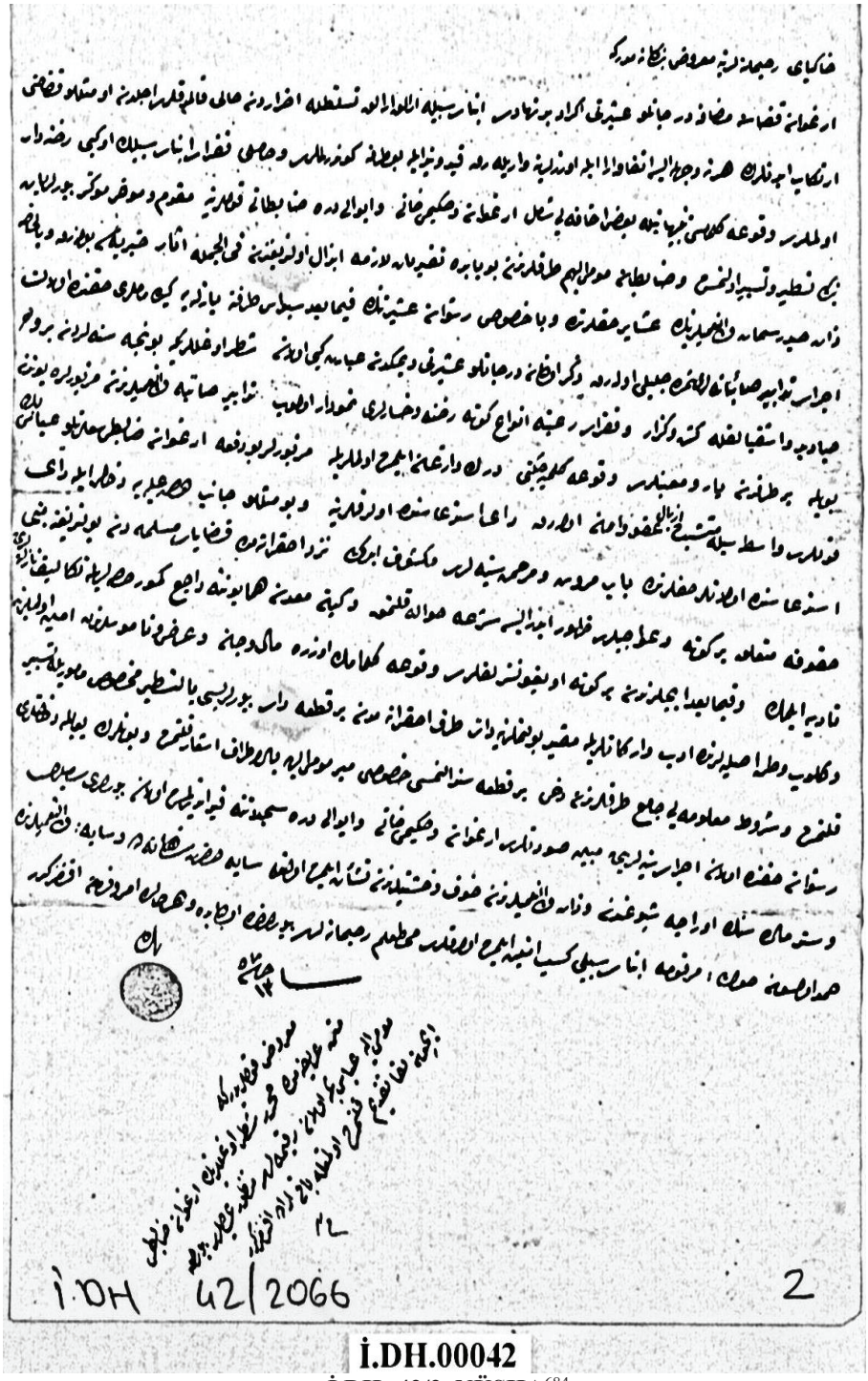
1813-1814 yılı. İran maslahatına merkez olması dolayısıyla ehemmiyeti haiz olan Sivas eyaletinin Pehlivan Paşa'ya ve Halep Valisi Ragıp Paşa'nın iktidarsızılığına binaen bu eyaletin Reyhanlı ve Beğdilli aşiretleri Türkmen Ağalığı münasebetiyle Cabbarzede Celal Paşa'ya ve Erzurum eyaletinin Ankara Mutasarrıfı Müftüzade Abdurrahman Paşa'ya tevcihi, ancak Pehlivan Paşa'nın Mustafa Paşa'ya mensubiyeti, Yılıkoğlu'nun idam Hasköylü emin gailesinin mündefi olmaması ve Rumeli kazalarında şekavetle[680] ayanlık ihraz edenlerin kesreti ve Edirne'nin şakileri def ve tenkil için merkez ittihaz edilmiş bulunması hasebiyle Pehlivan Paşa'ya Çirmen sancağının tevcihiyle Edirne Bostanbaşılığı'nın da ilave edilerek Çirmen veya Edirne'de ikameti daha muvafık olacağı teklifine dair telhis.[681]

[680] şekavet: Her çeşit kötülük içinde olmak. Belâ ve zillete düşmek. Sıkıntıda kalmak. Haydutluk, eşkiyalık.
[681] BOA, Tarih: 29/Z /1228 (Hicrî) Dosya No:1260 Gömlek No:48777 Fon Kodu: HAT. a.g.y.tt

1841-1842 yıllarında Şatıroğulları[682] ile Reyhanlı aşiretinin verdiği zararlara yedlerinden senet alındığına dair Diyarbakır müşirinin tahriratı.[683]

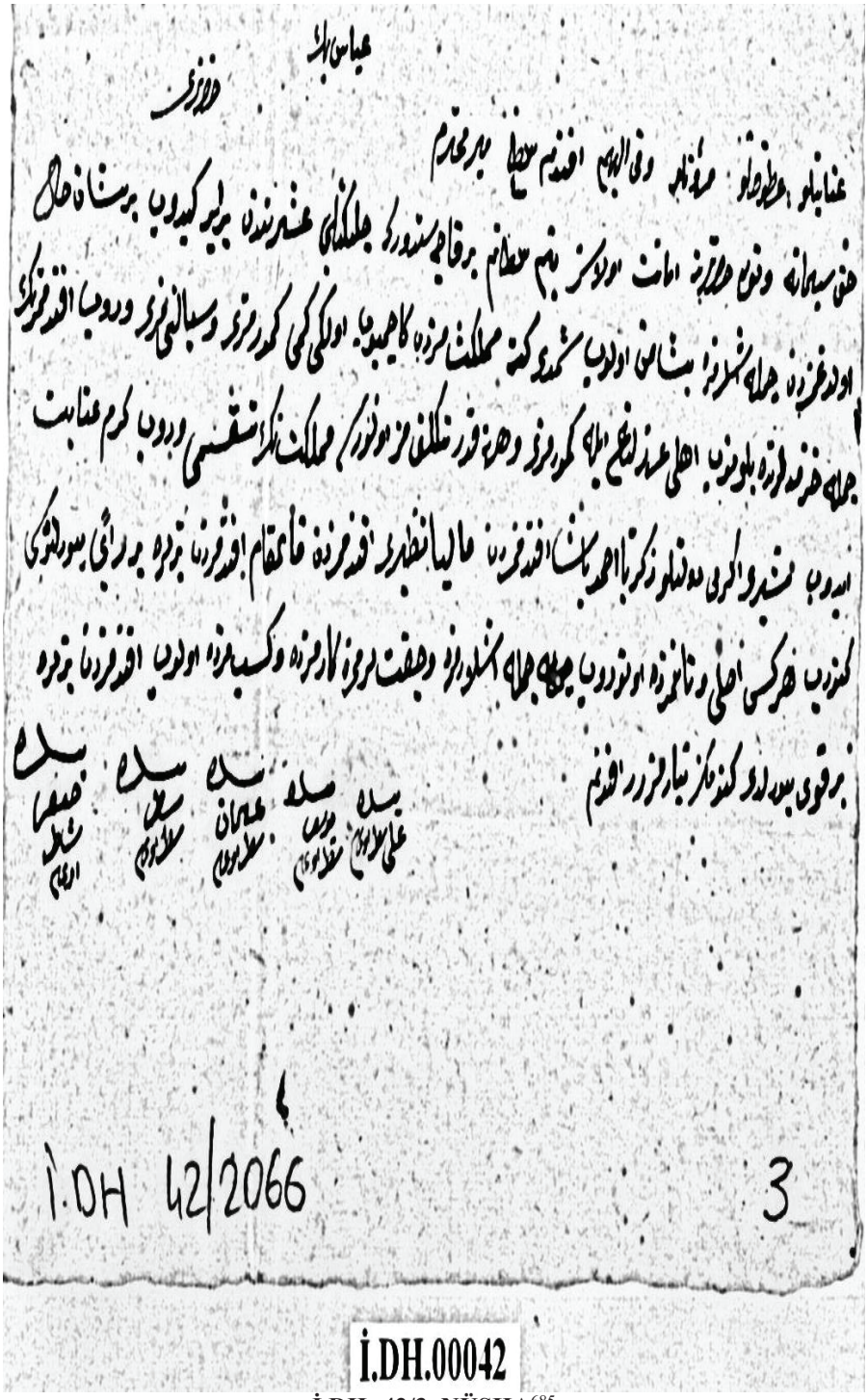
[682] Şatıroğulları: Bir aşiret adı.
[683] BOA, Tarih: 04/C /1257 (Hicrî) Dosya No:42 Gömlek No:2066 Fon Kodu: İ.DH.

İ.DH.00042

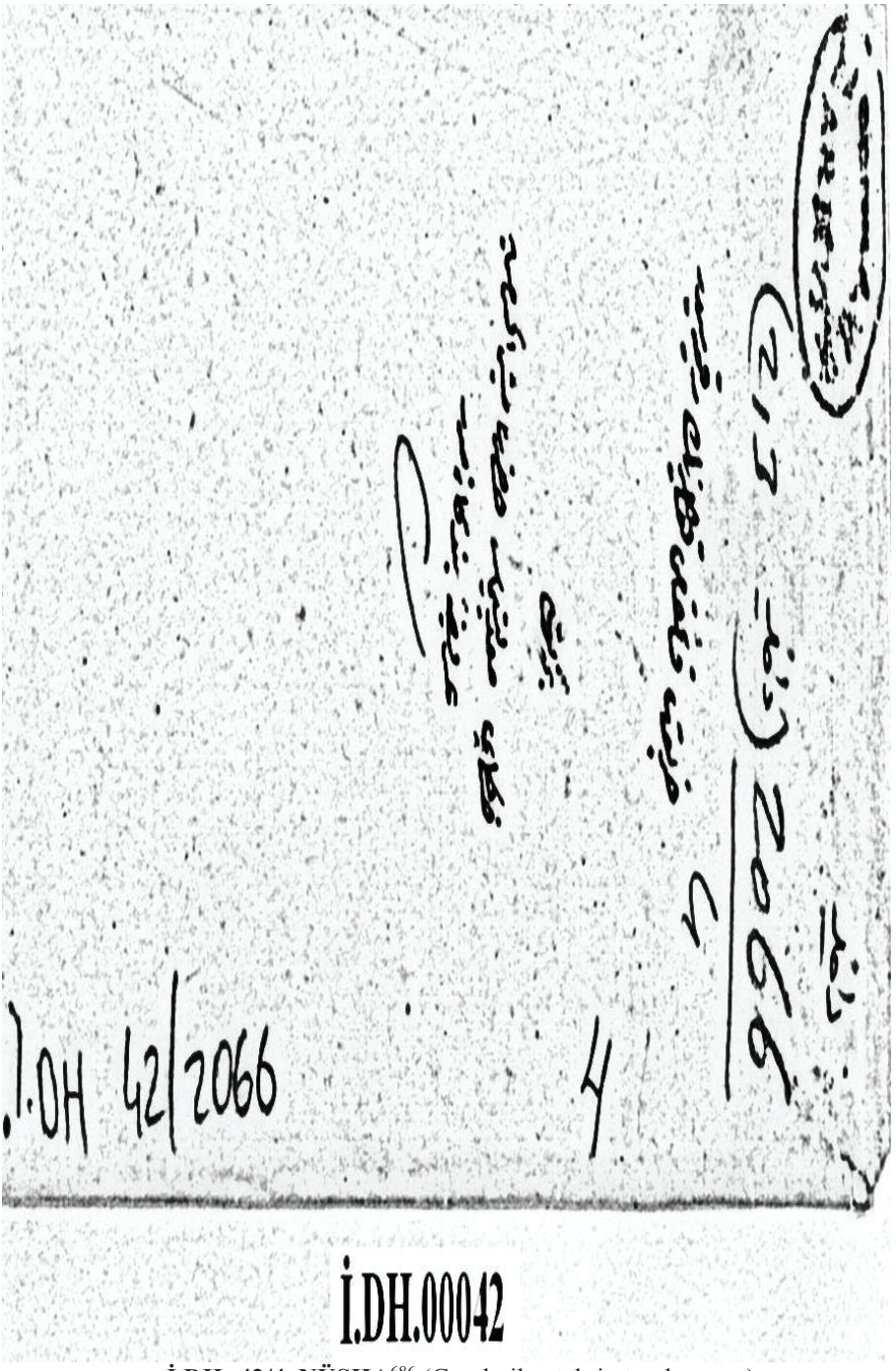
İ.DH.-42/2. NÜSHA[684]

[684] BOA, Tarih: 04/C /1257 (Hicrî) Dosya No:42 Gömlek No:2066 Fon Kodu: İ.DH.

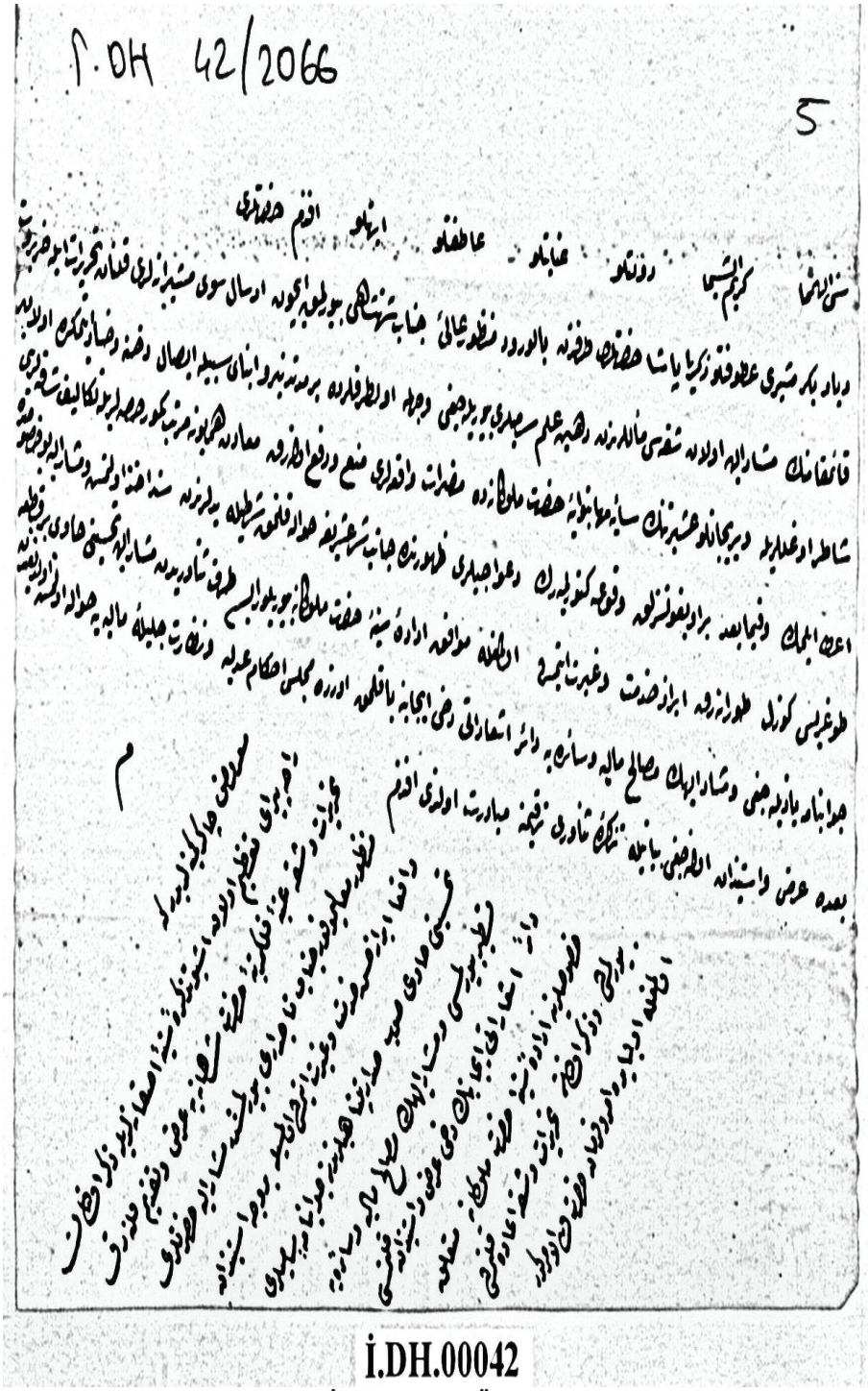
İ.DH.-42/3. NÜSHA[685]

[685] BOA, Tarih: 04/C /1257 (Hicrî) Dosya No:42 Gömlek No:2066 Fon Kodu: İ.DH.

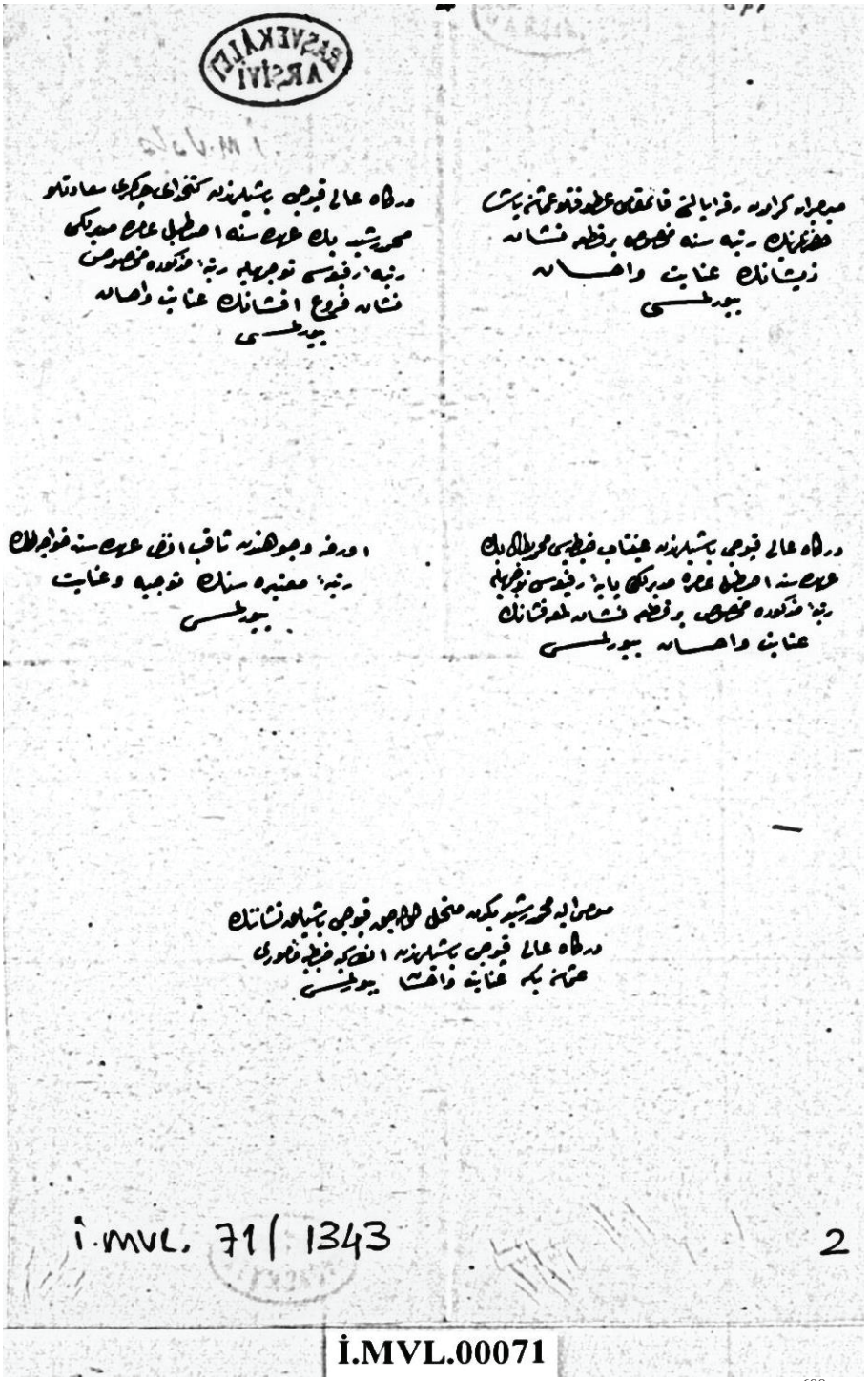
İ.DH.-42/4. NÜSHA[686] (Gönderilen tahriratın dış yüzü)

[686] BOA, Tarih: 04/C /1257 (Hicrî) Dosya No:42 Gömlek No:2066 Fon Kodu: İ.DH.

İ.DH.-42/5. NÜSHA[687]

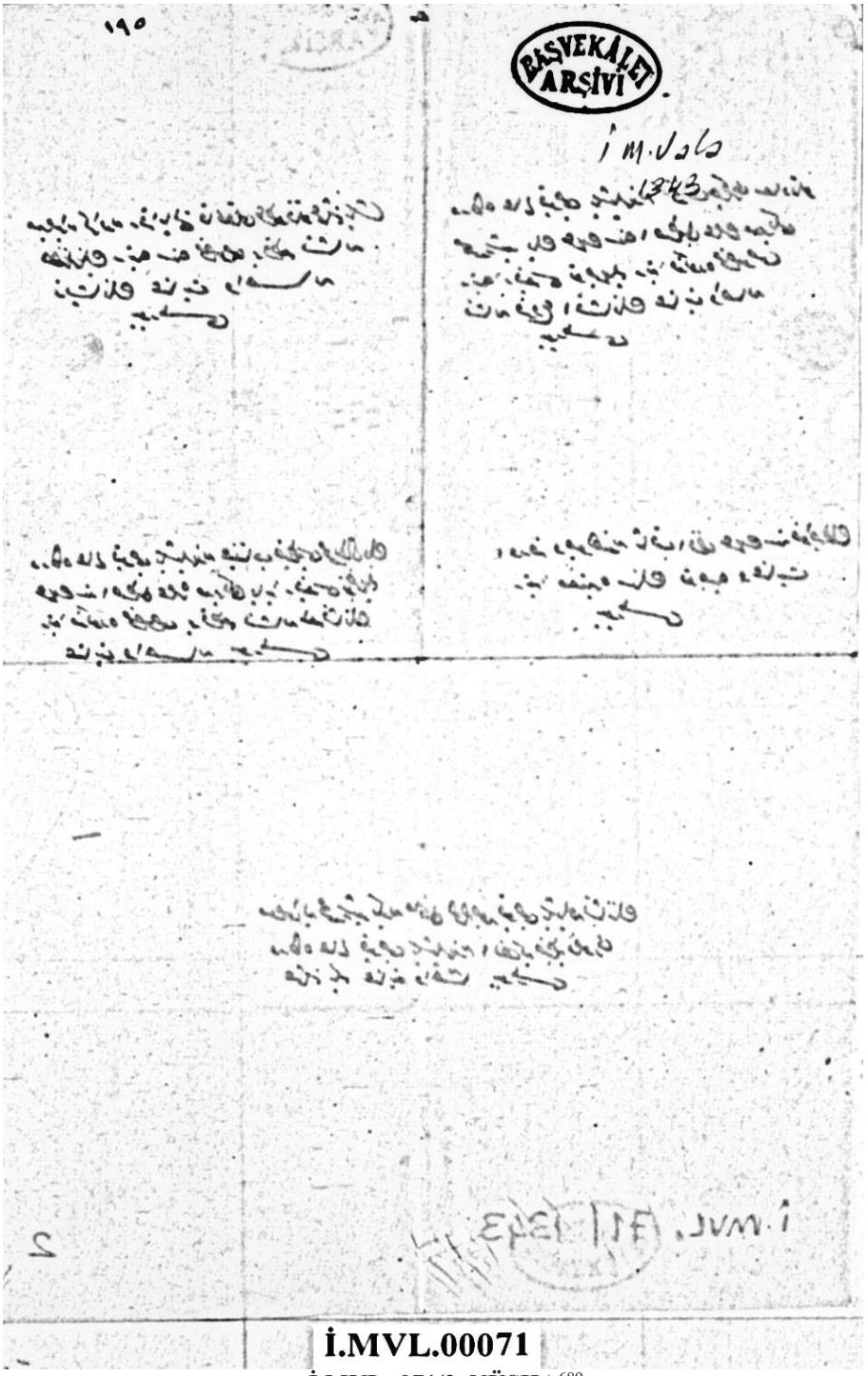
[687] BOA, Tarih: 04/C /1257 (Hicrî) Dosya No:42 Gömlek No:2066 Fon Kodu: İ.DH.

İ.MVL.00071

1850-1851 yıllarında Reyhanlı aşiretinin iskân ve yerleştirilmelerine dair yazı.[688]

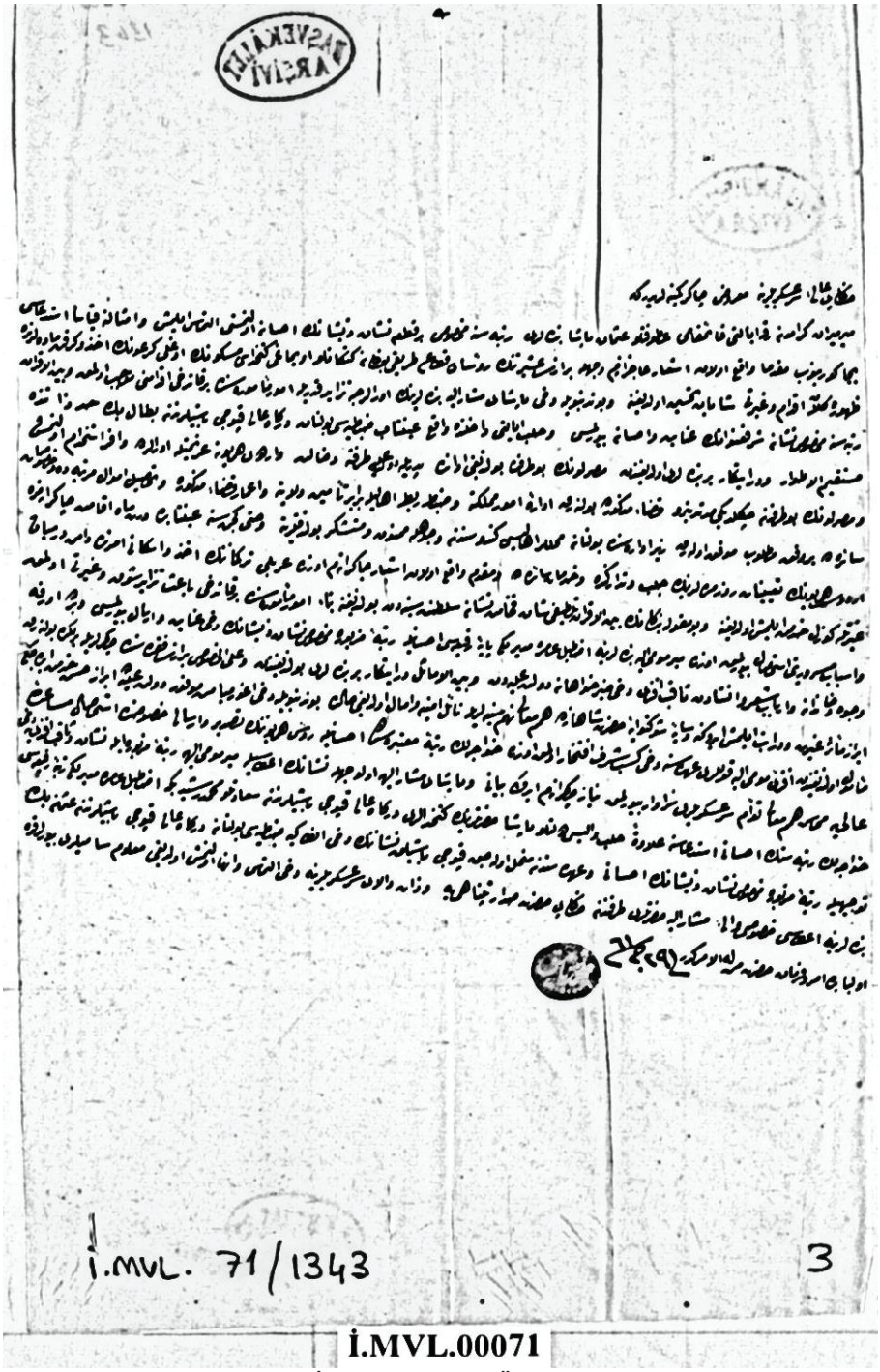
[688] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00071

İ.MVL.-071/2. NÜSHA[689]

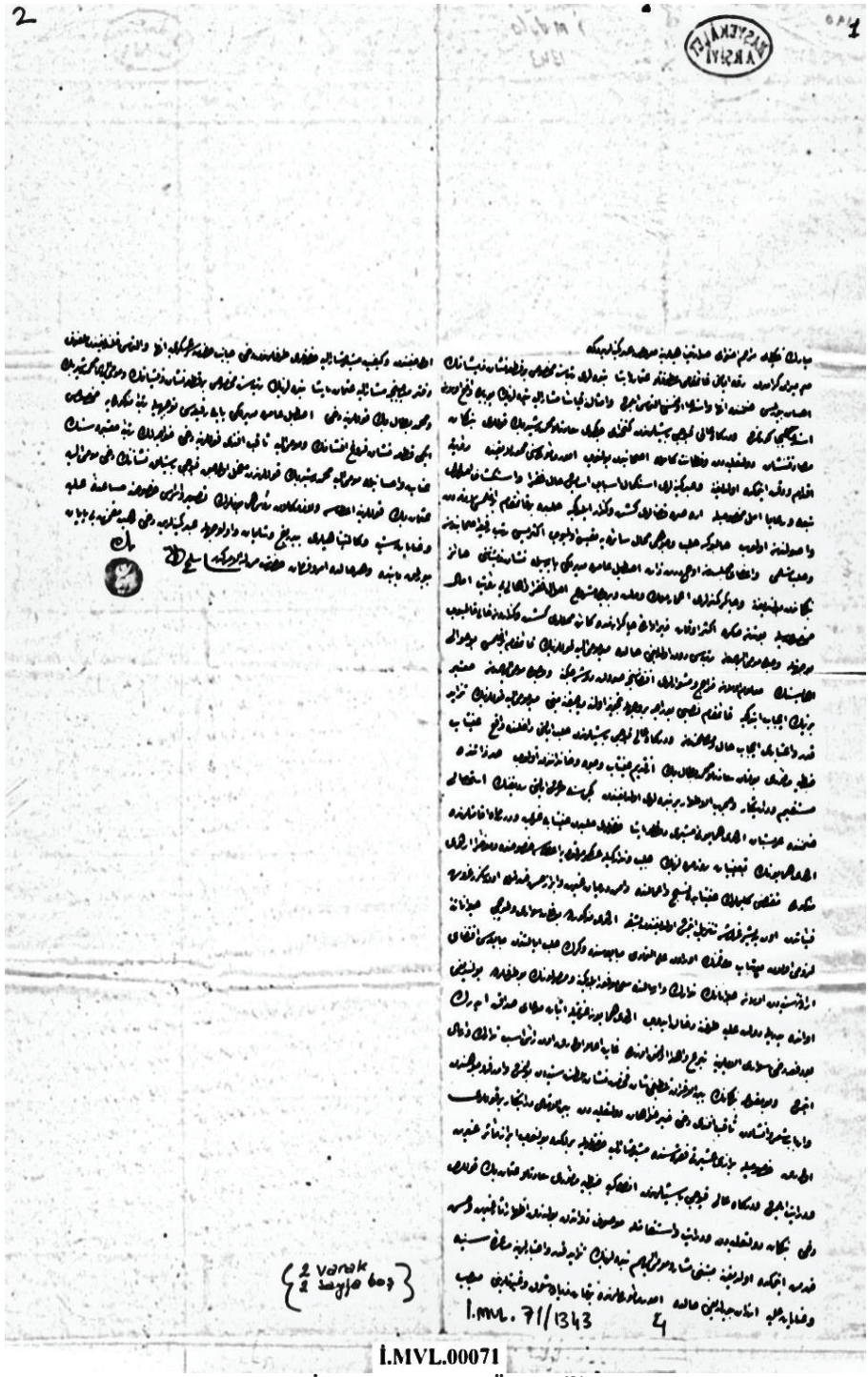
[689] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00071

İ.MVL.-071/3. NÜSHA[690]

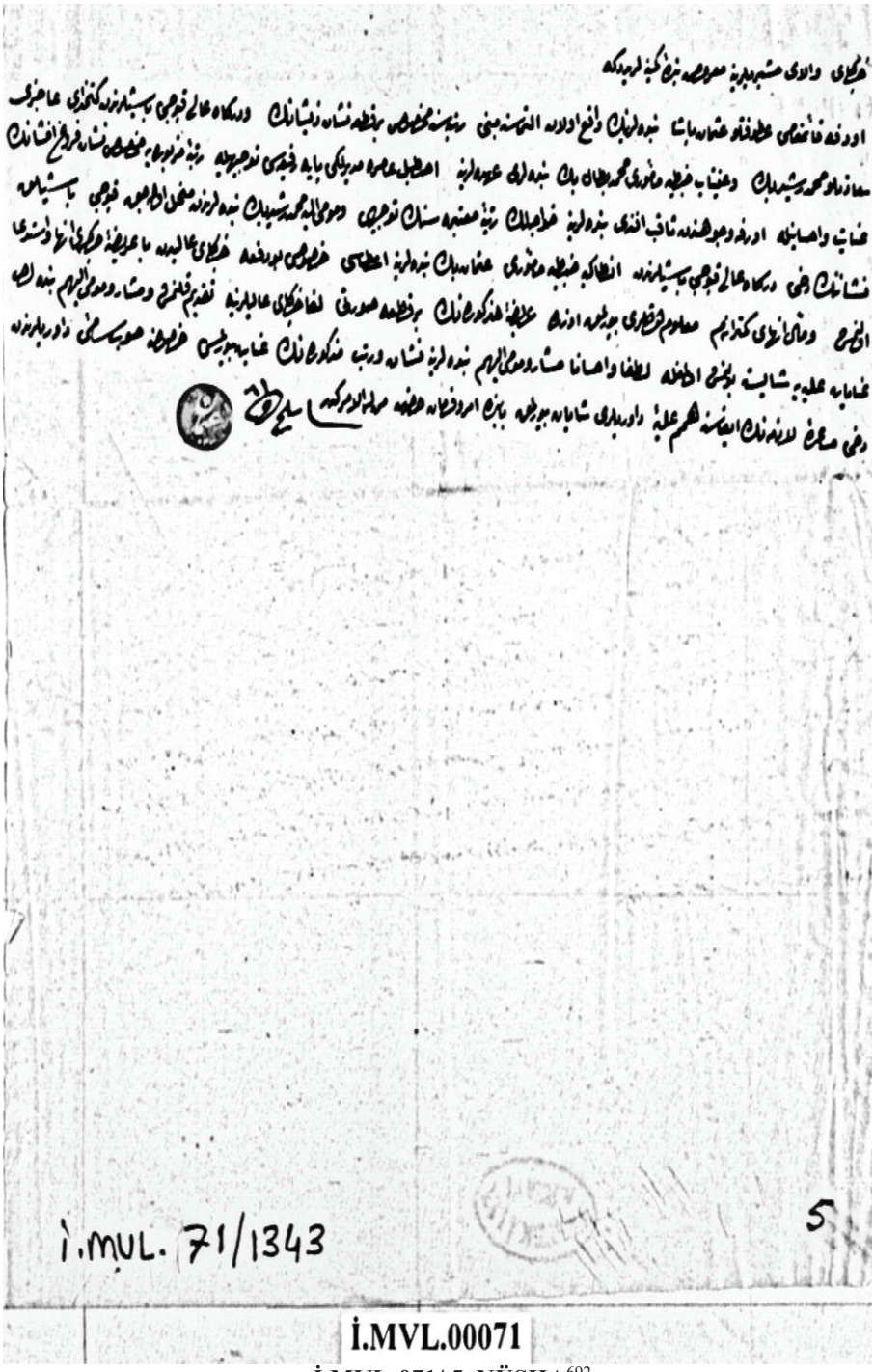
[690] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00071

İ.MVL.-071/4. NÜSHA[691]

[691] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ..MVL.

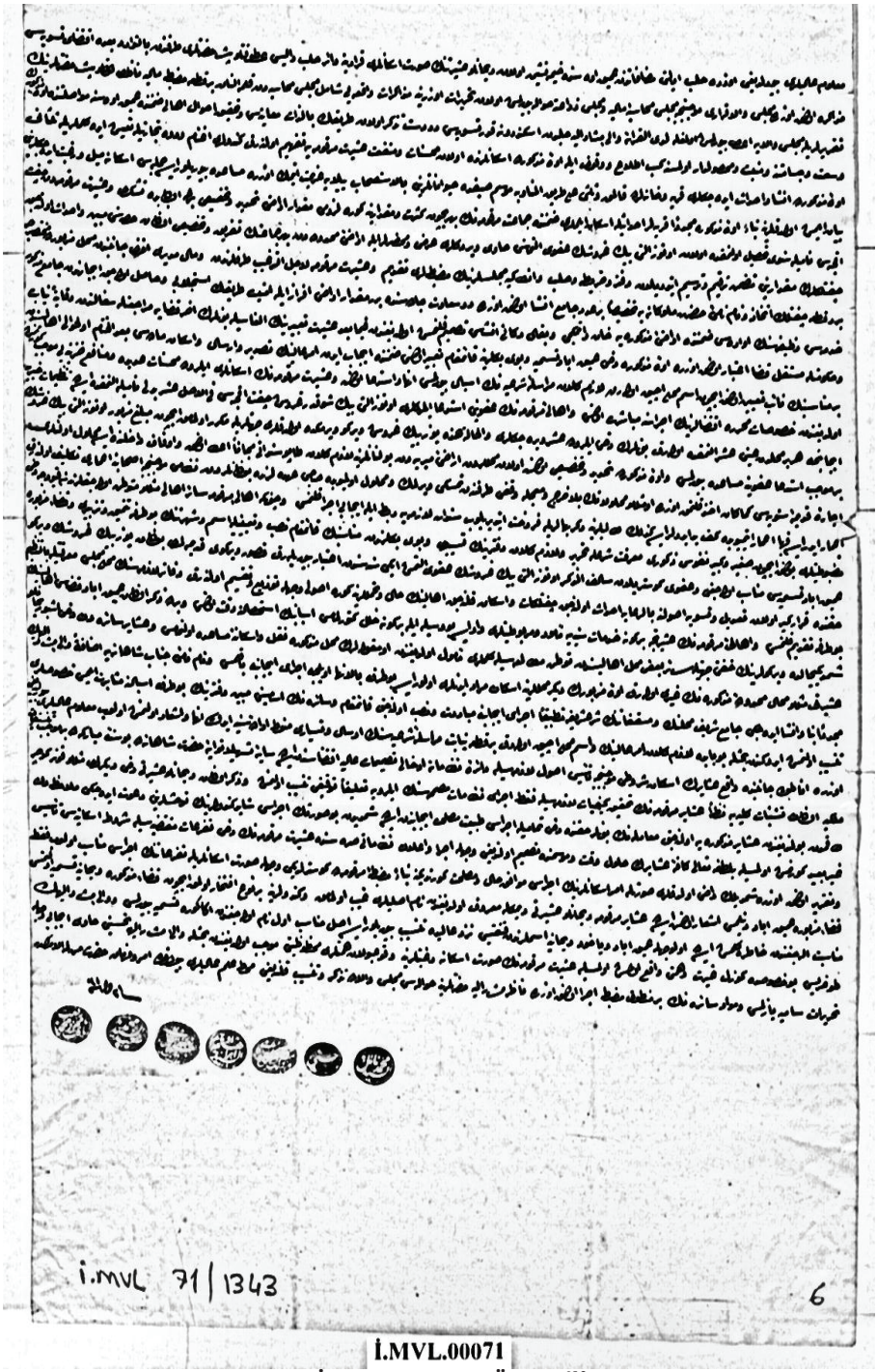
İ.MVL. 71/1343

5

İ.MVL.00071

İ.MVL-071/ 5. NÜSHA[692]

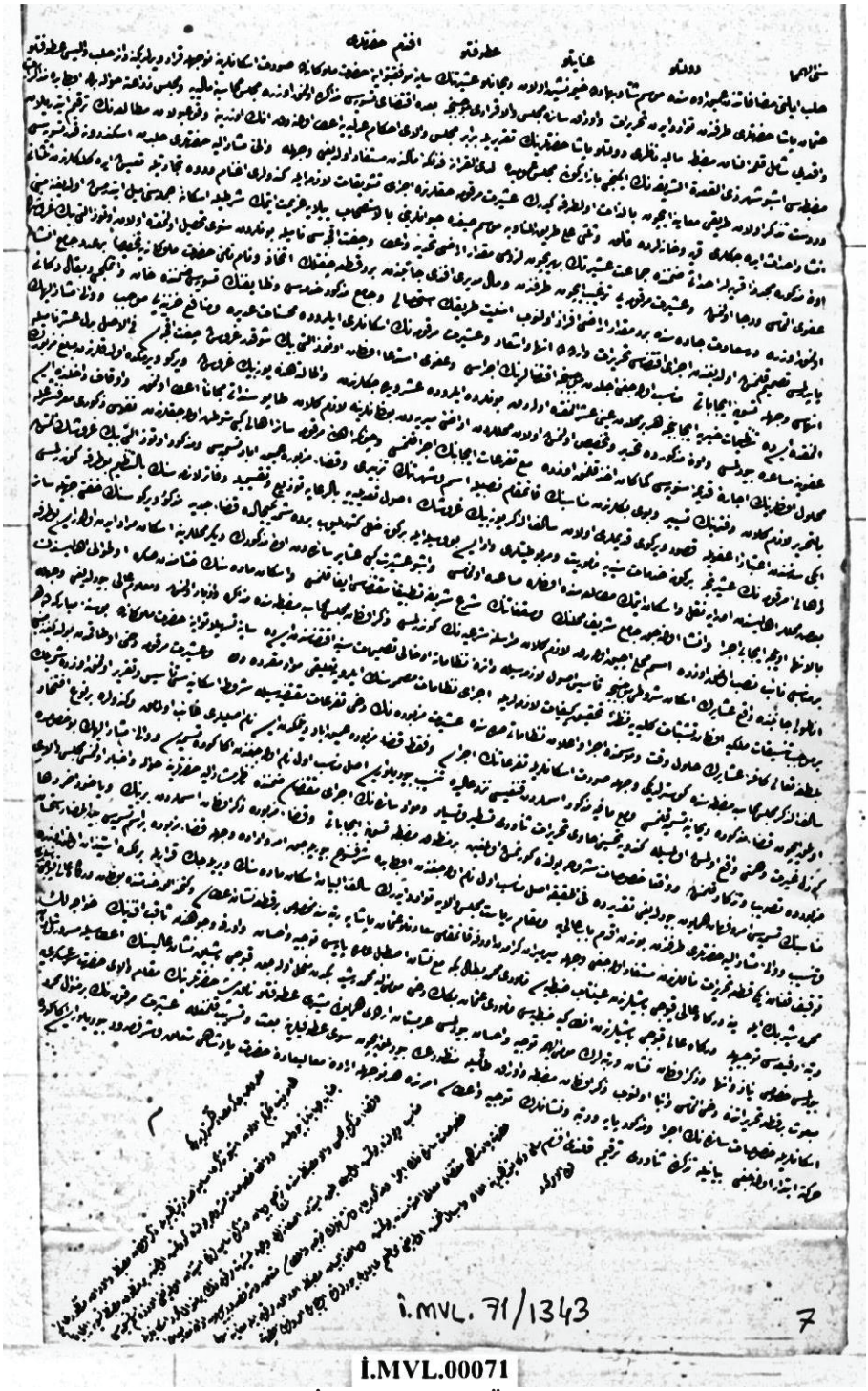
[692] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00071

İ.MVL-071/6. NÜSHA[693]

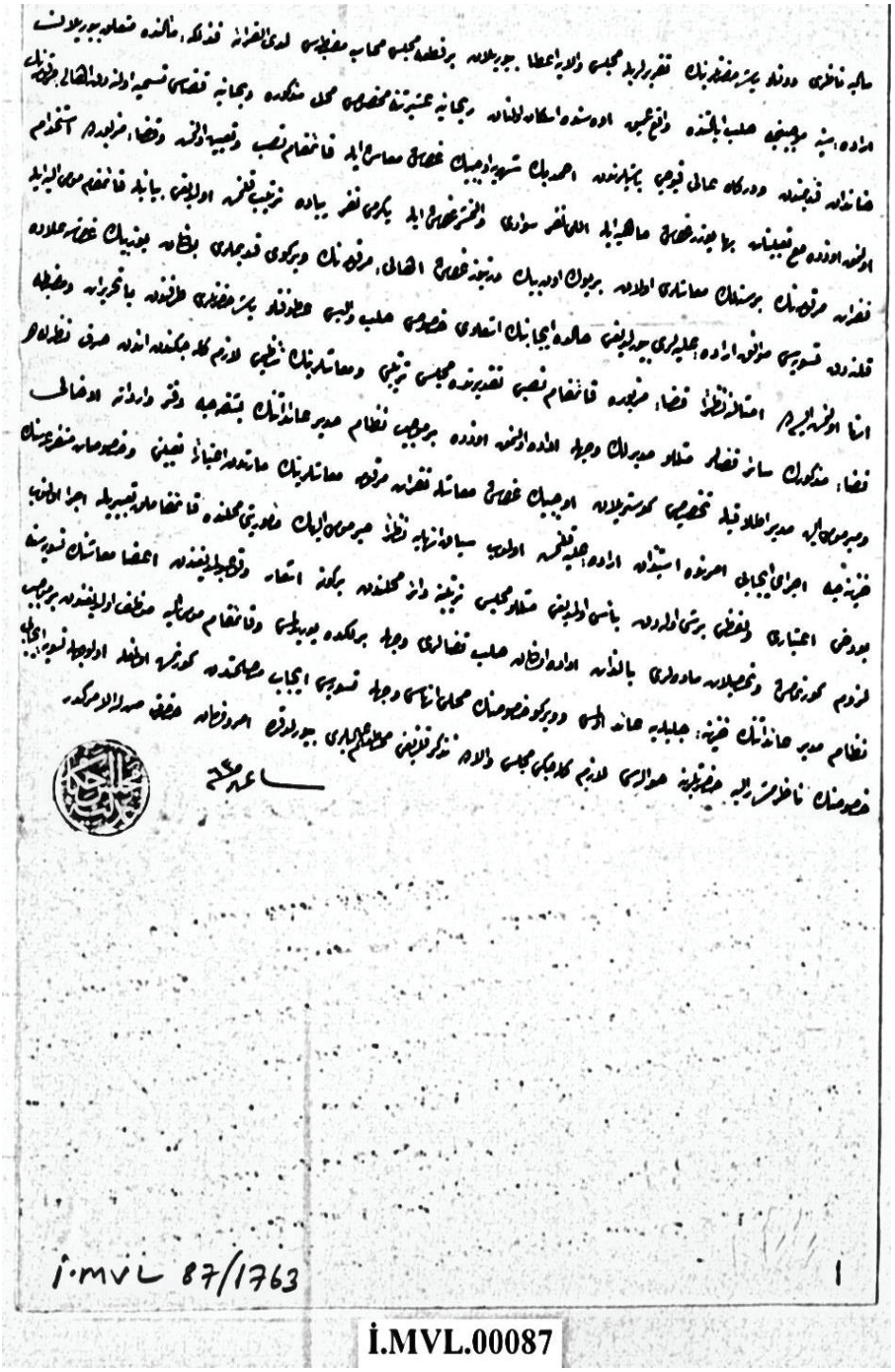
[693] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ.MVL.

İ.MVL.00071

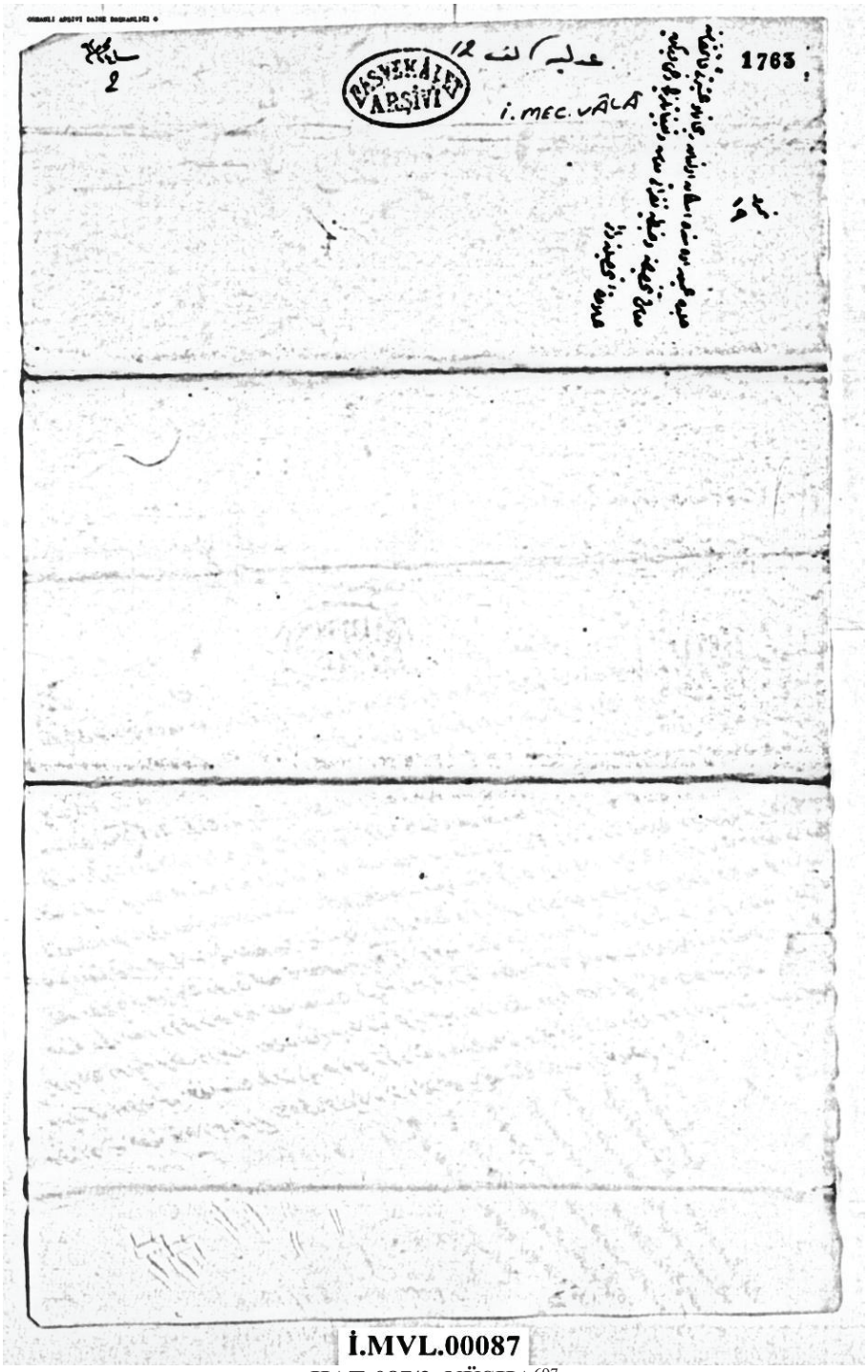
İ.MVL-071/7. NÜSHA[694]

[694] BOA, Tarih: 12/Za/1261 (Hicrî) Dosya No:71 Gömlek No:1343 Fon Kodu: İ..MVL.

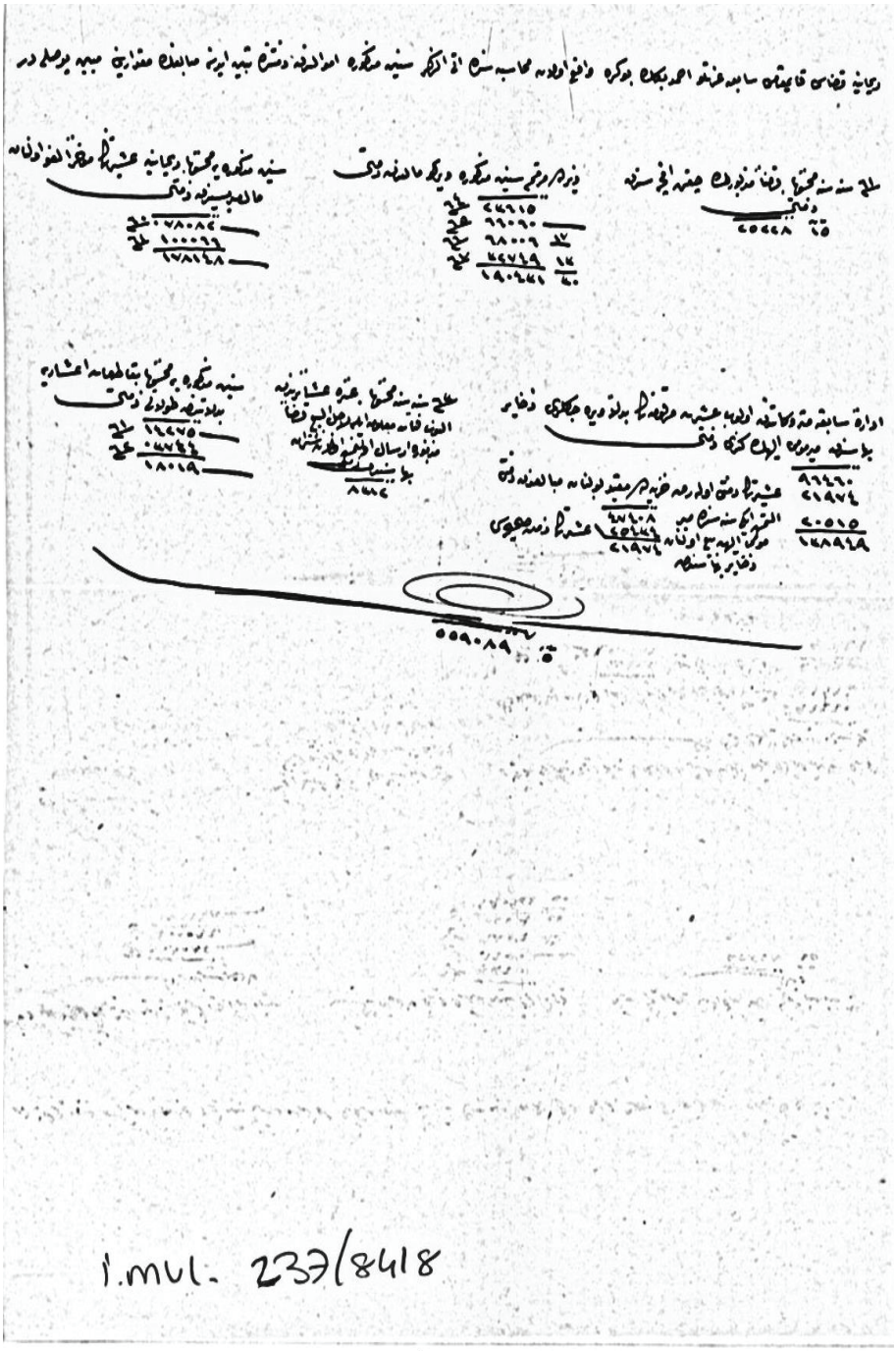
1847-1848 yıllarında Halep'te Amik Ovası'nda iskân edilen Reyhanlı aşireti Boybeyi Ahmet Bey'e[695] vergiden tahsis olunan maaş ile ilgili yazı.[696]

[695] Ahmet Bey: Reyhanlı Kaymakamı.
[696] BOA, Tarih: 04/M /1263 (Hicrî) Dosya No:87 Gömlek No:1763 Fon Kodu: İ..MVL.

HAT-087/2. NÜSHA[697]

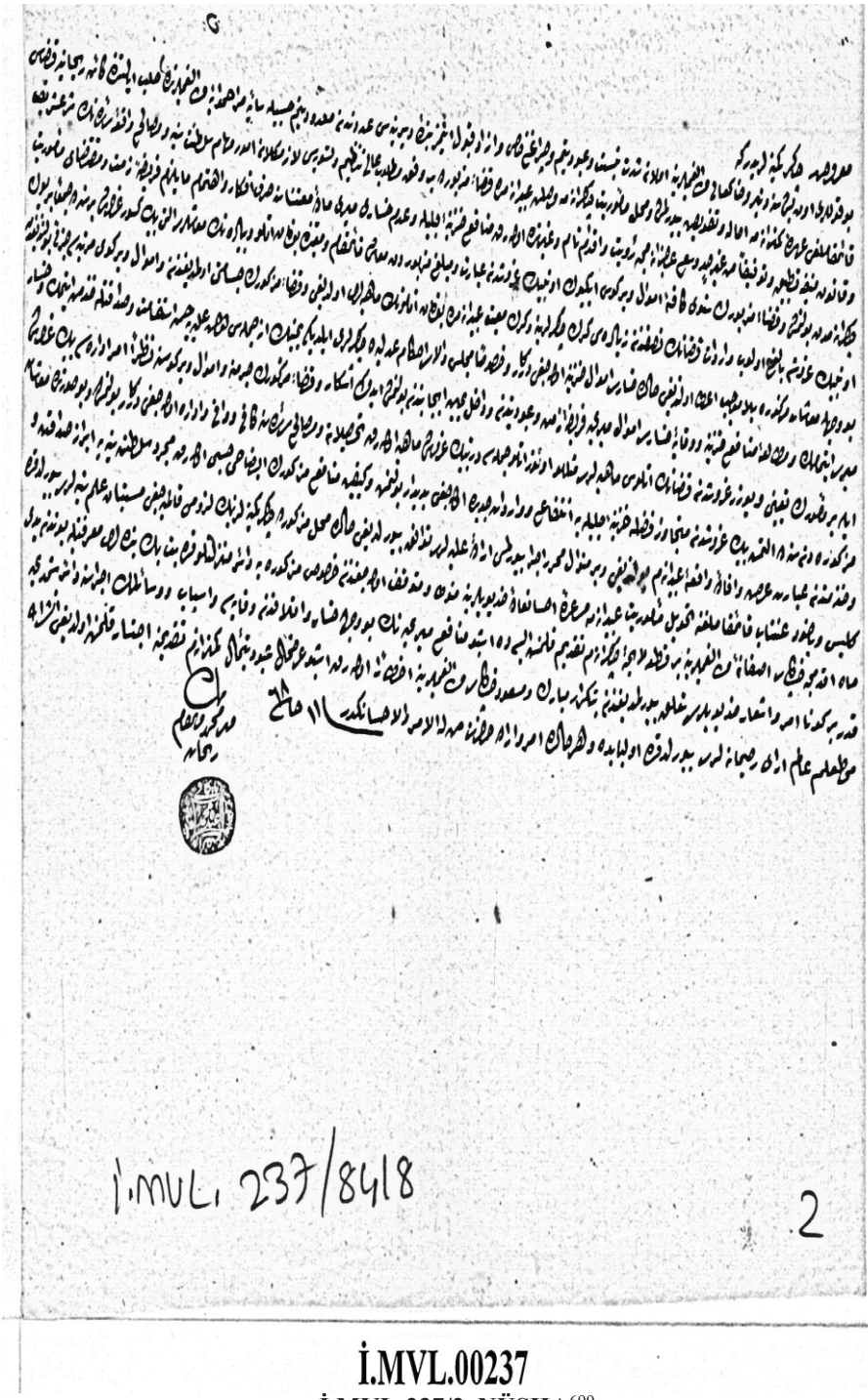
[697] BOA, Tarih: 04/M /1263 (Hicrî) Dosya No:87 Gömlek No:1763 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237

1852-1853 yılında Reyhaniye Kaymakamlığı'na dair yazı.[698]

[698] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237

İ.MVL-237/2. NÜSHA[699]

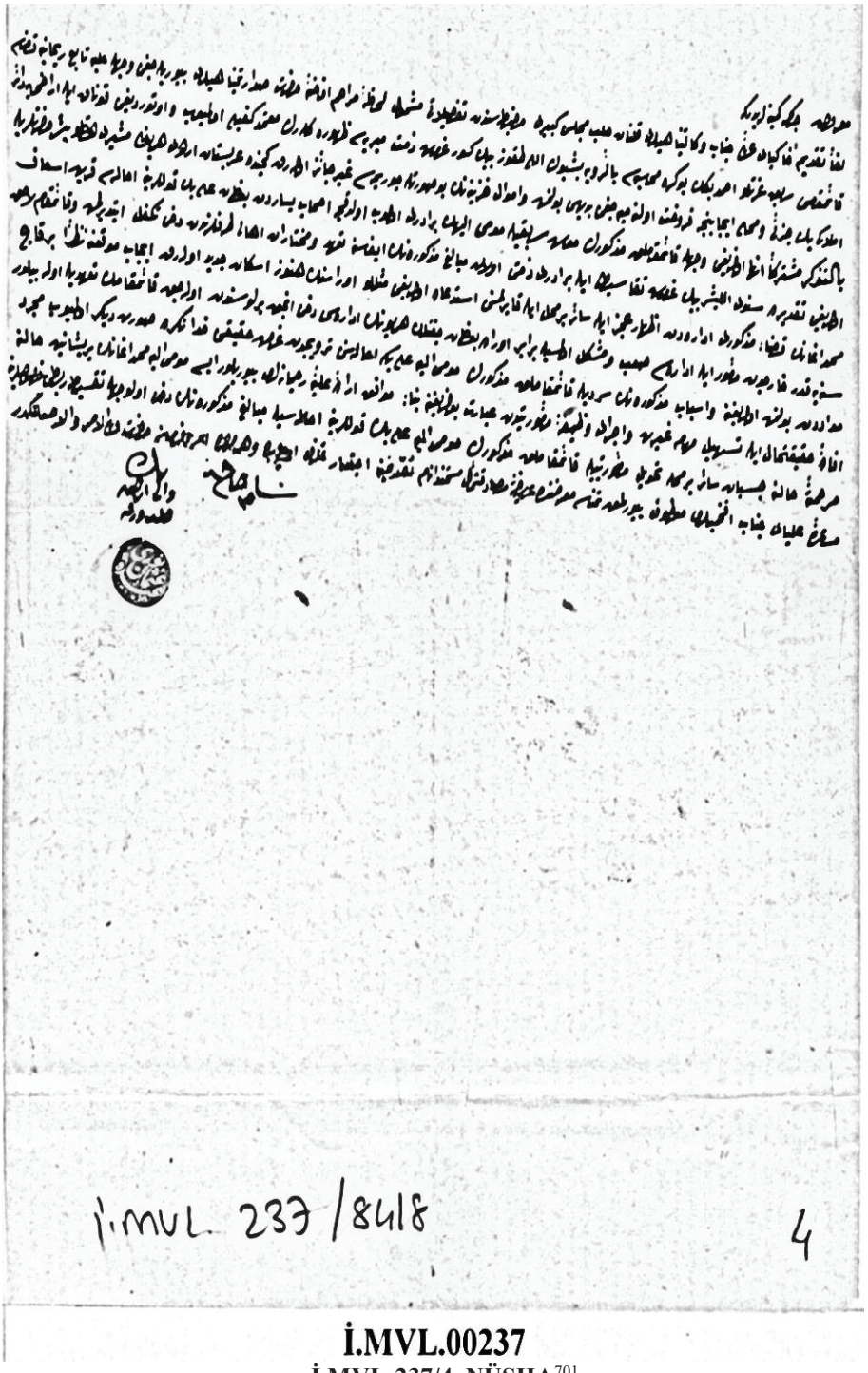
[699] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237

İ.MVL-237/3. NÜSHA[700]

[700] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

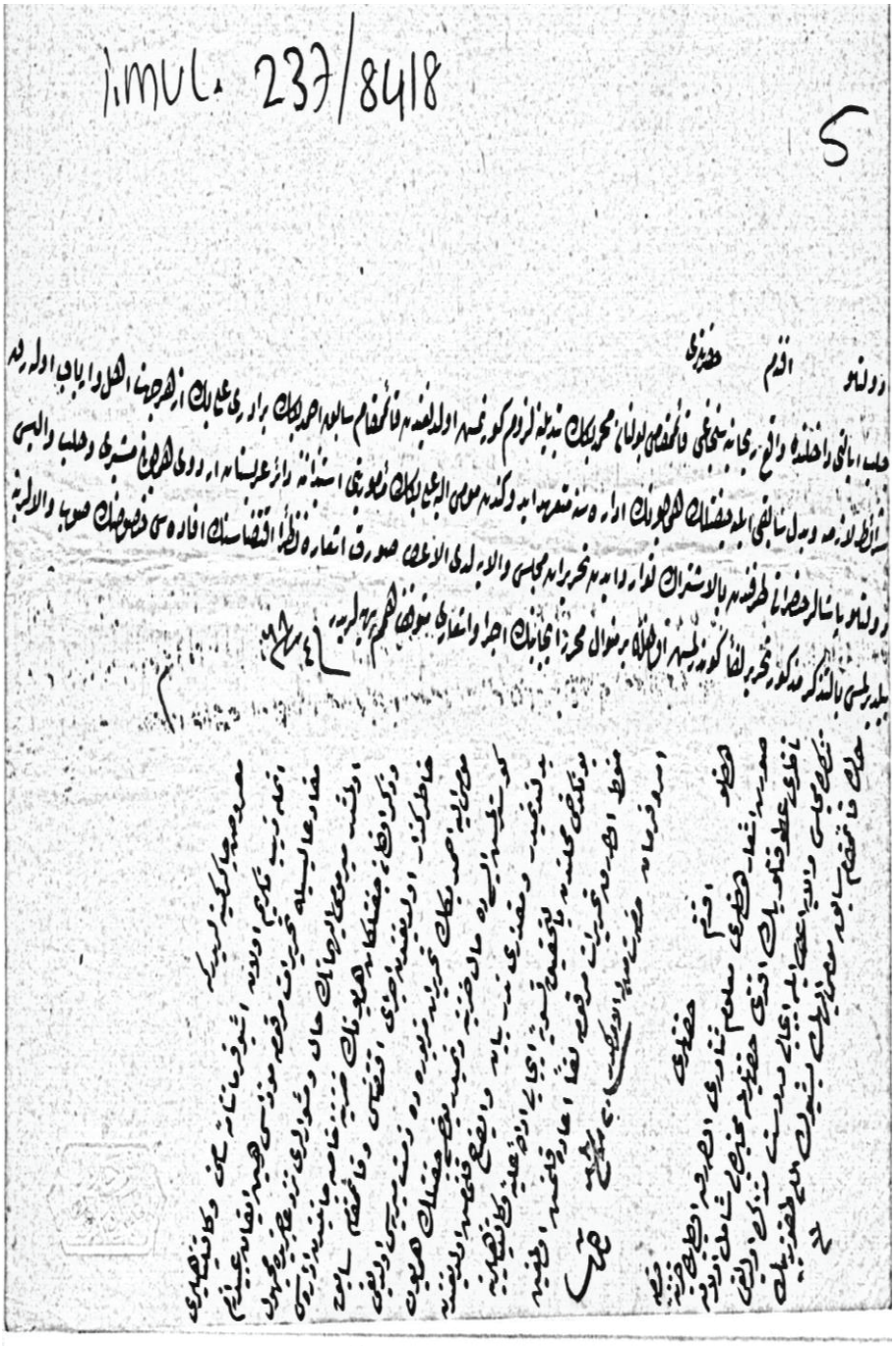

İ.MVL.00237

İ.MVL-237/4. NÜSHA[701]

[701] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

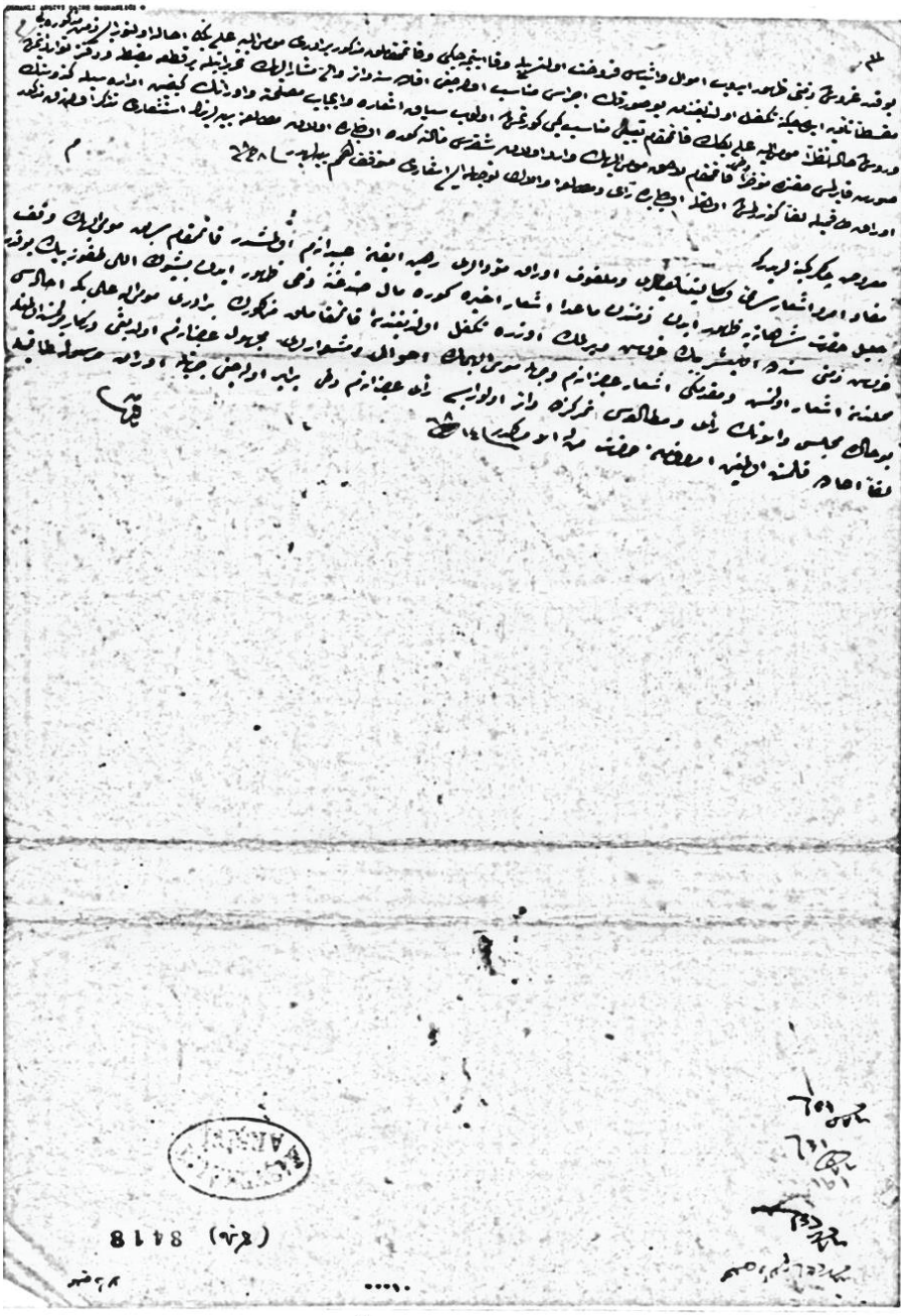
İ.MVL. 237/8418

İ.MVL.00237

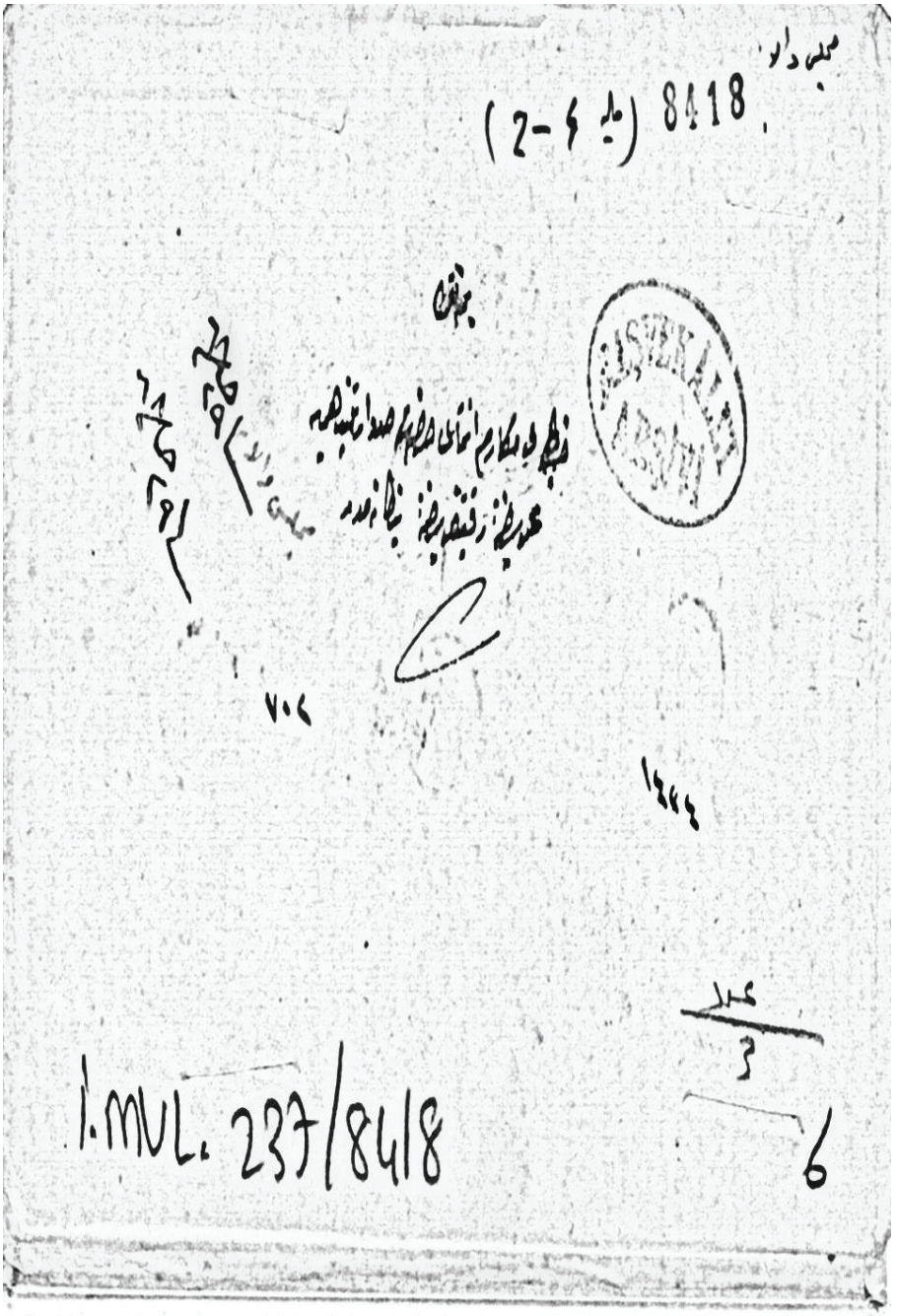
İ.MVL-237/5. NÜSHA[702]

[702] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237
İ.MVL-237/6. NÜSHA[703]

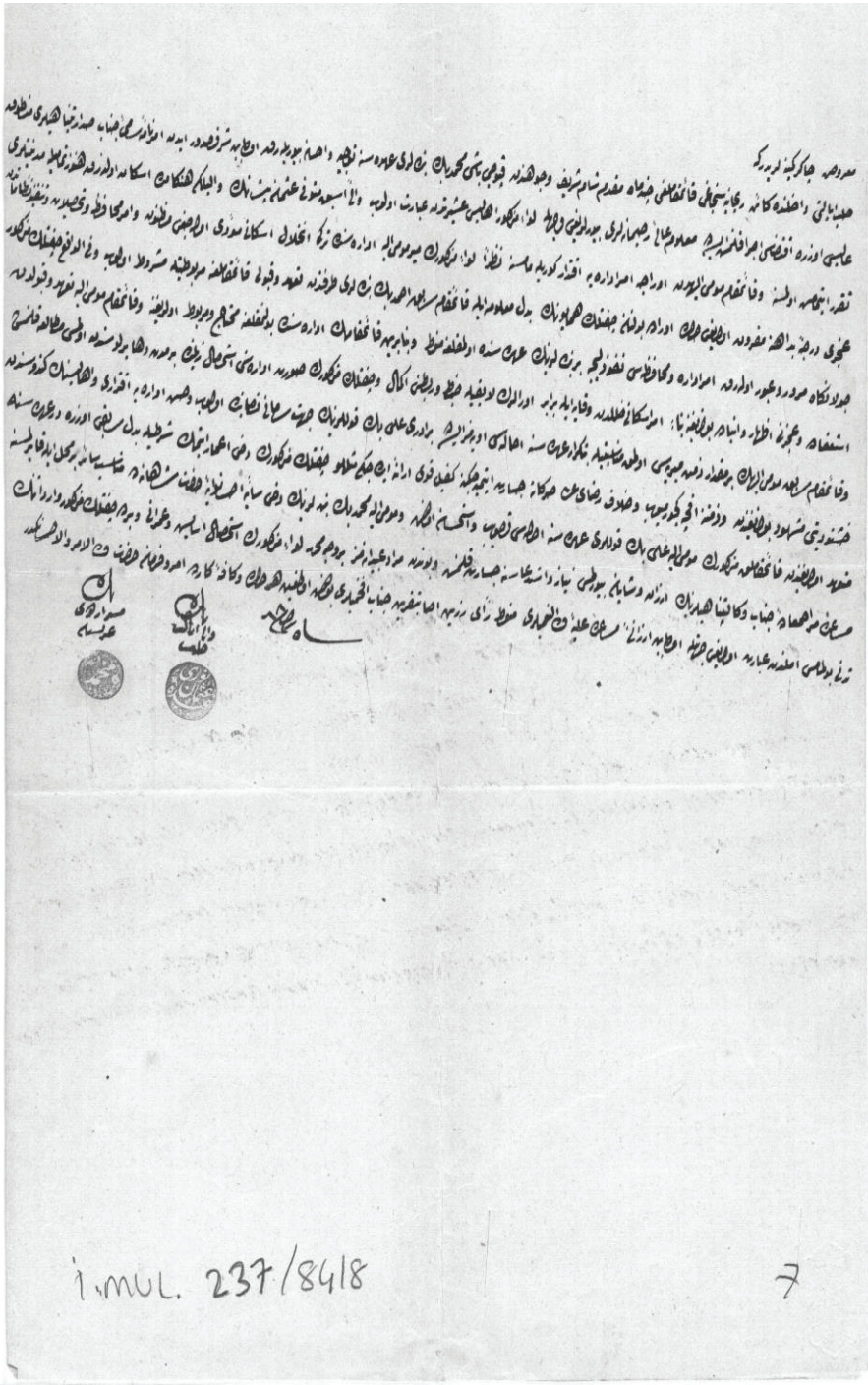
[703] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237

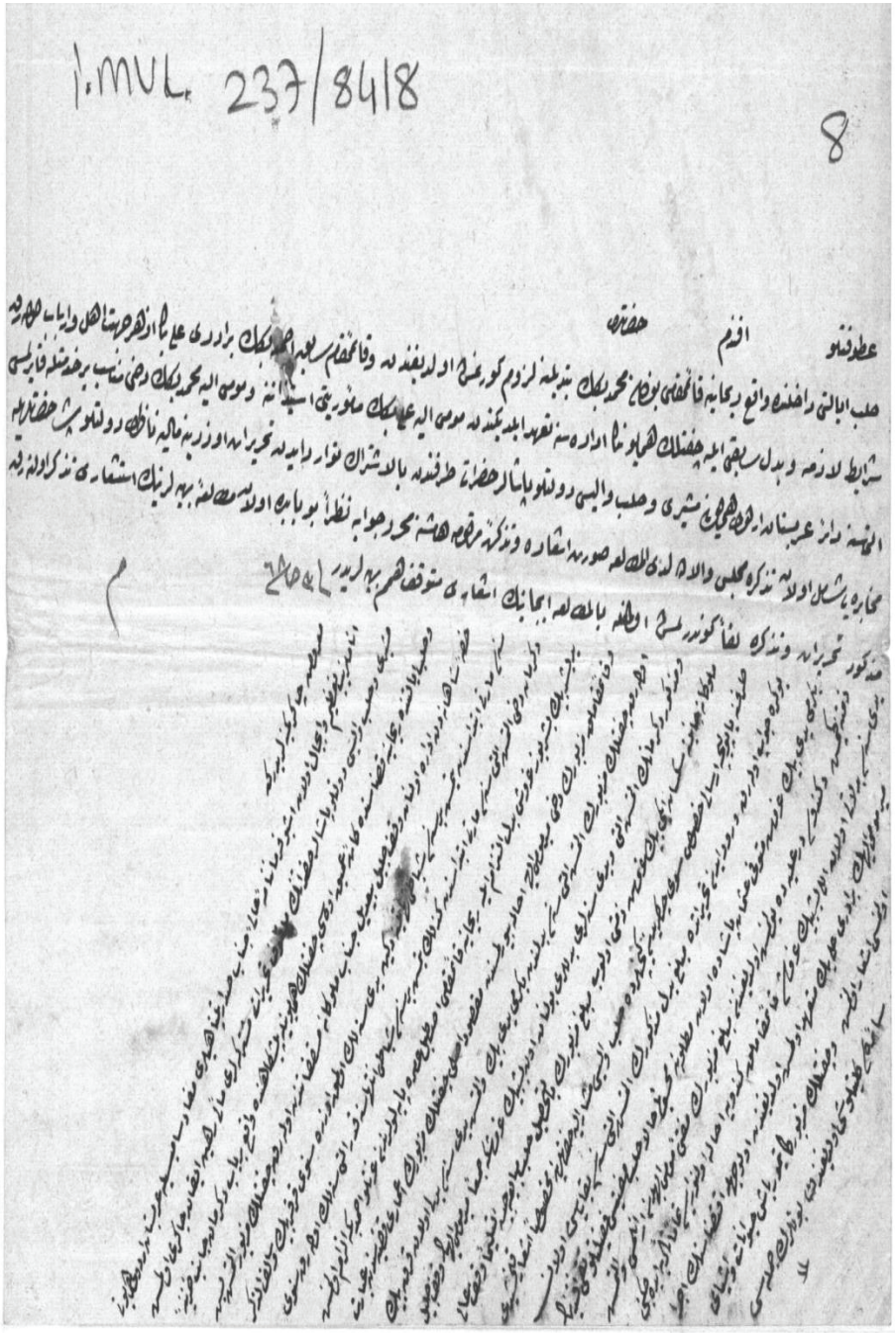
İ.MVL-237/7. NÜSHA[704]

[704] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237
İ.MVL-237/8. NÜSHA[705]

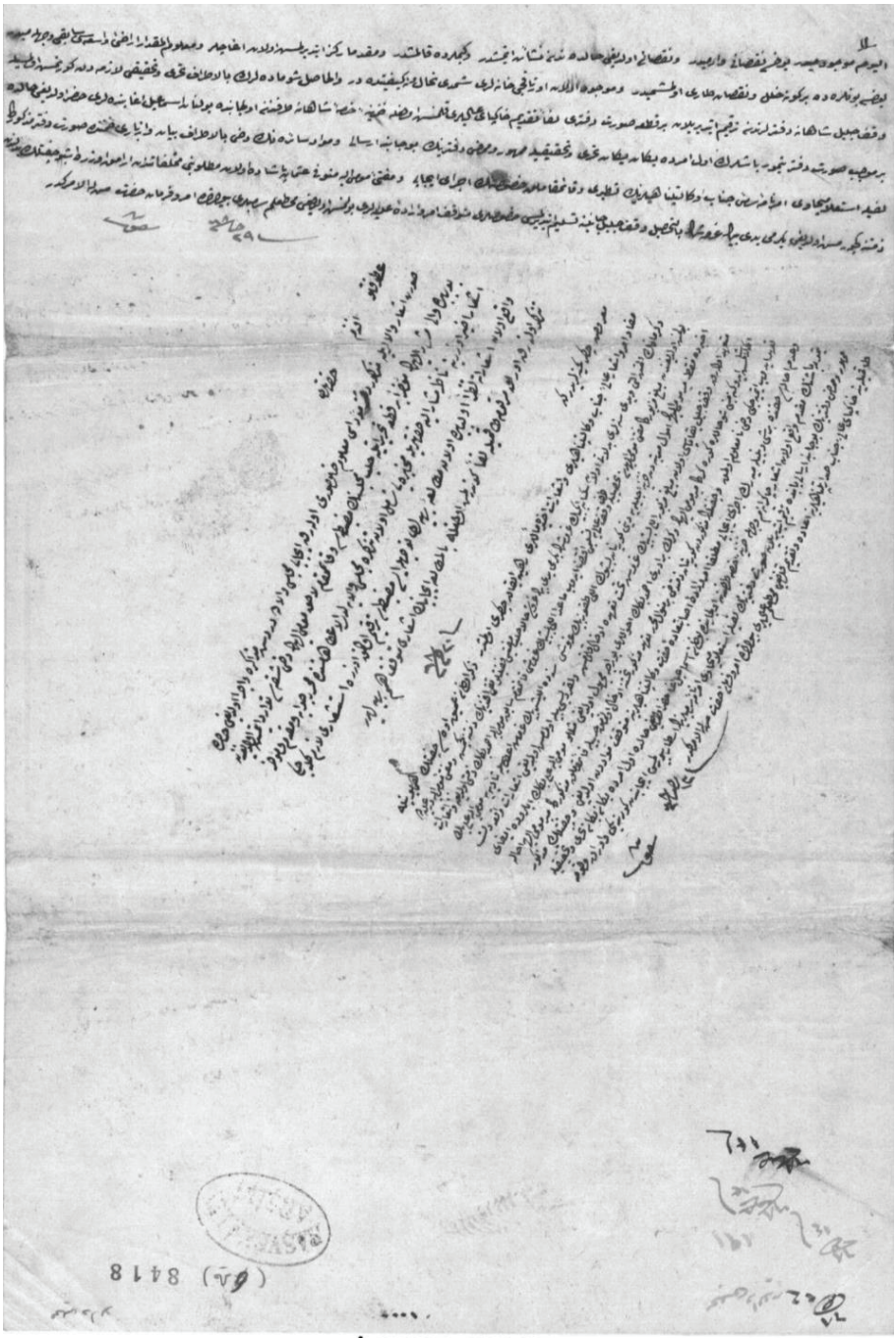
[705] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237

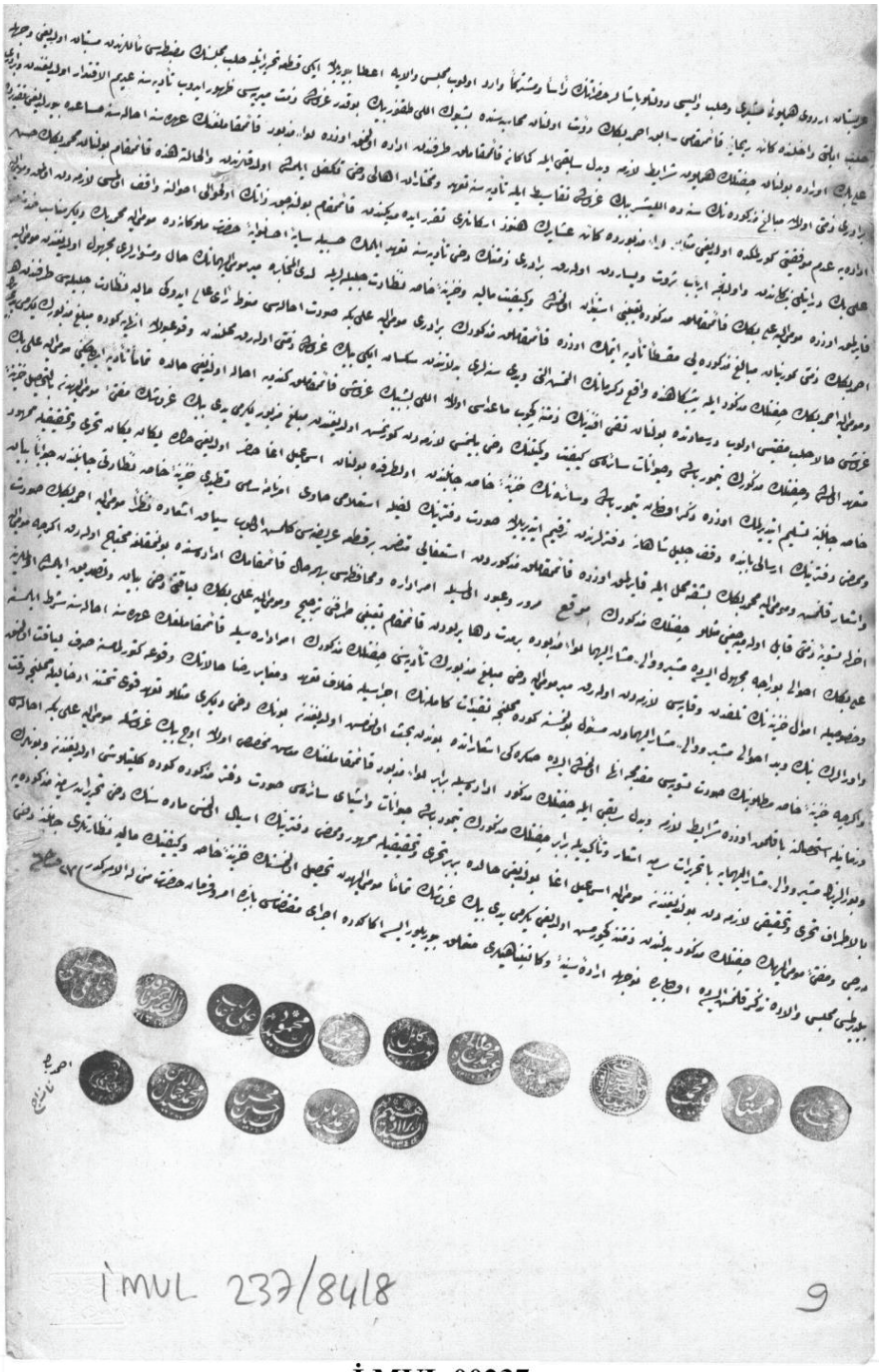
İ.MVL-237/9. NÜSHA[706]

[706] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

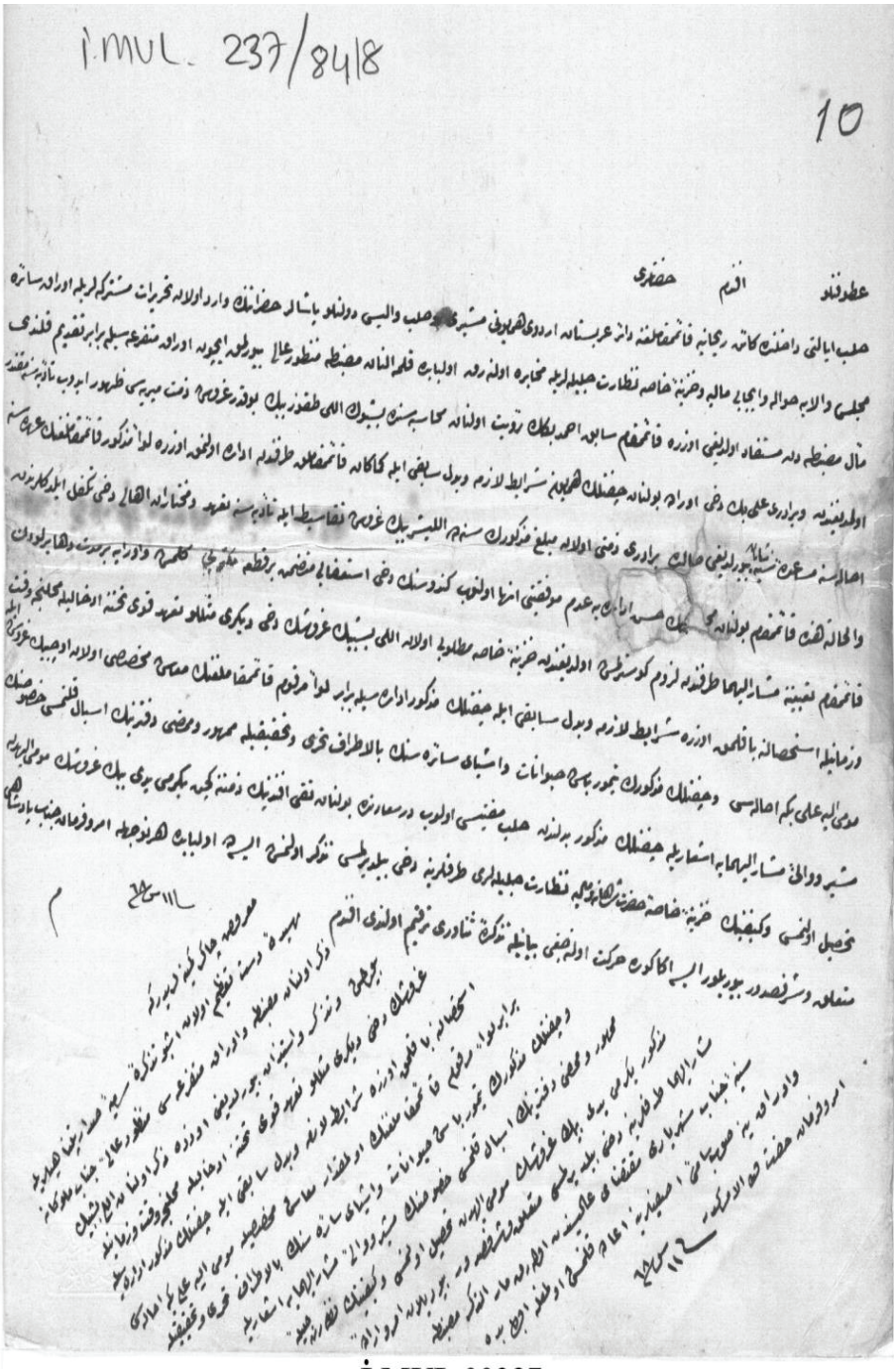
İ.MVL.00237
İ.MVL-237/10. NÜSHA[707]

[707] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237
İ.MVL-237/11. NÜSHA[708]

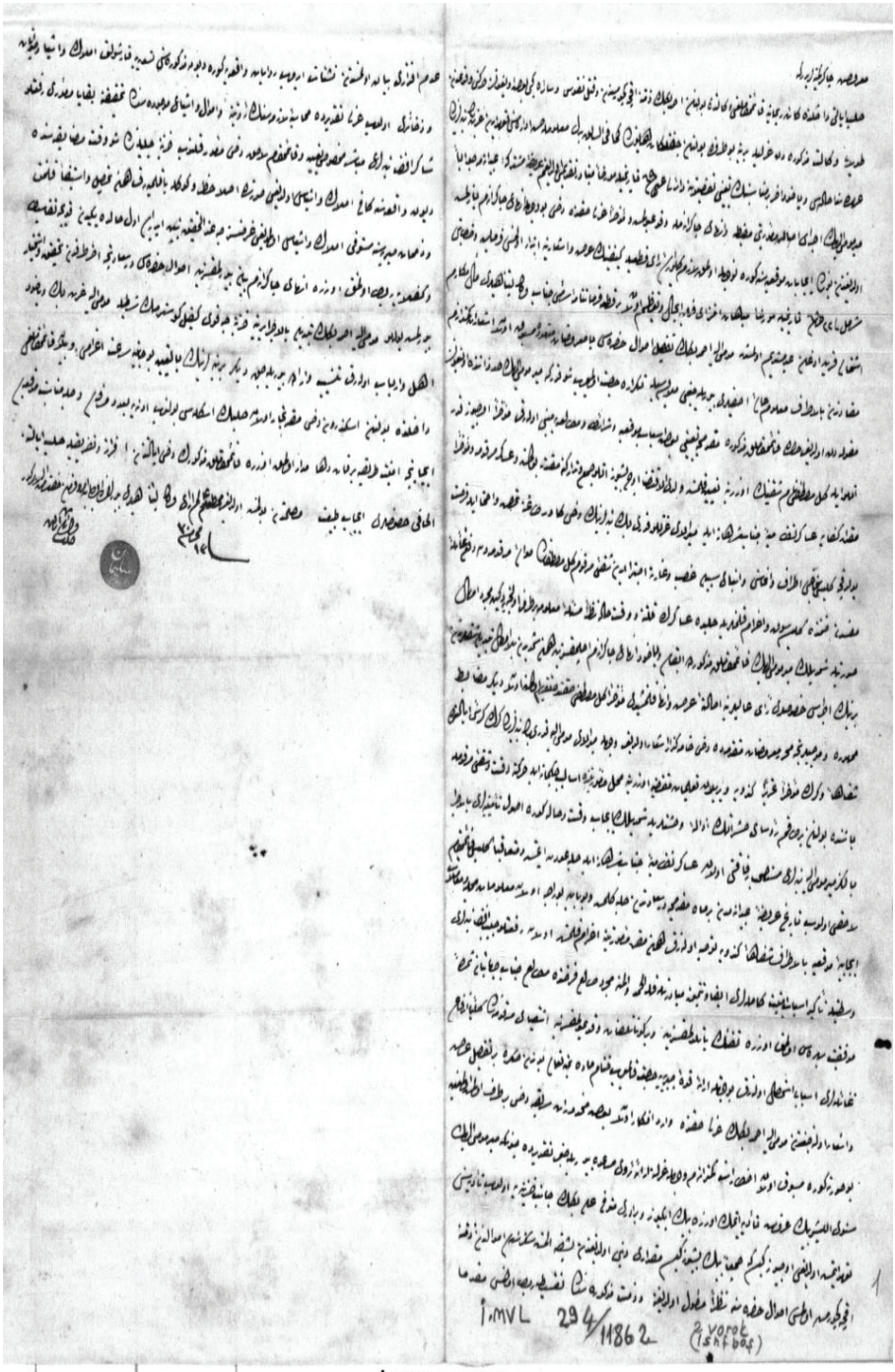
[708] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00237

İ.MVL-237/12. NÜSHA[709]

[709] BOA, Tarih: 11/Ş /1268 (Hicrî) Dosya No:237 Gömlek No:8418 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00294

1854-1855 yılında Halep'te Reyhanlı Kaymakamlığı.[710]

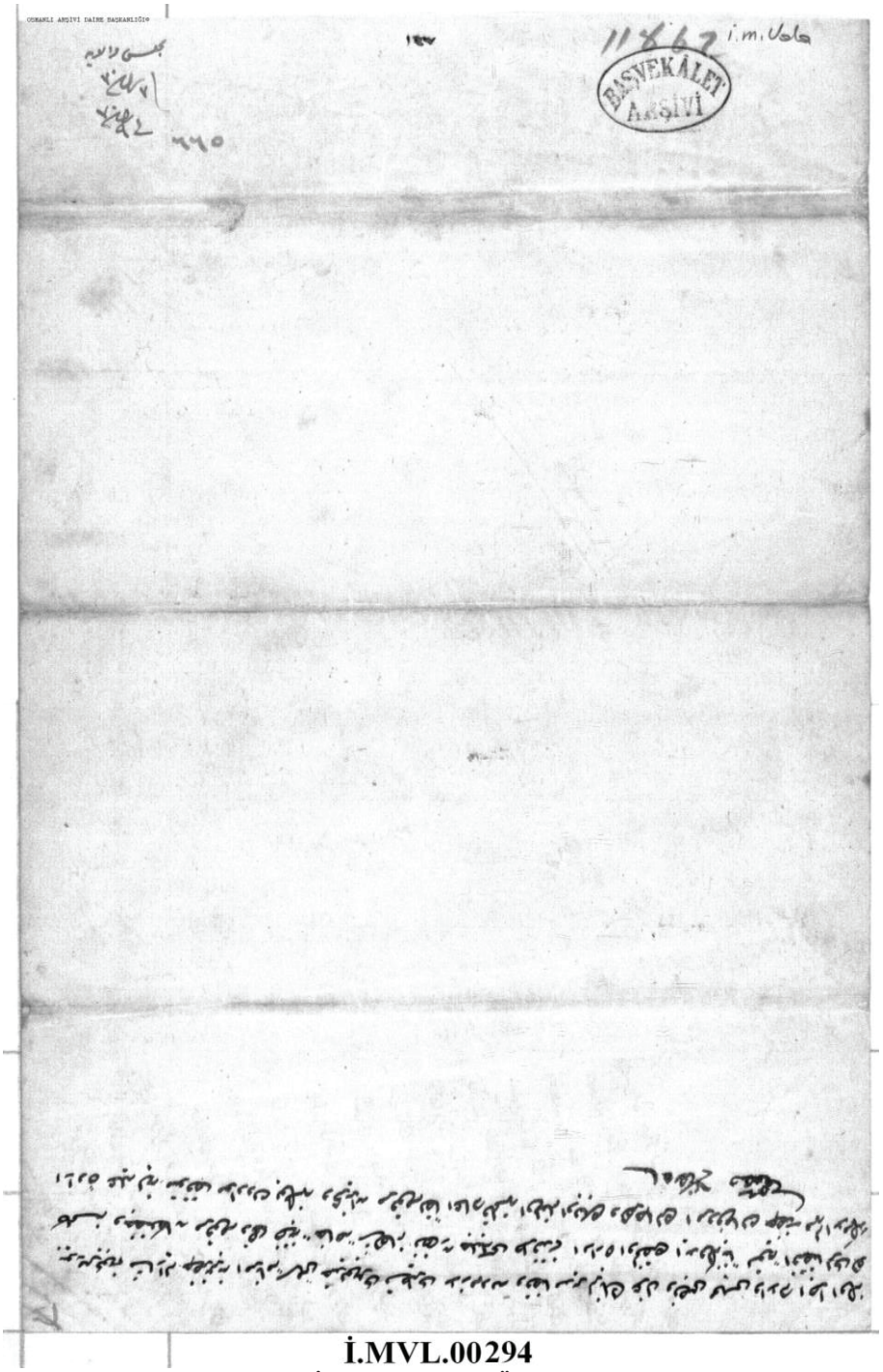
[710] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00294

İ.MVL-294/2. NÜSHA[711]

[711] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00294

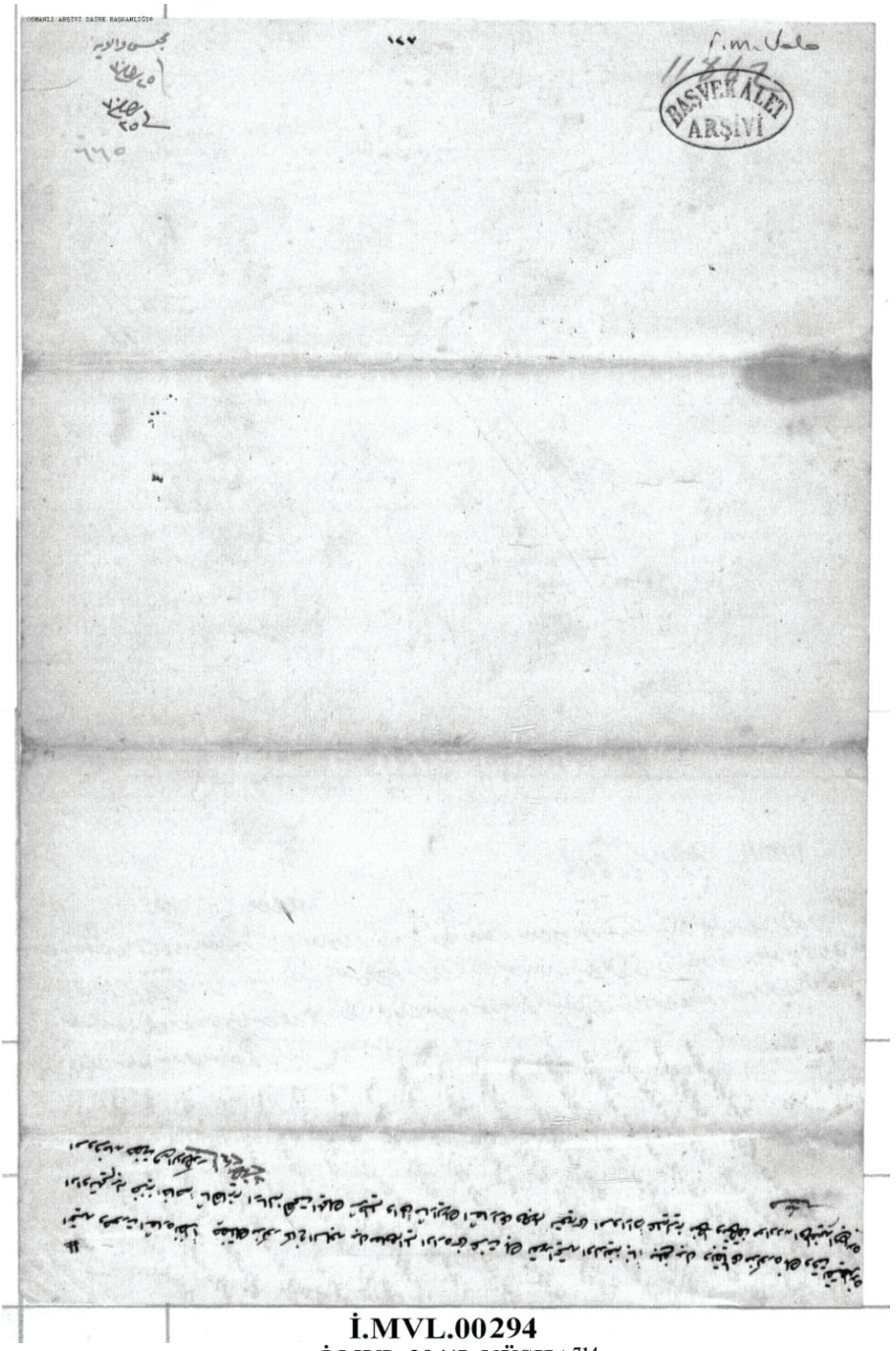
İ.MVL-294/ 3. NÜSHA[712]

[712] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

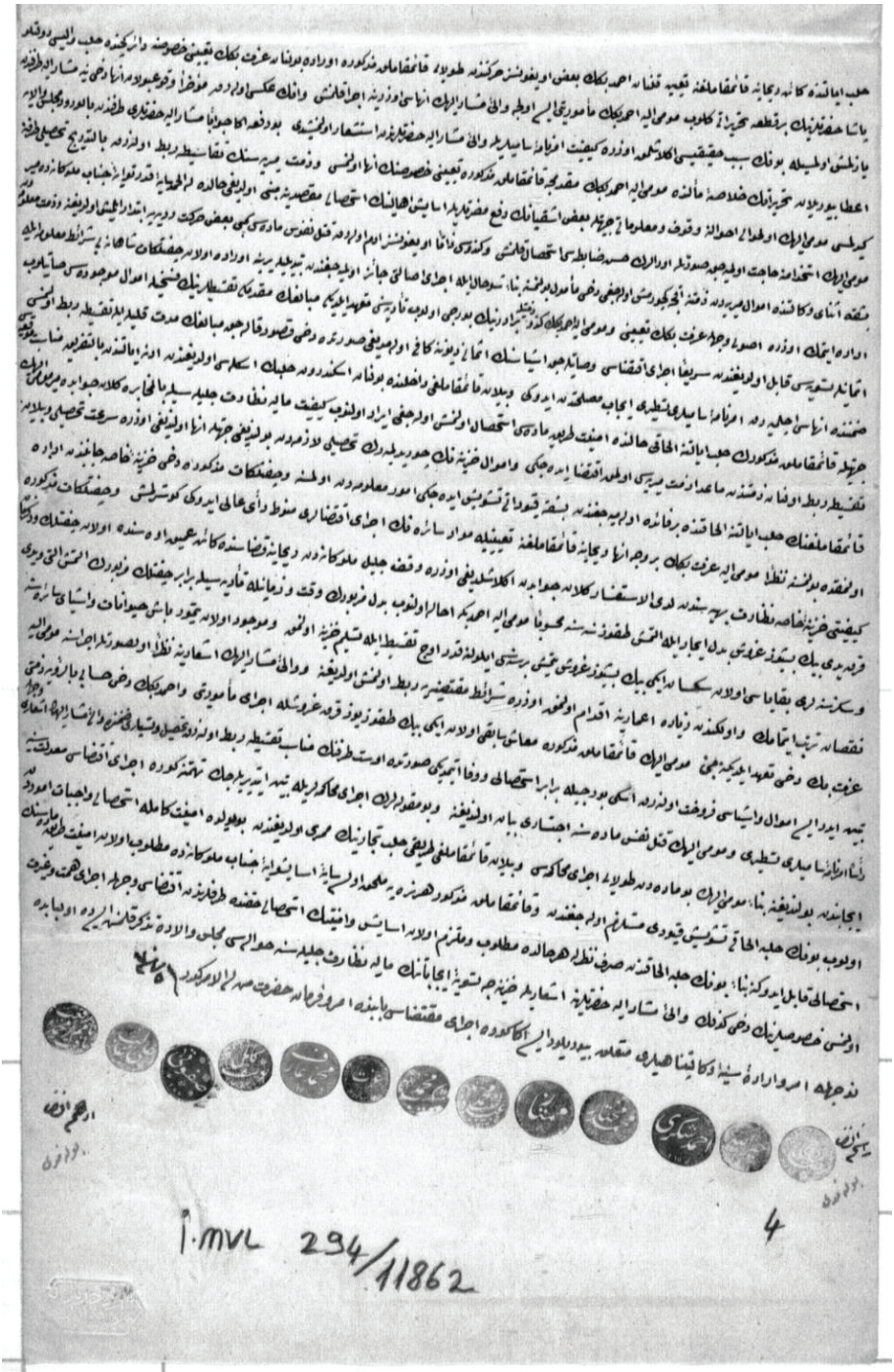
İ.MVL-294/4. NÜSHA[713]

[713] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00294
İ.MVL-294/5. NÜSHA[714]

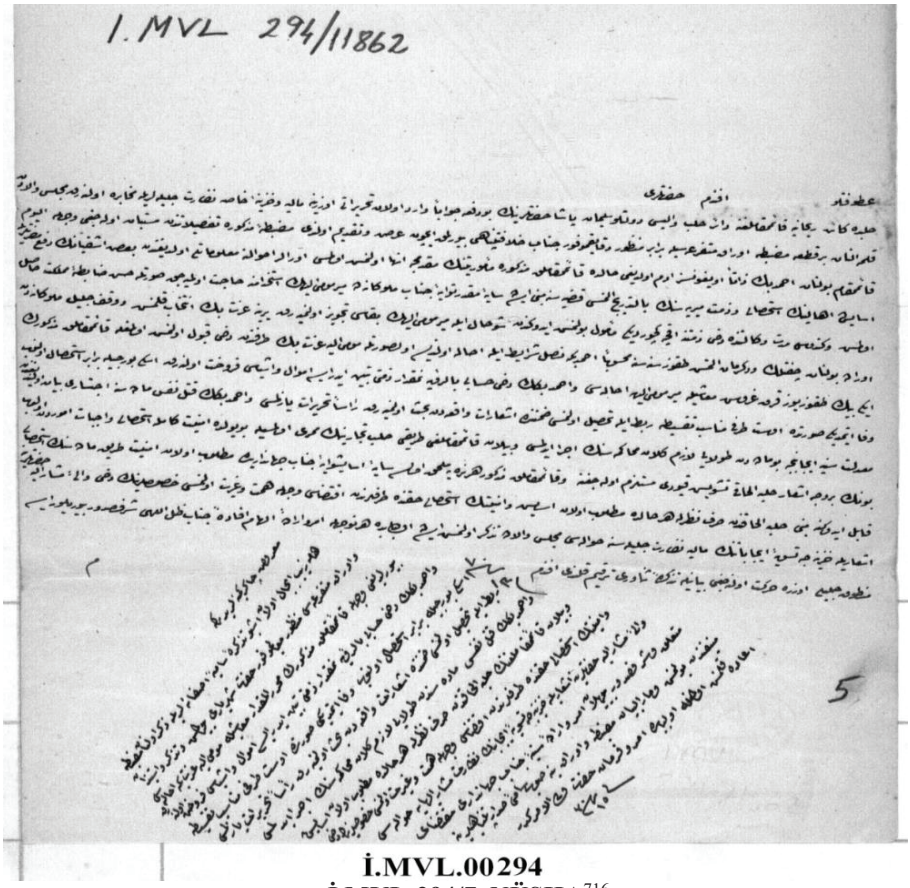
[714] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

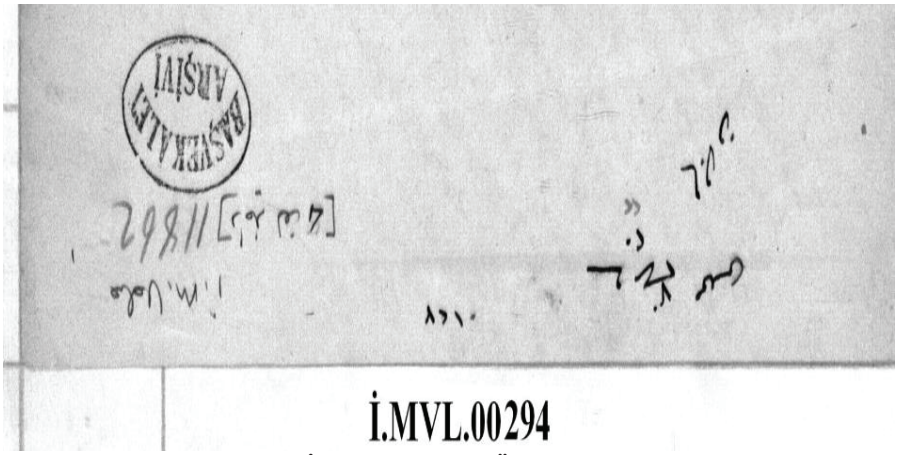
İ.MVL.00294

İ.MVL-294/6. NÜSHA[715]

[715] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

İ.MVL.00294
İ.MVL-294/7. NÜSHA[716]

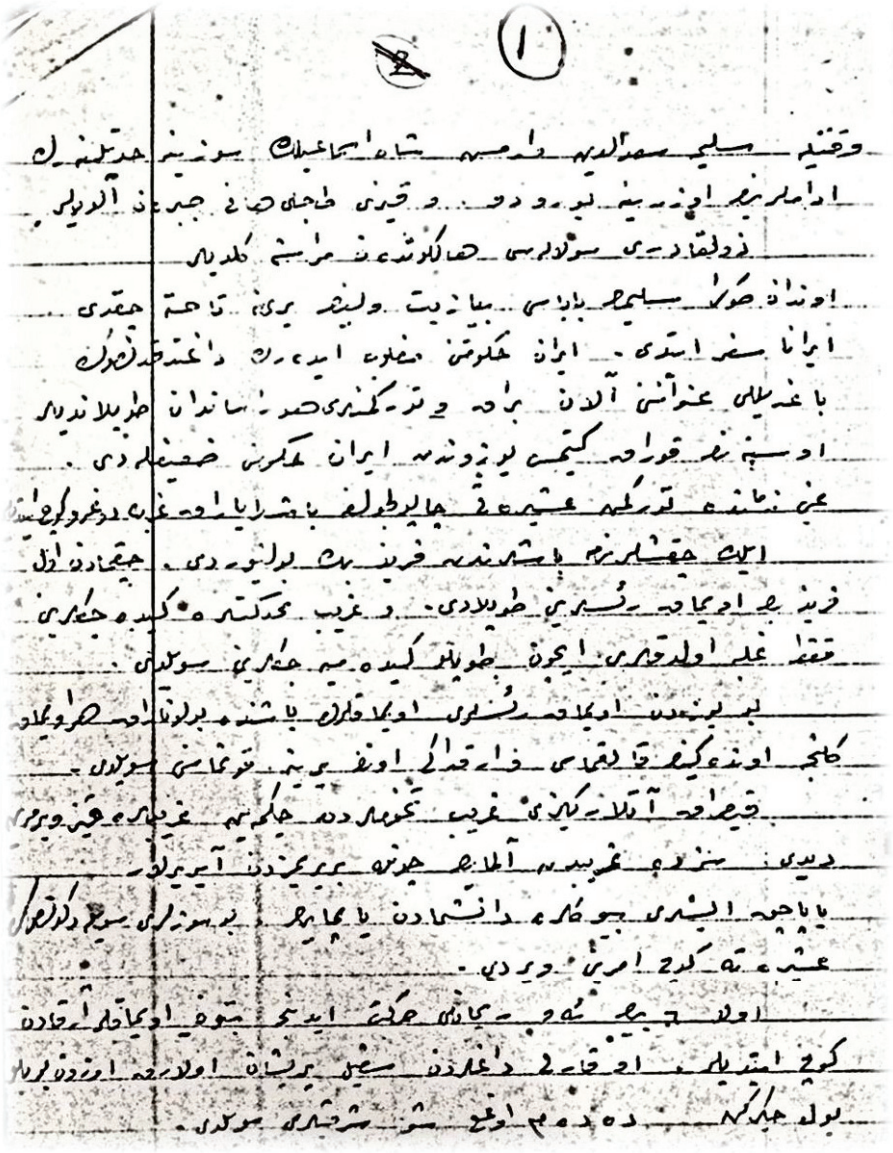
İ.MVL-294, 8. NÜSHA[717]

[716] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.
[717] BOA, Tarih: 13/R /1270 (Hicrî) Dosya No:294 Gömlek No:11862 Fon Kodu: İ..MVL.

8.2. EL YAZMALARI (CÖNKLER)

7.2.1. Hüseyin Bahadır'ın[718] *"Türkmen Aşiretleri ile İlgili Osmanlıca El Yazması"*

SAYFA 1

[718] Hüseyin Bahadır'ın kızı Vecdet Bahadır Hanım, babası ile ilgili şunları anlatmaktadır: 1911 Reyhanlı doğumlu babam, 02.11.1998 günü 87 yaşında aramızdan ayrıldı. Leyla (Çalım) Hatın ile Nuri Bey'in oğludur. Meryem, Süreyya, Hatice ve Niyazi Bahadır kardeşlerin en büyüğüdür. Maliyeden emekli olan babam, Hüseyin Bey, halası Emine (Bahadırlı) hatun'un kızı Sabriye Bahadırlı ile dayı-halakızı evliliği yaparlar. Bu evlilikten Vecdet, Murat Nuri, Emine Güler ve Mustafa Gani adında dört çocuğu olur. 1976 yılında annemin vefatından sonra Ayla (Kızılay) ile evlenir ve bu evlilikten Leyla Özgecan ve Aslı isminde iki kızı olur. Mütevazı bir hayatı olan babam, avcılığı, bitki ve hayvan yetiştirmeyi ve yürüyüş yapmayı çok severdi. Tüm atalarımız nurlar içinde yatsınlar. Allah'ın rahmeti üzerlerinde olsun inşallah.

SAYFA 1

Vaktiyle Selim Sadeddin varmış. Şah İsmail'in sözüne hiddetlenerek adamların üzerine yürüdü ve kızı Taçlıhan'ı cebren aldılar.

Zülkadiri sülalesi, Halküt'ten Maraş'a geldiler. Ondan sonra Selim (Han)'ın babası Bayezid, Veli'nin yerine tahta çıktı, İran'a sefer etti. İran Hükümetini mağlup ederek dağıttıktan sonra Beğdilli unvanını alan Barak Türkmenleri, Horasan'da toplandılar. O senenin kurak geçmesi yüzünden İran hükümeti zayıfladı. Aynı zamanda Türkmen aşireti çapulculuğa başlayarak garba doğru göç ettiler.

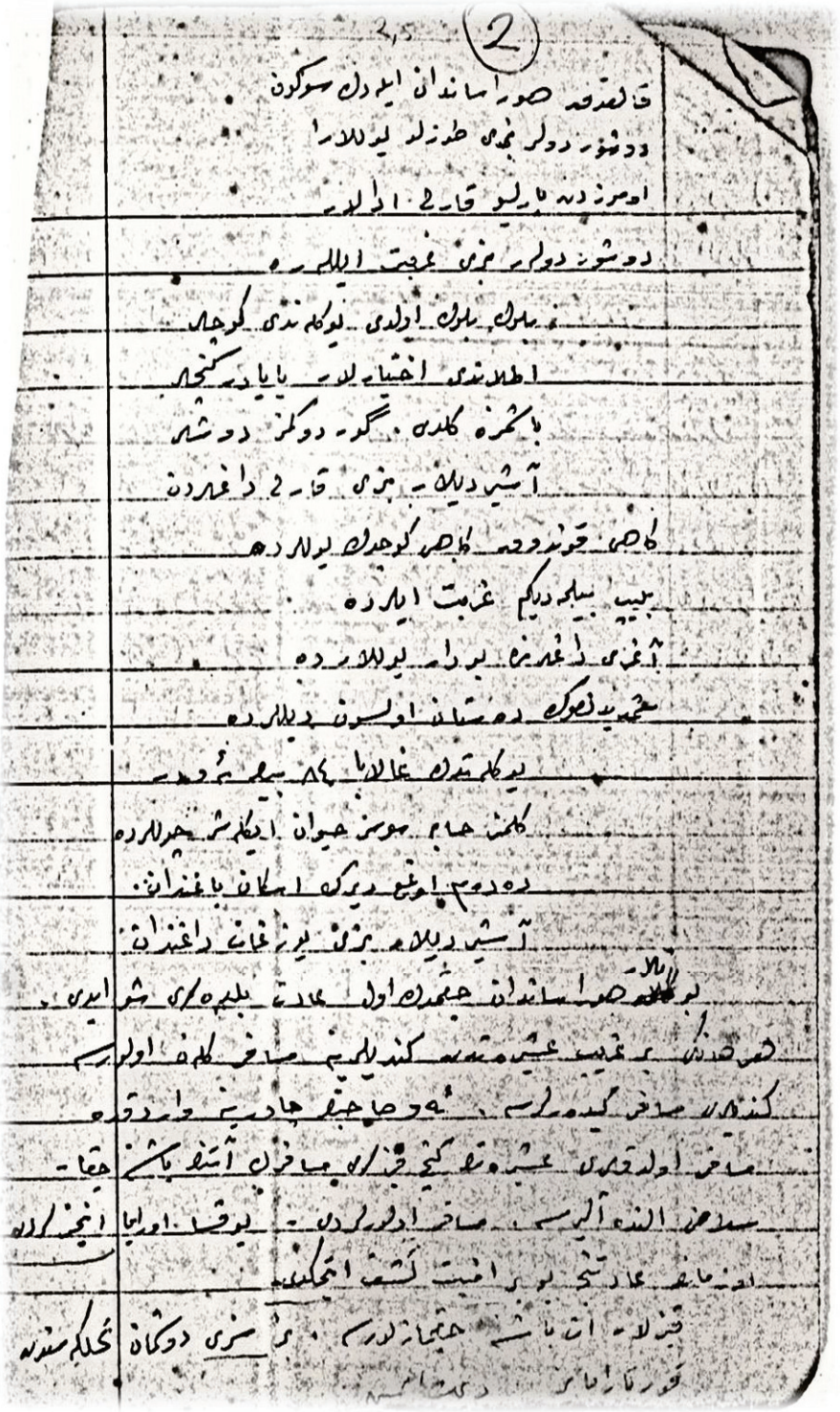
İlk çıkışlarında başlarında Fariz Bey[719] bulunuyordu. Çıkmazdan evvel Fariz Bey oymak reislerini topladı ve garip memlekete gideceklerini fakat galebe oldukları için toplu gidemeyeceklerini söyledi.

Bu yüzden oymak reisleri oymaklarının başında bulunarak, her oymak gelince, öndekinin kalkması ve arkadakinin onun yerine koşmasını söyledi.

"Kısrak atlarınızı garip tohumlardan çekmeyin (cinsi bozulmasın), gariplere kız vermeyin. Siz de garipten (kız) almayın, çünkü birbirinizden ayırırlar. Yapacak işleri büyüklerinize danışmadan yapmayın." (Dedi). Bu sözleri söyledikten sonra aşirete göç emrini verdi. Evvele 6 000 ev (çadır) Reyhanlı (aşireti) hareket edince bütün oymaklar arkadan göç ettiler.

O karlı dağlardan sefil, perişan olarak uzun boylu yol çekerken, Dedemoğlu şu şarkıları söyledi:

[719] Fariz Bey ismine birçok aşirette rastlamaktayız. Bu isim, genellikle birlikte hareket eden Türkmen aşiretlerinin göç yollarında karşımıza çıkmaktadır.

SAYFA 2

Kalktık Horasan'dan eyledik sökün,
Düşürdüler bizi tozlu yollara.
Omuzdan parlıyor karlı adalar,
Düşürdüler bizi gurbet ellerde.

Bölük bölük oldu yüklendi göçler,
Atlandı ihtiyarlar, yaylandı gençler,
Başımıza geldi gördüğümüz düşler,
Aşırdılar bizi karlı dağlarda.

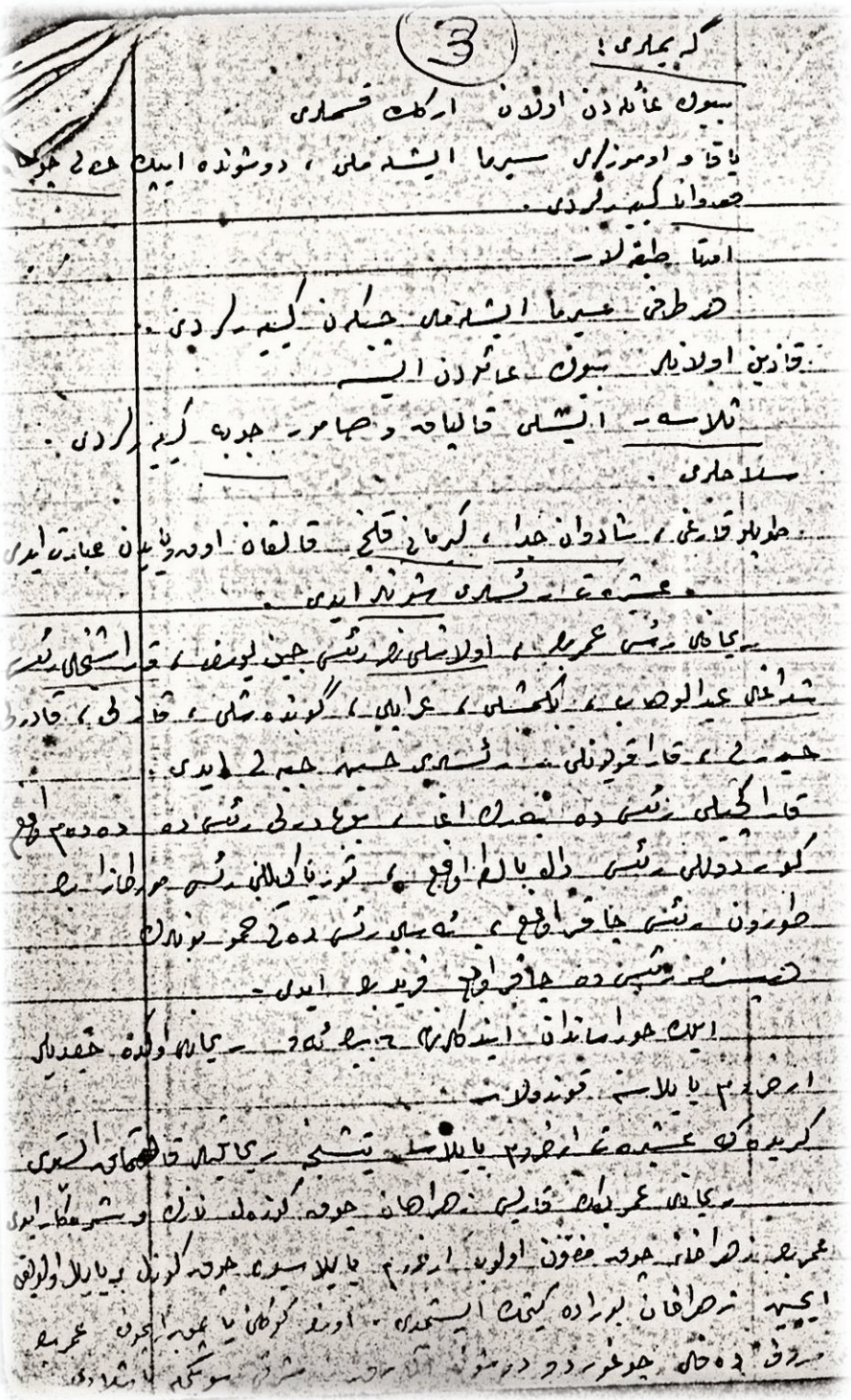
Gâhi konduk gâhi göçtük yollardan,
Bilip bilmediğim gurbet ellerden,
Ağrı Dağlarında bu dar yollardan,
Şimdiden sonra destan olsun dillerde.

Yüklettik galaba seksen dört bin evdir
Gelmez hesaba susuz hayvan igleşir çöllerde
Dedemoğlu der ki iskân bağından
Aşırdılar bizi Yozgat Dağı'nda.

Bunlar Horasan'dan çıkmazdan evvel âdat-ı beldeleri(?) şu idi: Herhangi bir garip aşiretten kendilerine misafir gelen olursa, kendileri misafir giderlerse, ev sahibinin çadırına vardıkda, misafir oldukları aşiretin genç kızları misafirin atının başına çıkar.[720]

Silahını elinden alırsa misafir olurlardı, yoksa oraya inemezlerdi. O zamanın âdetince bu bir emniyet keşfetmekti. Kızlar at başa çıkmazlarsa, biz sizi düşman tehlikesinden kurtaramayız demek idi.

[720] Atın başına çkmak tabiri, misafir gelince atın dizginlerini tutup misafirin rahar inmesini sağlamak anlamındadır. Bazı Türkmen aşiretlerinde bayanlar, bazılarında da erkeler atın başına çıkmaktadır.

SAYFA 3

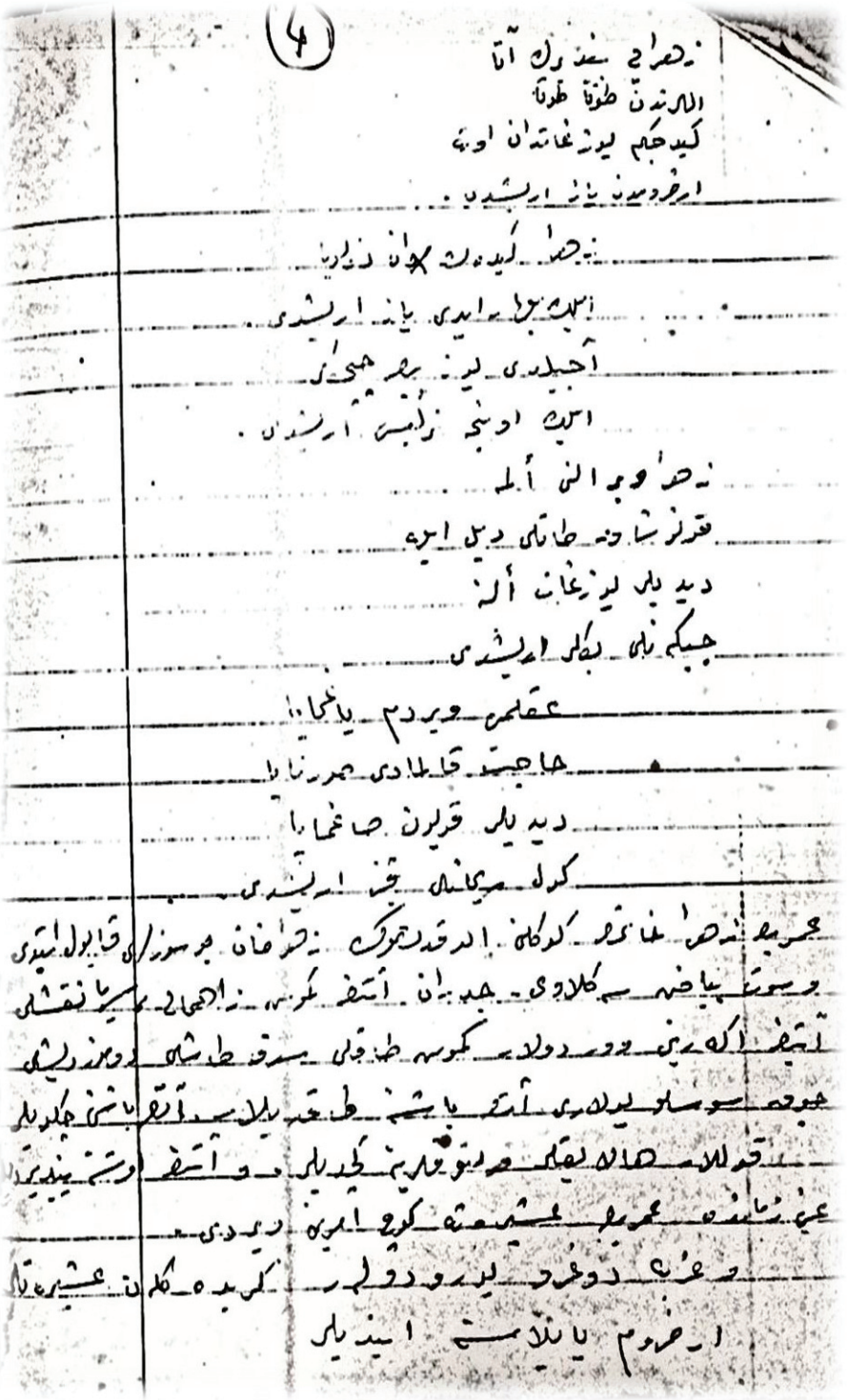
Giyimleri: Büyük aileden olan erkek kısımları yaka ve omuzları sırma işlemeli, döşünde ipek hasalı çuha fevane(?) giyerlerdi. Orta tabakalar, her tarafı sırma işlemeli cepken giyerlerdi. Kadın olanlar büyük aileden ise, şelaser işli kalpak ve samur cüppe giyerlerdi.

Silahları (ise), toplu kargı, şadvan, cıda, kirmanı kılıç, kalkan, ok ve yaydan ibaret idi.

Aşiret reisleri şunlar idi:
Reyhanlı reisi: Ömer Bey,
Ulaşlının reisi: Cin Yusuf,
Karaşıhlı reisi: Şeddaoğlu Abdulvahap,
Begmeşli, Araplı, Gündeşli, Kazlı, Kadirli, Haydarlı, Karakoyunlu reisleri: Hüseyin Cebel,
Karakeçili reisi: Berek Ağa,
Bahadırlı reisi: Dedemoğlu
Güdüllü reisi: Dalbataoğlu,
Türyakili reisi: Murtaza Bey,
Toron? (Torun) reisi: Çakıroğlu,
Esli reisi: Deli Hamo,
Bunların hepsinin reisi de Caferoğlu Feriz Bey idi.

İlk Horasan'dan indiklerinden 6 000 ev Reyhanlı önde çıktılar, Erzurum yaylasına kondular. Gerideki aşiret Erzurum yaylasına yetişince Reyhanlılar kalkmak istedi. Reyhanlı Ömer Bey'in karısı Zehrahan, çok güzel, nazik ve şivekâr idi. Ömer Bey Zehrahan'a çok meftun olup, Erzurum Yaylası da çok güzel bir yayla olduğu için Zehrahan buradan gitmek istemedi.

Onun gönlünü yapmak için, Ömer Bey defli çöğürdü(?) döşüne alarak şarkı söylemeye başladı.

SAYFA 4

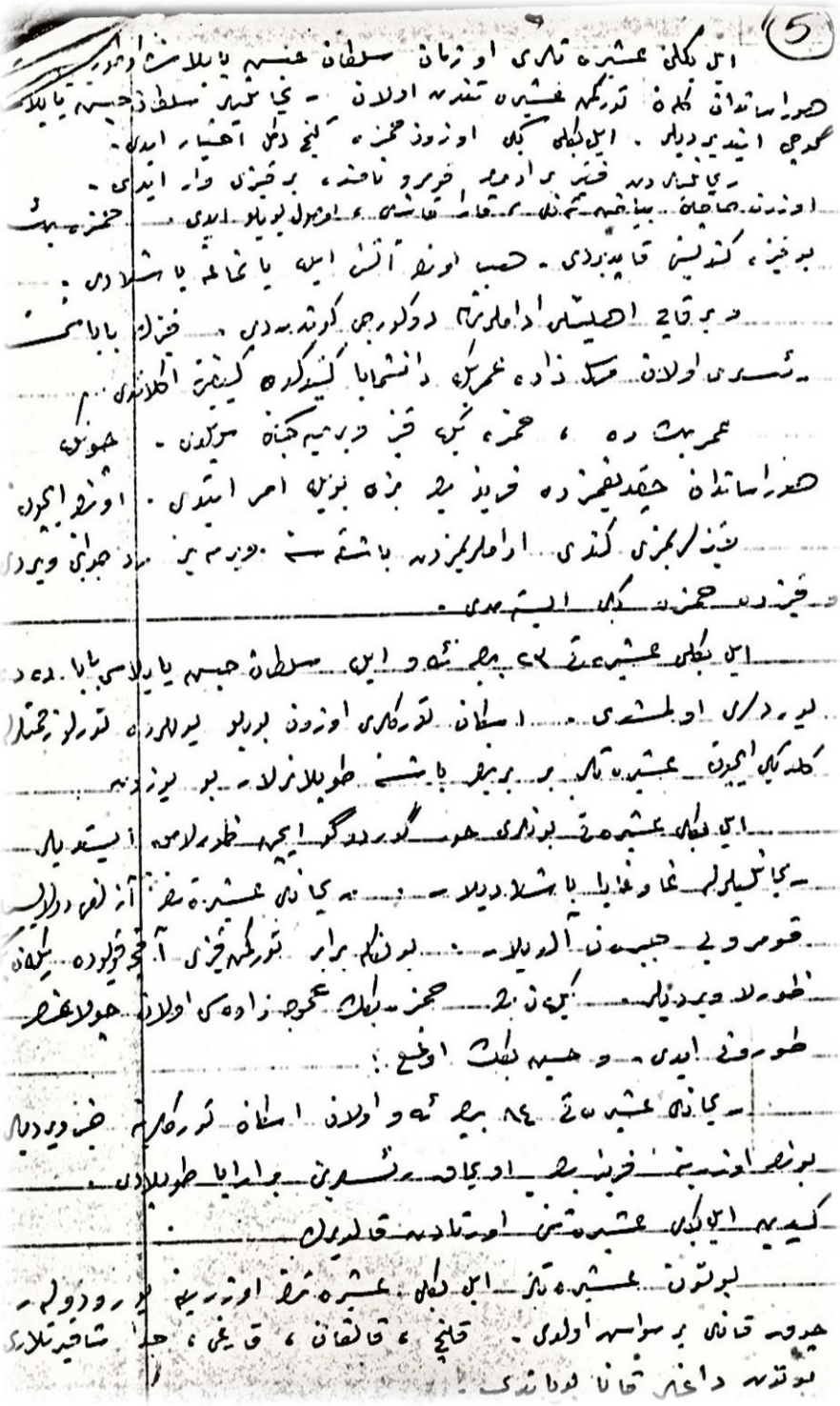
Zehra'yı bindirdik ata
Ellerinden tuta tuta
Gideceğim Yozgat'tan öte
Erzurum'dan yaz erişti

Zehra gidek Anadolu'ya
İlkbahar idi yaz erişti
Açıldı yüz bin çiçekler
İlk önce nergiz erişti

Zehra ver elini elime
Konuşak tatlı dil ile
Dediler Yozgat iline
Cepkenli Beyler erişti

Aklımı verdim yağmaya
Hacet kalmadı sormaya
Dediler koyun sağmaya
Gül Reyhanlı kız erişti

Ömer Bey Zehra Hanımın gönlünü aldıktan sonra Zehrahan bu sözleri kabul etti ve süt beyaz seklavi (cins at), cedran atının, gümüş zahmalı sırma nakışlı atının eyerini vurdular; gümüş takılı sedef taşlı, domuz dişli, çok süslü yuları atın başına taktılar. Atın başını çektiler. Kullar, halayıklar koltuklarına geçtiler ve atın üzerine bindirdiler. Aynı zamanda Ömer Bey, aşirete göç emrini verdi ve garba doğru yürüdüler. Geriden gelen aşiretler Erzurum yaylasına indiler.

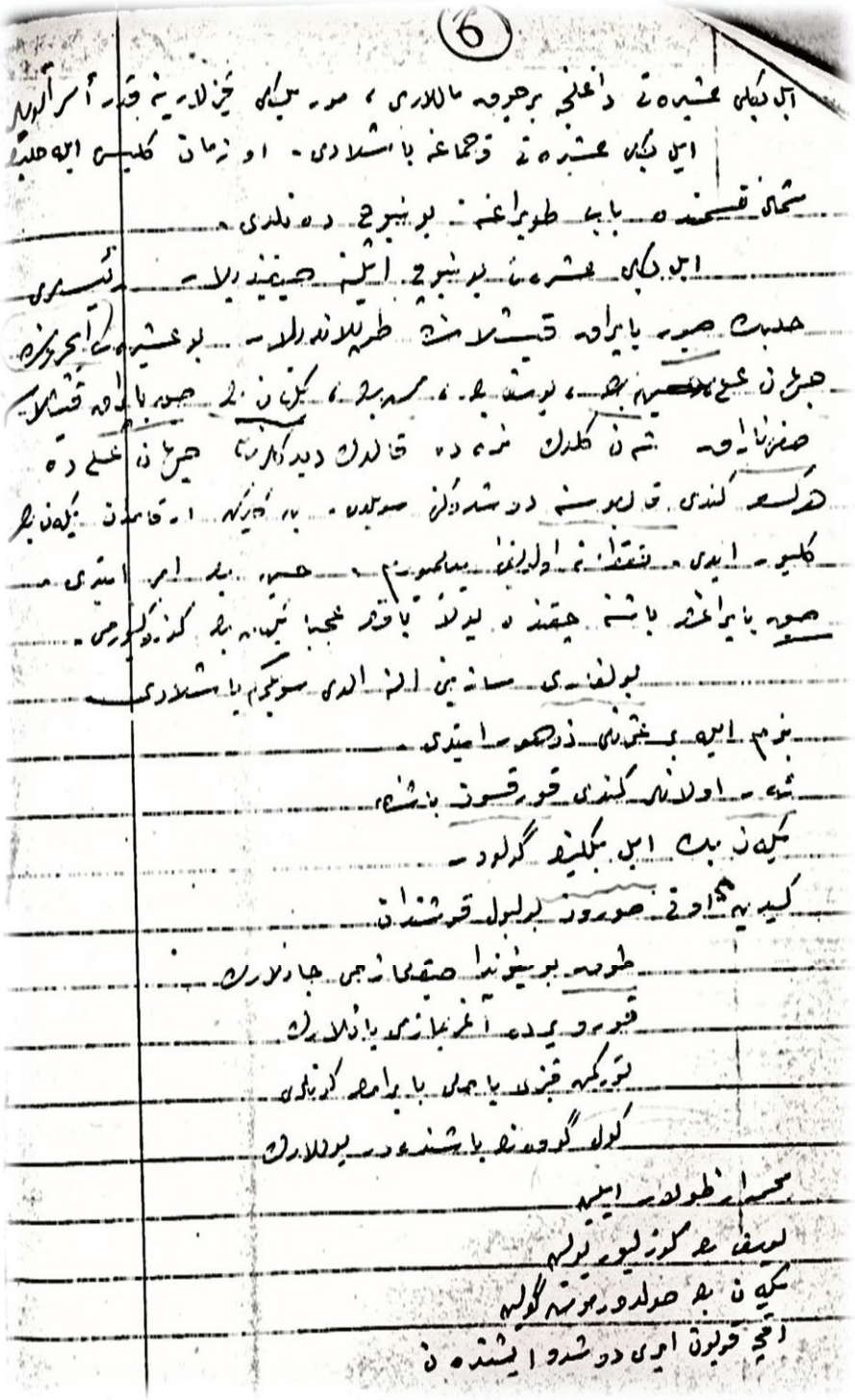
SAYFA 5

İl Beyli aşiretleri o zaman Sultan Habeş yaylasında oturuyorlardı. Horasan'dan gelen Türkmen aşiretleri, Habeş yaylasına göçü indirdiler.

İlbeyli Beyi Uzun Hamza, genç değil, ihtiyar idi. Reyhanlılardan katil bir adamın Kuru namında bir kızı var idi. Uzun saçlı beyaz tenli, karakaşlı, usul boylu idi. Hamza Bey bu kıza kendisini kaptırdı. Hep onun ateşi ile yanmaya başladı ve birkaç ehliyetli adamlarından düğürcü gönderdi. Kızın babası, reisleri olan Mürselzade Ömer Bey'e danışmaya gittikte keyfiyeti anlattı. Ömer Bey de Hamza Bey'e kız vermeyeceğini söyledi. Çünkü Horasan'dan dan çıktığımızda Feriz Bey bize böyle bir emir etti. Onun için kızlarımızı kendi adamlarımızdan başkasına vermeyiz. Ret cevabını verdi ve kız da Hamza Bey'i istemedi.

İlbeyli aşireti(nin) 23 bin ev ile Sultan Habeş yaylası baba dede yurtları olmuştu. İskân Türkleri Uzun boylu yollarda türlü zahmetlerle geldiği için aşiretler birbirinin başına toplanırlar. Bu yüzden İlbeyli aşireti bunları hor gördüğü için zorlamak istediler. Reyhanlılar ile kavgaya başladılar. Reyhanlı aşiretinin azlığı dolayısıyla Kumru'yu cebren aldılar. Bunula beraber Türkmen kızı Akçakuyu'yu da Yeğen Bey'e zorla verdiler. Yeğen Bey, Hamza Bey'in amcazadesi olan Çolak'ın torunu idi. (ve) Hüseyin Bey'in oğlu (idi).

Reyhanlı aşireti 84 bin çadır olan İskân Türkleri'ne haber verdi. Bunun üzerine Feriz Bey, oymak reislerini bir araya topladı (ve) *"Gidin İlbeyli aşiretini ortadan kaldırın."* (dedi). Bütün aşiretler İlbeyli aşiretinin üzerine yürüdüler. Çok kanlı bir savaş oldu. Kılınç, kalkan, kargı, cıda şakırtıları(ndan sonra) bütün dağlar kana boyandı.

SAYFA 6

İlbeyli aşireti dağılınca birçok malları, mor belikli kızlarına kadar esir aldılar. İlbeyli aşireti kaçmaya başladı. O zaman Kilis ile Halep'in şimal kısmında baba toprağı Bunbuç denildi.

İlbeyli aşireti Bunbuç[721] iline sığındılar. Reisleri Halep'in Sıkryaprak kışlasında toplandılar. Bu aşiret içerisinde Cihan Ali Hüseyin Bey, Yusuf Bey, Mehmet Bey Sıkyaprak kışlasına sığınarak, *"Sen geldin, nerede kaldın?"* dediklerinde. Cihan Ali de herkesin kendi kaygısına düştüklerini söyledi. Ne gelirse arkamdan Yigen Bey geliyor idi. Fakat ne olduk bilmiyorum. Hüseyin Bey emretti. Sıkyaprak başına çıkanda yola bak. Acaba Yigen Bey gözüküyor mu?

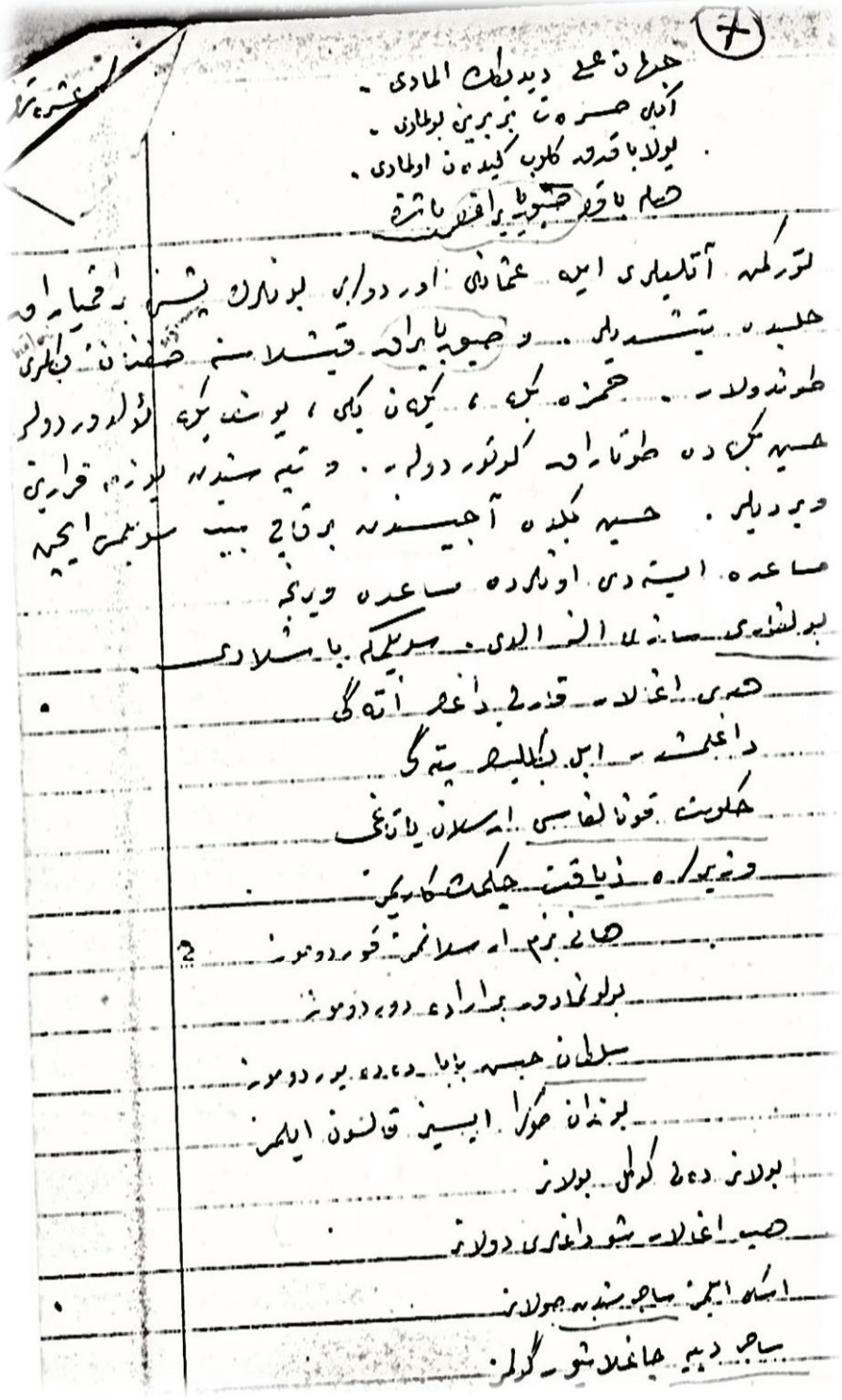
Bulgarî sazını eline aldı söylemeğe başladı

Bizim ile bir aşiret zuhur eyledi
Ne olanlar kendi korksun başından
Yigen Bey İlbeyli'nin gülüdür
Gidin onu sorun bülbül kuşundan

Tok boynunda sıkılmaz mı canların
Kuru yerde ağrımaz mı başların
Türkmen kızı yaslı bayrama gidenlerin
Gül güdenin başındadır yollardan

Mehmet arzular ilin
Yusuf Bey gözlüyor yolun
Yigen Bey soldurmuş gülün
Ağca koyun ayrı düştü işinden

[721] Menbic ya da Menbij Halep ilinde Fırat Nehri'nin 30 km batısında bulunan bir şehir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde Halep vilayetinde bir kaza idi ve 93 Harbinden sonra bölgeye Çerkesler yerleştirilmiştir. Münbiç kazasında 53 Türk köyü mevcuttur.

SAYFA 7

Cihan Ali dedik olmadı,
İki hasret birbirini bulmadı,
Yola baktık gelen giden olmadı,
Hele bakın Sıkyaprak'ın başına.

Türkmen atlıları ile Osmanlı Orduları bunların peşini bırakmayarak Halep'te yetiştiler ve Sıkyaprak kışlasına sığınan Beyleri tuttular. Hamza Bey, Yiğen Bey ve Yusuf Bey'i öldürdüler. Hüseyin Bey'i de tutarak getirdiler. Ve tepesinden yüzme kararı verdiler.

Hüseyin Bey de acısından birkaç beyit söylemek için müsaade istedi onlar da müsaade verince bulgarî sazını eline aldı söylemeye başladı.

Hey Ağalar karlı dağın eteği,
Dağılmıştır Elbeyli'nin peteği,
Hükümet konalgası aslan yatağı,
Vezirlere ziyafet çekmek kârımız.

Hani bizim aslanımız kurdumuz,
Bulunmadık bir arada dördümüz,
Sultan Habeş baba dede yurdumuz,
Bundan sonra ıssız kaldı ilimiz.

Bulanır deli gölüm bulanır,
Hep Ağalar şu dağları dolanır,
Eski ilimiz sacısısından sulanır,
Sacı diye çağlıyor gülümüz.

(8)

حاصیه اولون یه گیزدیم قالمشدی
سیز بنم یوزمه گولمه یاخمایه
گوردوگوزلرن حاطرینه سیغمایه
بنم گبی ادام اولسون بیلمیه

۱۲۰۰۳ چیرلادوب آقشاملاین گیزیه
ایکیسی چیرلم بیرلن قوشلاری اوچوروب
باغی باغچه دیگر گدالر سیزیر
بوبندانه صوگرا بوبیچاق بنم یوریمه

حلیه یه دیرکه ایلمزی بندوللر
صالار طوطوب اطرافنی دوندوللر
صه باغچه این بکلیه یوندوللر
بوبندانه صوگرا خوشنوت اولسون حالکز

یوسگولاو بلا
گزدیکم دیکنی عشوه یه لارنه
المدنه دوبه صانه گلدی گیدی
قاپاطمه سنه بر بیلدیه
بیچاره گوزلرندن یاش گلدی گیدی
آدیمی آندیغی تشنه یم حالا
خوشی بنم گبی عشقه مبتلا
محبت دیه نیلدی یوسگولاو بلا
صانکه باشمدنه آشه گلدی گیدی

SAYFA 8

Sakin olun yerinizden kalkmayın,
Yeter benim yüreğimi yakmayın,
Kürdü göçün hatırını yıkmayın,
Benim gibi adam olsun birimiz.

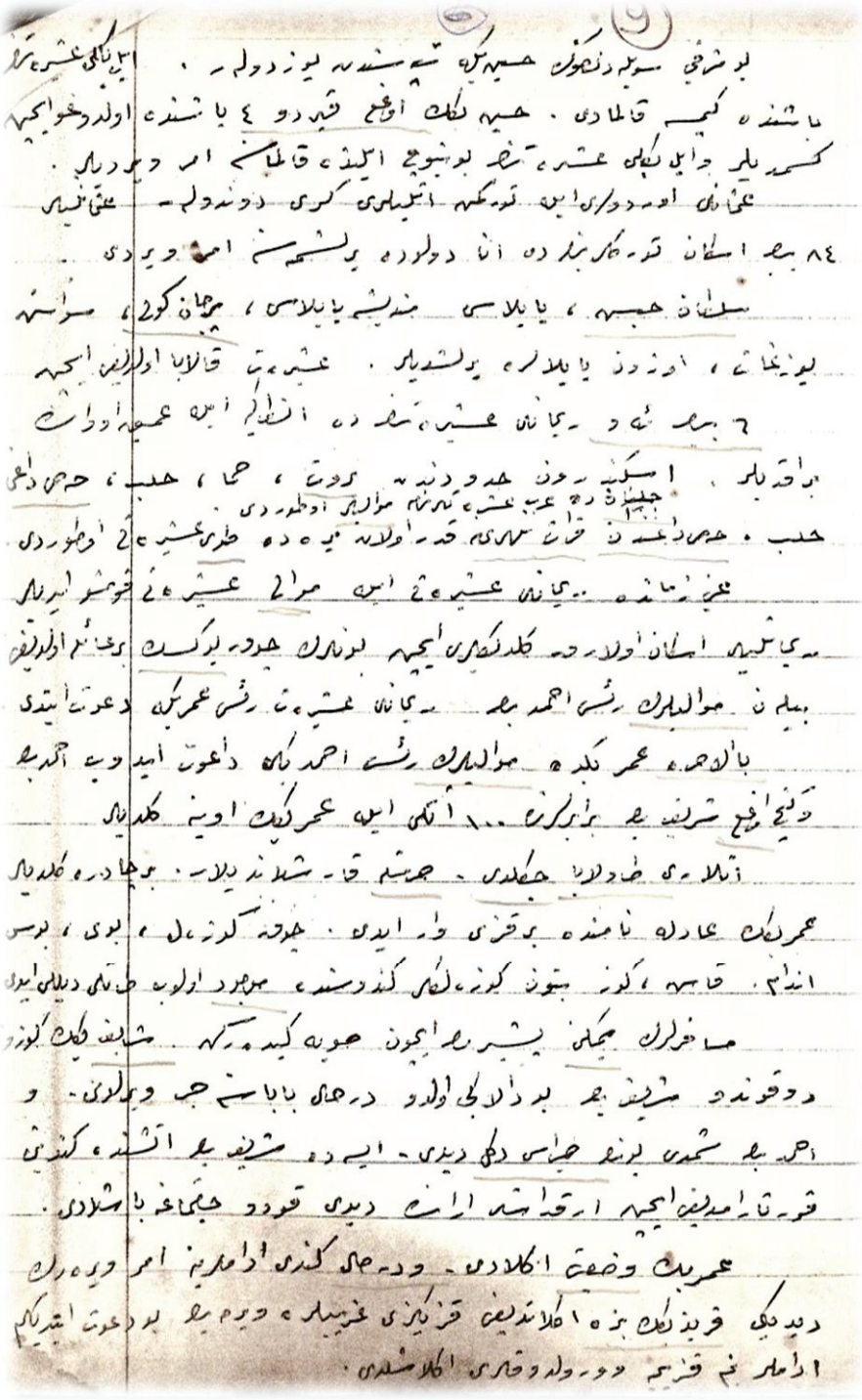
Dedem Çolak aktarmalar getirir,
Issız çöle seyran kurar oturur,
Bağ bahçe diker güller yetirir,
Bundan sonra Bunbuç bizim yerimiz.

Hüseyin Bey der ki ilimizi bozdular,
Hala tutup etrafımı düzdüler,
Hele bakın Elbeylini yozdular,
Bundan sonra hoşnut olsun haliniz.

PÜSKÜLLÜ BELA

Gezdiğim dikenli aşk yollarından,
Elimden bir kırık saz geldi geçti.
Kara talihimden yine bu yıl da,
Baharı görmeden yaz geldi geçti.

Adını andıkça titrerim hâlâ,
Var mı benim gibi aşka müptela,
Muhabbet denilen püsküllü bela,
Sanmayın başımdan az geldi geçti.

SAYFA 9

Bu şarkıyı söyledikten sonra Hüseyin Bey'i tepesinden yüzdüler. İlbeyli aşiretinin başında kimse kalmadı. Hüseyin Bey'in oğlu Kırdo? dört yaşında olduğu için kesmediler ve İlbeyli aşiretinin Bunbuç ilinde kalmasına emir verdiler.

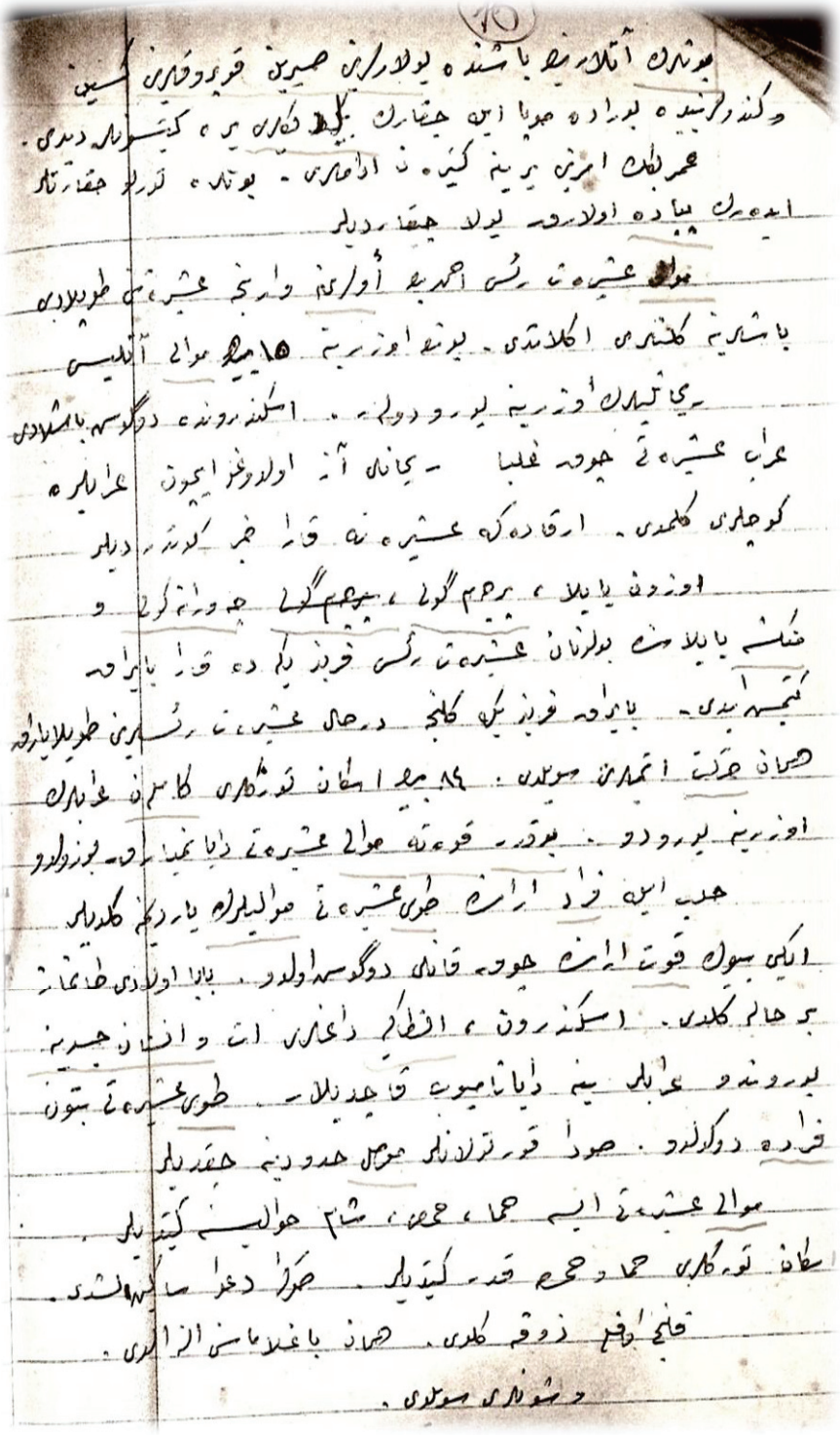
Osmanlı orduları ile Türkmen atlıları geri döndüler. Osmanlı 84 bin, İskân Türkleri'nde de Anadolu'da yerleşmesine emir verdi.

Sultan Habeş Yaylası, Mendişe? Yaylası, Pürçam Gölü, Sivas'ın Yozgat'ın Uzunyaylaları birleştiler. Aşiret kalaba olduğu için 6.000 ev de Reyhanlı aşiretine de Antakya ile Amik Ovası'nı bıraktılar. İskenderun hududundan ...., Hama, Halep, Harim Dağı'na Arap aşiretlerinden, Muvali oturdu. Halep Harim Dağı'n Karanehri'ne kadar olan yere de Tayy aşireti oturdu.

Aynı zamanda Reyhanlı aşireti ile Muvali[722] aşireti komşu idiler. Reyhaniler iskân olarak geldikleri için bunların çok yüksek bir aile olduğunu bilen Muvalilerin reisi Ahmet Bey, Reyhanlıların reisi Ömer Bey'i davet etti. Bilahare Muvalilerin reisi Ahmet Bey'i de (Ömer Bey) davet etti.

Ahmet ve genç oğlu Şerif Bey ve beraberlerinde 100 atlı ile Ömer Bey'in evine geldiler. Atlar tavlaya çekildi, hürmetle karşılandılar. (Mevcut) bir çadıra geldiler. Ömer Bey'in Adile namında bir kızı var idi. Çok güzel, boy posu endam, kaş göz bütün güzellikler kendisinde olup tatlı dilli idi. Misafirlerin yemeğini pişirmek için suya giderken Şerif Bey'in gözüne dokundu. Şerif Bey budala gibi oldu. Derhal babasına cer (cor)[723] verildi ve Ahmet Bey, *"Şimdi bunun sırası değil."* dedi ise de (dedi ise de) Şerif Bey ateşinden kendini kurtaramadığı için (arkadaşlar arasında) dedikodu çıkmaya başladı. Ömer Bey vaziyeti anladı ve derhal kendi adamlarına emir vererek dedi ki: *"Feriz Bey'in bize anlattığı, kızınızı gariplere vermeyin bu davet ettiğim adamlar benim kızıma vuruldukları anlaşıldı."*

[722] Muvali ve Tayy: Bölgede eşkıyalık yapan Arap aşiretlerinin adıdır.
[723] cer (cor): dedikodu, haber.

SAYFA 10

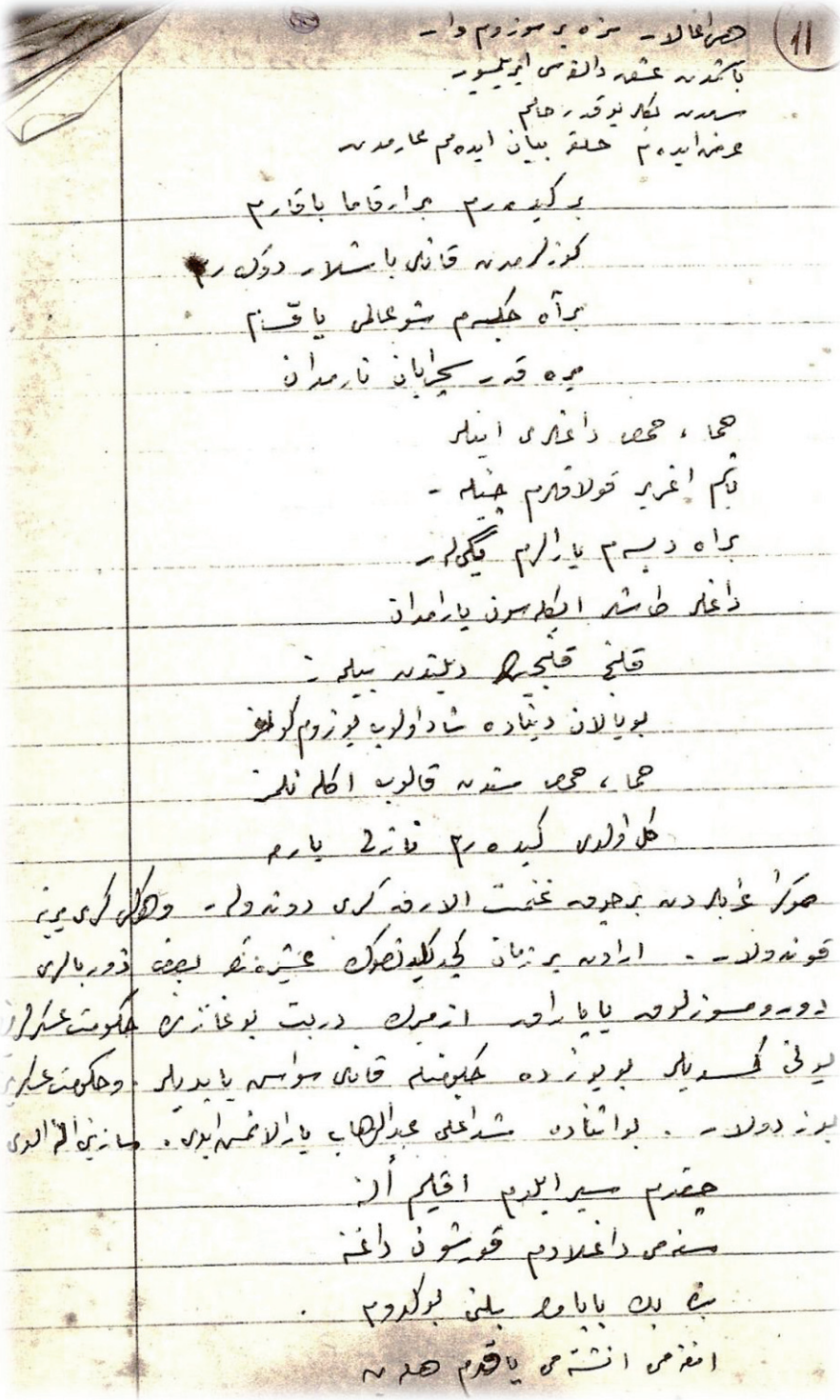
Bunların atlarının başındaki yularları sıyırın kuyruklarını kesin ve kendilerini de burada sopa ile çıkarın. Geldikleri yere gitsinler dedi. Ömer Bey'in emrini yerine getiren adamları bunlara türlü hakaretler ederek, piyade olarak yola çıkardılar.

Muvali aşireti reisi Ahmet Bey evlerine varınca aşireti topladı. Başlarına geleni anlattı. Bunun üzerine 15 bin atlısı Reyhanlıların üzerine yürüdüler. İskenderun'da döğüş başladı. Arap aşireti çok galebe, Reyhanlı az olduğu için Araplara güçleri gelmedi.

Arkadaki aşirete kara kara haber götürdüler. Uzunyayla, Pürçam Gölü, Çevrane Gölü ve Menekşe yaylasında bulunan aşiret reisi Fariz Beye de *"kara bayrak"* gitmiş idi. Bayrak, Feriz Bey'e gelince derhal aşiret reislerini toplayarak hemen hareket etmelerini söyledi. 84 bin İskân Türkleri kâmilen Arapların üzerine yürüdü. Muvali aşireti dayanmayarak bozuldu.

Halep ile Fırat arasında Tayy aşireti, Muvalilerin yardıma geldi. İki büyük kuvvet arasında çok kanlı döğüşler oldu. Baba evladı tanımaz bir hale geldi. İskenderun ve Antakya dağları at ve insan cesedine büründü. Araplar yine dayanamayıp kaçtılar. Tayy aşireti bütün Fırat'a döküldü. Sudan kurtulanlar Musul hududuna çıktılar.

Muvali aşireti ise Hama Humus havalisine gittiler. İskân Türkleri; Hama, Humus'a, kadar gittiler. Sonra, dava da sakinleşti. Kılınçoğlu zevke geldi Hemen bağlamasını eline aldı ve şunları söyledi:

11

دیر اغالو - سزه یوزوم وار -
باشده عشقه دالقه سی ایچیوب -
سزده کلمه یوقه ر حالم
عرضه ایده م حکایه بیان ایده م محارده
بر کیده م یار قاشا یاخارم
کوزلرده قانلی یاشلر دوکرم
یار آه حکیم شوعالمی یاقنم
میده قه - کچیان نارمدان
حما ، حص داغلری ایشلر
باکم اغریر قولاقلرم چینلر -
یار اه دیم یارالم یگکلر -
داغلر طاشلر ایکلیوب یارمدان
قانچی قانچیلر دیکده بیلم -
بویالان دیناده شادولوب یوزوم کولمز
حما ، حص سنده قالوب اکلم نلمز
کلدولی کیده م نازلی یارم

صوک عثمانلی بوحوه غیبت الدوقه کری دونه دولر - وحکومت کری یه
قونه دولر - ایشه بو زمان کچکلیدنصوک عشیرتلر بعضه ذوریالری
دوه وصوزلوقه یایاراق ازمیرک دربت بوغازنه حکومت عسکرلرینی
کسه یار بوزه ده حکومتلی قانلی موسه یا بدیلر . وحکومت عسکرلری
بزه دولر - بو اثنادن شیخ عبدالوهاب یارالانمه ایدی . مازیه الدی

چیقدم سیر ایدم اغیلم اوزه
سنه لی داغلادم قوشلر دانه
بیک بیک یاپاق بلنی بوکلدوم .
امنه من انشه من یاقدم هدمه

SAYFA 11

Hey Ağalar size bir sözüm var
Başımdan aşk dalgası ayrılmıyor
Sermeden beyler yoktur halim
Arz idem halka beyan edemem arımdan

Bir giderim bir arkama bakarım,
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim,
Bir ah çeksem şu âlemi yakarım,
Yine kadar sıçrayan narımdan.

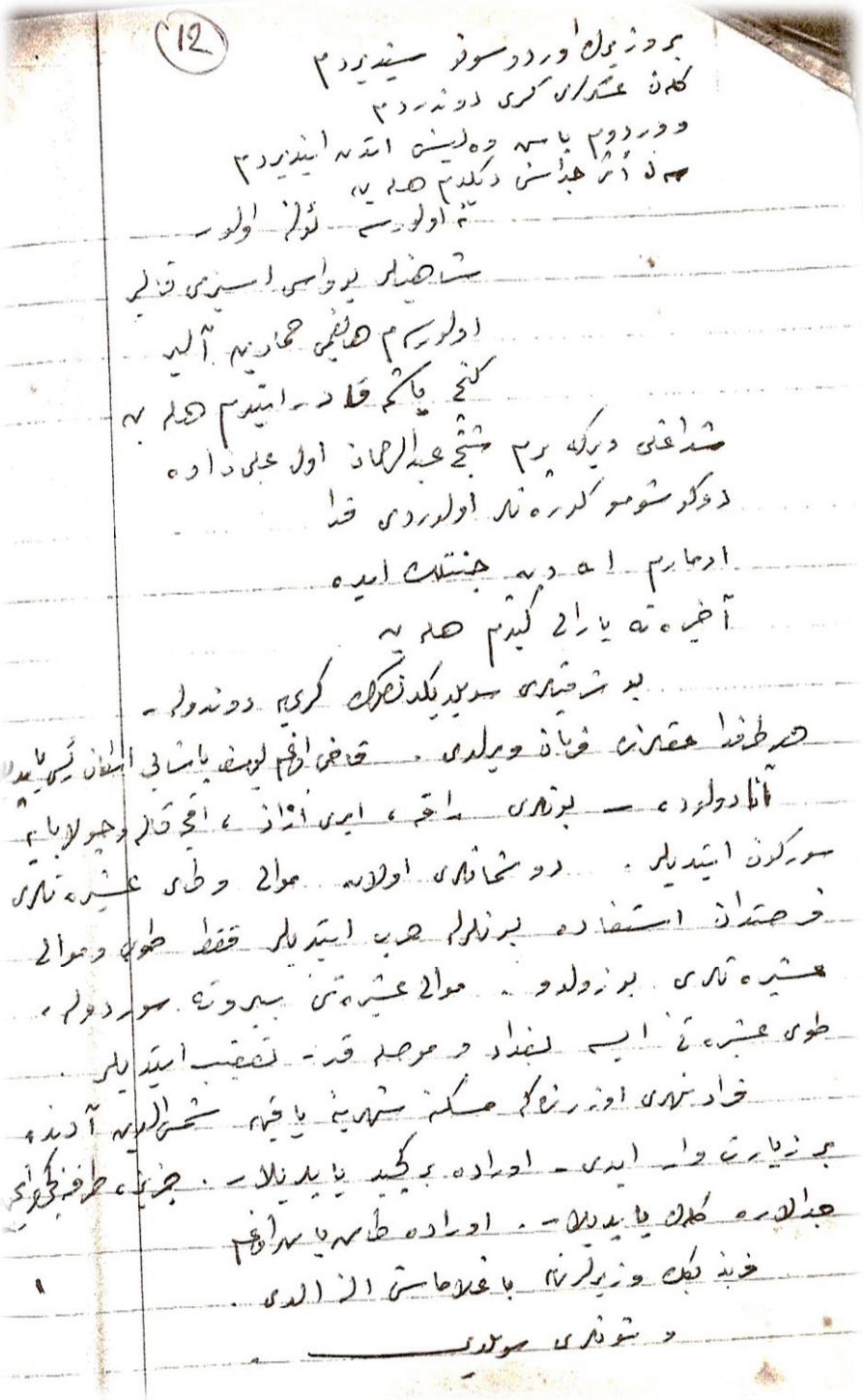
Hama Humus dağları inler,
Başım ağrır kulaklarım çınılar,
Bir ah desem yaralarım yeniler,
Dağlar taşlar inlesin zâramdan.

Kılınç kılıncın dilinden bilmez,
Bu yalan dünyada şad olup yüzüm gülmez,
Hama Humus senden kalıp eğlenmez,
Gel oldu giderim nazlı yâr(imden).

Sonra Araplardan birçok ganimet alarak geri döndüler. Herkes geri yerine kondular. Aradan bir zaman geçtikten sonra aşiretin bazı zorbaları durumsuzluk yaparak (kendi başlarına davranarak) Ezmir'in Derbent Boğazı'nda hükümetin askerlerinin yolunu kestiler. Bu yüzden hükümetle kanlı savaşlar yaptılar ve hükümet askerlerini bozdular.

Bu esnada Şeddadoğlu Abdulvahap yaralanmış idi. Sazını eline aldı:

Çıktım seyir eyledim iklim eline,
Sinemi bağladım kurşun dağına,
Ben de babamın belini büktüm,
Annemi enîştemi yaktım heleyin.

SAYFA 12

Bir vezirin ordusunu sındırdım,
Gelen askerleri geri döndürdüm,
Vurdum Baş Valisin attan indirdim,
Yel eser cıdasın diktim heleyin.

Ne olursa ölene olur,
Şahinler yuvası esir mi kalır?
Ölürsem hayfımı Hamed'in alır,
Genç yaşıma kadir ettim heleyin.

Şeddaoğlu der ki,

Pirim Şeyh Abdurrahman ol Ali zade
Döğüşümü görenler olur mu feda
Umarım "Allah"tan cennetlik ide
Ahirete yaralı gideyim heleyin

Bu şarkıları söyledikten sonra geri döndüler. Her tarafta haklarına kurbanlar verildi. Kadıoğlu Yusuf Paşa'yı[724] İskân Reisi yaptılar Anadolu'da bunları Rakka, İriazaz, Akçakale ve Çalaba'ya sürgün ettiler. Düşmanları olan Muvali ve Tayy[725] aşiretleri, fırsattan istifade bunlarla harp ettiler. Fakat Tayy ve Muvali aşireti bozuldu. Muvali aşiretini Beyrut'a sürdüler. Tayy aşiretini ise Bağdat ve Musul'a kadar takip ettiler.

Fırat nehri üzerindeki Meskene şehrine yakın Şemsettin adında bir ziyaret vardı. Orada bir geçit yaptılar, Cezire tarafına geçmek için. (Orada) Cıdalara gelen Beydillilerden Taşbaşoğlu Feriz Bey vezirlerine, bağlamasını eline aldı, şunları söylemeye başladı:

[724] Osmanlı Devleti, Dulkadir Beyliğinin reisi Ali Beyi 1522 yılında ortadan kaldırdıktan sonra başsız kalan Türkmenler, bir süre Orta Anadolu'da obalar halinde yaşadılar. 1696'da ikinci kez Rakka'ya sürgün edilen Türkmenler, şimdiki Suriye çöllerinin sıcağına dayanamayıp Anadolu'ya geri kaçtılar. Rakka Beylerbeyi Ahmed Paşa, Türkmenlerle baş edemeyince görevinden alındı. Rakka valiliğine *"Başkomutan"* payesi verilen Anadolu müfettişi Yusuf Paşa tayin edildi. Yusuf Paşa büyük bir askerî birlikle yerlerini terk eden Türkmenleri Rakka'ya geri göndermek için harekete geçti. Yusuf Paşa Kadıoğlu namıyla bilinen Kürtlerden Bektaş Bey'in oğlunu Türkmenlere gönderip *"Rakka'ya iskân giderlerse ne âla, gitmezlerse padişahtan gelen ferman gereği hepsinin kılıçtan geçirileceğini"* bildirdi.

[725] Rakka'ya iskân edilen Beğdili'ye tabi birçok obalar arasında, Karacayurt, Cerid, Köçekli ve Mamak'lar da vardı. Bunlar Güneyden Taylı ve Urban Arap aşiretlerinin baskınlarına maruz kalıyorlardı. Bunlara yardım maksadıyla yeni Türkmen cemaat ve oymakları bu bölgeye yerleştirilmiştir.

(13)

مکان دورت بیک ته وم اسطان اولاق
بیخ قاراکونلار کوردوم بک دیلان
قاضی اوغلی یوسف پاشا کلیندہ
قوجه لی دوستان طاردی بک دیلان
شیخ اغنه دوره جالما قلمی
بک دیلیغ ترتیب طوتدو عالمی
بایاقا شداد اوغلی حسین چلبی
چرچمجی شاه طاولسونه بک دیلان
بوخبر یولادم منصاوغه بابامه
یوزیه قاراکوندن قوچ یکیت کرک
بو اسیلیت ایرده ارسلانده بوغدوراه
طانری صوالی کردوم بک دیلان
طوسیا پاشا اوغلی سویلر اوزونده ن
بک دیلیر کولر اوغلی ایزینده ن
الله یاجاه آغچی سلانغ دیزنده
شمر الیغده اویر استوی بک دیلان
اوزمان ایسه الدی سازلرنی
قالقدی کوچ ایدی اسطان کبلری
یوه/ده اشاغی یولاری ترمدی
تقدیر الله بن پادشاهی قوماغه
قوماغه پادشاهی ایلاری ترمدی
نوم برمزی بشدی صایاری
دوکولدی کیدنی قیفان یایاری
کرب آته بنزه اوغلی آتاری
الی طوپ قاغان لکه ترمدی

SAYFA 13

Seksen dört bin evle iskân olan,
Nice kara günler gördü Beydilli.
Kadıoğlu Yusuf Paşa gelende,
Koç gibi düşman vardı Beydilli.

Şeyh Efendi de çalma kalemi,
Bin delisinin ünü âlemi,
Bayraktar Şeddadoğlu Hüseyin Çelebi,
Çarhacımız şehvar olsun Beydilli.

Bir haber yolladım oku bana bırak,
Böyle kara günde koç yiğit gerek,
Bir iyilik eyle de aslanlara boğdurak,
Tazı Muvali'yi gördü Beydilli.

Taşbaşoğlu söyler özünden,
Beydilliler ölür onun izinden,
Anlayacak akça tellinin dizinden,
Şemsettin'den uyur etti Beydilli.

O zaman İspir aldı sazı eline:

Kalktı göç eyledi İskân Beyleri,
Yücelerden aşan yollar bizimdir.
Takdir ilahi, padişahın ferman,
Ferman padişahın, eller bizimdir.

Bizim birimizi beşten sayarlar,
Döğüşe girince figan yaparlar,
Arap ata biner de oklar atarlar,
Eli top kargılı Beyler bizimdir.

(14) Kermanc بلده سی - امری قاچینی گرملی

طاشدن دونمز منزلی یاماق
تقدیر ایلاهه پادشاهه قربان
قربان پادشاهه ایللرز چوخ -

ایسه سویلر سوزه دیمز
ای قاچینی شاد وجه الله
اقه ایللرز بش جنه
دیللرده سویمز نه نکار زمه -

بورنار جزیره طرفه کیدرلر راهنی شاشه قالانلر قولونان ایشاره ایله
رشاری اولاه قوینه نوکه اوینی قوه رولار -

جولاب ، آچی قالار و اوغا طوغرینه قدر یاپیلدیلار -
دوه یه یوکنی قوینه بکده ایتلر ایدی . ایشلرنه کول اپشدیکده .
ساز ایله اولدی .

طویلاندی عشیره تجیب ده یرلری .
قوینه نوکه لیرده باشه بند دکلمز
اما اولدی نکاره قوشدوقه یاز یاز
باقمه لیرده سیران دکلمز .
باقمه لیده اشاغی بزه دوزولدو
بند صاحبلری اکم اکم یازلدی .
اوده بزه اغاغ کیمه یوزولدو
باشه بندیلر لیرده توکی دکلمز .
چوقچی دیرلر اولاشنه بکه
اوده بزه اغاغ صاغه
نکار چقدی آچی قالا داغه
طاشلار لیرده شوخه دکلمز

SAYFA 14

Beldedir eğri kılıç kirmani,
Taştan dönmez mızrağımın yalmalı,
Takdir ilahi padişahın fermanı,
Ferman padişahın, eller bizimdir.

İspir söyler sözü dilinden
Eli kılıç şad u vecd elinden
Rakka illerinin beşer cebinde?
Dillerde söylenen beyler bizimdir

Bunlar Cezire tarafına geçtiler. Rakka'nın şark şimalinde bulunan Aynaroz[726] Gölü'nde, baş reisleri olan Feriz Bey'in evini kurdular. Colab, Akçakale, Urfa taraflarına kadar yayıldılar. Dedemoğlu, Feriz Bey'den ayrılmazdı. Aynaroz Gölü'ne indikde sazı eline aldı:

Toplandı aşiret hepsi de derildi
Feriz Bey'in yurdu Başbend değil mi?
Emroldu Beylerden olduk yan yana
Bakmışlı'nın yurdu seyran değil mi?

Bakmışlı'nın aşağı Barak düzüldü,
Senet sahipleri isim isim yazıldı
Orada Barak Ağa'nın keyfi bozuldu
Barbendir'in yurdu gonca değil mi?

Yer verdiler Ulaşlının Beyi'ne
O da Barak Ağa'nın sağına
Beyler çıktı Akçakale Dağı'na
Tarımların yurdu Şirvan değil mi?

[726] Aynaroz Gölü, Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesine 13 kilometre uzaklıkta bulunan Suriye'nin bir köyü.

(15)

دده‌م آغا صاحبلرم قوروسون بیلسن ایچلسن
صحبت دیرسن اچیلسن بابا قلر ماحصلی - دوروسون ابدالدن
یره دوه دیان دکلم . عشیره‌ت یرلشه یکدن نوکر چاکر یاقه‌دیلر .
حجاز اغر علی پاشای خویندی یانه چاغردی . خوهلوه بویله آغر
یاقیلرنی داداق کوبی وار ایدی - علی پاشایه اویماغی الکیت
داداق کوبنه اوطوردیلر سوکدی .
قاتی نوری اوزرنه اوطوران عرب خدای رئیسی اولان لطیف رایه
طاتلی قونوشون عشیره‌ی غادغا ایتدیرمه‌ز عرب جنابلرادره
سن کیمه ایتدیم . زیدی علی پاشاده حصولی اویماغی ایله کلدی .
داداق کوبنه یرلشدی .
لطیف بکلا طاتلی کچینده ایکی عشیره‌ت اوزرنه حاکم نصب
یاپدیلر . حکومت قورنه پاشای بو عشیره‌لرک اطراف نصیه ایتدی
قویدیغی علی پاشای قوردپاشای اوکلرینه کوندردی .
علی پاشه ایکی قاریسی وار ایدی . بیوکی سلطان اغلنه غزی عایشه
کوچوکی ایسه حاجی اغلنه یاکه گولستان ایدی - گولستان
کیچی اولدوغندن چوجه قیمتلی ایدی .
خدای عشیره‌ت رئیسی اولان لطیف بک عیال کچیرمه‌ز
چوجقجه وار ایدی - عیسه علی پاشانه کوچوک قاریسی گولستانه
یاقمه ایدی . علی پاشانه - قوردپاشای ذاتندن کچینده
استفاده ایدیوردی . لطیف بکدن جدا ظوردیلر الوب
علی پاشانه اوغلی یاصدی . داداغنه کیدردی . گولستانی ظوردیلر الدن
صاچ اولنجه قوردپاشه خبر ویردیلر . قوردپاشه وضعیتی کلیجه

SAYFA 15

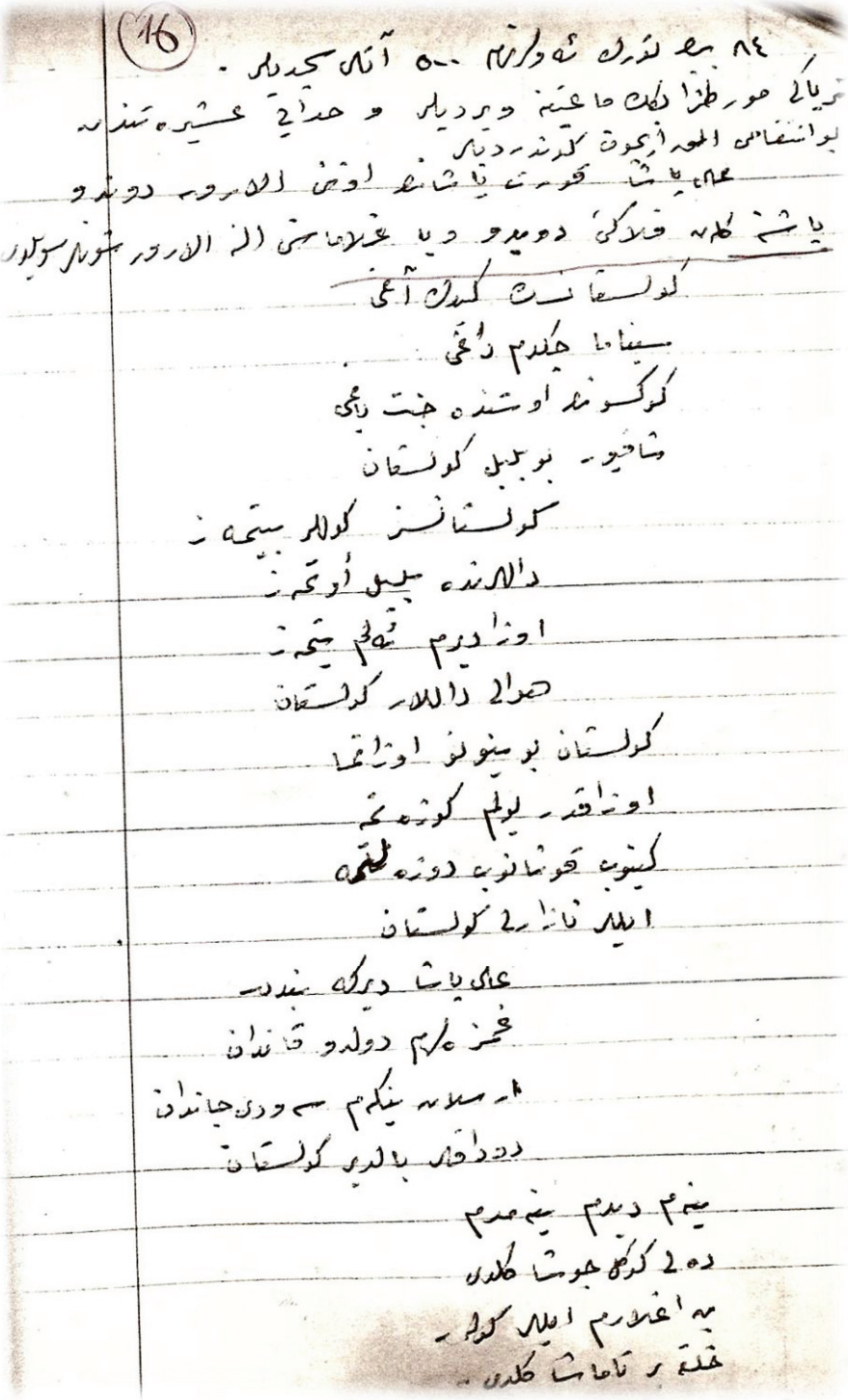
Dedemoğlu haymaların kurulsun
Yenilsin içilsin himmet verilsin
Açılsın bayraklar mehter vurulsun
Abdalların yurdu viran değil mi?

Aşiret yerleştikten sonra herkes yırağa baktılar. Hacıağa Ali Paşa'yı Feriz Bey yanına çağırdı. Kumluk Poyrazoğlu yakınlarında Dadalı köyü vardı. Ali Paşa da *"Oymağını al git Dadalı köyüne otur"* diye söyledi. *"Fırat nehri üzerinde oturan Arap Hudayi reisi olan Latif Bey ile tatlı konuşun aşirete kavga ettirmeyin, garp cenahın idaresine seni tayin ettim"* dedi. Ali Paşa da Hasılı oymağı ile geldi ve Dadalı köyüne yerleşti. Latif Bey ile tatlı sohbette iken aşiret (içindeki bazı kendini bilmez olanlar) Urfa ahalilernden soygunculuk yaptılar. Hükümet de bu Kurt Paşa'yı bu aşiretin ıslahına tayin etti.

Fariz Bey, Ali Paşa'yı, Kurt Paşa'nın yanına (önlemeye) gönderdi. Ali Paşa'nın iki karısı vardı. Büyüğü Sultanoğlunun kızı Ayşe, küçüğü (de) Kılınçoğlu'nun bacısı Gülistan idi. (Gülistan Feriz Bey'in yeğeni olduğu için) çok kıymetli idi.

Hüdai aşiret reisi olan Latif Bey'in Ubeyt isminde bir çarkçısı[727] var idi. Ubeyt Ali Paşa'nın küçük karısı Gülistan'a yanmış (âşık olmuş) idi. Ali Paşa'nın Kurt Paşa'yı (ziyarete) gitmesinden istifade ederek Latif Bey'den habersiz zorbaları alıp Ali Paşa'nın evini bastı ve adamlarını kestirdi. Gülistan'ı zorla aldı. Sabah olunca Feriz Bey'e haber verdiler. Feriz Bey vaziyeti anlayınca

[727] çarkçı: kılıç bileyen.

16

SAYFA 16

84 bin Türk evlerinden 500 atlı seçti. Tiryaki Murtaza Bey'in maiyetine verdiler ve Hüdai aşiretinden bu intikamı almak için gönderdiler. Ali Paşa Kurt Paşa'nın öcünü alarak döndü. Başına gelen felaketi duydu ve bağlamasını eline alarak şunları söyledi:

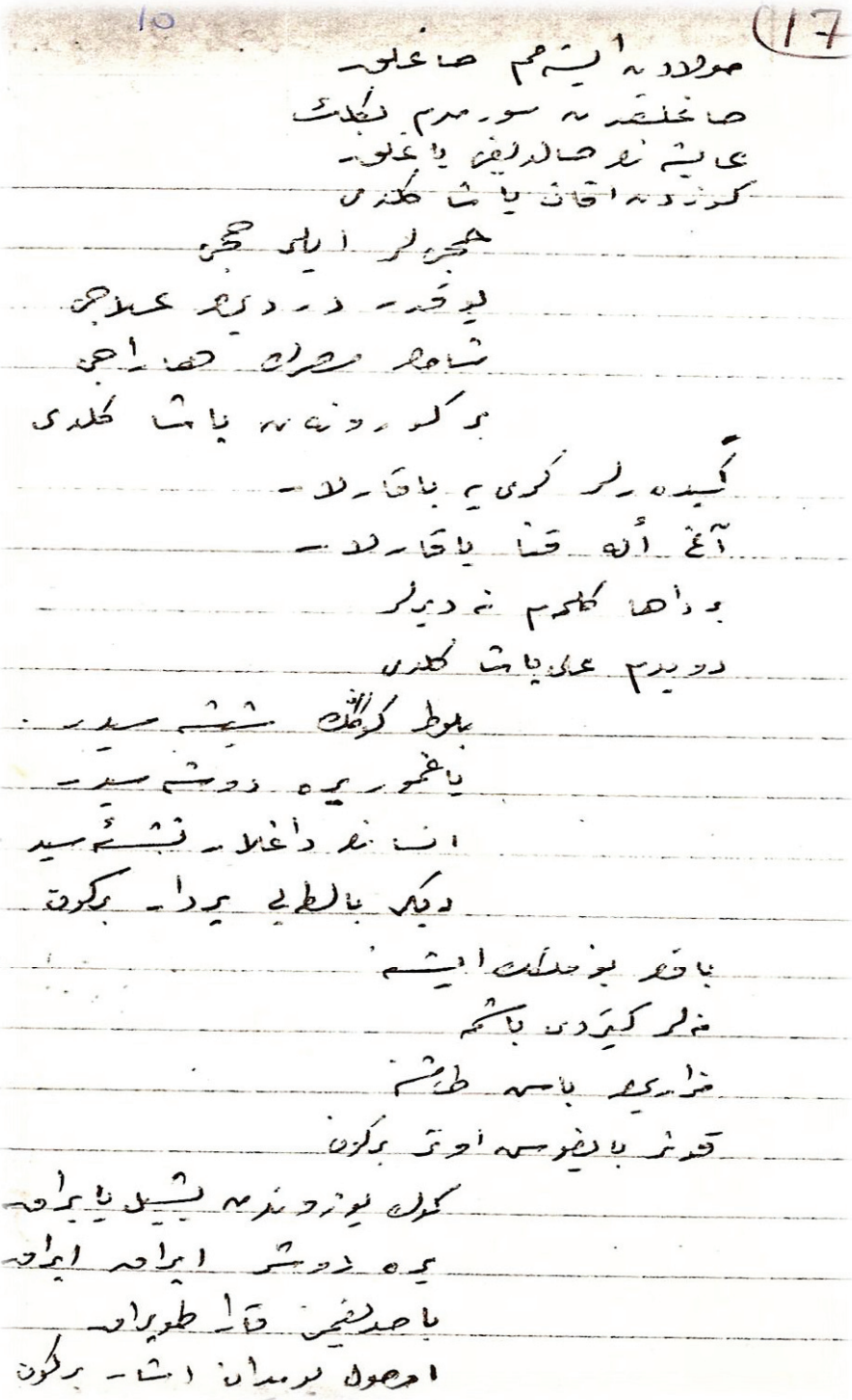
Gülistan'da giden ağı,
Sineme çektim dağı,
Göğsünün üstünde cennet bağı,
Şakıyor bir bülbül Gülistan.

Gülistansız güller bitmez,
Dallarında güller ötmez,
Uzadırım elim yetmez,
Havalı dallar Gülistan.

Gülistan boynunu uzatma,
Uzaktır yolum gözetme,
Giyinip kuşanıp düzeltme,
Eller nazarlı Gülistan.

Ali Paşa der ki benden,
Gamzelerim doldu kandan,
Arslan yengem sevdi candan,
Dudaklar baldır Gülistan.

Binem dedim binemedim,
Deli gönül coşa geldi,
Ben ağlarım eller güler,
Halka bir temaşa geldi.

17

SAYFA 17

Mevla'dan istemem sağlık,
Sağlıktan sürmedim Beylik,
Ali Paşa'nın saldığı yağlık,
Gözden akan yaşa geldi.

Hacılar eylerler Hacı,
Yoktur derdimin ilacı,
Şah'ın Mısır'ın haracı,
Bir görünen başa geldi.

Giderler köye bakarlar,
Ağ ele kına yakarlar,
Bir daha gelmem ne derler,
Duydum Ali Paşa geldi.

Bulut göğün şişesidir,
Yağmur yere düşesidir,
İnsanın dağlar neşesidir,
Diker baltayı yarar bir gün.

Bakın bu feleğin işine,
Neler getirdi başıma,
Mezarımın baş taşına,
Konar baykuş öter bir gün.

Gök yüzünden yeşil yaprak,
Yere düşer ırak ırak,
Bastığımız kara toprak,
Usul boydan aşar bir gün.

18

SAYFA 18

Ali Paşa der neler olacak,
Mukadder birini bulacak,
Hallacı Mansur gelecek,
Dağı taşı atar bir gün.

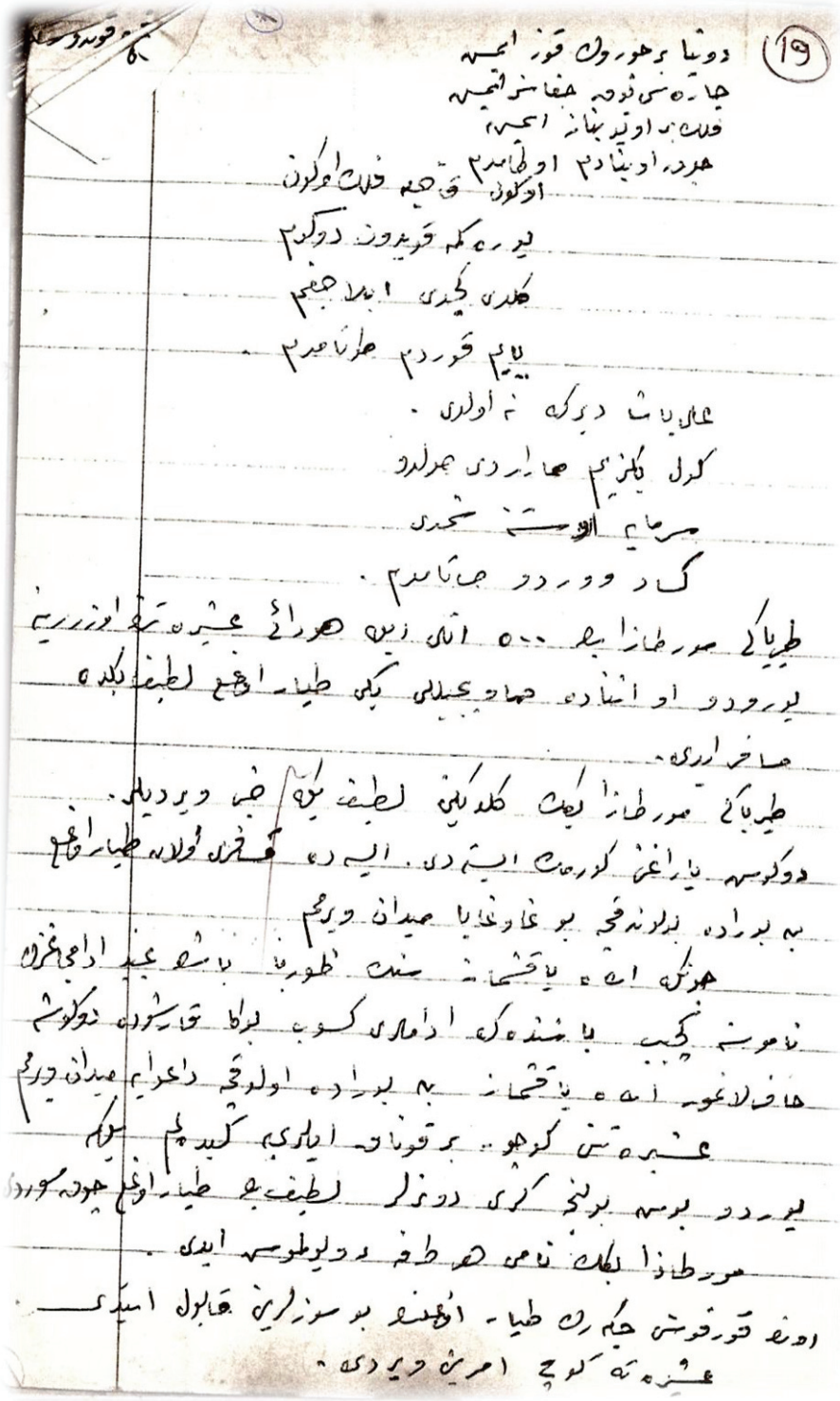
Bedzar Arap atın bedzar,
Saz elinde kalem yazar,
Gel ahımı alma güzel,
Bu ah yerden kalmaz imiş.

Asm-i Azam duasını,
Okuyanlar bilmez imiş,
Ben gideli devir dönmüş,
Zalim aklı ölmez imiş.

Yağan yağmur esen yeller,
Yâre doğru giden yollar,
Bülbülün sesine güller,
Açılırsa sararır imiş.

Ali Paşa Hakk'a güven,
İflah olmaz hayal kuyan,
Al belalı gelin seven,
Artar çürür ölmez imiş.

Yürü bre yalan dünya,
Ne okuna eremedim ,
Felek bir cevabın alamadan,
Turna gördüm tutamadım.

SAYFA 19

Dünya bir çürük koz imiş,
Çaresi yok cefasız imiş,
Felek bir oyunbaz imiş,
Çok oynadım utamadım.[728]

Öğün kahpe felek öğün,
Yüreğime koydun düğüm,
Geldi geçti ablacığım,
Yayım kurdum tutamadım.

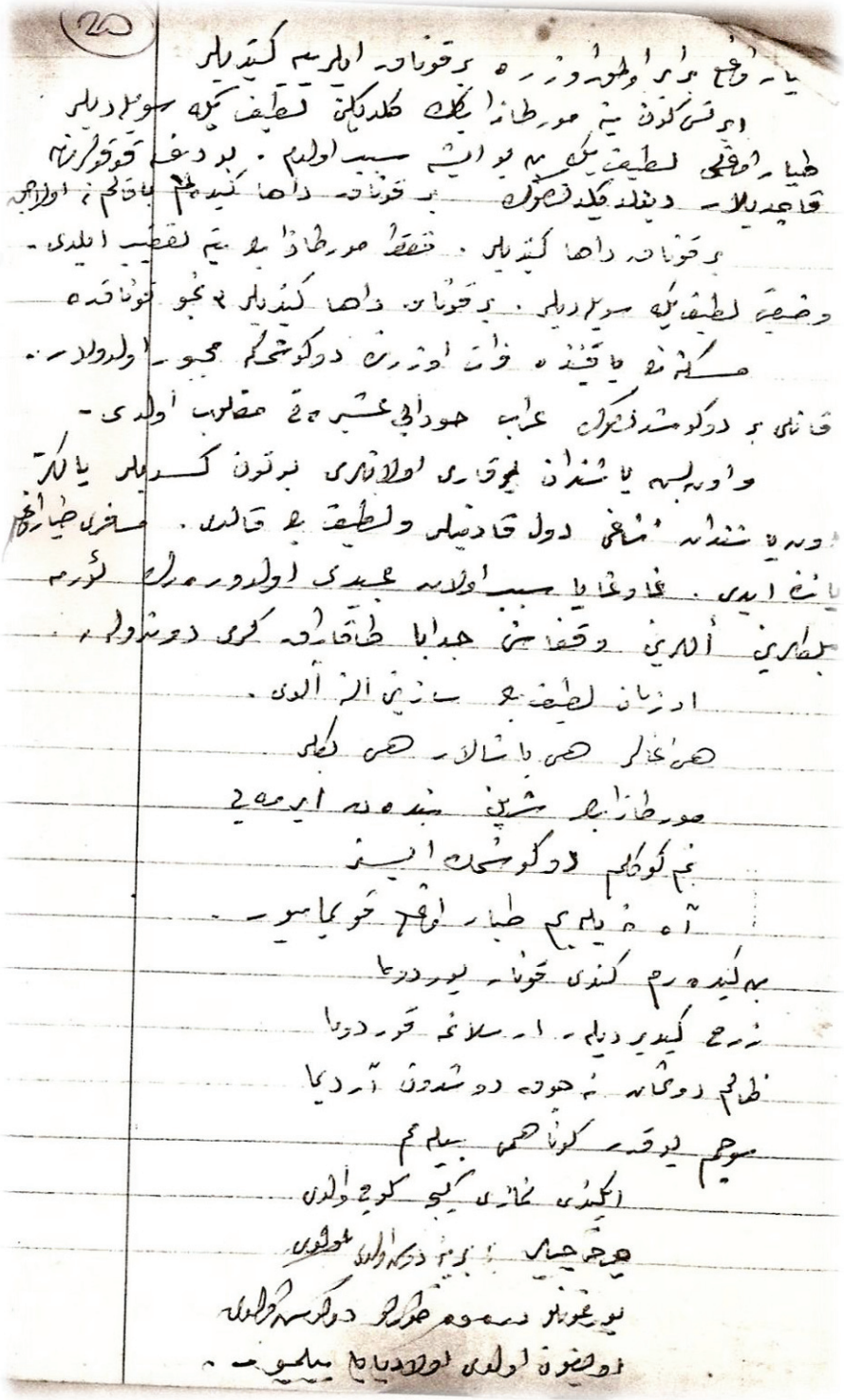
Ali Paşa der ki ne oldu,
Gül benzim sarardı soldu,
Sermaye üstüne şimdi,
Kesat vurdu satamadım.

Tiryaki Murtaza Bey 500 atlı ile Hüdai aşiretinin üzerine yürüdü. O esnada Hama ve Becilli(?) Bey'i Tayyaroğlu Latif Bey'de misafir idi.

Tiryaki Murtaza Bey'in geldiğini Latif Bey'e haber verdiler. Döğüş bayrağını görmek istedi ise de misafiri olan Tayyaroğlu *"ben burada bulundukça bu kavgaya meydan vermem çünkü bana yakışmaz. Senin zorba başı Ubeyt, adamcağızın namusuna geçip başındaki adamları kesip, buna karşı da döğüşe hazırlanmak ona yakışmaz. Ben burada oldukça davaya meydan vermem. Aşiretini göçür, bir konak ileriye gidelim. Belki yurdu boş bulunca geri dönerler"*(dedi). Latif Bey, Tayyaroğlu'nu çok severdi.

Murtaza Bey'in namı her tarafa duyulmuş idi. Onun korkusunu çekerek Tayyaroğlu'nun bu sözlerini kabul etti; aşirete göç emrini verdi.

[728] utmak: kazanmak.

SAYFA 20

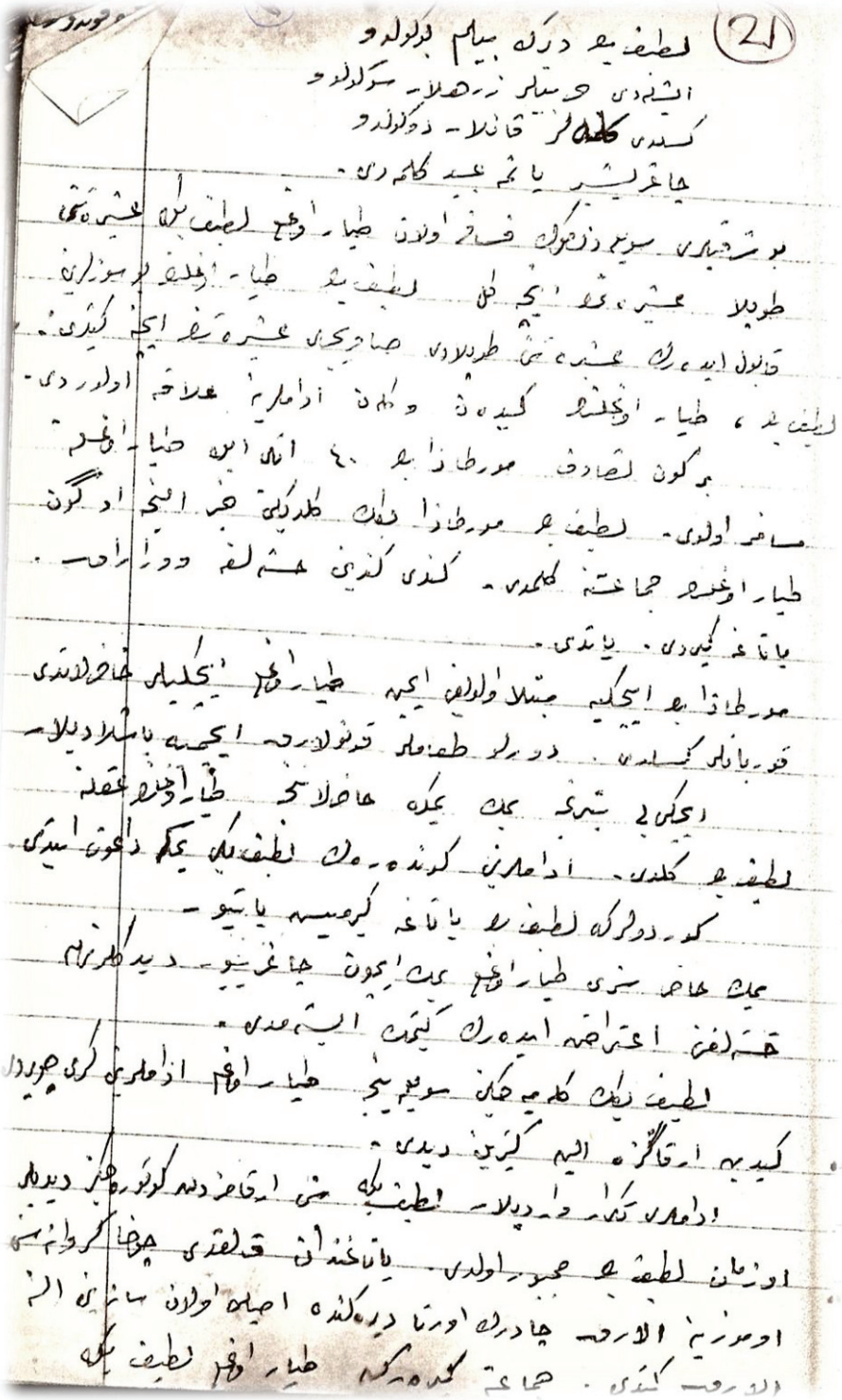
Tayyaroğlu beraber olmak üzere bir konak ileriye gittiler. Ertesi gün ise Murtaza Bey'in geldiğini Latif Bey'e söylediler. Tayyaroğlu: *"Latif Bey, ben bu işe sebep oldum. Bu defa korkularından? kaçtılar. Dinlendikten sonra bir konak daha gidelim. Bakalım ne olacak."* Bir konak daha gittiler. Fakat Murtaza Bey yine takip eyledi. Vaziyeti Latif Bey'e söylediler: *"Bir konak daha gidelim."* İkinci konakta Meskene'nin yakınında Fırat üzerinde dövüşmeğe mecbur oldular. Kanlı bir döğüşten sonra Arap Hüdai aşireti mağlup oldu ve on beş yaşından yukarı olanları bütün kestiler. Yalnız on yaşından aşağı (olanlar ve) dul kadınlar ve Latif Bey kaldı. Misafiri Tayyaroğlu da yanında idi. Kavgaya sebep olan Ubeyd'i öldürerek .... beylerinin ellerini ve kafasını cıdaya takarak geri döndüler.

O zaman Latif Bey de sazını eline aldı:

Hey Ağalar hey Paşalar hey Beyler,
Murtaza Bey şerrin benden ayırmalı.
Benim gönlüm dövüşmek ister,
Ah neyleyim Tayyaroğlu koymuyor.

Ben giderim kendi konar yurduma,
Zırh giydirdiler aslanıma kurduma,
Zalim düşman ne çok düştün ardıma,
Suçum yoktur günahımı bilemem.

İkindi namazı gibi göç oldu,
Çarkçılar birbirine düş oldu,
Yorgunlu Dere'de zorlu döğüş oldu,
Oyun oldu evlat baba bilmiyor.

SAYFA 21

Latif Bey der ki belim büküldü,
İşledi harbiler zırhlar söküldü,
Kesildi kelleler kanlar döküldü,
Çağrışır yanıma Ubeyt gelmedi.

Bu şarkıları söylediğinde misafir olan Tayyaroğlu, Latif Bey'e aşiretini topla aşiretin içine gel (dedi). Latif Bey, Tayyaroğlu'nun bu sözlerini kabul ederek aşiretini topladı. Sarıcalı aşiretinin içine gitti. Latif Bey, Tayyaroğlu'nun giden ve gelen adamlarına alâka olurdu.

Bir gün tesadüf Murtaza Bey 40 atlı ile Tayyaroğlu'na misafir oldu. Latif Bey Murtaza Bey'in geldiğini haber alınca o gün Tayyaroğlu'nun cemaatine gelmedi. Kendi kendini hastalığa vurarak yatağa girdi yattı.

Murtaza Bey içkiye müptela olduğu için Tayyaroğlu'na içkiler hazırlattı, kurbanlar kesildi. Türlü taamlar konularak içmeye başladılar. İçkiyi bitince yemek yemeğe hazırlanınca Tayyaroğlu'nun aklına Latif Bey geldi. Adamlarını göndererek Latif Bey'i yemeğe davet etti. Gördüler ki Latif Ağa yatağa girmiş yatıyor. *"Yemek hazır, Tayyar Ağa yemek için çağırıyor."* dediklerinde, hastalığını itiraf ederek gitmek istemedi. Latif Bey gelmeyeceğini söyleyince Tayaroğlu adamlarını geri çağırdı. *"Gidin arkanıza alın getirin."* dedi. Adamları tekrar vardılar, Latif Bey'e *"Seni arkamızdan götüreceğiz"* dediler. O zaman Latif Bey mecbur oldu ve yatağından kalktı. Çuha kervanesini omuzuna alarak çadırın orta direğinde asılı olan sazını eline alarak gitti. Cemaate giderken Tayyaroğlu Latif Bey'e,

SAYFA 22

"Nerede kaldın? Beyler seni bekiyor." dedğinde Latif Bey oturdu hemen parmağını sazın teline dokundurdu. (Tayyaroğlu) Ziyafetten kafası keyf idi. *"Latif Bey sazın da mı var?"* dedi. *"Evet Beğ'im."* O zaman Tayyaroğlu, *"Çal da dinleyelim."* Latif Bey, hemen sazını döşünden çekti, söylemeye başladı:

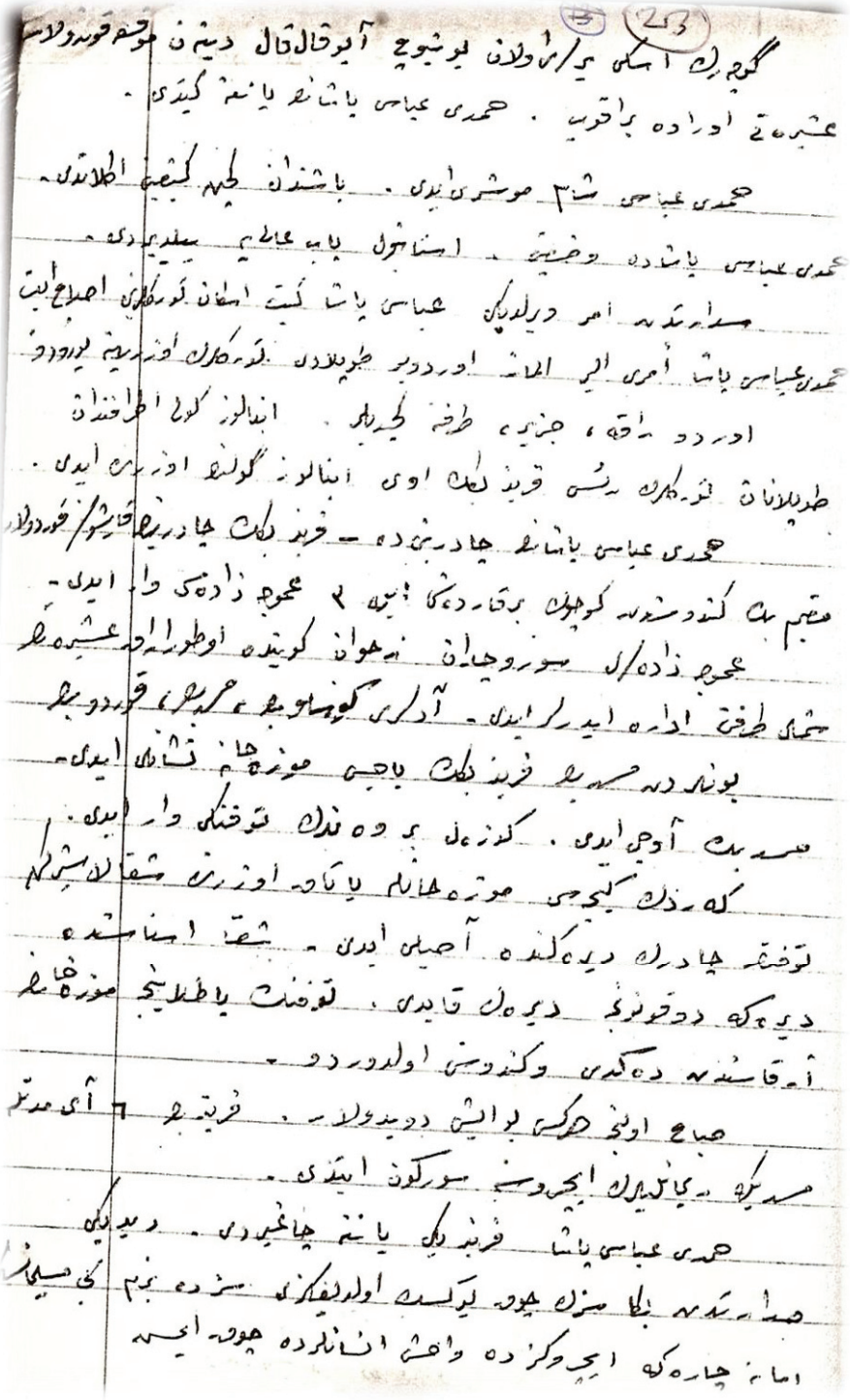
Şanına sığar mı benim efendim,
Derdimin üstüne dert verdin bana.
Ben kendi derdime derman ararken,
Derdim bir iken 4'e verdin efendim.

Arslan adı için katleder,
Ağalar Beyler ikrarın güder,
Namusu kovarsan çok yere gider,
Tazıyla yetişmez at verdin bana.

Beni düşmana belirttin,
Bu sefer de nanı nimet yedirttin,
Yüreğime kim ateş közün koydurttun,
Tütünü çıkmadık od verdin bana.

Latif Bey kendi emler yarasına,
Latif ile Beyim şanın göresin,
Haber edin aç kurtlarım türesin,
Koyunu kırmaya kurt versin bana.

Bu sözleri söyledi, hemen sofra başına kalktı gitti. Derhal aşirete göç emrini verdi. Sözüne sahip olamayan adamların yanına oturmadansa gitmek daha hayırlıdır dedi.

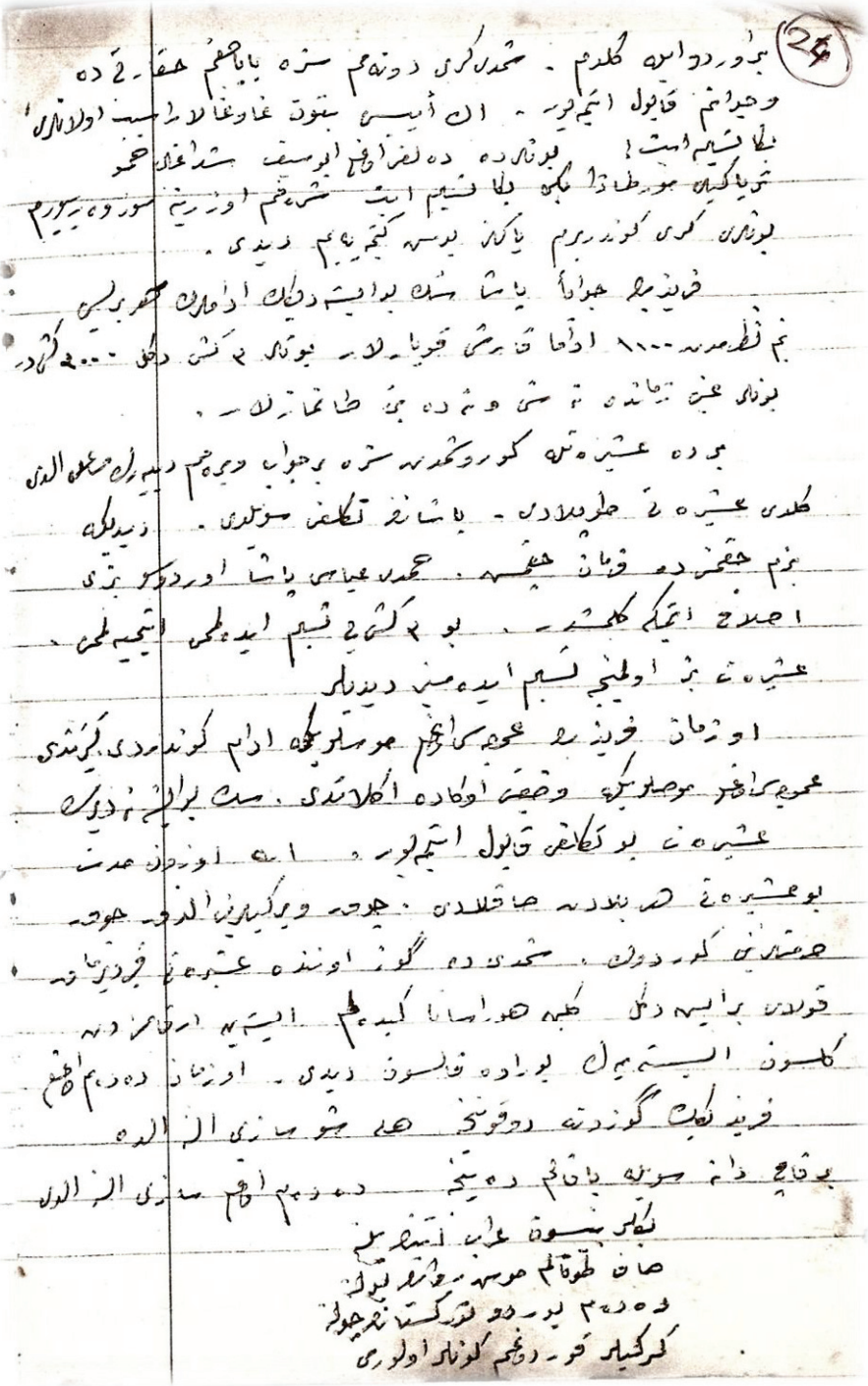

SAYFA 23

Göçerek eski yerleri olan Bunbuç Abu Kalkal denilen mevkie kondular. Aşireti orada bırakıp Hamdi Abbas Paşa'nın yanına gitti. Hamdi Abbas Şam müşiri idi. Başından geçen keyfiyeti anlattı. Hamdi Abbas Paşa da vaziyeti İstanbul Bab-ı Ali'ye bildirdi. Sadaretten emir verildi ki, *"Abbas Paşa git İskân Türkleri'ni ıslah et."* Hamdi Abbas Paşa emri alır almaz, orduyu topladı ve İskân Türklerinin üzerine yürüdü. Ordu, Rakka ve Cizre tarafına geçtiler. Aynaroz Gölü etrafından toplanan Türklerin reisi Feriz Bey'in evi, Aynaroz Gölü'nün üzerinde idi. Hamdi Abbas Paşa, çadırını da Fariz Bey'in çadırının karşısına kurdular.

Kasım Bey'in kendisinden küçük bir kardeşi ile iki amcazadesi var idi. Amcazadeleri Sözücadan, Zahvan köyünde oturarak aşiretin şimal tarafını idare eder idi. Adları Günlü Bey, Mehmet Bey, Kurdu Bey idi. Bunlardan Mehmet Bey, Feriz Bey'in bacısı Mevzehan'a nişanlı idi. Mehmet Bey avcı idi. Güzel bir Venedik tüfengi var idi. Gerdek gecesi Mevzehanla yatak üzerinde şakalaşırken tüfenk çadırın direğinde asılı idi. Şaka esnasında direğe dokundu, direk kaydı, tüfenk patlayınca Mevzehan'ın arkasından değdi. Ve kendisini öldürdü. Sabah olunca herkes bu işi duydular. Fariz Bey 6 ay müddetle Mehmet Bey'i Reyhanlıların içerisine sürgün etti.

Hamdi Abbas Paşa, Feriz Bey'i yanına çağırdı. Dedi ki: *"Sadaretten bana sizin çok yüksek olduğunuzu, siz de bizim gibi Müslümansınız. Amma ne çare ki içinizde vahşi insanlar da çok imiş.*

SAYFA 24

Bir ordu ile geldim; şimdi geri dönemem. Size yapacağım hakareti de vicdanım kabul etmiyor. En iyisi bütün kavgalara sebep olanları bana teslim et. Bunlar da Dalgıroğlu, Ebu Seyf Şeddadoğlu Hamed'i, Tiryakili Murtaza Bey'i bana teslim et. Şerefim üzerine söz veriyorum bunları geri gönderirim. Yalnız boş gitmeyeyim" dedi. Feriz Bey cevaben: *"Paşa, senin bu istediğin adamlardan sadece birisi katarımdan 1000 adama karşı koyarlar. Bunlar iki kişi değil 2000 kişidir. Bunlar aynı zamanda ne seni ve ne de beni tanımazlar." Bir de aşiretle görüşmeden size bir cevap veremem."* diyerek müsaade aldı (aşiretin yanına) geldi. Aşireti topladı. Paşa Bey'in teklifini söyledi. Dedi ki: *"Bizim hakkımızda ferman çıkmış. Hamdi Abbas Paşa ordusu, bizi ıslah etmeye gelmiştir. Bu iki kişiyi teslim edelim mi etmeyelim mi?"* Aşiret (içindekiler) de *"Biz ölmeyince teslim edemeyiz."* dediler.

O zaman Feriz Bey amcası oğlu Muslu Bey'e adam gönderdi, getirtti. Amcası oğlu Muslu Bey'e, vaziyeti anlattı. Sen bu işe ne dersin. Aşiret bu teklifi kabul etmiyor. Ama onlar uzun müddet bu aşireti her beladan sakladı. Çok vergilerini aldık, çok hürmetlerini gördük. Şimdi de göz önünde aşireti kırdırmak kolay bir iş değil. Gelin Horasan'a gidelim isteyen arkamızdan gelsin, isteyen burada kalsın, dedi. O zaman Dedemoğlu, Fariz Bey'in gözüne dokununca *"Hele şu sazı eline al da birkaç tane söyle bakalım."* deyince, Dedemoğlu sazı eline aldı:

Beyler binsin Arap atına beline,
Saf tutalım hoş revan yoluna,
Dedem yurdu Türkistan'ın çölüne,
Kerkiler(?) kurduğum günler olur mu?

طویلانی عشق ده یم
یلم ایچلم موحبت ده یم
دوگول قهوه لر کبی باغریم
شریف ایچه کلم کوزلر اولدی .

قدمی داغلر صفحه لر
کول ده شیشه لر ته ده یلان باغلر
یوزن سینه لم موحولو ده داغلر
بحمد کلمه کلم کوزلر اولدی .

دیدم بو شهادتی سویه دن صرف . قرینه بله ایسه N ترجمه
کلمه دیمه رک گوچ یه کلمه امین دیدی . N ده ته
کلمه تابع اولدی - گوچ یه کلمه دیلر .
او زمان عشق طرفدن شو شهادتی سویلدی -
قرینه کلمه موحبتلو یوه بر صلام
کلمه بو الهامدن گوچلم
عالم عثمان اوغلنه قارشی دوره رک
وقت اکمه الهامی اجابلم .
شدقم دیرک حکم داغلر
بحمد قوللری بیله کدن باغلر
سه کرنلر ایچه موسی شیخ اوغلر
کلمه بر جاندن گوچلم دیدی
موسی شیخ اوغلر دیرک کلمه والم
گوچمی چکوب قارشو دورالم
حرمتی طوتوب آل الم
یاقشر یه کمدن سچلم دیدی .

SAYFA 25

Toplansa aşiret hep derilse,
Yenilse içilse sohbet verilse,
Dökülse kahveler hurba çağrılsa,
Şerbetler içeceğim günler olur mu?

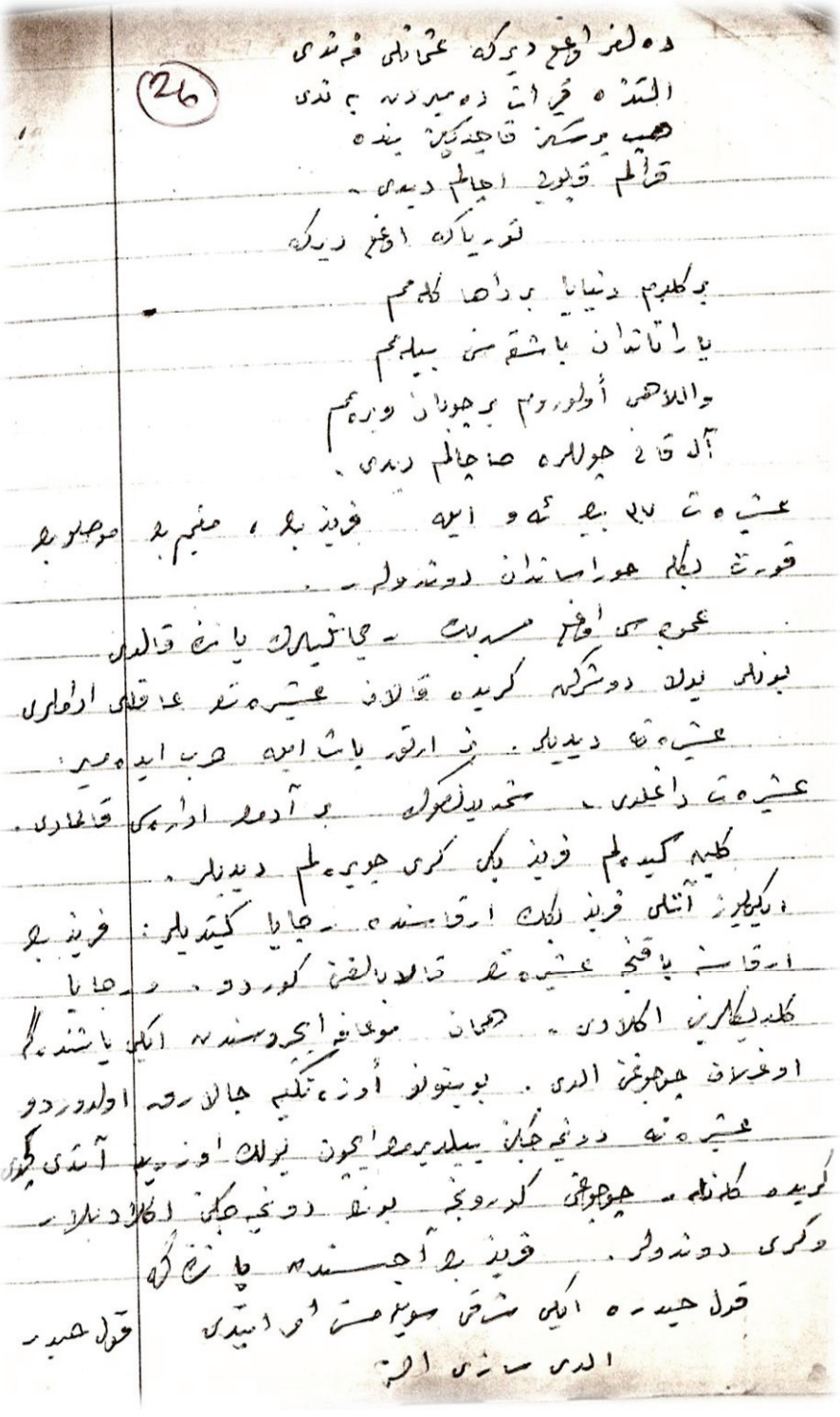
Karlı dağın sağından,
Gün deşirsen nerde Bey'in bağından,
Bütün sizle Musullu Bey dağından,
Aceme gideceğimiz günler olur mu?

Dedemoğlu bu şarkıları söyledikten sonra. Feriz Bey, *"İsteyen bizimle gelsin."* diyerek göçü yükleme emrini verdi. 27 bin ev kendisine tabi olarak göç yüklediler. O zaman aşiret tarafından şu şarkıları söyledi:

Feriz Bey'den Muslu Bey'e bir selam,
Gelsin bu illerden göçelim.
Ali Osmanoğlu'na karşı durulmaz,
Vakit iken aramızı açalım.

Şadoğlu der ki çıkalım dağa,
Memnun(?) kulları bile giden bağa,
Sen kötülük etme Musa Şeyhoğlu'na,
Gelin bir candan geçelim. (dedi)

Musa Şeyhoğlu der ki gelin varalım,
Göçü çeküp karşı duralım,
Hırsızı tutup ele alalım,
Yokuşu yamandan seçelim. (dedi)

(26)

ده لغز اوغز دیرکه عثمانلی قوشدی
الندہ قراتہ دہ میدانہ چقدی
هپسی برسکز قاچدیکز یندہ
قالم قلوبدہ اچیلم دیدی .

تورکاکه اوغز دیرکه

بر کلبم دنیایا بر داها گلمم
یاراتانلر باشقه سی بیلمم
والله ص اولورم برجوبان وارمم
آلدقجه چوللره صاچیلم دیدی .

عثمانلی ۲۷ یه گده ایله قوندیلر ، صباح طوپلوبه
قوشه یکم هوا سیاه دوشدولر .

عثمان بک اوغلی مصطفی - چاتالدره یاتاق قالدیر
یورلی یرلرده دوشرکه کریده قالدی عثمان بک عاقلی اولدیغی
عثمانلیه دیدیلر . بز ارقه یاتاق ایله حرکت ایدهجز
عثمانلی راضی اولدی . سحر یورلرکن بر آدم اولدیکی قالدیر
کلیه کیدیلم قوندیکی کری چویرلم دیدیلر .
دیکیلرز آتلی قوندیکلک ارقاسنده . چاپا کیتدیلر . قوندیغی
ارقاسنه یاقین عثمانلیه قالدیرلمش کوردکده . چاپا
کلدیکلرینی اکلادیلر . همان موغانی بوزوسندہ اکلیه یاشندہ
اوغلنی چوجوغنی الدی . بوستونو اوزه تکیه جالاره اولدوردو
عثمانلیه دوغرو جلب سیلدیرمه باشلدیلر اونلرده آتدی کچوب
کیدهرک کلدیلر . چوجوغی کدوجه بوینه دوغرو کلدیلر
وکری دوندولر . قوندیغی آچسنده یاتاق کوه
قول حیده - اکلی شاخی سویرمه اوا سیدی
الدی سازی الته

قول حیده -

SAYFA 26

Dalgıroğlu der ki Osmanlı fendi
Elinde kırat demirden fendi
Hep birsiniz kaçtınız bende
Kıralım kapıyı açalım. (dedi)

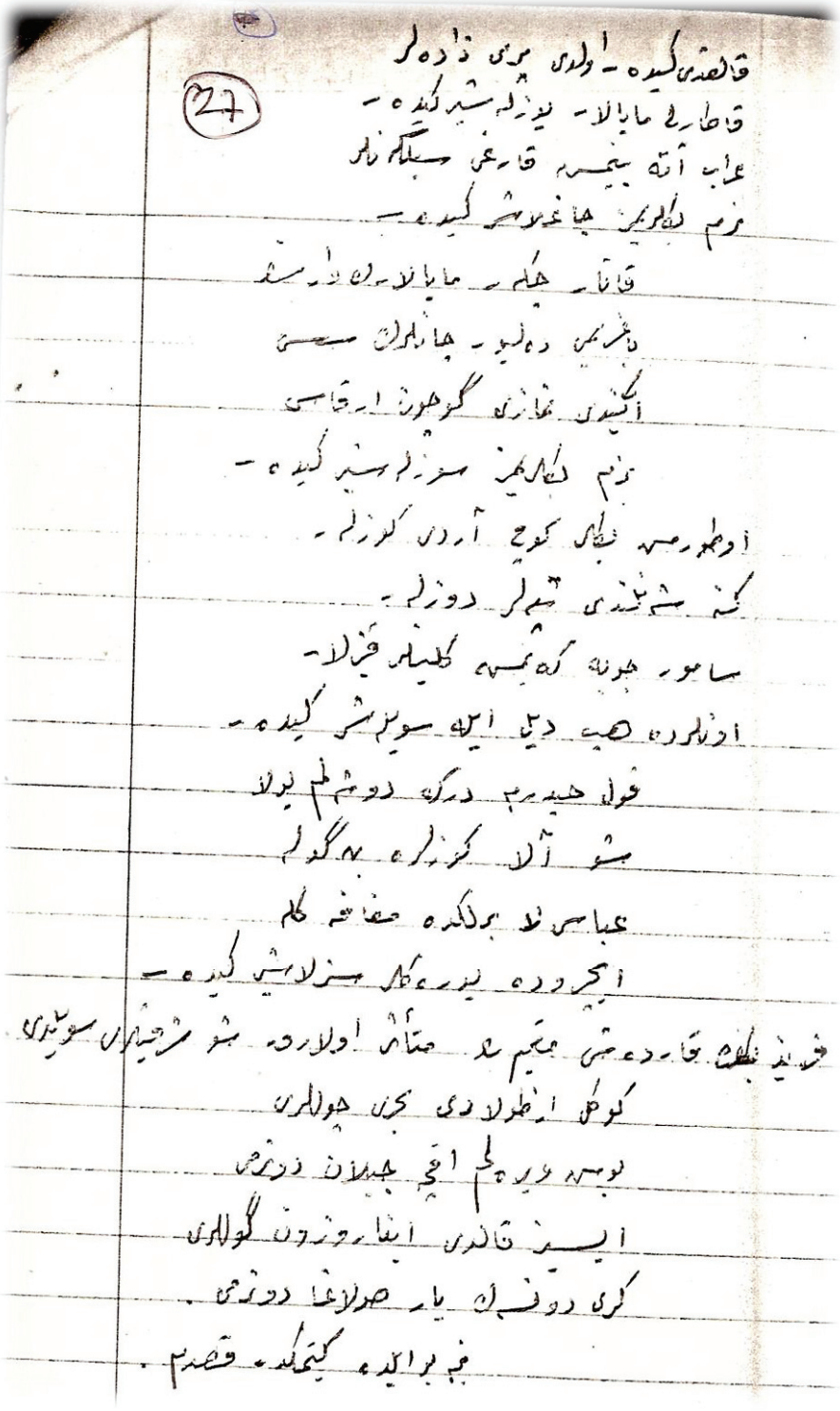
Tiryakioğlu der ki:

Bir geldim dünyaya bir daha gelmem
Yaratandan başkasını bilmem
Vallahi ölürüm bir çoban vermem
Al kanı çöllere saçalım. (dedi)

Aşiret 27 bin ev ile Feriz Bey, Menim(?) Bey, Muslu Bey, Kurt Bey'le Horasan'dan döndüler. Amcası oğlu Muhammet Bey, Reyhanlıların yanında kaldı. Bunlar yola düşterken geride kalan aşiretin akıllı adamları aşirete dediler: *"Biz artık Paşa ile harp edemeyiz. Aşiret dağıldı şimdiden sonra bir adamın idaresi kalmadı. Gelin gidelim; Feriz Bey'i geri çevirelim."* dediler.

İki boz atlı, Feriz Bey'in arkasından ricaya gittiler. Feriz Bey arkasına bakınca aşiretin kalabalığını gördü ve ricaya geldiklerini anladı. Hemen ….. içerisinden iki yaşındaki oğlan çocuğunu aldı, boynunu üzengiye çalarak öldürdü. Aşirete dönmeyeceğini bildirmek için yolun üzerine attı, gitti. Geride gelenler çocuğu görünce bunun dönmeyeceğini anladılar. Ve geri döndüler. Fariz Bey acısından yanındaki Kul Haydar'a iki şarkı söylemesini emretti.

Kul Haydar aldı sazı eline:

قاصدین کیده - اولدی پری زاده لر
(27)
قاطارلی مایالا - نیزله شیدکیده -
عراب آته بنمیه قارعی سیلکه نار
نزم دلبرین جانه دوشر کیده -
قاتار - چکلر - مایالار - دیزدسته
باشمین ده لیو - جانبازلر - سسی
آکسیدی نعره ده گوهرون ارقاسی
نزم دلبرین سزله شیدکیده -
اوطورمه بکلی کوچ آردی کوزلر -
کنه شیشدی تیلر دوزلر -
ساچلر - جونه کوه بنمیه گلیلر قیزلر -
اوزلرده صبه دیک ایله سویلشر کیده -
قول حیدره درگ دوشلم یولر
بشو آلی کوزلره باگلر
عباسی لر برلکده صفاته گلر
ایکی ده بیر یره گلر سزله شیدکیده -

قوینلکده قاره تی میتم سد متأثر اولارده بشو شیشلیلر سویلیر

کوکل اوطولدی بن جوللرن
بوسه ویره لم اچی جیلون دوشمن
ایسه قادن اینلرون گوللرن
کری دونه لم یار صولاغا دوشمن .
بو برادیده کیتمکده قصدم .

SAYFA 27

Kalktı gider oldu peri zadeler,
Katarlı mayalar yüzleşir gider.
Arap ata binmiş kargı silkenenler,
Bizim beylerimiz çağlaşır gider.

Katar çeker mayaların var senin,
Bağrımı doluyor canların sesi,
İkindi namazı göçün arkası,
Bizim Beylerimiz sözleşir gider.

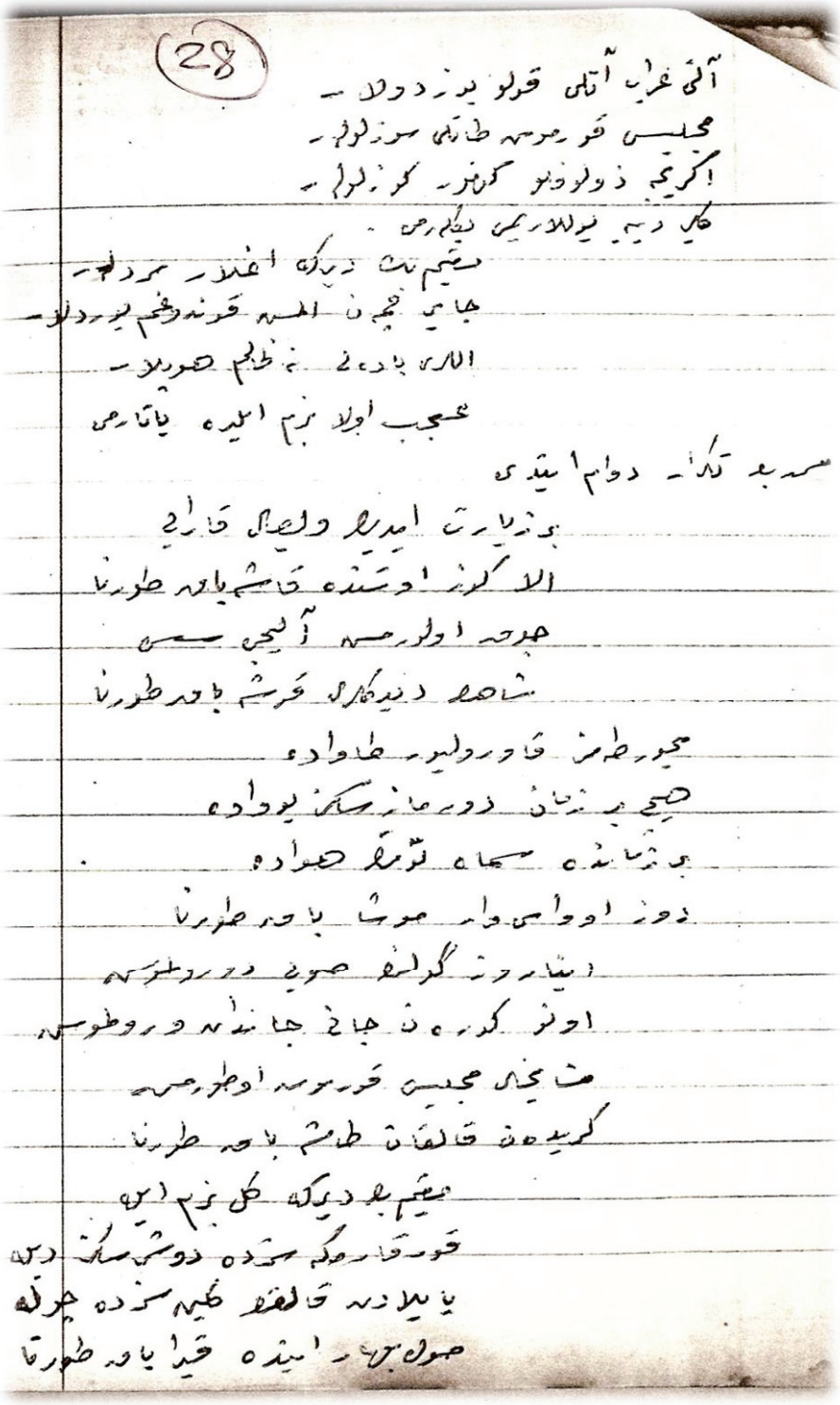
Oturmuş beyler göç ardı gözler,
Gene şenlendi tepeler düzler,
Samur cübbe giyinmiş gelinler kızlar,
Onlar da hep dil ile söyleşir gider.

Kul Haydar'ım der ki düşelim yola,
Şu ala gözlere bin beher güle,
Abbasla birlikte misafir gele,
İçeride yürekler sızlaşır gider.

Fariz Bey'in kardeşi Mukîm Bey müteessir oldu ve şu şarkıları söyledi:

Gönül arzuladı bahri çölleri,
Boş verelim akça ceylan döner mi?
Issz kaldı Aynaroz'un gülleri,
Geri dönsek yar sulağa döner mi?

Benim bu ilde gitmekte kastım:

28

آلی غریب آتلی قولو یوزدولی -
مجلس قورموسه طاتلی سوزلولر -
اگریجی ذولوفلو گوزلر کوزلولر -
کلیدیم یولداریمی بکلارمی -

مقیم تک دیکه افندم بردلو -
جایی بیجان المسه قوندوقجم یوردلو -
الله یاوه نی ظلم صوردلو -
محجب اولا بزم الیده یاقارمی

سرمد تکه دوام ایتدی

بو زیارت امیدیله واصل قاپیکه
الله کریم اوستنده قاشیاوه طورنا
چوجق اولورسه آلیجی سن
شاهد دیدکاری قرشیاوه طورنا
محبوب طاشی قاوردلیور طاوادن
صیچیه بیلمیان زورباز سکلیوادن
بو تاشدن سماه توتمق صعبادن
دوز اوه سی وار موشیاوه طورنا
ایتیاروز گرلسه صویه دوردلرسه
اونو کدن جایی جاندارسه دوروطورسه
مشکل مجلس قورموسه اوطورسه
گریدن قالقان طاشیاوه طورنا
مقیم بلدیکه کل بزم ایچون
قورقاردیکه سنده دوشمسکن دیو
یاپیلدیه قالقه کیه سنده چرکه
صوکره بیتنده قیاپاوه طورنا

SAYFA 28

Atı Arap atlı kulu bozdular,
Meclis kurmuş tatlı sözlüler,
Eğrice zülüflü kömür gözlüler,
Gelir diye yollarımı bekler mi?

Mukîm Bey der ki ağlar ……..
Çayır çimen almış konduğum yurtlar,
Elleri badeli ne zalim ..... (?)
Acep ola bizim ilde yatar mı?

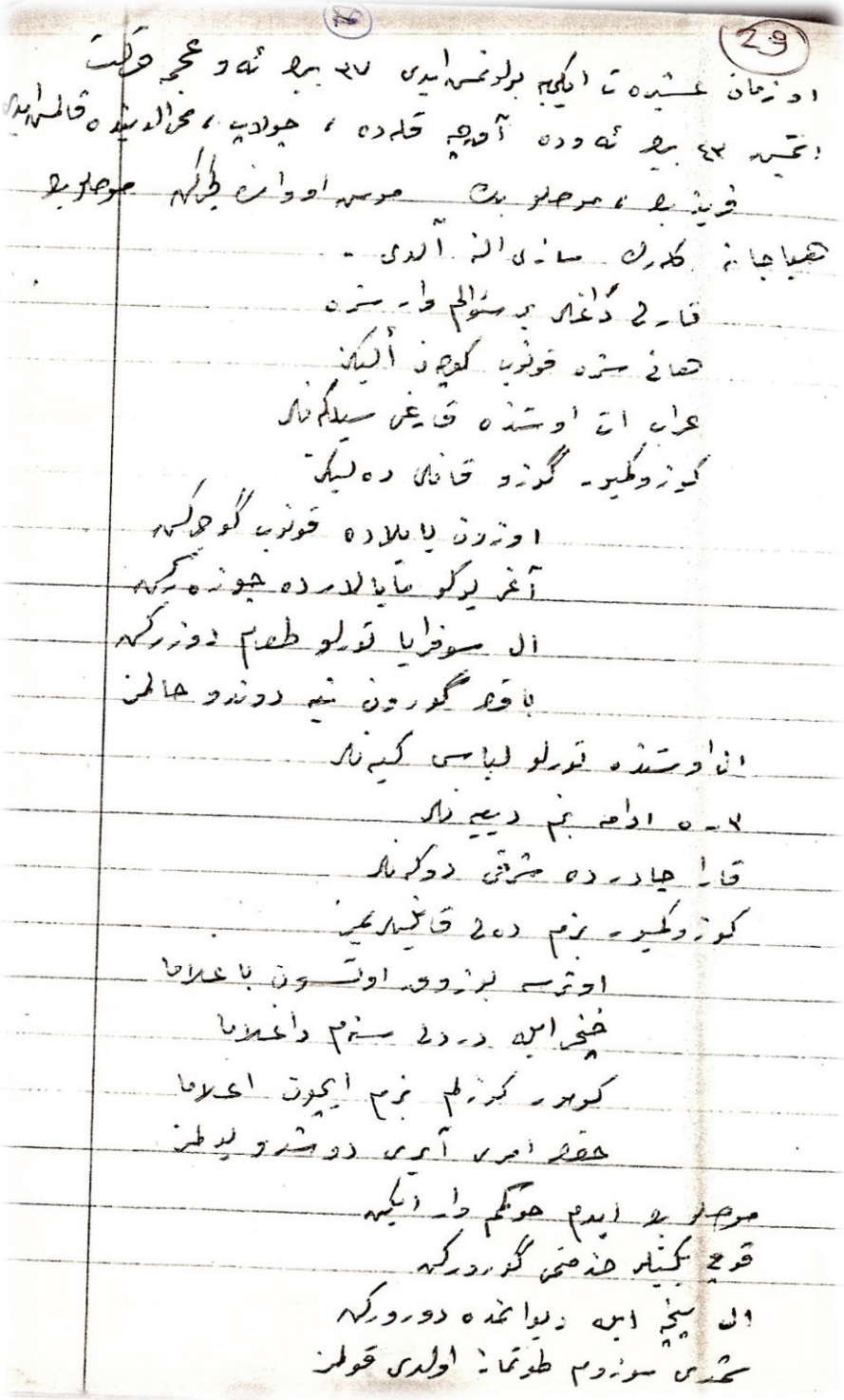
Mukîm Bey tekrar devam etti:

Bir ziyaret edin Veysel Karan'a,
Ela göz üstünde kaşa bak durna,
Çok olurmuş alıcı sesi,
Şahin dedikleri kuşa bak durna.

Yumurtamız kavruluyor tavada,
Hiçbir zaman durmayasınız yuvada,
Bu zamanda semah tutan havada,
Düz ovası var Muş'a bak durna.

Aynaroz Gölü'nün suyu durulmuş,
Onu gören canı candan vurulmuş,
Şahinler meclis kurmuş oturmuş,
Geriden kalkan taşa bak durna.

Mukîm Bey der ki gel bizim ile,
Korkarım ki siz de düşersiniz dile,
Yayladan kalkın gelin siz de çöle,
Sonbahar ayında kıra bak durna.

SAYFA 29

O zaman aşiret ikiye bölünmüş 27 bin ev Acem'e hareket etmiş 42 bin ev de Akçakale'de, Colab, Muhiddin'de kalmış idi. Fariz Bey, Muslu Bey, Muş Ovası'nı geçerken Muslu Bey, heyecana gelerek sazı eline aldı

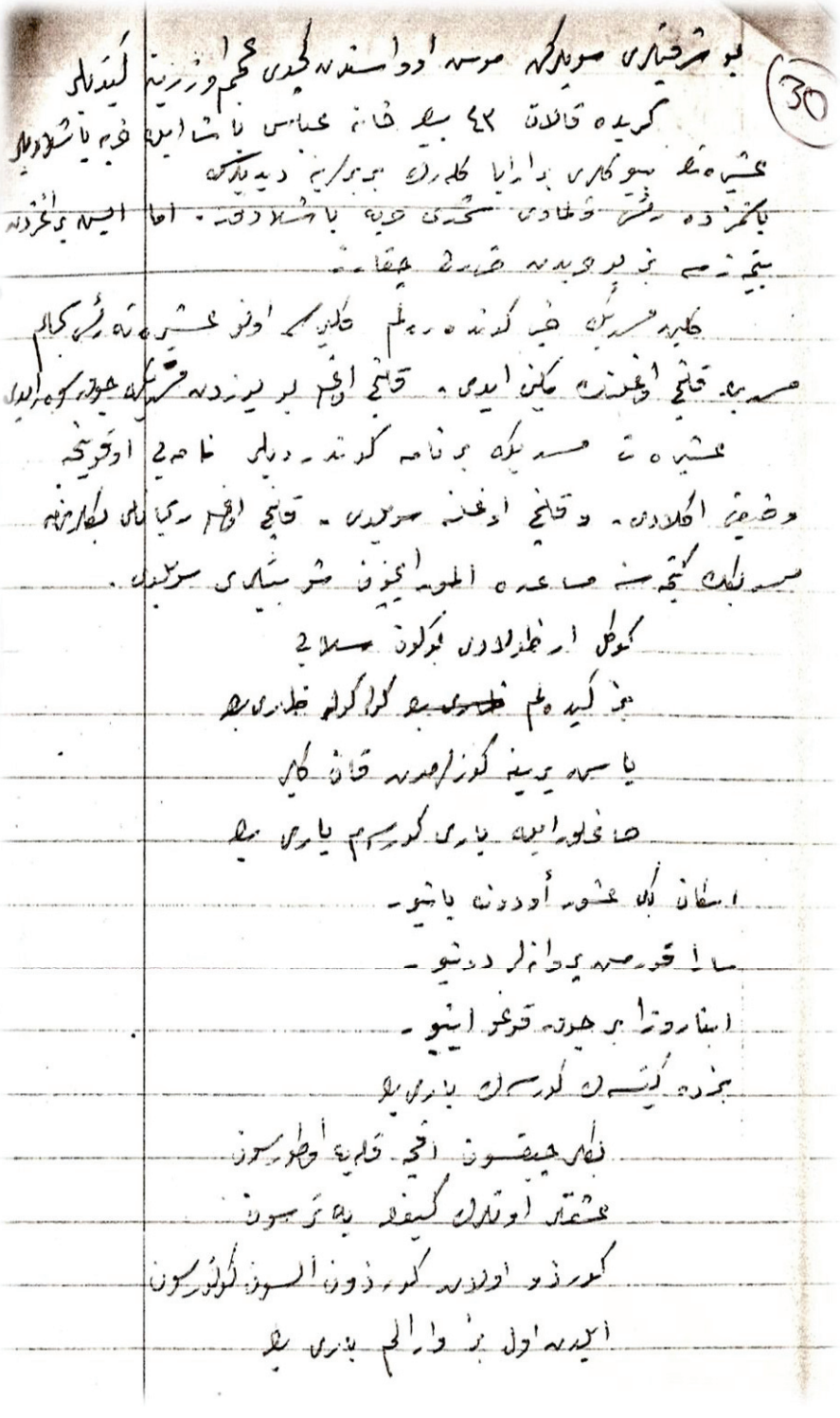
Karlı dağlar bir sualim var size,
Hani size konup göçen iliniz.
Arap at üstünde kargı silkenler,
Gözükmüyor göze kanlı deliniz.

Uzunyayla'da konup göçerken,
Ağdı yükü mayalarda çözerken,
El sofraya türlü taam çekerken,
Bakın görün neye döndü halimiz.

Al üstünde türlü libas giyenler,
Beş yüz iki adam benim diyenler,
Kara çadırda şarkı dökenler,
Gözükmüyor bizim delikanlımız.

Öterse bozuk ötsün bağlama,
Hançer ile dertli sinem dağlama,
Kömür gözlüm bizim için ağlama,
Hakk'ın emri ayrı düştü yolumuz.

Muslu Bey idem hükmüm var iken,
Koç yiğitler hizmetimi görürken,
Al pemçeyle divanımda dururken,
Şimdi sözüm tutmaz oldu kulumuz.

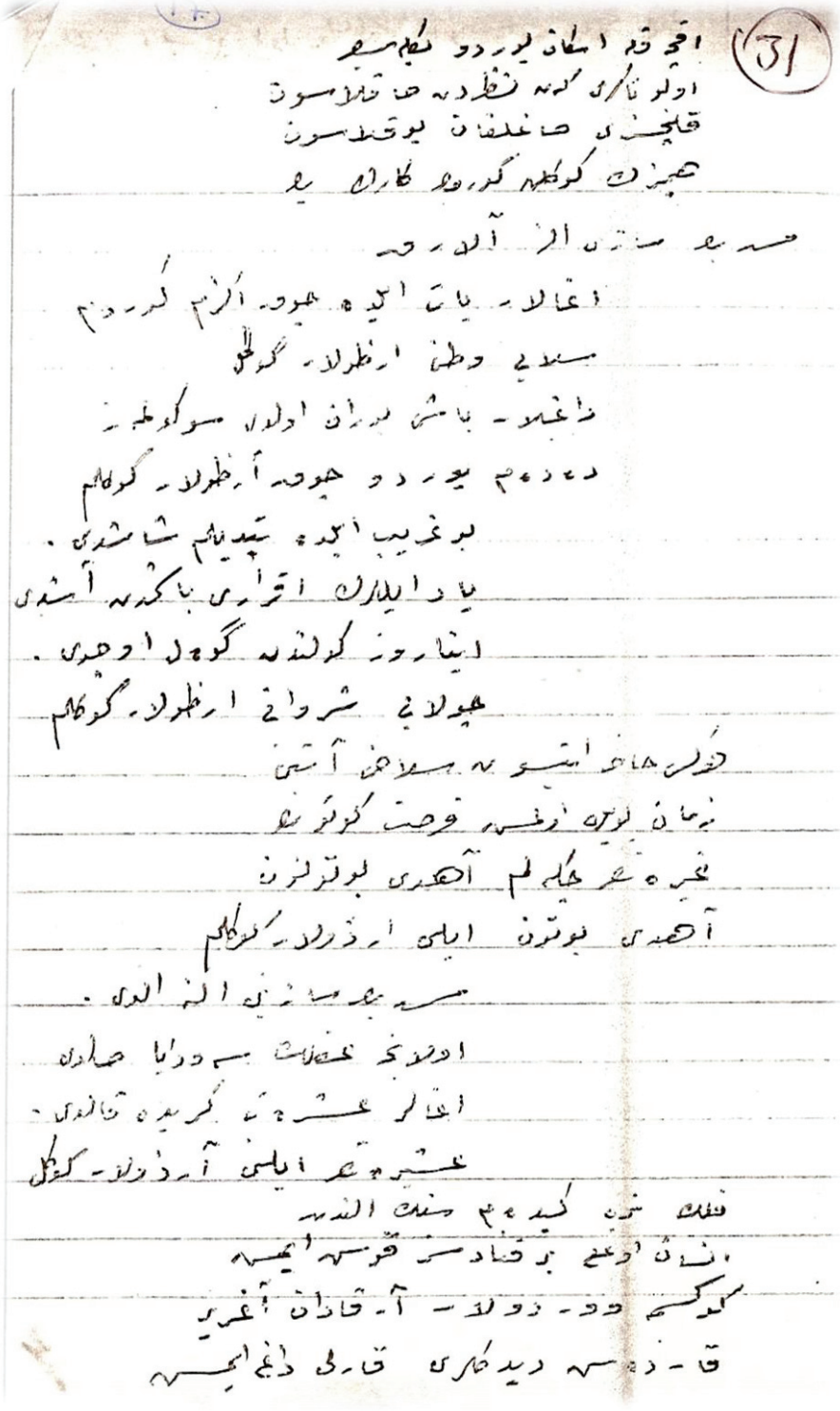
SAYFA 30

Bu şarkıları söylerken Muş Ovası'ndan geçti. Acem üzerine gittiler. Aşiretin geride kalan 42 bin hane Abbas Paşa ile harbe başladılar. Aşiretin büyükleri bir araya gelerek birbirlerine dediler ki: *"Aramızda Rişvan kalmadı. Şimdi harbe başladık. Ama iş bir ağızdan bitmezsa biz bu harpten karlı çıkarız. Gelin Mehmet Bey'e haber gönderelim. Gelirse, onu aşirete reis seçelim."* Mehmet Bey Kılınçoğlu'nun yeğeni idi. Kılınçoğlu bu yüzden Mehmet Bey'i çok severdi. Aşiret Mehmet Bey'e bir name götürdüler. Nameyi okuyunca vaziyeti anladı ve Kılınçoğlu'na söyledi. Kılınçoğlu, Reyhanlı Beylerine Mehmet Bey gitmesine müsaade almak için şu beyitleri söyledi.

Gönül arzuladı bugün sılayı,
Biz gidelim güle güle Bey.
Yaş yerine gözlerimden kan gelir,
Sağlık ile yâri görsem bari Bey.

İskân Beyi aşk oduna yanıyor yaşıyor,
Sara kurmuş pervaneler dönüyor,
Aynaroz'a birçok kuğu iniyor,
Biz de gitsek görsek bari Bey.

Beyler çıksın Akçakale'ye otursun,
Âşıklar otların keyfin yetirsin,
Gürzü olan gürzün alsın götürsün,
İlden evvel biz varalım bari Bey.

SAYFA 31

Akçakale iskân yurdu beklesin,
Ulu tanrı gen nazardan saklasın,
Kılınçsızı sağlıknan yoklasın,
Hepimizin gönlün görmek kârın Bey.

Mehmet Bey sazı eline alarak:

Ağalar yâd elde çok ekrem gördüm,
Sılayı vatanı arzular gönül,
Dağlar başı boran oldu sökülmez,
Dedem yurdu çok arzular gönlüm.

Bu garip ilde tebdilim şaştı,
Yâd ellerin ikrarı başımdan attı,
Aynaroz Gölü'nden gövel uçtu,
Colab'ı Şirvan'ı arzular gönlüm.

Herkes hazır etsin silahı atını,
Zaman böyle olmuş fırsat kötünün,
Gayretin çekelim ahdi bütünün,
Ahdi bütün ili arzular gönlüm.

Mehmet Bey sazını eline aldı,
Olanca aklını sevdaya saldı,
Ağalar aşiret geride kaldı,
Aşiretin ilini arzular gönlüm.

Felek nere gidem senin elinden,
İnsanoğlu bir kanatsız kuş imiş,
Göğsüme vurdular arkadan ağırır,
Kardeş dedikleri karlı dağ imiş.

32

SAYFA 32

Her ne desem olur feleğin işi,
Acıdır yenmez Tanrı'nın aşı,
Tırnağın varısa başını kaşı,
Kimsenin kimseye faydası yok imiş.

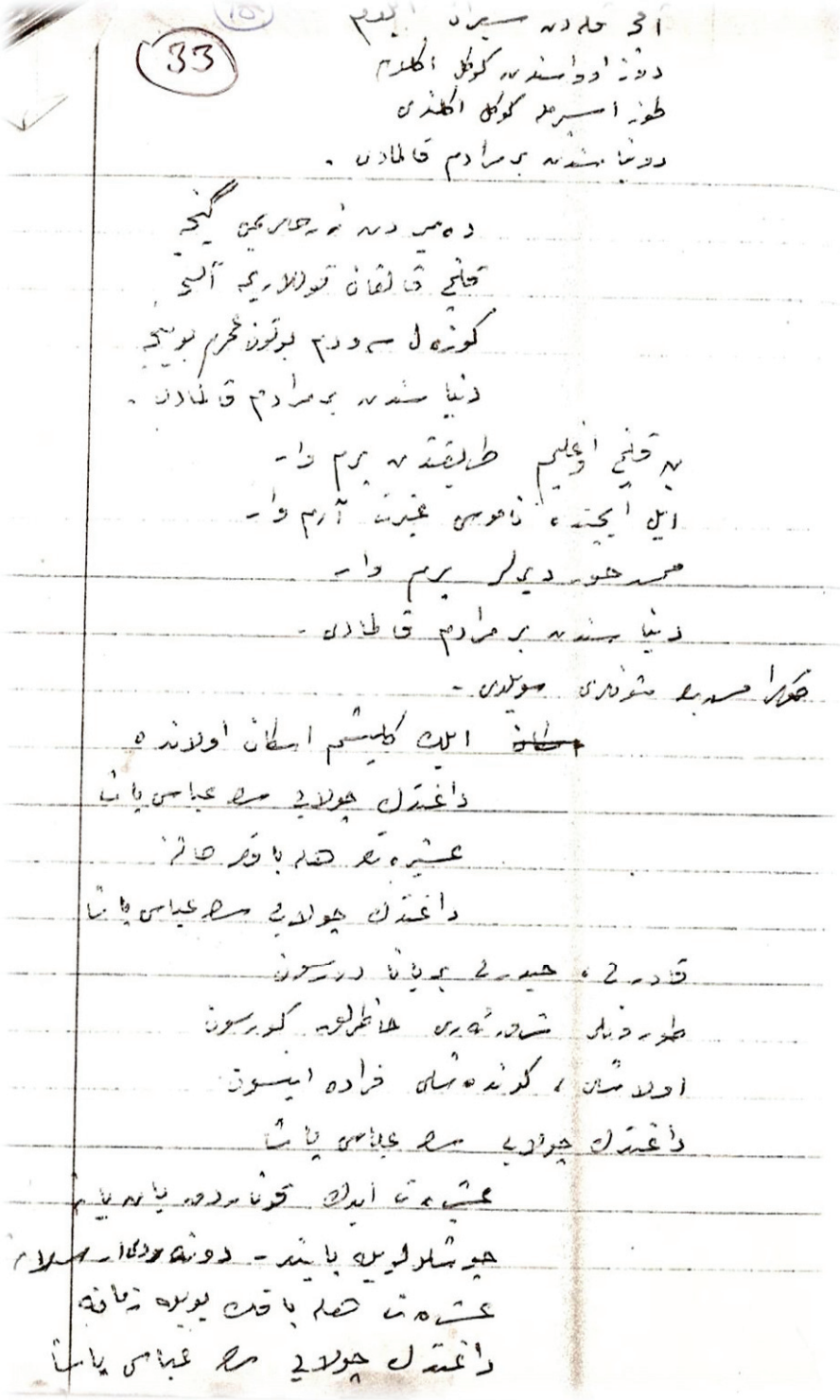
Ağalar kulak tutun benim sözüme,
Ateş düştü yüreğimin özüme,
Kimse bakmaz imiş garip sözüme,
Herkes kendi ilinde tuğsuz bağ imiş.

Bu şarkıları söyledikten sonra Mehmet Bey, Kılınçoğlu (ve) Reyhanlı Beyleriyle vedalaşarak aşiretin bulunduğu tarafa yönlerini çevirdiler. Aşirete eriştiler ve hemen Mehmet Bey aşirete reis seçildi. Harbe başladılar fakat güç yetiremediler. Aşiret bütün ezildi. Mehmet Bey genç idi işi çeviremedi. Dayısı Kılınçoğlu *"Sen yaptın artık geri çık."* dedi. Aşiretin başına geçti. Yirmi iki tane birinci Arap atlarından[729] yanına aldı. Bunlar: Hemdani, Sumra, Seklavi, Cerdan, Cilife, İstanbul, Polat, Menaki, Muyyel, Avbiyan, Şerak, Avbiyan Sülalesi, Avbiyan Şirvani, Kem Haltal, Memcuz, Hedbe, Zeheb, Sendul, Halefi, Reşati, Dehmen ırklarını ayırdı.[730] Abbas Paşa zalim adam, seni katleder, dediler. İse de Kılınçoğlu sazı eline alarak:

Şah-ı Acemden sözlerini yetirdim,
Elın aşiretin temiz getirdim,
Akçakale'ye çıktım oturdum,
Dünya senden bir muradım kalmadı.

[729] Arap Atı, zekâsı, sadakati ve dayanıklılığı ile bilinen bir at cinsidir. Kökeni İlk Çağ'a kadar dayanır. Arap atlarının çoğu zeki, çevresiyle iyi ilişkili ve hassastır. Kolay öğrenirler, sahiplerinden sevgi gördükleri zaman buna çok iyi karşılık verirler. Safkan Arap atları gri, fındık rengi ya da kırmızıdır.

[730] Bedeviler, zamanla farklı özelliklerde alt ırklar üretmişlerdir. İlk yedi çeşit Arap atı Küheylan, Seklavi, Übeyyan, Hamdani, Maneki, Dehman ve Hedban'dır. Diğer isimler ise yarışlarda birinci gelen atlara verilmiştir.

33

SAYFA 33

Akçakale'den çıktım seyran eyledim
Düz ovasından gönül eyledim
Toz İspirimle gönül eylendi,
Dünya senden bir muradım kalmadı.

Demirden zırhlarımı giyince,
Kılınç kalkan kollarıma alınca,
Güzel sevdim bütün ömrüm boyunca,
Dünya senden bir muradım kalmadı.

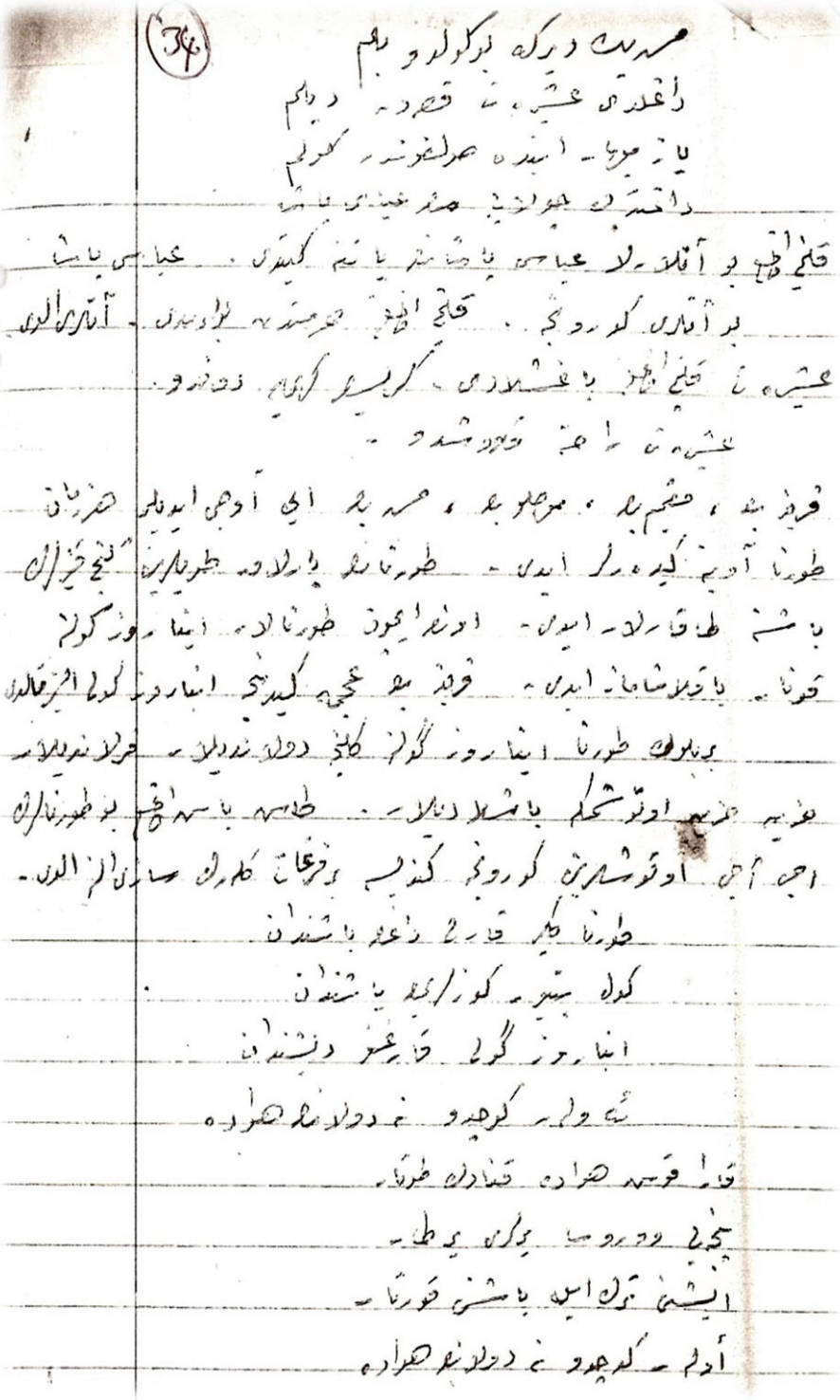
Ben Kılınçoğlu'yum tarikatta pirim yerim var,
İl içinde namus gayret arım var,
Mehmet Hor derler yerim var,
Dünya senden muradım kalmadı.

Sonra Mehmet Bey şunları söyledi:

İlk gelişim iskân olanda,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.
Aşiretin hele bakın haline,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa,

Kadirli Haydarlı bir yana dursun
Torunlar şark eri hazırlık görsün
Ulaşlı, Gündeşli Fırat'a insin
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa

Aşiret idik konardık yan yana
Coşlular ile Bayındır dönerdi arslana
Aşiret hele bakın böyle zamana
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa

SAYFA 34

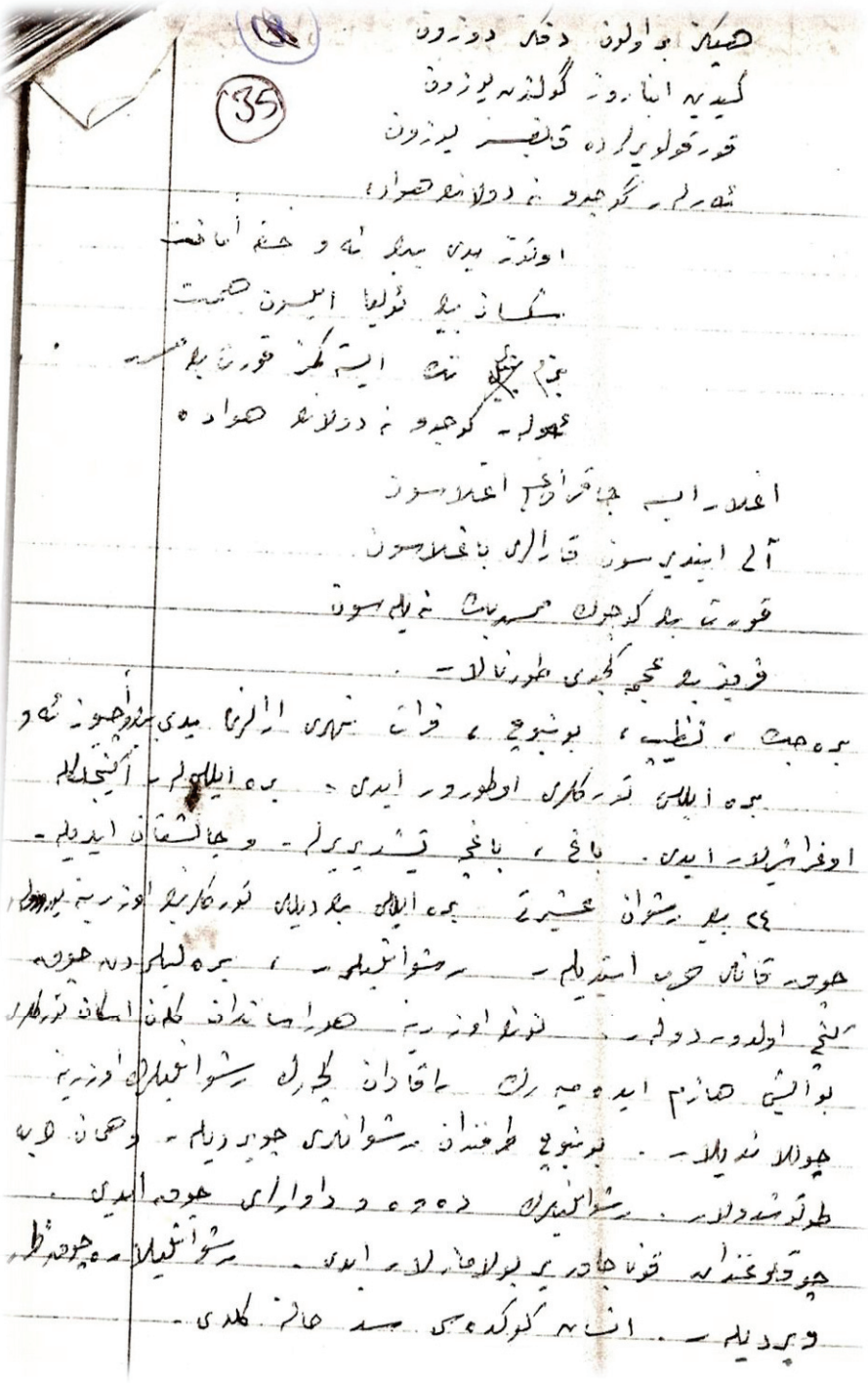
Mehmet Bey der ki büküldü belim,
Dağıldı aşiret kısadır dilim,
Yaz bahar ayında solgundur dilim,
Dağıttın Colab'ı sen Abbas Paşa.

Kılınçoğlu bu atlarla Abbas Paşa'nın yanına gitti. Abbas Paşa bu atları görünce, Kılınçoğlu'na hürmette bulundu. Atları aldı aşireti Kılınçoğlu'na bağışladı. Gerisin geriye döndü. (Böylece) aşiret rahata kavuştu.

Fariz Bey, Mukîm Bey, Muslu Bey, Mehmet Bey iyi avcı idiler. Her zaman turna avına giderler idi. Turnanın parlak tüylerini genç kızların başına takarlar idi. Onun için turnalar Aynaroz Gölü'ne yaklaşmaz idi. Feriz Bey Acem'e gidince Aynaroz Gölü ıssız kaldı. Bir bölük turna Aynaroz Gölü'ne gelince dolandılar, fırlandılar ve Feriz Bey ile söyleşmeye başladılar. Taşbaşoğlu bu turnaların acı acı ötüşmelerini görünce kendisi de figana gelerek, sazını eline aldı:

Turna gelir karlı dağın başından,
Gül bitiyor güzellerin başından,
Aynaroz Gölü kargı dışından,
Evler göçtü ne dolanın havada.

Karakuş havada kanadın tutar,
Pençeyi vurup yerleri yırtar,
İşini terk eyle başını kurtar,
Evler göçtü ne dolanın havada.

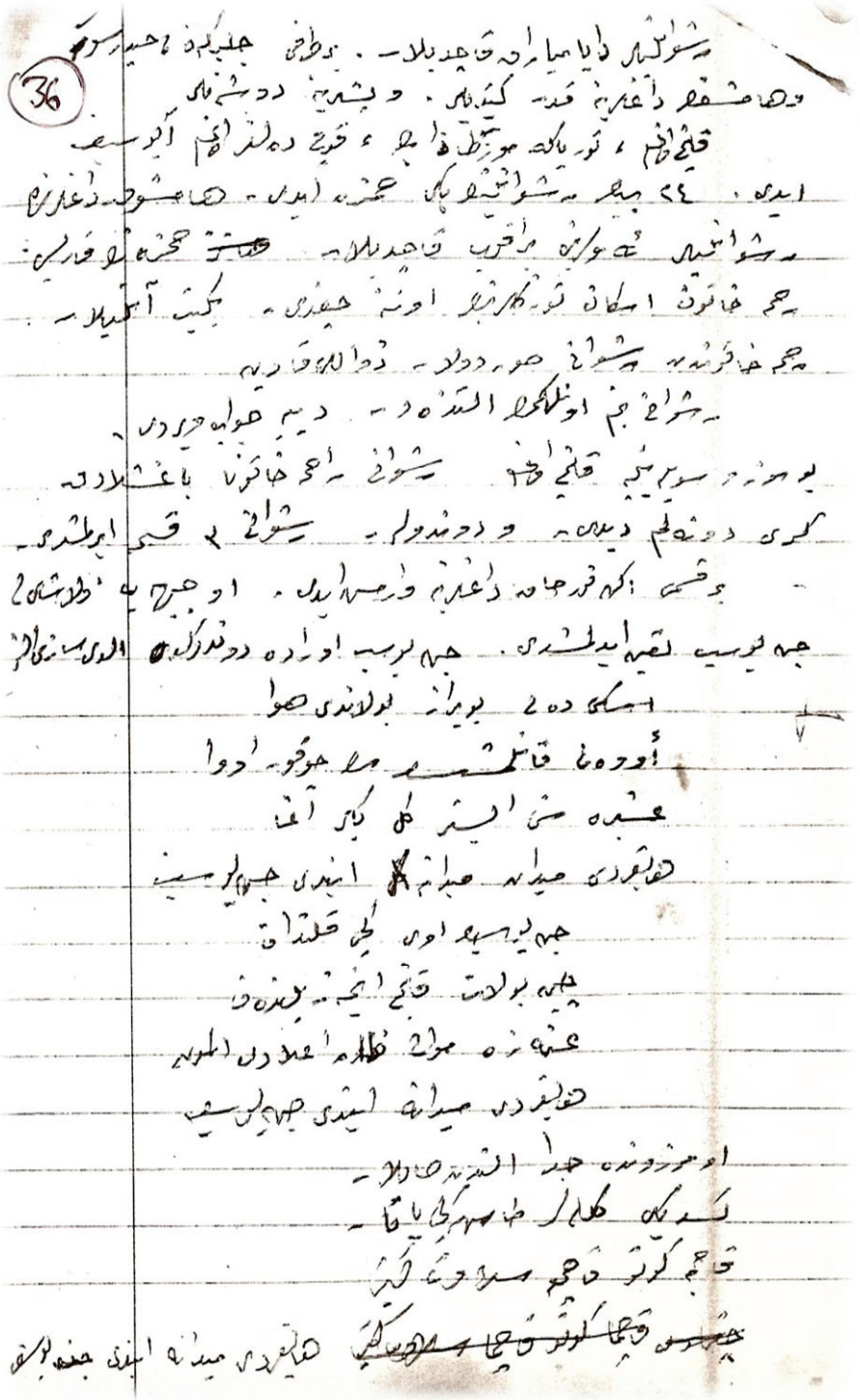
SAYFA 35

Hepiniz bir olun düğün düzün,
Gidin Aynaroz Gölü'nden yüzün,
Korkulu yerlerde kayıksız yüzün,
Evler göçtü ne dolanın havada.

Otuz yedi bin ev Hakk'a emanet,
Seksen bir evliya eylesin himmet,
Bizim tek isteğimiz Kurt Bey Mehmet,
Evler göçtü ne dolanın havada.

Ağlar ise Caferoğlu ağlasın,
Alı indirsin karaları bağlasın,
Kurt Bey küçük Mehmet Bey neylesin,
Feriz Bey Aceme geçti turnalar.

Birecik, Nizip, Bunbuç, Fırat nehri aralarına 7.300 ev pâre, İlbeyi Türkleri oturur idi. Burada İlbeyliler ekincilikle uğraşırlar idi. Bağ, bahçe yetiştirirler ve çalışkan idiler. Yirmi dört bin Rişvan aşireti pare, İlbeyli, Beydilli Türklerinin üzerine yürüdüler. Çok kanlı harp ettiler. Rişvanlılar buralardan çok genç öldürdüler. Bunun üzerine Horasan'dan gelen İskan Türkleri, bu işi hazmedemeyerek Rakka'dan geçerek Rişvanlıların üzerine Bunbuç tarafından çullandılar. Bunbuç tarafından Rişvanlıları çevirdiler ve hemen harbe tutuştular. Rişvanlıların deve ve davarları çok idi. Çokluğundan konacak yer bulamazlar idi. Rişvanlılara çok zarar verdiler. İnsan gövdesi set haline geldi.

SAYFA 36

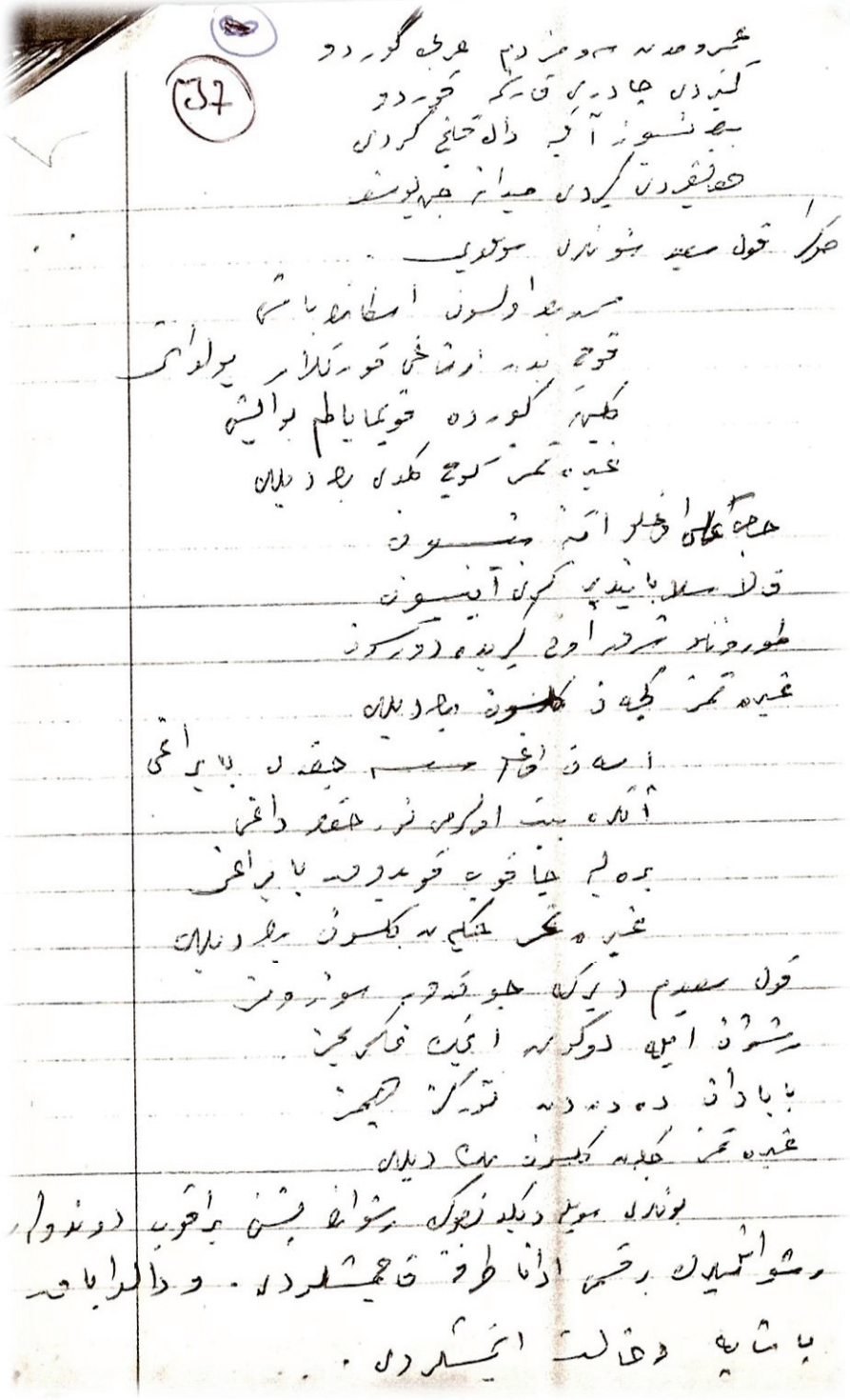
Rişvanlılar dayanamayarak kaçtılar. Bir tarafı Çelikli Haydar Hamşuk'un dağlarına kadar gittiler. Ve peşlerine düşenler Kılınçoğlu, Tiryaki Murtaza Bey, Koçdelioğlu, Abu Yusuf idi. Yirmi dört bin Rişvanlı aciz idiler. Hamşuk dağlarına Rişvanlılar evlerini bırakıp kaçtılar.

Hamza Bey'in karısı Rahime Hatun, İskân Türkleri'nin önüne çıktı. Yiğit atlılar Rahime Hatun'dan Rişvan'ı sordular. Zavallı kadın, *"Rişvan benim önlüğümün altındadır."* diye cevap verdi. Bu sözü söyleyince Kılınçoğlu, Rişvanı Rahime Hatun'a bağışladı ve *"Geri dönelim."* dedi. Ve döndüler. Rişvan iki kısma ayrılmıştı. Bir kısmı egin Nurhak Dağları'na varmıştı. O cepheye Ulaşlı Can Yusuf tayin edilmişti. Can Yusuf, oraya döndüğünde aldı sazı eline:

Esti deli poyraz bulandı hava,
Evvel kanlıymışsın sen Çukurova,
Aşiretin ister gel Bekir Ağa,
Haykırdı meydan meydan indi Can Yusuf.

Can Yusuf'tan evvel iki kulundan,
Çin Polat kılınç inmez belinden,
..... mevali aladan almadan,
Haykırdı meydana indi Can Yusuf.

Omuzunda cıda elinde sallar,
Kestiği kelleler taş gibi yatar,
Kaçma kötü kaçma salavat getir,
Haykırdı meydan meydana indi Can Yusuf.

SAYFA 37

Ömrümde sevmezdim Arabı Kürdü,
Getirdi çadırı karşıma kurdu,
Bin beş yüz atıyla dalkılıç girdi,
Haykırdı girdi meydana Can Yusuf.

Sonra Kul Sait şunları söyledi:

Mehmet Bey olsun iskânın başı,
Koç Bedir ortağı kurtlar yoldaşı,
Gelin Kürde koymayalım bu işi,
Gayretimiz göçü geldi Beydilli.

Hacı Alioğlu atına binsin,
Kala Bayındır geri insün,
Torunlu şark evi yerinde dursun,
Aşiretimiz geçen gelsün Beydilli.

Esenoğlu sese çıkar bayrağı,
Atlara bin olur mu Nurhak'ın dağı,
Pareye çakıp koyduk bayrağı,
Gayretimiz çeken gelsin Beydilli.

Kul Sait'im der ki çoktur sözümüz,
Rişvan ile düğün etmek fahrımız,
Babadan dededen Türk'üz hepimiz,
Aşiretimize çeken gelsin Beydilli.

Bunları söyledikten sonra Rişvan'ın başını bırakıp döndüler. Rişvanîlerin bir kısmı Adana tarafına kaçmışlardı. Ve Daltaban Paşa'ya dâhalet olmuşlardı.

SAYFA 38

Daltaban Paşa kuvvetini çekip Türklerle döğüşe başladı. Döğüş esnasında Cerid Bey'i öldürdüler. Kurdoldu Kerim'le(?) Bayındırlı Halit'i tutup kollarını bağlayarak Adana'ya götürdüler. Orada helak ettiler. O anda havadabir bölük turna giderken Kul Sait turnalara şunları söyledi:

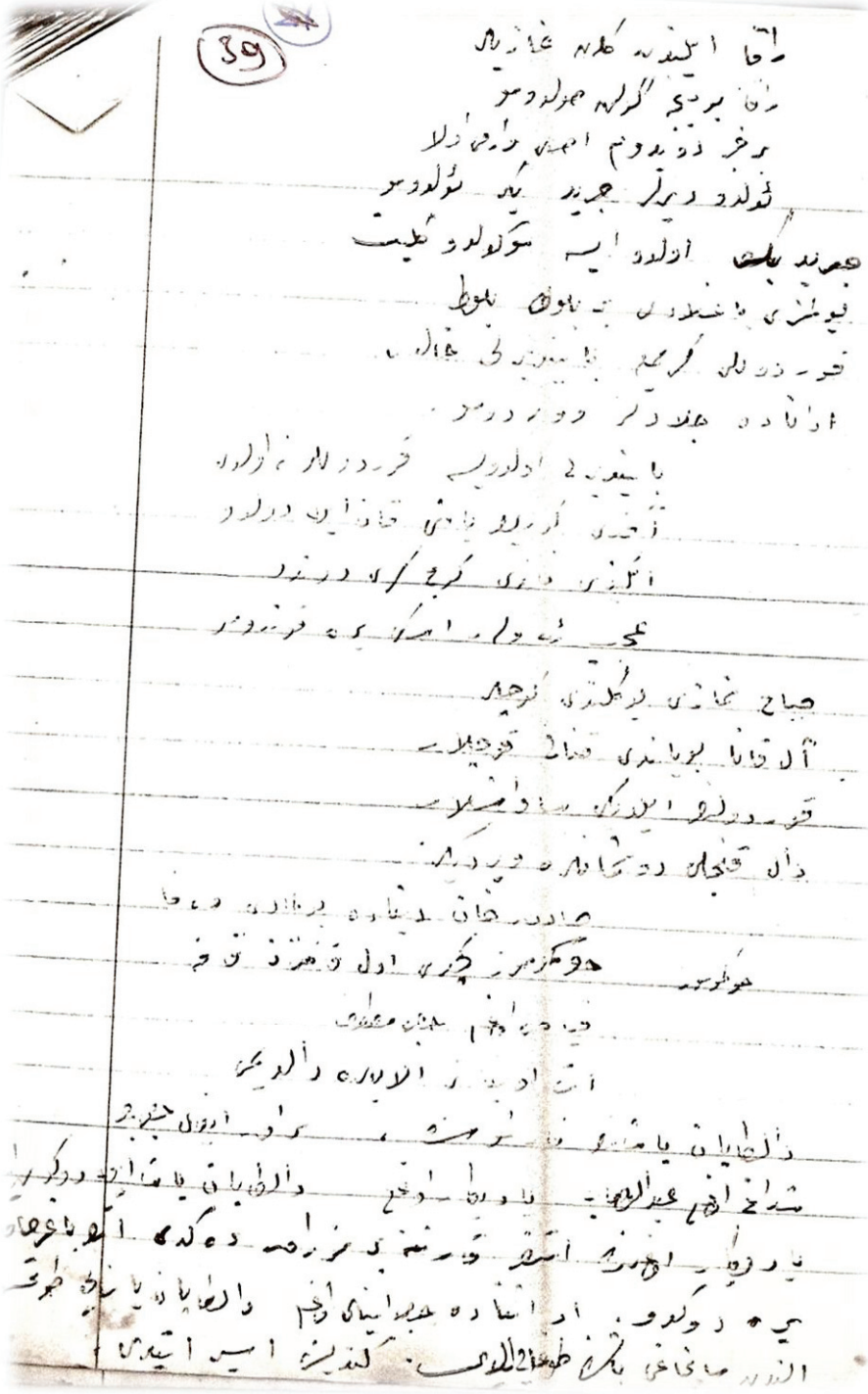
Rakka çölünden çağlaşır gelir,
Uğramış âşığa yolu turnalanın.
Katarlanmış gün altından gidiyor,
Gördüm ışıldaşır teli turnanın.

Avcı dördü bir araya gelirmiş,
Bu güzellik size Hak'tan verilmiş,
Aynaroz Gölü'nün suları durulmuş,
Karda gark olmuş dili turnanın.

Fırat'tan ucunda Barak'ı geçin,
İnin çayından çayından soğuk su için,
Aynaroz'un ..... çok yüksek kaçın,
Son defa.... gidiyor turnanın.

Kul Sait'im der ki uğrumuzdu,
Dervent yayılır ötüşür ördeği kazı,
Âşıklar eder daima niyazı,
Çiçek Dağı derler beri turnanın.

O zaman Cerit Bey'in bacısı Sadıkhan, şu beyitleri söyledi:

SAYFA 39

Rakka ilinden gelen gaziler,
Rakka boyunca güllün soldu mu?
Bir haber duydum aslı varm'ola,
Öldü derler Cerit Bey öldü mü?

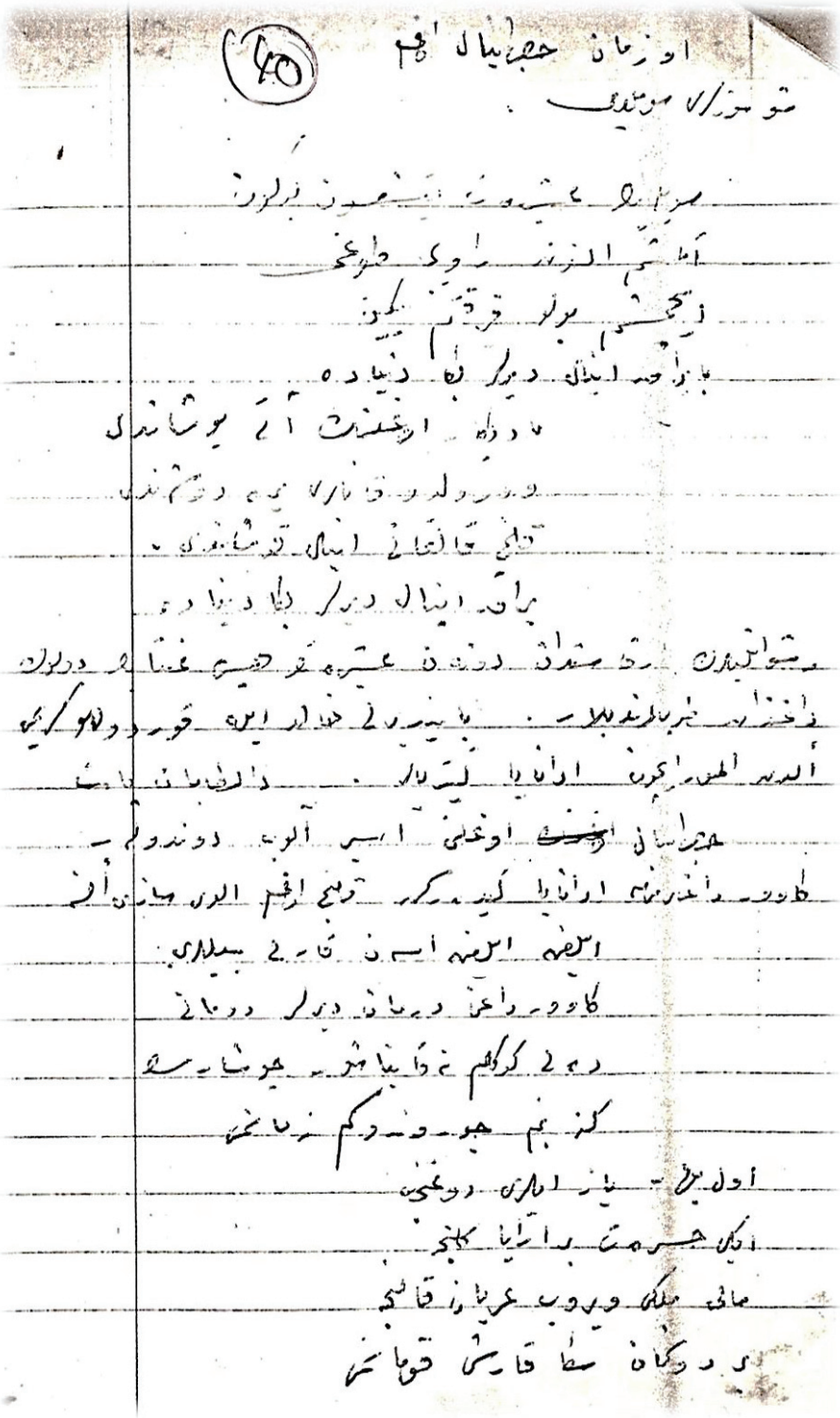
Cerit Bey öldü ise söküldü kilit,
Yolumuzu bağladı bir bölük bulut,
Kurdullar Kerim'le Bayındırlı Halit,
Adana'da cellatlar vurdu mu?

Bayındırlı öldüyse Kurdullar ne oldu?
Aktı gözün yaşı kan ile doldu,
Atlandı Kerim geri döndü,
Aceb eski yere kondu mu?

Sabah namazı yüklendi göçler
Al kana boyandı kınalı koçlar
Kurdul'un eylediği savaşlar
Dal kılınçlı düşmanlara verdiniz

Sadıksan dünyada bulmadın vefa
Hükmümüz geçti evvel Kaftan Kafa
……
At uyanır alaylara daldı mı?

Daltaban Paşa'nın karışır Barak ili çölü. Şeddadoğlu Abdullah oğlu Daltaban Paşa ile Yadigaroğlu'nun atının karnına bir mızrak değdi. Atın bağırsağın yere döktü. O esnada Hacı İnaloğlu, Daltaban Paşa'nın tuttuğu elinden sancağı başına aldı. Kendisini esir etti.

SAYFA 40

O zaman Hacı İnaloğlu şu sözleri söyledi:

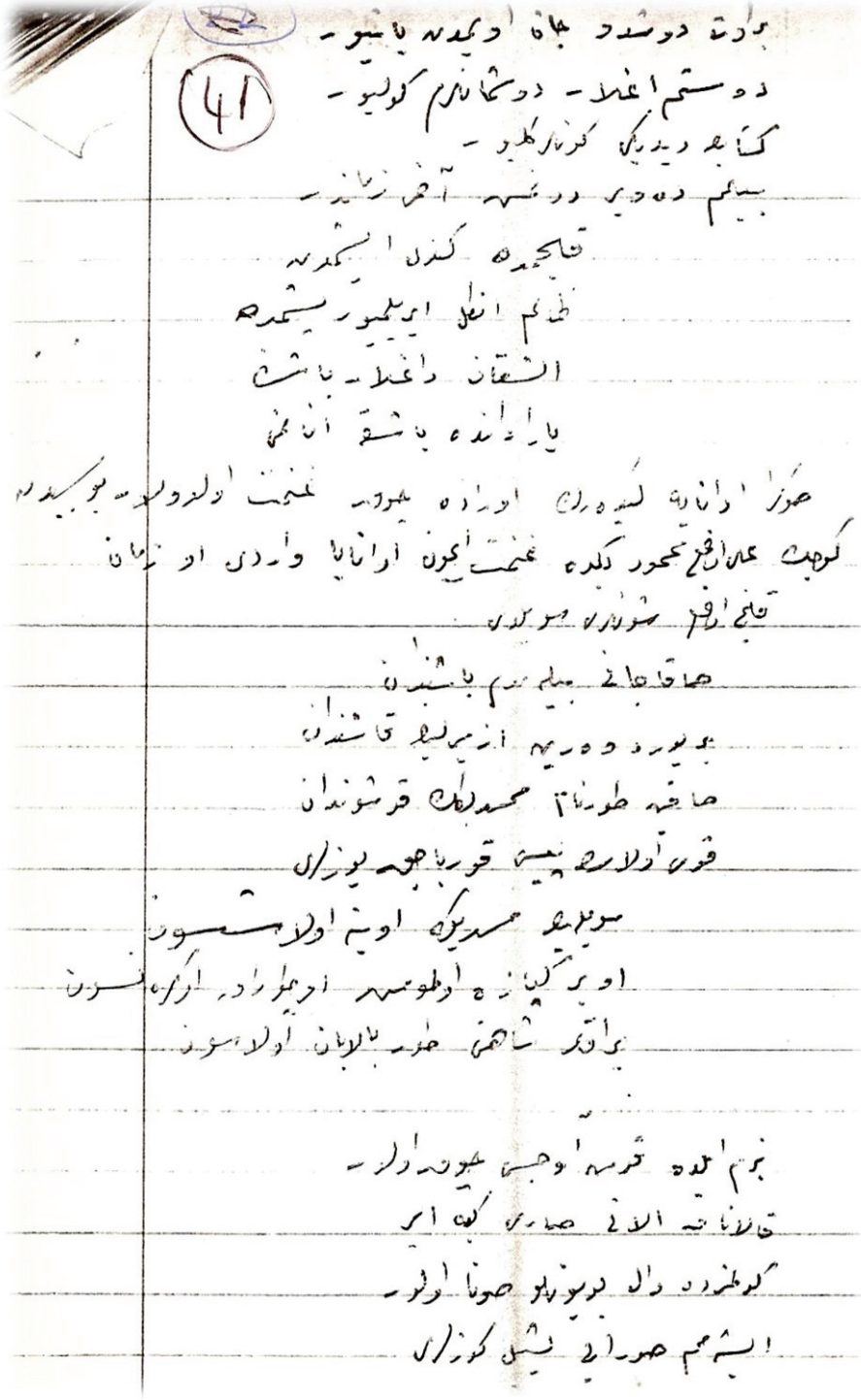
Söyleyin aşiret ayıkın bugün,
Ama Şam ilinden ravi tuğun,
Açmışım yolu kırktan yeğin,
Barak İnal derler bana dünyada.

……. oğlunun atı boşandı,
Duruldu kanları yere döşendi,
Kılıç kalkanı İnal kuşandı,
Barak İnal derler bana dünyada.

Rişvanlıların Rakka'dan dönen aşiretin hepsi Antep'in Dülük Dağı'nda toplandılar. Bayındırlı Halit ile Kurdullu geriye elden almak için Adana'ya gittiler. Daltaban Paşa, Hacı İnal oğlunu esir alıp döndüler. Gâvur Dağları'ndan Adana'ya giderken Kılınçoğlu aldı sazı eline.

Ilgın ılgın esen karlı yelleri,
Gâvur Dağı'na derman derler dumanlı.
Deli gönlüm ne kaynaşır coşarsın,
Gene benim çevründüğüm zaman mı?

Evvel Beyler yaz elleri doğunca,
İki hasret bir araya gelince,
Malı mülkü verip üryan daz kalınca,
Bir düşman sana karşı koman mı?

SAYFA 41

Bir od düştü can evimden yanıyor,
Dostum ağlar düşmanlarım gülüyor.
Kitabın dedi günler geliyor,
Bilmem devir dönmüş ahir zamandır.

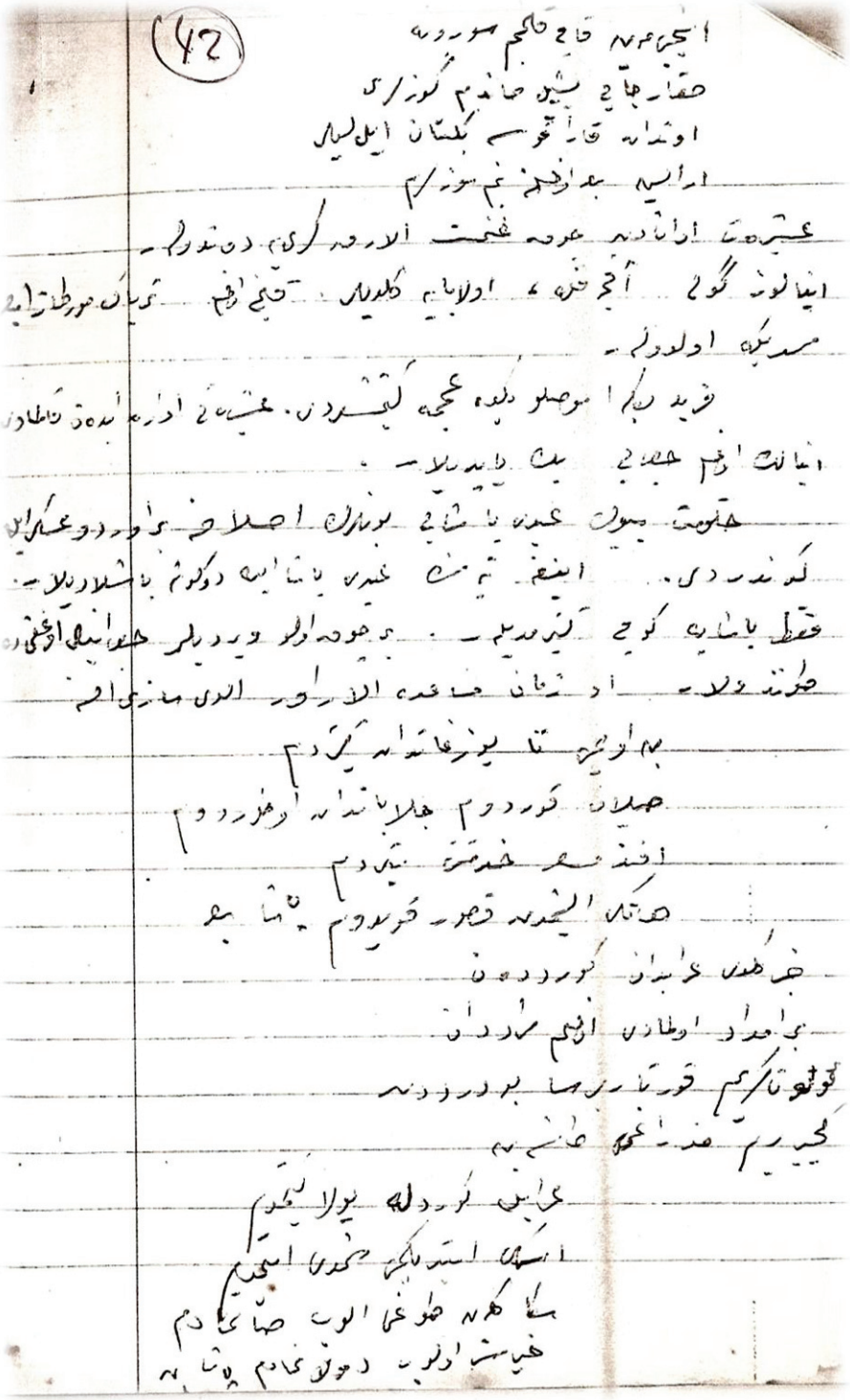
Kılıcımda kendi işimden,
Zalim engel ayrılmıyor başımdan,
..... dağlar başından,
Yaratan'dan başka inanma.

Sonra Adana'ya giderek orada çok ganimet oldular. Bu sebepten Küçük Ali oğlu Mahmut Bey de ganimet için Adana'ya vardı. O zaman Kılınçoğlu şunları söyledi.

Hama kaçanı bileydim başından,
Bir yurt verin İzmirlinin kaşından,
Sakın turnam Mehmet Bey'in kuşundan,
Kul olasın pis kurbacık yüzleri.

Söylen Mehmet bey'e evine ulaşsın,
O bir kepaze olmuş.... öğrensin,
Bırakın şahini tor balaban olasın,
.....

Bizim elde kuş avcısı çok olur,
Kalatak alanı sarı küpe ayır,
Gölümüzde dal boyunlu suna olur,
İstemem horalı yeşil gözleri.

(42)

SAYFA 42

İncimeyi kaç kılıcım sürüne,
Sakarcayı yeşil sandım gözleri,
Ondan karakuşa gülistan illileri,
Arasın Beyoğlu benim sözlerim.

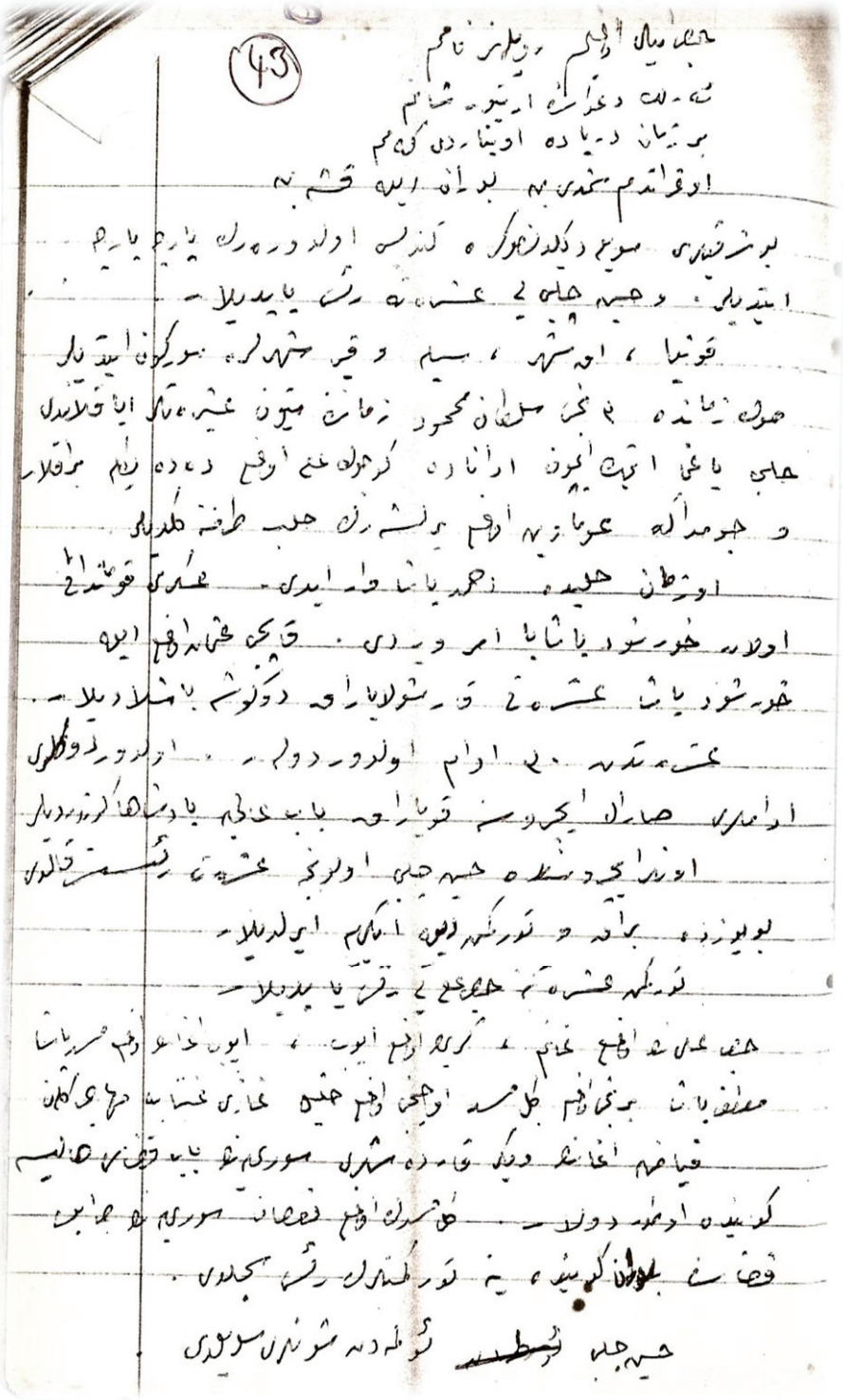
Aşiret Adana'dan birçok ganimet alarak geriye döndüler. Aynaroz Gölü Akçakale, olabaya(?) geldiler. Kılınçoğlu, Tiryaki Murtaza Bey ve Mehmet Bey öldüler. Fariz Bey ve Muslu Bey de Acem'e gitmişti. Aşireti idare eden kalmadı. İnal'ın oğlu Hasan'ı Bey yaptılar. Hükümet, Büyük Abdi Paşa'yı[731] Bunların ıslahına bir ordu asker gönderdi. ……. Abdi Paşa ile döğüşe başladılar. Fakat Paşa'ya güç yetiremediler. Hacı İnal oğlunu da da tuttular. O zaman müsaade alarak aldı sazı eline.

Ben evimi ta Yozgat'tan getirdim,
Silah kurdum Celabat'ta oturdum,
Efendimin hidmetini yetirdim,
……. etmeden kusur koydum Paşa ben.

Haber geldi Arap'tan Kürt'ten,
Bir imdad olmadı oğlum Murat'tan,
Ulu Tanrı'm kurtarırsa bu dertten,
Geçiririm mızrağımı taşa ben.

Arap'la Kürt'le yola gitmedim,
İskân ister Beyimi .... etmedim,
Sana gelen tuğu alıp satmadım,
Hayırsız olup dolanmadım Paşa ben.

[731] Abdi Paşa, olayın anlatıldığı dönemde Anadolu ve Halep Valisidir.

SAYFA 43

Hacı İnal oğluyum söylenir namım,
Erlik davasına artıyor şanım,
Bir zaman deryada oynardı gemim,
Uğrattım sinemden boran ile kışa ben.

Bu şarkıları söyledikten sonra kendisi(ni) öldürerek parça parça ettiler ve Hüseyin Çelebi'yi aşiret reisi yaptılar. Konya, Akşehir, Sele, Kırşehir'e sürgün ettiler.

Son zamanda II. Sultan Mahmut zamanında bütün aşiretler ayaklanadı. Halep'i yağma etmek için Adana'da Küçük Alioğlu Dede Bey ile Baraklar ve Ümmet'in oğlu birleşerek Halep tarafına geldiler. O zaman Halep'te Ahmet Paşa vardı. Askerlerin kumandanı olan Hurşit Paşa'ya emir verdi. Kapıcı Osmanoğlu ile Hurşit Paşa, aşireti karşılayarak döğüşe başladılar. Aşiretten 20 adam öldürdüler. Öldürdükleri adamları saral? İçerisine koyarak Bab-ı Ali[732] Padişahına getirdiler. Onlar içerisinde de Hüseyin Çelebi ölünce aşiret reissiz kaldı. Bu yüzden Barak ve Türkmen diye ikiye ayrıldılar. Türkmen aşireti Hacı Ali'yi Rakka'ya yolladılar. Hacı Ali'nin oğlu Ganim, Kerim'in oğlu Eyüp, Eyüp Ağa'nın oğlu Mehmet Paşa, Mustafa Paşa'nın birinci oğlu Mehmet, üçüncü oğlu Hüseyin Gazi, Antep'e, gelen Ağa'nın diğer kardeşlerini Suriye'nin …….. köyünde oturdular.

Kel Mehmet'in oğlu Faysal, Suriye'nin ……kazasının Sultan köyünde yine Türkmenlerin reisi seçildi.

Hüseyin Celebi ölmeden şunları söylemişti:

[732] Bâb-ı Âlî: Yüksek kapı, Tanzimat'tan önce sadrazam kapılarının, daha sonra da Hükümet dairelerinin çoğunun içinde toplandığı bina, Osmanlı Hükümeti.

SAYFA 44

……. on bin adam gönderdim,
Secer sularında sular içirdim,
Ah aman ... aman ile günüm geçirdim,
Çıkamadım kır at ile dağlara.

Böyle ben Halep'e gelmezdim,
……tahta zalim olmazdım,
Bir başım olsaydı hiç kabarmazdım,
Hayıf oldu yanımdaki Beylere.

Yanımdaki Beylerin çok günün gördüm,
Arap ata bindim demir don giydim,
Benim arzum bir şeyden kaldım,
İneydim kır at ile çöllere

Hüseyin Çelebi der ki yanamadım derdime,
Zırh giydirmedim arslanıma kurduma,
Bir oğlum yoktur konamam yurduma,
Yurdum ıssız kaldı dilim yoktur illere.

Baraklar Tiryaki Murtaza Beyoğlu Kasım Ağa'yı reis yaptılar. Kara Kasım Ağa'nın oğlu Boş dönmez Mehmet, onun oğlu ve adamları, İdris'in oğlu, Kasım Gençoğlu onun İsmail'in oğlu, , ….. Ahmet, Ahmet'in oğlu Tahhar idi. Baraklar Avşar bucağı olan Sahirsuyu, Fırat'tan Karbay'a yerleştiler.

Türkmenler ise Bab-ı Kilis, Antep, Sahirsuyu arasına köyler kurup yerleştiler. Kışın köyde, yazın yaylalara çıkarlardı. Barak Reisi olan

SAYFA 45

Kara Kasım Ağa, Rakka yanındaki……. çölünde otururdu. Aşiretin zorbaları ise her tarafa gazve ve bazı soygunculuk yaparlar idi. Koçbediroğlu 20 atlı ile Birecik-Akfa arasını bağlamıştı. Hükümetin postasını soydu. O zaman Birecik'te topal bir Kaymakam vardı. Askerleri gönderdi (ve) Koçbediroğlu'nu tuttular, Birecik'e getirdiler. Darağacı dikerek kendisini astılar. Bu hadiseyi Kara Kasım Ağa'ya şu şarkılarla bildirdiler.

Bizden selam edin çöldeki Bey'e,
Evveli hükmümüz geçerdi dağa,
Aşiret seni ister gel Kasım Ağa,
Alalım hayfımızı Bediroğlu'nun.

İki atım var birisi yedek,
Rakka'ydı Beydilli yurdu oraya gidek,
Toplanın aşiret bir şart idek,
Alalım hayfın Bediroğlu'nun.

Rakka'yı dersen Beydilli yurdu,
Nice vezirler var bini Kürt'ü,
Kervanın arslanı çölün bozkurdu,
Alalım hayfımızı Bediroğlu'nun.

Araplar cıdalı karlı dağ sallı,
Gel kocanın ıspatı belli,
Sen Kasım Ağa, Bey veziri iki tuğlu,
Alalım hayfımızı Bediroğlu'nun.

SAYFA 46

Kasım Ağa bu haberi alınca, amcası oğlu Ali Paşa'ya aşireti al git Birecik'te Bediroğluların intikamını al dedi. Ali Paşa 1000 …….atlı ile Birecik e hareket etti. Kaymakam Selim'i tutup öldürdüler. Birçok ganimet alarak çöle döndüler. Emr-i vaki erleri Koç..... oğlu şehit oldu. Abbas Seyf namı çok yürütülmüş bir adam idi. Bütün Arap aşireti kendisinden korkar idi. Seyf ölünce aşiret çölde durmadı. Nizip, Birecik tarafına gittiler. Seyf'in cenazesini atın üzerine bağladılar, cıdasını da omuzuna bağladılar. Cenazeyi bırakıp kendileri kaçtılar. Arap aşiretleri onu at üzerinde görünce toplandılar. Fakat korkularından üstüne gidemediler. İki gün sonra bir karga kuşu ölen Seyf'i mızrağın üstüne konunca ölü olduğunu bildiler. Barak Türkmen aşireti, (bu olayı öğrendiğinde) takip ederek taziyeye karar geldiler. Fakat kimseyi bulamadılar, geri döndüler. O zaman Seyf'in karısı şunları söyledi.

Kır atın üstünde sanırdın Hızır,
Ne yana dönse zurnası hazır
Araplar çağrışır yetişti Hızır,
Çöllerin arslanı nerdedir Abbas Seyfi.

Mızrağı takınca……..beli,
Darbanı çekmez deyme toplar mevali,
Açıldı İnatsu(?) çölünün yolu,
Çöllerin arslanı nerededir Abbas Seyfi.

47

اسمه اوستنده جوسون یوزلو
دوگوشی کریمک ارسلان اویونلو
صیرتا یوشولو قنطا - مسیماک

جولان ارسلانی نره ده در - الم سیف

الم سیف زوربازلر اولماری جاغی
گول یوزلو گلشنلری چیچکلو - باغی
خلیل اوغلی سلطان ارسلان بابامز
جولان ارسلانی نره ده در الم سیف

عشیرت قبله - دونیوب یوشوع و ذنیب ایله یوشوعلی اوغلی
دیان شهرنده مقیم عشیرت رئیسی تحت - پاشا عشیرتی جیلدن
باده قدیمکه عشیره کچ برکسی جولانی اوطاغنه کیون جون کیچه ایدر -
آز برکسی یتنده قالمه ایدی : یتنده قالان عشیره نی مغلوب
ایدرلر اوغرایلی یاخینده دارلان کوینه جولانی جادی قوردیلر -
یرلشدیلر - قوشولرنی کی جیغلیغنه کوره دیانا شهرینه
کیتدیلر - اوغلی باشنه جوجقلرنده اوطوران کوز عشیرت رئیسی عفو ایله
سوری یه ده یولرنان مکتوب جیزه خاطرنده کوه اوطوران الیمه عشیرتی
رئیسی فاضل و قاچاقجی ایله بابالی کلدی کوردی شدولر -

بو یولیکوه التنده قالرساعه لم کیون جوزرکه جیدوب و
دیاده پاشا عالیلرینه آرکلم دیمیز جوزه خاطر اولسون
قدیمکه ، باغدان کوزل جیدن یدی یوزاتلی کیلدی . یولاشدی
بتری اولورجه . عفو ، کوزنکی ، قاچاقجی ، جلغی ایله کوزلرینه
یوزنه اچیرسنده عشیره اوغلی مشهور ایدی . قدیمکه هوروز جیل ایلهم
عرابه سیله جولان کوسه رئیسی -

SAYFA 47

Atının üstünde tosun boyunlu
Döğüşe girince aslan oyunlu
Sırma poşulu kantar giyimli
Çöllerin aslanı nerdedir Abbas Seyf

Abbas Seyf'i zorbadır adamların hası
Gül yüzlü gelinlerin çekiyor yası
Halil ile Muradın arslan babası
Çöllerin arslanı nerdedir Abbas Seyf

Aşiret tekrar dönüp Bumbuş ile Nizip arasına yerleştiler. Urfa'nın Viranşehri'nde ……. aşireti reisi Timur Paşa, aşiretini çekerek, Barak Türkmen aşiretinin bir kısmı hayvan otlatmak için çöle gitmiş idi. Az bir kısmı yerinde kalmış idi. Yerinde kalan aşireti, mağlup ederek Oğuz ili yakınında Varsıllı köyünün civarına çadır kurarak bir müddet kaldılar. Karşılarına kimse çıkmayınca geri Viranşehir'e gittiler. Urfa'ya bağlı Hosran'da oturan…….aşiret reisi Suriye'de bulunan Meskene'nin Cezire tarafında oturan El-Abid aşireti Fazlı ve Kara Kasım Ağa bir araya gelerek görüştüler. Biz bu yükün altında kalırsak benim için çok güçtür. Dünyada yaşamamalıyız. Erkeğim diyen hazır olsun. Türkmen, Barak ve Güzelabit'ten 700 atlı seçildi. Bunların başına reis olarak Gaffar, Kerez, Fazlı, Kara Kasım, Hacı Ali Ağa reia oldular. Bunların içerisinde meşhur olanları şunlar idi. Türkmen torunu Halil İbrahim; Araplar (ise) Haydar Çözen Köse reislerdir.

SAYFA 48

Mendilli'nin üzerine yürüdüler. Viranşehir'de Mendilliler ile döğüşe başladılar. Fakat Mendilliler'den çok adam öldürdüler. Meşhuru şunlar idi. Derviş Abdi, Çilli Güzel, Hakkün Derviş, Küçük kardeşi Sadettin Mahmudî, Ferhat'ın iki oğlu bunlar ölünce Mendilliler dağıldılar. Muş'a kadar kaçtılar. O zaman İspir sazı eline aldı.

Aldı Kerim Paşa

Evvel Kasım Ağa seni çok üzdüm,
Evvel böyle değildin sen beni ezdin,
Ol Abit Bey'in imdadın gezdin,
Gözüm yaşı sel sel oldu dört yana.

Aldı Kasım Ağa

Kasım Ağa der ki beni bildin mi?
İntikam koymadım sen de gördün mü?
Kesilen kelleden ibret aldın mı?
Aynaroz boyandı al kızıl kana,

Aldı Kerim Paşa

Ulan Kasım Ağa laf etme yeter,
Edersin bin hayf döğün beş beter,
Ali Abidin sar kaban yeter,
Az kaldı katarım tozu dumana.

Aldı Kasım Ağa

Kasım Ağa der ki ben kılıcı astım,
Çok şükür az kaldı yasım,
Aç kurt gibi girişir düşmana,
Aynaroz boyandı al kızıl kana,

Kerim Paşa

Ulan Kasım Ağa ben aman demem,
Yaratandan başka kimseyi bilmem,
Canım sağ iken koymam intikam,
Ne mümkün ki bana dağ taş dayana.

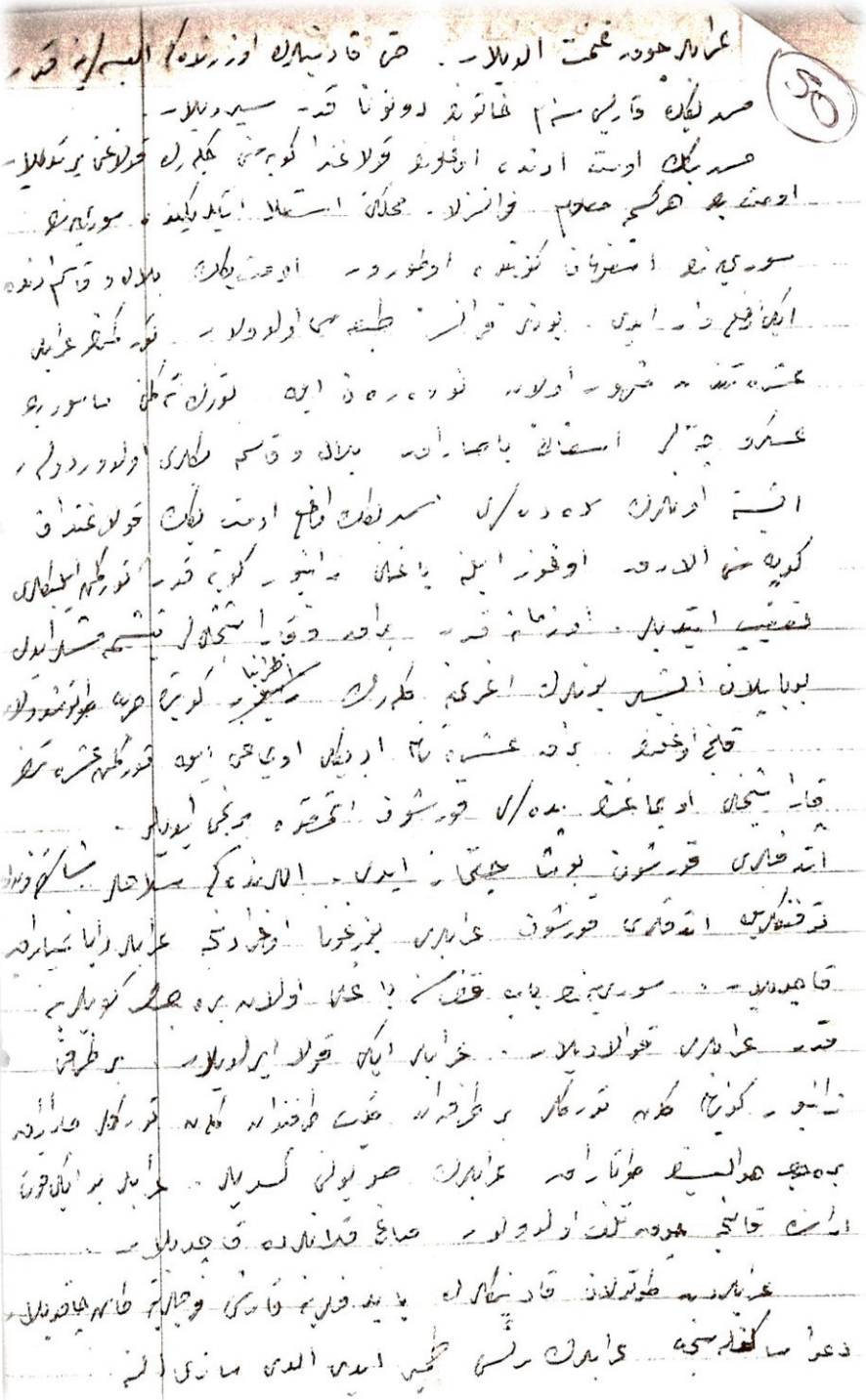
SAYFA 49

Aldı Kasım Ağa

Kasım Ağa der ki çıkarım başa,
Atam dedem kârı çıkmak savaşa,
Seni ilk ……. düştüm Muş'a,
Muş'ta durmadın düştün Van'a.

İspir Paşa der ki beylerin cengi,
Hızır İlahi selam yardımcı kendi,
Her yeri Zaloğlu Rüstem'in dengi,
Emanet eyledin kan gamı Süphan'a.

İskân Türkleri Midillileri Muş'a ve Van'a kadar kovarak geri döndüler. Ve iskân yerlerine gelerek bir zaman işlerinde meşgul oldular. İyi bir zaman geçtikten sonra şimdi Suriye'de bulunan evlerin aşireti o zaman Türkmen Barakların teb'ası idi. Bab ve Bunbuç'un arasında Sacir Suyu etrafında oturan Beni Sa'id aşireti de 15 bin ev idi. Onlar (ise) 500 kadar evdi. Beni Said aşireti ile kavga yapınca, evi olanlara çok hakaret yaptılar. Hatta namuslarına geçtiler. Türkmen reisi Mustafa Paşa ile İlbeyli Beylerinin bir kısmını kestiler ve bir kısmını yüzmüşler idi. İlbeyli aşireti Beysiz kalmıştı. Bunlar büyük devlet Selçuklu Selahaddin Eyyubi zamanına kadar Bey'in idaresi ile yaşamağa alışmışlardı. ederek iyi yaşamaya alışmışlardı. Malik Şahinoğlu'nun Mehmet adında bir oğlu var idi. Zat-ı Şahane Mehmet Bey'in eline kurban vererek İlbeylilere Bey gönderdi. Mehmet Bey zaman Arap Beni Sait aşireti ile Barak Türkmen ve İlbeyli aşireti ile döğüşe başladılar. Barak Türkmen ve İlbeyliler Araplara dayanamayarak kaçtılar.

SAYFA 50

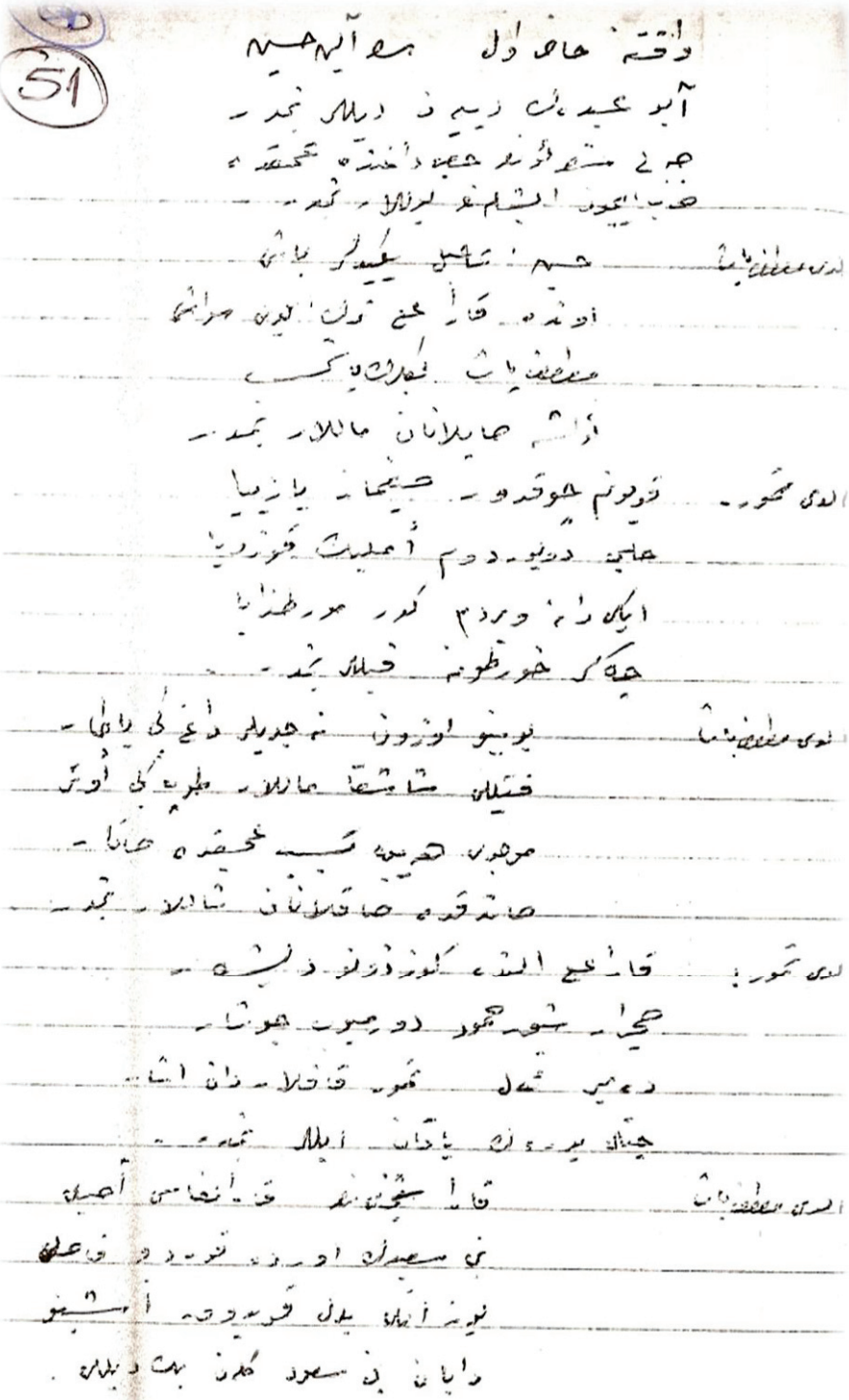
Araplar çok ganimet aldılar. Hatta karılarının üzerindeki elbiselerine kadar aldılar. Mehmet Bey'in karısı Senem Hatun'u donuna kadar soydular. Mehmet Bey'in Ümmet adındaki oğlunun kulağındaki küpeyi çekerek kulağını yırttılar.

Ümmet Bey ……. Fransızlar memleketi istila ettiğinde Suriye'nin …….köyünde otururdu. Ümmet Bey'in Kasım ve Bilal adında iki oğlu var idi. Bunları Fransız taifesi öldürdüler.

Türklerin Arapların aşiretinde meşhur olan Nurveren …….ile Türk……asker ve çeriler, iskanı basarak Bilal ve Kasım Beyleri öldürdüler. İşte onların dedeleri Mehmet Bey'in oğlu Ümmet Bey'in kulağındaki küpesini alarak Oğuz iline bağlı …….köyüne kadar Türkmen İlbeylileri takip ettiler. O zaman Barak ve Karaşıhlılar yetişmemişlerdi. …….. Barak….. gelerek …….köyünde harbe tutuştular. Kılınçoğlu'nu barak Barak aşiretinin …..oymağı ile Türkmen aşiretinin Karaşıhlı oymağında…….kurşun atmakta birinci idiler.

Attıkları kurşun boş çıkmaz idi. …….. Ellerindeki silahlar……tüfenklerin attıkları kurşunlar Arapları bozguna uğratınca Araplar dayanamayarak kaçtılar. Suriye'nin ……bağlı olan Birecik'in Köylerine kadar Arapları kovaladılar. Araplar iki kola ayrıldılar. Bir taraftan ….. köyüne ……. gelen Türkler sasarak Birecik Havalisini tutarak Arapların suyunu kestiler. Araplar bu iki köy arasında kalınca çok telef oldular. Sağ kalanlar da kaçtılar. Araplardan tutulan kadınların yaptıklarına karşı…….. taş çaktılar.

Dava sakinleşince Arapların reisi Temur idi. Aldı sazı eline.

51

واقعه حاضر اول ماه آیلول
آبو عبدالله زیبی دیلاک ایدی -
جمله مؤمنلر جمع اولنوب تکبیر
صلات العید ایله قیلدیلار -

اون سکزنجی باب
حضرت شاهلر پادشاهی
اوغلی قاسم ایله اولان حرابی
مصطفی پاشا قلعه سنک
ذکرینده بیان اولنور -

قویونم چوقدر - چیقمه یازیا
عابد دیدیلر أهلیت قوزیا
ایکی یاشه وردم کدر هر طرفا
چیکر خورطونه قیلدیلر -

یوسف اوزون نجدیلر داغی یانیا -
قیلدیلر شاشقا مالدار بلوک اوتی
موجود حریمه کسه محمده حبانا -
صاتقده صاقلیانلر شالدیلر -

قاچمیه الدن کوزلرنی دیکه -
کیجه شوکور دوه میوت اولنا -
دعیر ایله شوکور قاچدیلر اشاغه
چیقاریرلر یاتان ایلک ایمکه -

قاسم چوجق قاسم آصیلدی
بن سیزلره دیدم توپدن قاچمیکز
نیه ایلک بدل ویردکز آسیلدکز
دایان بن سوز کچمز دیدیلر -

SAYFA 51

Aldı Temur

Vaktine hazır ol sen .....Hüseyin,
Abu Abdal düşen diller nicedir.
Cebelistan evine Cebe dağında Amık'ta,
Harp için işlenen yollar nicedir?

Aldı Mustafa Paşa

Hüseyin ne şahbel yiğitler başı,
Önde Kara Ali terkeyledi savaşı,
Mustafa Paşa Beylerin başı,
Üleşe haylanan mallar nicedir?

Aldı Temur-

Koyunum çoktur sığmaz yazıya,
Hayli doyurdum emlik kuzuya,
İki tane verdim Kör Murtaza'ya,
Çeker hortumuna kullar nicedir.

Aldı Mustafa Paşa

Boynu uzun ne cediler dağ gibi yatar,
Katiller şaşka mallar top gibi öter,
……Amık'ta satar,
Sandıkta sallanan şallar nicedir?

Aldı Temur

Kara Ali elinde ……
Sıçrar Hamud durmayıp coşar,
Demir el Temur Kaflardan aşar,
Çatal yürek yatan eller bizimdir.

Aldı Mustafa Paşa

Kara……asıl,
Beni Said'in orada kurdu fasıl,
Boz atlıyı yola koyduk ……
Dayan Beni Said gelen Beydilli.

SAYFA 52

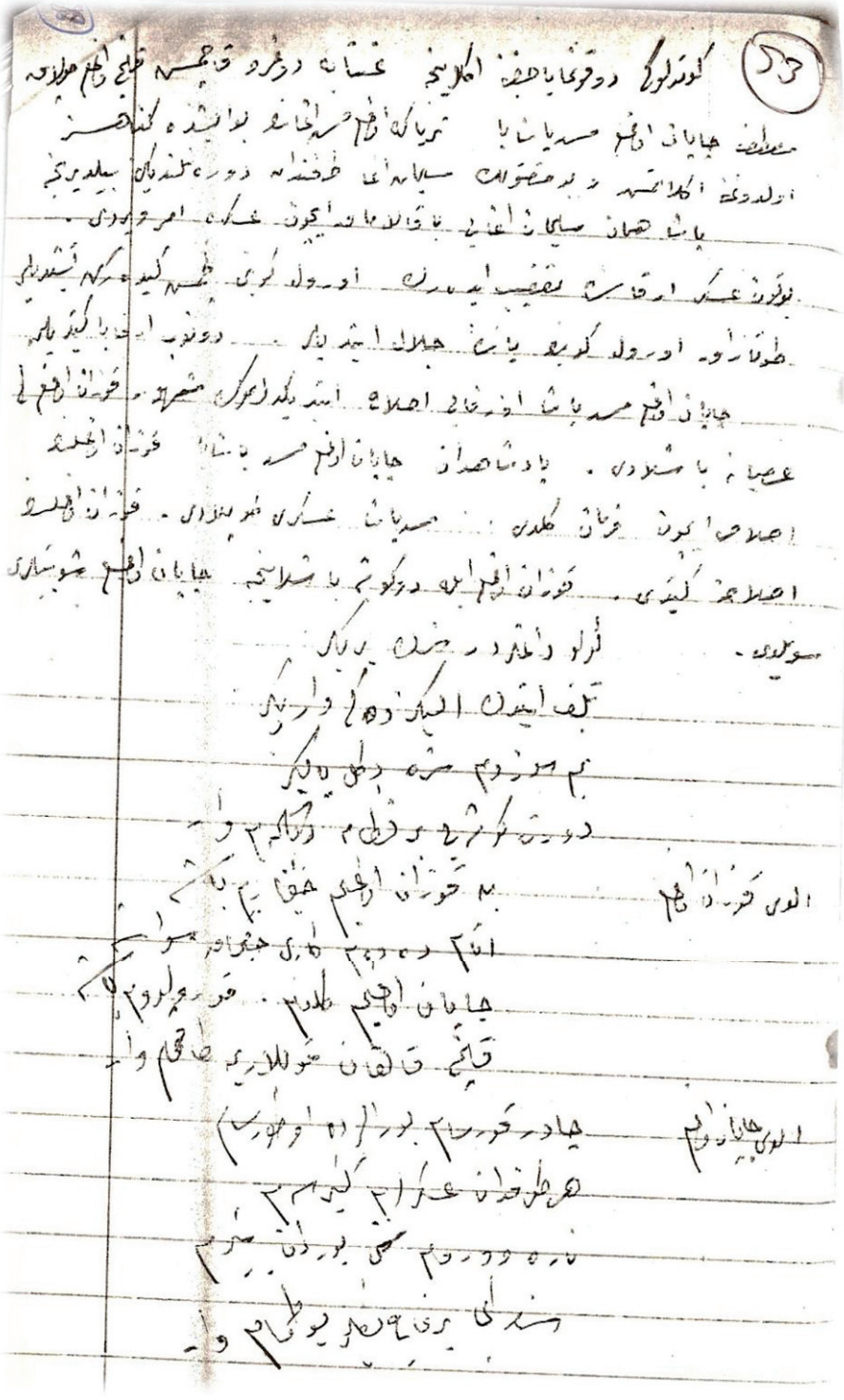
Aldı Temur

Demir el Temur'um Kaf'tan aşar,
Elde kara Ali gözünü deşer,
Çapuru gören develer kan işer,
Dağlardan dolup yiğitler nicedir?

Rukiye Hatun, Paşa'nın huzuruna çıkarak, *"Paşam kocamı öldürsen, ben gider bir koca daha bulurum, fakat kardeşimi öldürürsen ben yeni kardeş bulamam. Kardeşimi bana bağışla. Kocamı da vicdanın nasıl bilirse öyle yap"* dedi. Rahime Hatun bu sözü Paşa'ya söyleyince, Paşa da, *"Kardeşini, kocanı ve beraber olan 70 adamın hepsi de senin ……. sözlerine karşı sana bağışladım. Yalnız Tiryakioğlu Mehmet Ağa'yı bırakmam."* dedi. Paşa kâhyasını çağırdı: *"Git bağlı adamları affettim, bıraksınlar."* dedi. Kâhya giderek bağlı adamları bıraktı. Bu adamlar evlerine gitti. Fakat hepsi de fazla korktukları için fazla sürmeden öldüler. Yalnız birisi kaldı. Onun da çocuğu olmadı.

Mehmet Paşa askerlerini topladı. Tiryakioğlu Mehmet Ağa'yı da bağlı olarak yanına aldı. Urfa'ya gitti.

Çolak Mustafa'nın karısı Rukiye Hanım da kardeşini aldı, evine gitti. Fakat Çolak Mustafa'nın sözü bir olduğu için Paşa'dan ayrılmadı. Birecik'e kadar beraber gitti. Birecik'e gitmeden evvel Fırat'ın kıyısında Gice köyü yakınında ….denen yerde Tiryakioğlu Mehmet Ağa'yı cellat ettirdi. …….oğlu Süleyman Ağa haber aldı ki Kılınçoğlu çolak Mustafa adamları kurtarmış. Paşa ile arkadaş olmuş Çolak Mustafa'nın kendisine

kötülüğü dokunmayacağını anlayınca Antep'e doğru kaçmış. Kılınçoğlu Çolak Mustafa, Çapanoğlu Mehmet Paşa'ya, Tiryakioğlu Mehmet Ağa'nın bu işte günahsız olduğunu anlatmış ve bu maktulun Süleyman Ağa tarafından düzenlendiğini bildirince Paşa hemen Süleyman Ağa'yı yakalamak için askerde emir verdi. Bütün asker arkasını takip ederek Urulköyü'nü geri geçmiş giderken kişileri tutarak Urulköy'de cellat ettiler. Dönüp Urfa'ya gittiler. Çapanoğlu Mehmet Paşa Urfa'yı ıslah ettikten sonra meşhur Kozanoğlu isyanı başladı. Padişahtan Çapanoğlu Mehmet Paşa'ya Kozanoğlu'nun ıslahı için ferman geldi. Mehmet Paşa askerleri topladı Kozanoğlu'nun ıslahına gitti. Kozanoğlu ile döğüşe başlayınca Çapanoğlu şunları söyledi:

Aldı Çapanoğlu

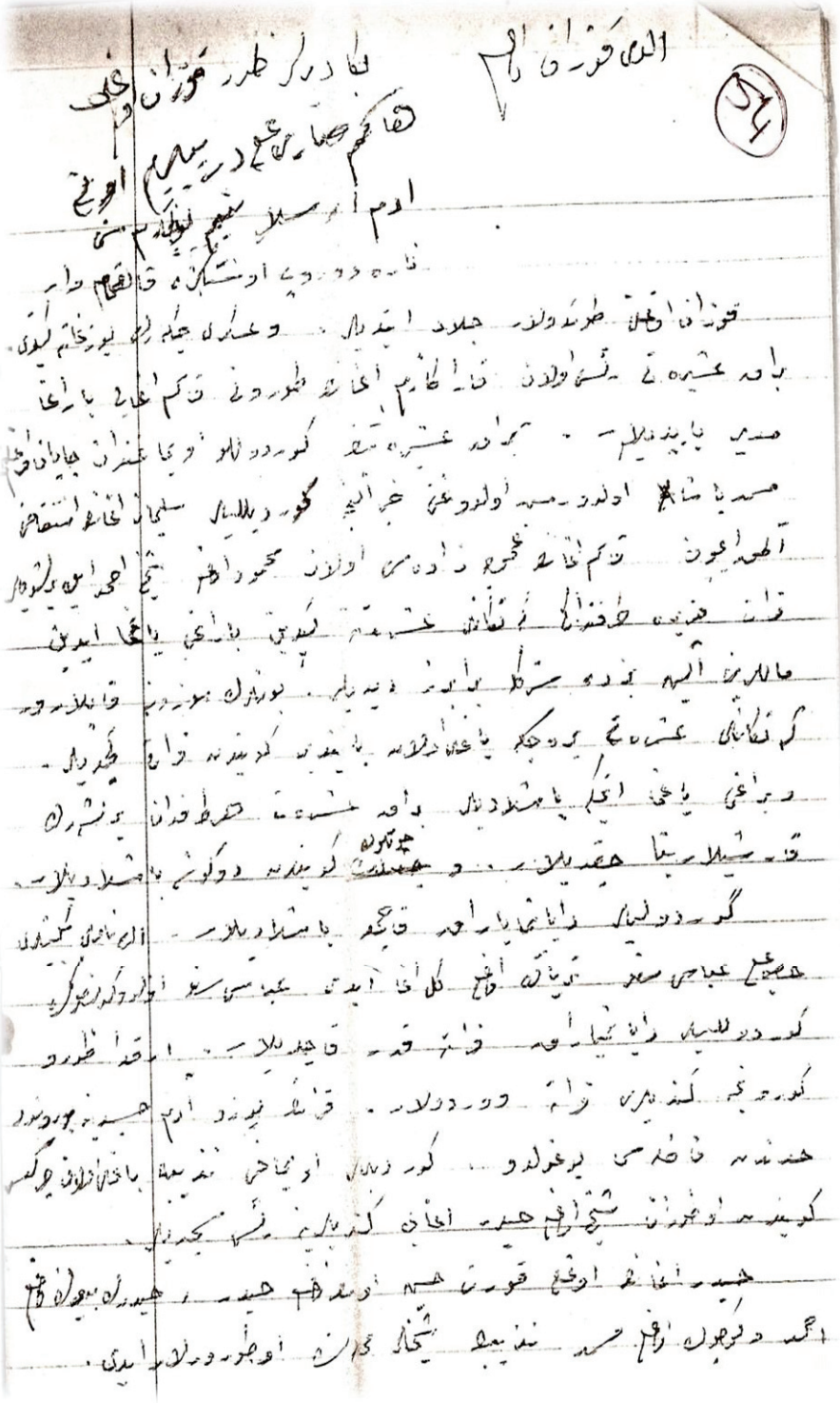
Ulu dağlardır sizin yeriniz,
Telef ettin elinizdeki varınız,
Benim sözüm size değil yalınız,
Dört köşeli…… var.

Aldı Kozanoğlu

Ben Kozanoğlu'yum çıkarım başa,
Atam dedem gari çıkak savaşa,
Çapanoğlu geldim kuruldum başa,
Kılıç kalkan kollarıma takmam var.

Aldı Çapanoğlu

Çadır kursam buralarda otursam,
Her taraftan askerlerim getirsem,
Nara vurup seni burdan yetirsem,
Şeriney(?) ……yutmam var.

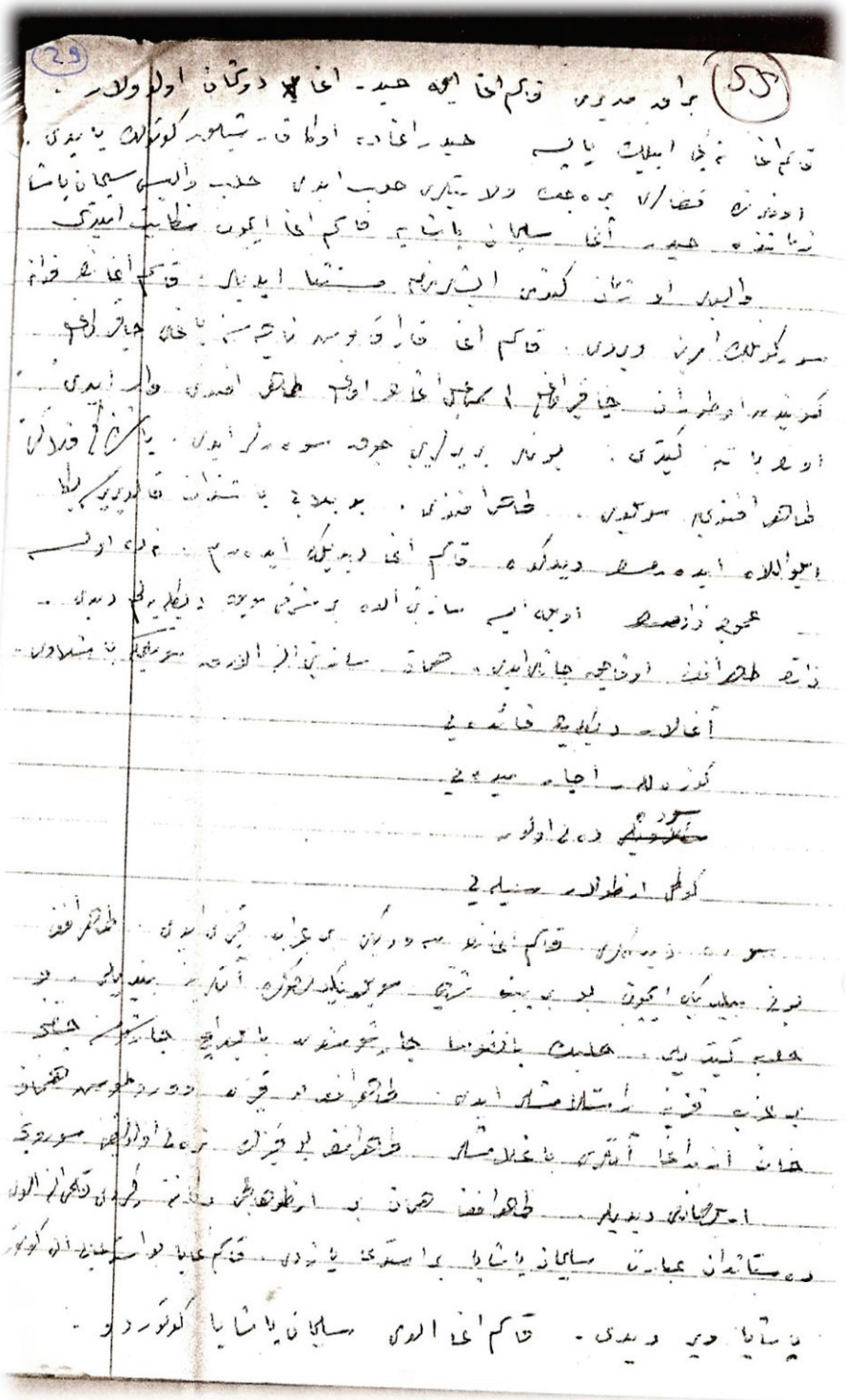
SAYFA 54

Aldı Kozanoğlu

Bana derler zor Kozanoğlu,
Hakim Sarı Ali……..
Adam arslanım buldum seni,
Nara vurup üstünüze kalkmam var.

Kozanoğlu'nu tuttular cellat ettiler. Ve askerleri çekerek Yozgat'a gitti. Barak aşireti reisi olan Kara Kazım Ağa'nın torunu Kasım Ağa'yı Barak'a müdür yaptılar. Barak aşiretinin Gördüllü oymağından Çapanoğlu Mehmet Paşa öldürmüş olduğunu haber alınca Gördiller Süleyman Ağa'nın intikamını almak için Kasım Ağa'nın amucazadesi olan Mahmut Ağa, Şeyh Ahmet ile birleştiler. Fırat'ın Cezire tarafındaki Gengilanlı(?) aşiretine *"Gidin Barak'ı yağma edin mallarını alın biz de seninle beraberiz."* dediler. Bunların sözlerine kapılarak Gengilanlı aşireti Birecik'i bağladılar. Bayındır köyünden Fırat'ı geçtiler (ve) Barak'ı yağma etmeye başladılar. Barak aşireti her taraftan birleşerek karşılarına çıktılar ve …… köyünden döğüşe başladılar. Gürdüller dayanamayarak kaçmaya başladılar

Elindeki yiğitleri Hacı Ali, Abbas Sait, Tiryaki oğlu Gül Ağa idi. Abbas Sait öldükten sonra Gürdüllüler dayanamayarak Fırat'a kadar kaçtılar. Arkada zor görünce kendilerini Fırat'a vurdular. Fırat'ın yüzü adam cesedin büründü. Haddinden fazlası boğuldu. Gürdüler oymağı, Çerkes köyünde oturan şeyh Haydar Ağa'yı kendilerine reis seçtiler. Haydar Ağa'nın oğlu Kurt Hüseyin, onun oğlu Haydar, Haydar'ın büyük oğlu Ahmet ve küçük oğlu Mehmet….. Şeyhler mahallesinde otururlar idi.

SAYFA 55

Barak müdürü Kasım Ağa ile Haydar Ağa düşman oldular. Kasım Ağa iyi iyilik yapsa, Haydar Ağa ona karşılık kötülük yaptı. Onların kazası Birecik, vilayetleri Halep idi. Halep Valisi Süleyman Paşa zamanında Haydar Ağa, Süleyman Paşa'ya Kasım Ağa için şikâyet etti. Valiler o zaman kendi işlerinden müsteğna idiler. Kasım Ağa'nın Fırat'a sürgünlük emrini verdi. Kasım Ağa, Karakabuş nahiyesine bağlı Çakıroğlu köyünde oturan Cafer Ağa, İsmail Ağa ve oğlu Tahir Efendi var idi. Onun yanına gitti. Bunlar birbirlerini çok sever idi. ……. Tahir Efendi'ye söyledi. Tahir Efendi de *"Bu belayı başından kaldırırsam, bana eyvallah eder misin?"* dedikte, Kasım Ağa dedi ki *"Ederim ne de olsa…… öyleyse sazını al da bir sözünü söyle dinleyeyim."* dedi. Zaten Tahir Efendi ufacık çanlı idi. Hemen sazını eline alarak söylemeye başladı.

Ağalar dinleyin kaideyi
Güzeller açar meyveyi
Sevde deli olur
Gönül arzular sılayı

Sevde dedikleri kasım Ağa'nın sevdiği bir Arap kızı idi. Tahir efendi bunu söylediği için bu bir beyit söyledikten sora atlarına bindiler Halep'e gittiler. Halep…… çarşısından…… çarşısına çıkınca bir Arap kızına rastlamışlar idi. Tahir Efendi bu kıza vurulmuştu. Heman …..atları başlamışlar. Tahir Efendi bu kızın nereli olduğunu sorunca *"Ersultanlı"* dediler. Tahir Efendi hemen bir arzuhali kılıcı(?) eline aldı destandan ibaret Süleyman Paşa'ya bir istida yazdı. Kasım Ağa bu istidayı al götür Paşa'ya ver dedi. Kasım Ağa, aldı (ve) Süleyman Paşa'ya götürdü.

56

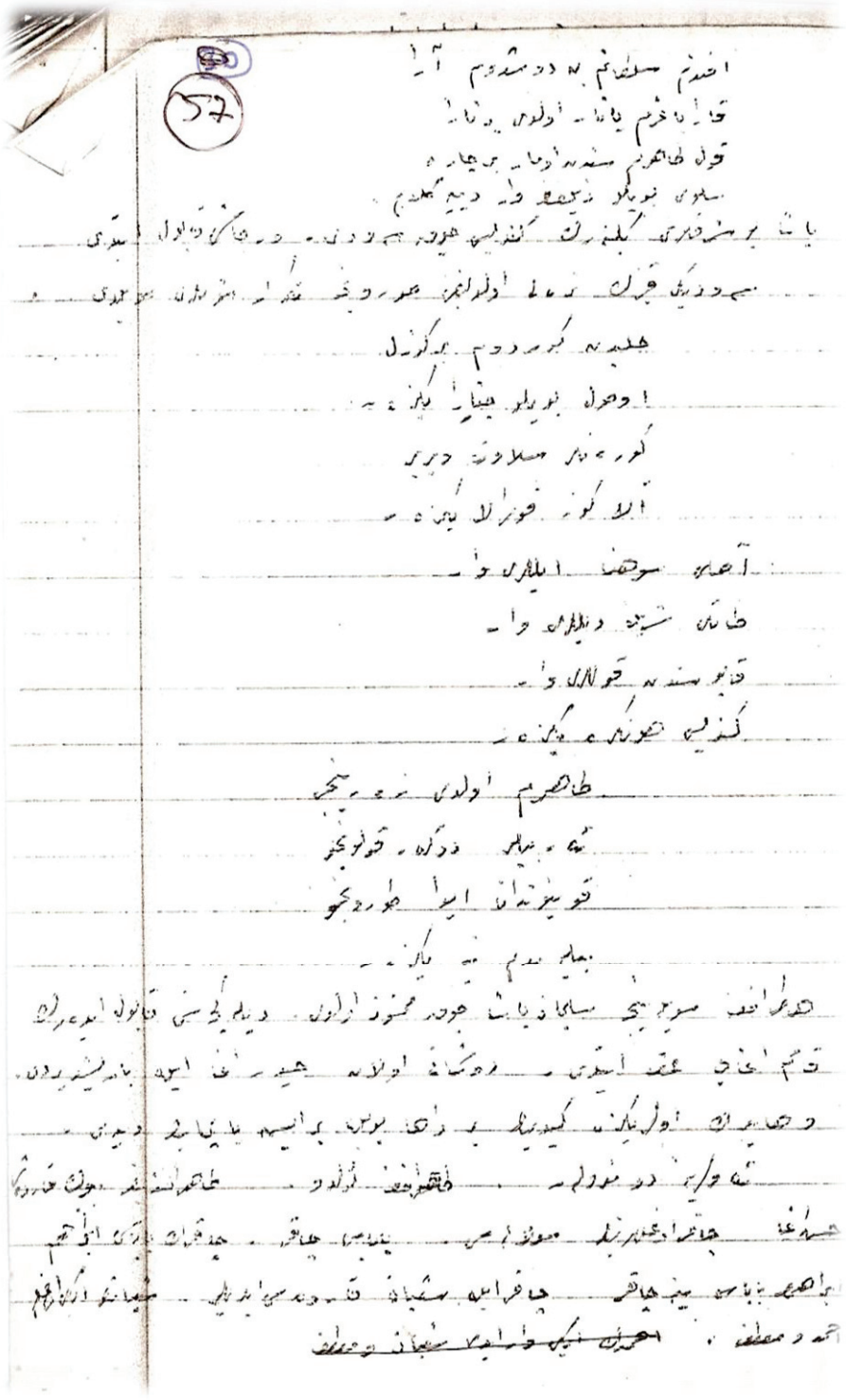
SAYFA 56

(Sayfa 56) Süleyman Paşa, istidayı aldı gözden geçirdi. Sordu *"Bu istidayı sen mi yazdın?"* dedi. Kasım Ağa hayır deyince *"Git bunu yazanı getir."* dedi. Kasım Ağa gitti, Tahir Efendi'yi Süleyman Paşa'nın yanına getirdi. Tahir Efendi köse idi. Süleyman Paşa, Tahir Efendi'ye *"Kara köse, bu istidayı sen mi yazdın?"* deyince, "Evet Paşam", dedi. *"Öyle ise şu sandalyeye otur da oku bakalım."* dedi. Tahir Efendi istidayı eline aldı, *"Dilden mi, telden mi söyleyeyim Paşam dedi."* (Paşa da) *"Serbestsin."* dedi. Telden söylemeye başladı.

El aman efendim Süleyman Paşam,
Ayağın yanına can diye geldim.
Bu dertli sinemi saldım ateşe,
Hararet söndürecek kar diye geldim.

Tanrı sana sağlık saltanat versin,
Heceyi hazrette elleri ersin,
Ben bir derde düştüm buna ne dersin,
Bol dünyada başım dar diye geldim.

Kanlı yaşlar döker çeşm-i siyahım,
Arş-ı alaya çıkar benim bu ahım,
Ben bir derde düştüm ne dersin şahım,
Efendim yanına kar diye geldim.

SAYFA 57

Efendim sultanım ben düştüm ara,
Kara bağrım yanar oldu bu nara,
Kul Tahir'im sendem umar bir çare,
Selbi boylu zülfü var diye geldim.

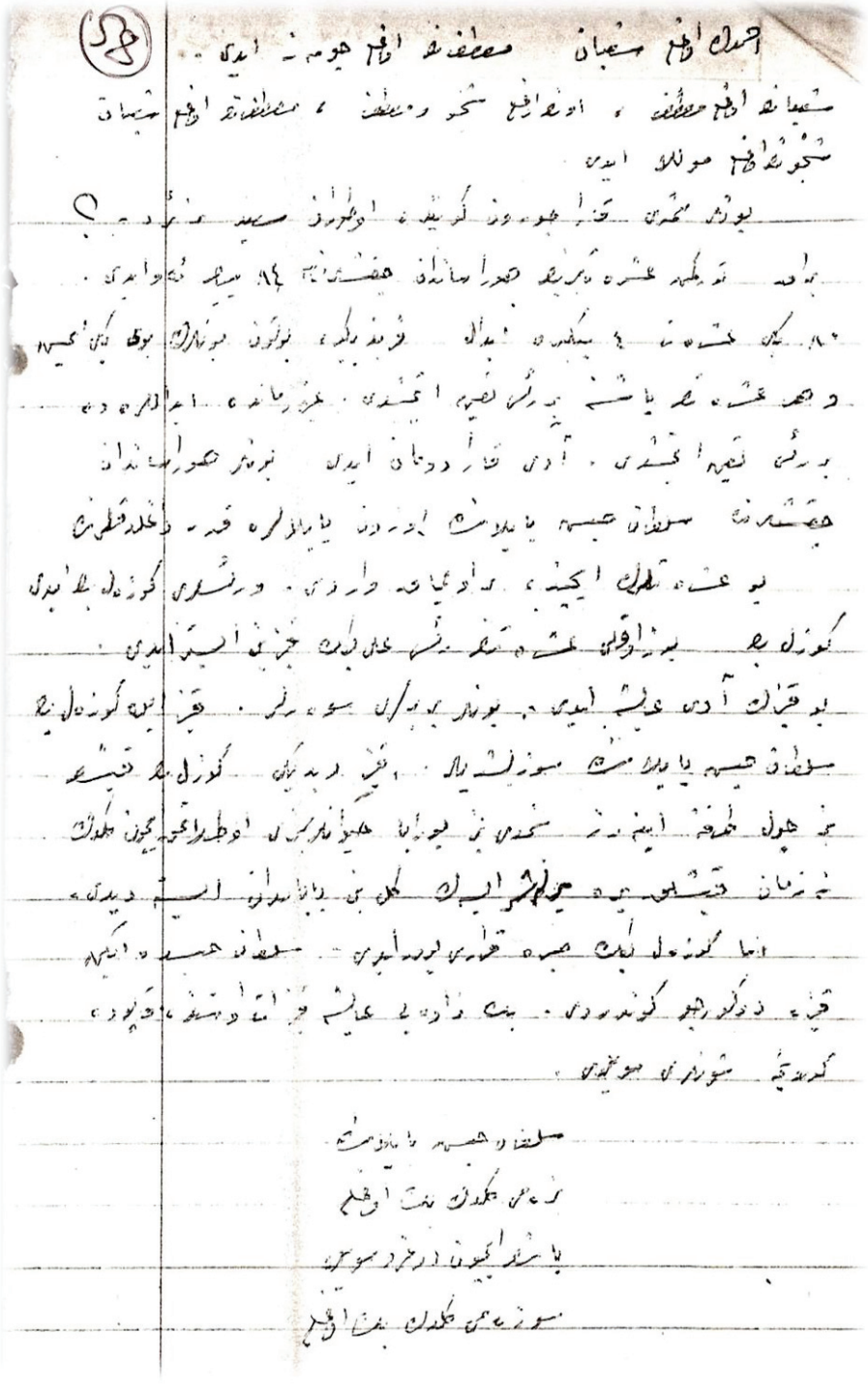
Paşa bu sözleri beğenerek kendisini çok sevdi ve ricasını kabul etti. Sevdiği kızın nereli olduğunu sorunca Tahir şunları söyledi:

Halep'te gördüm bir güzel,
Usıl boylu çınara benzer,
Görenler salavat verir,
Ela göz kumrala benzer.

Aslı ..... illeri var,
Tatlı sözlü dilleri var,
Kapısında kulları var,
Kendisi hünkâra benzer.

Tahir'im oldu zarını,
.....döker ..... kulunu,
Koynundan ayva turuncu,
Bilemedim neye benzer.

Her tarafını söyleyince, Süleyman Paşa, çok memnun oldu. Dilekçesini kabul ederek Kasım Ağa'yı affetti. Düşmanı olan Haydar Ağa ile barıştırdı. Ve *"Haydin evlerinize gidin bir daha böyle bir iş yapmayın."* dedi. Evlerine döndüler. Tahir Efendi öldü ve Tahir Efendi'nin kardeşi Hasan Ağa, Çakıroğlu Bey sülalesi babası Çakır. Çakır'ın babası yine Çakır. Çakır ile Şaban Efendi kardeş idiler. Şaban'ın iki oğlu Ahmet ve Mustafa.

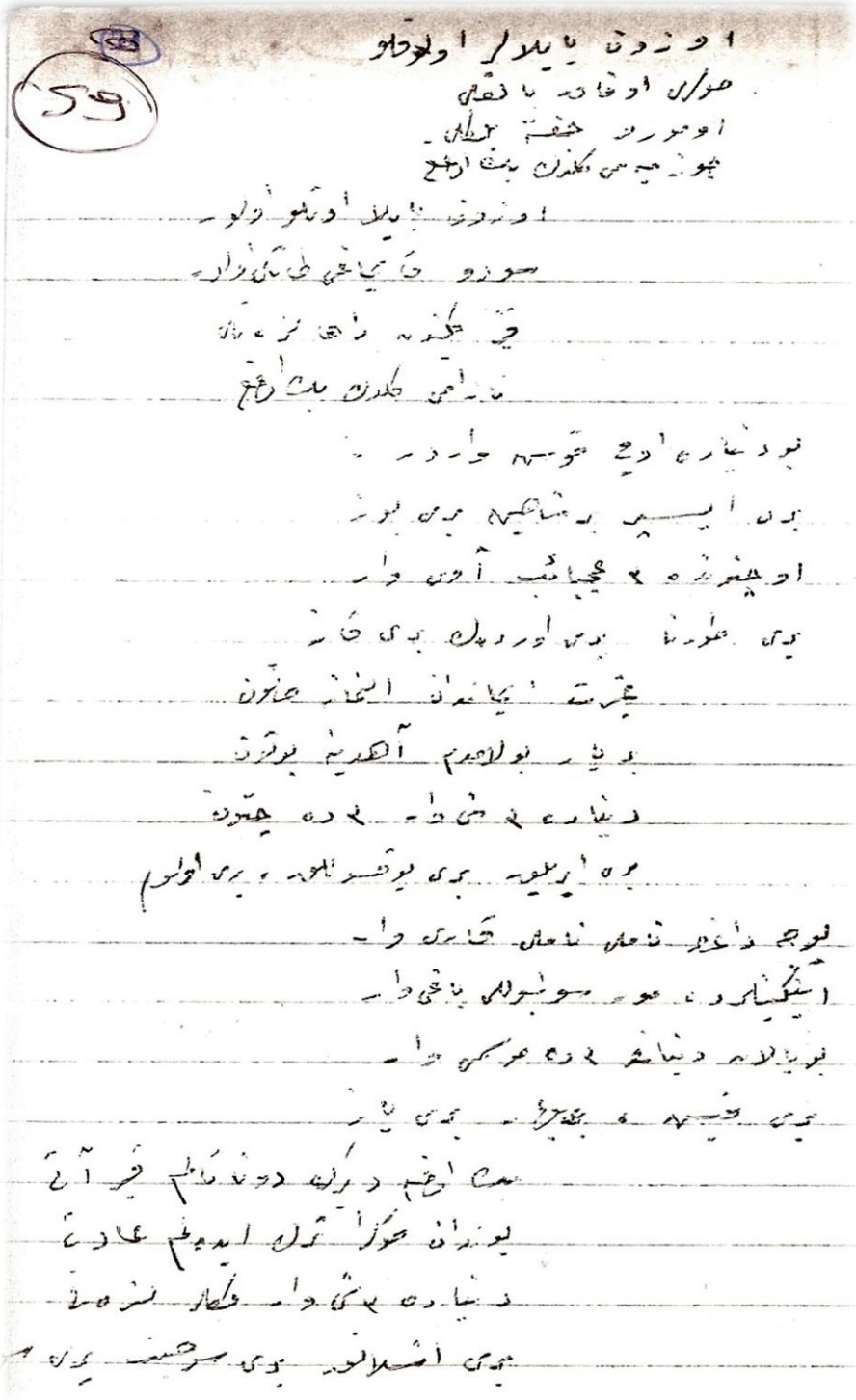

SAYFA 58

Ahmet'in oğlu, Şaban Mustafa'nın oğlu çömez idi. Şaban'ın oğlu Mustafa, onun oğlu meşhur Mustafa, Mustafa'nın oğlu Şaban oğlu molla idi. Bunlar şimdi Karacurun köyünde oturan Seyyit…….. Barak Türkmen aşiretinin Horasan'dan çıkışlarında 84 bin ev idi. 80 bin aşiret, 4 bini de aptal. Feriz Bey de bütün bunların boy beyiymiş. Ve her aşiretin başına bir reis tayin etmişti…….Aptallar'a da bir reis tayin etmişti. Adı Kara Duman idi.

Bunlar Horasan'dan çıkışlarında Sultan Habeş yaylasından Uzunyaylalara kadar dağıldıklarında bu aşiretlerin içinde bir oymak vardı. Ve reisleri Güzel Bey idi. Güzel bey, Bozoklu aşiretinin reisi Ali Bey'in kızını ister idi. Bu kızın adı Ayşe idi. Bunlar birbirlerini severler. Kız ile Güzel Bey, Sultan Habeş Yaylası'nda sözleştiler. Kız dedi ki "Güzel Bey, kışın biz çöl tarafına ineriz. Şimdi biz buraya hayvanlarımızı otlatmak için geldik. Ne zaman kışlak yere yerleşirsek gel eni babamdan iste.", dedi. Ama Güzel Bey'in sabıra kararı yok idi. Sultan Habeş'te iken kıza düğürcü gönderdi. Beyzadeyi, Ayşe kır at üstünde …… görünce şu sözleri söyledi:

Sultan Habeş yaylasına,
Bize mi geldin Beyoğlu?
Başın için doğru söyle,
Söze mi geldin Beyoğlu,

SAYFA 59

Uzun yaylalar oluklu,
Suları ufak balıklı,
Omuzu çifte belikli,
Çözmeye mi geldin Beyoğlu?

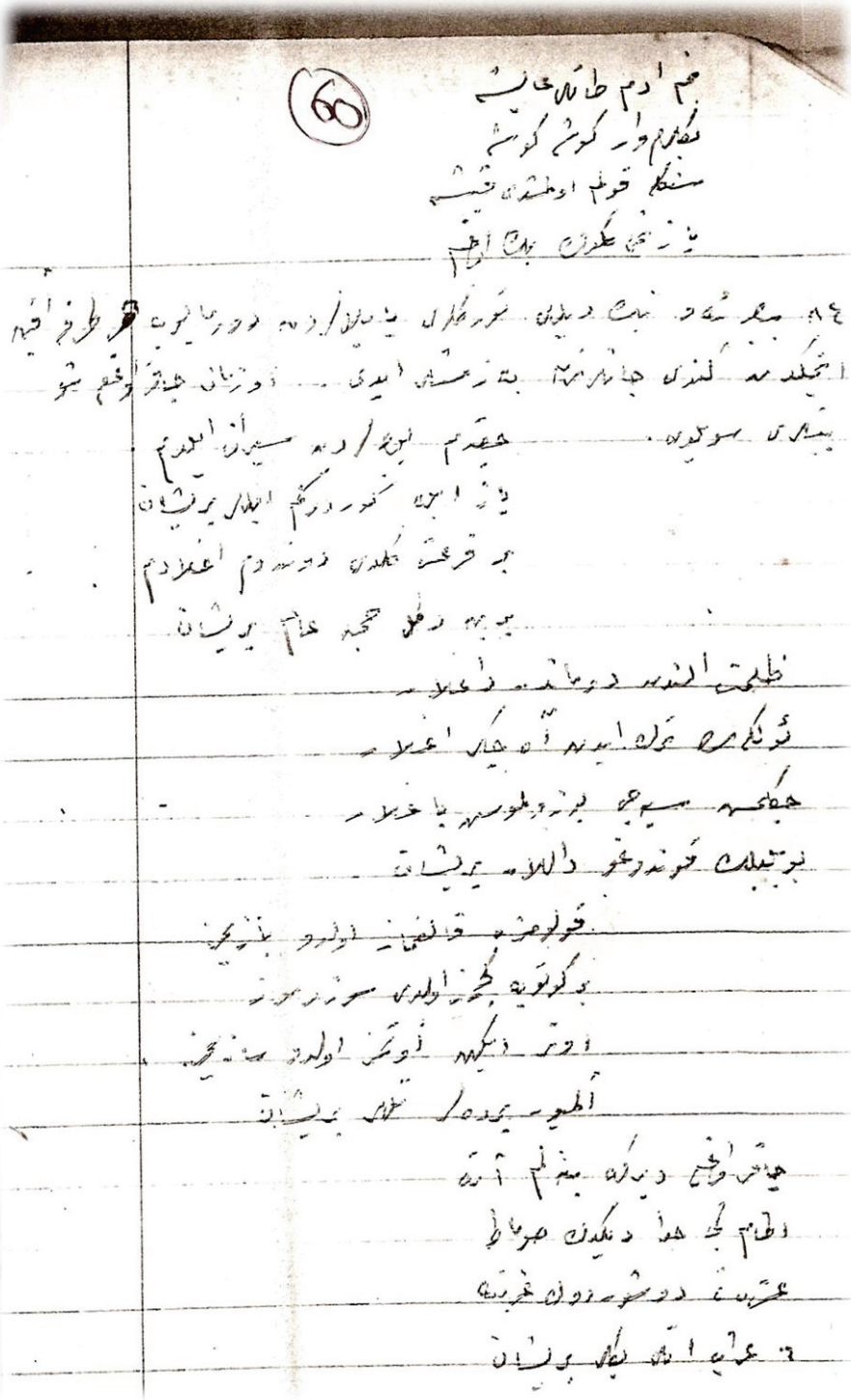
Uzunyayla otlu olur,
Sütü kaymağı tatlı olur,
Kız gelinden daha lezzetli,
Bana mı geldin Beyoğlu?

Bu dünyada üç kuş vardır,
Biri ispir biri şahin biri boz,
Üçünün de üç acayip avı var,
Biri turna biri ördek biri kaz?

Gayret imandan alınmaz satın,
Bir yar bulamadım ahdine bütün,
Dünyada üç şey var üçü de çetin,
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm?

Yüce dağın namlı namılı var,
Enginlerde mor sümbüllü bağı var,
Bu yalan dünyada üç de mevsim var,
Biri kış biri bahar biri yaz.

Beyoğlu der ki donatalım kır atı,
Bundan sonra terk edelim âdeti,
Dünyada üç şey var ……lezzeti,
Biri aşlanık biri sohbet biri söz.

SAYFA 60

Benim adım tatlı Ayşe,
Benlerim var köşe köşe,
Seninle kavlim olmuştu kışa,
Yazın mı geldin Beyoğlu.

84 bin ev Beydilli Türkleri yaylalardan durmayıp her tarafa akın etmekten kendi canlarından bezmiş idi. O zaman Çakıroğlu şu sözleri söyledi.

Çıktım buralardan seyran eyledim,
Yaz ile gördüğüm eller perişan.
Bir kargış geldi döndüm ağladım,
Bir ben değil cümle âlem perişan.

Zulmet elinden dumandır dağlar,
Ülkesini terk eden ah çeker ağlar,
Çekilmiş siyeçi bozulmuş bağlar,
Bülbülün konduğu dallar perişan.

Kulumuza da kalkmaz oldu nazımız,
Bir kötüye geçmez oldu sözümüz,
Öter iken ötmez oldu sazımız,
Almıyor perdeler teller perişan.

Çakıroğlu der ki binelim ata,
Atam gibi cıda diktin sumata,
Aşireti düşürdük gurbete,
Dokuz Arap atlı Beyler perişan.

SAYFA 61

Malik Şah'ın kıymetli veziri olan Bağdatlı Nizamülmülk, bir fedai tarafından katledildiğinde, yaralı iken şu sözleri söyledi:

Felek bu mu(?) senden bize şikâyet,
Ak sineme kondurdun çark-ı devranı.
Bunca ülke bunca şehir vilayet,
Perişan eyledin bunca âlemi.

İşittin mi âşıkların katını?
Dinleyelim ezber ile ayeti (?)
…….ister cömert yurduma
Tilki ülkesinden koğdu arslanı

Malik Şah'ın katında iken,
Risalet şahının tahtında iken,
Her kuş kanadının altında iken,
Sarı gebe telef etti şahini.

Nizamülmülk idim geldim cihana.
Seyreyledim eski devran bu hane.
Bütün kullar muhtaç idi Sultana.
Şimdi kula minnet geldi? Sultanı.

Bu aşiret, Horasan'dan çıkışlarında Erdebil tekkesine mürur olmuşlar; Anadolu'ya Şii mezhebinde geldiler. Aşiretler Müslümanlığa ehmmiyet verirler idi. Sünnî idiler.

(62)

SAYFA 62

Aynı zamanda âlimlere de hürmet ederler idi.

84 bin ev iskân Türklerini Sünnileştirmek için Barak Türkmenlerini Sünniliğe alıştırmak için Şeyh Abdurrahman'ı Erzincan'a müdür yaptılar. Bazıları Sünnileştiler ve hâlâ bugüne kadar Şeyh Abdurrahman Erzincan'ın[733] evlatları, Erzincan tekkesine kurban verirler. Şeyh Abdurrahman'ın evlatları şimdi....… otururlardı. Türkmenleri Sünniliğe alıştıran hoca, Ali Bozgeyikler idi. Bozgeyikler türbesi, Suriye Bumbuç'a bağlı olan….. .suyu üzerindeki Bozgeyik köyündedir. İşte onun evlatları Barak Türkmenleri bu köye kadar kurban verdiler. İlbeyli aşiretiAntep-Halep arasına yerleşip sakinleştikten sonra epey bir zaman geçirdiler

Hüseyin Bey'in oğlu Kurdu buyurdu ve bir oğlu oldu. Hasan 15 yaşından sonra kuş avcılığına merak etti. Şahin, ispir[734] ve doğanı, tazısı ve karakuşu[735] vardı. Karakuşu etle beslermiş. Karakuşun ayağına subak vurmamış. Oturak üstünde boş bırakmış. Şahin ve ispiri kuşların beraberinde almış. Şimdi Oğuz iline bağlı olan Karaburun Dağı'na ava gitti Karakuş oturakta kollayıp çocuğun başına çökmüş. Ve iki gözünü oymuş. Hasan Ağa oradan dönüp çocuğun vaziyetini görünce karakuş da sanki adam hissi var gibi, yapmış olduğu suçu anlayarak kaçtı.

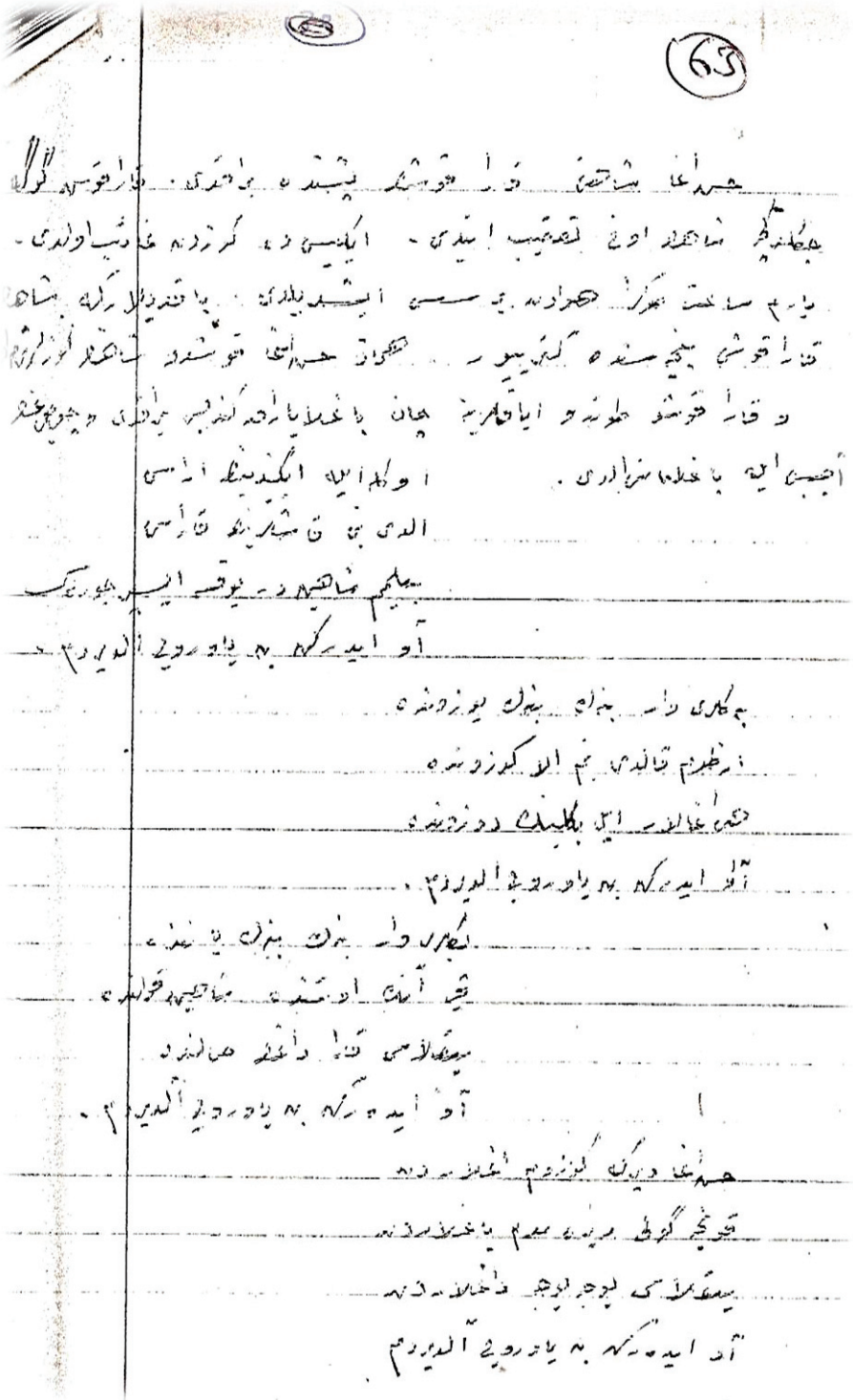
[733] Şeyh Abdurrahman Erzincani Hazretlerinin, Safiyüddin Erdebeli'nin müridi ve halifesi olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. Safiyüddin Erdebeli, meşhur mutasavvıflardan olup Erdebil'de zaviye-nişin idi. İmam Kazım'ın neslinden olan bu zat hicri 735, miladi 1335 senesinde vefat etmiştir. Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin, Şeyh Hamidi (Somuncu Baba) ile tanışıklığı ve onunla sıhriyyet kurmuş olması kuvvetle muhtemeldir.

Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin kabri hakkında birçok rivayetler bulunmaktadır. Ancak en sağlam rivayet Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin kabrinin Zey köyünde olduğu yönündedir. Diğer taraftan 4. Murat'ın Bağdat seferi dönüşünde beraberinde bulunan, Bağdat yakınlarında "Erzin" adlı yerden zatın mezarı olduğu şeklinde bilgi ve rivayetler ileri sürülmektedir. Ancak Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin yaşadığı dönemle 4. Murat'ın Bağdat seferi dönüşü arasında bir buçuk asırlık zaman bulunmaktadır.

Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin Adıyaman, Behisni ve Malatya Darende'de mezarının vakıfları bulunmaktadır. Ancak bu kazalardaki vakıflardan söz edilirken Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin evlatlarından bilhassa Abdulgaffur'dan sıkça bahsedilmektedir. Bu da Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretlerinin evlatlarının, zikrettiğimiz kaza ve nahiyelere yayılmış olabileceklerini göstermektedir.

[734] İspir, burada bir güvercin adı olark geçmektedir. O dönemde erkeklere lakap olarak da verilmektedir.

[735] Türklerde Kartal ve ona benzeyen Sungur, Doğan, Atmaca, Laçın gibi kuşlara genel olarak Karakuş adı verilir.

SAYFA 63

Hasan Ağa şahini karakuşun peşine bıraktı. Karakuş göğe çekildikçe şahin avını takip etti. İkisi de gözden kayboldu. Yarım saat sonra havadan bir ses işitildi. Baktılar ki şahin, karakuşu pençesinden getiriyor. Hemen Hasan Ağa koştu, şahinin gözlerini bağladı ve Karakuşu tuttu; ayaklarına çan bağlayarak kendisini bıraktı. Ve çocuğa acı ile bakarak bağlamasını aldı:

Öğle ile ikindinin arası,
Aldı beni kaşlarının karası,
Bilmem şahindir yoksa ispir culası,
Av ederken ben yavruyu aldırdım.

Benleri var benek benek yüzünde,
Arzum kaldı benim ela gözünde,
Hey Ağalar İlbeyli'nin düzünde,
Av ederken ben yavruyu aldırdım.

Benleri bar benek benek yüzünde,
Kır atın üstünde şahin kolunda,
Yıkılası kara dağın solunda,
Av ederken ben yavruyu aldırdım.

Hasan Ağa der ki gözüm ağlardan,
Gonca gülü deremedim bağlardan,
Yıkılası yüce yüce dağlardan,
Av ederken ben yavruyu aldırdım.

(64)

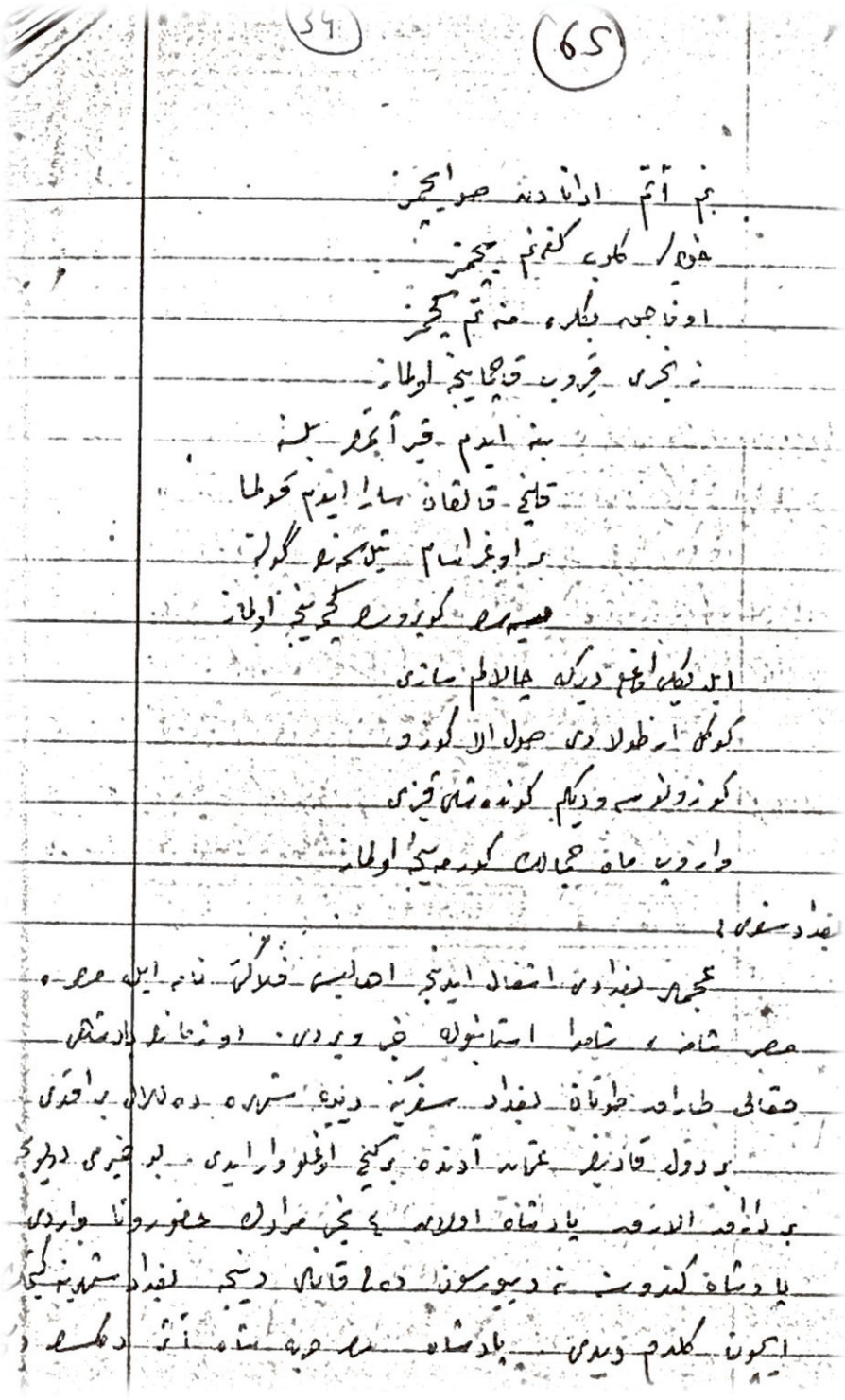
SAYFA 64

İlbeyli oğlu Ahmet'in Ayıntab'ın[736] Pınarbaşı'na evini kondurmuştu. Bir de amcası oğlu vardı. Amcası oğlu, Ahmet Bey'in her zaman beladan belaya sürüklenmesini ister idi. Bir gün Ahmet Bey'e iftira ederek hükümet pençesine düşürdü. Hükümet Deli Paşa'yı gönderdi. Deli Paşa, Ahmet Bey'i tuttu İstanbul'a padişaha gönderdi. Ahmet Bey iki sene zindanda yattıktan sonra bir gün padişahın hatırına geldi. Ve kendisini zindandan çıkararak memleketine gönderdi.

Ahmet Bey memleketine gelirken Adana'ya uğradı İskân Türkleri'nden 6 bin evi olan Reyhanlı'nın Reisi Ömer Bey, Adana'ya evlerini kurmuştu. Ahmet Bey'le çok sevişir idi. Ahmet Bey'in Adana'ya uğramasındaki sebep Ömer Bey ile görüşmek idi. Kendisini bağlayıp Adana'ya gönderen Deli Paşa da Adana'ya Vali olmuştu. Ahmet Bey'i görünce *"sen her halde kaçtın"* diyerek tutup zindana koydu. Bir müddet yatınca Ömer Bey hadiseyi duydu. Ve kendisini zindandan kurtardı. Ahmet Bey'in karısı Gündeşli kızı idi. Ahmet Bey bağlamasını eline aldı:

Gam kasavet ayrılmıyor serimden,
Kalkıp bu ellerden gitmeyince olmaz,
Kurtuluş yok Ömer Bey'in dilinden,
İnip bir dolusun içmeyince olmaz.

[736] Ayıntab: Bugün Gaziantep olarak bildiğimiz bu şehir, 1517'de Arap vilayetine bağlı iken 1520 yılında Zülkadiriye eyaletine bağlı bir sancak, 1830'da 1865'te kaza ve 1924 yılında ise vilayet olmuştur.

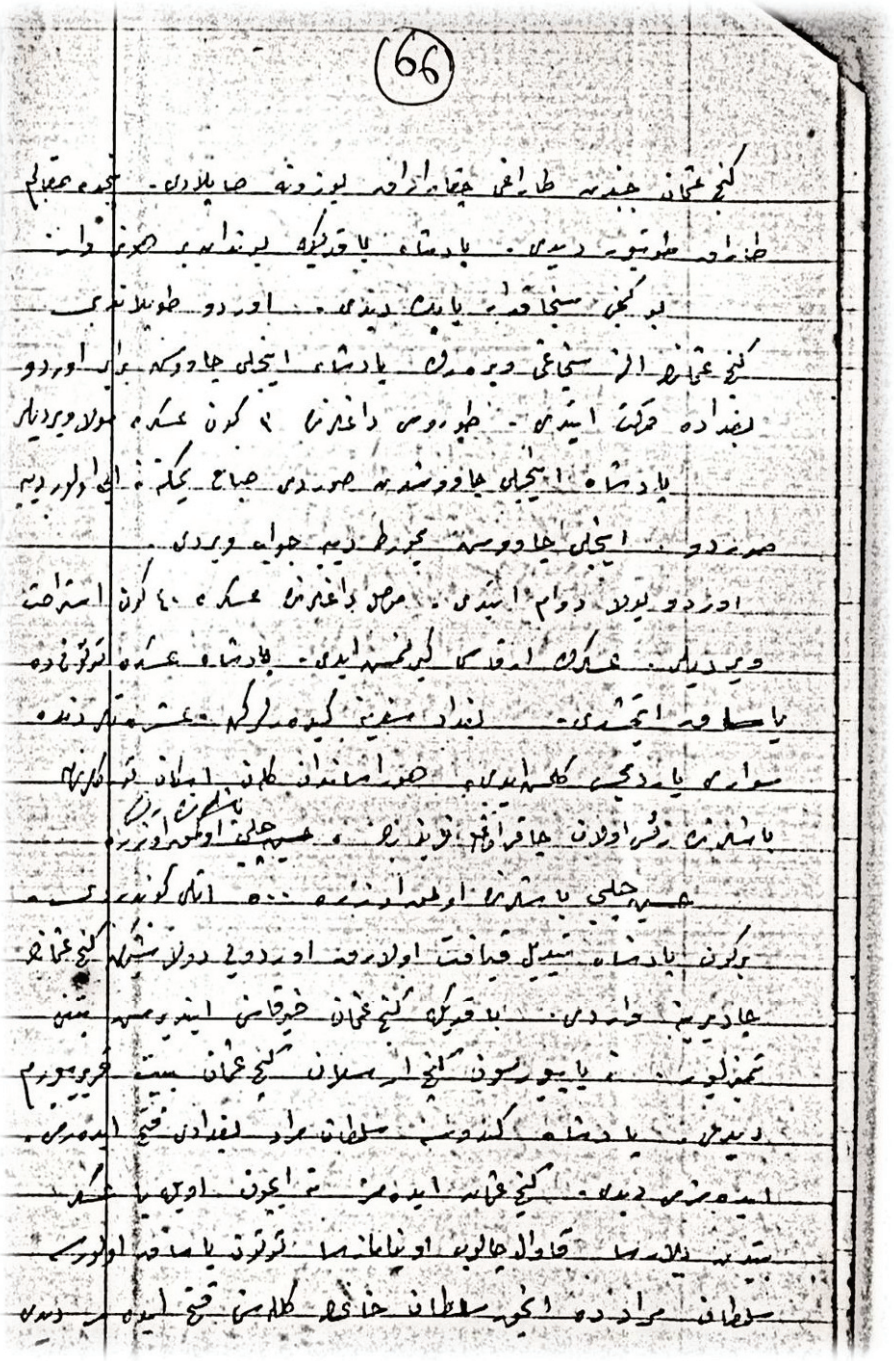

SAYFA 65

Benim atım Adana'dan su içmez,
Hocalar gelip kefenimi biçmez,
Ufacık Beylere minnetim geçmez,
Zinciri kırıp kaçmayınca olmaz.

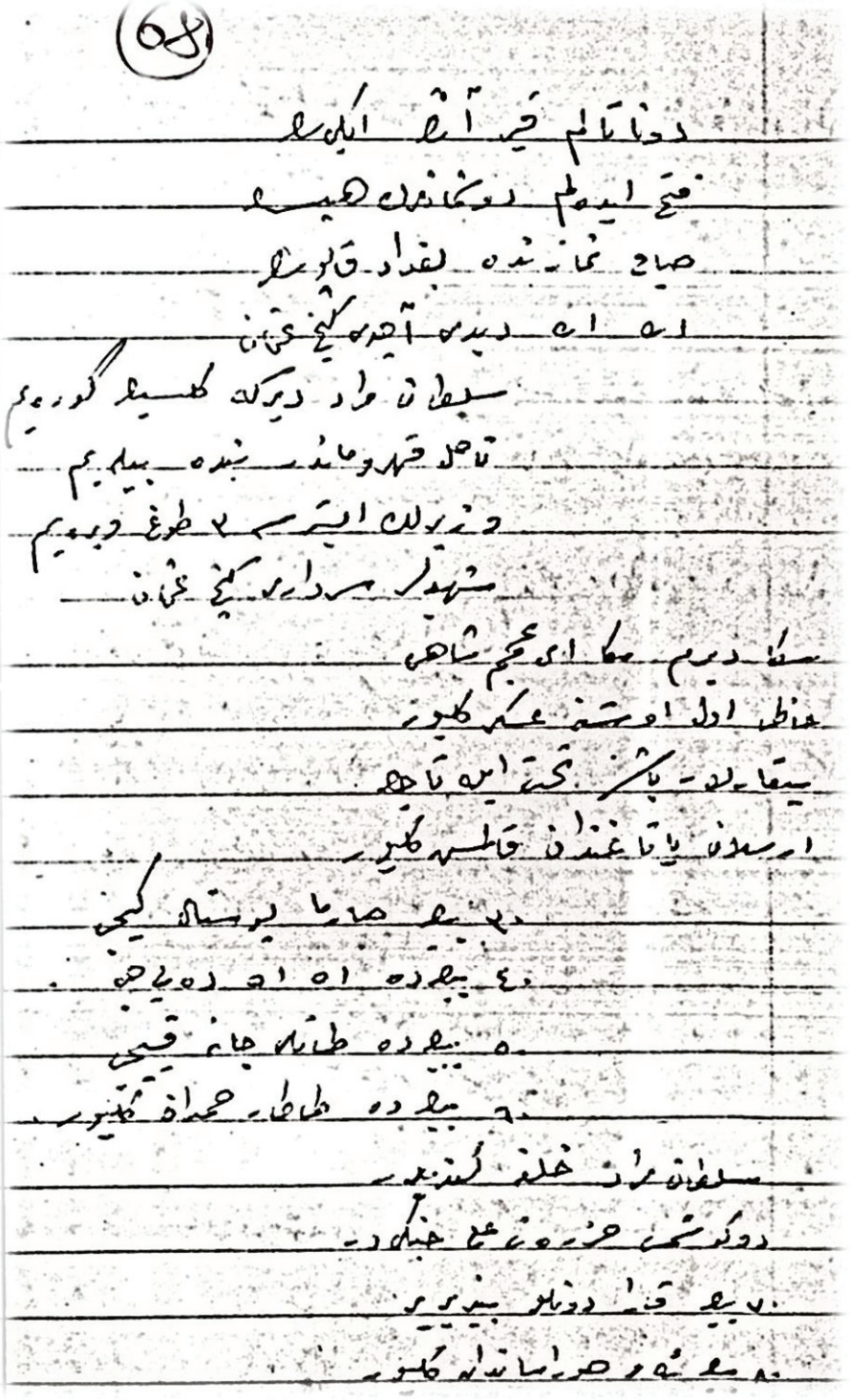
Biner idim kır atımın beline,
Kılıç kalkan sarar idim koluma,
Bir uğrasam Telseme'nin Gölüne,
Misis'in köprüsün geçmeyince olmaz.

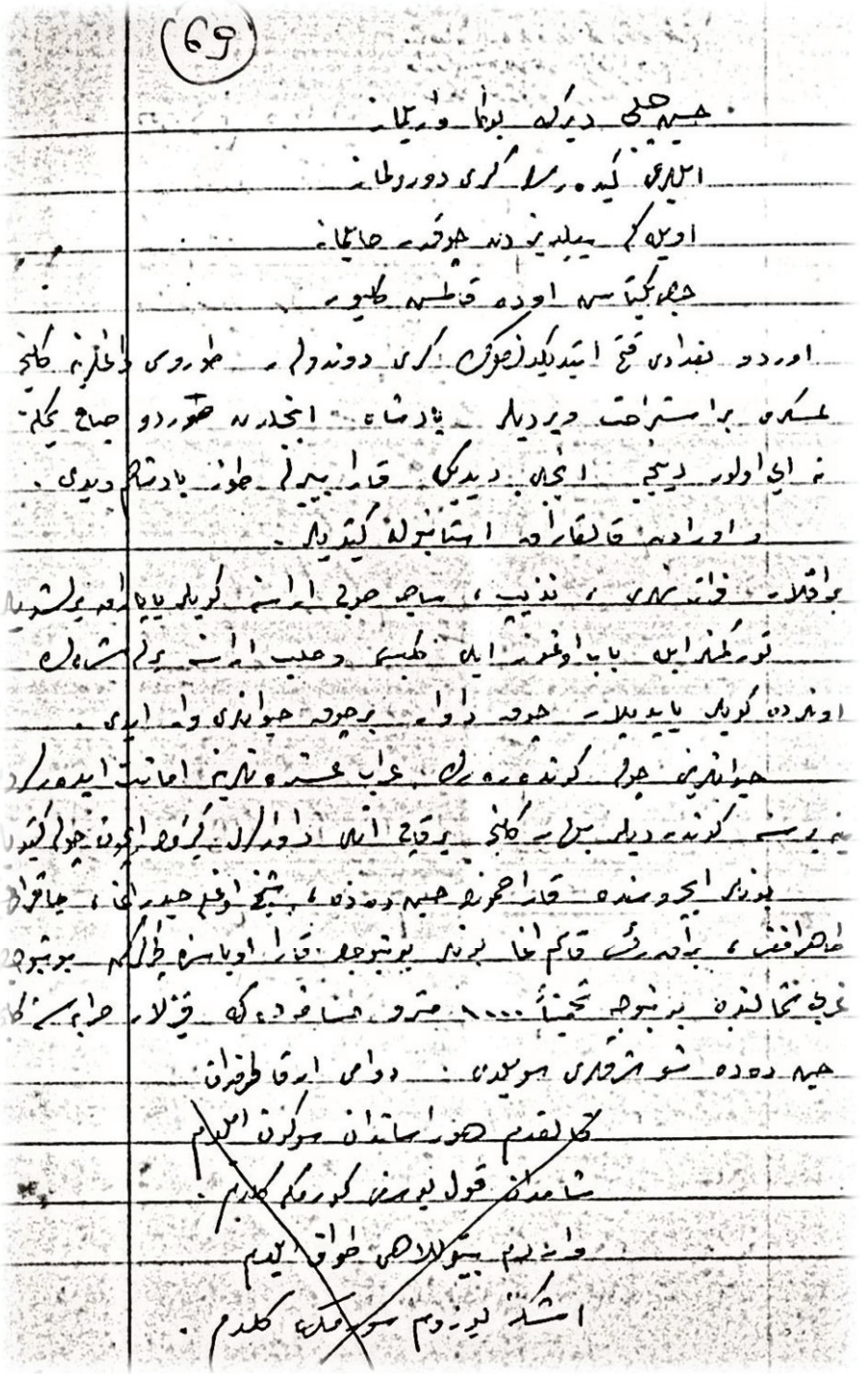
Elbeyli oğlu der ki çalalım sazı,
Gönül arzuladı şol ela gözü,
Gözünü sevdiğim Gündeşli kızı,
Varıp mâh cemalin görmeyince olmaz.

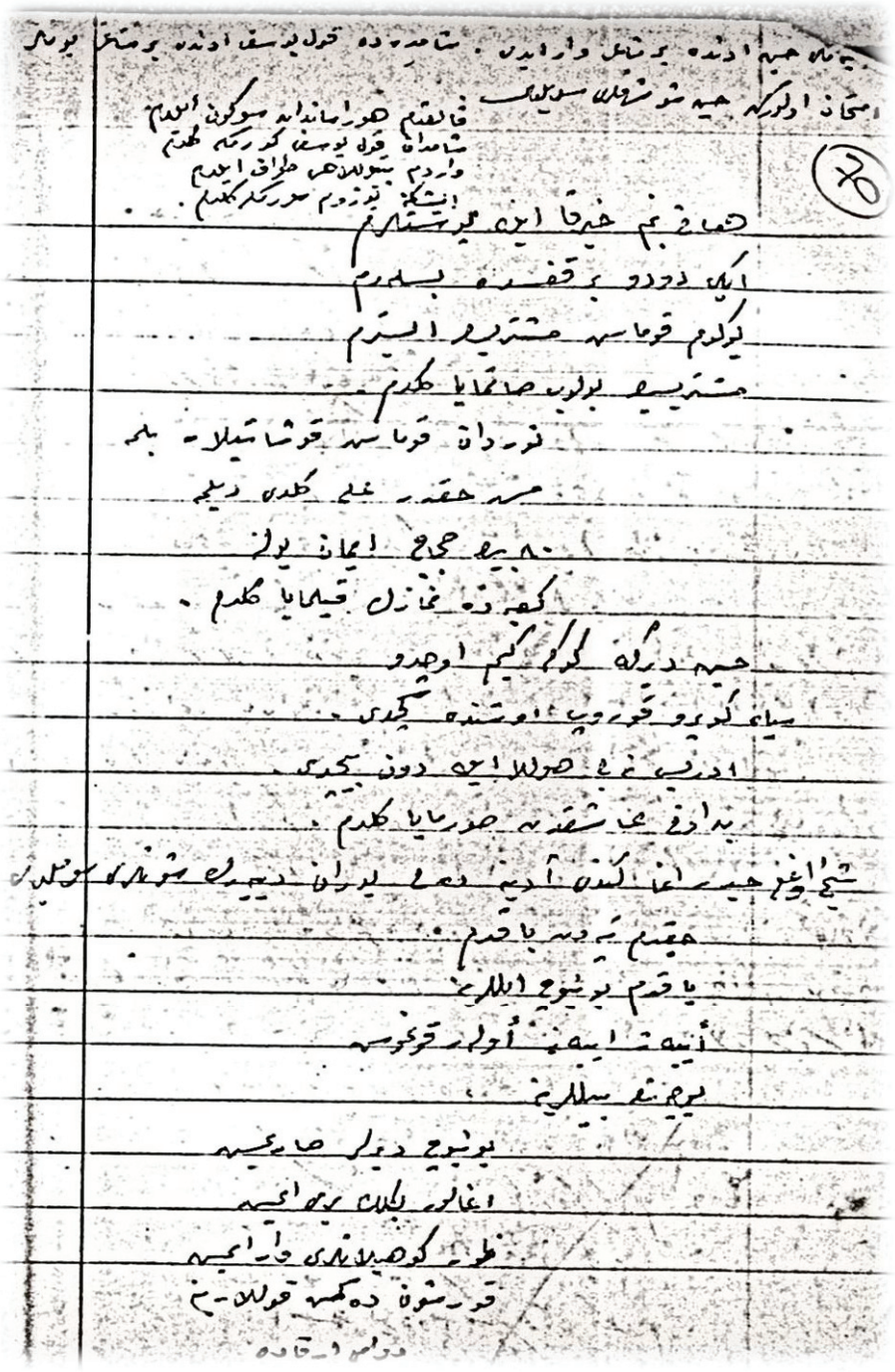

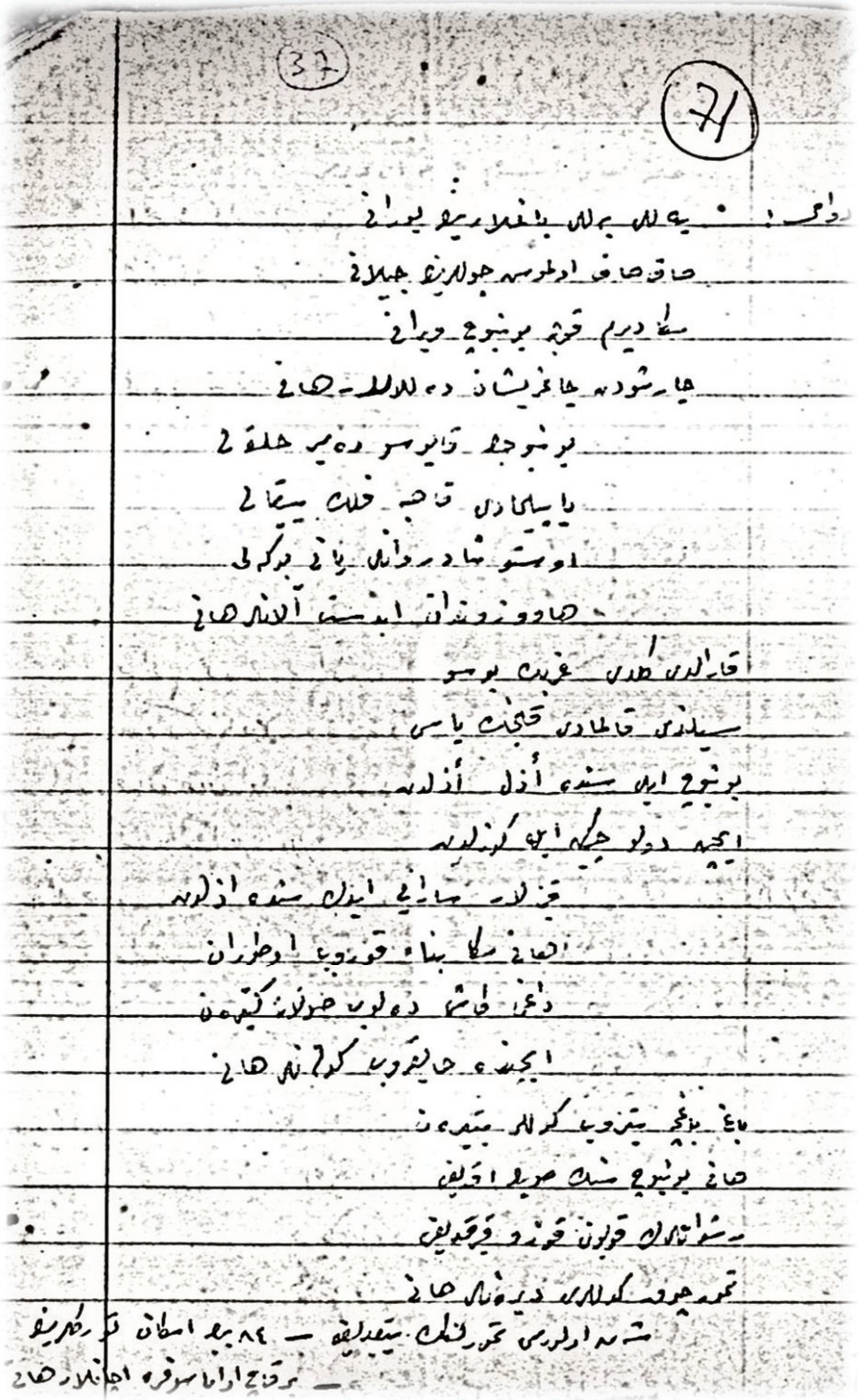
66

67

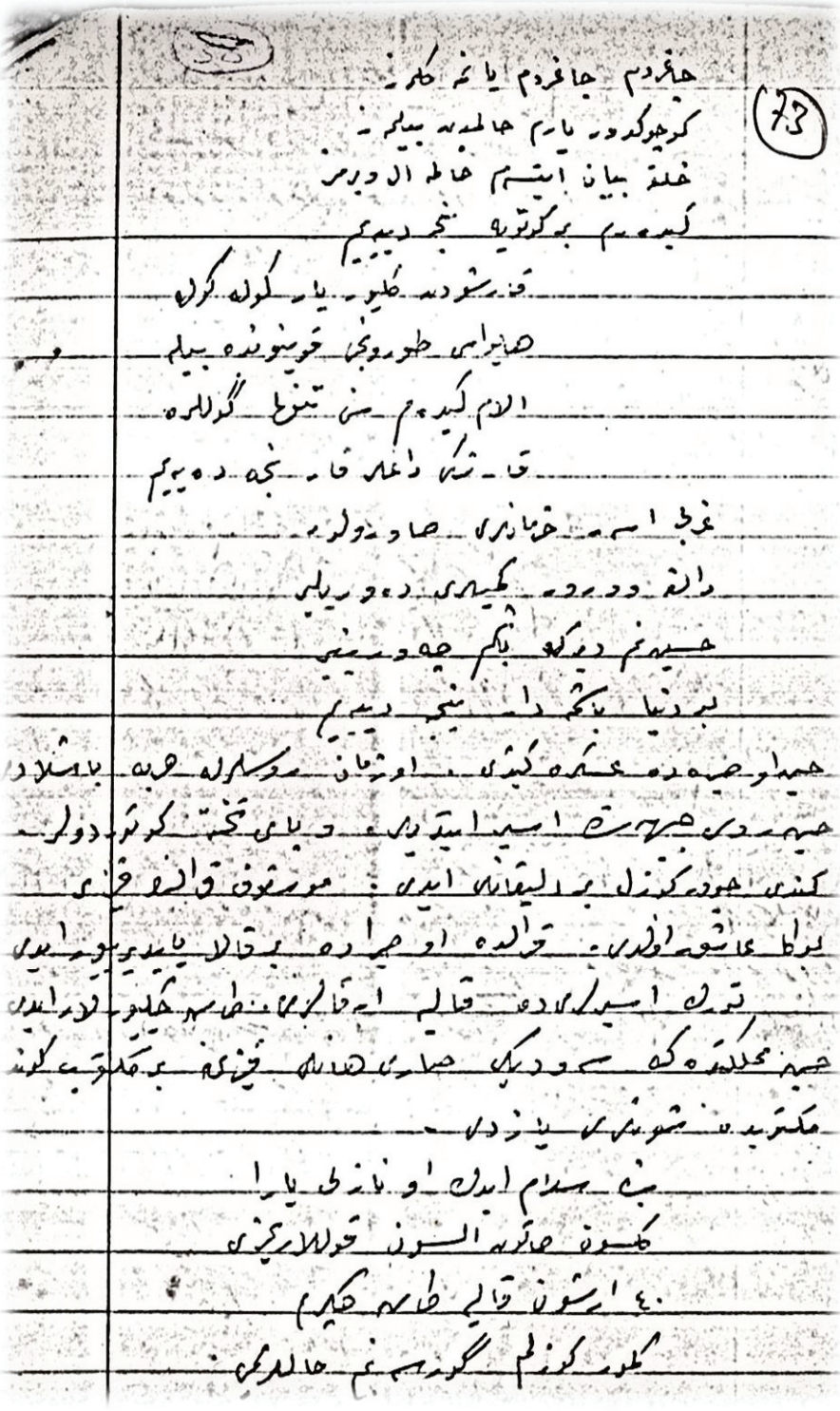

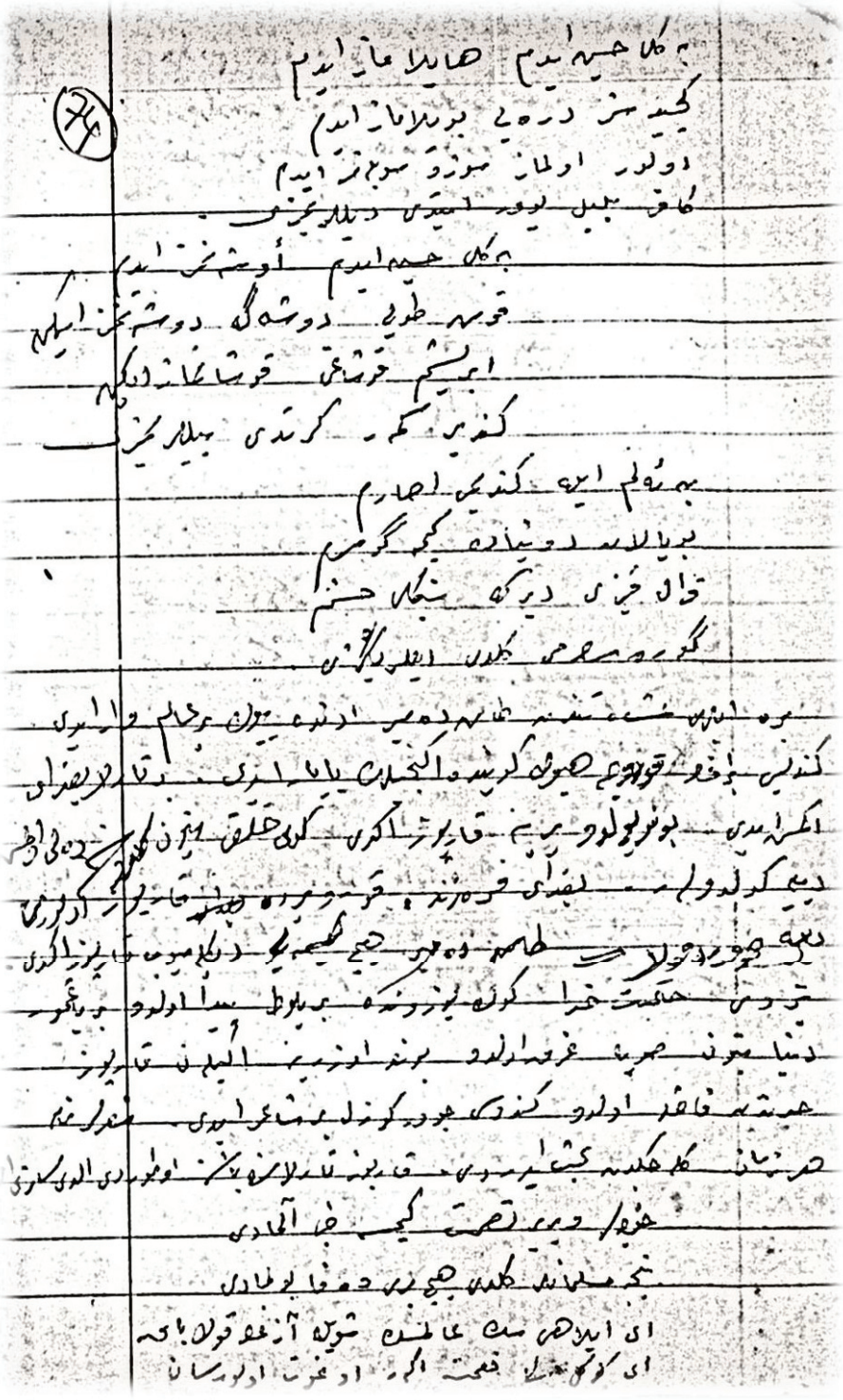

(72)

devam

(75)

(76)

78

آف وقت باقتدر دنیاکه بندی .
دنیاغه ایشن کوره نه کیدی .
عدالتدیه رجوع یه ظهور ایتدی
شمدی ایشدیمز تازه دوز
عسکر حقیل دیرکه بره یانه اولدی
اقدی چشم پاشی عثمانی دولدو
سنده کوریلده بر مرکز عادت اولدی
عشره ایشی یوله ایه دوز

ذوالقادریلر اوغلی عدالتیه کوسته حاکم ایکن شاه اسکاله طرفنده
باشی کرن خلاکت یرنده عثمانی دولتنه واقع اولان مرعشی
غازی غضنفر ارنی بولرنان مربایی اوغلی کردی . اکابر شیخ سوا
صدغی حصلت دکل آلنده یمه اوغلنی جرکسه وایدیر .
عثمانلیلرک نظری دیون عشرت اغلرینه دائر اورتادان
قالدیروب اصلیه حکمنه یاغدیرمه ایچون جالیشیرلر .
مراشه بیوکلری کندولرنده باشقه بر حالت طوتمه تورکمانلر
ذوالقادریلر اوغلی کذبی حاکملک یاپمه غیرتلنه جرکسه صلاحیتور
وآنجق ایدیلر . مراشیلی حسن بکی باشکنه ایکنجی اول عثمانلیلرله دوشمن
قالمشدی . عثمانلی اولدوزی قدری زیاده اولدی عداشیلی
تسلیم اولدیلر . ذوالقادریلر اوغلی اسیر قالدی . بن ولده اونی
طاغ قالدی جرکسه قدر مشغول اولدی .

ئه‌وڕۆ خوندوه‌ ده‌ه‌ سه‌ده‌
ئه‌مڕۆ ده‌ شه‌ندون ده‌ده‌
قاڵا بابه‌ حاڵم کورده‌
حکیه‌ کیه‌مان یاوه‌رم سه‌ره‌ قوربان ڕه‌نگ جانم
عه‌نبه‌ بۆن ئاشنا
به‌رده‌ده‌ جاڵا به‌رناز
نه‌سرم کرجیت خه‌ی
سه‌ره‌ قوربان ڕه‌نگ جانم
سڵاوت ئه‌کنه‌م بۆ حاڵم
ئه‌ڵێن به‌رنا بێ حاڵم
بشێوز کم به‌رێ بێ حاڵم
سه‌ره‌ قوربان ڕه‌نگ جانم
سڵاوت ئه‌کنه‌م بۆ حاڵم
دوڵدڵ به‌رده‌وم به‌ باده‌ سه‌ڵاحیدم
بشێوز کم قه‌یت بکه‌م
سه‌ره‌ قوربان ڕه‌نگ جانم
عه‌ڵی مه‌ردم ئۆکردن
عه‌ی ده‌ڤه‌ندی ئۆکردن
ئۆردم دێکه‌ دێک سۆکردن
کزه‌ی ئه‌یل به‌ڕه‌ی ڕاوه‌ڵان
قه‌ڵه‌ ئۆته‌ بێ حاڵم
ئه‌ڵێن به‌رنا بێ حاڵم
ئه‌ڵقه‌شی سۆڤڕا حاڵم
حکیه‌ کیه‌مان یاوه‌رم
پۆشته‌ مه‌رشدان دۆزمیانم بۆده‌ قوربان ئه‌ڵقه‌ ئۆتیا

(80)

وصایای جانا هوم استیلر ، ضبط اسمدن آلمش و
کلیدرن کیمنه ایچون باغلادیغی بیت مرصع ایچون سرآلمش زیبای
اثنا دینمز حیف

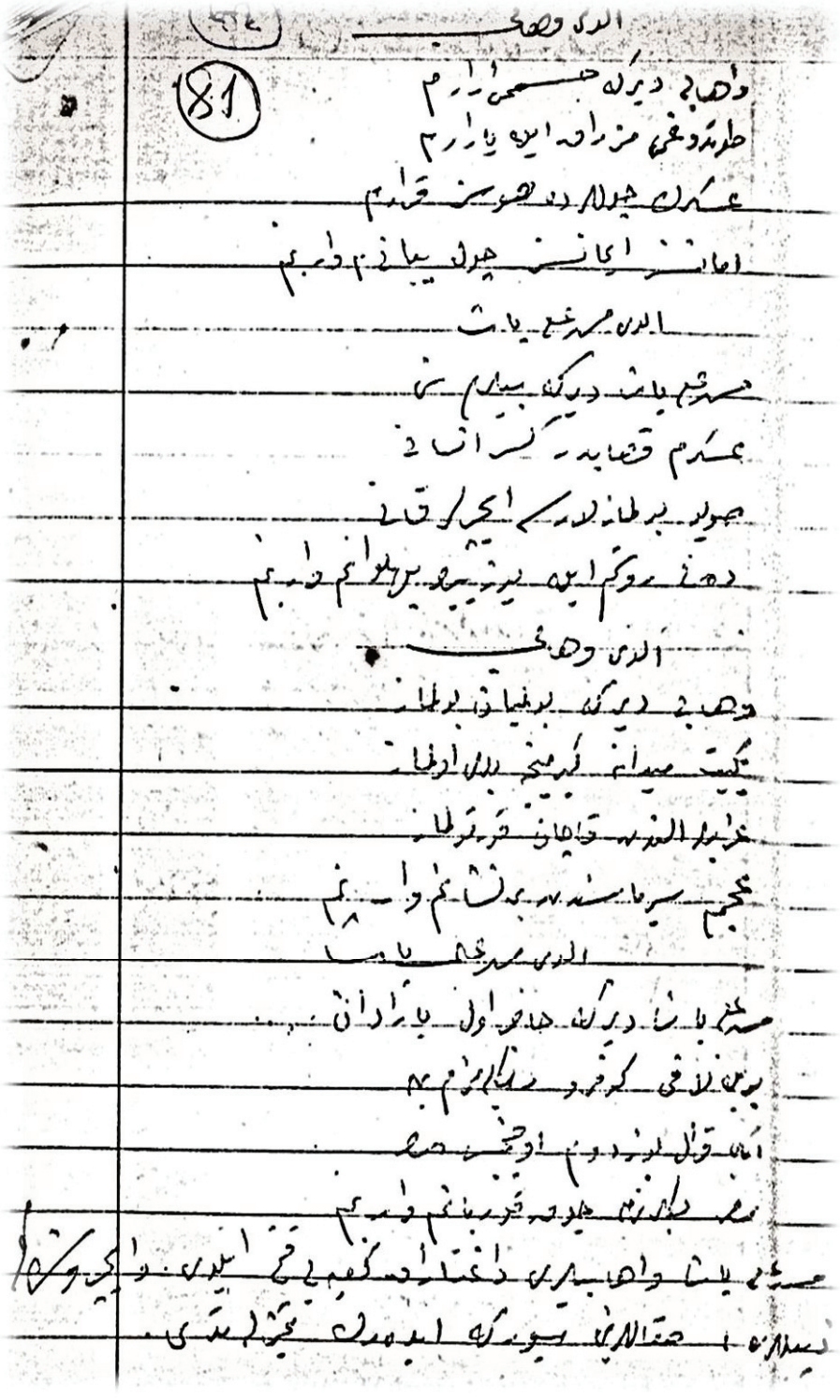
عنانی عنوره مسدعی پاشا ، اوردویه آلده وصایالری
اوزرینه تیت دیمیر اوردی ، مسدعی پاشا وصایالری
حین پاشلادی ایکی فرت ایلنجه قاریشلادیغی زمان
شو شرحلری سرکیده

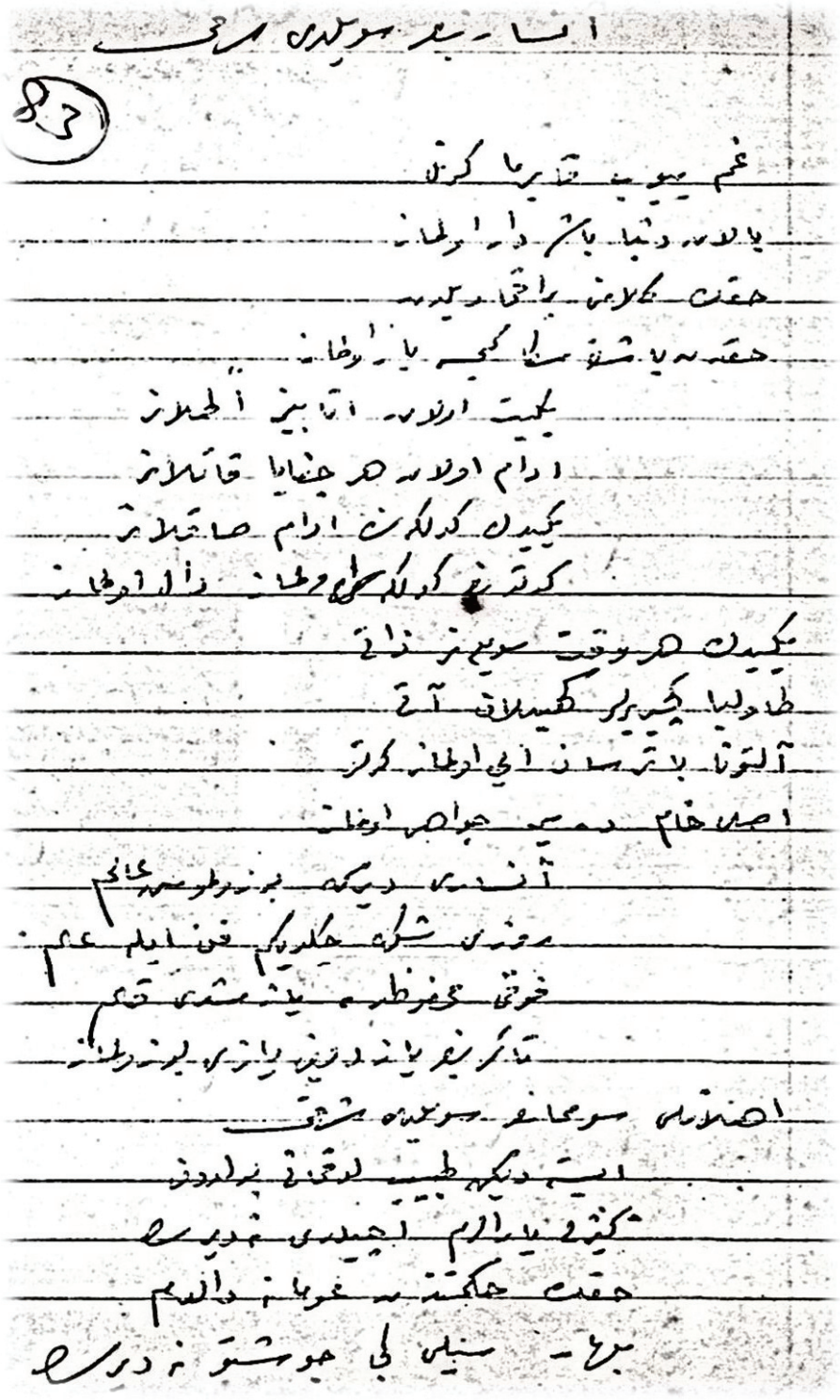
حافظ اول واقعه بیان وصایح

حیفا کدرمکه انظارنم ناصبم
ایدن بیتیم یوزوم سرمکه
یاراشا احمد امانم وایتم
الدی وصایکی

وصایح دیرکه بابا یاراق
کلدم حرقه یه کوندردیاوا
ایکی کیلو تاکیلی بولوت طبه قاوره
سن بولما غیتا قایلاتدم وا
الدی مسدعی

مسدعی پاشا دیرکه حمدالله ایشم
سنا اوغلما صمه بم سلاشم
مسلف دیلکی ظن وصایکم
کوجوه حیه کی قهر وبایم وا بم

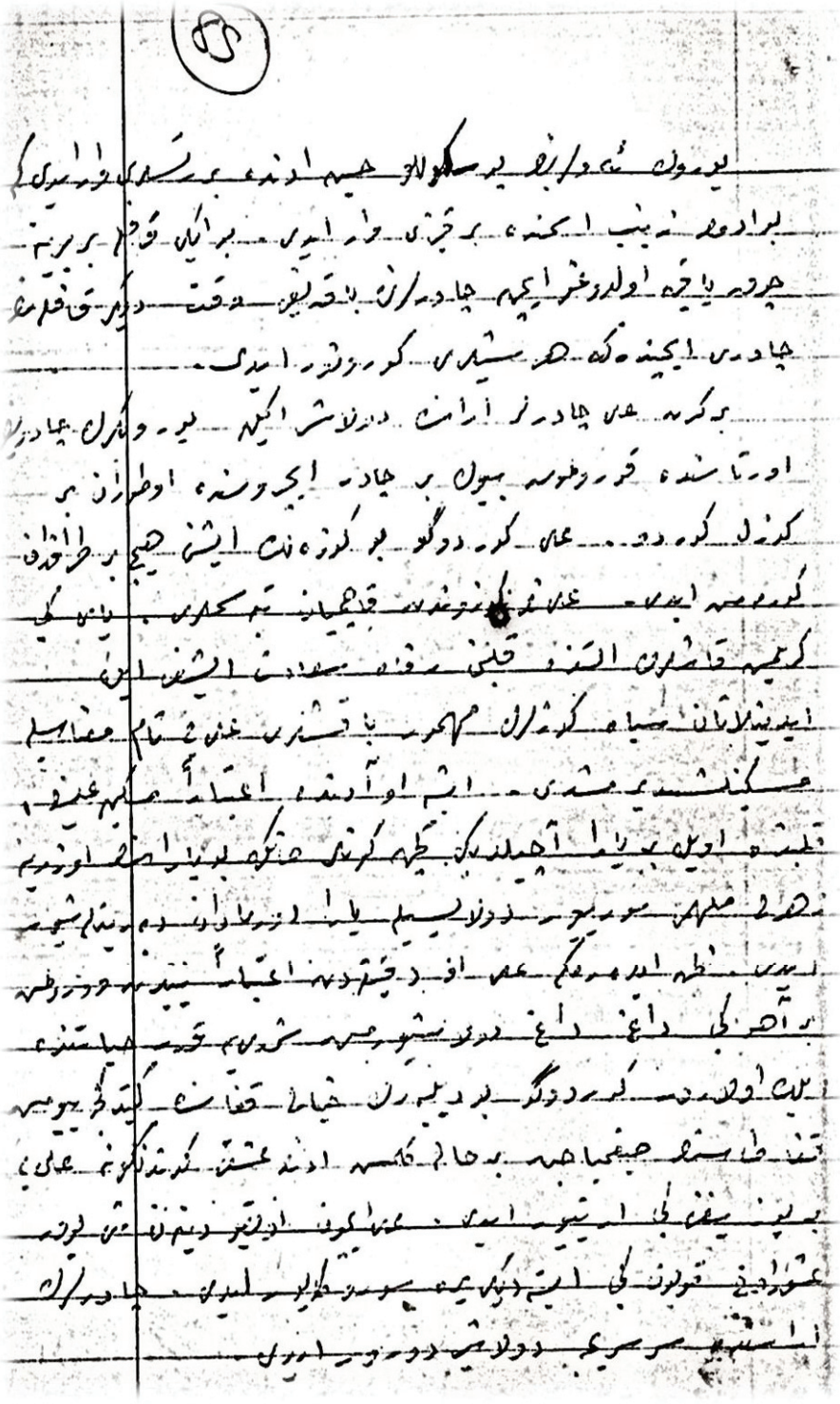

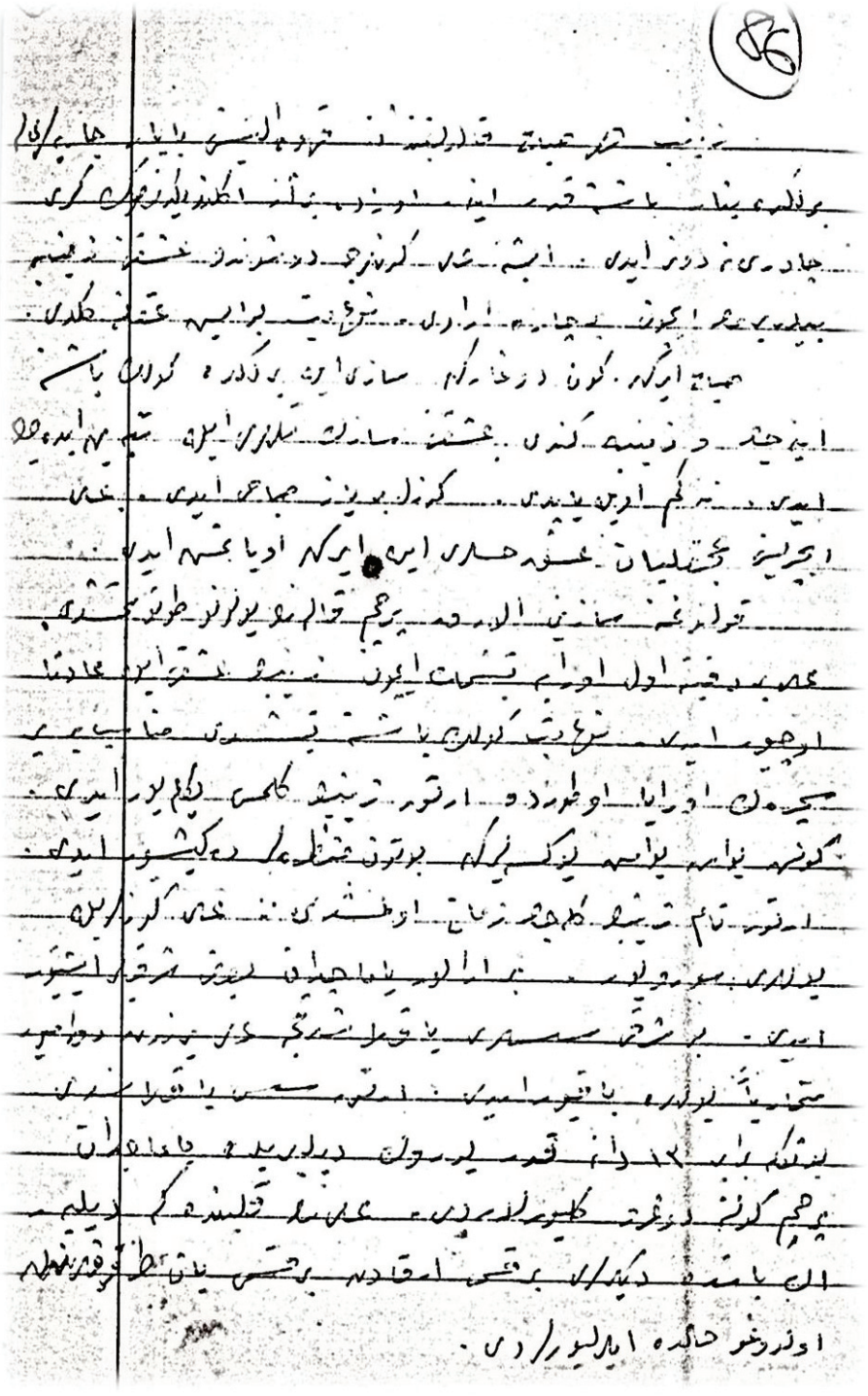
(84)

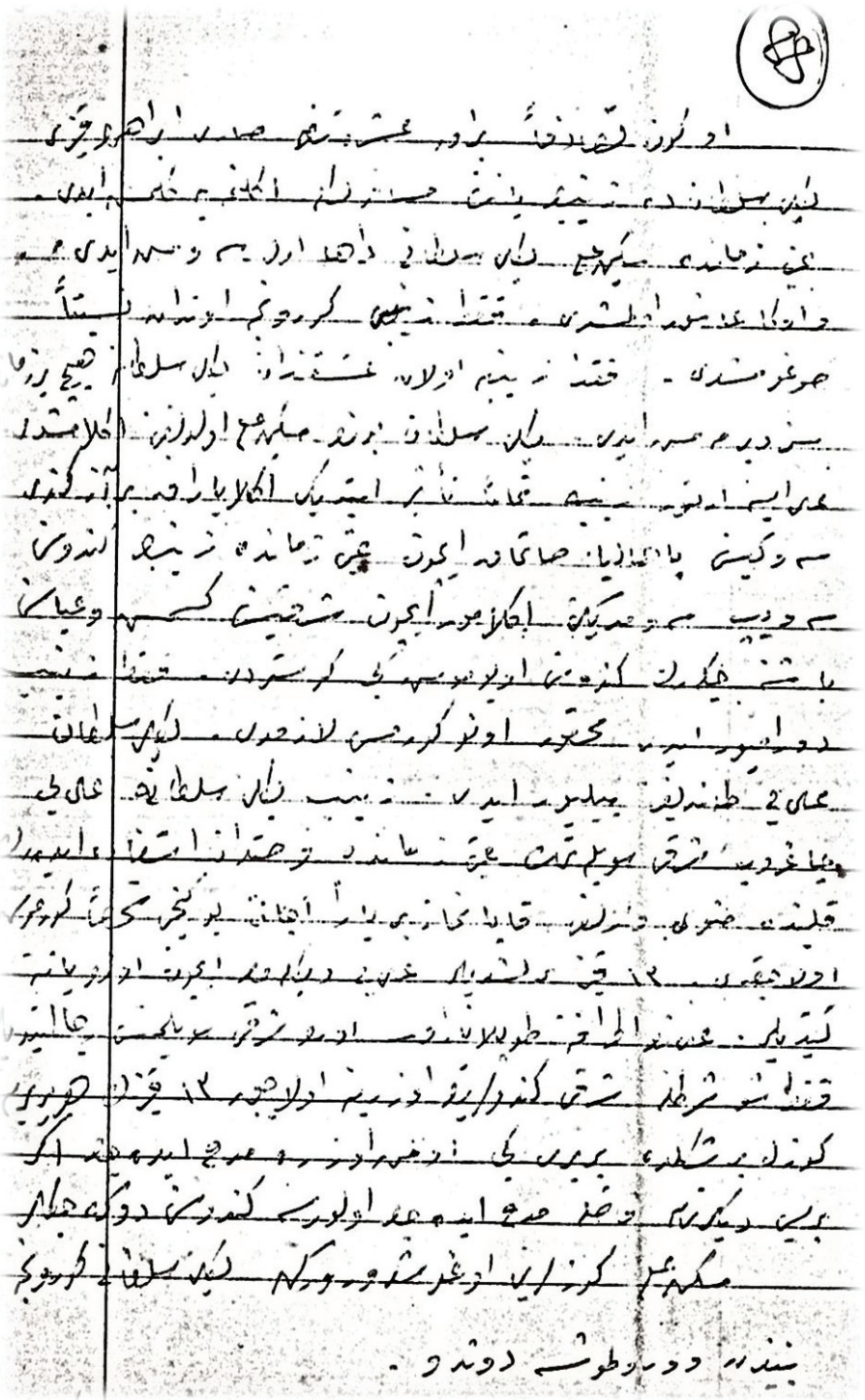
سوگندم ایزدم خدمتی
بانوی پرده کیان جنان ترتی
حساب ایندم بزن کرمان قاتی
آمدن عشقت کنایه نمی

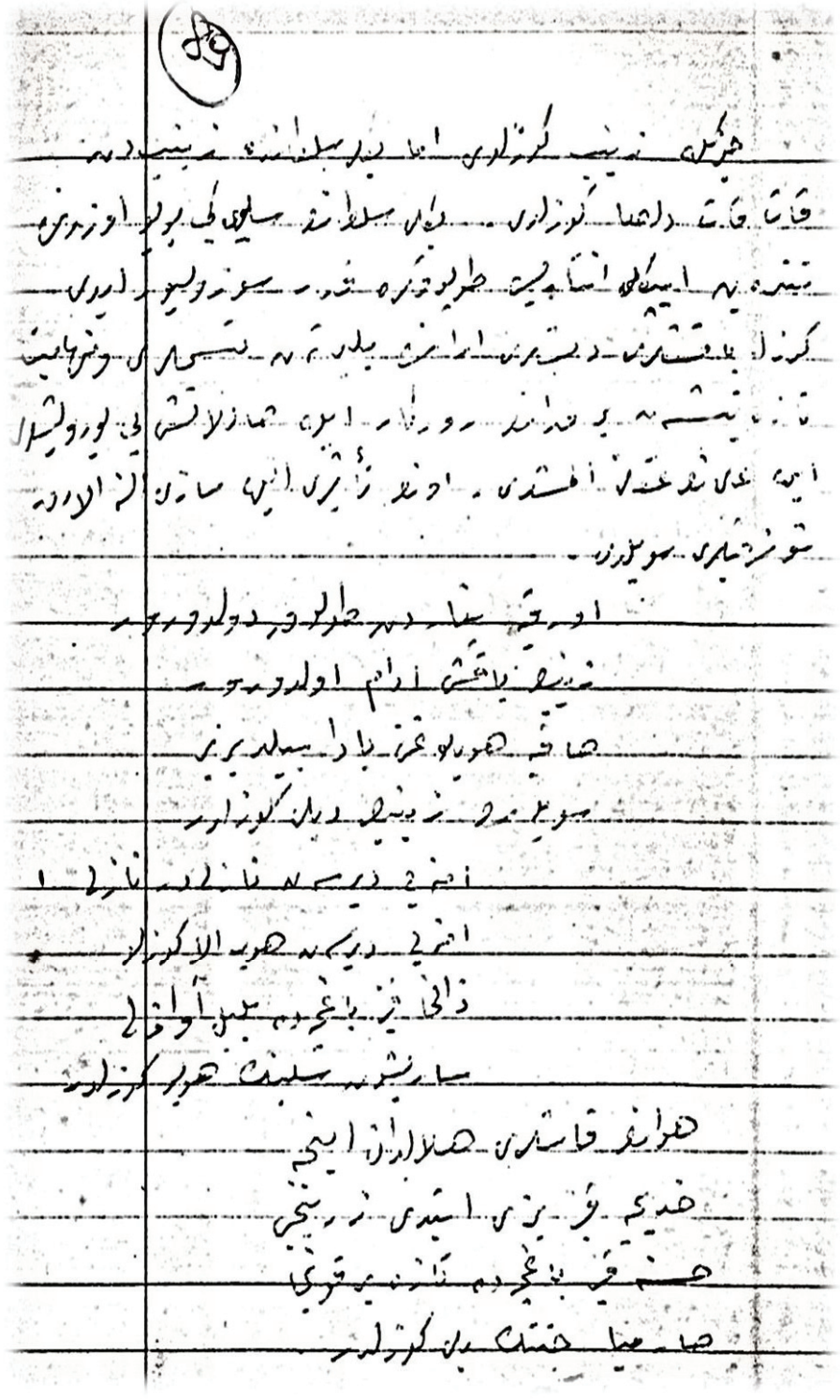
مکین نمی

مسلمان اسلان با اشتیاق قاعده اوی غنان خلوانی خدمتی
او غلوایدی ۔ بابای اولدوکندن ۸ یاشنده یتیم قالدی ۔
احتیاجات اجتماعیه یی آلتنده بیوتمه ایدی ۔ ۱۵ یاشنه
یاشدیغی کابی رؤیاسنده آدلین عشق شیخ ایله عاشق اولدی
قندیسنی چوق چوق دفعه دیکه جیلمش ایدی ۔ بونلرک ارتجاری
کندینی تمامیله سودیرمه ایدی ۔ بو یوزدن اندی چوق کدر قاغیر
چوق چوق قانلی ایدی ۔ جانینی چوق کیره جک کیبی وجودایله برکده
اشاره ایدن اوزون بویلو ایدی ۔ باغدادلی جیلدن
یاپیلمش قوالرین اوزرنده اوتوروب اوچون تکه یاپیلمش یمکلرینی
یاشنده چاپیرین قوالامه ایدی ۔ بو سنه ۱۵ یاشنده
بولنان اوزون اوزاق تحایلرک کوچک قیزلرله بیله یمکلرینی
قوندورمه دن تام اوسنه اطمانه یورک بیله یاپیشمن
اطمانه توخونمه ۔ عمرنده صوک اولرنه قدر توصل الحمله

8.3. MECMUALAR

8.3.1. CEMİL BAHADIRLI'NIN[737] 1928 TARİHİNDE "YENİ MECMUA"DA YAZMIŞ OLDUĞU BÜYÜK REYHANLI TÜRKMEN AŞİRETİ[738] İLE İLGİLİ YAZISI

9 — یکی مجموعه — 1928 - Antakya

تاریخی تدقیقلر

بویوك ریحانلی تورك عشیرتی

— ۱ —

وقتیله قوجه بر اووالی داها دوغروسی نهر الکلب مجرالرینه قادار واسع بر ساحه‌یی سیاه چادرلریله قابلایان بویوك عشیرتمك تورکلکه خاص بر شکلده کچیرمش اولدیغی کوجه یه‌لك حیاتیله ، تاریخلری حقنده چوقدن بری ، اوزون واساسلی تدقیقات تاریخیه‌ده بولونمقلغنی ایستیوردم . فقط ؛ بو مهم ومشکل مسئله اجرا افشده بکا رهبرلك ایده‌جك ، بنی اولدقجه خطاسیز تدقیقی ، تاریخی ساحه‌لره ایصال ایده‌بیله‌جك مأخذلره دسترس اوله‌ماه مقلفمدن دولایی پك چوق سودیکم بووظیفه‌ملیه‌دن ایسته‌میه‌رك اوزاق قالیوردم . وبو یوقلق یأسیله زمان زمان مضطرب اولمقدن قورتیلامیوردم . مع‌مافیه ؛ اساساً ده مملکتده هنوز بو کبی ، علمی وتاریخی بورغسونلقلره ، ملیت برنسیب وئیده ناللرینه معکس اولابیله‌جك بر نشر واسطه‌سی دوکمامشدی . یکی مجموعه کتفجلکك ایمان وعزم دولو روحندن ، تجدد وانتساب اشتیاقلرینه ترجمان اولدرق اورتایه آتیلنجه چوقدن بری قوه‌ده قالمش آملارك امکان تحققنه اینانیوردم .

* * *

ایشته ؛ بو اوفاجق مدخل ایله بو موضوعه کیرمه‌دن اول بوراده صیره‌سی دوشمشکن تورك ایله تورکلکك نه‌دیمك اولدیغنی ؛ بو ایکی کلمه ویا اسم آراسنده بر فرقك موجود اولوب اولمدیغنی وبو فرقك عرق سجیه‌وی واجتماعی اساسلره‌می اولدیغنی کوستره‌مك واوندن صوکرا موضوعه کیرمك ایسته‌رم .

فی الحقیقه ؛ تورکلکك صیرف کوجه‌یه‌لکنی نظر اعتباره آلمدرق بو یارك تورك کتله‌سندن ، وحتی تورك نسلندن باشقه بر شی اولدیغنی ادعا ایتمك ایسته‌ینلر بولوندی . بو خطالی کوروش وذهابلر شمدی‌یه قادار عرقزه ، عرقزك آنتروپولوژی واتنولوژی علملرینه ، تدقیقاتلرینه چالیشیله‌مه‌مسی ، وهر شیئك قالین برز جهالت پرده‌لریله اورتولو اولمدرق قالمه‌سی یوزندن اولمسه کرکدر .

هیچ شبهه یوق ! اکر روس ، انکلیز وبالاخره‌ده آلمان مؤرخلری بو اوغورده علمی وحیاتی فداکارلقلر صرف ایده‌رك تورکلکك وتورکلکك تاریخی ومدنیت عظیمه‌سی حقنده بزه کافی درجه‌ده معلومات ویرمه‌مش اولسه‌لردی امینم که ، تورکیایه دائر بیلکی ووقوفمز بك محدود اولمه‌جقدی‌نه‌دن کیزلیه‌لم ؟ بر بیله عمومی معلومات قبیلندن اولان بو سطرلری یازارکن تورکجه‌یه ترجمه اولونمش بعض اجنبی کتابلرینی کندیمز ایچون رهبر ویازه‌جغمز یازیلر ایچون مأخذ ایتمه‌دن — اویله ظن ایده‌رم که — بر تك کلمه بیله یازه‌میه‌جغز . نه‌ایسه بوکون ، تورك ایله تورکلکك یکدیکرندن آیری نه بر عرق ، ونه‌ده اخلاق وسجیه تفاوتیله یکدیکرینه مخالف بر زمره ، اجتماعیه‌در . بونلر عینی نسلك ، عینی عرقك ایکی منظره عرض ایده‌من برر وجهه‌سیدن باشقه بر شی دکلدر .

ثمره‌سی ؛ بوکون آسیا تورکلری هیأت عمومیه‌سیله تورك نسلنه ، تورك عرقنه منسوبدرلر . بویویله اولمقله برابر بالکز بونلرك اجتماعی

---

[737] Naim Ürkmez ve Aydın Efe'nin "*Hataylı Osmanlılar"* adlı çalışmalarında Cemil Bahadırlı Hakkında şu bilgilere yer verilmiştir: *1894 senesinde Reyhaniye'de doğdu. İbtidai öğrenimini Reyhaniye'de tamamladı. Tali Eğitimini 1915-1918 yılları arasında Halep Sultanîsinden aldı. Türk İlahiyat Zabiti ve sonra ikinci mülazım Vekili oldu. 1923 yılında Reyhaniye Erkek Okulu'na müdür olarak atandı. 1929-1930 Şam Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1931 yıllarında Antakya'da ikinci gelirler Komisyonuna üye olarak atandı. 1931-1933 yılları arasında Kırıkhan'da Sulh Hâkimi olarak görev yaptı. 1933-1935 yıllarında Bidayet ve Cinayet Mahkemelerine üye oldu. Son olarak Savcılık Vekâletine getirildi.*

[738] Cemil Bahadır, 1928 yılında Hatay'da yayınlanan *"Yeni Mecmua"* dergisinde Tarihi Tetkikler başlığı altında *"Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti"* adlı sıralı makalesinin Osmanlıca metni ekte sunulmuştur.

BÜYÜK REYHANLI TÜRK AŞİRETİ-I

(Sayfa 9) Vaktiyle koca bir ovayı daha doğrusu Nehr- el- Kelb[739] mecrasına kadar vasi bir sahayı siyah kıldan örülmüş çadırlarıyla kaplayan büyük aşiretimin Türklüğe has bir şekilde geçirmiş olduğu göçebelik hayatıyla, tarihleri hakkında çoktan beri, uzun ve esaslı tedkikat-ı tarihiyede[740] bulunmaklığı istiyordum. Fakat bu mühim ve millî mesele etrafında bana rehberlik edecek, beni oldukça hatasız tedkiki, tarihî sahalara isâl[741] edebilecek mekânlara destres[742] olmamaklığımdan dolayı çok sevdiğim bu vazife-i milliyeden istemeyerek uzak kalıyor ve bu yokluk ye'siyle zaman zaman muzdarib olmakdan kurtulamıyordum. Ma'mafih; esasen de memlekette henüz bu gibi, ilmî bir tarihî yorgunluklara milliyetperver naib[743] ve idde-i sâllerine[744] ma'kes olabilecek [745]bir neşr [746]vasıtası doğmamıştı. Yeni Mecmu'a[747] gençliğin iman ve azim dolu ruhundan, teceddüd,[748] imtihak[749] ve iştiyaklarına (güçlü istek) tercüman olarak ortaya atılınca, çoktan beri kuvvede kalmış emellerin imkân-ı tahkikine erdim. İşte bu ufak medhal ile mevzu'a girmeden evvel burada sırası düşmüşken Türk ile Türkmenliğin ne demek olduğunu, bu iki kitle veya isim arasında bir farkın mevcut olup olmadığını ve bu farkın ırki, seciyevi ve içtimai esaslarda mı olduğunu göstermek ve ondan sonra mevzu'a girmek isterim. Filhakika; Türkmenliğin sırf göçebeliğini nazar-ı itibara alarak bunların Türk kitlesinden ve hatta Türk neslinden başka bir şey olduğunu idda etmek isteyenler bulundu. Bu hatalı görüş ve zekâlar şimdiye kadar ırkımıza, ırkımızın antropoloji ve etnoloji ilimlerine, tetkikâtlarına çalışılamaması ve her şeyin, kalın birer cehâlet perdeleriyle örtülü olarak kalması yüzünden olsa gerekir. Hiç şüphe yok! Eğer Rus, İngiliz ve bilâhire de Alman müverrihleri[750] bu uğurda ilmi ve hayati fedakârlıklar sarf ederek Türklüğe ve Türklüğün tarih ve medeniyet azimesi hakkında bize kâfi derecede malumat vermemiş olsalardı eminim ki Türkiye'ye dair bilgi ve vukufumuz pek mahdut[751] olacaktı neden gizleyelim? Biz bile umumi malumât kabilinden olan bu satırları yazarken Türkçeye tercüme olunmuş bazı ecnebi kitaplarını kendimiz için rehber ve yazacağımız yazılar için mahaz[752] etmeden -öyle zannederim ki- bir tek kelime bile yazamayacağız. Ne ise bugün, Türk ile Türkmenlik yekdiğerinden ayrı ne bir ırk ve ne de ahlak ve seciye tefavütüyle yekdiğerine muhalif bir zümre-i içtimaiyedir. Bunlar aynı neslin aynı ırkın iki manzara arz eden birer veçhesinden[753] başka bir şey değildir. Evet; bugün Asya Türkmenleri hey'et-i umumiyesiyle Türk nesline, Türk ırkına mensupturlar. Bu böyle olmakla beraber yalnız bunların içtima'i

---

[739] Nehr'el-Kelp *"Köpek Nehri"* anlamındadır. Beyrut ile Cunya arasında akan bir nehrin adıdır. Âmin Maalouf'un *"Arapların Gözünden Haçlı seferleri"* adlı kitabından sıkça geçmektedir.
[740] tedkikat-ı tarihiye: Tarihi araştırmalar.
[741] isâl: Ulaştırma.
[742] destres: İsteğine ulaşan, elini yetiştiren.
[743] Naib: Lügatte kelime olarak vekil anlamına gelmektedir.
[744] idde-i sâller: Zaman içinde geçen yıllar.
[745] ma'kes olabilecek: Aksedecek, yansıyacak.
[746] neşr: Yayın.
[747] Atatürk'ün de direktifleriyle teşkilatlanan millî basın, Hatay'da fikri mücadelede diğerlerine göre öne çıkan Yeni Mecmua ile başlamış ve Yenigün gazetesiyle sürdürmüştür. .
[748] teceddüd: Yenilenme.
[749] imtihak: Uyanma.
[750] müverrih: Tarihçi, tarih yazan.
[751] mahdut: Sınırlı.
[752] mahaz: Kaynak kullanma, alıntı yapma.
[753] veçhesi: Yönü.

تشکیلات خصوصنده آرهلرنده پرآز فرق
واردر . بردفعه اصل تورك حضری و مستقر
بر ماهیتی حائز ؛ تورکمن ایسه ، بالعکس سیار و
غیر مستقردر . ایشته تورك ایله ترکمن آرهـ
سنده کی فرق اجتماعی بوندن عبارتدر . مع مافیه
بو کون کرك اورتا و کرك شمالی آسیاده کی
تورکلر ، ودولایسیله اسم مخصوص ایله ازمیردن
تا ایرانه قدار تورکیانك ایچزولرنده یاشایان
اولان تورکیا تورکلری ، شویله بویله تورك
اجتماعی تشکیلاتنه دوغرو یاقلاشمقده و بو صورتله
آرهده کی اجتماعی فرق ده تمثیل و تمثل فعلیه (6)
سیلتمکدهدر .

حقیقت بو مرکزده ، ایکن ، بعض انکلیز
مؤرخلری ، تورکلرك ایراندهکی آقشار و کرد
دستان جوارلرنده کی اوزون حسن ، قره قویونلی
آق قویونلی نامی آلتنده تشکیل ایتدکلری
حکومتلرده یاقه رق بونلرك بر مدنیت مدافعه و یاپر
غایه یی تعقیب ایتدکلرینی ذکر ایتمکله یاکاش
برمشاهده تاریخیه یایدقلرینه قائم ، آلمان و روس
اعظم مؤرخینی بو حکومتلرك فعلیاً بر مدنیت (7)
و یاپر غایه یی تعقیب ایتمدکلرینی بلکه ؛ بوچا
للرك ، بوتاریخی حادثلرك بر طاقم عشیرت انکشا
فلرینك برنتیجه سی اولدیغنی متفقاً تأیید و قبول (8)
ایدیورلرکه بو حقیقته ، حقایق تاریخیه یه داها
موافق برمشاهده علمیه دو . ثاوه ت ؛ بو
حکومتلر ، دوغردن دوغرویه بر عشیرت
انکشافنك نتیجه سی اولدیغی ؛ بو حکومتلرك
انحلالی بتعاقب تکرار عشیرت حیاتنه عودت
ایدیلمسیله ده ثابتدر . معلوم درکه بر هیئت
اجتماعیه دولت ویا حکومت صره سنه کلدیکی
زمان ، دولتك استناد ایتمش اولدیغی بر ملت
اولمش اولسه یدی او زمان او دولتك انحطاط
سیاسیسندن صوکرا او هیئت اجتماعیه نك یینه
بر ملت أولهرق قالمهسی ایجاب ایده ردی .

حالبوکه بو عشیرتلرك وبونلرك انکشافندن
متولد حادثات هیچ ده اویله تجلی ایتمدی .
او حکومتلرك انحلالیله هر شی حال طبیعیسنه
رجوع ایتدرك میدانده بر اثر یاه قالمادی . .
ایلته اونك ایچوندرکه ایراندهکی آقشار و
کردستان جوارلرنده کی قویونلیلر حکومتی
دوغردن دوغرویه بو نتیجه تاریخیه ایله
اورتهدن سیلینوب میدانده یالکز آقشار وقره
قویونلیلر نامی آلتنده الحالة هذه قسماً سیار بر (10)
عشیرتدن باشقه هیچ بر شی کورولهمهکدهدر .
صوکرا تورکلر ایله تورکمنلر ، کرك اخلاق
و کرك سجیه خصوصنده قطعیاً بر تفاوت (11)
عرض ایتمزلر . هله لسان خصوصنده اك کوزل
تورکچه قونوشان وتورکمنلك محاوراتك ،
مردانك ، مسافر پرورلك کبی انسانلرك محلوب (12)
اولدیغی خصلتلریله متصف بو سیار تورکلردر .
نجیب عاصم بك ، تورکلرك بدایتاً عشیرتلر
حالنده اولدقلرینی قبول ایتدیکی کبی عینی زمانده
« تورکمن عشیرتلری » نام اثریله جداً بویوك بر (13)
قدرت تاریخیه وعلمیه یه کوسترمش اولان آلمان
دوقتور قیرالیچ ده تورکلرك بر طاقم عشیرتلر
حالنده بولوندقلرینی وبو حقیقتك مضبوط تاریخ
اولدیغنی اثرنده بك کوزل بر صورتده تثبیت
ایدیور . حتی دوقتور بو خصوصده داها
ایلری کیدهرك دیورکه : « بو کوچه بك ،
حیات ابتدائیهنك بر اثری اولمق اوزره تاقی
ایدیلهمش . چونکه بر چوق ابتدائی قومارده
استقرار فکری موجوددر .

(ما بعدی وار)

(9) برادرلی اوغلی

محمد

(Sayfa 10) teşkilat hususunda aralarında biraz fark vardır. Bir defa asıl Türk, hadri[754] ve müstakil bir mahiyete ha'iz; Türkmen ise bilakis seyyar ve gayr-ı müstakirdir.[755] İşte Türk ile Türkmen arasındaki fark-ı ictima'i bundan ibarettir. Mamafih! Bugün gerek Orta ve gerek Şimali Asya'daki Türkmenler ve dolayısıyla ism-i mahsuslarıyla İzmir'den; ta İran'a kadar Türkiye'nin içlerinde bulunmuş olana Türkiye Türkmenleri, şöyle böyle Türk içtimai teşkilatına doğru yaklaşmakta ve bu suretle aradaki içtimai fark da temsil ve temsil-i fa'aliyle bilinmektedir. Hakikat bu merkezde iken bazı İngiliz müverrihleri Türkmenlerin İran'daki Afşar ve Kürdistan civarındaki Uzun Hasan, Karakoyunlu,[756] Akkoyunlu[757] namı altında teşkil ettikleri hükumetlere bakarak bunların bir medeniyeti müdafaa veya bir gayeyi takip ettiklerini zan etmekle yanlış bir müşahade-i tarihiye yaptıklarına kaniyim. Alman ve Rus azim-i müverrihlerini bu hükümetlerin kat'iyyen bir medeniyet veya bir gayeyi ta'kip etmediklerini (belli) bu (hallerin), bu tarihî hadiselerin birtakım aşiret inkişaflarının (meydana çıkma) bir neticesi olduğunu müttefiken te'yit ve kabul ediyorlar ki bu hakikate, bu hakayik-i tarihiyeye (tarihî gerçeklere) daha muvafık bir müşahade-i ilmiyedir. Evet; bu hükümetler, doğrudan doğruya bir aşiret inkişafının neticesi olduğu, bu hükümetlerin ihlalini müteakip tekrar aşiret haline avdet edilmesiyle de ..…… Malumudur ki heyet-i ictimaiye-i devlet veya hükümet suretine geçtiği zaman, devletin istinat etmiş olduğu bir millet olmuş olsa idi o zaman devletin inhitat-ı siyasisinden[758] sonra o heyet-i ictimaiyesinin yine bir millet olarak kalması icab ederdi. Hâlbuki bu aşiretlerin ve bunların inkişafından mütevellid hadisat hiç de öyle tecelli etmedi. O hükümetlerin inhilaliyle[759] her şey hal-i tabi'iyesine rücu edecek meydanda bir eser bile kalmadı. İşte onun içindir ki İran'daki Afşar ve Kürdistan civarlarındaki Karakoyunlular hükumeti doğrudan doğruya bu netice-i tarihiye ile ortadan silinip meydanda yalnız Afşar ve Karkoyunlular namı altında el-halet-ü hazile[760] kısmen seyyar bir aşiretten başka hiçbir şey görülememektedir. Sonra Türkler ile Türkmenler, gerek ahlak ve gerek seciye hususunda katiyyen bir tefavüt[761] arz etmezler. Hele lisan konusunda en güzel Türkçe konuşan ve Türklüğün muhariplik, mertlik, misafirperverlik gibi enhanların (yönler)? meclub olduğu hasletler ile muttasıf[762] bu seyyar Türklerdir. Necip Asım Bey,[763] Türklerin hidayeten aşiretler halinde olduklarını kabul ettiği gibi 'aynı zamanda Türkmen aşiretleri nam eseriyle cidden büyük bir kudret-i tazyikiye ve ilmiye göstermiş olan Alman Doktor Kraliç de Türklerin bir takım aşiretler halinde bulunduklarını ve bu hakikatin mazbut tarih olduğunu eserinde pek güzel bir surette tespit ediyor. Hatta doktor bu hususta daha ileri giderek diyor ki: *"Bu göçebelik hayat-ı ibtidaiyenin (ilkel hayatın) bir eseri olmak üzere telakki edilemez. Çünkü birçok ibtidai kavimlerde istikrar fikri mevcuttur."*

---

[754] hadri: Yerinde, sabit kalan.
[755] gayr-ı müstakir: Yerleşik olmayan.
[756] Karakoyunlular ya da Karakoyunlu Devleti, başkenti Tebriz olan ve 1380-1469 yılları arasında bugünkü Doğu Anadolu, Güney Kafkasya, Azerbaycan ve Kuzey Irak topraklarında egemenlik sürmüştür
[757] Akkoyunlular, 14. yüzyılda Oğuz Türklerinin kurmuş olduğu bir devlet.
[758] inhitat-ı siyasi: Siyasî gerilemesi.
[759] inhilal: Dağılma.
[760] el-halet-ü hazile: Bugün, şimdiki halde.
[761] tefavüt: İki şey arasındaki fark.
[762] muttasıf: Bir durum veya sıfatla nitelenmiş)
[763] Necip Asım Yazıksız (d. 29 Aralık 1861 Kilis – Ö. 12 Aralık 1935, İstanbul), asker, müderris, tarihçi, Türkolog, milletvekili. Türk Ocaklarının kuruluşunda rol aldı. Çoğu küçük risalelerden oluşan 40 civarında eser yayımladı. İlk kez Türk tarihini kaleme alanlardan birisidir.

تاریخی تدقیقلر

بوبوك ربحاتلی تورك عشیرتی

II

تورك عشیرتلرنده ایسه ، فکر استقرار عارض در . اینته ؛ دوقتورك تورکلر حقنده کی بو نتیجه یه قادار کتیرمش اولدیغی تدقیقات تاریخیه یزه تورك و تورکمن آره سنده کی هویت ملیه یی کوستریبور . واو حالده أك صوك تورك سجیه سی تورکلرده موجود ؛ تورکمن سجیه سی ایسه عصره مطابقت نظریه سنی تعقیب ایتمه مش ؛ و تورك دائما عصری تعقیب ایتمش وهر زمان نوع اجتماعیسنه تطابق ایتمك ایسته مشدر .

ایشته تورك نسلنك ، تورك وتورکمن نامنه ایکی شعبه یه آیرلمسنك اسباب وحکمتی بودر . شیمدی بو ایکی شعبه نك بر چوق فروعاتی واردر . مثلا : تورکلردن صوکرا قیرغزلر ، یاقوتلر وسائر قوملرکه بونلرك هپسی سیار تورك عشیرتلرندن عبارتدر . داها صوکرا تورك نسلنه منسوب اولان تاتارلر ، موغوللرده بویله فروعاتدن معدوددرلر . داها دوغروسی دوقتور قیرالیجك دیدیکی کبی (۱): حکومت سورمش بو کونکی مسکونلر(۲) غیر : مسکونلر . مع مافیه بو طرز تقسیم وتصنیفه بعض انکلیز مؤرخلری طرفندن اعتراض ایدیلیور وبو مؤرخلر تورکرده کوجه یه لکی اساس اولهرق قبول ایتمه یورلر . بو ادعا بین المؤرخین شایان التفات کوریله مه مکده در .

حتا کوك-آلپ مرحوم ، اسکی تورکرده أجتماعی تشکیلات نام مقاله سنه هامه‌در دن نقلاً X آلدیغی «غربی اوغوزلرك اسلامیتی قبول ایتمش هجرتك «۳۵۰» تاریخنده طاغ خان سلاله سندن سالور خان زمانده وقوع بولمشدر . سالور خانله برابر ایکی بیك عائله اسلامیتی قبول ایتمش وسالور خان جناق یاخود قره خان نامنی آلهرق کندی قومینی هنوز بت پرست اولان تورکلردن آییرد ایتمك ایچون (تورکمن) تسمیه ایتمشدر .(۱)» هامه‌در تورك ایله تورکلك دین نقطه نظرنده تفریق ایدیبورکه بو هیچ بر زمان بزم ایچون علمی وتاریخی تمیز وتصنیف ماهیتنی حائز اولهماز . تورکرده کوجه یه لکك و تورکلك اسلامیتدن اول موجود اولدیغنی تورك تاریخی مؤلفی نجیب عاصم بك کوزه‌ل بر صورتده کوستریبور : «هجرت نبویه‌نك ایکی اوچ عصر اولکنده تورك ملتی بر قسمی جیفتجی اولق اوزره شهر وقصبه‌لرده مسکون ایدیلر . دیکر قسمی ایسه کیجه‌دن (یورت) لری آلکنده یتوتت ایدن تورکلردن : (۲) .

ایشته ؛ بو عمومی معلومات و کوستریلدکدن استحصال اولونان نتیجه شودرکه اوده ملت واحده ، نسل واحده اولان تورکلر حقنده «عرق» ، «اسم» ، قبیله ، اویماق ، اولوس» تعبینی ایله اوغراشمق بیك بیهوده وعبث زمانده بولانیق صوده بالق أولامق ایسته‌ینلرك تصوراتی اولسه کرکدر .

اوت ؛ اونلر ، اویله بر کتله‌در که هیأت عمومیه‌سنك حساب ده بر عینیت ، فکر لرنده أیده آللری محصله‌سنده بر قدرت وقوت واردر .

« باتورك ستیزه مکنی ای میر یگانه
چالاکی ومردانکی ترك عیانست
کرزود نیابی ونصحت نکنی کوش
آنجا که عیانست چه حاجت ببیانست »

(۱) هامه‌در ، صحیفه ۵۶ ، جلد ۱

(۲) تورك تاریخی ، صحیفه ۳۶ ، نجیب عاصم

BÜYÜK REYHANLI TÜRK AŞİRETİ-II

(Sayfa 10) Türk aşiretlerinde ise fikr-i istikrar arızdır. İşte doktorun Türkler hakkında bu neticeye kadar getirmiş olduğu tedkikat-ı tarihiye bize Türk ve Türkmen arasındaki hüviyet-i milliyeyi gösteriyor. O halde en son Türk seciyesi Türkmenlerde mevcud; Türkmen seciyesi ise asra mutabakat nazariyesini takip etmemiş ve Türk daima asrı takip etmiş ve her zaman nev-i ictimaiyesine tetabuk etmek[764] istemiştir. İşte Türk neslinin; Türk ve Türkmen namına iki şubeye ayrılmasının esbabı ve hikmeti budur. Şimdi bu iki şubenin birçok furuatı[765] vardır. Mesela: Türkmenlerden sonra Kırgızlar, Yakutlar ve sair kavimler ki bunların hepsi seyyar Türk aşiretlerinden ibarettir. Daha sonra Türk nesline mensup olan Tatarlar, Moğollar da böyle furuatdan madutturlar. Daha doğrusu Doktor Kraliç'in dediği gibi[766] hükumet sürmüş bugünkü meskûnlar:[767] ve garyi meskûnlar. Mamafih bu tarz taksim ve tazyike yine bazı İngiliz müverrihleri tarafından itiraz ediliyor ve müverrihler Türklerde göçebeliği esas olarak kabul etmiyorlar. Bu iddia beyn-el-müverrihin şayan-ı iltifat görülememektedir. Hatta Gökalp merhum, Eski Türklerde *"İctimai Teşkilat"* nam makalesinde Hammer'den[768] naklen aldığı Garbi Oğuzların İslamiyeti kabul etmiş Hicretin 350 tarihinde Dağ Han sülalesinden Salur Han[769] zamanında vuku bulmuştur. Salur Han ile beraber iki bin aile İslamiyeti kabul etmiş ve Salur Han Çatak(?) yahut Karahan namını alarak kendi (kavmini) henüz putperest olan Türklerden ayrıt etmek için (Türkmen) tesmiye etmiştir.[770] Hammer Türk ile Türkmenliği din nokta-i nazarında tefrik ediyor ki bu hiçbir zaman bizim için ilmî ve tarihî temyiz ve tasnif tasnif mahiyetini haiz olamaz. Türklerde göçebeliğin ve Türkmenliğin İslamiyet'ten evvel mevcut olduğunu Türk tarihi müellifi Necip Asım Bey güzel bir surette gösteriyor: "Hicret-i Nebeviyye'nin iki üç asır olduğunda Türk milleti bir kısmı çiftçi olmak üzere şehir ve kasabalarda meskûn idiler. Diğer kısım ise kiceden[771] *"yurt"*ları altında bi-t-tavattun eden[772] Türkmenlerden[773] ibarettir. İşte; bu umumi malumat ve gösterişlerden istihsal olunan[774] netice şudur ki o da millet-i vahde,[775] nesl-i vahde olan Türkler hakkında *"ırk, isim, kabile, oymak, ulus"* tayini ile uğraşmak pek beyhude ve aynı zamanda bulanık suda balık avlamak isteyenlerin olsa gerektir. Evet, tasviratı;[776] onlar öyle bir kitledir ki heyet-i umumiyesinin hislerinde bir ayniyat, fikirlerinde idealleri muhassalasında[777] bir kudret ve kuvvet vardır.

Ba Türk setize meni Ey miriyane/Çala ki ve mekdan ki Türk iyanest
Kerzud-i niyani ve nasihat-ı nekni guş/Anca ki iyanest çe hacet-i beyanest

---

[764] tetabuk etmek: Uymaya çalışmak.
[765] furuat: Dal, bölüm.
[766] Cemil Bahadır burada Hammer'in kitabından faydalanmış ve *"Hammer, sahife 56, cild 1"* şeklinde dipnot düşmüştür.
[767] Cemil Bahadır burada Necip Asım'ın kitabından faydalanmış ve *"Türk Tarihi sahife 36, Necib Asım"* şeklinde dipnot inmiştir.
[768] Joseph von Hammer-Purgstall (9 Haziran 1774, Graz – 23 Kasım 1856, Viyana), Avusturyalı tarihçi, diplomat ve Doğu bilimleri uzmanı.
[769] Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuzların 24 boyundan biri ve Kaşgarlı Mahmud'a göre Divânu Lügat-it-Türk'teki yirmi iki Oğuz bölüğünden beşincisi; Salgur"lardır.
[770] Hammer, sahife 56, cild 1.
[771] kice: Keçe.
[772] bi-t-tavattun eden: Yurt edinmiş.
[773] Türk Tarihi sahife 36, Necib Asım.
[774] istihsal olunan: Elde edilen.
[775] millet-i vahde: Tek millet.
[776] tasviratı: Düşüncesi, betimlemesi.
[777] muhassala: Birleşke, sonuç.

تورکلکك پك قدیم وطنی اولان ؛ غربی آسیاده‌کی تورك عشیرتلری ، الیوم براستحاله دوره‌سنه کیرمك اوزره بولونیورلر .. یعنی بو عشیرتلر ، آرتق استقراری بر ماهیت آلمق اوزره دیرلر . ایشته بوجهه‌دن اوله‌رق ایلك اول استقراری ماهیتی آلان ، بوتورك عشیرتلرندن جنوبی آناطولی عشیرتلریدر . بناءً علیه ؛ بو عشیرتلرك معین موقع جغرافیاری حقنده آتیده‌کی خطوط جغرافیه‌یی ارائه ایده بیلیرز :

دیاربکرلك غربندن حلب ولایتی داخلنه دوغرو ساوزانان بر خط منحنی ایله اسکندرون کورفزینه قادار تمدید ایدیلن ، بعده حلبك تمامیله دکز قسمی ، موصلك بالذات قصبه‌سی ایله حاصل اولان شکل ذو اربعته الا ضلاعدن عبارتدر . مع مافیه ؛ بوشکلی داها وضوحلی کوسترمك لازم کلیرسه اوحالده‌دیرزکه این خانی بروتندن باشلاده‌قدن صوکرا نهر الکبیر مجراسنی ، بایر طاغلرینی ، قسماً نهر العاصی‌یی ، جبل اعلا ، جبل سمعانی تعقیباً وحلبك اوتوز کیلو مترو شرقندن باشلایه‌رق کلیسك تورکمن ناحیه‌سیله چوبان بك ، جرابلس خطی جنوبنده‌کی ایل بطلی وتورکمن ناحیه‌لرینی احتوا ایده‌ن ساحه‌یی کوسترمه بیلیرز . ایشته بو تخطیط اشارتلری آلتنده ارائه اولونان قوجه ساحه‌بوندن برچوق عصر اول شرقك بو آصیل قومی طرفندن اشغال ایدلمش تورك یوردی ، تورك ایلارندندر . فی‌الحقیقه ؛ بوایلارك اسکی برتورك اولکه‌سی ، آناطولی تورکلرینك اسکی وطنی اولدیغنی عندی معلوماتمزه استناداً دکل بلکه بوخصوصده صاحب صلاحیت برچوق مؤرخین وسیاحین مشهوره‌نك احتجاجه صالح یاناتلرینه استناداً سویله‌یورز . آزجمله بومشهور مؤرخلردن «به ده کره» وابن بطوطه کبی تاریخی سیاحلر ، بورالرك اوز تورك یوردی اولدیغنی ؛ وتورکلرله مسکون بولوندیغنی اثرلرنده کوسترمشلردر . حتی بوساحه‌لرده تورکلکك وضعیت عرقیه وحربیه‌سنك پك قدیم زمانلرده تأسس ایتمش بولوندیغی‌ده «برتراندون» کبی مشهور سیاحلرك افادات وآثارندن آکلاشیلیورز .

اوت ؛ بوراسی تاریخاً تورکدر . آثاروو ثائق تاریخیه‌نك‌ده ارائه ایتدیکی وجهله بوراسی قهرمان تورکلکك پك قدیم وطنی‌در . وبالخاصه بو تورکلر ، بوآصیل عشیرتلر ؛ سلجوقیلر ، آتابکلر ، مصر تورك حکمدارلری ، ذو القدریه تورکمن حکومتی تحت اداره‌سندن ملی حاکیتلرینی ، عرقی وارلقلرینی پاشامشلر وبالاخره عثمانلی ایمپراطورلغی جامعه‌سنه داخل اوله‌رق عشق استقلال وملیتلرینی بوجامعه ایچنده آووتمشلردر . جغرافی نقطه‌ٔ نظره کوره بوراسی تورك یوواسیدر : اسکی ویکی جغرافیه‌لر وبالخاصه اجنبی محیط معارفلرینك‌ده بو بابده‌کی شهادت علمیه‌لری ، بوادعامزی شدتلی صورتده تأیید واثبات ایتمکده‌در . نه‌حاجت ! ایرماقلر ، نهرلر ، طاغلر هپ تورك اسمیله ؛ تورکلکك کندینه مخصوص تعبیراتلریله آکیلمه یورلرمی ؟ ... بوحقایق تاریخیه وجغرافیه عینی زمانده پسیقولوژیك معلومات ایله‌ده تأیید ایتمه‌یورمی ؟ ..

بناءً علیه ایشته ، بوقادار حقیقتلر ، تاریخی حقیقتلر کوزی اوکنده ایکن آرتق تاریخك فاراکاتی دورلری آره‌سنده دیلدیر ، پرهانلر آرامعنه لزوم وارمی ؟ نه‌دن لزوم اولسون ؟ جهان حربندن صوکرا صیق صیق موضوع بحث ومناقشه اولان بوحوالینك عهود دولیه‌یه‌استناد ایتدن امتیازی بو ادعامزك یکی شاهدلرندن ، أبدی وصفلرندن بری دکلی‌در ؟ ..

(ما بعدی وار)

مهادرلی اوغلی

(Sayfa 11) Türklerin pek kadim vatanı olan; Garbi Asya'daki Türk aşiretleri el-yevm (bugün, hâlâ) bir istihale devresine girmek üzere bulunuyorlar. Yani bu aşiretler

artık istikrari bir mahiyet almak üzeredirler. İşte bu cümleden olarak ilk evvel istikrar-i mahiyeti olan, bu Türk aşiretleri Cenubi Anadolu aşiretleridir. Binaenaleyh; bu aşiretlerin muayyen mevkii coğrafyaları hakkında atideki hudut-ı coğrafiyeyi[778] irae edebiliriz Diyarbakır'ın garbından Halep vilayeti dahiline doğru uzanan bir hatt-ı münhani[779] ile İskenderun körfezine kadar temdid[780] edilen, ba'de Halep'in tamamıyla deniz kısmı, Musul'un ……. kasabası ile hasıl olan Zu-erba'at-ül adla'dan ibarettir. Mamafih, bu şekli daha vuzuhlu göstermek lazım gelirse o halde deriz ki ……burnundan başladıktan sonra Nehr-el- Kebir mecrasını, Bayır Dağları'nı, kısmen Nehr-el-Asi, Cebel-i Ala, Cebel-i Seman[781] takiben ve Halep'in otuz kilometre şimalinden başlayarak Kilis'in Türkmen nahiyesiyle Çoban Bey, Cerablus hattı cenubundaki İlbeyli ve Türkmen nahiyelerini ihtiva eden sahayı gösterebiliriz. İşte bu tahdit işaretleri altında ira'e olunan koca saha bundan birçok asır evvel Şark'ın bu asil kavmi tarafından işgal edilmiş Türk yurdu, Türk illerindendir. Filhakika; bu illerin eski bir Türk ülkesi, Anadolu Türklerinin eski vatanı olduğunu indi malumatımıza istinaden değil belki bu hususta sahib-i salahiyet ve birçok müverrihin seyyahin-i meşhurenin ihticace[782] salih beyanlarına istinaden söylüyoruz. Ezcümle[783] bu meşhur müverrihlerden *"Pedeker (?) ve İbn-i Batuta"*[784] gibi tarihî simalar, buraların öz Türk yurdu olduğu ve Türklerle meskûn bulunduğunu eserlerinde göstermişlerdir. Hatta bu sahalarda Türklüğün vaziyet-i ırkiye ve harsiyenin pek kadim zamanlarda te'sis edilmiş bulunduğunu da *"Berterandon"*[785] gibi meşhur seyyahların ifadat ve asarından anlıyoruz.

Evet; burası tarihen Türk'tür. Asar ve vesaik-i tarihiyenin irae ettiği vechiyle burası kahraman Türklüğün ev kadim vatanıdır. Ve bilhassa bu Türkler, bu asil aşiretler; Selçukiler, Atabeğler, Mısır Türk hükümdarları Zu'l-kadriye Türkmen hükumeti taht-ı idaresinden millî hâkimiyetlerini, ırki varlıklarını yaşamışlar ve bilahare Osmanlı İmparatorluğu camiasına dâhil olarak aşk-ı istiklal ve millilerini bu camia içinde avutmuşlardır. Coğrafi nokta-i nazara göre burası Türk yuvasıdır: Eski ve yeni coğrafyalar ve bilhassa ecnebi muhit maariflerinde bu babdaki şahadet-i ilmiyeleri, bu iddiamızı şiddetli surette teyit ve ispat etmektedir. Ne hacet! Irmaklar, nehirler, dağlar hep Türk ismiyle; Türklüğün kendine mahsus tabiratlarıyla anılmıyorlar mı? Bu hakikat-ı tarihiye ve coğrafya aynı zamanda psikolojik malumat ile de teyit etmiyor mu? Binaenaleyh işte, bu kadar hakikatler, tarihî hakikatler göz önünde iken artık tarihin karanlık devirleri arasında deliller, burhanlar aramaya lüzum var mı? Neden lüzum olsun? Cihan harbinden sonra sık mevzu bahis ve münakaşa olan bu havalinin uhuvvet-i düveliyeye isnat eden imtiyazı bu iddiamızın yeni şahitlerinden, ebedi vasıflarından biri değil midir?

---

[778] hudut-ı coğrafiye: Coğrafî sınırlar.
[779] hatt-ı münhani: Yükselti çizgisi.
[780] temdid edilen: Uzatılan.
[781] Cebel-i Seman: Hatay'ın ilçesi Samandağı.
[782] ihticace etmek: Vesika, şahit göstermek.
[783] ezcümle: Başlıca, örnek olarak.
[784] İbn-i Batuta, Orta Çağın en büyük seyyahı ve Rıhlet-ü İbn Batuta diye bilinen seyahatnamenin yazarıdır.
[785] Bertrandon de la Broquière (y. 1400, Toulouse-9 Mayıs 1459, Lille) Burgonyali gezgin ve casus. Gaskonyalı bir küçük asilzadedir. Bilinen yaşamı, 1400'lerin başında küçük bir derebeyliği olan Guyenne'de (kuzey Fransa) dogmuş, fakat adı arşivlerde ilk defa 1418'de Navailles Kontunun sarayında hizmet ederken geçer.

تاریخی تدقیقلر

بوبوك ـ یحانلی تورك عشیرتی

=۳=

بر آز یوقاریده موقع جغرافیسنی کوسترمش اولدیغمز بو قهرمان تورك عشیرتنك تورك عشرت تصنیفنه کوره آلمش اولدیغی اسم صاری تورکمانلردر . مع مافیه ؛ بو عشیرتك اسمی حقنده بعض مؤرخلر آره سنده هر نه قادار اختلاف وقوع بولمش ایسه ده ، بنجه بو اختلافلر ، بر ماهیت علمیه و تاریخیه یی حائز اولهمازلر ، زیرا ؛ بو حوالیده کی اهالینك بو تورکلره اضافه ایتدکلری اسم ، کرك قاچار و کرك قارصاق عشیرتلرینك ده بو عشیرته و یردکلری اسم ایله متحد بولونمه سیدر . فی الحقیقه بو قادارجق بر معلوماتك ، معلومات تاریخیه نك قطعی بر تصنیفه و دولایسیله بویله بر اسمك قبولنه حجت اولهمیه جق قادار قوتسز ایسه ده ؛ بو عشیرتك کرك قومشولری اولان قارصاق آوشار و قاچارلردن آیری اولهسی وبالخاصه اونلر طرفندن بو اسم ایله یاد ایدلمسی لزم المجون ، بو بابده بر تصنیف اعتباری اولهیلمك ماهیتنده در . بو اسمدن ماعدا بو عشیرته بوراده عینی زمانده « تورکمان عشیرتی » نامی ده ویرلمکده در . لاکین بو اسم ، بو حوالیده بك آز مقداردهٔ بولونان عرب ، کرد عشیرتلرندن تورکمانلری تفریق ایچوندر . یوقسه ، بوتونك بر اسم مخصوصی دکلدر .

بعض روایات تاریخیه یه بناء بو عشیرتك تشکیلات طبیعیه سی خصوصی بر شکل ، کندیلرینه مخصوص بر اداره سیستمی عرض ایدر . بوندن تقریباً یوز آللی ، ایکی یوز سنه اول بو عشیرت ، تماماً طوپلو ، وعمومی بر رئیسك اداره سی آلتنده ایدی . مثلا حلب ولایتی داخلنده اولانلر ، یکدیکرندن آیری یاشادقلری حالده ، هپسی ده قوهٔ مرکزیه یه یعنی عشیرتلرك قوهٔ اجرائیه سی مقامنه قائم اولان عشیرت رئیسنه مربوط و تابع ایدیلر . فقط بو رئیسك اجراآتی ، عشیرتلرك منافع ومتوافقتلرینه آلیوریدیکی زمان اسعاف اولونوردی . عکسی تقدیرده ، هیچ بر صورتله معاشات کوسترمزدی . زیرا تورکلر ، هیچ بر زمان قارا قوتلره ، شخصی سلطه لره بویون اکمه یی بر ملت ، هر زمان سیاسی خائن تاریخی یازان بر قوت وقدرت منبعیدر .

جنوبی آناطولی تورك عشیرتلری ، بعض وقایع تاریخیه ودولا یسیله حکومت روحنك عشیرت روحنه وقابت ایتدیکی کوندن اعتباراً تامکی طوپلولغنی محافظه ایدهمه مکده ، یواش یواش حکومتك تشکیلات ملکیه سندن متأثر اولمغه باشلامشلردی . مع مافیه بو عشیرتلر ، هرنه قادار بدایتاً حکومتك بو رقابت مجادله سنه سلاحله مقابله ، وسلاحلی قوغالره قارشی دوره یلمك مزیتنی ، جنگاورلکنی کوسترمکده اولمشلر ـ سه ده مع الأسف سخیه لرنده کی حربجولق مزایای عسکرلك ده کی نقصانلقلرینی تلافی ایده مه مش ، وبو نقصانلق یوزندن ایسترایسته من تورکلکدن باشقه هرشی اولان ایمپراطورلغك امحا کار حقوقنی طانیمغه مجبور اولمشلردی . فقط بوحال چوق دوام ایتمدی . بو عشیرتلر ، تکرار تجاوزی حرکتلره ، ولایتلرك اساسنی اختلاله قویولدیلر . وعاداتا ؛ قرون وسطادهکی مجادلات سربستانه شکلنده شورایه بورایه وبالخاصه دیکر ، تورك اولمایان عشیرتلره آقین ایتمکه ، « غزوه » یاپمغه باشلادیلر . ومومصلدن اسکندرونه ، دیاربکردن لاذقیه قولتوقلرینه قادار بوتوجه منطقه نك آنجق

BÜYÜK REYHANLI TÜRK AŞİRETİ-III

(Sayfa 6) Biraz yukarıda mevkii coğrafisini göstermiş olduğumuz bu kahraman Türk aşiretinin Türk aşiret tasnifine göre almış olduğu isim Sarı Türkmenleridir. Mamafih; bu aşiretin ismi hakkında bazı müverrihler arasında her ne kadar ihtilaf vuku bulmuş ise de bence bu ihtilaflar, bir mahiyet-i ilmiyye ve tarihiyeyi haiz olamaz. Zira bu havalideki ahalinin bu Türklere izafe[786] ettikleri isim, gerek Kaçar ve gerek Karsak aşiretlerinde bu aşirete verdikleri isim ile müttehit[787] bulunmasıdır. Filhakika bu kadarcık bir malumatın, malumat-ı tarihiyenin kat'i bir tasnife ve dolayısıyla böyle bir ismin kabulüne hacet olmayacak kadar kuvvetsiz ise de bu aşiretin gerek komşuları gerek Karsak Avşar ve Kaçarlardan ayrı olması ve bilhassa onlar tarafından bu isim ile yâd edilmesi bizim için, bu babda bir tasnif-i itibari olabilmek mahiyetindedir. Bu isimden ma'da[788] bu aşirete burada aynı zamanda *"Türkman"* aşireti namı da verilmektedir. Lakin bu isim, bu havalide pek az miktarda bulunan Arap, Kürt aşiretlerinden Türkmenleri tefrik içindir. Yoksa bunların bir ism-i mahsusu değildir. Bazı vakai-i tarihiyeye[789] binaen bu aşiretin teşkilat-ı tabiiyesi hususi bir şekil, kendilerine mahsus bir idare sistemini arz eder. Bundan takriben yüz elli sene evvel bu aşiret, tamamen toplu ve umumi bir reisin idaresi altında idi. Mesela Halep vilayeti dâhilinde olanlar, yekdiğerinden ayrı yaşadıkları halde hepsi bir kuvve-i merkeziyeye[790] yani aşiretlerin kuvve-i icraiyesi, makamına kaim olan aşiret reisine merbut[791] ve tabii idiler. Fakat bu reisin icraatı,[792] aşiretlerin menafi ve muvvaffakatlarına[793] alıverdiği zaman isaf[794] olunurdu. Aksi takdirde hiçbir suretle mümaşat[795] gösterilmezdi. Zira Türkler, hiçbir zaman kara kuvvetlere, şahsi sultalara boyun eğmeyen bir millet, her zaman siyasî zafer tarihini yazan bir kuvvet ve kudret membaıdır.[796] Cenubî Anadolu Türk aşiretleri, bazı vakayi-i tarihiye ve dolayısıyla hükumet ruhunun aşiret ruhuna rekabet ettiği günden itibaren eski topluluğunu muhafaza edememeye ve yavaş yavaş hükumetin teşkilat-ı mülkiyesinden müteessir olmaya başlamışlardı. Mamafih bu aşiretler, her ne kadar bidayeten[797] hükumetin bu rekabet mücadelesine silahla mukabele ve silahlı kavgalara karşı durabilecek meziyetini, cengâverliğini gösterir gibi olmuşlarsa da maalesef seciyelerindeki harpçılık meziyeti askerlikteki noksanlıklarını telafi edememiş ve bu noksanlık yüzünden ister istemez Türklükten başka her şey olan imparatorluğun imhakar hukukunu tanımaya mecbur olmuşlardı. Fakat bu hal çok devam etmedi. Bu aşiretler tekrar tecavüzi hareketlere, vilayetlerin asayişini ihlale koydular. Ve adeta kurun-ı vustadaki[798] mücadelat-ı serbestane şeklinde şuraya buraya ve bilhassa diğer Türk olmayan aşiretlere akın etmeye *"gazve"* yapmaya başladılar. Ve Musul'dan İskenderun'a, Diyarbakır'dan Lazkiye koltuklarına kadar bu koca mıntıkanın ancak

---

[786] izafe: Bir şeye veya bir kimseye bağlama, mal etme, yakıştırma.
[787] müteaddit: Birlik durumuna gelmiş, birleşik, birlik olmuş.
[788] ma'da: Başka.
[789] vakai-i tarihiyeye: Tarihi olaylar.
[790] kuvve-i merkeziyeye: Merkezi yetki.
[791] merbut: Bağlı.
[792] icraat: Alınan kararlar.
[793] muvvaffakat: Başarı.
[794] isaf. Yerine getirme.
[795] mümaşat: Hoş karşılamak.
[796] membaı: Kaynağı.
[797] bidayeten: Önceleri, ilk olarak.
[798] kurun-ı vusta: Eski Roma Devleti'nin ikiye ayrılmasından, İstanbul'un Müslümanlar tarafından zabtedildiği tarihe kadar olan zamandır. Orta asırlar.

اصیل برحاکمی اولمشاردی ..

فقط نهایت ایمپراطورلقده کی قطعی برتشکیل ولایات اصولی ، اداری سیستماری ایکنجی دفعه اولهرق بو عشیرتی تحت انقیاده آلمشدر که اوکوندن بهری بو عشیرت ایکی شعبه یه آیریلمشدر .

۱ — : حلب تورك عشیرتلری .

۲ — : موصل ولایتنك غرب وغرب جنوبنده کی تورك عشیرتلری .

تورك عشیرتلری الیوم ایکی بچوق میلیونی متجاوزدر .

ایشته حکومتك سلطه سی قارشیسنده تاجار مغرب اولان بو جسور تورك عشیرتلرك وضعیتك وبو وضعیت نادارینك بر دیکر شاشقینلق ایله مختلف رئیسلر آلتنده ، مختلف ایسملر آلهرق متعدد شعبه ، اویماق وایدیلره آیریلمشلردر .

بوصورتله قسم کلیدن آیریلان شعبه لرك باشنده وآلت مشهودی « بوبوك ریحانلی تورك عشیرتی » در . وحق یزمده بوموضوع آلتنده یازمق ، ویازه یلمك نیتنده بولوندیغمز یازیلر ایله بوقهرمان عشیرتك تاریخچه سنی ، خلقیات ، وضروب امثالی ، عادات وعنعناتی ویاخود دونکی وبوکونکی ریحانیه لیلرك ملی وارتقاریی تورکلك بیده آلدیغنه قارشی کوسترمش اولدقلری اداره وعلاقه لرینی طاتمق دکلدر . وطنی وملی بورجلر بوزیله ایفا ایدیلدیکی ..

انطاکیه ، جبل اعلا نام دیکر موزاوق ، کرد داغلری وقسماً ده آناوطنك تورك اراضیسیله محدود ؛ وتقریباً اون ، اون بش بیك کیلومترو مربعی اراضی شمتنده یی حاوی واسکی جغرافیه لرده انطاکیه اراضیسی نامیله معروف ریحانیه ویاعمیق بوندن برچوق عصر اول تورکلرله مسکون بولوندقدن صوکره منبت اوواجوقدن بهری ، جنوبی آناطولی تورکلرندن — بوندن ایکی یوزسنه اول عشیرت حالنده — بهادرلی ، غره اجدلی ، لوکاوی ، قودالی ، صاریجه لی ، جورتلی ، حاولدنلی که عصر بعد عصر « ریحانلی تورکلری » اسم عمومیسی آلان تورك عشیرتلری طرفندن اشغال اولونمشدی . ایشته بو تورکلر ، اولاری اون بش یکرمی بیك خانه یه قریب وکوچه به حالنده امرار حیات ایتمکده ایدیلر .

کوچه به وسرآزاده برحیاتك ، برحیات جبولانیت وفعالیتك خلقه آرزو کشی اولان بو تورکلر ، سنه لك آلتی آینی یایلارده ، متباقی آلتی آیینی ده ریحانیه ویاعمیق اوولصنده امرار ایدولردی . بو تقسیم وتصنیف حیات وجولانیت بوعشیرتك کیت وکیفیت ، قیومیتی اخلال دکل بالعکس احیا ایدردی .

جولان ساحه لری اوزرینه تصادف ایدیلن دیکر کردوسنه میلی بعضاده آوسار عشیرتلریله دائما حال حرب وجدالده بولونلن بو اصیل تورکلر ، آت اوزرنده ، کوچ آرقه سنده هر دولوکه زیجی ، صیقیجی ، جراحه دیدیکمز لرندن بری برکتله حالنده اطرافلرینی یلدرمه موفق اولمشلردی . أوت ؛ عصرلرجه حکومت عثمانیه نك تورك حدود محافظی و دولایسیله دیکر عشیرتلرینك برقوه تأدیبیه سی وظیفه سنی ایفا ایدیلن بو ریحانیلرله یازیلمز اومقبول ، آتشین صیحاقلری کمه دن اول سفربر حالله اکورلردی .

(مابعدی وار)

(Sayfa 7) asil bir hâkimi olmuşlardı.

Fakat nihayet imparatorluktaki kat'i bir teşkil-i vilayet usulü, idari sistemleri ikinci defa olarak bu aşireti taht-ı inkıyada[799] alınmışlar ki o günden beri bu aşiret iki şubeye ayrılmıştır.

1. Halep Türk aşiretleri,
2. Musul vilayetinin garb ve garb-i cenubundaki Türk aşiretleri

Türk aşiretleri el-yevm[800] ik buçuk milyonu mütecavizdir.

İşte Türk hükumetin sultası karşısında naçar mağlup olan bu cesur Türk aşiretlerin vaziyetin ve bu vaziyet-i idarenin verdiği şaşkınlık ile muhtelif reisler altında muhtelif isimler isimler olarak müteaddit şube oymak ve adiyyelere,[801] ayrılmışlardır. Bu suretle kısm-ı külliden[802] ayrılan şubelerin en başında ve en meşhuru *"Büyük Reyhanlı Türk aşireti"*dir. Ve hatta bizim de mevzu altında yazmak ve yazabilmek niyetinde bulunduğumuz yazılar ile bu kahraman aşiretin tarihçesini, halkiyat ve durub-ı emsalini, adat ve an'anesini ve bilhassa dünkü ve bugünkü Reyhaniyelilerin millî varlıklarını Türklük ideallerine karşı göstermiş oldukları idare ve alakalarını tanıtmak değil midir? Vatani ve millî borçlar böyle ifa edilmez mi?

Antakiye, Cebel-i A'la nam-ı diğer muzavık(?) Kürt dağları ve kısmen de Anavatan'ın Türk arazisiyle mahdut ve takriben on, on beş bin kilometre murabba arazi-yi münbitiyeyi[803] havi ve eski çoğrafyada Antakiye arazisi namıyla ma'ruf Reyhaniye veya Amik bundan birçok asır evvel Türklerle meskûn yerlerdir. Evet, bu münbit[804] ova çoktan beri Cenubî Anadolu Türklerinden -bundan iki yüz sene evvel aşiret halinde- Bahadırlı, Kara Ahmetli, Löklü, Kodallı, Sarıcalı, Çoşlu, Torunlu ki *"Asrı Ba'd u Asr-ı Reyhanlı Türkmenleri"* ism-i umumisini alan Türk aşiretleri tarafından işgal olunmuştu. İşte bu Türkler, evvelleri on beş, yirmi bin haneye karib ve göçebe halinde imrar-ı hayat[805] etmekte idiler.

Göçebe ve serarade[806] bir hayat-ı cevlaniyetinen[807] ve faaliyetin hakikaten arzukeşi olan bu Türkler, senenin altı ayını yaylalarda, saf ve vacid[808] muhitlerde geçirir; mütebaki altı ayını da Reyhaniye veya Amik Ovası'nda imrar ederlerdi. Bu taksim ve tasnif hayat, cevlaniyet bu aşiretin kemiyet ve keyfiyet-i kavmiye(t)ini ihlal değil bilakis ihya ederdi. Cevalan sahaları üzerine tesadüf eden diyar-ı Kürdisine miyanlı[809] bazen de Avşar aşiretleriyle daima hal-i harb ve cedelde[810] bulunan bu asil Türkler, at üzerinde göç arkasında her türlü eziyeti sıkıcı hayat didinmelerinden beri bir kitle halinde etrafını yıldırmaya muvaffak olmuşlardı. Evet; asırlarca Hükumet-i Osmaniye'nin Türk hudut muhafızı ve dolayısıyla diğer aşiretlerin bir kuvve-i tedibiyesi[811] vazifesini ifa eden bu Reyhanlılılar, yazın o mukassi,[812] ateşin sıcakları gelmeden evvel seferber hale geçer.

---

[799] taht-ı inkıyad: Boyun eğme.
[800] el-yevm: Bugün.
[801] adiyyeler: Bölümler.
[802] kısm-ı külli: Bütün bölümler.
[803] arazi-yi münbitiye: Verimli, verimi bol olan arazi.
[804] münbit: Verimli.
[805] imrar-ı hayat: Hayatlarını yaşamak, devam ettirmek.
[806] serarade: Rahat.
[807] hayat-ı cevlaniyet: Gezerek, dolaşarak.
[808] vacid: Yaratılan, meydana çıkan.
[809] miyan: Taraf, uzaklık.
[810] hal-i harb ve cedel: Çekişme, tartışma.
[811] kuvve-i tedibiye: Zoraki eğitim.
[812] mukassi: Bunaltıcı

بوبوك ریحانلی تورك عشیرتی

— 4 —

مرعشدن اوزون یایلایه ، تاسیواسه قادار کنار کاهلرینه تصادف ایدن عشیرتلرله غوغا ایده ایده یوکسك داغلرك بلاتر شاهقه‌لرندن بلوری شلاله‌لرله آقان صوئوق صولری ، صاف ومعطر هوالری قوقلایه‌رق تکرار یایلادن قیشلق اسکان محاری اولان ریحانیه‌یه کوچ ایدرلردی .

قیشن بوتون ریحانلی عشیرتلری کندی منطقه‌لرنده طوپلانیردی . حتی غازی عینتاب ، ومرعش ایلنده قالان بعض خانه‌لر بیله قیشلاقلره عودت ایده‌رلردی . هرسنه دوام ایدن بو جولان ، بوعشیرت ایچون معین بریول تعیین ایتمشدی . بونك‌ده سبب عودتده حیوانلرینك اعاشه‌سنی تأمین ایتمکدی .

ایشته بوحیات مسعود دیکر پرشبابت ریحانلی تورکلرینك قطعی اسکان تاریخی اولان ۱۲۶۲ تاریخ هجریسنه قادار دوام ایتمشدر . وفی الحقیقه اومدتدن‌بری ریحانلی تورکلری ، ان‌جاق بروندن اعتباراً بلا فاصله دوام ایدن تورکلرله فعلا برلشمشلر وبالخاصه آطنه وغازی عینتاب تورکلرینه کسب التصاق ایتمشلردرکه اومدتدن بری بورالری اوزیوردك مقدس مملکتلری اولمشدر .

معلومدرکه هر بر عشیرت ، سیاریتلری زمانلرنده یکدیکرینه فارشی بعض حقوق وجیه‌لر ایفاسیله مکلفدرلر . ته وه‌ت عشیرتلر ، متقابل بر صلح وسکونك استقراری ایچون یکدیکرینك حقوق شخصیه‌سنی ، آرازنده کی مدنی وحیاتی ضرورتلرك ایجابا تنی تأمین ایده‌بیله‌جك اجتماعی اورغانلرك نوعا محافظه سی فکریله حرکت ایتملری احتیاجنده در .

ایشته بو اعتبار ایله بو مسئله‌نی یعنی عشیرتلرك اجتماعی شأنیتلرینك میخانیکی صحیفه‌سنی تدقیق ایتمکجك اولورسه‌ك اوزمان نالعموم عشیرتلرك سیاریتلری زمانلرنده کی اجتماعی شأنیتلرك میخانیکی صحیفه‌سی آراسنده بومهم اساسلری کورورز .

۱ : — عشیرتلرآره سنده حقوق شخصیه .

۲ : — عشیرتلرداخلنده حقوق شخصیه .

ایشته بو ایکی نوعرو آلتنده کوسترمش اولدیغمز اساساته علاوه ایدیله‌جك براوچنجی اساس داها واردرکه اوده : عشیرتلرایله حکومت آره سنده کی حقوق اداریه در .

اول امرده عشیرتلر آره سنده کی حقوق شخصیه‌یی یعنی عشیرت اخرنی اعجاب ایدن اساباتی مختصراً آکلاتدقدن صوکرا اصل مقصدمز اولان ریحانلی عشیرتیله سابق عثمانلی حکومتی آراسنده کی مناسبات حقوقیه‌یی تشریح ایتمکدر .

فی الواقع عشیرتلر آراسنده کی حقوق شخصیه دوغرودن دوغرویه عشیرتلرآره سنده انکشاف ایدن مناسبات خارجیه‌نك بر نتیجه سیدر . چونکه مسائل حقوقیه آنجق خارجی مناسباتلرك انکشاف ایتدیکی زمان تجلی ایده‌ر . مع مافیه بوندن اولکی یازیلرمزده موقع جغرافیاریی

(Sayfa 12) Maraş'tan Uzunyayla'ya[813] ta Sivas'a kadar güzergâhlarına tesadüf eden aşiretlerle kavga ede ede yüksek dağların balater[814] şahikalarından[815] billur şelalelerle akan soğuk suları, saf ve muteber havaları koklayarak tekrar yayladan kışlak iskân mahalleri olan Reyhaniye'ye göç ederlerdi.

Kışın bütün Reyhanlı aşiretleri kendi mıntıkalarında toplanırdı. Hatta Gazi Ayıntab ve Mar'aş ilinde kalan bazı haneler bile kışlaklara avdet ederlerdi.[816] Her sene devam eden bu cevelan, bu aşiret için muayyen bir yol tayin etmişti. Bunun da sebebi avdetle hayvanların iaşesini[817] temin etmekti.

İşte bu hayat-ı mesudiyet ve pür şebabet[818] Reyhanlı Türklerinin kat'i iskân tarihi olan 1262 (M. 1845) tarih-i hicrisine kadar devam etmiştir ve filhakika o müddetten beri Reyhanlı Türkleri en can-ı…. itibaren bila fasıla[819] devam eden Türklerle fiilen birleşmişler ve bilhassa Adana ve Gazi Ayıntab Türkleriyle de kesb-i iltisak etmişlerdir ki o müddetten beri buraları öz yurdun mukaddes memleketleri olmuştur.

Malumdur ki her bir aşiret, seyyariyetleri zamanında yekdiğerine karşı bazı hukuki vecibeler ifasıyla mükelleftirler. Evet, aşiretler, mütekabil bir sulh ve sükûnun istikrarı için yekdiğerinin, aralarındaki medeni ve hayati zaruretlerin icabatını te'min ede hukuk-ı şahsiyesini[820] bilecek içtimai organların daima muhafazası fikriyle hareket etmeleri ihtiyacındandır.

İşte bu itibar ve meseleyi yani aşiretlerin ictimai şeniyetlerin[821] mihaniki[822] sayfasını tetkik edecek olur isek o zaman bilumum aşiretlerin seyyariyetleri zamanlarındaki ictimai şeniyetlerin mihaniki sahifesi arasında bu mühim esasları görürüz: 1. Aşiretler arasında hukuk-ı şahsiye, 2. Aşiretler dâhilinde hukuk-ı şahsiye

İşte bu iki numara altında göstermiş olduğumuz esasta ilave edilecek bir üçüncü esas daha vardır ki o da aşiretler ile hükumet arasındaki hukuk-ı idariyedir.

Evvel emirde aşiretler arasındaki hukuk-ı şahsiyeyi yani aşiret harsını icab eden esbab-ı muhtasaran[823] anlattıktan sonra asıl maksadımız olan Reyhanlı aşiretiyle sabık Osmanlı Hükumeti arasındaki münasebaat-ı hukukiyeyi[824] teşrih[825] etmektir. Filhakika aşiretlerin arasındaki hukuk-ı şahsiye doğrudan doğruya aşiretler arasında inkişaf eden münesabat-ı hariciyenin[826] bir neticesidir. Çünkü mesil-i hukukiye[827] ancak harici münesabatların inkişaf ettiği zaman tecelli eder. Mamafih bundan evvelki yazılarımızda mevki-i coğrafyalarını

---

[813] Uzunyayla, Türkiye'de, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak Bölümü'nde bulunan yüksek düzlük alan. Genel olarak Seyhan Nehri'nin kolu Zamantı Irmağı çevresindeki düzlüklerden oluşur. Arazi, genel olarak 1.500 metreden yüksek, düzlüklere gömülmüş vadi tabanlarında da 1.500 m'nin altında olan düzlükler biçimindedir. Güney doğudaki Tahtalı Dağları Uzunyayla'yı Doğu Anadolu'daki öteki dağlardan ayırır.
[814] Balater: Pek yüksek, daha yüksek.
[815] Şahika: Zirve.
[816] Avdet etmek: Dönmek.
[817] İaşe: Besleme, bakım.
[818] Şebabet: Gençler.
[819] Bila fasıla: Aralıksız.
[820] Hukuk-ı şahsiyesi: Kişinin hak ve hukuku.
[821] İctimai şeniyet: Gerçeklik.
[822] Mihanik: İşlevsel.
[823] Esbab-ı muhtasaran: Tafsilatsız sebepler.
[824] Münasebaat-ı hukukiye: Hukuk münasebetleri.
[825] Teşrih: İnceleme.
[826] münesabat-ı hariciye: Dış ilişkiler.
[827] mesil-i hukukiye: Buna benzer hukuk, anlamındadır.

تعيين ايتديكمز جنوبي آناطولي تورکلري — عشيرت کلمه‌سنه مقابل قم للانبورز — بداية کندیلرینی ، هر دورلو صلاحيتي استعماله مالك و خصوصي بر شخصيتي حائز برر هيأت مستقله عد ايدمز و طولايسيله کندی منطقه‌لرنده ايسته‌دکلری کبی حرکت ايدبرلردی . ايشته بو يله واسع بر صلاحيت وحرکته مالك اولان وطولايسيله مستقل وعسکری برارادهيی ابراز ايدهمين بر هيئت اجتماعيه ايچون فردی وشخصی احتراصلرك ، يولسز لقلرك اوکنه کچه‌يه‌جك بر قومك ، عادات وعنعناتك بين العشائر بر مؤديه جالنده استعمالی ايدلسی وجوينيدر و بالطبع بووجويت اجتماعی حياتك ضروری شرائطندندر .

ايشته بو ملاحظه سوقيله اولمالی درکه لسکی تورك عشيرتلری ، سيار تپلری زمانلرنده عيناً برملت کبی حرکت ايدميه‌جك تعاملرك لرائه ايتمکده اولديغی شرائطی آلتنده ياشارلردی وحتی بوکبی تعاملرك سايه‌سنده عشيرتلرآراسنده‌کی خصومتکارانه مناسباتك حدودلری چيزلمشدی . في الحقيقه کندیلرینی مستقل برر هيأت عد ايدمن عشيرتلر ، برهيأت سياسيه کبی حرکت ايدمز و آرتق کندی يايلاسنك خارجنده بولونمان چادرلره برجس خصومت بسله‌يه‌مزدی . فقط عشيرتلرك اسکان اولوندقدن صوکرا خصوصی بر شخصيتی دکل بلکه محيطلرينه آره‌لرنده برتکامل اجتماعی ايدبلمك ، مانلاعنه و بالخاصه حکومت ايله عشيرت آره‌سنده برحقوق ، برو ضعيت اداره تجلی ايتمکه باشلار .

في الحقيقه بو مسئله عثمانلی حکومتنك ادارهٔ عمومیه‌سی آره‌سنده پك قارشق برمسئله در وحتی شوني ده يازمزکه بو وضعيتك ، بو مناسباتك صورت جريانی واضح اولمرق کوسترمك ايچون بنده آلمزده برتك وثيقه يوقدر . بر بالکز ريحانلی عشيرتنك اوزتورك مملکتنه تورك اولکه‌سنه اسکان اولوندقدن صوکرا کرك مادی ، کرك معنوی موجوديتندن ضايع ايتمش اولديغی نقصانلره باقارق مسئله‌نك خطوط عمومیه‌سنی کوسترمکجکز . ايمپراطورلق حکومتی اوزون ادوار تاريخيه‌سی اثنا سنده ايمپراطورلغك بوقوهٔ مدعه‌سنی نه دوشونمش ونه ده بونلرله علاقه‌دار اولهبيلمشدر .

ثمره‌ت آلتيوز سنه‌لك برتاريخك صحيفه‌لرينه ابدی ظفر دستانلری يازان بو قدرتلری ، تورکلکك بخوب حدودلرينی عصرلرجه محافظه ايدن بوچليك بازولری تورکلکك وحاکميتك ، وجدان اقتصادی وسياسيسنده صاحب صلاحيت ايتديرميه‌جك نه‌کبی ونه‌ده اداری برتشکيلات يامش ونه‌ده تورك ايلينك حقيقی صاحبلرينه علاقه‌دار اولمشدر .

مثلا ريحانلی عشيرتی بو محيطه قطعی اولمرق اسکان اولوندقدن صوکرا صحت ، حيات اجتماعيه وملیه سنده مهم تبدللر تحوللر ، شايان تأثر يولسز لقلر استبدادلر بوتون حکم وثقليتله بو عشيرتك بر اوز اوغلی اوز تورکلرك اوموزلری اوزرينه يوکلنمش وحتی اونلری اون بش ، يکرمی بيك خانه‌يه قريب اولان بو هيئت اجتماعيه يوندن يکرمی سنه اولنه کلنجه‌يه قادار نصفنه قريب برتنزله معروض قالمشدی . هله صحتلری قطعياً دوشونيلمه‌مش ، عسکرلك ايسنه اطراف عربلرك لهنه اولمرق بوتورکلره پايديرلمش و حدوددن حدوده تورکلك قوشمش وتورکلکك اصيل قانی حجازلك ، نجدلك ، يمنلك

(Sayfa 13) tayin ettiğimiz Cenubî Anadolu Türkleri, aşiret kelimesine mukabil kullanıyoruz. Bidayette kendilerini her türlü selahiyeti isti'male malik[828] ve hususî bir şahsiyeti haiz birer heyet-i müstakile addederek ve dolayısıyla kendi mıntıkalarında istedikleri gibi hareket ederlerdi. İşte böyle vasi bir selahiyet ve harekete malik olan ve dolayısıyla müstakil ve askeri bir iradayi ibraz edemeyen bir hey'et-i ictimaiye için ferdi ve şahsi ihtirasların, yolsuzlukların önüne geçebilecek bir (kavlin) adat ve an'anenin beyn-el-aşair[829] bir müeyyide halinde istimal edilmesi vücubiyedir ve bi-t-tabii bu vücubiyet ictimai hayatın zaruri şeraitindendir.

İşte bu mülahaza sevkiyle olmalıdır ki eski Türk aşiretleri, seyyariyetleri zamanında aynen bir millet gibi hareket edebilecek te'amüllerin ira'e[830] etmekte olduğu şeraidi altında yaşarlardı ve hatta bu gibi teamüller sayesinde aşiretler arasındaki husumetkarane münasebatın hudutları çizilmişti. Filhakika kendilerini müstakil birer heyet addeden aşiretler, bir heyet-i siyasiye gibi hareket eder ve artık kendi yaylasının haricinde bulunan çadırlara bir hiss-i husumet besleyemezlerdi. Fakat aşiretler iskân olunduktan sonra hususi bir şahsiyeti değil belki muhitleriyle aralarında bir tekâmül-i ictimai[831] esasları canlanmaya ve bilhassa hükumet ile aşiret arasında bir hukuk, bir vaziyet-i idare tecelli etmeye başalar.

Filhakika bu mesele Osmanlı Hükumeti'nin idare-i umumiyesi arasında pek karışık bir meseledir. Ve hatta şunu diyebiliriz ki bu vaziyetin bu münasebetin suret-i cereyanını vaz'[832] olarak göstermek için de elimizde bir tek vesika yoktur.

Biz yalnız Reyhanlı aşiretinin öz Türk memleketine, Türk ülkesine iskân olunduktan sonra gerek maddi, gerek manevi mevcudiyetinden zayi etmiş olduğunu noksanlara bakarak mes'elenin hudud-ı umumiyesini göstereceğiz. İmparatorluk hükumeti uzun edvar-ı tarihiyesi esasında imparatorluğun bu kuvve-i mebd'esini ne düşünmüş ne de bunlarla alakadar olabilmiştir.

Evet, altı yüz senelik tarihin sahifelerine ebedi zafer destanları yazan bu kudretli, Türklüğün cenub hudutlarını asırlarca muhafaza eden bu çelik bazuları Türklük ve hâkimiyetin vicdan-ı iktisadi ve siyasisinde sahib-i selahiyet ettirebilecek ne millî ne de idari bir teşkilat yapmış ve ne de Türk ilinin hakiki sahipleriyle alakadar olmuştur.

Mesela Reyhanlı aşireti bu muhide kat'i olarak iskân olunduktan sonra sıhhat, hayat-ı ictimaiye ve milliyesinde mühim te'dipler, tahviller, şayan-ı tesir yolsuzluklar istibdatlar bütün hüküm ve sıkletiyle bu aşiretin, bu öz oğlu öz Türklerin omuzları üzerine yüklenmiş ve hatta evelleri on beş, yirmi bin haneye karib[833] olan bu heyet-i ictimaiye bundan yirmi sene evveline gelinceye kadar nısfına karip bir tenzile maruz kalmıştı. Hele sıhhatleri katiyyen düşünülmemiş askerlik ise etraf Arapların lehine olarak bu Türklere yaptırılmış ve huduttan huduta Türklük koşmuş ve Türklüğün asil kanı Hicaz'ın[834], Necef'in,[835] Yemen'in[836]

---

[828] isti'male malik: Kullanmaya yetkili olan.
[829] beyn-el-aşair: Aşiretler arasında.
[830] irae: Göstermek, göstererek öğretmek.
[831] tekâmül-i ictimai: Sosyal yapının oluşumu.
[832] vaz': Bırakmak, atlamak.
[833] karib: Sahip.
[834] Hicaz: Arabistan'da Mekke-i Mükerreme ile Medine-i Münevvere'nin bulunduğu mıntıka.
[835] Necef: Irak'ın başkenti Bağdat'ın 160 km güneyinde bulunan şehir. Çoğunluğunu Şiilerin oluşturduğu şehrin nüfusu 2003 itibariyle 585.600'dür. Aynı zamanda Hulefa-i Raşidin'in sonuncusu olan Haydar-ı Kerrar Ali'nin mezarının bulunduğu yer olduğuna inanılan şehirdir.
[836] Yemen: Arap diyarında bir vilayet ismi.

سفیل بادیه‌لرنده برنهر خروشان کبی قیریلوب
طور مشدر . ثه وه‌ت اداره سابقه بوکثیف
تورك جماعتنك دوغرودن دوغرویه برقاتلی
برجلادی اولمش ایمپراطورلق رجالی ایسه تام
معناسیله برجر منفعت رجالی اولمرق متمادیاً
تورکلکه ظلم یاپمشدر . باقیکز اوزمانك ،
قیزیل سلطان دورلرینك تورکره یاپدقلری
ظلمه شاعر مجامی نه کوزمل ترجمان اولویور .

دعام بودر درویش پاشا اولمسون
بو یقینله معزول اولسون کولمسون
بویله ظالم بودیاره کلمه سون
آخر زمان دوری ایردی آغالر

قاضی سنده شریعت یوق نیده لم
بکلر بکی ظالم کیمه کیده لم
دفتر داره لعنت ایده لم
آخر زمان دوری ایردی آغالر

علمانك علوفه‌سی آلنماز
غازیلرك مواجبی صاتیلماز
پاشادندر ، پادشاهدندر
آخر زمان دوری ایردی آغالر

رعایت یوق شمدی برثه‌ز یکیده
عدالت یوق زیرا بکلر بکیده
ظلمدر چوق کیمسه یوقدر سکیده
آخر زمان دوری ایردی آغالر

ایشته ولایت تورکلری بوکبی خودکام ،
منفعت‌پرست سفیل والیلرك وبونلری اداره
ایدن قیزیل سلطانلرك ، خلیفه‌مسلمینلرك (!)
ظلم اعتسافاتی آلتنده اوزون زمانلرثه زیلمش
سورو کلی استبدادلرك ، شخصی سلطنتلرك ،
برسورو قاره جاهللرك برد اعصابی محجوره سی
اولمشلردی . ثه وه‌ت بوجسور ریحانلی تورکلری ،
اوزون متوالی فلاکتلرك عثمانلیلغك ، اسلامیلغك ،
عربیلكك غیر تکمشلکی یوزندن اك
مقدس بنلکنی اونوده‌یلمك درجه‌لرینه کلمشدی .
فقط وقتاکه مجاهدات ملیه ایله تورك انقلابی ،
قیزیل سلطانلرك قانلی تختلرینی ده ویرانی ، وایشته
اوزمان تورکلك کندیسنك حاکم اولدیغنی
ادراك ایتدی واو مسعود کوندن به‌ری هرپرده
تورکلك وملیتپرورلك ترقی وانکشاف ایتمکه
باشلادی . مع مافیه ریحانلی تورکلری ، جنوب
اناطولینك بوغیور اولادلرینك صمیمی دوجلرنده
تورکلك ، ملی وارلغك بوتون شمولی واحاطه‌سنی
ایکی بویوك وارلق یاشاتدی . سابق حلب
والیسی والیوم کنج جمهوریتك کنج ودینج
اوردولریتی اداره ایدن مصطفی عبدالخالق
اوبری بویوك تورك ملتنك بویوك اداره‌سنیله
قوة مبدعی مصطفی کمال .

مهادرلی اوغلی
جمیل

(Sayfa 14) sefil badiyelerinde bir nehr-i huruşan gibi kırılıp durmuşlardır. Evet, idar-i sabıka,[837] bu kesif[838] Türk cemaatinin doğrudan doğruya bir katili bir celladı olmuş imparatorluk ricali[839] ise tam manasıyla bir cerr-i menfaat ricali olarak mütemadiyen Türklüğe zulm yapmıştır. Bakınız o zaman Kızıl Sultan[840] devirlerinin Türklere yaptıkları zulme şair Mecamî[841] ne güzel tercüman oluyor.

Duam budur Derviş Paşa ölmesün,/ Bu yakında ma'zul olsun gülmesün,
Böyle zalim bu diyara gelmesün,/ Ahir zaman devri irdi Ağalar.

Kadısında şeriat yok nidelim,/ Beylerbeyi zalim kime gidelim,
Defterdare la'net idelim, / Ahir zaman devri irdi Ağalar.

Ulemanın ulufesi alınmaz,/ Gazilerin mevacibi satılmaz,
Paşadandır, Padişahdandır,/ Ahir zaman devri irdi Ağalar.

Riayet yok şimdi bir er yiğide,Adalet yok zira beylerbeyinde,
Zulmümüz çok kimse yoktur seğide, Ahir zaman devri irdi Ağalar.

İşte vilayet Türkleri bu gibi hodgam menfaatperest sefil Valilerin ve bunları idare eden, Kızıl Sultanların, Halife-i Müslümanların(!) zulm-ü itisafatı altında uzun zamanlar ezilmiş (sürekli) istibdatların şahsi saltanatların bir sürü kara cahillerin birer aza-yi mahcuresi[842] olmuşlardı. Evet, bu cesur Reyhanlı Türkleri uzun mütevali[843] felaketlerin, Osmanlılığın, İslamlığın, Araplığın gayeretkeşliği yüzünden en mukaddes benliğini unutabilmek derecelerine gelmişti. Fakat vakta ki,[844] mücahedat-ı milliye[845] ve Türk inkılabı ile Kızıl Sultanların kanlı tahtları devrildi ve işte o zaman Türklüğün kendisinin hâkim olduğunu idrak etti ve o mesut günden beri her yerde Türklük, milliyetperverlik, terakki (yükselme) ve inkişaf etmeye başladı. Mamafih Reyhanlı Türkleri, Cenub Anadolu'nun bu gayyur evlatlarının samimi ruhlarında Türklüğün, millî varlığın bütün şümulü ve ihatasını iki büyük varlık yaşattı. Sabık Halep Valisi ve el-yevm genç Cumhuriyetin genç ve dinamik ordularını idare eden

Mustafa Abdulhalik öbürü büyük Türk milletinin büyük idaresinin kuvve-i mebde'i[846] Mustafa Kemal.

Bahadırlıoğlu Cemil

---

[837] İdar-i sabıka: Sabıka çetesi.
[838] Kesif: Yoğun, kalabalık.
[839] Rical: Mevki sahibi kişiler.
[840] Yılmaz Öztuna *"Osmanlı Devleti Tarihi"* (C.II, Ötüken Neşriyat, s. 577) kitabında Kızıl Sultan ile ilgili şunları anlatmaktadır: Yüzlerce Müslüman köyünü basarak çoluk çocuğun kanını döker oldular. İşte bu terör ve dehşet üzerine, II. Sultan Abdülhamid, merkezi Erzincan'da bulunan IV. Ordu Komutanı Müşir Zeki Paşa'yı, Ermeni terörünü durdurmak üzere görevlendirdi. Teröristlere aman vermeyen Paşa'nın bu hareketi, Avrupa basınının Abdülhamid aleyhine kampanya başlatmalarına sebep oldu. Fransız Akademisi üyesi tarihçi Kont Albert Vandal, ilk defa Abdülhamid hakkında "Le Sultân Rouge" lakabını kullandı ve maalesef, İttihatçılar bu tabiri *"Kızıl Sultan"* diye tercüme ederek, Ermenilerle birlikte Sultan Abdülhamid'i kötülemeye başladılar.
[841] http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=11535 sitesinde bu konu ile ilgili geniş bilgiler verilmiştir. Cemil Bahadır, her ne kadar Abdülhamit dönemindeki baskılardan bahsetmişse de örnek olarak verdiği şiir, Mecamî'ye ait değildir.
[842] aza-yi mahcure: Yardımcılar.
[843] mütevali: Art arda gelen, üst üste olan, ardışık.
[844] vakta ki: Zaman içinde.
[845] Mücahedat-ı milliye: Millî mücadele.
[846] Kuvve-i mebde'i: Önemli yetkilisi, gücü.

SONUÇ

Bayat boyu, Türklerin tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar, Asya ve Anadolu'da Türklüğün aslî unsuru olmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesinde en başta yer alan Bozok-Üçok ayrımından oluşan Bozok koluna mensup olan, *"Altın Yay"* sahibi 24 Oğuz boyundan birdir. Oğuzların batıya göçleri ile sırasıyla Maveraünnehir, İran, Kuzey Irak ve Azerbaycan'a gelmişlerdir. Buralarda da pek fazla kalmamışlardır. Çünkü Anadolu'ya kesin geçişin sembolü olan 1071 Malazgirt Savaşı ile Kuzey Suriye'nin önemli bir kısmını yurt edinmişlerdir. Bu boy devlet kuruculuğa ile birlikte hem Selçuklu hem de Osmanlı Devleti'nin önemli bir askerî gücünü oluşturmuştur.

Şimdiye kadar birçok boya mensup olan topluluklarla ilgili araştırma yapılmışsa da Anadolu'da yaşayanlar içerisinde en kalabalık sayıya sahip olan Bayat boyunun önemli bir kolu olan Bahadırlılarla ilgili çalışma yapılmamıştır. Yapılan kısmî çalışmalar da arşiv belgelerine saha çalışmalarına dayanmamaktadır.

Bahadır Türkmenleri, Selçuklular döneminde Anadolu'nun güneyindeki bölgelere yerleşmiş ve Türkiye Türklerini oluşturan bir oymaktır. Sünnî olup -Hanefî mezhebine bağlı olarak yaşayan Bahadırlar, daha sonraları Anadolu'nun birçok bölgesine dağılmışlardır. Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde etkili olmuşlardır.

Yaşlı kaynak kişilerin anlattıklarına göre, yerleşik hayata girenlere Türk; konargöçerliğe devam edenlere de Türkmen denilmiştir. Türkmen ve Yörük kelimeleri tarihî belgelerde eş anlamlı olarak da kullanılmıştır.

Anadolu'ya geçiş safhasından sonra, hayvancılık mesleğini devam ettirmişlerdir. Bu nedenle kış mevsiminde Halep civarı; yaz mevsimi gelince de Sivas'ta bulunan Uzunyayla'yı seçmiştir. Hayvanlarını Hatay-Sivas çöküntü hendeğinden götürmüş-getirmişlerdir. Bu yolculuk esnasında birçok aile ve aşiret ile birlikte hareket edilmiş ve yol üzerinde bulunan ekili arazilere zarar vermişlerdir. Verilen bu zarardan dolayı konargöçerler ile yerleşik hayatta olanlar arasında birçok kanlı çatışmalar olmuştur. Her defasında Osmanlı devleti bu kavgayı önlemeye çalışmış ve konargöçer aileleri yerleşik hayata zorlamıştır. 1700'lü yıllardan itibaren Osmanlı Devleti'nin sürgün yeri Rakka'ya ferman çıkarılmışsa da her defasında bu sürgünden vazgeçilmiştir. Rakka'ya gitmek istemeyen aşiretleri de stratejik önemi olan yerlere yerleştirme düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu yüzyıllarda yapılan iskân politikası, aynı zamanda boş ve harap yerlerin şenlendirilmesi için düşünülmüştür. Ortaya çıkan şekavet meselesi baskıyı daha fazla arttırmaya sebep olmuştur. Fakat devam eden Osmanlı baskılarından dolayı bu aşiret Anadolu'nun birçok yerine dağılmıştır. Fırka-i İslâhiye ile Kuzey Suriye civarında kalan önemli bir kısım için de, Rey şehrinden geldikleri için, Reyhaniye Kasabası kurulmuştur. Bu kasabanın adı da daha sonra Reyhanlı olarak değiştirilmiştir. Bütün bu meselelere rağmen Reyhanlı aşireti ve Bahadırlar'ın yerleşik hayata geçilmesi konusunda yapılan icraatlar, başarılı olmuştur diyebiliriz. Çünkü yerleşim yerleri incelendiğinde, o dönemde kurulan beldelerin stratejik önemleri, bugün bile, bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Burada Belediyenin imarı ve oluşması için ilk belediye başkanı olarak Osman Bahadırlı seçilmiş ve daha sonra da bu aileden birçok kişi bu hizmeti devam ettirmiştir. Bağımsız Hatay Meclisi ve Türkiye Millet Meclisi'ne Senatör ve Milletvekili göndermişlerdir.

Bahadırlardan ayrılan ve çeşitli yerleşim yerlerinde yurt kuranlar ise bulundukları yerlerin Türkleşmesi, İslamlaşması ve mimarinin gelişmesine de katkıda bulunmuşlardır. Trabzon, Vakfikebir ilçesine ilk yerleşen Bahadırlar ilk camiyi yaptıranlardır. Ailenin de kalabalık olmasından dolayı ilk Belediye başkanlığı bu aile tarafından yapılmıştır.

Belediye başkanlığı hizmetinde bulunmuş birçok Bahadır vardır. Aynı zamanda Meclis'e Milletvekili göndermişlerdir. Kilis'te yaşayan Bahadırlılar da yakın zamanda Meclis'e Milletvekili göndermişlerdir. Gaziantep Yavuzeli'nin ilk Belediye başkanı yine Bahadırlardandır. Bu görevi hiçbir şayiaya fırsat vermeden, alınlarının akıyla, uzun süre devam ettirmişlerdir.

Anadolu'da Bahadır soyadını taşıyan birçok aile bulunmaktadır. Bunların birçoğuna ulaşılmıştır. Fakat atalarından sözlü gelenek olarak öğrenmiş olduğu malzemelere pek fazla rastlayamadık. Bu nedenle araştırmamızı yapmış olduğumuz yörelere ait olan derlemeleri, zamanın kısıtlı olmasından dolayı daha ileride ve geniş bir dilim içerisinde daha geniş bir coğrafya taranarak tekrar çalışılabilir düşüncesindeyim.

Yapmış olduğumuz derleme çalışması, Trabzon, Osmaniye, Gaziantep, Kilis, Sivas ve Hatay ili içerisinde yaşayan Bahadırlıları kapsamaktadır. Halk edebiyatının birçok ürünü ve folkloru yaşlı kaynak kişilerin bünyesinde muhafaza edilmektedir. Bu türler içerisinde masal, efsane, alkış-kargış, atasözleri, deyimler, tekerleme ve halk hikâyeleri tespit edilmiş ve derlenmiştir. Adı geçen Halk edebiyatı ürünleri, çoğunlukla Yavuzeli ve Reyhanlı'dan derlenmiştir. İnançlarla ilgili bilgiler ise bütün derleme sahasında bulunan Bahadırlardan anket yoluyla derlenmiştir. Derlemesini yaptığımız kaynak kişiler de bu malzemeleri baba, dede veya ninelerinden öğrenmişlerdir.

Derlemiş olduğumuz sahaların hiçbirinde Âşık edebiyatı şiir geleneğine rastlamadık. Saz çalan ve şiir söyleyenler olmadığı gibi derlemiş olduğumuz ve önemsediğimiz Halk hikâyelerinden Âşık Garip hikâyesi de Yavuzeli ilçesinde 1948 doğumlu Fatma Kaya'dan Akademisyen İskender Korkmaz'ın yardımıyla derlenmiştir.

Halk edebiyatı mahsullerinin, yerel özellikler dışında, Türk dünyası ile ilgili olarak farklılaşan bir özellik bulunmamaktadır.

Türk kültürü, bilinen tarihiyle iki bin yıllık bir sürede göç ve etkileşimle Moğolistan'dan Balkanlara, Sibirya'dan Mezopotamya'ya uzanan geniş bir coğrafyada varlığını sürdürmüştür. Tüm bu coğrafyada sonradan edinilen farklı din ve kültür sistemlerine rağmen, bu süreklilikte en belirgin olan unsur halk kültüründe nesilden nesle aktarılan geleneksel inanç ve yaşayışlardır. Bu sebeple, yeni coğrafyalarda yeni dinlerle karşılaşan Türkler, oluşan yeni şartlarda eski kültürlerinden taşıdıkları inanç ve yaşayışlara yeni anlamlar yükleyerek kültürel birliği ve sürekliliği yakalayabilmişlerdir.

Hayatın önemli geçiş safhalarından olan "doğum, evlenme ve ölüm" ile ilgili olarak birçok inanış ve buna bağlı uygulamaları tespit etmiş bulunmaktayız. Bu çalışmalara ek olarak, geçiş safhalarının dışında olan inanışları da derleme fırsatını bulduk.

Adak ve kurban kesme; ölü gömme merasimleri; ölen kişinin ruhunun evde olduğu inancıyla ölü evinin ışıklarının sabaha kadar açık kalması; ağaç ile ilgili inanışlar ve uygulamalar, Türk dünyası ile benzerlikler göstermektedir.

Hıdırellez kültürü ve buna bağlı olarak zengin olma beklentileri dikkat çekicidir. Hıdırellez, inanışa göre iyileri mükâfatlandırıp, kötüleri cezalandıran, zorluklarda yardımcı olan ve bolluğa kavuşturan Hızır'ın İlyas peygamberle buluştuğu 5 - 6 Mayıs tarihlerinde geleneksel olarak, adakta bulunmaya devam etmektedirler. Aile içerisinde Nevruz kültürünün olmaması da dikkat çekici diğer bir husustur. Yaşlı kişilere nevruz kelimesini sorduğumuzda hemen *"Biz kutlamayız; çevreden de kimse kutlamaz."* demektedirler. Çalışmış olduğumuz inançlar ve bunlara bağlı olarak uygulanan pratikler, Türk dünyasının hâkim olduğu coğrafyada bilinmekte ve büyük ölçüde uyum sağlamaktadır.

KAYNAK ŞAHISLAR TABLOSU

No	Adı Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	Tahsili	Mesleği
K.1	A. Bahadır Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1944	Lise	Esnaf
K.2	Abdullah Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1948	Ortaokul	Çiftçi
K.3	Abdullah Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1941	İlkokul	Çiftçi
K.4	Abdullah Çelik	Kilis/Merkez	1941	İlkokul	Z. Oda Bşk.
K.5	Abdurrahman Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1938	Ortaokul	Çiftçi
K.6	Abdülkerim Karakuş	Kilis/Merkez	1948	Üniversite	İş adamı
K.7	Abdüsselam Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1944	İlkokul	Esnaf
K.8	Abidin Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1967	Ortaokul	Çiftçi
K.9	Âdem Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1965	Üniversite	Mühendis
K.10	Abidin Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1968	İlkokul	Çiftçi
K.11	Abidin Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1968	İlkokul	Esnaf
K.12	Âdem Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1960	Lise	Emekli
K.13	Adil Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1948	Ortaokul	Emekli
K.14	Adil Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1962	Lise	Memur
K.15	Adnan Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1959	Lise	Çiftçi
K.16	Ahmet Aydoğan	Karakıl/Kilis	1957	İlkokul	Muhtar
K.17	Ahmet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1989	Üniversite	Özel Sektör
K.18	Ahmet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1967	Üniversite	Sağlıkçı
K.19	Ahmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1972	Lise	Memur
K.20	Ahmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1972	Lise	Çiftçi
K.21	Ahmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1978	Lise	Çiftçi
K.22	Ahmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1976	Üniversite	Esnaf
K.23	Ahmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1977	Üniversite	Akademisyen
K.24	Ahmet Cemil Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1933	Lise	Çiftçi
K.25	Ahmet Çelik	Kilis/Merkez	1970	İlkokul	Esnaf
K.26	Ahmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1967	Ortaokul	Muhtar
K.27	Ahmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1974	Ortaokul	Çiftçi
K.28	Ahmet M. Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1967	İlkokul	Çiftçi
K.29	Ahmet Nacaroğlu	Küplüce/Kilis	1966	Üniversite	Müteahhit
K.30	Aişe Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Ev hanımı
K.31	Akın Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1977	Lise	İşçi
K.32	Ali Akdemir	Mısırcık/Kilis	1959	İlkokul	Çiftçi
K.33	Ali Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1961	Üniversite	Esnaf
K.34	Ali Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1965	Lise	Çiftçi
K.35	Ali Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1972	Ortaokul	Memur
K.36	Ali Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1977	Lise	Çiftçi
K.37	Ali Devecioğlu	Oylum/Kilis	1977	Üniversite	Güvenlik
K.38	Ali Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1955	Üniversite	Diş Hekimi
K.39	Ali Haydar Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1988	Üniversite	Teknisyen
K.40	Ali Osman Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1989	Üniversite	Mühendis
K.41	Ali Rıza Açıkel	Başmağara/Kilis	1971	İlkokul	Arıcı
K.42	Ali Şahin	Kilis/Merkez	1940	İlkokul	Çiftçi
K.43	Ali Yıldız	Yavuzeli/Gaziantep	1958	Lise	Emekli
K.44	Alparslan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1974	Ortaokul	Özel Sektör
K.45	Alper Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1972	Lise	Esnaf
K.46	A. Mecit Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1960	Üniversite	Öğretmen
K.47	Arif Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1940	Lise	Emekli
K.48	Aysel Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1958	Lise	Emekli
K.49	Ayşe Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1930	İlkokul	Ev hanımı
K.50	Ayşe Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1956	İlkokul	Ev hanımı
K.51	Ayşe Fatma Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1953	Ortaokul	Ev hanımı
K.52	Ayşe Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1955	İlkokul	Ev hanımı
K.53	Ayşegül Bahadırlı	Yavuzeli/Gaziantep	1955	Ortaokul	Ev hanımı
K.54	Bahadır Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1968	Üniversite	Avukat
K.55	Bahadır Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1957	Ortaokul	Emekli

K.56	Barış Mehmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1975	Üniversite	Öğretmen
K.57	Behçet Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1948	Üniversite	Kimya Müh.
K.58	Behçet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1961	İlkokul	Çiftçi
K.59	Bekir Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1965	Lise	İşçi
K.60	Bekir Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1953	İlkokul	Emekli
K.61	Belgin Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1972	Lise	Ev hanımı
K.62	Bilal Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1974	Üniversite	Güvenlik
K.63	Burak Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1980	Üniversite	Özel Sektör
K.64	Burhan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1963	Lise	İşçi
K.65	Burhan Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1950	İlkokul	Şoför
K.66	Bülent Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1953	Üniversite	Emekli
K.67	Can Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1970	Lise	Çiftçi
K.68	Celal Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1952	İlkokul	Çiftçi
K.69	Cemal Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1960	Lise	Memur
K.70	Cemil Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1940	Lise	Esnaf
K.71	Cemile Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1936	İlkokul	Ev hanımı
K.72	Cengiz Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1972	İlkokul	Özel Sektör
K.73	Cihan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1987	Lise	Esnaf
K.74	Cihan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1980	Üniversite	Mühendis
K.75	Çetin Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1945	Ortaokul	Çiftçi
K.76	Çiğdem Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1975	Üniversite	Öğretmen
K.77	Derya Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1958	Üniversite	Çiftçi
K.78	Derya Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1983	Üniversite	Doktor
K.79	Devlet Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1948	İlkokul	Ev hanımı
K.80	Doğan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1955	Ortaokul	Çiftçi
K.81	Döndü Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1955	İlkokul	Ev hanımı
K.82	Döne Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1963	Üniversite	Ev hanımı
K.83	Dursun Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1937	-	Emekli
K.84	Dursun Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1974	İlkokul	Ev hanımı
K.85	Ekrem Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1959	Üniversite	Öğretmen
K.86	Elif Bozoğlu	Yavuzeli/Gaziantep	1967	Lise	Ev hanımı
K.87	Elif Çelen	Kadirli/Osmaniye	1977	Üniversite	Öğretmen
K.88	Emine Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1954	Ortaokul	Ev hanımı
K.89	Enver Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1973	Üniversite	Ziraat Müh.
K.90	Emine Dağlı	Yavuzeli/Gaziantep	1943	-	Ev hanımı
K.91	Emine Güzel	Yavuzeli/Gaziantep	1943	Ortaokul	Ev hanımı
K.92	Emine Karaahmetli	Reyhanlı/Hatay	1954	Üniversite	Öğretmen
K.93	Ensar Murat Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1984	Üniversite	Öğretmen
K.94	Enver Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1939	İlkokul	Emekli
K.95	Ergün Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Esnaf
K.96	Erol Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1977	İlkokul	Esnaf
K.97	Erol Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1969	Ortaokul	Çiftçi
K.98	Esma Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1960	Lise	Ev hanımı
K.99	Esra Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1975	Üniversite	Ev hanımı
K.100	Eyüp Cennet	Ürünlü/Kilis	1969	İlkokul	Marangoz
K.101	Fahri Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1967	Lise	Esnaf
K.102	Faik Akdemir	Mısırcık/Kilis	1964	Lise	Tüccar
K.103	Faik Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1942	Lise	Emekli
K.104	Faruk Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1948	İlkokul	Çiftçi
K.105	Fatih Mehmet Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1945	Üniversite	Eczacı
K.106	Fatih Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1980	Lise	Özel Sektör
K.107	Fatih Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1976	Lise	Gazeteci
K.108	Fatih Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1965	Ortaokul	Şoför
K.109	Fatih Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1975	Lise	Esnaf
K.110	Fatma Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1960	Ortaokul	Ev hanımı
K.111	Fatma Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1951	Lise	Ev hanımı
K.112	Fatma Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1968	Lise	Ev hanımı
K.113	Fatma Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1976	Lise	Ev hanımı
K.114	Fatma Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1936	İlkokul	Ev hanımı

K.115	Fatma Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1948	-	Ev hanımı
K.116	Fatma Türkmenoğlu	Kadirli/Osmaniye	1944	-	Ev hanımı
K.117	Fehime Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1977	Lise	Ev hanımı
K.118	Fereh Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1947	İlkokul	Ev hanımı
K.119	Ferhat Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1945	İlkokul	Emekli
K.120	Feride Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1938	İlkokul	Ev hanımı
K.121	Feridun Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1966	Üniversite	Polis
K.122	Ferit Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1954	Lise	Emekli
K.123	Feryal Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1981	Üniversite	Öğretmen
K.124	Fevzi Bahadır	Reyhanlı/Hatay		Üniversite	Öğretmen
K.125	Fevzi Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1963	Üniversite	Emekli
K.126	Filiz Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1958	Lise	Ev hanımı
K.127	Firdevs Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1972	İlkokul	Ev hanımı
K.128	Galip Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1955	İlkokul	İşçi
K.129	Gamze Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1979	Lise	Ev hanımı
K.130	Gani Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1957	Lise	Emekli
K.131	Gazi Mehmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1939	İlkokul	Çiftçi
K.132	Gökhan Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1973	Üniversite	Ziraat Müh.
K.133	Gökhan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1977	Üniversite	Muhtar
K.134	Göksal Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1971	Lise	Esnaf
K.135	Gönül Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1979	Lise	Ser. Mes.
K.136	Gönül Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1973	Üniversite	Hemşire
K.137	Gönül Ülkü Akgüllü	Kadirli/Osmaniye	1969	Üniversite	Öğretmen
K.138	Gül Elif Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1967	Lise	Ev hanımı
K.139	Gülizar Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1972	Lise	Ev hanımı
K.140	Gülseren Berktaş	Kadirli/Osmaniye	1968	İlkokul	Ev hanımı
K.141	Gürsel Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1960	Lise	Memur
K.142	Güven Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1977	İlkokul	Çiftçi
K.143	Hasan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1951	Üniversite	Öğretmen
K.144	Hatice Sağır	Yavuzeli/Gaziantep	1940	İlkokul	Ev hanımı
K.145	Hacer Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1969	Lise	Ev hanımı
K.146	Hacı Ahmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1932	Ortaokul	Emekli
K.147	Hacı Bahadır	Tonya/Trabzon	1971	Üniversite	Öğretmen
K.148	Hacı Halil Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1938	Ortaokul	Çiftçi
K.149	Hacı Hasan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Memur
K.150	Hacı İsmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1946	Ortaokul	Emekli
K.151	Hacı İstiklal Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1975	Lise	Özel Sektör
K.153	Halil İbrahim Zirek	Yavuzeli/Gaziantep	1947	Ortaokul	Emekli
K.154	Halil Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1943	İlkokul	Çiftçi
K.152	Haluk Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1965	Lise	Memur
K.155	Hamide Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1968	Lise	Ev hanımı
K.156	Hamiyet Coşkun	Kadirli/Osmaniye	1956	İlkokul	Ev hanımı
K.157	Hamza Haydaroğlu	Oylum/Kilis	1977	Lise	İş adamı
K.158	Hanifi Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1982	Üniversite	Öğretmen
K.159	Hasan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1957	Ortaokul	Esnaf
K.160	Hasan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1978	Lise	Özel Sektör
K.161	Hasan Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1979	Lise	İşçi
K.162	Hasan Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1982	Lise	İşçi
K.163	Hasan H. Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1949	Üniversite	Doktor
K.164	Hasan H. Güzel	Yavuzeli/Gaziantep	1923	İlkokul	Emekli
K.165	Hasan Sert	Tamburali/Kilis	1963	İlkokul	Emekli
K.166	Hatice Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1987	Lise	Ev hanımı
K.167	Hatice Çetin	Beşenli/Kilis	1952	Üniversite	Ev hanımı
K.168	Hatice Kıyıkçı	Kadirli/Osmaniye	1958	İlkokul	Ev hanımı
K.169	Hatice Sağır	Yavuzeli/Gaziantep	1930	-	Ev hanımı
K.170	Havva Bahadır	Tonya/Trabzon	1960	Ortaokul	Ev hanımı
K.171	Hayri Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1978	Ortaokul	Besici
K.172	Hayce Başkahraman	Yavuzeli/Gaziantep	1912	-	Ev hanımı
K.173	Hayri Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1968	Üniversite	İşçi

K.174	Hediye Sibel Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1983	Üniversite	Öğretmen
K.175	Hidayet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1937	İlkokul	Ev hanımı
K.176	Hinayet Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1938	İlkokul	Çiftçi
K.177	Horo Cennet	Ürünlü/Kilis	1948	İlkokul	Esnaf
K.178	Hülya Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1971	İlkokul	Ev hanımı
K.179	Hürşit Açıkel	Başmağara/Kilis	1947	İlkokul	Çiftçi
K.180	Hülagü Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1968	Lise	Özel Sektör
K.181	Hüsniye S. Kütükoğlu	Kadirli/Osmaniye	1969	Üniversite	Öğretmen
K.182	Hüsrev Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1974	Lise	Özel Sek.
K.183	Hüseyin Çürükoğlu	Kilis/Merkez	1950	Lise	Emekli
K.184	Hüseyin Devecioğlu	Oylum/Kilis	1963	Üniversite	Diş Hekimi
K.185	İbrahim Halil Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1980	Üniversite	Öğretmen
K.185	İbrahim H. Nacaroğlu	Küplüce/Kilis	1973	Üniversite	Memur
K.186	İhsan Melik Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1968	Lise	Çiftçi
K.187	İlknur Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1954	Lise	Ev hanımı
K.188	İmren Kılıç	Kadirli/Osmaniye	1958	İlkokul	Ev hanımı
K.189	İnci Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1960	Lise	Ev hanımı
K.190	İnci Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Ev hanımı
K.191	İrfan Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1967	Üniversite	Jeoloj
K.192	İskender Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1990	Üniversite	Akademisyen
K.193	İsmail Akdemir	Mısırcık/Kilis	1940	İlkokul	Çiftçi
K.194	İsmail Haydaroğlu	Kilis/Merkez	1978	Lise	Esnaf
K.195	İstiklal Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1938	İlkokul	Çiftçi
K.196	İsmail Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1969	Lise	Özel Sektör
K.197	İsmihan Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1957	İlkokul	Ev hanımı
K.198	İzzet Nacaroğlu	Küplüce/Kilis	1940	İlkokul	Çiftçi
K.199	Kahraman Bahadır	Tonya/Trabzon	1967	İlkokul	Serbest
K.200	Kasım Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1960	İlkokul	Esnaf
K.203	Kazıklı Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1969	Lise	Serbest
K.204	Kel Hacı Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1945	İlkokul	Çiftçi
K.205	Kemal Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1929	Ortaokul	Çiftçi
K.206	Kemal Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1964	Ortaokul	Esnaf
K.207	Kemal Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1943	Lise	Emekli
K.208	Kemal Çağlar	Kadirli/Osmaniye	1971	Lise	Esnaf
K.209	Kenan Bahadır	Tonya/Trabzon	1954	İlkokul	Ser. Mes.
K.210	Kerem Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1983	Lise	Kepçe Op.
K.211	Kemal Karakuş	Kilis/Merkez	1959	İlkokul	Esnaf
K.212	Kudret Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1947	Lise	Çiftçi
K.213	Kürşat Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1975	Lise	Sigortacı
K.214	L. Buğra Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1975	Üniversite	Muhasebe
K.215	Levent Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1966	Lise	Çiftçi
K.216	Levent Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1976	Üniversite	Uzman
K.217	Leyla Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1953	İlkokul	Ev hanımı
K.218	Lütfiye Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1938	-	Ev hanımı
K.219	Mahmut Açıkel	Başmağara/Kilis	1980	Lise	Memur
K.220	Mahmut Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1971	Lise	Memur
K.221	M. Ali Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1945	Üniversite	Diş hekimi
K.222	Mecit Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1928	İlkokul	Emekli
K.223	Mecit Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1955	Üniversite	Diş hekimi
K.224	Mecit Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1960	İlkokul	Çiftçi
K.225	M. Bora Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1975	Üniversite	Özel sektör
K.226	M. Durmuş Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1976	Üniversite	Öğretmen
K.227	Mehmet Akdemir	Mısırcık/Kilis	1965	İlkokul	Çiftçi
K.228.	Mehmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1962	Lise	Çiftçi
K.229	Mehmet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1965	İlkokul	Esnaf
K.230	Mehmet Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1968	Ortaokul	Çiftçi
K.231	Mehmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1946	İlkokul	Emekli
K.232	Mehmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1956	Ortaokul	Esnaf
K.233	Mehmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1961	İlkokul	Şoför

K.234	Mehmet Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1968	Lise	Çiftçi
K.235	Mehmet Çürükoğlu	Kilis/Merkez	1967	Üniversite	Din İşleri
K.236	Mehmet D. Bahadıroğlu	Kilis/Merkez	1950	İlkokul	Marangoz
K.237	Mehmet Devecioğlu	Oylum/Kilis	1975	Üniversite	Ün. İdareci
K.238	Mehmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1940	İlkokul	Emekli
K.239	Mehmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1962	Üniversite	Emekli
K.240	Mehmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1964	Üniversite	Emekli
K.241	Mehmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1971	Lise	Çiftçi
K.242	Mehmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1975	Ortaokul	Çiftçi
K.243	Mehmet Karakuş	Çakallıpınar/Kilis	1970	İlkokul	Esnaf
K.244	Mehmet Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1977	Üniversite	Memur
K.245	Mehmet Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1974	İlkokul	Şoför
K.246	Mehmet Nuri Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1950	Üniversite	Muhasebe
K.247	Mesut Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1965	Üniversite	Müdür
K.248	Meral Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1958	Lise	Ev Hanımı
K.249	Metin Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1945	Üniversite	Çiftçi
K.250	Metin Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1966	Lise	Çiftçi
K.251	Metin Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1975	Lise	İmam
K.252	Meryem Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1937	İlkokul	Ev hanımı
K.253	Meryem Berktaş	Kadirli/Osmaniye	1956	İlkokul	Ev hanımı
K.254	Meryem Eker	Reyhanlı/Hatay	1942	İlkokul	Ev hanımı
K.255	Mine Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1965	Lise	Memur
K.256	Mine Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1942	İlkokul	Ev hanımı
K.257	Mithat Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1975	Üniversite	Öğretmen
K.258	Mithat Yıldız	Yavuzeli/Gaziantep	1962	Lise	Esnaf
K.259	Muammer Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1945	Lise	Emekli
K.260	Muhammet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1968	Lise	Memur
K.261	Muhammet Ali Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1979	Lise	Kuyumcu
K.262	Muammer Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1956	İlkokul	Esnaf
K.263	Muhittin Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1938	İlkokul	Çiftçi
K.264	Murat Cennet	Ürünlü/Kilis	1974	İlkokul	Esnaf
K.265	Murat Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1969	Ortaokul	Çiftçi
K.266	Murat Kemal Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1951	Üniversite	Diş Hekimi
K.267	Murat Nuri Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1950	Üniversite	Akademisyen
K.268	Musa Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1956	Üniversite	Öğretmen
K.269	Mustafa Açıkel	Başmağara/Kilis	1951	Üniversite	PTT Müdür
K.270	Mustafa Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1951	Lise	Özel Sektör
K.271	Mustafa Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1941	Üniversite	Emekli
K.272	Mustafa Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1947	Üniversite	Çiftçi
K.273	Mustafa Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1973	Ortaokul	Memur
K.274	Mustafa Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1974	Lise	Memur
K.275	Mustafa Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1960	Lise	Esnaf
K.276	Mustafa Çelik	Gaziantep/Merkez	1943	İlkokul	İşadamı
K.277	Mustafa Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1956	İlkokul	Kaynakçı
K.278	Mustafa Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1952	İlkokul	Çiftçi
K.279	Mustafa Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1964	Lise	Özel Sektör
K.280	Mustafa Kurt	Yavuzeli/Gaziantep	1944	Ortaokul	Emekli
K.281	M. Ökkeş Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1956	Lise	Ser. Mes.
K.281	Mustafa Turan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1924	Ortaokul	Emekli
K.283	Mutlu Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1980	Üniversite	Memur
K.284	Muzaffer Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1958	Üniversite	Öğretmen
K.285	Münire Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1956	Lise	Ev hanımı
K.286	Münire Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1969	İlkokul	Ev hanımı
K.287	Naciye Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1925	Ortaokul	Ev hanımı
K.288	Naciye Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1944	İlkokul	Ev hanımı
K.289	Nadire Taşkın	Kadirli/Osmaniye	1954	İlkokul	Ev Hanımı
K.290	Namık Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1976	Üniversite	Öğretmen
K.291	Naşit Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1954	Ortaokul	Çiftçi
K.292	Nazife Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1956	Üniversite	Emekli

K.293	Nazan Bahadır	Tonya/Trabzon	1987	Lise	Ev hanımı
K.294	Nazlı Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Ev hanımı
K.295	Nazmi Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1943	Üniversite	Emekli
K.296	Nebahat Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1936	İlkokul	Ev hanımı
K.297	Necati Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1958	İlkokul	Esnaf
K.298	Necati Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1964	Lise	Esnaf
K.299	Necdet Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1948	Üniversite	Mühendis
K.300	Nedim Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1960	Lise	Memur
K.301	Nedim Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1972	Üniversite	Öğretmen
K.302	Neriman Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1971	Lise	Evhanımı
K.303	Neşe Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1979	Lise	Ev hanımı
K.304	Neşe Saliha Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1950	Lise	Ev hanımı
K.305	Nevin Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1955	Ortaokul	Ev hanımı
K.306	Nihat Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1974	Üniversite	Uzman
K.307	Nilgün Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1960	Lise	Ev hanımı
K.308	Nurdan Kolay	Kadirli/Osmaniye	1960	İlkokul	Ev hanımı
K.309	Nuriye Kırkpınar	Kadirli/Osmaniye	1971	Üniversite	Öğretmen
K.310	Nurşen Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1959	Üniversite	Öğretmen
K.311	Oğuzhan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1979	Lise	Esnaf
K.312	Olcay Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1959	Üniversite	Emekli
K.313	Oktay Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1975	İlkokul	Şoför
K.314	Onur Özdoğan	Kadirli/Osmaniye	1964	İlkokul	Ev hanımı
K.315	Osman Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1981	Lise	Güvenlik
K.316	Osman Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1966	Lise	Emekli
K.317	Osman Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1988	Lise	Ser. Mes.
K.318	Osman Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1961	İlkokul	Esnaf
K.319	Osman Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1927	İlkokul	Emekli
K.320	Osman Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1951	Üniversite	Öğretmen
K.321	Osman Devecioğlu	Kilis/Merkez	1961	Lise	Esnaf
K.322	Osman Nuri Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1945	Üniversite	Eczacı
K.323	Osman Taner Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1985	Lise	Özel Sektör
K.324	Ömer Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Emekli
K.325	Ömer Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1970	Ortaokul	Çiftçi
K.326	Ökkeş Baloğlu	Kilis/Merkez	1943	İlkokul	Emekli
K.327	Ökkeş Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1940	İlkokul	Emekli
K.328	Ökkeş Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1959	İlkokul	Emekli
K.329	Ökkeş Özalp Kaya	Eylen/Kilis	1928	İlkokul	Emekli
K.330	Ömer Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1975	Ortaokul	Emekli
K.331	Ömer Polat	Tamburali/Kilis	1935	İlkokul	Çiftçi
K.332	Ö. Oğuz Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1974	Üniversite	Memur
K.333	Perihan Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1950	Ortaokul	Ev hanımı
K.334	Raşit Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1950	İlkokul	Esnaf
K.335	Remzi Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1944	İlkokul	Emekli
K.336	Remzi Şahin	Tamburali/Kilis	1938	İlkokul	Emekli
K.337	Rıfat Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1931	İlkokul	Çiftçi
K.338	Rıfat Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1967	Lise	Çiftçi
K.339	Rüstem Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1973	Üniversite	Memur
K.340	Rüstem Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1951	Üniversite	Emekli
K.341	Rüştü Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1939	İlkokul	Çiftçi
K.342	Safiye Yaşkeçeli	Kadirli/Osmaniye	1961	İlkokul	Ev hanımı
K.343	Sait Yıldız	Yavuzeli/Gaziantep	1923	-	Emekli
K.344	Salih Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1976	Üniversite	Öğretmen
K.345	Salih Zeki Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1963	Lise	Memur
K.346	Salim Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1952	Lise	Memur
K.347	Sancar Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1973	Lise	Uz. Çavuş
K.348	Savaş Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1961	Lise	Muhasebeci
K.349	Sedat Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1953	Üniversite	Öğretmen
K.350	Selahattin Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1953	Ortaokul	Esnaf
K.351	Selbi Karaca	Reyhanlı/Hatay	1949	Üniversite	Emekli

K.352	Selim Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1970	Ortaokul	İşçi
K.353	Selim Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1969	İlkokul	Çiftçi
K.354	Selim Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1973	İlkokul	Esnaf
K.355	Selma Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1974	Ortaokul	Ev hanımı
K.356	Selçuk Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1960	Lise	Emekli
K.357	Serap Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1965	Lise	Ev hanımı
K.358	Seray Bahadırlı	Beşenli/Kilis	1986	Üniversite	Ev hanımı
K.359	Serdar Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1963	Lise	Özel Sektör
K.360	Serkan Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1983	Üniversite	Avukat
K.361	Serpil Taş	Yavuzeli/Gaziantep	1964	İlkokul	Ev hanımı
K.362	Sevinç Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1940	Ortaokul	Ev hanımı
K.363	Seyhan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1970	Ortaokul	İşçi
K.364	Seza Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1970	İlkokul	Ev hanımı
K.365	Sırrı Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1912	İlkokul	Çiftçi
K.366	Sibel Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1980	Üniversite	Öğretmen
K.367	Sibel Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1982	Lise	İşletmeci
K.368	Soner Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1975	Üniversite	Esnaf
K.369	Suat Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1956	Ortaokul	Terzi
K.370	Sultan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1953	İlkokul	Ev hanımı
K.371	Suna Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1955	Ortaokul	Ev hanımı
K.372	Süleyman Devecioğlu	Oylum/Kilis	1937	İlkokul	Emekli
K.373	Şahin Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1955	Lise	Çiftçi
K.374	Şahin Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1967	Lise	Çiftçi
K.375	Şahizar Tokdemırı	Reyhanlı/Hatay	1953	İlkokul	Ev hanımı
K.376	Sait Yıldız	Yavuzeli/Gaziantep	1929	-	Esnaf
K.377	Şakir Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1951	İlkokul	Emekli
K.378	Şemsettin Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1977	Lise	Özel Sek.
K.379	Şenol Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1956	Üniversite	Öğretmen
K.380	Şerife Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1930	İlkokul	Ev hanımı
K.381	Ş.Mehmet Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1977	İlkokul	İşçi
K.382	Şükran Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1962	İlkokul	Ev hanımı
K.384	Şükriye Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1950	Lise	Ev hanımı
K.385	Şükriye Yıldız	Yavuzeli/Gaziantep	1965	İlkokul	Ev hanımı
K.386	Şükrü Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1929	İlkokul	Emekli
K.387	Şükrü Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1976	Lise	İşçi
K.388	Şükrü Nacaroğlu	Küplüce/Kilis	1951	İlkokul	Çiftçi
K.389	Talat Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1977	Üniversite	Esnaf
K.390	Tamer Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Ser. Mes.
K.391	Tayfur Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1953	Lise	Emekli
K.392	Teyfik Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1943	Üniversite	Emekli
K.393	Tufan Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1974	Lise	Memur
K.394	Turgut Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1951	Lise	Emekli
K.395	Türkfidan Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1946	İlkokul	Ev hanımı
K.396	Uğur Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1935	Üniversite	Öğretmen
K.397	Ulaş Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1976	Üniversite	İdareci
K.398	Umay Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1991	Üniversite	Sosyolog
K.399	Ümit Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1948	Lise	Emekli
K.400	Ünal Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1954	Üniversite	Öğretmen
K.401	Ümmühan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1968	Lise	Ev hanımı
K.402	Ünal Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1965	Lise	Esnaf
K.403	Ünal Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1948	Üniversite	Öğretmen
K.404	Vecdet Demirbaş	Reyhanlı/Hatay	1946	Üniversite	Öğretmen
K.405	Veli Mamatoğlu	Ürünlü/Kilis	1950	İlkokul	Emekli
K.406	Volkan Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1981	Yük. Lisans	Avukat
K.407	Yahya Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1966	Ortaokul	Muhtar
K.408	Yasemin Aksakal	Kadirli/Osmaniye	1973	Üniversite	Öğretmen
K.409	Yavuz Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1977	Üniversite	Memur
K.410	Yelda Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1969	Üniversite	Ev hanımı
K.411	Yıldıray Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1972	Lise	Esnaf

K.412	Yıldız Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1944	İlkokul	Ev hanımı
K.413	Yıldız Behzatoğlu	Reyhanlı/Hatay	1958	Üniversite	Emekli
K.414	Yıldız Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1961	İlkokul	Ev hanımı
K.415	Yılmaz Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1953	Üniversite	Diş Hekimi
K.416	Varol Baha Balcılar	Kadirli/Osmaniye	1971	Üniversite	Esnaf
K.417	Yusuf Aydoğan	Karakıl/Kilis	1948	İlkokul	Çiftçi
K.418	Yusuf Rahanlı	Uzunlu/Kilis	1968	İlkokul	Çiftçi
K.419	Yusuf Ziya Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1962	Lise	İşletmeci
K.420	Yüksel Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1963	Lise	Emekli
K.421	Zahide Kaya	Yavuzeli/Gaziantep	1978	Lise	Ev hanımı
K.422	Zehra Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1958	Lise	Ev hanımı
K.423	Zeki Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1974	Lise	Memur
K.424	Zeki Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1950	İlkokul	Emekli
K.425	Zeki Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1951	Ortaokul	İşletmeci
K.426	Zekeriya Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1944	İlkokul	Çiftçi
K.427	Zekiye Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1973	Lise	Ev hanımı
K.428	Zekiye Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1934	-	Ev hanımı
K.429	Zeynel Kelce	Ürünlü/Kilis	1973	İlkokul	Çiftçi
K.430	Zeynep Bahadırlı	Reyhanlı/Hatay	1944	İlkokul	Ev hanımı
K.431	Zeynep Korkmaz	Yavuzeli/Gaziantep	1951	-	Ev hanımı
K.432	Zeynep Yıldız	Yavuzeli/Gaziantep	1959	İlkokul	Ev hanımı
K.433	Zinhar Bahadır	Reyhanlı/Hatay	1964	Lise	Çiftçi
K.434	Zübeyde Doğanyılmaz	Beşenli/Kilis	1962	İlkokul	Ev hanımı
K.435	Alaattin Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1953	Üniversite	Holding Sahibi
K.436	Ahmet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1950	Üniversite	Adli Müdür
K.437	Ali Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1954	Üniversite	Genel Md.
K.438	Ali Naili Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1963	Üniversite	Avukat
K.439	Cengiz Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1966	Lise	Esnaf
K.440	Dursun Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1930	Lise	Memur
K.441	Derviş Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1953	Üniversite	Banka Md.
K.442	Ekrem Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1958	Üniversite	Öğretmen
K.443	Ergül Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1961	Üniversite	Öğretmen
K.444	Hacı Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1952	Lise	Esnaf
K.445	Hasan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1929	İlkokul	Esnaf
K.446	Hasan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1954	Üniversite	Müfettiş
K.447	İsmet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1934	Üniversite	Bankacı
K.448	Kemal Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1948	Üniversite	Baş Kâtip
K.449	Mehmet Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1969	Lise	Muhtar
K.450	Mustafa Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1928	Üniversite	Genel Md.
K.451	Nigar Gündoğdu	Reyhanlı/Hatay	1928	Lise	Ev hanımı
K.452	Osman Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1934	Lise	Muhtar
K.453	Selahattin Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1958	Üniversite	Holding Sahibi
K.454	Sevgi Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1956	Üniversite	Tıp/Profesör
K.455	Şinasi Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1957	Lise	Esnaf
K.456	Tevrat Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1941	Üniversite	Genel Md.
K.457	Turan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1948	Üniversite	Polis
K.458	Turan Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1949	Üniversite	Öğretmen
K.459	Yusuf Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1950	Üniversite	Tıp/Profesör
K.460	Yusuf Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1950	Lise	Muhtar
K.461	Yusuf Bahadır	Vakfıkebir/Trabzon	1952	Üniversite	İl Müdürü

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

ACAROĞLU, M. Türker. (1993), **Türk Atasözleri**, İstanbul: İletişim Yayınevi.

ACIPAYAMLI, Orhan, (1974), **Türkiye'de Doğumla İlgili Adetler ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat. (2011), **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yay., ss. 376.

ATSIZ, Hüseyin Nihal. (1997 a), **Bozkurtların Ölümü**, İstanbul: İrfan Yay., ss. 463.

ATSIZ, Hüseyin Nihal. (1997 b), **Bozkurtlar Diriliyor**, İstanbul: İrfan Yay., ss. 221.

ARAZ, Rıfat. (1995), **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını No: 108.

AZADOVSKİ, Mark. (1992), **Sibirya'dan Bir Masal Anası** (Çeviren: İlhan BAŞGÖZ), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

BALAMAN, Ali Rıza. (1983), **Gelenekler Töre ve Törenler**, İzmir: Halkbilimi Folklor Dizisi, Betim Yayınları.

BAŞGÖZ, İlhan-A. TIETZE. (1999), **Türk Halkının Bilmeceleri**, İstanbul: KBYayınları.

BAYAR, Muharrem. (2004), **Karakeçili Yörük Aşiretinin Tarihi ve Eskişehir'e İskânı,** İstanbul.

BAYAT, Fuzuli. (2005), **Mitolojiye Giriş**, 4. baskı Ötüken, İstanbul: Neşriyat.

BAYAZIT, Bekir Sami. (1989), **1865 -1866 Kürt Dağı "Cebel-i Bereket Kozanoğluları İsyanı ve Güneydeki Aşiretlerin İskânları**, Antakya: Kültür Eğitim Tesisleri Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili. (1942), **Halk Edebiyatı Dersleri**, Ankara.

BORATAV, Pertev Naili. (1956), **Anadolu'da ve Türkmenler Arasında Köroğlu Destanının İzlerine Dair Yeni Notlar**, İstanbul.

BORATAV, Pertev Naili. (1969), **Az Gittik Uz Gittik**, İstanbul: Adam Yayınları, ss. 315

BORATAV, Pertev Naili. (1988a), **Halk Hikâyeleri ve Hikâyeciliği**, İstanbul: Adam Yayınları, ss. 273.

BORATAV, Pertev Naili. (1988b), **100 Soruda Halk Edebiyatı**, İstanbul: Gerçek Yayınlar.

BORATAV, Pertev Naili. (1984), **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul: Gerçek Yay., ss. 272.

CANDAN, Ergun. (2004), **Türklerin Kültür Kökenleri**, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.

CEMİLOĞLU, Mustafa. (1995), **Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi**, Bursa.

ÇAY, Abdulhaluk. (1991), **Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:119, ss. 229.

ÇINAR, Ali Abbas. (1996), **Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler**, Muğla Üniversitesi Matbaası.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2015), **Halk Edebiyatına Giriş II**, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2795, s. 20.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2003), **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

DİLEK, İbrahim. (2014), **Türk Mitoloji Sözlüğü**, Ankara: Grafiker-Ofset Matbaacılık ve Reklamcılık.

DİVANU LÜGAT-İT TÜRK, (1976), (Neşreden: Muallim Rıfat), (Tercüme: Besim Atalay), 128, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EBERHARD, W. (1992), **Uzak Doğu Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

EBULGAZİ BAHADIR HAN. (1996), **Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)**, (Haz: Zuhal Kargı Ölmez), Ankara: Simurg Yayınları.

EBULGAZİ BAHADIR HAN. (1976), **Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)**, (Hazırlayan: Muharrem Ergin), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, No 33.

EBU OSMAN AMR B. EL-CAHİZ. (1988), **Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri** *"Menakib-i Cund el-Hilafa ve Feza'il el-Etrak,"* (Çev.: Ramazan Şeşen), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 82.

ELÇİN, Şükrü. (1993), **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları.

ELÇİN, Şükrü. (1997), **Halk Edebiyatı Araştırmaları,** Cilt 1, Ankara: Akçağ Yayınları.

ELÇİN, Şükrü. (1997), **Halk Edebiyatı Araştırmaları,** Cilt 2, Ankara: Akçağ Yayınları.

ERGİN, Muharrem. (2002), **Orhun Abideleri**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

EROL, Mehmet. (2012), **Halep Türkmenleri**, Ankara: Grafiker Yayınları.

ERÖZ, Mehmet. (1991), **Yörükler**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
ESEN, Ahmet Şükrü. (1999), **Anadolu Türkleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
ESİN, Emel. (2001), **Türk Kozmolojisine Giriş**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
FIĞLALI, E. Ruhi. (1996), **Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik**, İstanbul: Selçuk Yayınları.
FİRDEVSİ. (1974), **Şehname**, (Çev.: Necati Lugal), 1. Baskı, İstanbul: Hürriyet Yay.
GÖKALP, Ziya. (1976 a), **Türk Medeniyeti Tarihi**, İstanbul: KB., Yayınları.
GÖKALP, Ziya. (1976 b), **Türk Töresi**, (Haz.: Hikmet Dizdaroğlu), Ankara: KB Yayınları.
GÖKALP, Ziya. (1977), **Makaleler III**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
GÜLTEKİN, Mustafa. (2013), **Kazan Tatar Masaları(İnceleme- Metinler)**, Ankara: Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, s. 50.
GÜRTUNCA, Mehmet Faruk. (2006), **Peygamberler Tarihi**, İstanbul: Sağlam Yayınları.
GÜLENSOY, Tuncer. (1989), **Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1989, ss. 179.
GÜNEY, Eflatun Cem. (1992), **Masallar**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay./523, ss. 388.
HALAÇOĞLU, Yusuf. (1991), **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, ss. 179.
HALAÇOĞLU Yusuf. (2011), **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar**, (1453-1650), 1. basım, İstanbul: Togan Yayıncılık.
HEY'ET, Cevat. (1996), **Türklerin Tarih ve Kültürüne Bakış**, (Çev.: Melek Müderriszade), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
İNAN, Abdulkadir. (1987), **Makaleler ve İncelemeler**, C. I, II, Ankara: TTK Basımevi.
İNAN, Abdulkadir. (1995), **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, VII. Dizi, Ankara: TTK Yay.
KAFESOĞLU, İbrahim. (1980), **Eski Türk Dini**, Ankara: KB Yayınları: 367.
KAFESOĞLU, İbrahim. (1989), **Türk Milli Kültürü**, 6. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
KARABAŞ, Seyfi. (1996), **Dede Korkut'ta Renkler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
KAYA, Doğan. (1998), **Sivas'ta Âşıklık Geleneği**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 93.
KAYA, Doğan. (2014), **Türk Dünyası, Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü**, Üçüncü Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
KAZICI, Ziya. (1996), **İslam Kültür ve Medeniyeti**, İstanbul: Timaş Yayınları.
KÖKLÜGİLLER, Ahmet, (1980), **Atasözleri ve Özdeyişler**, İstanbul: Otağ Yay., ss. 80.
KÖPRÜLÜ, M. Fuat. (1926), **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, 1.386.
KÖSEOĞLU, Nevzat. (1996), **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
KUNOS, Ignacs. (2001), **Türk Halk Edebiyatı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
LİGETİ, L. (1986), **Bilinmeyen İç Asya**, (Çev.: Sadrettin Karatay), Ankara: TDK, No: 527.
MANAS DESTANI. (1992), (Çev.: Abdulkadir İnan), İstanbul: MEB Yayınları.
MAULANA, MINHAJ-UD-DİN, ABU-UMAR-I-USMAN. **TABAKAT-I-NASIRİ,** (İngilizce Çev: Major H. G. Raverty), A Genaral History of The Muhammadan Dynasties of Asia, İncluding Hindustan, A. H. 194 (810 A. D.) to, A. H. 658 (1260 A.D.).
MURSALOĞLU, Şemsettin. (1984), **Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti**, İzmir: Karınca Matbaacılık.
MUZİ, Jean. (2015), **Gılgamış Destanı**, (Çev.: Belgin Çınar), İstanbul: Arkadaş Yay., ss. 112.
NİRUN, Nihat. (1981), **Sistematik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp**, Ziya Gökalp Dizisi:19, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
OCAK, Ahmet Yaşar. (1984), **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkâbeleri**, Ankara.
OCAK, Ahmet Yaşar. (1990), **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü,** Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları/113, 2. basım, ss. 256.
ORHONLU, Cengiz. (1987), **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**, İstanbul: Eren Yayınları, ss. 152.
ÖGEL, Bahaeddin. (2010), **Türk Mitolojisi**, Ankara: TTK Basımevi, C. I, II.
ÖGEL, Bahaeddin. (1997), **Türk Mitolojisi I**, İstanbul: MEB Yayınları: 2204, Eğitim Dizisi.
ÖGEL, Bahaeddin. (2003), **Türk Kültür Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
ÖGEL, Bahaeddin. (1991), **İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi**, Ankara: TTK Basımevi.
ÖZTUNA, Yılmaz. (1963), **Başlangıçtan Zamanımıza Türkiye Tarihi**, C. I, İstanbul: Hayat Yayıncılık.

ÖZTUNA, Yılmaz. (2013), **Türk Tarihinden Portreler**, Ankara: Ötüken Yayınevi.
ÖZTÜRK, Ali. (1986), **Türk Anonim Edebiyatı**, Bayrak Yayımcılık, s. 101.
RADLOFF, Wilhelm-Ignacs KUNOS. (1998), **Proben. Der Volkslitteratur Der Türkischen Stamme VIII**, Ankara: TDK Yayınları.
RADLOFF, Wilhelm (1999), **Türklerin Kökleri**, Dilleri ve Halk Edebiyatı (Çeviren: Arzu EKİNCİ-Yasemin ÜNLÜ), İstanbul: Ekav Yayınları.
RADLOFF, WİLHELM. (2008), **Türklük ve Şamanlık**, (Çeviren: Ahmet Temir, T. Andaç, N. Uğurlu), Örgün Yayınevi, Kültür Dizisi-Türk Tarihi:3, s. 28-29.
REŞİDEDEDDİN. (1972), **Oğuz Destanı**, (Çev.: Zeki Velidi Togan), İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
ROUX, Jean Paul. (1998), **Türklerin Tarihi**, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
RURCIMAN, Steven. (1992), **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, II, III, Ankara: TTK Yayınları.
SARAY, Mehmet. (1990), **Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
SEVER, Mustafa. (2013), **Türk Halk Şiiri**, Ankara Üniversitesi Yayınları, ss. 678.
SEYİTOĞLU, Bilge. (1988), Seyidoğlu, **Mitoloji Üzerinde Araştırmalar**, Erzurum.
SUNAR, Cavit. (1975), **Melamilik ve Bektaşilik**, Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi, Yayınları.
SÜMER, Faruk. (1999), **Oğuzlar (Türkmenler)**, 5. baskı, İstanbul: TDAV Yayınları.
TANİLLİ, Servet. (1992), **Uygarlık Tarihi**, 7. baskı, İstanbul: Say Yayınları.
TDK SÖZLÜK. (1988), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
TDK SÖZLÜK. (1992), TDK, İstanbul: Milliyet Yayınları,
TOGAN, Zeki Velidi. (1972), **Reşidettin'in Oğuz Destanı**, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
TUNA, Osman Nedim. (1997), **Sümer Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
TURAN, Osman. (1980), **Din ve Medeniyet**, İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
Türk Atasözleri ve Deyimler. (1997), Ankara: MEB, Milli Kütüphane Başkanlığı. Yayınları/2174.
TÜRKAY, Cevdet. (2001), **Başbakanlı Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret Cemaatler**, Mayıs, İstanbul: İşaret Yayınları.
TÜRKMEN, Fikret. (1995), **Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin)**, Akçağ Yay., ss. 307.
URAZ, Murat. (1994), **Türk Mitolojisi**, Düşünsel Adam Yayınları, İstanbul.
ÜNAL, Tahsin. (1975), **Türk'ün Sosyo-Ekonomik Tarihi**, Konya: Milli Ülkü Yayınevi, No:4.
ÜRKMEZ, Naim-EFE, Aydın. (2015), **Hataylı Osmanlılar**, Konya: Çizgi Kitabevi, ss. 288.
VASİLYEV, Yuriv - KİRİŞÇİOĞLU, Fatih - KİLLİ, Gülsüm. (1996), **Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 637.
YAKAR, Cenap. (1988**), İnançlar ve Tutumlar Üzerine**, Gazi Ün. Yay., No:155, s. 3.
YAKICI, Ali. (2013), **Halk Şiirinde Türkü**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2. baskı, ss. 544.
YALMAN (YARKIN), Ali Rıza. (1977), **Cenupta Türkmen Oymakları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 256, C. I-II.
YARDIMCI, Mehmet. (2008), **Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri**, Ankara: Ürün Yayınları, ss. 480.
YILDIRIM, Dursun. (1998), **Türk Bitigi**, Araştırma İnceleme Yazıları, Ankara: Akçağ Yayınları.
YILDIZ, Naciye. (1995), **Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller**, Ankara: TDK Yayınları.
YUSUF HAS HACİB. (1991), **Kutadgu Bilig**, (Çev.: Reşit Rahmeti Arat), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 5. baskı, ss. 477.
YÜCEL, Yaşar - SEVİM, Ali. (1990), **Türkiye Tarihi**, Cilt I, Ankara: TTK Yayınları.

2. MAKALELER

ACIPAYAMLI, Orhan. (1992), *"Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi*", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü, Kongresi Bildirileri, IV. Cilt Gelenek Görenek ve İnançlar**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
AKA, İsmail. (2002), *"Selçuklu Sonrası Orta Doğu'da Türk Varlığı*, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 839-860.

AÇA, Mehmet. (1997), *"Türk Destanlarında Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı",* **Milli Folklor**, Yaz, C. 5, S. 34.

AÇA, Mehmet. (1999), *"Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)"*, **Milli Folklor**, Cilt 6, Sayı 43, Güz, ss. 24-33.

AÇA, Mehmet. (2005), *"Türk İnanış ve Düşünüş Sistemlerinde Meyve",* **Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı**, Kanyılmaz Matbaası, Aralık.

AHMETBEYOĞLU, Ali. (2002), *"Türkistan'dan (Orta Asya) Doğu Avrupa'ya Yapılan Türk Göçleri"*, **Türkler Ansiklopedisi**, 2. Cilt, ss. 522-529.

AKALIN, Ş. H. *"Şor Türkçesinin Söz Varlığındaki Rusça Ödünçlemeler ve Alıntılar Üzerine"* **http://turkoloji.cu.edu.tr.**

ALLAMBERGENOV, Emberga. (1997), "*Karakalpak Halkının Geleneksel Aile Törenleri ve Ritüel Folkloru"*, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri**, Ankara: KB Yayınları.

ANNAKILIÇEV, Kazakbay. (1996), *"Bağımsız Türkmenistan'da Nevruz",* **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: AKM Yayını, Sayı 116.

ARTUN, Erman *"Türk Kültüründeki Su Kültünün Çukurova Halk İnançlarındaki İzleri"*, http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf.

ARTUN, Erman. *"Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğretiler-Dinler",* **Türkoloji. cu / HALKBİLİM**, s. 1.

ATA, Aysu. (2010), *"Moğol Fütuhatı ve Doğu-Batı Türk Yazı Dili Kavramları Üzerine"*, **AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi**, 17, 1 ss. 29-37.

AVŞAR, Zakir B. (2002), *"Türklerin Demografisi (1950-2025)",* **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 1, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 205-241.

BANGUOĞLU, Tahsin. (1959), *"Oğuzlar ve Oğuzeli Üzerine"*, Ankara: **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, s. 10.

BAYKARA, Tuncer. (2002), *"Türklüğün En Eski Zamanları"*, **Türkler Ansiklopedisi**, 1. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 277-307.

BAYRAM, Mikail. (2002), *"Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı",* **Türkler Ansiklopedisi**, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 365-379.

BİLGİLİ, Ali Sinan. (2002), *"Azerbaycan Türkmenleri"*, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 7, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 22-43.

ÇAKAR, Enver. (2000), *"Haleb Sancağında Türkçe Yer Adları"*, **OTAM**, Ankara: s. 83-107.

ÇAKAR, Enver. (2002 a), *"XVI. Yüzyılda Suriye Türkmenleri"*, **Türkler Ansiklopedisi**, 10. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 413-421.

ÇAKAR, Enver. (2002 b), *"XVI. Yüzyılda Suriye'de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri"*, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XII/2, Temmuz, ss. 325-340.

ÇAKAR, Enver. (2003), *"XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Şam Eyaleti (İdarî Taksimat-Eyalet ve Sancak Yöneticileri)"*, **Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Dergisi**, I/2 Temmuz, ss. 41-60.

ÇAKAR, Enver. (2005), *"17. Yüzyılın İkinci Yarısında Antakya kazasında İskân ve Nüfus (1678/1089 Tarihli Avârız-Hâne Defterine Göre)"*, **Belleten**, LXVIII/252, Ağustos, Ankara: ss. 431-459.

DEMİR, Cihangir. (2010), *"Türk Topluluklarında Evlenme ile İlgili Bazı Uygulamaların Kütahya-Simav Yöresiyle Karşılaştırılması*", **turkoloji.cu.edu.tr.**

DOĞRU, A. Mecit. (1992), *"Gagauzların Folklor ve Antroponomik Özellikleri"*, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara Kültür Bakanlığı HAGEM, Müdürlüğü Yayınları: 164, C. I.

EKREM, Nuraniye. (1996), *"Hunlarda Renk ve Yön Bilgisi"*, **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 116.

ERDÖNMEZ, Celâl. (2007), *"Kıbrıs Tarihî Ders Kitaplarında Osmanlı Devrinde Kıbrıs'a Yapılan Sürgünlerle İlgili Bazı Tespitler"*, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı XV, Isparta s. 65-90.

GENÇ, Reşat. (1996), *"Türk Düşüncesi, Davranışı ve Hayatında Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil",* **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 116.

GÖRKEM, İsmail. (2006). *"Türk Göçer Şairlerine Ait Eserlerin Derleme, İnceleme ve Değerlendirme Sorunları (Dadaloğlu'nun 'Kalktı Göç Eyledi' Türküsünden Hareketle)"*, **10-12 Nisan, II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat, Edebiyat Bilgi Şöleni**, s. 1.

GÖYNÜÇ, Nejat. (2002), *"Osmanlı İmparatorluğunda Ermenler"*, **Türkler Ansiklopedisi**, 10. Cilt, Ankara: **Yeni Türkiye Yayınları**, ss. 233-250.

GÜLENSOY, Tuncer. (1994),*"Türklerde Ad verme geleneği ve Hektor",* Ankara: **Milli Folklor**, Kış, C.3, Sayı 22.

GÜNGÖR, Harun. (1996), *"Kama-Ural Çuvaşlarının Yeni Yıl Bayramı Nartukan"*, **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: AKM Yayını, Sayı 116.

GÜNDÜZ, Tufan. (2002), *"Oğuzlar/Türkmenler",* **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt. 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 263-276.

ERDOĞAN, Esra Güzel (2012), *"Bizans Dönemi Ayasofya, Tarihçesi ve Mimari Özellikleri Hakkında Genel Bilgiler",* İstanbul: **İstanbul Journal of Social Sciences**, ss. 1-7.

İNALCIK, Halil. (2002), *"Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu"*, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 66-88.

KALAFAT, Yaşar. (1997), *"Özbekistan-Anadolu Karşılaştırmalı Türk Halk İnançlarında Doğum",* **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek ve İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları: 247.

KARAASLAN, Mehmet. (2011), *"Kaşay Türklerinde Doğum Çerçevesinde Gelişen İnanç ve Pratikler",* **Turkish Studies**, 6/3 Summer.

KAYA, Ceval. (2010*), "Orhon Yazıtlarında Geçen Teñri Teg Teñride Bolmış Türük Bilge Kagan ve Teñri Teg Teñri Yaratmış Türük Bilge Kagan İfadelerinin Yeni Bir Yorumu",* **I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni**, Afyonkarahisar.

KILIÇ, Orhan. (1996), *"1597 Tarihli Mufassal Yörük Defterine Göre Haleb Türkmenleri"*, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Aralık, ss. 59-76.

KİŞİBEKOV, Dosmuhammet - KİŞİTEKOV, Timur. (1997), *"Kazak Geleneğinde Göçebelik İzleri"*, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, Ankara: KB Yayınları: 1872.

KOÇSOY, Şevket. (2002), *"Türk Tarih Kronolojisi"*, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 1, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 73-188.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat. (1913), *"Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl",* İstanbul: **Bilgi Mecmuası**, Yıl, 1, C. 1, (H. 1329), ss. 1-51.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat. (2011), *"Selçukiler Zamanında Anadolu'da Türk Medeniyeti"*, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt/Volume XXVI, Sayı/Number I, Temmuz/July, ss. 201-233.

KUTLUAY, Erdoğan-TAZEGÜL, Demir. (2011), *"Kars ve Ardahan Türkmenlerinin Dünü ve Bugünü"*, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, İlkbahar, s. 192.

KÜRENOW, Sapar. (1994), *"Türkmen Nakılları ve Atalar Sözü"*, **Halk Kültüründen Derlemeler**, Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları: 228.

MURATOĞLU, Malik. (1996), *"Nevruz ve Onun Özbek Halk Edebiyatında Terennüm Edilişi",* **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: AKM Yayını, Sayı 116.

NAZAR, Khudai. (1996), *"Afganistan Türklerinde (Güney Türkistan'da) Nevruz Kutlamaları",* **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: AKM Yayınları, Sayı 116.

NERİMANOĞLU, Kamil Veli. (1996), *"Türk Dünya Bakışında Reng",* **Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 116.

ÖGER, Âdem. (2012), *"Uygur Türklerinin Doğum Adetleri"*, **Turkish Studies**, Winter.

ÖZKAN, İsa. (1992), *"Nözügüm Destanı",* **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, II. Cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları.

ÖZTÜRK, M. (1991), *"XVII. Yüzyılda Antakya Ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları"*, **Belleten**, LIV (211), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, ss. 963-993.

ÖZTÜRKMEN, Ali-OYTUN, Orhan. (2011), *"Suriye'de Değişimin Gündeme Taşıdığı Toplum: Suriye Türkmenleri"*, **Ortadoğu Analiz**, Kasım 2011 - Cilt: 3, Rapor: 83, s. 21.

PAZARBAŞI, Erdoğan. (2001), *"Osmanlı Dönemi Kur'an Tefsirlerinde Türklerle İlgili Değerlendirmeler"*, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 11.
SAHİLLİOĞLU, Halil. (1995), *"Reyhanlı Aşiretinin Amik'te İskânı"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Cilt VII, Şubat, Sayı. 72.
SAHİLLİOĞLU, Halil, (1998*)*, *"Bakras, Reyhani Köyü, Reyhanlı Cemaati"*, Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Temmuz-Ağustos.
SEYİRCİ, Musa. *"Çukurova Halk Kültürünün Tanıtılmasında Ali Rıza Yalgın'ın Yeri ve Kişiliği Bibliyografyası"*, **http:// turkoloji.cu.edu.tr/ CUKUROVA / sempozyum / semp_1 / seyirci_2. pdf.**
ŞAHİN, İlhan. (1982 a), *"XVI. Asırda Halep Türkmenleri",* **İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, Prof. Dr. Tayyib Gökbigin Hatıra Sayısı XII, ss. 687-712.
ŞAHİN, İlhan. (1982 b), *"1638 Bağdad Seferinde Zahire Nakline Memur Edilen Yeni-İl ve Halep Türkmenleri",* **İ.Ü.E.F. Dergisi**, c. XXXIII, ss. 227-236.
ŞAHİN, Veysel. (2009), *"Boğaç Han Hikâyesinin Anlatı Düzlemindeki Görünümü"*, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall.
ŞEN, Mehmet Emin. (2010), *"Fahreddin Osman b. Ebi Bekir b. Eş-şeyh Muhammed Züreyg'in Kitab'ül- Bustan Fi Ba'zı Ahbari Al-i Osman Adlı Yazma Eseri"*, Mardin: **Mukaddime Dergisi**, Sayı. 1.
TEKİN, Mehmet. (1997), *"18.ve 19. Yüzyıllarda Antakya'nın İdari Bölünüşü ve Yer Adları",* Antakya: **Güneyde Kültür Dergisi**, Mart, s.10.
URAZ, Murat. (1978), *"Hıdırellez ve Hızır ile İlyas",* TFA Dergisi, Sayı 346, Mayıs, s. 8311.
UYSAL, Yavuz. (2009), *"Gazipaşa Folkloru/Geçiş Dönemi Adetleri",* **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık, S. 3.
ÜÇÜNCÜ, Kemal (2006), *"Anadolu ve Balkanların Fethi Sürecinde Türkmen Boylarının Hazar Ötesinden Taşıdığı Sözlü Kültürün İşlevi"*, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı. 16, ss. 211-222.
ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. (1938), *"Türklerde Ad Verme Adetleri"*, **Halk Bilgisi Haberleri,** 81.
ÜNALAN, ÖZTÜRK, H. (2008), *"İslamiyet'ten Önce Türklerde Eğitim ve Öğretim",* **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı13.
YAKICI, Ali. (1992*), "Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair",* **Milli Folklor**, Bahar, C. 2, Sayı 13.
YILDIZ, Naciye. (1998), *"Dede Korkut Hikâyelerinde ve Manas Destanında Ağaç"*, Ankara: Milli Folklor, S. 37, Bahar, ss. 47-51.
YİNANÇ, Mükrimin Halil. (2002), *"Anadolu'nun Fethi"*, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss.194-201.

3. OSMANLI ARŞİV BELGELERİ

BOA, Tarih: 03/Za/1103 (Hicrî) Dosya No:15 Gömlek No:1713 Fon Kodu: AE.SAMD.II.
BOA, Tarih: 29/Z /1198 (Hicrî) Dosya No:13 Gömlek No:449/B Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 29/Z /1198 (Hicrî) Dosya No:13 Gömlek No:449/C Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 28/L /1199 (Hicrî) Dosya No:21 Gömlek No:1011/C Fon Kodu: HAT
BOA, Tarih: 29/L /1199 (Hicrî) Dosya No:21 Gömlek No:1011/B Fon Kodu: HAT
BOA, Tarih: 25/Za/1199 (Hicrî) Dosya No:13 Gömlek No:458 Fon Kodu: HAT
BOA, Tarih: 29/Z /1202 (Hicrî) Dosya No:23 Gömlek No:1161 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 05/Za/1203 (Hicrî) Dosya No:36 Gömlek No:1811 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 29/Z /1204 (Hicrî) Dosya No:180 Gömlek No:8149 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 29/Z /1205 (Hicrî) Dosya No:197 Gömlek No:9896 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 29/Z /1205 (Hicrî) Dosya No:200 Gömlek No:10168 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 15/R /1221 (Hicrî) Dosya No:39 Gömlek No:1980 Fon Kodu: HAT.
BOA, Tarih: 29/Z /1223 (Hicrî) Dosya No:282 Gömlek No:16764 Fon Kodu: HAT.
BOA, Tarih: 29/Z /1223 (Hicrî) Dosya No:283 Gömlek No:16857 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 08/M /1228 (Hicrî) Dosya No:280 Gömlek No:16569 Fon Kodu: HAT y.tt.
BOA, Tarih: 27/S /1228 (Hicrî) Dosya No:629 Gömlek No:31100 Fon Kodu: HAT.
BOA, Tarih: 29/Z /1231 (Hicrî) Dosya No:748 Gömlek No:35310 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 29/Z /1233 (Hicrî) Dosya No:751 Gömlek No:35501 Fon Kodu: HAT a.g.y.tt.
BOA, Tarih: 07/Ş /1234 (Hicrî) Dosya No:507 Gömlek No:24935/A Fon Kodu: HAT.

BOA, Tarih: 29/Ş /1234 (Hicrî) Dosya No:507 Gömlek No:24935 Fon Kodu: HAT.
BOA, Tarih: Dosya No: Gömlek No:9593 Fon Kodu: MAD.d.
BOA, Hatt-ı Hümayun:282/16798.
BOA, Hatt-ı Hümayun:282/16798.
BOA, Hatt-ı Hümayun:494/24246.
BOA, Hatt-ı Hümayun:443/22230.
BOA, Hatt-ı Hümayun:282/16798.
BOA, Hatt-ı Hümayun:444/22252.
Cevdet Dâhiliye No 885, 21 Zilhicce 1178/11 haz. 1765.

4. EL YAZMALARI

-Hüseyin Bahadır El Yazması.

5. YÜKSEKLİSANS VE DOKTORA TEZLERİ

BAHADIR, Sedat. (2015), **Hatay'da Türk Halk İnançları**, İstanbul: Pamiray Yayınevi, (Basılmış Doktora Tezi).

DOĞANER, Ali. (2006), **Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, s. 57.

EFE, Aydın. (2011), **Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçükalioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), s. 155.

6. ANSİKLOPEDİLER VE SİTELER

İslam Ansiklopedisi, *"Aşiret, göçebe ve yarı göçebe*" ile ilgili madde. (Mükrimin Halil Yinanç), Cilt. I, s.709-710.

http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=11535

http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/3.php.

-*www.çamsarı.org"ta* yazılan Aklaya Soyundan olan Ahmet Kemal Hacı Faik'in 1935 yılında *"Amik Türkmenleri"* ile ilgili basılmamış el yazma defteri.

7. BİLİMSEL SOHBETLER

ERCİLASUN Ahmet Bican, *"Tarih içinde Türkçe"* konulu konuşması Töre, Hamamönü Sohbetleri, 05. Ocak, 2013, 19.00, Hamaönü Kabakçı Konağı, Altındağ/Ankara.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *"Türk Mitolojisi"* konulu konuşması, Töre, Hamamönü Sohbetleri, 06. Nisan. 2013, 19.00, Hamamönü Kabakçı Konağı- Altındağ/Ankara.

A'zaz, 23
Abbas Paşa, 153, 245, 259, 263, 265, 267
Abbas Sait, 307
Abbas Seyf, 291, 293
Abbasî, 22, 32, 44
Abbasîler, 41, 42
Abdi Paşa, 283
Abdulkadir İnan, 103, 107, 110, 118, 120, 124, 130, 381
Abdullah, 52, 53, 55, 61, 69, 70, 71, 75, 137, 277, 372
Abdullah Bey, 69, 71
Abdurrahman, 39, 41, 65, 108, 137, 166, 223, 323, 372
Abdülhamid, 13, 369
Abdülmecid, 14
Abit Bey, 295
Acar, 143, 144
Acarköy, 58
Acerköy, Mehmetbeyli, 151
Acurlu, 23
Adana, 12, 23, 25, 49, 54, 76, 133, 138, 147, 149, 273, 275, 277, 279, 281, 283, 285, 327, 329, 365
Adriyatik Denizi, 21
Afrasiab, 32
Agra, 22
Ahmed bin Tolun, 22
Ahmet b. Hamdan Şabibe al-Harrani, 130
Ahmet Bahadır, 69
Ahmet Bey çetesi, 137
Ahmet Bican Ercilasun, 17, 35, 129
Ahmet Cemil Bey, 61
Ahmet Kemal, 59, 62, 63, 386
Ahmet Kemal Hacı Faik, 59, 62, 63, 386
Ahmet Yılmaz, 150
Ak Ana, 38
Akad, 40
Akçakale, 223, 227, 257, 259, 261, 263, 265, 283
Akçakuyu, 209
Akgöz Sultan, 25
Akkoyunlu, 45, 46, 355
Akkoyunlu Devleti, 45
Akkoyunlular, 46, 355
Akpınar köyü, 56, 134
Aksakallı, 69
Alaşehir, 153
Alayuntlu (Ula Yuntluğ), 31
Albastı, 107, 126
Alevî, 21
Ali Ağa, 25, 55, 430, 443
Ali Bahadır Efendi, 25, 26
Ali Bahadır köyü, 25, 26
Ali Bey, 133, 165, 285, 315
Ali Emîrî Efendi, 14
Ali Paşa, 48, 132, 133, 157, 229, 231, 233, 235, 237, 291
Ali Rıza (Yarkın) Yalman, 14
Ali Rıza Yalgın, 15, 385
Ali Rıza Yalman, 14
Ali Sevim, 16, 42, 44, 45
Alioğlu Dede, 285
Alka Evli (Alka Bölüg), 31
Alka-evli, 32
Alkırısı, Albastı, 107
Alman, 29, 39, 44, 353, 355
Alman Doktor Kraliç, 355
Alp, 23, 24
Altay, 19, 21, 23, 29, 30, 33, 102, 107, 108, 115, 118, 123, 125, 126, 129
Altay Dağları, 19, 21, 29, 30, 33
Altın Dağ, 38
Altın Orda Devleti, 24
Altıntop, 56
Altınyayla İlçesi, 68
Altı-Ok, 31
Altuğ Bahadırlı, 131
Altunlu Süleyman Ağa, 150
Altunlular, 59, 150

Amik Ovası, 22, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 59, 67, 68, 142, 152, 179, 217, 363
Amlak (Emlak), 19
Anadolu, 11, 12, 13, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 31, 32, 35, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 56, 58, 59, 61, 63, 64, 70, 73, 91, 92, 105, 106, 108, 110, 112, 120, 125, 126, 128, 132, 133, 135, 141, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 154, 207, 217, 223, 283, 355, 359, 361, 363, 365, 367, 369, 370, 371, 380, 381, 383, 384, 385
Anapa, 25, 26
Andırın, 60, 145, 146, 147
Ankara, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 29, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 61, 65, 66, 77, 79, 80, 85, 86, 91, 94, 97, 98, 103, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115, 118, 121, 122, 128, 133, 135, 137, 138, 141, 153, 166, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386
Ankara İtilafnamesi, 135, 137
Ankara Nehri, 19
Ankara Savaşı, 46
Antakiye, 59, 363
Antakya, iv, 15, 31, 44, 48, 49, 50, 54, 55, 56, 60, 135, 136, 139, 142, 146, 149, 150, 217, 219, 352, 380, 383, 384, 385, 386
Antep, 50, 133, 137, 138, 142, 279, 283, 285, 287, 305
Antep Harbi, 137
Anzerir, 49
Aptallar, 315
Arabistan, 39, 40, 130, 367
Aral Gölü, 35
Arap, 17, 20, 39, 40, 45, 48, 50, 68, 71, 72, 86, 92, 93, 128, 130, 134, 136, 139, 152, 153, 154, 217, 219, 223, 225, 229, 235, 239, 247, 253, 255, 257, 263, 279, 287, 291, 297, 309, 319, 327, 361, 367
Arapça, 18, 109, 138, 147, 411
Araplar, 18, 39, 40, 63, 128, 138, 140, 153, 219, 289, 291, 293, 297
Araplı, 49, 153, 205
Arslan Giray, 25, 26
Arslan Giray, Bahadır, 25
Artah (Reyhanlı), 44
Artvin Çoruh Üniversitesi, iv
Asım Gündüz, 140
Asi Nehri, 50, 67
Asur, 40
Asya, 11, 14, 15, 18, 21, 23, 24, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 61, 63, 64, 66, 108, 120, 121, 129, 131, 148, 353, 355, 359, 370, 381, 383, 384
Âşık Garip, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 371, 382
Atabeğler, 359
Atatürk, 14, 31, 54, 101, 104, 107, 122, 138, 353, 380, 382, 383, 384, 386
Atıyk Valide Sultan'ın Camii, 68
Atik Valide Sultan Camii, 67
Atlas Okyanusu, 44
Auriler, 135
Avakiye Karyesi, 58
Avara Karyesi, 59
Avbiyan, 263
Avbiyan Sülalesi, 263
Avbiyan Şirvani, 263
Avrupa, 17, 21, 29, 31, 43, 53, 138, 369, 383
Avşar, 17, 31, 54, 147, 148, 287, 361, 363
Avvakiye maa Geçidöyüğü, 49
Ay Hanım, 34
Ayıntap, 23, 151, 153

Aynaroz, 227, 255, 261, 267, 269, 275
Aynaroz Gölü, 227, 255, 261, 267, 269, 275
Azerbaycan, 35, 43, 120, 130, 151, 355, 370, 383, 423
Bab, 285, 287, 297
Babür İmparatoru, 24
Babürler, 24
Badıllı, 12
Baga Tarhan, 40
Bagatır, 23
Bagatur, 23, 24
Bağatar, 23
Bağator, 24
Bağatur, 24
Bağatur Şad, 33
Bağdat, 20, 40, 70, 71, 73, 130, 132, 223, 323, 367
Bağdilli, 201
Bağras, 23
Bahadır, 11, 12, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 32, 37, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 69, 70, 75, 91, 92, 101, 102, 103, 106, 112, 120, 124, 131, 132, 138, 140, 141, 142, 144, 145, 150, 153, 154, 200, 352, 357, 369, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 386, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 434, 441, 442, 443, 444
Bahadır Giray, 25, 26, 27
Bahadır Karyesi (Üsküp), 25
Bahadır Kethüda v. Mehmed Cemaati, 27
Bahadır Nahiyesi (Kırım), 25
Bahadır Paşa Karakolu (Üsküdar), 25
Bahadır Şah, 24
Bahadır Şah I, 24
Bahadır Şah Zafer II, 24
Bahadırali Karyesi (Buldan), 25
Bahadırlı, 11, 12, 13, 17, 23, 25, 27, 28, 33, 47, 50, 51, 54, 55, 58, 59, 60, 62, 70, 71, 73, 76, 84, 92, 131, 132, 133, 137, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 200, 205, 363, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 406, 422, 426, 429, 434
Bahadırlı cemaati, 153
Bahadırlı Cemaati, 27, 28
Bahadırlı köyü, 147
Bahadırlı Şenlikleri, 144
Bahadırlı Türkmen Aşireti, 151
Bahadırlılar, 12, 32, 46, 48, 57, 59, 60, 64, 75, 91, 118, 124, 131, 132, 145, 150, 151, 155, 371
Bahadırlu, 23, 27, 28, 151
Bahadırlu Cemaati, 27, 28
Bahadırviran Karyesi, 25
Bahadıryan Abraham (Ermeni Fesedesinden), 25
Bahadıryan Ohannes (Haçin Ahalisinden), 25
Bahadırzade Ali, 141, 430
Bahadırzade Mustafa Ağa, 141, 426, 441
Bahadurlu, 25
Bahaeddin Ögel, 29, 32, 37, 39, 66, 101, 123, 126, 129
Baheddin Ögel, 30, 31, 32
Bahri Bahadırlı, 151
Bakuy Dip, 19
Balasagun, 40
Balcı, 60, 146
Banda Singh Bahadur, 24
Barak, 65, 201, 227, 277, 279, 285, 287, 291, 293, 297, 307, 309, 315, 323
Bars Bey, 46
Barsçak (Berseçar), 19
Basra, 20
Başgırt, 19
Başmagara, 144
Başvekâlet arşivi, 142
Batar, 23

Batı Türkistan, 40
Batır, 23
Battal Hüseyin Paşa, 26
Battal Paşa, 26
Batur, 23, 24, 145
Batur (Bahadır), 23
Bayançor Kağan, 34
Bayat, 13, 20, 21, 23, 27, 29, 31, 32, 46, 47, 49, 50, 142, 147, 148, 370, 380
Bayat Boyu, 47, 148
Bayer Dağları, 67
Bayındır, 31, 147, 153, 265, 273, 307
Bayındırlı Halit, 275, 279
Bayır Dağları, 359
Bayraktar Şeddağlı Hüseyin Çelebi, 225
Beçilü, 47
Bedevî, 50, 136
Bediroğlu, 289
Beg-Dili (Beg-Tili), 31
Beğköyü, 49
Behisni, 23, 323
Bekir Koca, 149
Beledeyn, 49
Bellane, 49
Beni Sait, 297
Berterandon, 359
Beşenli, 60, 142, 143, 144, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379
Beşenli köyü, 60, 143, 144
Beydilli, 22, 47, 50, 148, 225, 269, 273, 289, 301, 319
Beydillioğlu Mehmet Bey, 70
Beyoğlu, 283, 287, 315, 317, 319
Beyrut, 223, 353
Bilge Kağan, 30, 34, 39, 65, 128
Bilge Seyidoğlu, 29
Binboğa, 49, 60, 71, 131, 145, 146
Binboğa Dağları, 60, 145
Birecik, 23, 27, 269, 289, 303, 307, 309
Birinci Dünya Harbi, 136
Bizans, 17, 18, 33, 37, 43, 44, 45, 129, 152, 384
Bizans İmparatoru, 33, 44
Bogatur, 23
Bolu, 13, 151
Boyır-navur, 19
Boyla Bağa Tarkan, 34
bozkurt, 30
Bozkurt, 34
Bozkurtlar Diriliyor, 33, 380
Bozkurtların Ölümü, 33, 34, 380
Bozok, 20, 45, 49, 52, 67, 148, 157, 163, 223, 370
Boz-ok, 30
Boz-ok, 45
Bozoklu, 315
Bögdüz, Yıva (Iva), 31
Bucak Tatarı, 26
Bucakkışla, 49
Budizm, 34
Buhara, 34, 39
Buharalı Tolun, 22
Buka, 41, 42, 43
Bukan, 33
Bular, 19
Bulgaristan Türk Cemiyetine, 13
Bumin Kağan, 33, 34
Bunbuç, 211, 217, 245, 269
Bunbuş, 297
Burckhardt, 50, 54, 64
Burunsuz Mustafa, 26
Büveyhiler, 41
Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey, 138
Büyük Reyhanlı aşireti, 12
Cafer Ağa, 309, 313
Casim Ağa, 293
Cebel-i A'la, 59, 363
Cebel-i Ala, 359
Cebel-i Âlâ, 67
Cebeli Sem'an, 67
Cebel-i Seman, 359
Celal Paşa, 26, 27, 157, 166
Cemil Bahadırlı, 59, 352
Cemriye, 49

Cengin (Bağarası), 143
Cengiz Han, 24
Cenup, 15
Cerablus hattı, 359
Cerdan, 263
Cerit Bekir, 92, 153, 154
Cerit Bey, 275, 277
Cermen, 31
Cevat Gürkan, 150
Cevat Hey'et, 18, 60
Cevdet Paşa, 150
Cevdet Türkay, 14, 59, 67, 148
Ceyhan Nehri, 146
Ceyhun (Amu Derya), 34
Ceyhun Nehirleri, 39
Ceyhun Nehri, 39, 40
Cilife, 263
Cingife, 77, 144
Cizre, 42, 43, 245
Colab, 92, 153, 223, 227, 257
Coşlu, 54
Cudi Dağı, 19
Cürcürün (Curcurun), 135
Çağrı Bey, 35, 41, 42, 151
Çağrı Beyler, 35
Çakallıpınar, 143, 144, 372, 373, 375, 376
Çakallıpınarı, 143
Çakıroğlu, 205, 319
Çalımlar, 150
Çapanoğlu Mehmet Paşa, 305, 307
Çatalgedüği, 48
Çavuldur (Çuvaldar), 31
Çekim, 46
Çepni, 31, 147, 152
Çerkes, 19, 307
Çıldır, 133, 156
Çigil, 19, 32
Çigil (Çekel), 19
Çilli Güzel, 295
Çin, 17, 18, 19, 21, 24, 33, 34, 35, 37, 40, 43, 115, 126, 130
Çince, 17, 24
Çingan, 49
Çinli, 33, 34
Çinliler, 30, 33, 34, 40, 126
Çirmen Sancağı, 27, 166
Çoban Bey, 67, 359
Çoban Bey-Cereblas hattı, 67
Çoban Kâhya, 145, 146, 147
Çoban Mehmet Kâhya, 147
Çolak Mustafa, 303
Çomak Karyesi, 27
Çukurova, 15, 44, 45, 49, 128, 131, 271, 383, 385
Çuluk Kağan, 33
Dadalı köyü, 229
Dağ Han, 357
Daldaban Paşa, 275
Dalgıroğlu, 247
Daltaban Paşa, 273
Daltapan Paşa, 277, 279
Dandanakan, 42, 43
Darü's-saade Ağası, 67
Davut Paşa, 58
Davutpaşa, 58, 151
Davutpaşa Karyesi, 58
Dede Korkut, 20, 21, 38, 104, 108, 113, 123, 127, 148, 381, 385
Dedemoğlu, 92, 201, 203, 205, 227, 229, 247, 249
Defterdarlığı Hazine Dairesi, 13
Değirmenkaşı, 54, 66, 135
Dehmen, 263
Deli Gazili köyüne, 149
Deli Paşa, 327
Deli Salman, 72
Deliilyas, 68
Delikanlı, 54, 55
Demokrat Parti, 142
Denizhan, 147
Derbent Boğazı, 221
Derviş Abdi, 295
Derviş Paşa, 56, 66, 133, 135, 150, 369
Deşt-i Kıpçak, 19
Devecioğlu, 60, 372, 375, 377, 378, 432
Deyr-i Zor, 23
Di'ler, 18

Divriği, 23, 44
Diyabakır, 42
Diyarbakır, 23, 42, 43, 133, 151, 167, 359, 361
Diyarbekir, 23
Dodurga, 27, 31
Dodurga (Totırka), 31
Dodurga (Yaparlu), 147
Doğu Ayrancı, 139, 140
Doğu Türkistan, 34, 40
Doktor Kraliç, 357
Dolyofr, 137
Döger (Töker), 31
Döğer, 23, 147
Dulkadiri, 27
Dulkadirli, 23, 27, 46, 47, 48
Dulkadirli veya Zulkadirli, 47
Dursun Yıldırım, 77, 113
Düzce, 12
Eberhart, 18, 37
Ebu İbrahim I. Tamgaç Han, 44
Ebu Said Bahadır, 24
Ebu Said Bahadır Han, 24
Edirne, 166
Elbeyli, 14, 213, 329
Emiş Hanım, 63
Enver Çakar, 15, 23, 44, 45, 47, 57, 67
Erdiş (İrtiş), 19
Ergenekon, 19, 35, 122, 380
Erlik, 38, 102, 285
Ermeni Krallığı, 45
Ermeni Prensliği, 44
Erzincan, 65, 323, 369
Erzurum, 23, 27, 29, 66, 104, 132, 133, 166, 205, 207, 382
Erzurum Yaylası, 205
Eskişehir, 12, 151, 380
Eymür, 23, 27, 31, 147
Eyyübiler, 45
Fahri Türk, 147
Farab (Karaçuk), 21
Fariz, 73, 201, 219, 229, 245, 247, 251, 253, 257, 267
Fars, 17, 36
Fatma, 61, 70, 79, 82, 83, 145, 146, 149, 371, 372, 373, 374, 383, 443
Faysal, 285
Fazlı, 293
Fenike, 40
Ferec, 46
Ferhat, 295, 374
Feriz Bey, 205, 209, 217, 219, 223, 227, 229, 245, 247, 249, 251, 267, 269, 315
Fethi Bey, 140
Fettahoğlu, 156
Fırat, 15, 22, 46, 106, 145, 152, 153, 211, 219, 223, 229, 239, 269, 287, 303, 307, 383, 385
Fırka-i İslahiye, 56
Fırka-i İslâhiye, 22, 150
Field Marshal Sam Manekshaw, 24
Firigyalı, 43
Firuz, 39
Franelin Bovillon, 138
Frank, 44
Fransa, 57, 359
Fransız, 137, 138, 139, 140, 146, 369
Gaffar, 293
Gagauzlar, 114
Gara Hatun, 146
Garrafi(?) ya da Aliçelebi, 49
Gâvur Dağı, 55, 75, 133, 156, 279
Gâvur Dağları, 56, 61, 146, 279
Gazi Ayıntab, 365
Gazi Giray Sultan, 25
Gaziantep, 12, 23, 44, 55, 60, 132, 144, 327, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379
Gazneli Mahmut, 41
Gazneliler, 41
Gazze, 46
Gelgid, 49
General Subutay, 24
Giray Sultan, 25, 26
Gökanrı, 30
Göksun, 60

Göktanrı, 30, 37, 65, 128
Gök-Taş, 41, 42, 43
Göktürk, 18, 24, 31, 32, 33, 34, 39, 40, 66, 110, 126
Göktürkler, 31, 33, 34, 120, 129
Gölü, İrtiş, 19
Gördüllü, 307
Gözüceklü, 47
Gucerat, 22
Güktürk Devleti, 34
Gül Zöhre, 82, 83
Gülistan, 229, 231
Gülnar maa Küret'ün Nur kazası, 151
Gülnar maa Küret'ün Nur kazası (İçel sancağı), 151
Gülnar maa Kürretü'n-Nur (İçel), 153
Gültepe, 140
Gün Han, 32, 124
Gündeşli, 205, 265, 327, 329
Gündüzlü, 23
Gündüzlü Afşarı, 23
Güney Anadolu, 15
Güney Sibirya, 31
49, 385
Güney-Doğu Çin, 37
Gün-Hanoğulları, 148
Gürün, 23, 68, 149
Güzel Bey, 315
Güzelabit, 293
Hacı Ali, 55
Hacı Alioğlu, 92, 154, 273
Hacı Faik, 59, 62
Hacı Faik Alkaya, 59
Hacı Giray Sultan, 25
Hacı Mahmut Ağa, 150
Hacı Mehmet Bey, 153
Hacılu, 27, 28, 47
Haçlı orduları, 44
Hagia Sophia, 33
Hâkim Giray, 25
Hakkı, 313
Hakkiler, 43
Hakkün Derviş, 295
Halallı, 54
Halbur Yaylası, 147
Halefi, 263
Halep, 13, 15, 16, 22, 23, 27, 28, 31, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 61, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 75, 100, 111, 131, 132, 133, 134, 135, 139, 142, 143, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 157, 158, 159, 164, 165, 166, 179, 193, 211,213, 217, 219, 283, 285, 287, 309, 313, 323, 352, 359, 361, 363, 369, 370, 380, 385
Halep Sancağı, 15, 47, 58
Halep Türkmenleri, 15, 16, 22, 23, 27, 28, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 58, 111, 146, 380, 385
Halep Vilayeti, 16, 53, 56
Halil Ağa, 150, 426
Halil İbrahim, 293, 374
Hama, 23, 153, 217, 219, 221, 237, 281
Hamam, 136, 137
Hamdi Abas Paşa, 245
Hamdullah-ı Kazvini, 21
Hamza Bey, 209, 213, 271
Hanefî, 64
Hanım Sultan Vakfı, 67
Hanoğlu Harun, 44
Haoğlu Harun, 44
Harab diye gösterilen Afrine, 49
Haremeyn, 51, 53, 67, 145
Harezm, 21, 22
Harim, 56, 135, 137
Hasan Ağa, 55, 75, 132, 133, 323, 325
Hasan Mursaloğlu, 140
Hasan, Ali Kâhya, 149
Hasankiye, 49
Haslı oymağı, 229
Hasneke, 58
Hassa, 59
Hatal, 47, 48

Hatay, iv, 12, 22, 23, 44, 51, 56, 59, 60, 102, 112, 133, 135, 137, 138, 140, 141, 150, 151, 154, 155, 352, 353, 359, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 386
Hatay Devleti, 135, 141
Hatay Valiliği, 56
Haydar Ağa, 54, 63, 307, 309, 313
Haydar Türk, 147
Hazar, 19, 22, 35, 130, 151, 385
Hazar Denizi, 22, 130, 151
Hedbe, 263
Hemdani, 263
Hıdır Çözen Köse, 293
Hıdırlar, 145
Hıristiyan, 44
Hızır, 79, 122, 381, 385
Hicaz, 71, 75, 367
Hicaz yolu, 71
Hind, 19
Hint Denizi, 19
Hitit arslanı, 136
Hititler, 43, 136
Horasan, 21, 35, 41, 42, 62, 71, 91, 148, 201, 203, 205, 209, 247, 269, 315, 321
Hudayi aşireti, 239
Humus, 153, 219, 221
Hun, 66, 114, 145
Hunlar, 18
Hurriler, 43
Hurşit Ahmet Paşa, 26, 164
Hurşit Paşa, 158, 159, 285
Huzistan, 21
Hülagü Han, 31
Hüseyin Ali, 307
Hüseyin Bahadır, 58, 200
Hüseyin Bey, 200, 209, 211, 213, 215, 217, 323
Hüseyin Celi, 285
Hüseyin Cemil Bey, 151
Hz. Ali, 36, 125
Hz. Hasan, 36
Hz. Hüseyin, 36
Hz. Ömer, 36
I. Alâeddin Keykubat, 45
I. Gündağ Kayaoğlu, 15
I. İzzettin Keykavus, 45
II. Mahmud, 13
Irak, 20, 41, 43, 44, 120, 130, 148, 151, 355, 367, 370, 422, 423
Issık Gölü, 34
IV. Murat, 48, 132
İbir, 19
İbn-i Batuta, 359
İbn-i Said el-Mağrubi, 152
İbnülemin Mahmud Kemal, 13
İbrahim, 18, 25, 29, 44, 60, 61, 65, 68, 75, 76, 102, 114, 115, 129, 132, 133, 134, 136, 142, 149, 150, 313, 375, 380, 381
İbrahim Ali (Bahadır köylü),, 25
İbrahim Dilek, 29, 102
İbrahim Henano, 136
İbrahim Paşa, 61, 68, 75, 76, 132, 133, 134, 142
İ-çing, 33
İdlip, 59
İlbeyli, 53, 67, 209, 211, 217, 269, 297, 323, 327, 359
İl-Dileklü, 47
İlhan Şahin, 16, 47, 48, 58
İlhanlı Ebu Said, 24
İlhanlılar, 24
İlhanlılar Devleti, 24
İlteriş Kağan, 34
İlteriş Kutluk Kağan, 34
İmam Mansur, 25
İmam-ı Mansur, 25
İmm (Yenişehir), 44
İnal Yavku, 20
İnalsır Yavquy Han, 31
İnayet Giray Sultan, 25
İncikler, 145
İngilizler, 67
İran, 19, 21, 35, 36, 39, 40, 41, 44, 56, 64, 65, 103, 121, 130, 148, 151, 166, 201, 355, 370, 382, 422

İran-Turan, 35
İsficab, 21
İskân Türkleri, 209, 217, 219, 245, 271, 297, 327
İskandinav, 44
İskender, 36, 43, 60, 86, 123, 144, 371, 375
İskender Korkmaz, 60, 86, 144, 371, 375
İskenderun, 50, 60, 66, 135, 137, 138, 139, 140, 150, 217, 219, 359, 361
İslahiye, 54, 56, 59, 143
İsmail Ağa, 309
İsmail Bey, 26
İsmail Geçidi, 26
İsmet İnönü, 13, 56
İspir, 225, 227, 295, 297, 323
İstanbul, iv, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 29, 30, 33, 35, 37, 39, 41, 47, 48, 51, 53, 57, 64, 67, 71, 72, 74, 75, 79, 85, 97, 101, 102, 103, 115, 120, 132, 133, 150, 151, 245, 263, 355, 361, 380, 381, 382, 384, 385, 386
İstemi Kağan, 30, 33, 65, 128, 129
İstiklal Bahadır, 69
İşbara Yagbu, 39
İtalya Normanları, 44
İtil, 19
İzzet Bey, 25, 54, 55
İzzet Giray, 26
Japon, 18
Japonya, 35
Kabakçı Konağı-Altındağ/Ankara., 29, 107, 386
Kabaklarcı (Kabaklarca), 59
Kabaklı, 146, 152
Kabartay, 25
Kaçar, 361
Kaçılu, 23
Kadirli İlçesi, 12, 55, 60, 146
Kadisiye Savaşı, 36
Kalalçın-alt, 19
Kalender Paşa, 157
Kalır, 19
Kam, 123
Kangal, 23, 149
Kanniye ya da Ekerek, 49
Kantara, 49
Kanuni, 22
Kaptan Giray Sultan, 25
Kara Ahmetli, 54, 59, 363
Kara Evli (Kara Bölüg), 31
Kara Han, 19, 20
Kara Kağan, 33
Kara Kasım, 287, 289, 293
Kara Kasım Ağa, 287, 289, 293
Kara Süleymanlı, 54
Karaahmetli, 50, 59, 142, 146, 148, 151, 152, 373
Karaca, 59, 137, 377
Karacalar, 150
Karaçayır yurdu, 67
Kara-evli, 32
Kara-Han, 38
Karahanlı (Hakaniye) Devleti, 40
Karahanlı Devleti, 44
Karahanlılar, 32
Karakabuş, 309
Karakaya, 58, 151
Karakeçili, 151, 205, 380
Karakoyunlu, 46, 205, 355
Karakoyunlular, 355
Karakurum, 19
Karalar, 49
Karamurat Hanı, 68
Karamürsel, 145
Kara-Tatarlar, 46
Kara-Yusuf, 46
Kara-Yülük Osman, 46
Kargılık, 68, 146, 148, 152
Kargılık ve Çobanoğlu Dağları, 68, 152
Karkab, 19
Karkın, 23, 31, 54, 147
Karluklar, 31, 32, 34, 40
Karsak, 361

Kasım Ağa, 287, 289, 291, 295, 297, 307, 309, 311, 313
Kastalhamam Karyesi, 58
Kastamonu, 151
Kaşgar, 40
Kaşgarlı Mahmud, 14, 20, 357
Kaşgarlı Mahmut, 20, 31, 40, 65, 106, 127
Kayı, 20, 28, 31, 32, 147, 148
Kayra-Kan, 129
Kayseri, 20, 27, 47, 91, 133, 153, 384, 385
Kayseri Sancağı, 27
Kazaklar, 66
Kefer Şıho, 58, 151
Kefer Şıho (Keferşıha), 58
Keferharaba ya da Mirmira köyü, 49
Keferşayha maa Minneniye, 49
Keferşeyha Karyesi, 58
Kefeteharim, 136
Kel Fatma, 82, 83
Kel Halit, 149
Keldan, 40
Keluren, 19
Kem Haltal, 263
Kemal Bahadır, 69
Kem-kenciyurt, 19
Kepik, 59
Kepikler, 150
Kerbela, 36
Kerez, 293
Keşmir, 19
Kethüdaları, 152
Kılıçoğlu, 229, 259, 267
Kılınçlı aşireti, 63
Kınık, 23, 31, 147, 148
Kırcaoğlu, 136
Kırgız, 19, 30, 105, 107, 115, 118, 125, 382, 383
Kırgızistan, 40
Kırgızlar, 357
Kırık (Çarıkluğ), 31
Kırıkhan, 59, 60, 75, 135, 140, 352
Kırım, 25, 26, 33
Kıtaylar, 34
Kızık, 23, 51, 147
Kızıl, 23, 41, 42, 369
Kızılbekir ya da Mescitli, 49
Kızıldeniz, 44, 130
Kilikya, 147
Kilis, 12, 44, 55, 60, 67, 68, 103, 133, 142, 143, 144, 149, 165, 211, 287, 355, 359, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 425
Kilisli Mehmet Efendi, 143
Kiremit Tepe, 58
Kireyitler, 19
Kitab el'acaib velgaraib, 130
Koçbediroğlu, 289
Koçdelioğlu, 271
Kodağı Karyesi, 59
Kodallı, 50, 54, 59, 363
Konya, 40, 48, 151, 153, 285, 382
Kore, 18, 35
Korkut Ata, 20, 65, 148
Korkut Ata (Dede Korkut), 20
Kozanoğlu, 150, 157, 305, 307, 380
Kozluca Karyesi, 28
Köke-navur, 19
Köse Gücük Mehmet, 143
Kösedağ Savaşı, 45
Köyen, 19
Kuban, 26
Kudakiye, 49
Kudüs, 45
Kul Haydar, 251, 253
Kul Sait, 273, 275
Kulaksız Hayta, 149
Kurallı (Kuranlu), 59
Kurdu Bey, 245
Kureybe, 39
Kurt Hüseyin, 307
Kurt Paşa, 229, 231
Kurtuluş Savaşı, 65
Kurulu, 152
Kutluk Şad, 34
Kuzey Çin, 18

Kuzey Hindistan, 35
Kuzey Suriye, 44, 45, 46, 148, 423
Kuzey Tatarları, 127
Kuzey Türkleri, 126
Kuzu Güdenlü, 47, 49
Küçük, 14, 48, 80, 84, 85, 285, 295, 408, 412
Küçük Tokurcun, 48
Küfe, 39
Kültigin, 34, 39
Küplüce, 143, 144, 372, 375, 378
Küplüce köyü, 143
Kür Şad, 33, 34
Küre Dağları, 56
Kürt, 45, 50, 59, 145, 150, 156, 158, 165, 283, 361, 363, 380
Kürt Dağı, 150, 158, 165, 380
Kütahya, 28, 112, 151, 153, 383
Kütahya Sancağı, 28
Latif Bey, 229, 237, 239, 241, 243
Latin, 29, 131
Lazkiye, 137, 153, 361
Leh, 24
Lidyalı, 43
Löklü, 50, 54, 59, 363
Luristan Eyaleti, 21
Mağrip, 19
Mahmud Tatar, 25
Mahmut Ağa, 307
Mahmut Bey, 150, 281
Mahmut oğlu Hasan, 21
Mahmut ve Tayfur Beyler, 140
Maksud Giray, 25
Malatya, 23, 28, 142, 149, 323
Malazgirt, 31, 151, 370
Mama Hoca, 144
Mamalar, 145
Mançurya, 37
Mandışire, 38
Maniheizm, 35
Manisa, 153
Mansur, 25, 42, 43, 235
Maraş, 23, 27, 50, 54, 60, 68, 76, 133, 135, 137, 142, 146, 149, 151, 153, 156, 157, 201, 365
Maraş Mutasarrıfı, 54, 157
Maraş Sancağı, 27, 149
Mardin, 20, 23, 385
Mastaba, 49
Maveraünnehir, 33, 34, 35, 39, 40, 370, 422
Mecamî, 369
Mecusî, 36
Medine, 51, 53, 61, 67, 142, 145, 148, 367
Mehmed Fuad Köprülü, 11
Mehmed Giray, 25
Mehmed Giray Sultan, 25
Mehmet Ağa, 56, 133, 146, 303, 305, 441
Mehmet Ali Doğanyılmaz, 60, 142, 143
Mehmet Bey, 153, 211, 245, 251, 259, 261, 263, 265, 267, 269, 273, 281, 297
Mehmet Devecioğlu, 60, 143, 376
Mehmet Said Efendi, 13
Mehmetbeyli, 58
Mekke, 36, 51, 53, 61, 67, 132, 142, 145, 148, 367
Melik Şah, 44
Memcuz, 263
Memlük Devleti, 45
Menaki, 263
Menander, 37
Menandros Protektor, 37
Mencekoğlu, 44
Mendilliler, 295
Mendillller, 295
Mendollu, 51
Merv, 39, 42, 64
Merzüman, 27
Mes'udi, 130
Mesrur Ağa, 163
Mesud Giray Sultan, 25
Mesudi, 32
Mevzehan, 245
Mezopotamya, 19

Mısır, 16, 20, 22, 40, 44, 45, 47, 57, 77, 130, 132, 144, 152, 359, 423, 424
Mısırcık, 144, 372, 373, 375
Mıstık, 143
Milletler Cemiyeti, 138
Milletler Cemiyeti Konseyi, 141
Mintaş, 46
Mişrifiye Karyesi, 58
Moğol, 19, 22, 23, 24, 45, 108, 148, 383, 423
Moğolca, 24
Moğolistan, 17, 19, 23, 29, 35, 127
Moğollar, 23, 357
Mongoloid, 31
Moyunçor Kağan, 34
Mösyö Subi, 147
Muallim Cevdet, 13
Muallim Rıfat, 13, 20, 380
Muaviye, 36
Muhalleb İbn Ebu Sufra, 39
Muhammed Tapar, 20
Muharrem Bayar, 151
Muhiddin, 257
Mukaddem Ali, 55, 57, 61, 65, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 128, 132, 150
Mukkadddem Ali, 57
Murat Uraz, 29, 122
Mursaloğlu Ahmet, 137, 138
Mursaloğlu Haydar, 54, 136
Murtaza Bey, 152, 205, 231, 237, 239, 241, 247, 271, 283
Murtolar, 76, 145
Muruçaran, 245
Musa Seyirci, 15
Musa Şeyhoğlu, 249
Muslu Bey, 247, 257, 267, 283
Mustafa Hayri, 55
Mustafa Kemal Paşa, 137, 138
Mustafa Paşa, 166, 285, 297, 301
Musul, 20, 43, 151, 153, 219, 223, 359, 361, 363
Musullu Bey, 249
Muş, 255, 257, 259, 295, 297
Muvaliler, 217, 219
Muyyel, 263
Muzavık(?), 59
Münbiç, 23, 211
Mürsel oğlu Hacı Osman Ağa, 63
Mürselli, 59, 62, 152
Mürselzade Ömer Bey, 209
Müslim Bey, 255
Müşir Derviş Paşa, 150
Mütad, 20
Naymanlar, 19
Necef, 367
Necip Asım Bey, 355, 357
Nehr- el- Kelb, 353
Nehr-el- Kebir, 359
Nehr-el-Asi, 359
Nehr-ül Kebir Mecrası, 67
Nepal, 35
Nevruz, 46, 121, 122, 371, 383, 384
Niebuhr, 50, 142
Niğde Sancağı, 28
Nihavent Muharebesi, 39
Nişabur, 42
Nizamül Mülk, 321
Nizip, 269, 291, 293
Noyanlar, 23
Nuh, 18, 19, 20
Numan bin Mukarrin ve Huzeyfe bin Yaman, 39
Nur-Banu, 68
Nurdağı, 60
Nurhak Dağları, 271
Oğuz, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 30, 31, 32, 34, 37, 38, 41, 44, 45, 46, 57, 60, 71, 73, 108, 126, 127, 128, 131, 147, 148, 223, 293, 323, 355, 357, 370, 377, 382
Oğuz Çölü, 22
Oğuzhan, 18, 19, 20, 30, 31, 32, 37, 38, 65, 126, 128, 357, 377
Oğuzlar, 15, 18, 21, 22, 32, 38, 44, 47, 60, 65, 67, 147, 151, 382, 383, 384
Okçılı, 51

Okçu, 54
Okçular, 59, 142, 146, 148, 152
Olcay Han, 19
Onon, 19
Organ/Orhun Nehri, 19
Orhan, 16, 49, 59, 104, 108, 380, 382, 384
Orhan Kılıç, 16
Orhon, 17, 30, 384
Orhun Abideleri, 30, 380
Orhun Vadisi, 34
Orta Asya, 18, 129
Ortasya, 31
Orunlu, 153
Osman Bahadır, 142, 434
Osman Bahadıroğlu, 131
Osman Nedim Tuna, 43
Osmaniye, 12, 55, 145, 363, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 425
Osmanlı, 13, 14, 16, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 41, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 56, 57, 58, 61, 64, 65, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 124, 128, 132, 133, 135, 141, 142, 145, 146, 148, 150, 153, 155, 157, 211, 213, 217, 223, 251, 285, 359, 365, 367, 369, 370, 381, 382, 383, 384, 385, 407, 408, 410
Oylum, 144, 372, 374, 375, 376, 378
Ömer Ağa, 55, 442
Ömer Bey, 66, 205, 207, 209, 217, 219, 327
Ömer Kahya, 63
Ömer Kâhya, 62
Ön Bulgarları, 24
Önasya, 31
Ötüken, 29, 30, 33, 34, 101, 369, 380, 381, 382
Özbekistan, 34, 104, 105, 384
Özbekler, 104
Peçene (Beçenek), 31
Peçenek Türkleri, 44
Pedeker, 359
Pehlivan İbrahim, 26
Pehlivan Paşa, 166
Pehlivanlı, 47, 49, 50, 148
Pehlivanlılar, 47, 49, 148
Pertev Naili Boratav, 76, 85, 101
Plebisit komisyonu, 139
Polat, 263, 271, 377
Polonya, 24, 141
Polonya Kralı, 24
Promete, 129
Rahime Hatun, 271, 303
Rakka, 31, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 67, 91, 92, 133, 142, 144, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 156, 223, 227, 245, 269, 275, 277, 279, 285, 289, 370
Rakka Valisi Hasan Paşa, 152
Ramiz Paşa, 26
Ravendan, 23
Reşati, 263
Reşideddin, 19, 31, 32, 37
Reşit Aziz Seber, 150
Reşit İhsan Bahadırlı, 150
Reşvan, 51
Rey, 22, 35, 41, 42, 43, 56, 64, 71, 132, 133, 142, 145, 370, 422
Rey Şehri, 41, 42, 71, 142, 145, 370
Rey Şehri Kethüdası Tahir, 41
Rey Türkmeni, 41
Rey Türkmenleri, 41
Reyhaniye Kasabası, 370
Reyhaniye Kaymakamı Ahmet Bey, 55
Reyhaniye kazası, 55, 56
Reyhaniye Medresesi, 56
Reyhanlı, iv, 11, 12, 22, 25, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 76, 78, 80, 91, 92, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 112, 116, 120, 122, 124, 126, 128, 132, 133, 134, 135, 136,

137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 155, 156, 157, 158, 159, 163, 164, 165, 167, 172, 179, 193, 200, 201, 205, 207, 209, 217, 219, 259, 263, 313, 327, 352, 363, 365, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 385, 386, 406, 424, 434
Reyhanlı aşireti, 11, 22, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 57, 61, 64, 67, 68, 91, 132, 142, 145, 146, 152, 155, 159, 164, 179, 209, 217, 367, 370
Reyhanlı Aşireti, 13, 22, 54, 58, 59, 147, 155, 353, 386
Reyhanlı İlçesi, iv, 12, 44, 45, 48, 76, 133
Reyhanlı Ömer Bey, 205
Reyhanlı Türkmen Aşireti, 22, 48, 352, 381
Rıfat Bahadırlı, 69, 150, 151
Rışvanlar, 145
Rıza Ağa Bahadır, 142
Rum, 20, 23, 42, 59, 61, 62, 86, 135, 383
Rumeli, 13, 26, 27, 44, 58, 133, 135, 166
Rumkale, 151, 153
Rus, 18, 19, 20, 23, 25, 47, 135, 353, 355
Rusya, 25
Rüstem, 36, 297, 377
Sa'd bin Ebî Vakkas, 36
Saadet Giray, 26
Saadet Giray Sultan, 26
Sabri Bahadır, 142
Sacir Suyu, 297
Sadaret, 13, 25, 27, 50, 158, 159, 164
Sadettin Mahmudî, 295
Sadıkhan, 275
Safîta, 46
Sahirsuyu, 287
Said, 13, 24, 152, 297
Said Efendi, 13
Salalı, 59, 142, 146, 148, 152
Salur, 15, 31, 147, 148, 383
Salur (Salgur), 31
Salur Han, 357
Sami dili, 43
Sarıcalar, 54, 59, 146, 148, 149
Sarımıyye, 49
Sarıpınar, 149
Sasani, 36
Sasanî, 39
Sasanîler, 39, 41
Satuk Buğra Han, 40
Sayan Dağları', 21
Sayram, 19
Seklavi, 263
Selahattin Adil Bey, 137
Selçukiler, 41, 359, 384
Selçuklu, 16, 41, 42, 44, 45, 108, 145, 148, 151, 370, 382
Selçuklu Devleti, 41, 45
Selenga, 17
Selenge, 19
Selim Giray Han, 26
Selim Giray Sultan, 25, 26
Semerkand, 34
Semerkant, 39
Sendul, 263
Seyhun, 20, 21, 34, 35, 39, 61, 145, 148
Seyhun (Siri Derya), 34
Seyhun Irmağı, 21
Seyyah ibn Batuta, 62
Sırderya, 35, 151
Sırderya Nehri, 35, 151
Sibir, 19
Sibirya, 29, 66, 90, 380
Siddhartha Gautama, 35
Silistire, 26
Sinnep Deresi, 143
Sirüderya (Seyhun) Nehri, 20
Sivas, 12, 22, 23, 44, 47, 48, 49, 50, 52, 59, 68, 71, 73, 76, 91, 92, 132, 134, 142, 147, 148,

149, 166, 217, 365, 370, 371, 381, 424, 425
Soğucak, 25
Sri Lanka, 35, 130
Sui Hanedanlığı, 24
Sultan Berkuk, 46
Sultan Bey, 63
Sultan Dede, 63
Sultan Habeş, 209, 213, 217, 315
Sultan Habeş Yaylası, 217, 315
Sultan Mahmut, 20, 35, 285
Sultan Mesut, 41
Sultanoğlunun kızı Ayşe, 229
Sumatı Karalı, 76
Sumra, 263
Suriye, 15, 16, 20, 21, 22, 31, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 53, 59, 64, 68, 91, 120, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 144, 148, 149, 151, 153, 223, 227, 285, 293, 297, 323, 370, 383, 384, 423, 424
Süfyan, 313, 315
Süleyman Ağa, 150, 303, 305, 307
Süleyman Paşa, 309, 311, 313
Süleyman Şah, 44
Süleymaniye, 153
Sümer, 19, 40, 43, 50, 68, 382
Sünnî, 21, 36, 45
Süpürgeç, 27
Süruç, 23
Süryanî, 18
Şahsenem, 86, 87, 88, 89, 90
Şam, 15, 20, 23, 27, 46, 49, 56, 57, 134, 137, 219, 245, 279, 352, 383
Şam Çölü, 49
Şaman, 37, 80, 107, 108, 114, 118, 123
Şamanist, 37, 118
Şamlı Fahreddin Osman, 20
Şarkevi, 153
Şarkışla, 23
Şarklu, 23
Şavı, 87, 88, 89
Şeddaali Abdulvahap, 221
Şemseddin Mursaloğlu, 150
Şerak, 263
Şerif Bey, 217
Şerif Hüseyin, 136
Şerif Paşa, 156
Şeyh Ahmed, 56
Şeyh Ahmet, 307
Şeytan, 38, 102, 119
Şıhlı Süleyman, 66, 133, 150
Şii, 36
Şiî Fatımî, 44
Şirvan, 227, 261
Şumnu, 26, 27
Şükrü Kanatlı, 140
Tacirli, 49, 59, 62
Tahir Efendi, 309, 311
Talas, 19, 40
Talu, 39
Talu Hakan, 39
Tanburali, 144
Tarsus, 22, 64, 153
Taşbaşoğlu, 223, 225, 267
Tatar, 19, 24, 26
Tatarlar, 357
Tayfur Bey, 150
Tayfur Sökmen, 135, 137, 138, 141
Tayland, 35
Tayy, 48, 217, 219, 223, 225
Tayyaroğlu, 152, 237, 239, 241, 243
Tecirli (Tacirli), 59
Telades, 49
Telaki Karyesi, 58
Telasi ya da Dirkasiye, 49
Telcamus, 49
Telgazal ya da Müşrefiyye, 49
Telgazi, 49
Telkirbit (Telkirmit) Karyesi, 58
Teophylaktos, 37
Tibet, 35, 37
Tilhebeş (Yavuzlu), 144
Timur, 24, 46, 66, 293, 384
Timur Hanlığı, 24
Tip Çayı, 21

Tiryaki Ağa, 307
Tiryakioğlu Mehmet Ağa, 303
Tolunoğulları, 22
Tonlu, 59, 142, 146, 148, 152
Tonlu (Donlu), 59
Tonyukuk, 34
Torullu, 59
Torun, 54, 205
Tökeli, 59, 142, 146, 148, 149, 152
Tökelli, 59, 148, 149
Tökelli (Tevekküllü), 149
Tökelli (Tokallı), 59
Tökler köyü, 149
Tökoğlu, 149
Töküm, 19
Trablus, 46
Trablus Valisi, 46
Trabzon, 12, 60, 102, 116, 128, 133, 141, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 425, 426
Transylvania Prensi, 24
Tuğla Boyu, 34
Tuğrul, 35, 41, 42, 43, 108
Tulu Han, 33
Turan, 40, 41, 42, 376
Turanlılar, 35
Turukkular, 18
Tutuş, 44
Tüdmür Melikesi Zennubiye, 135
Türeyiş Destanı, 123
Türgiş, 40
Türgişler, 34, 35
Türk, iv, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 49, 50, 57, 59, 60, 65, 66, 74, 76, 77, 79, 80, 85, 90, 91, 94, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113,114, 115, 116, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 129, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 211, 231, 352, 353, 355, 357, 359, 361, 363, 367, 369, 371, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386
Türk Tarih Cemiyetine, 13
Türk Tarih Kurumu, 16, 18, 49, 50, 65, 380, 381, 382, 384
Türkistan, 19, 21, 33, 34, 39, 40, 46, 121, 132, 133, 142, 247, 383, 384, 422
Türkmen, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 35, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 57, 58, 59, 61, 64, 67, 71, 72, 75, 85, 86, 97, 103, 112, 120, 124, 131, 132, 134, 145, 147, 150, 151, 152, 153, 166, 200, 201, 203, 209, 211, 213, 217, 223, 285, 291, 293, 297, 315, 352, 355, 357, 359, 371, 381, 382, 383, 384, 385
Türkmen Nahiyeleri, 67
Türkmenistan, 21, 34, 42, 121, 148, 383
Türkmenler, 15, 20, 21, 31, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 58, 59, 61, 64, 65, 148, 151, 152, 223, 287, 355, 380, 382, 384
Türkmenleri, 15, 16, 22, 27, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 54, 58, 59, 62, 63, 64, 126, 148, 151, 165, 201, 223, 323, 353, 355, 361, 363, 383, 384, 386
Türkoğlu, 60
Türk-Tunguz-Moğol, 18
Tütek, 19
Ubeyt, 152, 229, 241
Uç, 23, 45
Ulan Batur, 23, 24
Ulaşlı, 62, 153, 205, 265
Ulaşlı Can Yusuf, 271
Uluğ Hakan, 39
Ulupınar, 142
Uranlar, 67
Urban, 48, 223

Urfa, 12, 31, 53, 132, 142, 227, 229, 293, 303, 305
Uygur, 32, 34, 35, 104, 105, 110, 123, 384
Uyguristan, 19
Uygurlar, 34, 35, 38, 65
Uzakdoğu, 31
Uzanlar, 67
Uzun Hamza, 209
Uzun Memet Ağa, 71
Uzunlu, 143, 144, 379
Uzuntepe, 143
Uzunyayla, 22, 48, 59, 60, 68, 71, 131, 132, 153, 257, 317, 365, 370
Üç-ok, 30, 45
Üçoklar kolu, 147
Ülgen, 37, 38, 102, 118, 129
Üregir (Yüregir), 31
Ürünlü, 143, 144, 373, 375, 376, 377, 378, 379
Üsküdar, 25, 26, 51, 52, 53, 57, 67, 68, 151, 152, 153
Üzücek mezrası, 146
Vakfıkebir, 12, 48, 60, 102, 133, 141, 370, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 425, 426
Van Gölü, 43
Vâni Mehmed Efendi, 20
Verbiçe Karyesi, 26
Veysel Karan, 255
Vezir Ali Paşa, 25
Viktor Vasnetsov, 23
Viranşehir, 293, 295
Viyana, 48, 357
Yabaneri, 48, 67
Yabanlu, 47
Yadigaroğlu, 277
Yafes, 18, 19, 20
Yagbu devleti Oğuzları, 21
Yağma, 32, 411
Yakubî, 22
Yakup (Cakıp) Han, 103
Yakutlar, 123, 357
Yaparlı, 31
Yaslıca, 144
Yavuz Sultan Selim, 47, 53, 77, 152
Yavuzeli, 12, 55, 60, 76, 77, 78, 80, 86, 144, 145, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379
Yayık Suyu, 19
Yayladağı, 60
Yazır (Yazgır), 31
Yeğen Bey, 209
Yeni Mecmu, 353
Yeniçeri Ağası, 73, 74, 75
Yeni-il, 22, 23, 53
Yeniil Sancağı, 51, 59
Yenisey Türkleri, 107
Yenişehir, 44, 76, 128, 135
Yenişehir Gölü, 76, 128
Yezdicerd, 39
Yezit, 36
Yıldız Sarayı, 13
Yıldızhan, 147
Yılıkoğlu, 166
Yigdir (İgdir), 31
Yiğen Bey, 211, 213
Yolug Tigin, 33
Yozgat, 46, 49, 92, 203, 207, 217, 283, 307
Yörük, 15, 16, 21, 27, 151, 380, 384
Yörüs kazası, 26
Yunan, 29, 129
Yunanistan, 40
Yusuf Bahadır, 142
Seyf Şeddaoğlu Hamed, 247
Yüreğirlü, 23
Zanoğlu Bahadır Giray, 26
Zebo, 61, 70
Zeheb, 130, 263
Zeliha, 149
Zemarkhos, 129
Zerdüşt, 36, 41
Ziyaret köyü, 56
Zobo Höyük, 58, 151
Zu'l-kadriye, 359
Zulkadiri, 27

SÖZLÜK

âbâd: Mâmur, imar etmek.
adem-i malumat: Bilgisi olmamak.
adet-i ağnam: Hayvanların sayısına göre alınan vergi.
adem-i muvaffakiyet: Başarıdan yoksun olmak.
ağnam rüsum: Hayvan vergilerini gösteren belge.
ağnam veya beher: Hayvanların her biri için alınan vergi.
ahali-i meskûn: Bir yerde oturan, ikamet eden topluluk.
ahkâm: Hükümler, kanunlar.
ahrâs: Bekçiler, muhafızlar, koruyucular.
akdem: Önce.
aklam: Yolunda, yoluna girmiş, olurunda (iş hakkında).
âlî: Büyük, yüce, aziz olan
âlî-şân: Şan ve şerefli, yüce.
âmme: Umumî, herkese ait.
arîza: Küçükten büyüğe yazılan yazı.
aşair: Aşiretler.
aşair iskân defteri: Yerleşik hayata geçen aşiretlerin isimleri.
aşayir-i merkume: Adı geçen aşiretler.
aşayirinden: Aşiret sahibi, büyük aşiret.
âtî: Önde, aşağıda, sonra, gelecek zaman.
âtifet: Koruma, sevgi, acıma, şefkat
avaneleriyle: 1. Yardakçılarıyla 2. Yardımcılarıyla.
ayanlık ihraz edenlerin kesreti: 1-Osmanlılarda, bir kentin ileri gelenlerinin, yetkili olanların çokluğu.
avdet zamanına tehiri: Dönüşlerinin sonraya bırakılması
ba'de: Sonra, bundan sonra.
badehu: Ondan sonra.
bâdî: Sebep, illet, vesile.
Bakran, Reyhanlı, Fearlı ve Kükürtlü madenleri: Reyhanlı çevresindeki maden ocaklarının adı.
bağteten: Ansızın, birdenbire.
begâyet: Son derece, pek ziyade.
Bahadırlı Aşiretinden Hacı Ömeroğlu: Bahadırlı aşiretinin seyyahı. En son gezisinde de paralarını eşkıyaya çaldırmış.
behemehâl: Her hâlde, ne olursa olsun, ne yapıp yapıp, mutlaka.
behiye: Güzel.
ber: Üzere, üzerine, yukarı, fayda.
ber-minvâl-i muharrer: Yazıldığı şekilde.
ber-vech-i âtî: Aşağıda olduğu gibi.
ber-vech-i bâlâ: Yukarıda olduğu gibi.
beyân: İzah, açıklama, anlatma.
beyn: Arası, iki şeyin arası.
bil'âhire: Daha sonra.
bi'l-vücûh: Her yönden.
binâen aleyh: Bundan dolayı.
cârî: geçerli ve yürürlükte olan.
cây-gîr: Yerleşen, yer tutan, yerleşmiş.
celb: Askerlik görevini yapmaya çağırma.
celb ve sübut: Askerlik görevini yerine getirme.
celb ve iskât: Askerlik görevinden muaf tutma.
cerh: yaralamak, makbul kabul edilmemek, reddetmek, reddedilmek.
cizye tahriri: cizye yazım defteri.
cülus: Hükümdarlık tahtına çıkma, tahta oturma.

cumhûr: Halk topluluğu, heyet, takım, aynı kararı veya hükmü kabul edenler, âlimlerin çoğu, ekseriyeti, seçimle idare edilen devlet.
Dâî': Dua eden, duacı, sebep, davet eden, müezzin.
daire-i itaat: uyumlu olmak.
dâiye: insanı bir şeye candan bağlamağa sürükleyen iç duygusu.
Dar'ül-hadis: 1. Hz. Muhammed'in söz ve davranışları. 2. Bu söz ve davranışları inceleyen bilim.
def'aten: Hemen, birden bire, bir defada.
Delibaşı: XV. yüzyılda, *"delil"* adıyla kurulmuş olup, bazı beylerbeyi veya vezirlerin hizmetinde istihdam edilen ve *"deliler"* diye anılan bir tür askerî birliğin komutanı. Zamanla, deliliğe varan ataklıkları *"deli"*lerin adının *"deli"*ye dönüşmesine yol açmış gerileme dönemlerinde paşaların ölümü üzerine başka bir paşanın hizmetine girmedikleri zamanlarda adları asayişsizliklere karışmıştır.
der-dest: Elde etmek, yakalamak, tutmak.
der-kâr: Ma'lûm, Âşikâr olan.
derkenar: Sayfa kenarına kaydedilen yazı, çıkma.
dest-gâh: İş yeri, tezgâh, iktidar, servet, kuvvet.
devair: Devirler.
düstûr: Genel kanun, nizam, izin, numune, üslup.
düsvâr: Müşkül, güç, zor.
düyûn: Borçlar.
efzâ: Sonlarına eklendiği kelimelere artıran, çoğaltan mânasını verir.
eknân: Mahfazalar, perdeler, evler, odalar, hücreler, çadırlar.
elviye ve kazalar: Vilayet ve kazalar.
emr-i i'tâ: Verme emri, verilme emri.
emval: Mallar, para ile alınan şeyler.
emval-i miriye: Başkumandanın malları
envaı şekavet: Birçok haydutluklar.
esbak: Eski, geçmiş, önceki.
eshab-ı hukuk: hukuk sahibi.
esmân: Bir şeyin pahası, tutarı.
eşhes: Şahıslar.
eşirra-yı merkume: Yazılmış, adı geçen, az önce anılan (kimse).
eşraf ve sadat: Şerefli ve iyi.
evkaf: 1. Vakıflar. 2. Vakıf mallarını yöneten kuruluş:
evkaf-ı hümâyun nezareti: Osmanlı döneminde Vakıflar Bakanlığı.
eyalet: Osmanlı merkez teşkilatının dışında, taşrada bulunan ve beylerbeyi tarafından yönetilen en büyük idari bölge.
fehâmetlü: Derin anlayış ve kavrayış sahibi.
fekk: Açmak, ayırmak, kırmak, kaldırmak, kesmek, rehin verilen şeyi kurtarıp çıkarmak.
ferâğ: Vaz geçmek, hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek, boşaltma.
fermân-fermâ: Hüküm süren, emir veren, emir buyuran.
fermûde: Buyruk, emir, kumanda.
fevkanî: Üstte, üstteki.
fevt: Ölüm, mevt, kaybetme, elden çıkarma, kaçırma, bir şeyin bir daha ele geçmeyecek şekilde elden çıkması.
fî-mâba'd: Bundan sonra.
fürce-yâb: Fırsat, imkân, vakit bulan.
galtîde: Tekerlenmiş, yuvarlanmış.
gâret: Yağmacılık, düşmanın malını yağma etmek.
gasb: Başkasına âit bir şeyi zorla, rızası olmadan almak. Zorla almak, zorla alınan şey.
gayr-i meskûn: Kimsenin oturmadığı yer.
hafiyyeten: Gizli olarak.
hâl: Durum, vaziyet, görünüş, tavır
halel: Bozukluk, eksiklik, başkası tarafından verilen zarar

hâlî: Tenha, bos, terkedilmiş, sahipsiz
harekat-ı faside: Bozuk, bozulmuş, sağlam ve doğru olmayan hareketler.
harîf: Adi insan, teklifsiz dost.
hasebiyle: Bir şeyden ötürü, sebebi ile.
hasılat nevi: Elde edilen çeşitli hasılatlar.
helalli: Nikahlı.
havi: İçine alan, kaplayan.
hayret-efzâ: Hayret verici, hayret artıran.
hedm: Yıkma, harabe etme.
hızane-i amire defteri: hazine kayıt defteri.
himâre: Ayaküstü, havuzun etrafına koydukları taş, avcıların av vurmak için çevrelerine ev gibi dizdikleri taşlar.
hitâm: Son, nihayet.
hulefasından: Halifesinden.
huzur-ı şer'i: Dinî huzur.
ısdar: Çıkarmak.
iâne: Yardım etmek, imdat.
İbâd-ı Müslümîn: Müslüman kullar.
ibrâm: Usandırıncaya kadar rica etmek, üzerine düşmek, muhkem kılmak.
ibrâz: Göstermek, meydana koymak.
icmal: Gösterge, özet, kısaltma.
icra-yı şekavet: Soygunculuk yapmak.
ictisâr: Cür'et ve cesaret göstermek.
idhal: Dâhil etmek.
îfâ: Ödeme, yerine getirme, yapma, yerine getirmek.
ifşâ: Duyurmak, meydana çıkarmak.
iğbirâr: Kırılma, gücenme.
iğvâ': Ayartmak, azdırmak, bastan çıkarmak.
ihdas: 1. anlamı ortaya çıkarma, meydana getirme. 2. anlamı kurma.
ihkak-ı hak: Hakkını vermek.
ikdâm: Gayret ve sebat ile çalışmak.
i'lâm: Bildirmek, mahkeme hükmünü bildiren resmî karar yazısı.
İlm ü haber: Bir şahsın yer, hal, medeni durum gibi pozisyonlarını resmi yoldan belgeleyen kâğıt parçası.
iltihak: Bitişme, katılma.
iktiza: Gerekli olmak.
imrâr: Geçirmek, mürur ettirmek.
inbâ: Haber verilmek, tebliğ etmek.
indifâ': Def' olmak, meydana çıkmak, geri çekilmek.
inhâ: Bir hususu resmen bildirmek, tebliği, bir memurun daha üst bir makamındaki memura bir maddeyi kapsamak üzere yazdığı resmî kâğıt.
intihâz: Fırsat bilip kaçırmamak.
intizar: Küçük çaplı beddua, üzüntüden kaynaklanan *"ah etme"*dir.
istirdad: Geri isteme, geri alma anlamlarında kullanılan sözcük.
irad: Gelir, kazanç.
irade-i seniyye: Padişahın emirlerini içeren hatt-ı hümayunların 19. yüzyılda görülen versiyonu, Padişahın emirlerini içeren belge türü.
irkâb: Bindirme, bindirilme.
irtikâp: Kötülük yapmak, rüşvet yemek.
irsâ: Sağlamlaştırmak, sabit kılmak, geminin demir atması.
isal: Vasıl etmek, ulaştırmak.
isdâr: (Sudur) Çıkarma, çıkarılma, sudur ettirme, rücu ettirmek, geri döndürmek, vazgeçirmek.
istiâl: Yanmak, tutuşmak, alevlenmek, şiddetlenmek.
istibâh: Şüphelenmek, şüphe etmek, aşırı benzemek.

istid'â': Bir işin yapılmasına dair resmî daireye verilen istek kâğıdı.
istihsâl: Hâsıl etmek, husule getirmek, elde etmek, üretmek.
istimal: Kullanmak.
istintâk: Söyletmek, sorguya çekmek, ifade almak.
istishâb: Mazide varken sonradan zail olduğu bilinmeyen bir şeyin hâlâ devam ettiğinin varsayılması.
istîzân: Bir hususta izin istemek, izin istemek için danışmak.
iş'ar: Yazı ile bildirme.
i'tâ: Vermek.
i'tizâr: Özür dilemek
ittihaz etme: Kabullenmek, kabul etmek, rıza göstermek, razı olmak.
imtisalen: Tabi olma, uyma, boyun eğme.
istirdad: Geri isteme, geri alma.
ittika: Sakınmak, çekinmek.
kaime: Osmanlı'nın ilk çıkan kâğıt paralarının adı.
kabz: Tutma, ele almak, kavramak, teslim almak
kâffe: Hep, bütün, cümle
kâime: Uzun bir kâğıda yazılan ferman
kâin: Mevcut olan, var olan, bulunan
karâbet: Soyca yakınlık, hısımlık, akrabalık.
karîben: Yakında, yakın bir zamanda.
katı'-ı tarik: (Kuttâ-ı tarîk) Yol kesen.
kaziyye: İş, husus, mesele, dava.
keşân: Kimseler, kişiler, insanlar.
kira ve navul: Kira ve taşıma.
kise akçe: Kese akçe.
kur'a: Karyeler, köyler, kasabalar.
kuyûd: Kayıtlar, deftere geçirmeler.
kuvve-i cebriye: Zorla alma, zapt etme.
küşat: Alma ve tartma hakkı.
küsur: Önemsenmeyecek derecede küçük miktar.
lağımlarının tathiri: Lağımların yıkanması.
lede-l-hâce: ihtiyaç görüldüğünde.
lede-l-iktizâ: Gerektiği zaman.
lede-s-suâl: Sorgulandığı zaman, sorulduğu zaman.
leffen: Beraber sararak, iliştirilmiş olarak, raptedilmiş olarak.
livâ': Kaza, vilâyetten küçük şehir, sancak.
mal-ı miri: Devlet malı, hazine malı.
mahdûd: Sınırlandırılmış, çevrilmiş, hudutlandırılmış.
mahdum: Erkek evlat, oğul.
mâ-hiyye: Maaş.
mahzur: Kendisinden hazer edilen, yani sakınılan durum, şey; engel demektir. *"mahsur"* şeklinde kullanıldığı durumlara rastlanabilmektedir
mahsuldar: Bitek, verimli.
mal-ı mirileriyle: Başkomutanın malları
maslahat: Faydalı olanı elde edip, zararlı olanı defetme.
masarıfat: Yapılan masraflar.
mahsub: Sayılmış, hesaplanmış, hesabına kaydedilmiş, bir zata mensup kabul edilen
mahzen: Ancak, yalnız, sadece, tek.
mahzar: Hazır olma, görünüş, birçok kimse tarafından imzalı dilekçe, mahkeme sicili
mantûk: Bir lâfzın nutuk hâlinde, söz sahasında üzerine delâlet ettiği şey. *"Şu kitabı satın aldım"*, sözünde bu lâfzın mantıkı, o kitabın satın alınmış olmasıdır
ma'rifet: Bilme, bir şeyi cüz'i vecihle bilmek, hüner, sanat, ilim ve fenlerle tahsil olunan malumat, irfan kazanmak.
ma'rûf: Bilinen, tanınmış, belli, meşhur.

ma'rûzât: Arz olunanlar, arz edilen, küçükten büyüğe bildirilen.
ma'rûz zikr: Zikri geçen, bahsedilen.
matlub: Talep edilen.
mazarrât: Zararlar, ziyanlar.
mazbût: Zapt edilmiş, kayıt altına alınmış, ele geçirilmiş.
mebalik, memalik: Memleketler.
mebni: -den dolayı, -den ötürü anlamını vermesi için *"bir şeye"* mebni denir.
melâ: Ova, sahra.
melâ': Meşveret, cemaat, güruh, bir kavmin ileri gelen mesuliyetli şahısları, huy, ahlâk.
memhûr: Mühürlenmiş, damgalanmış.
menût: Asılı, muallâk, bağlı, bir milletten olmayıp sonradan o millete dâhil olmuş olan
merhale: Menzil, konak, iki konak arası mesafe, bir günlük yol, derece, kademe
merbut: Bağlı, bağlanmış.
merkum: Yazılmış, adı geçmiş, rakamla söylenmiş, sayılmış, basit ve adî insan
mersûm: Resmedilmiş, yazılmış, çizilmiş, bahsi geçmiş, gelenek.
mesfûr: Yazı, geçmiş, adı geçmiş, aşağılık kimseler (düşmanlar için kullanılır)
meskût: Söylenmemiş, sükût edilmiş, hakkında bir şey söylenmemiş.
mesned: Dayanacak yer, nokta, mertebe, makam, destek.
mesârr: Sevinçler, meserretler, sürurlar.
metrûke: Terk edilmiş, boşanmış kadın, ölen bir kimsenin mirası.
mevâki': Mevkiler, yerler.
mevkufat: Bir zaman için tutulup alı konulmuş olan mal ya da para.
mevzûa: Kabul edilmiş esas, ilk önce ele alınan fikir, hüküm.
mezkûr: Zikri geçen.
mezraa: 1. Ekime elverişli, ekilecek tarla veya yer, ekenek. 2. Kırsalda birkaç evden oluşan en küçük yerleşim birimi.
miriye cizye: Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman olmayanlardan askeri hizmet karşılığı olarak alınan bir tür baş vergisi. Kuruş, Haraç.
misevâr: Tarz, tavır, gidiş, gidişat.
misilli: Defasıyla, kez, fazlasıyla.
muaccele: Acil olarak.
muafiyet: Ayrı tutulma, kendisine uygulanmama.
mucibince: İcâp etmiş, lâzım gelmiş.
muharrer: Yazılmış yazılı olan.
muhasara: Etraftan çevirmek. Kuşatmak. Düşmanı etraftan sarmak. Abluka etmek.
muhassıl: Devlete ait vergi ve resimleri tahsil ile mükellef olan memurlar.
muhtevi: İhtivâ eden. Bir yere toplayan. İçine alan, kaplayan.
mukabele: Karşılık, karşılaşmak, mücadele, karşılaştırmak.
mukabil: Karşılık olan, karşı taraf, bedel.
mukaddemâ: Önce, evvelce, eskiden, bundan evvel.
mukarrer: Kararlaşmış, kararlaştırılmış.
mukataa: Osmanlı İmparatorluğu'nda iltizam yöntemine göre kiralanan kaynaklar.
mukataa': Bitişik olmayan. Kesik, ayrı.
mukayyed: Kayıtlı olan, serbest olmayan, bağlı, deftere geçirilmiş.
mukayyit: Sahip çıkma.
mûmâ-ileyh: ima edilenler, adı geçenler, yukarıda anılan.
muvâfık: Uygun, yerinde, denk.
mübayaat: satın almalar.
mübeyyin: Açıklayan, beyan eden, meydana koyan.
mübîn: Açık, aşikâr.
mücmâ': Cem' olma, toplanma.
müekkid: Te'kid eden, sağlamlastıran, tekrar eden, tembih eden.
müekkil: isini vekiline tayin eden, isleri için başkasını yerine bırakan.
müfredat: Bir bütünü oluşturan bireyler, ayrıntılar.

mukataa: Kesişmek. Muayyen bir kira karşılığında arazinin kesime verilmesi. Ekilen toprak için verilen muayyen vergi.
mülhakat: Bir merkeze bağlı veya ait olan yerler. Ekler, ilâveler, katmalar.
mülküne: Padişahlara yakışır bir surette.
mumaileyh: Kendisine işaret edilen, ismi evvelce geçen.
mümbit: Verimli, verimi bol olan.
münhasır: Yalnız bir kimseye veya bir şeye ait olan, her yanı çevrili.
münhezim: Yıkılmış, inhidam olmuş, harap olmuş.
münkatı': İnkıta eden, kesilmiş, kesilen, aralıklı ve son bulan, arada bağ kalmayan, ayrılmış, herkesten ayrılıp bir kişiye bağlı kalan.
müntehiz: Vakit ve fırsatı kaçırmayan.
münteşir: Açılmış, yayılmış, dağılmış, neşredilmiş, basılmış. Duyulmuş, etrafa yayılmış.
müntic: İntaç eden, netice veren, sebebiyet veren, meydana getiren, bir şeyin neticelenmesine sebep olan.
münazaadan mürur: Geçmek, gitmek, bir taraftan girip, öteden çıkmak.
murafaa: Karşılıklı hak iddia ederek konuşmak. Bir dava için birisini hâkim huzuruna celb ettirmek. Yüzleşerek muhakeme olunmak.
müretteb: Tertib edilmiş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş, sıralanmış. Kasten uydurulmuş.
mürur-u eyyam: Günler içinde, bir taraftan girip diğer taraftan çıkma.
müstebat: Açık, aşikâr, beyanı açık olarak anlaşılan, açıklanmış.
müstedâm: Sürekli, devamlı, sürüp giden, devamı istenilen.
müsdahdem askerler: Savaşmayan, hizmet eden askerler.
müşâr'ün-ileyh: Kendisine işaret edilen, adı geçen kişi.
mütekait maaşları: emekli maaşları.
müteallik: Alâkalı. Bir yere bağlı, bir şeye mensup.
mütecasir: Küstah, cür'et gösteren, tecasür edenler.
mütesellim: Teslim edilen şeyi alıp kabul eden. Tanzimat'tan evvel Vali ve Mutasarrıfların uhdelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilen kimseler. Bunlara *"voyvoda"* denirdi. Vergi tahsildarı.
mütedair: Dolayı, alâkalı, üzerine, müteallik, için.
müteferrik: Çeşitli. Kısım kısım. Başka başka. Dağınık.
müterakim: Teraküm etmiş, birikmiş, yığılmış.
müteveffanın: Ölü, vefat etmiş, ölmüş.
nâ: Arapça'da *"biz"* edatı, Farsça'da olumsuzluk ön eki
nâ-becâ: Yersiz, uygunsuz, münasebetsiz
neferat: Neferler, askerler, erler.
nehb: Yağma, yağmacılık, çapul, bir kişinin malını zorla almak.
niza: Çekişme, kavga.
nush: Nasihat, öğüt vermek.
nümâyân: Görünen, aşikâr, gözükücü olan, parlayan.
öşr-i gılal: gelen mahsullerin onda birinin kirası.
perakende bulunmak: Hazır bulunmak.
pâyân: Kenar, son nihayet, uç.
pâye: Rütbe, derece, ilim derecesi.
paye-i ilmiye: İlim derecesi.
pâye-i serîri âlâ: Yüce makam sahibi.
peksimed: Pişirildikten sonra dilimler hâlinde kesilerek isi ile kurutulmuş, uzun süre dayanabilen ekmek.
pesend: Beğenmek, kabul eylemek.
pis-gâh: Huzur.
rey: Fikir, hüküm ve itikat.
refik: Arkadaş, dost, koca, eş, zevce.
resm-i bennak: Çift vergisi yükümlüsünün, kendisiyle bir evde oturan oğullarına, evlendikleri zaman verilen belge.
resm-i çift: Evlenenlerin belgesi, evlilik cüzdanı.

rehavet: Tembellik, gevşeklik.
re'sen: Kendi basına, bizzat, kimseye danışmadan, doğrudan doğruya.
rücû: Geri dönme, vazgeçmek, cayma.
rüyet: Görmek.
sabık: Önceki, zaman ve rütbece ileri olan, geçmiş.
salif'üz-zikr: Bildirilen, zikri geçen, mezkûr, yukarıda ismi geçen, yukarıda, daha evvel söylenen.
sâmi: 1. İşiten, duyan, dinleyen, 2.Yüksek derece.
sarf-ı mukadderat: bilinen harcamalar, gerekli olan harcamalar.
sebîl: Açık ve büyük yol, büyük cadde, su dağıtılan yer. Durmalar, duruşlar, hareketler.
semâhet: Cömertlik, el açılığı, iyilikseverlik
melce: İki kişi veya çok kimseler arasındaki anlaşmayı tespit eden ve karşılıklı imzalanan kâğıt, vesika.
sirkât: Çalma, hırsızlık
suret-i tediplerine: Uslanmış yola gelmiş olanlar.
suret ve ilmühaber: Birinin durumunu anlatan resmi belge.
sükkân: İkamet edenler, oturanlar.
sünûh: Çok düşünmeden akla ve kalbe gelen mâna, zuhur etmek, vâki' olmak
şeref-rîz: Şeref veren.
şeref-yâfte: Şeref bulmuş.
şerh: Açmak, genişletmek, açıklama, bir yazı veya konuyu kolay anlaşılması için izah etmek.
şer'iye: Şeriata uygun olma, kanun ve nizamlara uygun bulunan.
şerût: Şartlar şevket-makrûn, şerefli.
şitâ: Kış.
şukka: Parça, kâğıt veya kumaş parçası, küçük tezkere
şûris: Karışıklık, kargaşalık
şaki: Eşkıya.
şakavete cür'et etmeleri: hırsızlığa yönelmeleri.
şenaat: fenâlık, kötülük, alçaklık. Cenab-ı Hakk'ın emrine muhalif hareket.
şukka: Parça. Kâğıt veya kumaş parçası. Küçük tezkere.
taaddiyat ve tecavüzat-ı vakıa: Tecavüz ve adilik olayı.
taahhüd: Bir isin veya şeyin yapılmasına söz vermek, üzerine almak.
tahmil ve teslim: Yükleme ve teslim etme.
tahassun: Bir kaleye kapanmak, korunmak, istihkâma çekilmek, tahkim edilmiş bir yere sığınmak.
tahrîr: Yazmak, yazılmak.
tahrîrât: Yazı. Resmî mektup.
tahrir-i cedid: Yeni yazmalar, yazılmalar.
tahvilin: Çevrilen, dönüştürülen.
taife-i mezkûre: Zikredilen aile, topluluk.
takrîr: Bildirmek, anlatmak, kararlaştırmak, yerini belirtmek, resmî olarak yazı ile bildirmek.
taltif: Lütfetmek, taltif etmek.
tard: Kovmak, defetmek.
tarîk-i âmm: Kamuya açık yol, insanların gelip gittiği yol.
tastîr: Yazı yazma, satırlar meydana getirme.
tatarruk: Yol bulma, yol bulup girme.
tatar masrafları: Posta masrafı.
tavzîh: Açıklamak, açık olarak beyanda bulunmak.
tayinat: Başka yere nakiller.
tayîş: İâşe.
teaddiyat: Saldırılar.
tebeddülat: Bir durumdan başka bir duruma geçme, değişmeler.
tecdiden: yenilenmek üzere.

tertib: Düzenleme.
techîz: Donatmak, tamamlamak, cenazenin yıkanmasından defnine kadar yapılması lazım gelen şeyler ve bunları tedarik etmek.
tecviz: Uygun.
te'dip: Uslandırma, yola getirme, terbiye etme.
teferrüs: Ferasetle bir şeyi kestirmek, bir şeyi dikkat ve teemmül ederek isabetli olarak idrak etmek, anlamak, zannetmek.
tekalif: Teklifler.
tekâsül: Üşengeçlik.
telhis: Sadrazamın Padişaha sunduğu yazılı bilgi.
temessük: Tutunma, sarılma, sıkıca tutma, hüccet ve delil izhar etme, borç senedi.
tenkil: Nakledilmek.
tereke: Ölen bir kimsenin bıraktığı miras.
terkib: Birleşim, birleştirme, bir araya getirme, tamlama.
terkim: Rakam koymak, nisan eylemek.
tesrîb: Asker gönderme, yollama veya atı ve deveyi bölük bölük edip yollamak.
tesviye: Seviyelendirme, düzleme, beraber etme, iki şeyi müsavi etme, neticelendirme.
tesyâr: Göndermek, gönderilmek (eşya hakkında olursa *"tisyâr"*).
teşkilat-ı idare: İdari yapı.
tevbih: Paylama, azar.
tevabii: Tabi olanlar, maiyet.
tevcih: Yöneltme, aşama, makam, mevki verme, terfi ettirme.
tevliyet: Vakıf mallarına bakma görevi.
tevzi: Dağıtma, üleştirme.
tezkire: 1. Divan şairlerinin hayatını ve şiirlerini genellikle sübjektif bir bakış açısıyla değerlendiren eser. 2. Genellikle kiraz ağacı kabuğundan yapılan mızrap. 3. Sepet.
ubûr: Geçmek, atlamak, zorlamak.
uhde: Bir işi üzerine alma. Söz verme. Ahitname. Bir kimsenin üstünde olan iş.
ulyâ: Pek büyük, pek yüce, daha yüksek, çok yüksek olan.
ümerâ: Eminler, emniyet sahipleri.
vâki': Olan, düşen, konan, mevcut olan.
vücûh: Çehreler, yüzler, sebepler, imkânlar, münasebetler, memleketin ileri gelenleri.
yed: El, kuvvet, kudret, yardım, vasıta, mülk yekûn: Toptan, hepsi, netice, toplam.
yevm: Gün, sene, asır, devre, devir.
zam ve ilhak olunmak: dahil olmak, eklenmek.
zat ve zeman: İçinde bulunduğu zamandaki şahıslar.
zahire: Yiyecek, yemek.
zahâir: Zahireler, yiyecek.
zamir: İç, iç yüz, kalp, vicdan, gönülde gizli olan sır.

RESİMLER

1. BASINDA BAHADIRLILAR

TÜRKİYE ÇAPINDA DAHA ÖNCE 3 KEZ YAPILAN BAHADIRLI ŞENLİKLERİNİN 4.SÜ REYHANLI DA İLK KEZ YAPILMIŞTIR.

4. BAHADIRLI ŞENLİĞİ HAKKINDA BASINDA ÇIKAN HABERLER
REYHANLI

PROĞRAM

A- 10.00-12.00 KARŞILAMA, TANIŞMA GELEN GRUPLARIN TAKDİMİ VE TANITIMI
B- 12.00-14.00 YÖRESEL VE AŞİRET YEMEKLERİNİN TAKDİMİ
C- 14.00-15.00 HATAY GRUBU VE GELEN GRUPLARDAN 3 KİŞİLİK KOMİTELERİN OLUŞTURULMASI VE TOPLANTISI
D-15.00-19.00 EĞLENCE (KOMİTE TARAFINDAN HAZIRLANAN SÜPRİZLER)
E - 19.00-21.00 AKŞAM YEMEĞİ
F - HAVAİ FİŞEK GÖSTERİSİ
G- 21.00-24.00 AKŞAM EĞLENCESİ VE KAPANIŞ.

YER : KIRCAOĞLU KÖYÜ (KUMLU KAVŞAĞI)
ALTUĞ BAHADIRLI ÇİFTLİĞİ

SAYIN :.....

Türkiye'mizin her tarafına dağılmış olan Bahadır, Bahadırlı, Bahadırlıoğulları ve kendisini bu geniş ailenin ferdi sayanların katılımlarıyla;

Yapılmakta olan Bahadırlı Şenliği 2 defa Eskişehir yöresinde üçüncüsü 2003 yılında Trabzon Vakfıkebir'de yapılmıştır.

4. Bahadırlı Şenliğini Hatay Reyhanlı'da 28 Ağustos 2004 tarihinde Altuğ Bahadırlı Çiftliğinde yapılacaktır.

Sizinde bu şenliğe katılmanızı arzu ediyoruz.

Saygılarımızla
Bahadırlı Şenliği Düzenleme Heyeti Adına

Altuğ BAHADIRLI İhsan BAHADIRLI

Ama, en çon katkıyı verenin de, çiftliğin kapısını açan Altuğ Bahadırlı'nın kendisi olduğu açıkça ortada. Altuğ Bahadırlı şöyle konuştu: "Bu şölen, bizden çok yeni nesiller, bizden sonra gelecek olan kuşaklar için önemli. Şöleni halka açık yerde yapmak istedik. Ancak, başkalarını rahatsız ederiz, bazı istenmeyen 'nahoş hadiseler olabilir' düşüncesiyle müstakil bir yerde yapılmasını istedik. 'Nerede yaparız?' diye düşünürken, ben çiftliğimi önerdim. Çünkü, şehir dışından buraya gelenler, bizim nasıl yaşadığımızı görmek ister. Ve tertip komitesi de, önerimi uygun gördü. Şölene katılanlar 'Reyhanlı'daki ailelerin yanında ağırlandı. Yalnız bekar olarak gelen 40-50 kişinin bir

pansiyonda konaklamasını sağladık. Şölende adres alışverişi de yapıldı. Ve bir süre öncesinde elimize geçen dökümanlarla bir kitapçık yaptık. Bu kitapçıkta Oğuz boylarından gelen Bahadırlı Ailesi'nin 300 yıl öncesine giden soy ağacını çıkarttık. Ve bunu da il temsilcilerine dağıttık."

Çiftlik yakınlarındaki 800 dönüm tarlasında üreticiliği sürdürdüğünü belirten Altuğ Bahadırlı, en büyük buluşmanın sağlandığı etkinliğin bir dernek veya vakıf ile devam ettirilmesinin düşünüldüğünü, ancak bu konudaki nihai kararın önümüzdeki süreçte verileceğini söyledi.

HALKIN SESİ HAKKIN SESİDİR

SES

GÜNLÜK SİYASİ BAĞIMSIZ GAZETE

05 EKİM 2004 SALI SAYI:4326 YIL:16

Reyhanlı'daki çiftlik evinde 14 ilden 603 kişinin katılımı ile şölen düzenlendi

Bahadırlı Aşireti, 'soy kökünü' arıyor

Bir düşünür 'Her aile bir tarihtir, hatta okumasını bilen için bir destandır' demiş. Hataylı Bahadırlı Aşireti de, yurdun dört bir yanına yayılan akrabalarını bulmak, onlarla tanışmak ve kaynaşmak ve belki de aile tarihinin destanını yazabilmek için, Reyhanlı'da Bahadırlı Şöleni düzenledi.

Haberi 4-5. Sayfada

Bir düşünür 'Her aile bir tarihtir, hatta okumasını bilen için bir destandır' demiş. Hataylı Bahadırlı Aşireti de, yurdun dört bir yanına yayılan akrabalarını bulmak, onlarla tanışmak ve kaynaşmak ve belki de aile tarihinin destanını yazabilmek için, Reyhanlı'da Bahadırlı Şöleni düzenledi. Bahadırlı (Bahadır, Bahadırlıoğlu, vs.) Aşireti'nin yurdun 14 iline yayılan 603 bireyinin buluştuğu şölenle, Hatay da bir ilke imza attı. Hatay Valisi Abdulkadir Sarı, Reyhanlı Kaymakamı Şükrü Çakır ile Bahadırlı Aşiretinin üyelerinin ka-

şölen, havai fişekler altındaki farklı kültürlerin sergilendiği mekan oldu; horondan zurnaya kadar farklı müziğin seslendirildiği şölende, Bahadırlı Ailesi düzenlediği kına gecesi ile aşirete bir birey kazandırdı.

Aşiretin dördüncü toplantısı

İki kez Eskişehir, bir kez de Trabzon'da buluşan Bahadırlı Aşireti, en geniş toplantısını Reyhanlı'da yaptı. Buluşma için Kırcoğlu Köyü'ndeki çiftliğinin kapılarını açan Altuğ Bahadırlı, aşiretin en yaşlısı olan İhsan Bahadırlı ile birlikte 'tertip komitesinde' de bulundu. Konukların sekiz davul, üç zurna tarafından 'Bahadırlı Havası' ile karşılandığı şölen; Trabzon'dan 59, Muş'tan 3

Reyhanlı'daki çiftlik evinde 14 ilden 603 kişinin katılımı ile şölen düzenlendi

Bahadırlı Aşireti,'soy kökünü' arıyor

Eskişehir'den 39, Ankara'dan 5, Şanlıurfa'dan 24, Gaziantep'ten 26 Kilis'ten 82, Adana'dan 4, Edirne'den 2, Kadirli'den 54, Isparta'dan 1, Kocaeli'nden 4, İstanbul'dan 1 ve Reyhanlı'dan 299 kişinin katılımı ile gerçekleşti.

Şölen için çiftliğinin kapılarını akrabalarına açtı

Şölenin konuklarının, Hatay'daki akraba evlerinde konakladığını belirten Altuğ Bahadırlı, buluşma için Hatay'daki 350, şehir dışındaki de yüzlerce aile reisine mektup davetinde bulunduklarını söyledi. Şölene katılacaklara buluşma yerinin haritası ile bölgenin 10 yıllık sıcaklık ve nem ortalamasının da gönderildiğinin altını çizen Altuğ Bahadırlı, "Hazırlığımız aylarca sürdü. Ve şehir dışındaki akrabalarımıza bizlerin yaşam tarzını sergileyebilmek için çiftliğimin kapılarını açmayı uygun bulduk. Bu da beni memnun etti" dedi. 'Yorgunluk oldu, ama duyduğumuz manevi hazzın yanında bu hiç kalıyor" diyen Altuğ Bahadırlı, şölenin maddi külfetinin ise Hatay'daki Bahadırlı ailesinin ortak

Buluşma fikri nasıl belirlendi?

Bahadırlı Aşiretinin buluşması fikri, Eskişehirli iki kuzen Zeki Çakır ve Dr. Bahadır Bahadıroğlu'ndan çıktığı belirtiliyor. Reyhanlı'daki buluşmanın açış konuşmasını yapan İhsan Bahadırlı, amaçlarının büyüyen ailenin Reyhanlı ve Hatay'daki üyelerinin kendi içinde kaynaşıp, tanışmasının yanı sıra, diğer yörelerde yaşayanların tanışması olduğunu belirtti. Bahadırlı Ailesinin, devlet ve millete sürekli maddi ve manevi katkı verdiğini, Hatay mücadelesinde de silahlı destek olduğunun altını çizen İhsan Bahadırlı, aile bireyleri arasından senatör, milletvekili, belediye başkanı, bürokrat, siyasetçi, esnaf ve sanatkar yetiştiğini söyleyerek, eğitime, özellikle de kız çocuklarının eğitimine büyük önem verdiklerini ifade etti.

İngiliz arşivlerinden de yararlanıldı

ABD'de yaşayan oğlunun İngiliz arşivlerine girerek, Bahadırlıoğlu, Bahadır Ailesi'nin tarihini bulduğunu belirten Dr. Bahadır Bahadıroğlu, "1792 tarihli kayıtlı bu arşivlere göre, Kafkaslar'da Bahadıroğulları adlı bir Türk Aşireti var. Ve o dönemde padişah, bunları alarak büyük bölümünü Suriye'ye yerleştirmiş, kalan bölümünü de Erzurum, Eskişehir gibi yerlere vermiş. Bunlara toprak, para ve gelin de vermiş. Aşiret böylece Anadolu'ya gelmiş. Bunlar içerisinde Karakeçeliler, Avşarlar da var, ama hepsi Bahadırlar, Bahadıroğulları içerisinde. Benim araştırmalarım ise Hazar'ın Güney'inden yapılan büyük göçe 102 kavim katılıyor ve bunlar arasında Bahadırlar da var. Bu nedenle de Bahadırları bir aşiret değil, Kavim olarak tanımlıyorum. Tabii bunlar bir rivayet" dedi. Türk boylarının Anadolu'ya gelmeden önce Kafkaslar'da bir süre kalıp, dinlenip, güçlendiğini de belirten Bahadırlıoğlu, 'kaviminin' ise Kanuni döneminde ilhak olduğunu savundu. 'Şimdi biz, aileler nereden başlıyor? sorusunu araştırıyoruz' diyen Bahadır Bahadırlıoğlu, bu çalışmanın 1940'lı yıllarda öğretmen olan, ama tarihe çok meraklı bulunan babası tarafından başlatıldığını, birkaç yıl önce de kuzeni ile konuyu görüşüp, araştırmaya başladığını ifade etti. Soylarının Erzurum, Van, Kars'ta izlerine rastladıklarını vurgulayan Bahadırlıoğlu, "16 vilayette ize rastladık. Bazılarının soyadları değişmiş. Bu nedenle bulmakta güçlük çekiyorduk. Bunun üzerine o bölgelerdeki belediye başkanlıklarına mektup gönderip, 'biz soyumuzu arıyoruz' mesajı ile yardım istedik. Bazılarından yanıt gelince, bu iş başladı. Gayemiz, bir aşiret değil, kavim olan Bahadıroğulları'nı biraraya getirmek ve eski örf adetleri içerisinde bağdaştırmak. İnsanlar yaşadığı yerde ya kendi örf ve adetlerini kabul ettirir, ya da o ortama uyum sağlar. Benim gördüğüm kadarıyla aşiret (kavim) gittiği yerdeki ortama gayet güzel uyum sağlamış. Biraraya gelelim ve birliği devam ettirelim istiyoruz. Biz ülkeye faydalı insanlarız. Sürekli verici insanlarız. Çalışkan, lider, cemiyete faydalı insanlarız. Özellikle eğitime büyük katkı sağlıyoruz" diye konuştu.

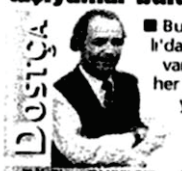

Vali Sarı: Diğer yörelere örnek olsun

Ülkenin çeşitli yerlerindeki Bahadırlılar'ın Reyhanlı'da buluşmasına katılımı ile eşlik eden Hatay Valisi Abdulkadir Sarı, insanların birbirine sarılarak, kenetlenmesini istedi. Sarı, "Atalarımız 'otu çek köküne bak' demişler. Bahadırlılar dün olduğu gibi bugün ve yarın da devletin, milletin yanında yer almaya devam edecektir. Bu birlik ve beraberliğinizin, diğer yörelere de örnek olmasını ve birbirinize sarılarak kenetlenmenizi diliyorum" diye konuştu.

Hürriyet
28 Ağustos 2004 CUMARTESİ

Bahadırlı soyadını taşıyanlar buluşuyor...

■ Bugün Reyhanlı'da büyük şölen var. Türkiye'nin her yanından soyadı Bahadırlı olan herkes Reyhanlı'da buluşuyor.
■ 2. sayfada

M. Sinan TANYILDIZ

Bahadır soyadını taşıyanlar buluşuyor

Bugün Reyhanlı'da büyük şölen var. Türkiye'nin her yanından soyadı Bahadırlı olan herkes Reyhanlı'da buluşuyor. Bugün Reyhanlı, bayram yeri. Çocuklar, büyüklerini tanıyacak... Büyükler, torunlarını kucaklayacak... Tayfur Bahadırlı ile telefonda konuştum. Beni Reyhanlı'ya davet etti. Bahadırlı Oymağı'na mensup kişilerin Reyhanlı'da buluşacağını ondan duydum ve sonra da bir program faksladı... Ne yalan söyleyeyim, sanki Bahadırlıymışım gibi heyecanlandım ve çok hoşuma gitti bu şölen... Aile hayatını önemseriz. Millet olarak böyleyiz. Düğünlerimiz bu nedenle davullu zurnalı olur. Dostlarımızla eğleniriz ve ailemizin büyüdüğüne şahit olmalarını isteriz... Ama son yıllarda çocuklarımız akrabalarını tanımıyor. Ekonomik sıkıntılar bizi törelerimizden uzaklaştırdı. Çalışıp duruyor, uğraşıp yoruluyoruz ve uykuya bile hasret kaldık... Büyüklerinizi konuşturun, size eski günleri anlatsınlar... Özellikle bayramları dinleyin büyüklerinizden... Ziyaretleri, el öpmeleri, saygıyı ve sevgiyi dinleyin... Yokluk yıllarıydı ama bir bütünlük vardı. Hepimiz, amcamızı, kuzenlerimizi, dayılarımızı tanırdık... Sonra ekonomik göçler başladı ve tüm Anadolu İstanbul'da buluştu sanki...

REYHANLI

Bir de başımıza Almanya çıktı ve para kazanmak için oralara gittik, buraları unuttuk... En azından çocuklarımız unuttu... Tayfun Bahadırlı, Reyhanlı'daki büyük buluşmayı anlatırken benim aklımdan eski günler geçiyordu... Duydum ki Dayımın oğlunun kızı evlenmiş... Şimdi bir de çocuk sahibi olmuşlar... Onlar beni tanımıyor, ben onları tanımıyorum... Mazeretim var, yoğunum. Eve gidecek zamanım bile olmuyor... Çoğumuz böyle değil miyiz? Bahadırlı Oymağı işte bu'na meydan okuyor. Ne olursa olsun yılda bir kez biraraya geliyorlar, tanışıyorlar, komiteler oluşturuyorlar, adres verip adres alıyorlar, birbirlerini kucaklıyorlar ve ayrılıyorlar... Üç günlük bir programla tüm akrabalar birbirlerini tanıyor... Ve onlar rahatça şunu söylüyor: - Biz Türkmen Aşireti mensuplarıyız... Bunlar bizim torunlarımız... Şunun adı Hande, şu çocuk Mustafa... Bugün Reyhanlı'da Bahadırlı Oymağı'nın şenliği var. Yemekler yenilecek, oyunlar oynanacak, hasret giderilecek... Hoşuma gitti. Hem de çok... Yıllar önce Trabzon'da soyadı Bahadırlı olan bir muhabirim vardı... Halil Bahadırlı... Ailesinin Antakya'dan geldiğini hatırlıyorum... Sık sık da konukları gelir, daracık evinde onları ağırlar ve getirip benimle tanıştırırdı... Aile olmak çok güzel bir şey... Hele ailenin her ferdini tanımak daha da güzel... Onları kucaklamak, ellerini öpmek, başlarını okşamak harika bir duygu... Bahadırlı Aşiretinin şöleni kutlu olsun... Umarım bu şölen, herkese örnek olur ve bizler de ulaşamıyorsak bile telefonla akrabalarımızı arama zahmetine katlarız. Eminim ki bir süre sonra bu zahmet keyfe dönüşür... Dayımın oğlu Ankara'da yaşıyor. Onun üniversitede okuyan bir kızı var. Bir gün kitapçıları gezerken yazmış olduğum Elveda Ankara isimli romanı görüyor ve kitabı satın alıp eve koşuyor... Adı Nazlı... Kitabı okuduktan sonra babasının yanına gidiyor ve "Baba, kuzeninle tanışmak istiyorum..." diyor... Sonra tanıştık... Onlara benim ulaşmam gerekirdi... Nazlı'ya bunu söyleyemedim ama gözlerindeki sevinci görmenizi isterdim. Tabi benim yüreğimdeki heyecanı da duymanızı arzulardım... Müthiş keyif... Tesadüfen birbirimizin farkına vardık çünkü... Bahadırlı Oymağının biraraya gelmesini bu nedenle çok önemsiyorum...

Ve bu şöleni düzenleyen komiteye binlerce kez teşekkür. Sağolun İhsan Bey...
Bana akrabalarımı ve ailemi hatırlattınız...

SILA
Her gün daha güçlü,
Her gün daha ileri.
fatibalcılarmynet.com
Muratunutkanmynet.com
Sayı: 17- Kuruluş Tarihi: 04 Mayıs 2004 - Bağımsız - Siyasi Gazete
6 EYLÜL 2004 PAZARTESİ

TARİHİ BULUŞMA

BAHADIRLI AŞİRETİ REYHANLIDA BULUŞTU

Tarihte ortaasyada yaşayan Türklerin önemli bir kolunu oluşturan Bahadırlı aşireti, yiğit ve savaşçı kişiliğinden dolayı bu ismi almıştır. Aşiret, Türkmenistanın Rey kentinde yaşamış. Ordunun üst kademelerinde görev almış Orta Asya'daki kuraklık sebebiyle diğer Türk boylarıyla birlikte, Anadoluya yönelmiş. 1071 Malazgirt Savaşında, Alparslanın ordusunda önemli görevler almış, kimilerine göre aşiret, kimilerine göre ise bir kavimdir. Türklerin Anadoluya girişiyle Bahadırlı aşireti, Anadolunun değişik yörelerine yerleşmiş, aşiretin çoğunluğu ise, Hatayın Reyhanlı ilçesini yurt edinmiştir. Reyhanlı ismi ise, Türkmenistanın Rey kentini vurguladığı için, bu isim uygun bulunmuştur. Bahadırlı bölgede büyük bir Türk aşiretini oluşturduğundan, Osmanlı Devleti, Kâbenin kontrolünü uzun süre Bahadırlı aşiretine teslim etmiştir.

AŞİRETİN KADİRLİ'DEKİ KOLU

Reyhanlıdaki Bahadırlı aşireti her yaz Göksün bölgesine yaylaya göçmeye başlar. 1865'te bir yayla dönüşü, şimdiki Bahadırlı Köyüne gelindiğinde, Hacı Mustafa isimli bir aşiretin malları hastalanır, aşiret Reyhanlıya doğru ilerler. Hacı Mustafa ise Bahadırlıda mallarının iyileşmesi için geçici olarak konaklar. O dönem Çukurova'da Dervişpaşa iskanı başlar ve Hacı Mustafa bu iskan sebebiyle Bahadırlıda iskana tabi tutulur. Kadirli'deki bu yerleşim yerine aşiretin adı olan Bahadırlı ismi verilir. Bahadırlıya yerleşen Hacı Mustafa'nın çocukları ve torunları çoğalır Cumhuriyet döneminde soyadı kanunu yürürlüğe girdiğinde aşirete Balcılar soyadı verilir. Kadirli Bahadırlı doğumlu Balcıların bir kısmı daha sonra Kadirli ilçe merkezine yerleşir, bir kısmı ise Adana ve Osmaniye'de yaşamaktadır. Bahadırlı aşiretine mensup Balcıların sayısı 500 civarındadır.

REYHANLI'DA 4. BULUŞMA

Hasan ve Altuğ Bahadırlı öncülüğünde. Reyhanlıda toplanan Bahadırlı Türkmen Aşireti, Altuğ Bahadırlının çiftlik evinde, 27-29 Ağustos 2004 tarihinde buluştular. Türkiyenin değişik yörelerinden Reyhanlıda toplanan Bahadırlı aşiretinde, tam bir kaynaşma görüldü. Trabzon, Muş, Eskişehir, Ankara, Ş.Urfa, G.Antep, Kilis, Edirne, Isparta, Konya, Islahiye, Kocaeli, İstanbul, Balıkesir ve KADİRLİ'den gelen aşiret, kendi yöresel halk oyunu ve yöresel müzik eşliğinde eğlendiler. Reyhanlıdaki toplantıya katılan aşiret mensupları, çiftlik evinde, Alice tesislerinde ve aşiret evlerinde misafir edildiler. Toplantıda her yöreden aşiret adına konuşmalar yapıldı, tarihten bu güne Bahadırlı aşiret yaşantısı ve gelenekleri anlatıldı. Aşiret toplantısına 2000 civarında aşiret mensubu katıldı, bu büyük buluşmaya Hatay Valisi Abdülkadir Sarı, Hatay Emniyet Müdürü, Reyhanlı Kaymakamı Şükrü Çakır, Reyhanlı Belediye Başkanı Hüseyin Şanverdi, Kumlu Kaymakamı ve Belediye Başkanı ayrıca Kadirli'den Av. Hülagu Balcılar, Ticaret Borsası Başkanı Mehmet Balcılar, Tarsus Savcısı Cemil Balcılar, Göksun Savcısı Üzeyfe Balcılar, Av. Bahadır Balcılar, Ekonomi Doç.Dr. Mehmet Balcılar, Dr. Enver Balcılar ve Gazetemiz Sahibi Fatih Balcılar ile Kadirli'den giden kalabalık bir grup katıldılar. Toplantının akabinde ise gece havai fişek gösterisi yapıldı.

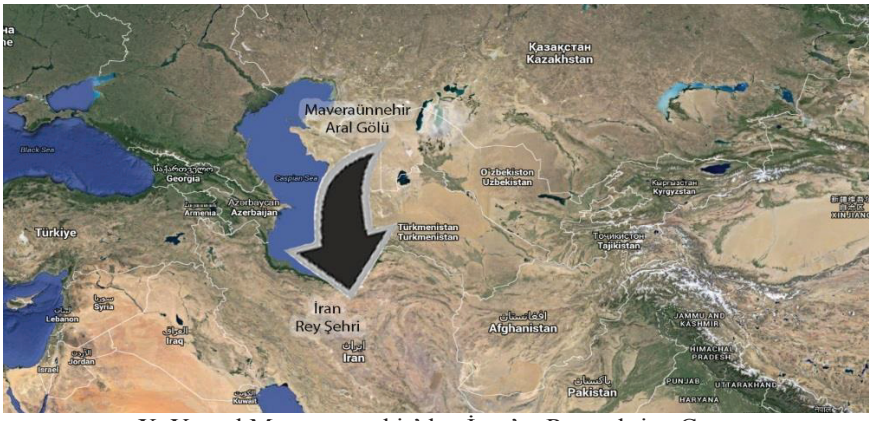
Bahadırlı aşiretinin Reyhanlıdaki buluşması ulusal basında, başta Hürriyet gazetesi olmak üzere geniş şekilde yankı buldu. 20 Kasım 2004'te Ankara'da aşiret öncüleri toplanıp, 2005'te aşiretin toplanma yeri, tarihi ve Türkiye genelinde dernekleşme çalışmaları hakkında karar alacaklar. Böyle bir organizasyonu yapmaları için İhsan, Altuğ ve Bülent Bahadırlı ile tüm Reyhanlı'daki akrabalarımıza teşekkür ederiz. Gelecek şölende buluşmak dileğiyle

DEVAMI SAYFA 3'DE

2. BAHADIRLAR'IN GÖÇ YOLLARI[847]

745 yılında Türkistan'dan Maveraünnehir'e Göç

X. Yüzyıl Maveraünnehir'den İran'ın Rey şehrine Göç

1040 Rey Şehrinden Irak'a Göç

[847] Göç yolları, kitapta anlatılan belgeler ışığında tarihlendirmişlerdir.

1040 Irak'tan Azerbaycan'a Göç

1071 Azerbaycan'dan Kuzey Suriye'ye Göç

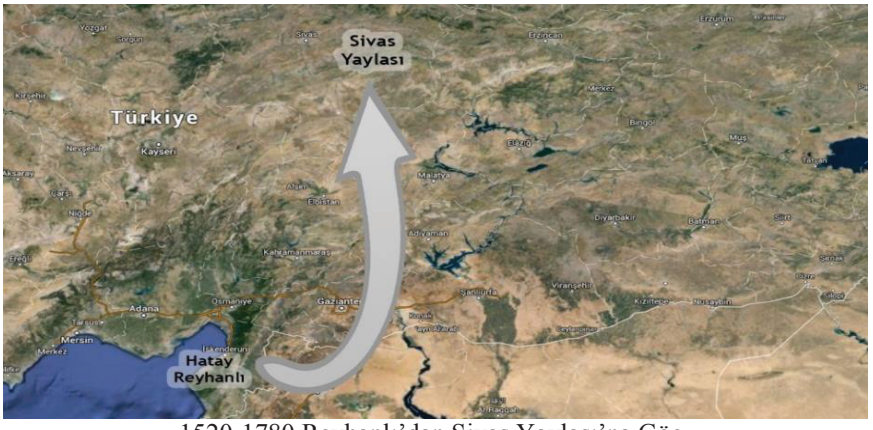
1243 Moğol İstilasıyla Suriye'den Kuzey Suriye ve Mısır'a Göç

1517'den sonra Kuzey Suriye ve Mısır'dan Tekrar Reyhanlı'ya Göç

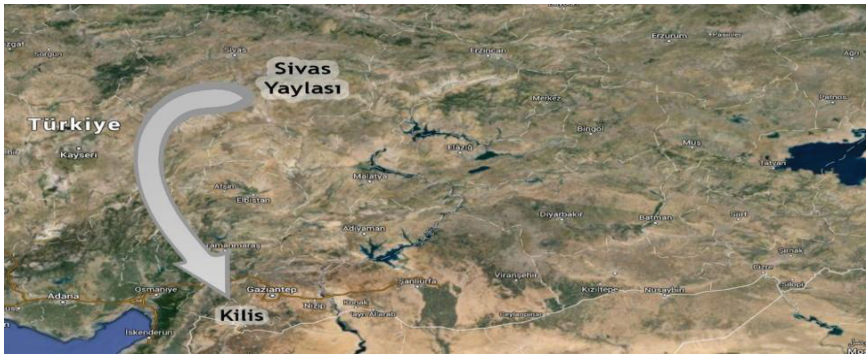
1517 Mısır'dan Kuzey Suriye'ye Göç

1520-1780 Reyhanlı'dan Sivas Yaylası'na Göç

1756 Sivas'tan Trabzon'a Göç (Trabzon Vakfikebir)

1780 Sivas'tan Kilis'e Göç

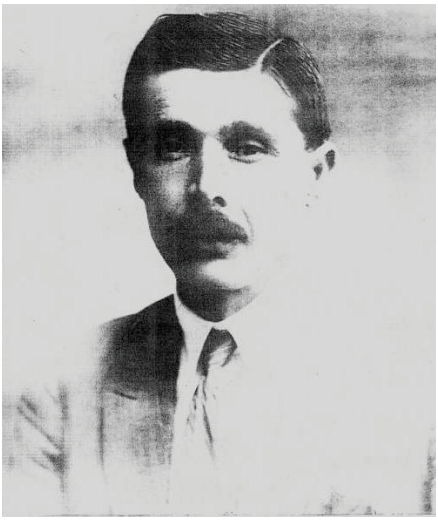

1780 Sivas'tan Osmaniye Kadirli'ye Göç

3. ÖNEMLİ GÖREVDE BULUNMUŞ BAHADIRLAR[848]

Osman Bahadırlı[849]

Şeyhli-zade Halil Ağa[850]

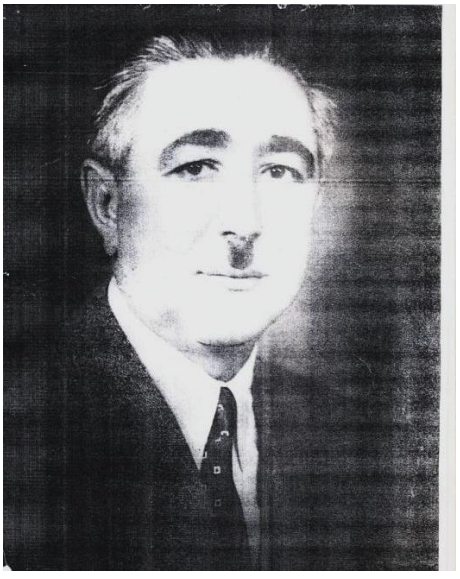
[848] Önemli görevlerde bulunan Bahadırlılarla ilgili olarak birçok kişi bulunmaktadır. Bunlar içerisinde Trabzon İli, Vakfıkebir ilçesinin İlk belediye başkanı olan Bahadırzade Yusuf Ağa (1877-1892 ve Bahadır-zade Mustafa Ağa (1901-1902)'nın resimlerine ulaşılamamıştır.

[849] Reyhanlı'nın ilk belediye başkanıdır. 1921-1925 yılları arasında 4 yıl bu görevi ifa etmiştir.

[850] 1877'de Reyhaniye'de doğdu. İbtidai öğrenimini Reyhaniye'de tamamladıktan sonra ziraî işlerle meşgul oldu. Aynı zamanda Osmanlı hâkimiyeti sırasında Reyhaniye Kaza İdare Meclisi üyeliğine seçildi. Sonra Reyhaniye Belediye Başkanı olarak atandı. Dört meşhur imar işinin yapıldığı sıralarda bu vazifede idi.

Rıfat Bahadır[851]

Reşit İhsan Bahadır[852]

1908'de Meşrutiyetin ilanından sonra Harim Kaza İdare Meclisi Üyeliğine seçildi. 1932 genel seçimleri esnasında Şam meclisine Kırıkhan'dan Naip olarak seçildi. 1935 yılında üçüncü defa Reyhaniye Belediye başkanlığına seçildi. Halil Bahadır, toplam 13 yıl Reyhanlı Belediye başkanlığı yapmıştır.

[851] 1904 yılında Reyhanlı'da doğmuştur. 1938-1939 ve 1943-1950 yılları arasında toplam 8 yıl Reyhanlı Belediye Başkanlığı yapmıştır. S.S. Çukurova Pamuk Yerfıstığı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği İdare Heyeti Başkanlığı ve XI. Döneme denk gelen 1957-1961 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi Hatay milletvekilliği yapmıştır.

Bahri Bahadır[853]

Mehmet Enver Bahadırlı[854]

[852] 1950-1968 yılları arasında 18 yıl Reyhanlı Belediye Başkanlığını yapmıştır.

[853] 1891 yılında Reyhanlı'da doğmuştur. Babasının adı Şıhlı Halil, annesininki Ayşe'dir. Arapça bilmektedir. Rüştiye eğitimini görmüştür. Çiftçilikle uğraşmıştır. Hatay Millî Davası Türk Cemaati temsilcisi, 1961-1965 yıllarında Hatay Hükümeti Milletvekili, Hatay Umumî Meclis ve Daimi Encümen Üyesi olarak görev yapmıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin Hatay İl Başkanlığını yürütmüştür. Evli ve yedi çocuk babasıdır. 14 Şubat 1984 yılında vefat etmiştir.

Ahmet Bahadırlı[855]

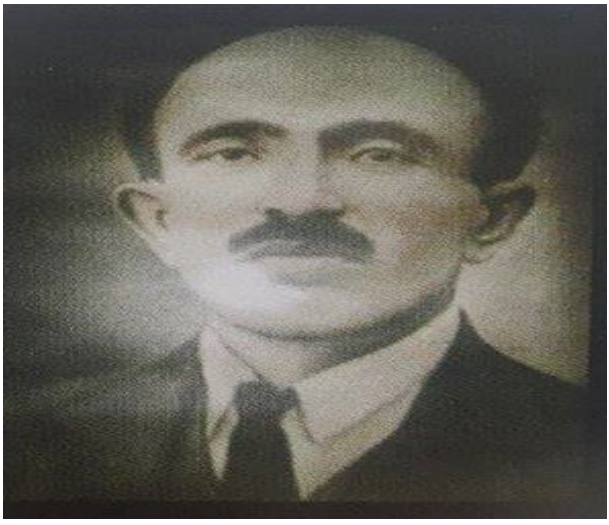

Bülent Bahadır[856]

[854] 1964-1971 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi ve Güven Partisinden Hatay Senatörü olarak görev yapmıştır. Kendi dönemindeki Meclis senatörleri içerisinde, en fazla teklif verenlerden biridir. Bu Teklifler, Türkiye Millet Meclisi, Tutanak Dergisinde yayınlanmıştır.
[855] 1995-2004 yılları arasında İstanbul Bakırköy Belediye Başkanlığı görevinde bulundu.
[856] 1999-2004 yılları arasında Reyhanlı Belediye Başkanlığı yapmıştır.

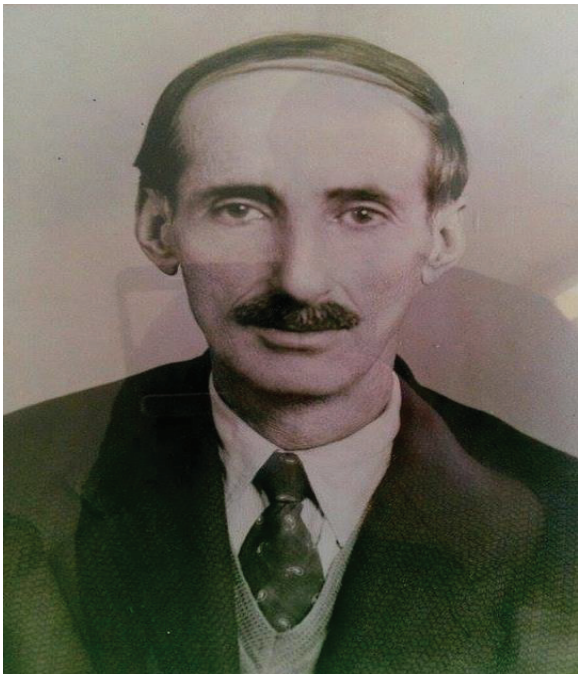

Bahadırzade Ali Ağa[857]

Keleş Hafız Bahadır[858]

[857] 1913-1921 yıllarında Vakfıkebir'de Belediye Başkanlığı yapmıştır.
[858] 1921-1930 yıllarında Vakfıkebir'de Belediye Başkanlığı yapmıştır.

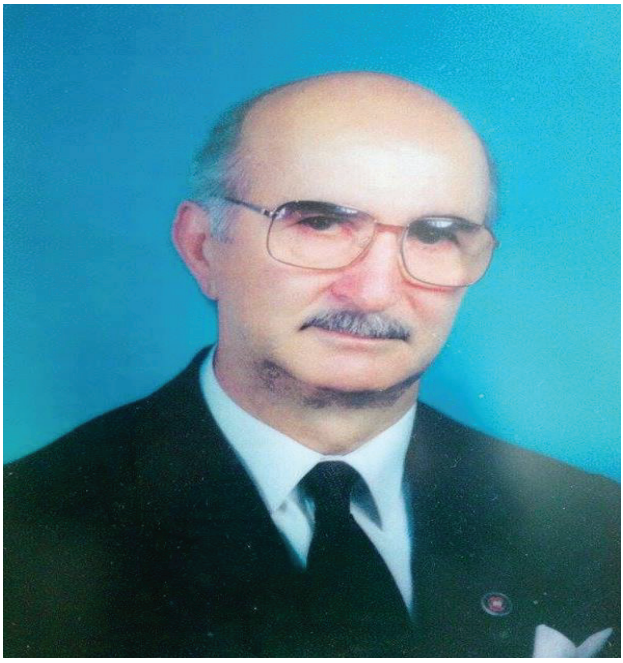

Rıza Bahadır[859]

Sabri Bahadır[860]

[859] 1950-1954 yılları arasında Vakfıkebir'de Belediye Başkanlığı yapmıştır.
[860] 1965-1994 yılları arasında Vakfıkebir'de Belediye Başkanlığı yapmıştır.

Osman Bahadır[861]

Hüseyin Devecioğlu[862]

[861] 1983-1987 yıllarında 17. Dönem Milletvekili olarak mecliste görev yapmıştır.
[862] Kilis Milletvekili 2007-2011yıllarında parlamentoda görev almıştır.

Hacı Sait Korkmaz[863]

[863] 1924 yılında Yavuzeli'nde dünyaya gelmiş, eğitim hayatını Yavuzeli'de tamamlamıştır. Gaziantep Vilâyetine bağlı Yavuzeli Kazası, 7033 sayılı kanunla 1 Nisan 1958 tarihinden itibaren ilçe haline gelmiştir. İlçemizde yapılan 1958 seçimlerinde ilk belediye başkanı olarak seçilen Hacı Sait Korkmaz, 1958-1977 yılları arasında belediye başkanlığı görevini sürdürmüştür. İlçe halkının diğer illere çalışmak için göç vermesini önlemek amacıyla, ilçemizde verimli tarım arazilerinin sulanabilmesi için iki adet gölet yaptırarak tarım arazilerinin kullanılmasını sağlamıştır. 1967 yılında İlçe Yatılı Bölge Okulu'nun kurulması için çaba göstererek; köylerdeki öğrencilerin okumasına katkıda bulunmuştur. İlçenin daimi elektriği kendi döneminde gelmiş olup Gaziantep-Yavuzeli karayolunun yapılmasında uzun çalışmalar sarf etmiştir. Eğitime hayatı boyunca büyük önem vermiş, 1983 yılında sağlık sorunları nedeniyle Marmaris'te yaşamına devam eden Hacı Sait Korkmaz, 1998 yılında vefat etmiştir.

4. GELENEKSEL BAHADIRLI ŞENLİKLERİ VE AİLE TOPLANTILARI

Şenliğe katılan Reyhanlı Dernek başkanı Metin Bahadır ile amcazadeleri Volkan Bahadır, Osman Bahadır ve Nuri Bahadır.

26/08/2006 19:04:21

26/08/2006 13:14:18

26/08/2006 13:14:18

5. VAKFIKEBİR MEZAR TAŞLARI (ÇARŞI MAHALLESİ BAHADIRZADE MEZARLIĞI)

Hüvel Baki, Bahadıroğlu Yusuf kızı Esma'nın ruhuna Fatiha 1943

Derviş Ağa'nın mahdumu Ethem Ağa'nın mezar taşı.

Ethem Ağa zevcesi Fadime Hanım'ın mezarına ait şahide

Ethem Ağa'nın hanımı Fadime Hanımın Mezarı

OSMAN AĞA'NIN (BAHADIRZADE) HİCRİ 1295 YILINDA YAPTIRMIŞ OLDUĞU CAMİİNİN TANITIM TAŞI.

"Bahadır zade Hacı Osman Ağa hasbeten lillah
Bu dem Ashab-ı Hayrat eyledi tecdidini himmet
Seleften yadigâr kalsa gerektir asr-ı ahlafa
Cenab-ı kıblegâh-ı Âleme mihrabını tatbik
İlahi Hazihi kes şükrü ara rüknü
Tarih tecdit 1295?

A-ÇAMLIK KÖYÜ AŞAĞI MEZARLIK

1'Nolu mezarlık:(Yolun kenarı)

Ya İlahi ol meyal-i ism-i pakin izzeti
Hem Resulûn Fahr-u alem şah-ı günün hürmeti
Eyle kabrin Ravza-i cennet ya İlahel Alemin
Gece gündüz eylesinler hur-u gılman hizmeti
Bahadırzade Mustafa Ağa'nın
Oğlu merhum(???) Mehmet Ağa ruhuna(???)
El Fatiha Sene H.1198 (M.1784)

2 Nolu mezarlık: (Yolun Kenarı)

Hüvel Bakî
Ziyaretten murad duadır
Bugün bana etse yarın sana ……
Merhum ve mağfur

Ahmet ağa'nın oğlu Molla Ömer Sene H.1201 (M.1786)

3 Nol mezarlık: (Hazire Girişi)

Hüvel Bakî
Gel efendim nazıreyle şu mezarım ……. taşına
Akıl eyle gafil olma aklını al başına
Salınıp gezer dehrin mevdun bak ne geldi başıma
Akıbet türa oldum taş dikildi başıma
Bahadır zade Osman ağa'nın oğlu Merhum ve mağfur Ahmet Ağa'nın ruhu için el Fatiha Sene H.1241 (M.1825)

4 nolu Mezarlık: (Hazire Girişinde)

Hüvel Hayyul Baki
Ya İlahi ol mübarek ismi pakin izzeti
Hem Resulün Fahru-u Alem şah-ı günün hürmeti
Eyle kabrin Ravza-i Cennet Ya İlahel alemin
Gece gündüz eylesinler hur-u gılman ulema hizmeti
Bahadıroğlu Aka'nın oğlu merhum mağfuru'nleh
Hüseyin Ruhuna El Fatiha Sene H.1256 (M.1840)

5 Nolu Mezarlık: (Hazire'nin güneyinde)

Hüvel Baki
Beni kıl mağfiret ey Rabbi Yezdan
Bi hakkı arş-ı azam nur-u Kur'an
Gelip kabri ziyaret eden ihvan
Edeler ruhuma fatiha ihsan
Ahmet oğlu Mehmet Eyyub 1.1.1948

B-ÇAMLIK KÖYÜ YUKARI HAZİRE

1Nolu Mezar: (Hazire Girişinin Batısında)

Fena dünyaya meyletme beka olmaz olur yeksan
Görüp alimleri bir bir olur ibret olan irfan
Benim gibi gider bir gün gerekse pir gerek sübyan
Benim bu sinem üstünde bana bir fatiha ihsan
İki alemde şad olsun anı ol Rabbi Yezdan
Bahadır zade El Hac- ı Osman Ağa'nın
Mahdumu merhum Muhammed Memiş Ağa
Ruhu için El Fatiha, Sene…….

2 Nolu Mezar:

Hüvel Baki
Genç iken göçtü cihandan böyle hulk-ı halim
Dilerim kabrini pür nûr eyleye Rabbül-kerim
Otuz yaşını iremken bu nev civan
Davet etti kenduyu halık-ı ferdül-hâkim
Bahadır zade El Hac Osman
Ağa'nın oğlu merhum Ömer Ağa
Ruhuna el Fatiha, Sene H.1227 (M. 1812)

3 Nolu Mezar: (2 Nolu Mezarın yanında)

Hüvel Baki
Ah ile zaar kılarak tazeliğime doymadım
Çün ecel emanesi dolmuş murad almadım
Hasreta fani cihanda tûl-ı cumr sürmedim
Firkata takdir buymuş ta ezelden bilmedim
Bahadır zade El Hac Osman

Ağa'nın oğlu merhum
Ahmet Ağa ruhuna fatiha
Sene H.1227 (M. 1812)

4 Nolu Mezar:

Hüvel Baki
Genç iken göçtü cihandan böyle hulk-ı halim
Dilerim kabrini pür nûr eyleye Rabbül Kerim
Bahadır zade Hacı Osman Ağa'nın kerimesi Hüseyin Ağa'nın ehli
Merhume fazli Hatun ruhuna Fatiha Sene H.1227 (M. 1812)

5 Nolu Mezar:

Hüvel Baki
Ya İlahi ol mübarek ismi pakin izzeti
Ömr -ü Resûlün fahri alemler şah-ı kevneyn hürmeti
Eyle kabrim Ravza-i Cennet ya İlahel Alemin
Gece gündüz eylesinler hur-u gılman hizmeti Bahadır zade…..Ağa'nın ehli merhume Fatma Hatun
Ruhuna Fatiha Sene H.1220 (M.1805)

6 Nolu Mezar:

Hüvel Baki
……başı sahraya hacet kalmadı
Hep o geldi tazelerin hacet kalmadı
İçtim ecel şarabın lokman-ı hacet kalmadı
Hakine yekzan olup devrine hacet kalmadı
El Hac Salih zade Pir Ali Ağa
Ehli merhume Bülbül Hatun ruhuna fatiha
Sene H.1230 (M. 1814 - 1815)

7 Nolu Mezar:

Hüvel Baki
Ah ile zaar kılarak tazeliğime doymadım
Çün ecel emanesi dolmuş murad almadım
Hasreta fani cihanda tûl-ı cumr sürmedim
Firkata takdir buymuş ta ezelden bilmedim
Merhum ve mağfurleh Muhammet
Ağa'nın ruhu için fatiha
Sene H.1226 (M. 1811)

8 Nolu Mezar:

Ah minel mevt
Beni kıl mağfiret ey Rabbi Yezdan
Çık arşı azama Nur-u Kuran
Be hakkı gelip ziyaret eden için
Edeler ruhuma bir fatiha İhsan oğlu Osman.

9 Nolu Mezar:

Bu civanım uçtu cennet bağına
Firakı kaldımı validenin
Canına Bahadır zade Mustafa
Ağa'nın oğlu merhum
Mahmut ağa ruhuna Fatiha Sene H.1227 (M. 1812)

10 Nolu Mezar:

Bu civanım uçtu cennet bağına

Firakı kaldımı validenin
Canına Bahadır zade Mustafa
Ağa'nın oğlu merhum
Ahmet ağa ruhuna Fatiha Sene?

11 Nolu Mezar:

Bu civanım uçtu cennet bağına
Firakı kaldı mı valide'nin canına
Bahadır zade Mustafa
Ağa'nın kerimesi Hafife
Ruhuna Fatiha, Sene H.1227 (M. 1812)

12 Nolu Mezar:

Altmışdört cemaatın yoldaşı koyuncu
Merhum Ahmet Beşe? Ruhuna Fatiha Sene H. 1168 (M. 1754)